

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR NYOMDÁJA.

1890.

Jelen kettős füzethez három autotypiai melléklet van csatolva.

AZ 1890. ÉVI FOLYAM I—II. FÜZETÉNEK TARTALMA:

	Lap
Fraknói Vilmos: Mátyás király leveleinek új kiadásáról	1—10
Dr. Schönherr Gyula: Középkori iskolázásunk történetéhez ...	11—20
Szilágyi Sándor: A Báthori-biblia történetéhez	21—22
Illésy János: A kassai sz. Erzsébet székesegyház 1606-ik évi könyvtára	23—28
Csontosi János: Könyvtár-buvárlatok Ausztriában.....	29—41
Ráth György: A legelső nagyszombati nyomtatvány.....	42—47
Kovács Nándor, Fejérpataky László, Dr. Csánki Dezső. Csonotosi János: Adatok a hazai középkori könyvtárak történetéhez	48—53
Csonotosi János: Diomedes Carafa De institutione vivendi ad Beatricem reginam Hungariae	54—86
J. Kemény Lajos: A kassai nyomdászat XVII. századbeli törté- netéhez.....	87—91
Erdélyi Pál: A «Virágos kert» című kézirat a Nemzeti Múzeum könyvtárában	92—103
Horváth Ignác: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyv- tárához.....	104—105
Hodinka Antal: Erdélyben és Oláhországban megjelent régi ó-szláv nyomtatványok.....	106—126
Láng Jágó: Magyar orvostudományi szaklapok a Nemzeti Mú- zeum könyvtárában	127—135
Széll Farkas: Ujabb adalékok Komáromi Csipkés György bibliá- jához.....	136—145
Vegyes közlemények	146—162
<p>Jelentés a M. Nemzeti Múzeum Könyvtáráról. — A Landrecht-Buch egy 1430-ik évi példánya a kassai városi levéltárban. — Adalék Gutgesell Dávid bártfai nyomdász 1579-ik évi naptárához. — Ismeretlen Mátyás korabeli levelezőkönyv Darmstadtban. — Ligeti Antal halála. — A Corvina külföldi maradványai érdekében. — Lengyelországi könyvtár-buvárlatok. — A múzeumi könyvtár nevezetesebb szerzeményei 1889. — Hungaricák külföldi könyvpiaczon. — A porosz közoktatási miniszter rendelete a könyvtárak közti könyv- és kézirat-kölcsönzések tárgyában. — Néhai Pesty Frigyes irodalmi hagyatéka. — Mátyás király halálának 400-ik évfordulója. — A Magyar Könyvszemle.</p>	

tw

~~550.013~~

052K - H

~~550.013~~

4A 1.755

M A G Y A R
KÖNYV-SZEMLE.

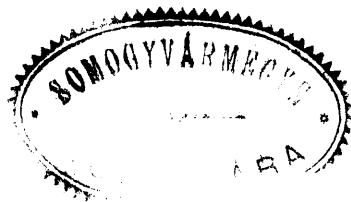
KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

F 180.

1890-dik ÉVI FOLYAM.

1899.

BUDAPEST.

HORNÝÁNSZKY VIKTOR NYOMDÁJA.

1891.

TARTALOM.

	Lap.
Dr. Csánki Dezső: Adatok a hazai középkori könyvtárak történetéhez.....	52—53
Csontos János: Könyvtárúvartatokat Ausztriában.....	29—41
» » Adatok a hazai középkori könyvtárak történetéhez.....	53
» » Diomedes Carafa De institutione vivendi ad Beatricem reginam Hungariae.....	54—86
» » Lengyelországi könyvtárúvartatatok.....	219—256
» » Az antwerpeni bibliographiai congressus 1890-ben.....	304—339
Erdélyi Pál: A «Virágos kert» című kézirat a Nemzeti Múzeum könyvtárában.....	92—103
Fejérpataky László: Adatok a hazai középkori könyvtárak történetéhez.....	49—52
Fraknoi Vilmos: Mátyás király leveleinek új kiadása.....	1—10
Hellebrant Árpád: Adalékok Szabó Károly Régi Könyvtárának II. kötetéhez.....	257—266
Hodinka Antal: Erdélyben és Oláhországban megjelent ó-szláv nyomtatványok.....	106—126
Horváth Ignác: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I. kötetéhez.....	104—105
» » Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának II. kötetéhez.....	266—275
Illésy János: A kassai Sz. Erzsébet-székesegyház 1606-ik évi könyvtára.....	23—28
I. Kemény Lajos: A kassai nyomdászati XVII. századbéli történetéhez.....	87—91
Kovács Nándor: Adatok a hazai középkori könyvtárak történetéhez.....	48—49
Láng Jágó: Magyar orvostudományi szaklapok a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában.....	127—135
Majláth Béla: Jelentés a M. N. Múzeum könyvtáráról 1889—90-ben.....	276—294
Petrov Sándor: Biegnier János brassói Tetraevangeliuma 1561-ből a csernekhegyi monostor könyvtárában..	300—303
Ráth György: A legelső nagyszombati nyomtatvány.....	42—47
» » Nyomatott szertartáskönyveink a római rituále behozataláig.....	163—191
Dr. Schönherr Gyula: Középkori iskolázásunk történetéhez.....	11—20
Szell Farkas: Újabb adalékok Komáromi Csipkés György bibliájához.....	136—145
Szilágyi Sándor: A Báthori-biblia történetéhez.....	21—22
» » Szabó Károly nekrológja.....	295—299

Az olasz könyvtárak 1885. évi pragmatikája, Németből ford. Horváth

Ignác 192—218

Vegyes közlemények 333—370

Jelentés a M. N. Múzeum könyvtáráról. — A Landrecht-Buch egy 1430-ik évi példánya a kassai városi levéltárban. — Adalék Gutgesell Dávid bártfai nyomdász 1579-ik évi naptárához. — Ismeretlen Mátyás korabeli levelezőkönyv Darmstadtban. — Ligeti Antal halála. — A Corvina külföldi maradványai érdekében. — Lengyelországi könyvtárbuvárlatok. — A múzeumi könyvtár nevezetesebb szerzeményei 1889. — Hungaricák külföldi könyvpiaczon. — A porosz közoktatási miniszter rendelete a könyvtárak közti könyv- és kéziratkölcsonzések tárgyában. — Néhai Pesty Frigyes irodalmi hagyatéka. — Mátyás király halálának 400-ik évfordulója. — A Magyar Könyvszemle.

Jelentés a M. N. Múzeum könyvtáráról 1890-ben. — Jelentés a budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtáráról 1890-ben. — Jelentés a M. T. Akadémia könyvtáráról 1890-ben. — Jelentés a Somogyi-könyvtárnak 1889—90. évi forgalmáról. — A debreczeni ev. ref. főiskola nyilvános olvasóterme. — A kaposvári áll. főgymn. és Somogyvármegye egyesített könyvtárának címjegyzéke. — A Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára. — A Magyar Nemzeti Múzeum levéltára. — Catalogus bibliothecae Joannis Cardinalis Simor Principis primatis regni Hungariae, archiepiscopi Strigoniensis. — A Thuróczi krónika. — Lőcsei nyomdász-nyugta 1686-ból. — Dr. Illésy János: Rőpiratok az 1728-iki országgyűlésről. — Dehrenthei Tamás püspök egy ismeretlen codexe Bécsben. — Rajcsányi Ádám magyar nyelvű recipéje a XVIII. századból. — Ismeretlen Corvin-codex Ragusában. — Adatok a magyarországi középkori könyvtárak történetéhez. — Mátyás király könyvtárának jellemző bõrkötéseirõl.

<i>Magyarországi könyvészet 1890-ben.</i> Összeállította: Horváth Ignác	1—162
Magyar irodalom	1—93
Hazai nem magyar irodalom	94—114
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	114—120
Naptárak az 1890. évre	120—130
Egyházi névtárak és directoriumok az 1890. évre	131—132
Iskolai értesítők az 1889—90-ik évre	132—162
Kimutatás a «Magyar Könyv-Szemle» 1890-ik folyamában felsorolt könyvekrõl.	
Elõfizetési felhívás.	

CANONES, SEV
LEGES BORVM, QVI IN SAN-
CTISSIMA CONGREGATIONE B. MARIAE
semper virginis, quæ in Seminario Episcopali Olo-
mucensi instituta est, viuunt: Confirmatae ac
priuilegijs donatae à summo Pontis-
fice Romano, GREGO-
RIO XIII.

*Inclita clauisisti rosca matris puella
Omnia, nunc ulnis omnia uirgo tenes.
Omnia portasti, potis omnia, fac prece flectas
Omnia, deuoti, nam tua turba sumus.*

L. P.

Impressi Tirnauix. Anno Domini,
M. D. LXXVIII.

Hasonmás a Diomedes Carafa: De institutione vivendi című Corvin-codex első czimlapjáról.

(Eredetije a parmai királyi könyvtárban.)

Hasonmás a Diomedes Carafa : De institutione vivendi című Corvin-codex
második címlapjáról.
(Eredetije a parmai királyi könyvtárban.)

IV. műmelléklet a „Magyar Könyvszemle“ 1890-iki folyamához.

Chromolithographiai hasonmás a M. N. Múzeum Curtius-Corvin-Codexének
II. táblájáról.

MÁTYÁS KIRÁLY LEVELEINEK ÚJ KIADÁSÁRÓL.¹

FRAKNÓI VILMOSTÓL.

I.

Mátyás király hatalmas egyéniségét és csodálatraméltó tevékenységét leghívebben az ő levelei tükrözik vissza.

Galeotti állítását, hogy «Mátyás minden levelét, mit szerteküldött, vagy maga mond toll alá, vagy ha mások irták, elolvassa,»² a fönmaradt eredeti példányokban az ő tollából származó javítások,³ és a levelek egy részének félreismerhetetlenül reá valló hangja, megerősítik.

Nem lehet tehát feltűnő, hogy minden időben kivételes érdeklődés tárgyát képezték ama levelek. Ezt egyébiránt, írójuk jelentősége és tartalmuk fontossága mellett, irályi előnyeiknek is köszönhetők. Többnyire ügyes humanisták — nem egyszer maga Zrednai Vitéz János és Janus Pannonius — tollából kerültek ki a levelek. Ennek következtében irodai minták és humanista olvasmányok gyanánt szolgálhattak.

E célra már Mátyás életében kezdettek a királyi cancellaria tisztviselői gyűjteményeket állítani össze; a mint ugyanők a királynak kormányzati, közigazgatási és bírói okirataiból szintén szerkesztettek úgynevezett formuláriumokat.⁴

¹ Jelentés a M. T. Akadémia történelmi bizottságához.

² A XXXVIII. fejezetben.

³ Így a pápához intézett levelekben, melyek közül 36 a velencei állami levéltárban őriztetik.

⁴ Ilyenek a Nyirkállai Tamás és egy névtelen által szerkesztett formuláriumok (Stylus Cancellariae Mathiae I. Regis), melyeket Kovachich adott ki: «Formulae solennes Styli in Cancellaria Regni Hungariae olim usitati.» (Pest, 1799.) 155—458. és 459—563. l.

Példájukat követték utódaik, II. Ulászló, II. Lajos és I. Ferdinánd udvarában.

Míthogy e levelek fogalmazatai mind, eredeti példányaik legnagyobb részben, elvesztek, ezen gyűjteményeknek köszönhetjük főtartásukat.

De mivel a gyűjtemények nem a hivatalos regesta-könyvek természetével bírtak, és szerkesztőik arra sem gondoltak, hogy történelmi forrásokat nyissanak meg bennök: a levelek megválogatása, csoportosítása és egymásután való elhelyezése a véletlen műve volt. És a levél keltének helye, éve, napja — mint a szerkesztők szempontjából egészen jelentéktelen dolog — rendszerint, sőt gyakran a tulajdonnevek is kihagyattak.

I. A legrégibb példány, a mi fönmaradt, jelenleg a hédervári könyvtárban őriztetik, melynek birtokosa gróf Khuen-Héderváry Károly, Horvátország bánja, hazafias készséggel bocsátotta azt rendelkezésünkre.

A XVII. és XVIII. században a Jézus-társaság pozsonyi könyvtárának birtokában volt, hol már 1637-ben Némethy Jakab atya és 1744-ben Kelcz Imre atya az «*Epistolae Mathiae Corvini*» kiadásánál felhasználta,¹ és honnan a múlt század végén Koller Józsefnek Pécsre megküldetett.²

A codex tábláján látható 1470—73. évekből származó följegyzések kétségtelenné teszik, hogy Mátyás életében és valószínűvé, hogy Janus Pannonius pécsi püspök rendeletére íratott.

Eredetileg 103 darab levelet tartalmazott az 1462—66. évekből. Későbbi kéz hetet irt hozzá, az 1470—83. évekből. A 110 levélből 69 Mátyásé, 5 hozzá van intézve, 30 Vitéz Jánostól és Janus Pannoniustól, 5 az ország főrendeitől, 1 ismeretlen levélírótól származik.

II. Ezt kor tekintetében követi a M. N. Múzeum könyvtárának 1656 fol. lat. jelzésű codexe, mely a XVIII. század végén

¹ Mint alább említeni fogjuk, két levél másolatát küldötte meg Ferrarius Zsigmondnak, a domonkosiak történetírójának. — Az 1744-iki kiadás előszavában közzétéve találjuk a codex tábláján olvasható feljegyzéseket.

² Ez a «*Historia Episcopatus Quinqueecclesiensis*» IV. köt. 97. lapján az általa használt codex leírását adja, mely annak a hédervárral azonosságát minden kétségen kívül helyezi.

Erdélyben a szentkatolnai Demjén-család birtokában volt, és a család egyik tagjának ajándékából került a Múzeumba.

A XVI. század első felében, különböző időben és több kéz által iratott részekből áll. Tartalmazza Mátyás és három utódjának levelezéseit. Mátyás leveleinek másolataiban az írás a XVI. század legelejére vall. Tőle származó 160 és hozzá intézett 24 levelet foglal magában, az 1474—84. évtizedből; így tehát egészen más levél-csoportot, mint a megelőző codex.

Ezen kéziratról a mult század végén Erdély tudós püspöke gróf Batthányi Ignác másolatot vettetett, mely a gyulafehérvári Batthányi-könyvtárban őriztetik.

III. A kassai premontrei rendház egyik tagjának birtokában van a XVI. század elejéről származó beces formularium, mely a XV. század közepétől 1534-ig tartalmaz különböző kéz által irt levelezéseket és okiratokat, rend és összefüggés nélkül. Így a 49, 53—55, 59—63, 73—74, 100, 119—124, 149, 195—202 levelek tartalmaznak 46 levelet, melyek részint Mátyás által, részint hozzá irattak az 1480—84. években.

IV. A pozsonyi jezsuita collégium szintén a XVI. századból származó kéziratot őrizett, mely Mátyás király leveleinek kassai kiadásában felhasználtatott. Ez a leggazdagabb gyűjtemény 296 dbot tartalmazott az 1462—1486. évkörből; és pedig 232 levelet Mátyástól, 12 hozzáintézetet, és 52-öt másoktól.

Az eredeti kézirat hollétét nem sikerült kinyomozni.

V. Ezzel tartalomra nézve teljesen azonos kéziratot birt a XVIII. században Schwandtner György bécsi tudós, a «Scriptores Rerum Hungaricarum» kiadója, a ki után a század végén Sándor Lipót főherczeg-nádor kezeibe jutott. Ez lemásolás végett átengedte gróf Széchenyi Ferencznek, ki a másolatot hirneves titkára Hajnóczy József által conferáltatta az eredetivel.

Az eredeti kézirat hollétét nem nyomozhattuk ki. A másolat a M. N. Múzeum könyvtárában 1669, 1670 fol. latin jelzéssel őriztetik.¹

¹ Hajnóczy minden egyes darab alján feljegyzi a conferálás napját, egyszersmind azt is, mily számot visel az úgy az eredeti kéziratban, mint a kassai kiadásban. A számok teljesen összevágának. A miből kiderül, hogy a kassai kiadásnak alapul szolgáló kézirat és a Schwandtner-féle tartalomra azonos. Nem lehetetlen, hogy egy és ugyanaz.

VI. Pozsonyban a múlt század elején Haager Ferencz kamarai titkár birtokában volt egy régi kézirat, mely Mátyás király, II. Ulászló és Váradi Péter kalocsai érsek levelezéseit tartalmazta.

És pedig Mátyás király levelezéséből 197 darabot foglalt magában, melyek a megelőző gyűjteményekben foglaltaknak — egynek kivételével mind — de itt eltérő sorrendben vannak elhelyezve.

Ezen Haager-féle kézitról 1735-ben több másolat vétetett. Az egyik, mely Bél Mátyás megrendelésére készült, jelenleg a cs. és k. udvari levéltár kéziratgyűjteményében (250. szám alatt), a másik a M. N. Múzeum könyvtárában 1668 fol. lat. jelzéssel, egy harmadik a M. T. Akadémia könyvtárában őriztetik.

Az eredeti kézirat hollétéről nincs tudomásunk.¹

VII. A pozsonyi Trinitarius-kolostor birtokában volt és eltörlése után a budapesti egyetem könyvtárába jutott a XVII. század végéről származó kézirat, mely Mátyás levelezéséből 98 darabot tartalmaz, 88-at Mátyástól, 10-et Mátyáshoz intézettet, az 1478—87. évközből. Ezek három darab kivételével a III. és IV. számú gyűjteményekben befoglaltaknak.

Ezzel teljesen azonos tartalmú XVII. századbeli kéziratot bir Ausztriában a göttweihi Benedek-rendi kolostor.²

A M. N. Múzeum könyvtárának 755 quart latin jelzésű XVII. századbeli kézírata ugyanezen gyűjteményből 74 levelet tartalmaz.

A N. Múzeum 1669 fol. lat. kézírata a pozsonyi Trinitarius-kéziratnak a XVIII-dik század végén készült másolatát foglalja magában.

VIII. A M. N. Múzeum 2317 fol. lat. jelzésű XVII. századbeli kézírata csak 34 darab levelet tartalmaz, de nagy becsűeket, melyek kevés kivétellel a felsorolt gyűjtemények egyikében sem foglaltaknak, és pedig 1458-tól kezdve, míg amazok 1462-nél régiebbeket nem tartalmaznak.

Ugyanezen gyűjteményből 20 darabot foglal magában a M. N. Múzeum könyvtárának 759 quart latin jelzetű szintén XVII. századbeli kézírata.

* * *

¹ Ezen kéziratot felhasználta Koller és gróf Teleki József. És ezen kézirat egyik másolatából bocsátotta közre Wagner Károly 1776-ban Váradi Péter levelezését.

² Ismerteti Bartalus. Jelentés. (Akad. Érték. 1817.) 19—22. l.

Az első, ki Mátyástól leveleket nyomtatásban közzétett, a domonkos-rendű Ferrarius Zsigmond atya. Ennek 1637-ben Bécsben megjelent «De Rebus Hungaricae Provinciae Ordinis Praedicatorum» Mátyásnak a pápához és a hibornoki testülethez b. Margit canonisatiója érdekében irt és Némethy Jakab pozsonyi jezsuita által lemásolt levelei láttak napvilágot.¹

Több mint egy századdal utóbb, 1743-ban és 1744-ben Kassán bocsáttatott közre Mátyás leveleinek első gyűjteménye, Kelcz Imre jezsuita-anya által. A kiadvány ezt a címet viseli: «Epistolae Matthiae Corvini Regis Hungariae ad Pontifices, Imperatores, Reges, Principes, aliosque viros illustres datae, nunc primum typis excusae et notis etiam quibusdam illustratae.» Négy kötetet foglal magában.²

A gyűjtemény tartalmát fentebb ismertettük.

1767. és 1771-ben Bécsben adta ki *Kaprinai István* «Hungaria Diplomatica temporibus Matthiae de Hunyad Regis Hungariae» című nagyra tervezett munkájának első és második kötetét, melyekben csak az 1461-ik évig jutott; a folytatásban akadályozva volt. A szövegben és mellékletekben 192 darabot közölt az 1458—1861. évekből, köztük Mátyástól 64-et (többnyire okiratokat, nem leveleket). Első tette közzé III. Calixtus és II. Pius pápának Mátyáshoz intézett leveleit.

Koller József a «Historia Episcopatus Quinqueecclesiensis» IV. kötetében (1796.) a pozsonyi jezsuiták és a gróf Pálffy Miklós birtokában volt codexekből, valamint a pozsonyi káptalan levéltárából Mátyás 27 levelét közölte.

Pray és Katona nagy történeti munkáikban aránylag kevés ujat közölnek Mátyás leveleiből és okirataiból.

Nagy buzgóságot fejtett ki gróf Teleki József a «Hunyadiak kora Magyarországon» című munkájához új anyagkészlet gyűjtésében. Első a hazai történetírók közül értékesítette a külföldi levéltárakban rejlő dús kincseket. A párisi nemzeti könyvtárból II. Pál

¹ 380—2. l.

² A IV. kötet jelent meg előbb 1743, az első három pedig utóbb 1744-ben. Ugyanezen kiadás példányai Kolozsvárt 1745, és Nagyszombatban 1745, 1746 új címlapokkal és akadémiai disszertációkkal hozattak forgalomba. Ellenben új kiadás indult meg Kassán 1764. negyedréthben; de ebből csak az első rész jelent meg.

pápa leveleit, a müncheni kir. levéltárból az ott őrzött Hunyadi-levéltár okiratainak egy (sajnos csak kis) részét, a gróf Starembeg-család riedeggi levéltárából Mátyás néhány levelét közölhette. — Prágából Palacky Ferencz engedte át neki közlés végett Mátyás levelezését Podjebrad Györggyel, ennek fiaival és tanácsosaival. Magyarországi több sz. kir. város (Pozsony, Kassa, Szeben) levéltárát is átkutatta.

Nagy munkájának három kötetes (X—XII.) oklevéltárában (Pest 1853—7.) nem kevesebb, mint 808 addig kiadatlan darabot közölt. Ebből 342 darab Mátyás levelei és rendeletei, 29 darab Mátyáshoz intézett levelek. A többi Mátyás okiratai és az ő uralkodása történetére vonatkozó egyéb iromány.

Számra és fontosságra nézve még jelentékenyebb a M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága által (1875—8.) kiadott «Diplomáciai emlékek Mátyás korából» című négy kötetnek tartalma. Mircse János, b. Nyáry Albert és Ováry Lipót által a mantuai, modenai, nápolyi és velencei levéltárakból lemásolt 1089 darabot tartalmaz. De túlnyomó részben diplomáciai jelentések és irományok. Mátyástól 71 és Mátyáshoz intézett 34 levelet tartalmaz.

Jelenleg sajtó alatt van a «Magyarországi Vatikáni Okirattár» I. sorozatának VI. kötete, mely Mátyás király és a szent szék levelezését foglalja magában; és pedig Mátyásnak a pápákhoz írt 107, a pápáknak Mátyáshoz írt 101 levelét.

Egyéb okmánytáraink, melyek a XV. század második felére kiterjeszkednek, csak csekély számban hoznak leveleket Mátyástól.

A külföldi okmánytárak viszonylag bő forrásokat nyitnak meg.

A római vatikáni levéltárban őrzött levelezés nagy részét Theiner közzétette.

Az osztrák levéltárakból: Chmel oklevéltárai és az Archiv für Österreichische Geschichtsforschung közleményei;

a cseh-morva-szileziai levéltárakból az Arkiv Cesky — a Fontes Rerum Austriacarum XX. kötete — a Scriptores Rerum Silesicarum;

a németországi levéltárakból a Codex Diplomaticus Brandenburgensis és az Archiv für Österreichische Geschichtsforschung közleményei;

a svájci levéltárakból Segesser munkája nyújtanak gazdag anyagot.

II.

Mindezen oklevéltári kiadványokat összefoglalva, kitűnik, hogy ekkorig közzé van téve:

782 Mátyástól származó levél és rendelet (az okiratokat természetesen nem számítva)¹ és 170 Mátyáshoz intézett levél.

Habár ezen számokat, a magyarországi levéltári viszonyok szempontjából ítélve meg, jelentékenyeknek tekinthetjük: nem mondtam le a reményről, hogy újabb könyv- és levéltári kutatások még figyelemreméltó eredményt mutathatnak föl.

És nem csalódtam.

Már a Nemzeti Múzeum könyvtárában a II. szám alatt ismertetett kézirat átvizsgálása azon meglepő és nehezen magyarázható tényt derítette föl, hogy az minden eddigi történetbuvár figyelmét kikerülte; minthogy Mátyástól származó és hozzá irt *kilenczvenhét* olyan levelet tartalmaz, a melyek sem kiadva, sem felhasználva nincsenek. Szintűgy a VIII. szám alatt ismertetett kézirat is felhasználatlan maradt.

A hédervári codex, a Múzeum egyéb kéziratai és az egyetemi könyvtár kézirata szintén nyújtanak néhány kiadatlan levelet.

A hazai levéltárak között természetesen a legujabban rendezett és kiegészített országos levéltár tartalmazza a legtöbb kiadatlan levelet.

A külföldi levéltárak közül figyelmemet a *római* vatikáni levéltárra, a *flórenczi, modenai, mantuai, milanói* és *velencei* állami levéltárakra, a *flórenczi* nemzeti könyvtárra és a *velencei* szent Márk könyvtárra, a *bécsi* cs. és kir. udvari könyv- és levéltárra, a *prágai* káptalan, a *Nemzeti Múzeum*² és a herceg *Lobkovitz-család* könyvtáaira, a Schwarzenberg hercegek *wittingaui* levéltára, a *drezdai, bambergi* és *müncheni* királyi és a *weimari* nagyherceg levéltárakra terjesztettem ki.

¹ Ezek közül 270 Magyarország belső ügyeire, 480 a külső ügyekre vonatkozik.

² Itt Palacky gyűjteményében a cseh- és morvaországi levéltárakból a másolatok nagy tömege őriztetik.

Egyik helyen sem volt a fáradozás sikertelen.¹ Leggazdagabb volt az eredmény a drezdai királyi levéltárban, mely Mátyás királytól 84 levelet (melyek kevés kivétellel eredeti példányok) és — Mátyáshoz intézett 40 darabot (eredeti fogalmazásokban) őriz.

Az átkutatott levéltárakhoz számíthatom még a berlini királyi levéltárt is, melybe néhány év előtt a Hohenzollern-ház ansbachi levéltárának nagy része Bambergből átszállított. Itt őriztetnek most Mátyás királynak Albrecht brandenburgi fejedelemmel váltott levelei, melyeknek másolatait dr. Burchhardt, a weimari levéltár igazgatója volt szíves nékem átengedni. Még átvizsgálandók a wolffenbütteli, klosterneuburgi, kremsmünsteri és krakói könyvtárak némely codexei.

Az általam ekkorig eszközölt kutatásoknak eredménye az, hogy *Mátyás királynak 412 kiadatlan levele*² és *rendelete*; valamint *Mátyás királyhoz intézett 85 kiadatlan levél* van részint lemásolva, részint kijegyezve.

Ezzel a külföldi nyilvános *levéltárakban* végezhető kutatásokat befejezetteknek tekinthetem. A mennyiben ugyanis azok iránt tájékozva lehetek, nem hiszem, hogy azokban még jelentékenyebb ismeretlen anyagkészlet lappangana.

Az, hogy családi levéltárak és könyvtárak codexei tartalmazzanak még ismeretlen leveleket nagy királyunktól, nincs kizárva.

Hazai, városi és családi levéltárainkban is kétségtelenül még tetemes számú kiadatlan *rendeletek* találhatók föl.

III.

Mátyás király levelezése természetszerűen két nagy csoportra oszlik.

Az egyik Magyarország belső ügyeit, kormányzatát, igazgatását illeti.

¹E helyen nem hallgathatom el, hogy gr. Széchenyi Béla ur, a M. T. Akadémia tiszt. tagja, fölhívta volt figyelmemet a gróf Sternberg-család zasmuki levéltárára, a melyben ő több év előtt Mátyás királynak Sternberg Zdenko grófhhoz irt számos levelét találta. Csehországi tartózkodásom idején lépéseket tettem úgy a család ez időszertinti fejénél, mint az uradalmi igazgatóságnál. De mind magam, mind az általam felkért gróf Szécsen Antal, Akadémiánk tiszt. tagja, azt a választ nyertük, hogy régi levelezések egyáltalán nincsenek a család birtokában.

² Ezek közül 308 külügyi vonatkozású.

A másik Mátyásnak viszonyát külső hatalmasságokhoz és az általa meghódított tartományokban kifejtett kormányzati tevékenységet illeti.

Mátyás királynak az első csoporthoz tartozó leveleiből

ki van adva 270 darab,

kiadatlan 104 darab áll

ekkorig rendelkezésre.

Mátyás királynak a második csoporthoz tartozó leveleiből

ki van adva 512,

kiadatlan 308 darab

áll rendelkezésre.

A további kutatások még tetemesen gyarapíthatják az első csoportot, a másodikat alig.

Ezen két csoport levelei úgy tartalom, mint forma tekintetében annyira különböznek egymástól, — Mátyás király tevékenységének annyira eltérő irányzatait tüntetik föl, — hogy azokat egy kiadványban egybefoglalva, összevegyítve közrebocsátani alig lehetne.

Véleményem szerint tehát, Mátyás király levelezését *két osztályban* kellene közzétenni, és a külügyi osztály megindítására már most lehetne gondolni.

A mennyiben a történelmi bizottság szintén ezen álláspontra helyezkednék: a föladat még akkor sem volna egészen egyszerű. Több kérdés igényelne alapos megfontolást és megoldást. Ugy mint:

a) Mátyás király összes külügyi levelezését egy csoportban, tisztán a chronologiai rendet tartva szem előtt adjuk-e? Avagy válaszszuk külön az államok és országok szerint, a melyekre vonatkoznak?

b) Csak Mátyás király leveleit vagy a hozzá intézetteket is adjuk-e?

c) Csak a kiadatlanokat vegyük-e föl a gyűjteménybe vagy a kiadottakat is?

d) Milyen bevezetések, jegyzetek kísérik a kiadványt?

Hogy a tisztelt bizottságnak ezen kérdések eldöntésében támogatást nyujtsak, a következőket jegyzem meg:

a) Mátyás királynak a pápákhoz intézett levelei (107) mind kiadatnak a Vatikáni Okirattárban.

Ezekon kívül, Mátyás királynak a római curiához: bíbornokokhoz, legatusokhoz, saját római követeihez intézett levelei közül

ki van adva 64

kiadatlan 44.

Olasz fejedelmekhez és államokhoz (Raguzát is ideértve),
francia és burgundiai fejedelmekhez:

ki van adva 85 levél,

kiadatlan 39 »

Császárhoz, német fejedelmekhez, osztrák főurakhoz, városokhoz, a schweizi köztársasághoz:

ki van adva 91 levél,

kiadatlan 146 »

Cseh királyhoz, urakhoz és városokhoz, lengyel királyhoz,
orosz fejedelemhez, moldvai fejedelemhez és török császárhoz:

ki van adva 133 levél,

kiadatlan 79 »

b) Minthogy a kiadvány főfeladata volna Mátyás egyéniségét és tevékenységét feltüntetni; ezen szempontból véleményem szerint hátrányos volna az, ha Mátyás leveleinek sorozatát megzavarnók a hozzá intézett levelek közbevetésével.

Talán meg lehetne kísérleni azon (tudtomra új) módszert, hogy azon leveleket, melyekre Mátyásra válaszol, vagy a melyek Mátyás leveleire a választ magában foglalják, a levél eredeti nyelvén, kihagyások által készült kivonatban, apró betűkkel, Mátyás illető levele elé vagy után nyomatnók.

c) Mátyás kiadott leveleinek a gyűjteménybe fölvételét kívánatosná tenné az a körülmény, hogy az «Epistolae Mathiae Regis» közkézen forgó kiadványai nem nyújtanak correct szöveget és helytelen datálásuk a fölhasználást úgyszólván lehetetlenné teszi; a correct kiadású levelek túlnyomó része pedig szét van szórva nehezen hozzáférhető kiadványokban.

Mindazáltal a pápához intézett, most legközelebb megjelenő 107 levélnek a kiadványba fölvétele talán nem volna indokolva.

KÖZÉPKORI ISKOLÁZÁSUNK TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: DR. SCHÖNHERR GYULA.¹

A magyar tudományos Akadémia újabban a XIV. és XV. századbeli hazai és külföldi iskolázás történetének megírására hirdetett pályázatot.

Az a jogos felfogás nyert kifejezést ebben az intézkedésben, mely nemzetünk multjának tanulmányozásában a hivatott erőket mindinkább a művelődési történet terére kívánja utalni, a kultúr-történetnek pedig legelső, alapvető és így legfontosabb fejezetéül az iskolázási ügy történetét tekinti.

Kétségtelen, hogy a ki ezt a fejezetet, a középkori Magyarország közoktatásügyének fejlődését, alakulását megírja, az e kor-szak egész kulturális életének megértéséhez megadja a kulcsot.

A feladat igen szép; érthető tehát az érdeklődés, melylyel a pályázat sorsa iránt mindenki viseltetik. Annál érthetőbb, mert a kitől eleve várta a tudományos világ e feladat megoldását, Ábel Jenő, fájdalom, kidőlt, mielőtt hozzáfoghatott volna munkája megírásához, melyhez annyi ambícióval, lelkesedéssel, tehetséggel és képzettséggel készült. S ma, őszintén megvallva, nagy kérdés, ki lesz hivatva az utána maradt üres helyet e téren betölteni?

¹ Ezen közlemény szorosan véve folyóiratunk keretébe nem tartozik. Tekintve azonban azon viszonyt, mely a középkorban az iskola és a könyv-írás közt létezett, midőn az iskola növendékei kézikönyveiket rendszerint maguk, sokszor magában az iskolában másolták, a mint erről számos reánk maradt hazai középkori codex tanuskodik, helyt adtunk ezen czikknek, mert meg vagyunk róla győződve, hogy a hazai középkori iskolázás történetéhez rendszeresen gyűjtött levéltári adatok közzététele a hazai középkori könyvirás történetére is új világot fog deríteni.

Szerk.

Reméljük, hogy a jövő mielőbb megadja erre a kedvező választ. De bárki legyen is, a kire a nagy feladat vár, annak egy igen nagy nehézséggel, az anyaggyűjtés fáradságos munkájával kell előbb megküzdenie. Ábel az ő fáradhatatlan hangyaszorgalmával ez irányban is óriási tevékenységet fejtett ki; korai elhunytával ez a feladat is munkásokra vár. S a pályázat eredményét csakis úgy biztosíthatjuk, ha minél többen osztozunk a boldogult örökségének e részén, minél nagyobb számmal sereglünk össze a félbeszakadt munka folytatásához.

A középkori iskolázás történetéhez tömérdek apró adat van elszórva levéltárainkban, miknek tizedrésze sincs eddigelé kiaknázva. Az adatok felkutatása, összegyűjtése és ismertetése mindig hálás feladata volt a levéltári kutatásoknak; ma kötelessége is, midőn kulturális történelmünk e nevezetes ága leghivatottabb művelőjét vesztette el, s nem tudjuk, támad-e méltó utódjául egész ember, mint ő volt, anyaggyűjtő és feldolgozó egy személyben?

Az alábbiakban e kötelességből kívánom a magam részét kivenni, a Magyar Nemzeti Múzeum gazdag gyűjteményeiből közölve néhány merőben ismeretlen iskolázási adatot. Apróságok ezek, de bizonyosan hasznukat veszi az, a kire e szép téma megírásának feladata várakozik.

I.

Köztudomású dolog, hogy a bécsi egyetemet a középkorban a magyar ifjúság sűrűbben látogatta, mint a külföld bármely más egyetemét. A geográfiai helyzetben feküdt ennek a magyarázata; Bécsbe a magyarság sokkal könnyebben eljuthatott, mint akár a többi német egyetemre, akár az olasz főiskolákra. S úgyszólván ez volt az egyedüli egyetem, a mely a magyar tanuló ifjúság nemzeti önállóságát biztosította. Mig a legtöbb főiskolában a *Natio Germanica* csoportjába osztották a magyarokat, Bécsben a magyar egyetemi polgárság, mint külön *Natio Hungarica*, teljes függetlenségnek örvendett: otthon érezhette magát.

Ez előnyöket sietett is a maga hasznára értékesíteni. *Fraknói Vilmos* nagybecsű dolgozata: «Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen» az ide sereglett tanuló

ifjuság oly tekintélyes jegyzékét adja, mely mindennél világosabban illusztrálja azt a helyet, melyet a híres bécsi egyetem középkori iskolázásunk, s így mondhatjuk: nemzeti művelődésünk tényezői között elfoglalt.

Fraknoi dolgozatának becses adataihoz találtam nemrég egy érdekes adalékot a sóvári Soós család levéltárában, melyet a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára örök letéteményül bir. Közönséges perhalasztó levél ez a XV. század elejéről, melynek sorai közt aligha keresne bárki is művelődéstörténeti adatot.

Pálóczi Máté nádorispán 1436. november 27-én Czekei Márton és társainak sóvári Soós Péter fiai: Péter, István és Miklós ellen folyt perében a tárgyalást szent Mihály nyolczadáról a következő évi vizkereszt nyolczadára halasztja, abból az okból, hogy Soós István és Miklós a királylyal Csehországban vannak, Soós Péter pedig a bécsi egyetemet látogatja.

Nos Mathius de Paloch regni Hungarie palatinus et iudex Comanorum — így szól az oklevél — damus pro memoria, quod causam, quam Martinus de Cheke et Dionisius Farkas de Imbregh, Ladislaus et Stephanus filii Andree et Sebastianus filius Nicolai de eadem, pro quibus Petrus de Bary cum procuratoriis litteris nostris astitit, contra Petrum, Stephanum et Nicolaum filios Petri Soos de Sowar iuxta continentiam litterarumstrarum prorogatoriarum super factis in eisdem contentis in octavis festi beati Michaelis archangeli movere habebant coram nobis, de regio litteratorio mandato pro ipsis in causam attractis eo, quod idem Stephanus et Nicolaus cum eodem domino nostro imperatore in regno Bochemie, *dictusque Petrus in studio universali in civitate Wyenne existentes* peribentur, nobis allato, ad octavas festi epiphaniarum domini nunc venturos duximus prorogandam. Datum Bude, quinquagesima secunda die termini prenotati, anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto.

Kívül: Pro Petro, Stephano et Nicolao filiis Petri Soos de Sowar contra Martinum de Cheke et Dionisium Farkas de Imbregh et alios intrascriptos ad octavas festi epiphaniarum domini prorogatorie.¹

¹ Eredeti, papíron, zárópecsét nyomaival.

A három Soós testvér, kiknek kettejét udvari szolgálat, a harmadikat pedig tanulmányai tartották távol hazájuktól, a czekei vár és tartozékai felett állottak perben Czekei Mártonnal, Borbála királyné al-ajtónállójával és az Imreghiekkal. A per egy évtizeddel előbb kezdődött és sok halogatás után utóbb is a Soós család elmarasztalásával végződött.

A sóvári Soósok Zsigmond király alatt meglehetősen jelentékeny szerepet játszottak, címeres levelüket is tőle nyerték. Soós István egy másik testvérével, Györggyel együtt 1437—39. évek között Sáros vármegye főispánjai s egyúttal sárosi várkapitányok; György azonfelül 1437-ben a pécsváradi apátság kormányzójaként szerepel, mely apátság ez időben atyjuk unokatestvérének, Soós Lászlónak kezén volt. Az oklevelek még két más testvéréről: Simonról és Miklósról tesznek említést, a kik azonban jobbára csak a periratokban, mint fel- vagy alperestársak szerepelnek.¹

Míg így a két első testvér a politikai pályán szerzett fényt a család nevének, s a többiek is bizonyára előkelő helyet foglaltak el a vidékükbeli birtokos nemesség között: Péter, a kit oklevelünk bécsi egyetemi polgárként mutat be, az egyházi pályán kereste előmenetelét. Választása tudományos hajlamra mutat, de nagybátyjának, a pécsváradi apátúrnak példája is befolyásolhatta elhatározásában. Mikor ment fel Bécsbe, nem tudjuk; de azt hiszem, nem sokkal az oklevél kelte előtt, mert Fraknoi jegyzékében négy évvel később, 1440-ben találkozunk nevével:

Petrus de Soós abbas, l.

a bölcsészeti kar hallgatói között. S ez a pár szónyi bejegyzés sokban kiegészíti az oklevél adatát. A törekvő ifjú, mint az a neve után tett *l* betű mutatja, egyetemi tanulmányai folyamán megnyerte a licentiusi fokozatot, a mit tudvalevőleg legalább négy évi tanulmánynak s ebből két évi próbatanításnak kellett megelőzni. Egyházi téren pedig követte nagybátyja nyomdokait s már egyetemi éve alatt apáti méltóságot viselt: az ország kisebb praelátusai között foglalt helyet.

¹ Mindezekhez az adatokat a családi levéltár oklevelei szolgáltatták. Nagy Iván Soós Péternek még több gyermekét sorolja fel, de én a családi oklevelekben nem találkoztam neveikkel s nem lehet feladatomban családtörténeti kutatásokba bocsátkozni.

Minő apátsága volt, arra útbaigazító adatot nem találtam, s elete további folyása is ismeretlen előtttem.

II.

A magyar nemesi ifjú tanulmányai folyásának érdekes részleteivel ismertet meg, és a középkori nevelők sorsának nem egy árnyoldalát tárja fel előttünk a *Kállay* család levéltárának egy missilis levele.

Kállay Lőkös Jánoshoz írja azt egyetlen fiának nevelője, 1469. június 29-én.

Az érdemes paedagogust, a mint e levél tartalmából kitűnik, hat évi fáradozásai után az elbocsáttatás veszedelme fenyegette. A mester megdöbbenve értesül a reá várakozó sorsról, és megkísérti annak elhárítását. Leírja egész nevelői pályájának küzdelmeit, nyomorúságait. Mennyit bajlódott növendékével a tanulói évek kezdetén a budai iskolában, a hol a zsenge ifjút betegség támadta meg és neki az orvos és ápoló szerepét is át kellett venni. Később «ad gimnasium publicum» jutva el vele, hogy óvta a hazugságtól, a részegségtől s a deákelet egyéb veszedelmeitől, míg végre fölvihetette a pozsonyi főiskolába. A fiú kissé keményfejű lévén (ingenio durus), nagy fáradságba került vezetése, de ő semmitől sem riadt vissza, hogy a növendék atyáinak méltó utódául nőjje ki magát. A család elismerésére s a fiú örökös hálájára számított ebbeli fáradozásaiban, s most az utolsó években el akarják őt bocsátani s a fiút más mester keze alá adni. A méltatlan eljárás fáj neki, de bele nyugszik; csak azt kívánja, hogy fáradsága díját fizessék meg. E tekintetben bizik urának ismert liberálisában.

Ez a levél gondolatmenete. De minden kivonatnál jobban beszél az eredeti szöveg a maga érdekes, keserűség-sugallta közvetlenségével:

Nisi dudum animum meum optime persuasissem, egregietatem vestram equo ac recto animo singula, que aures vestras pulsan, acceptasse, suspicarer profecto hoc tempore alienam a me ac penitus aversam fore mentem vestram. Sed quia iam dudum gravitas iudicii vestri percognita mihi fuit: non dubito, quin nec minimis quidem relatis in me mentem vestram credulam prebeatis,

donec aut personam meam, aut litteras officium meum gerentes audieritis. Insuetam enim nuntii relationem a vestra egregietate novissimis his diebus accepi, ut scilicet unicus filius vester, qui usque nunc sub me tamquam preceptore multos annos stetit, a cura mea absolvatur. Huic profecto nuntio quamvis a vestra egregietate venienti, tam insueta afferenti, nequaquam fidem prebere potui, neque ad huc prebebo, nisi litteris vestra egregietas certior me reddiderit. Non satis admirari possum, si vera is retulit: immutatum animum vestre egregietatis. Equidem omni studio ac studio ad hoc conatus sum, ut iussioni vestre egregietatis parerem. Agitur enim nunc sextus annus, quibus mecum est filius vester; quos labores, quas curas, quas vigilias et sollicitudines secum perpessus fuerim, et quid adhuc susceperim premium, non meum, sed aliorum, qui viderunt, hoc sit iudicium. Sic enim apud me cogitabam: hunc et moribus et scientia, quoad potero, sic instituam, ut parentem suum generosum ac faventem mihi reddam dominum, eum autem filium immortales mihi habentem gratias, qui taliter eum instruxerim, ut genealogie sue honoris ac laudis sit perpetue. Preterea dum adhuc iunior natu mecum in scholis Budensibus staret corpore toto imundus ac infirmus, adeo ut etiam vilissime persone ipsius dedignarentur aspectum et communionem eius spernebant, non me pigeat olentia vulnera meis manibus mane noctuque diligenter abstergere ac curas quasque ipse solus applicare, ita ut deo annuente restitutus fuit sanitatis pristinae. Denique non minus tamquam pius parens nunc minis, nunc verberibus, nunc clementia ac pietate, quemadmodum mihi utile videbatur, ad studia ac mores adhortabar. Sed quia non resistantem ac iussionibus meis obsequentem semper comperi, futurum virum maximum conieci. Demum etiam cum egregietatis vestre voluntate ad gymnasium publicum nos contulimus, maiori adhortatione tamquam maturiorem aggressus sum, ac semper id sibi frequentabam, ut a parentibus suis non degeneraretur. Denique semper usque in hanc diem sic mecum stetit, ut nunquam libertate propria frueretur, a mendacio, ebrietate aut quocunque alio facto ipsum non decorante summa diligentia retraxi. Denique vestimentis ac aliis statui suo pertinentibus sic tenui, ut honor et decentia vestre egregietati in eo reluceat, nihil minus curavi. ut studium apud eum frequentaretur. Ego enim semper omnino modo, quo potui, quia ingenio durus est,

lectiones, quas audivit, auribus suis inculcavi et iterum atque iterum repetivi ac examinavi. Deinde quid verbis vestram egregietatem moror, profecto maius tempus diei crebre secum laborando consumpsi. Si itaque vel scriptis, vel quocunque pacto eorum, que dixi, contrariam habetis relationem, rogo vestram egregietatem, ut quemadmodum semper fecissetis, non his fidem habeatis, quia deo teste aliena sunt a veritate. Nolo etiam, ut scriptis meis dumtaxat credatis, sed illis credite, qui in universitate Histropolitana viderunt operam meam, qualis fuit erga filium vestrum. Nunc demum, si vobis est animi, ut filius alterius subsit cure, id quidem summe mihi placet, hoc uno adiecto, ut priusquam id fiat, a me computationem expositorum ac perceptorum suscipiatis, tunc enim eliminetur, quantum vestra egregietas mihi aut ego vestre egregietati debeam, tunc enim filium vestrum per me non neglectum, sed innocentem presentabo. De premio autem, quod apud vestram egregietatem pro laboribus meis et quidem gravissimis exspecto, nulla mihi erit cura, cum noverim dominationem vestram in omnes sibi servientes quam liberalissimam ne quodquam unquam debito abstraxisse, sed potius aliquid addidisse. Nec dubito, quin non parvi faciat vestra egregietas periculum istud secuturum eos, qui mercem laborum debitam retrahunt. Si autem filius vester adhuc sub iugo meo sistere debet, libenter adhuc me laboribus submittam ac quidquid apud vos gratum fuit, leto ac liberali animo perficiam. Si quid itaque de his rebus agere volueritis, per nuntium id fiet, qui plenam potestatem dominationis vestre habeat. Valete hic per annos optatos et in felici patria eternaliter. Iterum atque iterum rogatus, ut nuntii non velitis habere fidem, quousque magis de veritate instructi fueritis. Scr. festo betorum Petri et Pauli apostolorum, anno domini MCCCCLXIX. e[gregietatis vestre]

A papirra irott levél külső oldalán: «Egregio viro domino Johanni Lekws de Kallo, domino suo gratioso» czímet visel, s zárlatán zöld viaszpecsét nyomait tünteti fel.

A *Lőkös János* nevet ez időben ketten is viselték a Kállay családban: Miklós fia János, a ki 1446-ban Szabolcs vármegye főispánja volt és 1476-ban halt meg, és fia János, a ki 1447-ben

a szabolcsi nemesség képviselőjében vett részt az országgyűlésen. A Lőkös név mindkettőre Kállay Miklós atyjáról maradt, kinek leszármazói ekként különböztették meg magokat a család többi ágaitól.

Melyik Lőkös Jánoshoz van azonban e levél intézve, aligha tudnók eldönteni, ha annak írója szóban forgó növendékét nem nevezné János *egyetlen* fiának. Az idősebb Jánosnak, a ki többször házasodott, szép számmal levén gyermekei, a kérdéses apa nem lehet más, mint fia, az ifjabb Lőkös János; a Nagy Ivánnál közölt családfa ennek csakugyan egyetlen fiát említi, a ki szintén János nevet viselt.

Deák éveinek oly érdekes megörökítésén kívül erről a Jánosról semmi nevezetesebb adatot nem jegyzett fel a családtörténet. Mesteréről sem tudunk többet, mint a mit maga elmond levelében. Még nevét sem ismerjük: levele, mely panaszait korunkig eljuttatta, épen az aláírásnál szenvedett jelentékeny sérülést. Ez a szakadás nem mai keletű; a Magyar Nemz. Múzeum egy kézírata, (*fol. Lat. 1666.*) mult századbéli másolatban tartalmazza a levelet Hajnóczynak 1792. október 23-án kelt hitelesítésével, s a név már itt is hiányzik. A pecsét is elveszett, a mi talán útbaigazítással szolgálhatott volna. Ekként — legalább egyelőre — le kell mondanunk arról, hogy a derék mesterrel közelebbről megismerkedjünk. Levelének tartalma azonban bőven kárpótol ez egy veszendőbe ment névért.

III.

A *Justh* család levéltárának rendezése közben a turóczi konvent egy kiadványára akadtam 1489. december 9-ről, mely Zolnai Urbánnak, a krakkói egyetem baccalaureusának emlékezetét tartotta fent, a mint alább következik:

Nos conventus monasterii beate Marie virginis de Thurotz, memorie commendamus, quod egregius et perspicacis ingenii viri Andreas Justh de Vigles et Urbanus filius providi Mathie de Zolna alme universitatis Cracoviensis baccalaureus, coram nobis personaliter constituti, idemque Urbanus baccalaureus per dictum

Andream Jwsth super eo, quomodo sibi constaret: utrum littere regie maiestatis, vigore quarum pridem videlicet dominico proximo ante festum sancti Bartholomei apostoli proxime preteritum egregia domina Elizabeth relicta olim egregii Raphaelis de Hontha ad domum et curiam ipsius Andree Justh in possessione Nezpál habitas veniendo, nobilem puellam Sophiam filiam condam Blasii de Nezpál predicta sibi dare postulavit et requisivit alendam et servandam; eidem Andree Jwsth, aut domine Barbare consorti sue sonassent, coram nobis requisitus et interrogatus, fide sua mediante fassus et attestatus est talimodo, quod continentia ipsarum litterarum regie maiestatis fuisset in hec verba: Fideli nostro egregio Andree Justh de Wígles, sed dominam Barbaram consortem ipsius Andree Justh in nulla sui parte tangere visa fuisset. In cuius rei fidem et testimonium presentes litteras nostras ad petitionem ipsius Andree Justh et fassionem Urbani baccalaurei emanatas eidem Andree Justh duximus concedendas. Datum feria quarta proxima post festum conceptionis virginis gloriose, anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo nono.

A krakkói egyetem a magyar felvidékre nézve körülbelül az volt, a mi a bécsi a nyugati részeknek. Zolnai Máté fia Urbán, a ki az egyetemről a baccalaureatus koszorújával jött haza, szintén a felvidékről való, ki nevét is valószínűleg származási helyéről, a határszéli Zsolna városától kölcsönözte. Atyja, Máté, a «providus» czim után ítélve tehetősebb zsolnai polgár lehetett.

Az egyetem magyar növendékeinek névsorát csak 1492-től ismerjük, a mikor rendes anyakönyvet kezdtek vezetni. Az egyetem pár évvel ezelőtt megkezdte albumának közzétételét, de az első füzet csak 1434-ig halad, több pedig nem jutott kezeim közé. Így semmi oly részletet nem ismerek, a mi ezt a kis adatot kiegészítené.

Maga az oklevél egy meglehetősen homályos családi ügyre vonatkozik, a minek sem előzményét, sem lefolyását nem ismerjük. Egy kis árvaleányról, néhai Neczpáli Balázs gyermekéről Zsófiáról van benne szó, a kit Justh András és felesége Borbála maguknál tartottak, s a kit Honthai Rafael özvegye, Erzsébet asszony, most királyi rendelet alapján el akar venni tőlük. Zolnai Urbán, az éles elméjű férfiú («vir perspicacis ingenii»), arról tesz

tanuságot, hogy a kérdéses rendelet csak Justh Andráshoz van intézve, s feleségéről szó sincs benne. Mennyiben változtatott ez az ügyön, nem tudom, de nem is lehet feladatomban kutatni; az oklevél tartalma csakis annyiban tartozik tárgyunkhoz, a mennyiben baccalaureusunknak az előkelő Justh-családnál elfoglalt állására enged következtetni, melynek egy szorosan családi jellegű ügyénél beavatott tanuként szerepel.

A KÁROLI-BIBLIA TÖRTÉNETÉHEZ.

SZILÁGYI SÁNDORTÓL.

Aligha van magyar könyv, mely több kiadást ért volna meg s több kézen forgott volna, mint a Károli Gáspár Magyar Bibliája, még a históriás énekeket s a legkedveltebb költők műveit sem véve ki. Igaz, hogy ritka könyv is dicsekedhetik azzal, hogy 300 éven át sok, igen sok magyar embernek olvasó könyvül, épülésül, vigaszul szolgált. És daczára ennek még sem volt ezért három századon át más kárpótlása Károli Gáspárnak, mint az, hogy e munkája fentartotta nevét.

Háromszáz év mulva végre hitsorsosai leróják a kegyelet adóját: hozzá méltó emléket állítanak neki bronzból Gönczön, ott a hol munkássága java részét kifejté s azt fényes ünnepélylyel leplezék le, emlékkönyvet adva ki róla, mely a kitűnő szakembertől irt életrajzát tartalmazza s egy pár tárgyszerű monographia mellett nyelvének méltatását is hozza.

Azt hiszem azonban, hogy ezzel még nincs az utolsó szó kimondva, sőt voltaképp egy évekig elhanyagolt dolognak jóvátétele van megkezdve. Nem is tartjuk fölöslegesnek e vállalatban, mely oly szép sikerrel dolgozik hazánk könyvészeti multjának földerítésén, s mely figyelmét minden tárgyra vonatkozó irányra kiterjeszti, egy kis okiratot, «elismervényt» közölni, mely Károli halála után két évvel kelt, s melyet ifj. Kemény Lajos Kassa városi levéltári tisztviselő volt szíves számunkra lemásolni.

Az a Mantschkovitt Bálint, vizsolyi nyomdász, ki az elismervényt kiállította, nem más, mint az, a ki a Károli-Bibliát nyomtatta, s a levelében említett Endtner Mihály, kassai könyvkötő is való-

szinüleg ugyanaz, ki a kassai Bibliát bekötötte. — Az itt említett 9 frt tartozás még alighanem nyomdászati számla volt, s a pénz is a nála eladás végett letett Bibliák árából származhatott.

És most lássuk magát az oklevelet:

1594. július 12.

Ich Valentin Mantschkowitt buchdrucker zu Vischol bekenn vor jedermenglichen, das mich der ehrsame und vornehme meister Michel Endtner buchbinder zu Caschaw redlich und aufrichtig vorgeügt und bezalt hatt wegen meiner burgschaft, betreffend 9 f. in der ungrischen müntz gegen dem ehrwürdigen weiland herrn Caspar Caroli pfarherrn zu Göntz gethan, welche obgемelte 9. f. zugerechnet und an meinem rest abgezogen und zugerechnet sindt von des obgемelten herrn Caspers erben, derhalben spreche ich los und quittance den obgenanten meister Michel Endtner solcher schuldt halben in seiner und der seinigen person vor jedermenglichen. Datum in Vischol . . . den 12 Julii anno 1594.

(P. H.)

Idem qui supra m. p.

(Papiroson, Kassa város levéltárából 4412. sz. a.)

Eddig az oklevél.

Károli Gáspár 1692-ben halt meg.

Még akkor, midőn ez az oklevél kelt, élt özvegye «Szócs Anna asszony», de már akkor valószínűleg másodszor is férjhez ment Sárközi Jánoshoz. Szócs Anna Károli Gáspárnak harmadik neje volt, de gyermeke csak ezen harmadik nejétől maradt: Károli Anna. Sárközi János is nem sokára meghalt, s ennek következtében a kettős örökséget, t. i. a Károliét s a Sárköziét, meg kelle osztani a Károli és Sárközi örökösök közt. A tanulságos s Károli életére érdekes okirat a «Történelmi Tár» 1889-diki folyamában 784—92 ll. látott világot.

Ez okirat tanúsága szerint Károlinak elég tisztességes hagyománya maradt; ezek közt két kötetlen biblia is felsorolva.

Jól tudom, hogy az általam közlött okirat nem valami kiváló fontosságú, de a közlést úgy hiszem mégis megérdemli; ha egyébként nem, legalább a figyelmet az ez irányban teendő kutatásokra is felhívja.

A KASSAI SZT. ERZSÉBET SZÉKESEGYHÁZ KÖNYVTÁRÁNAK JEGYZÉKE 1604-ből.

Közli: ILLÉSY JÁNOS.

A m. kir. országos levéltárban «Neoreg. acta fasc. 1858. Nr. 18.» jelzet alatt őriztetik két, német és latin nyelvű összeírás, melyeket Belgiojoso János Jakab, a felső-magyarországi részek kapitánya titkárával, Stredele Károlylyal, 1604. január 9-én abból az alkalmából készíttetett, a midőn a kassai szt. Erzsébet székes-egyházat a protestánsoktól elvette s az egri káptalannak átadta. A terjedelmes és mivelődéstörténeti tekintetben igen becses összeírás a templom összes kincseit: oltárekességeket, egyházi edényeket, papi öltönyöket stb. tartalmazza, legvégén pedig az egyházi könyvtár jegyzékét.

Ezen jegyzék a kassai szt. Erzsébet-egyház 1604-dik évi könyvtáráról nyújt tájékozást s érdekes adalékul szolgál a hazai egyházi könyvtárak XVII. századbeli történetéhez. A jegyzékben összesen 160 kézirat és nyomtatvány van felsorolva: hártya- és papirkéziratok, incunabulumok és XVI—XVII. századbeli nyomtatványok az egyházi irodalom köréből, melyeknek pontos meghatározása a szakférfiak feladatát képezi.

E jegyzék hiányos szövegét kívánom hű másolatban a jelen közleményben itt bemutatni s hiszem, hogy a lajstrom egykori készítőjének fogytékos irodalmi ismereteit könyvészeink szak-képzettsége ki fogja egészíteni.

A jegyzékben fel van sorolva 20 missale, 10 graduale, 8 psalterium, antiphonale, 2 lectionale és 1 breviarium, továbbá 4 lánczos könyv, egy kézirat a kassai domonkosok könyvtárából

és számos középkori hártya kézirat, melyekből ma alig egy kettő van a kassai székes egyház birtokában. A könyveknek tulajdonképpeni része a hitszónoklat, canonjog és lekipásztorkodás disciplinái köréből valók.

A könyvjegyzékben felsorolt könyvek czimei így következnek :

Liber sententiarum d. Bonaventurae.

Sermones Jacobi de Voragine.

Tabula Scoti.

Textus sententiarum in pergamena.

Scotus in metaph.

Quadragesimalia duo Joannis Grich.

Metaph. Aristotelis.

Libellus fratrum praedicatorum Cassoviensium.

Libri duo sententiarum Bonaventurae.

Summa de casibus, cum catena.

Postilla fratris Hugonis cardinalis super Mattheum.

Quaestiones supra totam philosophiam Joannis doctoris Parisiensis.

Augustinus de civitate Dei.

Quadragesimale d. Bernhardini.

Sermones Meffreti pars hiemalis.

Secunda pars Pantaleonis, cum catena.

Postilla et sermones supra evangelium dominicum.

Moralia Gregorii papae.

Prima pars summae Thomae Aquinatis.

Stellarium coronae beatae virginis.

Sancti Thomae de mer. matrimonio.

Liber Gabrielis Zerbi.

Expositiones Guilielmi supra evangelium.

Sancti Thomae de Aquina tertia pars.

Secundum volumen Arist. Antonin. episcopi.

Sanctus Thomas supra metaph.

Manuale Bernhardini de Bustis ordinis fr. min.

Tractatus rationis et conscientiae de summi pabuli salutiferi corporis Christi.

Secunda pars summae praedicatorum.

Postilla.

Rosarium delectorum.

Sancti Thomae pars una.

Francisci de Plutea de restitutione usurarum et excommunicatione.

Quaestiones de evangeliis Joannis de Turrecremata.

Textus decretalium.

Sermones discipuli de tempore et sanctis.

Liber de similitudinibus rerum.

Graduale magnum, in quo aliquot folia in cap. desunt de pergamina.

Aliud eiusdem qualitatis.

Aliud, non pergamina.

Aliud.

Speculum exemplorum, cum ferrea catena.

Pisavi registrum summae.

Confessionale Bartolomei Caini Mediolanensis.

Nicolai de Lira testamentum vetus.

Sanctus Gregorius supra Ezechielem.

D. Thomae de sacr. matrium.

Postilla de festis, cum catena.

Albertus Magnus de laudibus b. virginis.

Duo gradualia in pergamina.

Psalterium in folio.

Biblia.

Enarrationes in psalterium.

Tertium graduale in pergamina.

Psalterium in pergamina.

Missale in pergamina.

Psalterium vesperale in pergamina.

Psalterium in pergamina.

Aliud.

Antiphonarium.

Missale in pergamina.

Breviarium in pergamina.

Postilla supe Mattheum

Planctus ecclesiae cum tabula Gris.

Petri Dominici, in folio maiori.

Prima pars pantheologiae ab A usque Z. ab A. D. L. exclusive in folio minori.

Repertorium Panormitani abbatis, cum ferrea catena in folio minori.

Scotus supra sententias in folio minori.

Speculum morale in folio maiori.

Hortulus reginae in folio minori.

Postilla super evangelia, ex parte una destructa in quarto maiori.

Quadragesimalia fratris Joannis Grich.

Meditationes vitae domini Rudolphi Cartusiensis.

Juris canonici tomus unus in folio magno.

Thomae Aquinatis pars prima.

Summae Antonini pars prima Antoninae.

Pomerii de sanctis sermones.

Liber incipiens omnis utriusque.

Sermones discipuli de tempore.

Textus summular. Petri Hispani.

Sermones Joannis Herolt.

Item Leonhardi de Utino.

Quodlibeta Sancti Thomae.

Tertia pars summae Thomae de Aquina.

Aethicorum (*így*) summa eiusdem.

Pomerium Pelbarti de Tömösvar.

Sermones Leonhardini de sanctis.

Postilla Nicolai de Lira.

Moralis explic. sum. bibl.

Septemdecim missalia Strigoniensia.

Tabula fortalitii fidei.

Commistorium ditiorum.

Antiphonale.

Psalterium monachale.

Liliator.

Sermones de sanctis.

Margarita poetarum.

Summa concionis sancti Thomae.

Abas super sacramenta.

Psalterium.

Sermones de tempore.
 Regula sororum de poenitentia.
 Psalterium parvum.
 Duo gradualia.
 Antiphonale imperfectum.
 Institutiones.
 De vita et honore clericorum.
 Summula confessionis.
 Summa Galensis.
 (Speculum doctrinale
 Quart. Guillel. de sentiis.
 Supplementum.
 Digestum novum.
 Secunda pars speculi histor.
 Concordantia fratris Conradi.
 Duo gradualia magna in choro superius (?) inventa.
 Planctus Ecclesiae.
 Prima pars panteologiae.
 Repertorium Panormitani.
 Scotus supra sententias.
 Speculum morale.
 Hortulus reginae.
 Postilla super evangelia.
 Quadragesimalia Joannis Grich.
 Meditationes vitae domini.
 Juris canonici thomus unus.
 Thomae de Aquina prima pars.)*
 Scotus supra primam sententiam.
 Sermones de tempore et sanctis
 Idem.
 Scrutinium scripturarum.
 Secunda pars Antonini.
 Petrus Bercarius.
 Tabula supra summam Antonini.
 Biblia.

* Az itt berekesztett könyvcímeket az író később keresztülhuzta, talán mert a «Planctus Ecclesiae»-tól kezdve már egyszer bevette a jegyzékbe.

. B. Hier. et August.
Alexander de
S. Bonaventura supra quartum lib. sent.
Hugo de clauastro animae.
Abas super primam.
Sermones Ruberti.
Prima pars summae praedicantium.
Expositiones super evang.
Pomerium sermonum de sanctis.
Lectionale de tempore.
Homilia Heumonis.
Utraque pars pomerii de sanctis.
Bonaventura in arcana sent.
Hortuli reginae pars hyemalis.
Lectionale de sanctis.
Isidori ethymologia.
Conciones de sanctis.
Prima pars speculi historici magistri Vincentii.
Sermon. quadragesimale Pomerium.
Sermones praedicatorum.
Britonis vocabularium.
Sermones quadragesimales.
Aliud quadragesimale.
Corona beatae virginis.
Preceptorium Joannis Nicolae.

KÖNYVTÁRBÚVÁRLATOK AUSZTRIÁBAN.

CSONTOSI JÁNOSTÓL.

Az 1888-dik év őszén, a Nemzeti Múzeum segélyezésével, a magyarországi vonatkozású középkori kéziratok felderítése érdekében néhány osztrák könyvtárban tettem kutatást. Nevezetesen megvizsgáltam a bécsi császári udvari, a bécsi herczeg Liechtensteinkönyvtár, a klosterneuburgi ágostonrendiek és a zwettli ciszterciták könyvtárának néhány codexét, melyeket eddig csak az irodalomból ismertem.

Ezen kutatásaim eredményéről óhajtok a jelen közleményben beszámolni.

a) *Bécsi cs. kir. udvari könyvtár.*

Ismeretes, hogy a bécsi császári udvari könyvtár a magyarországi vonatkozású középkori codexeknek valóságos tárháza, melyben a magyar bűvár, ha alapos készütséggel fog feladatához, mindig új és ismeretlen adatokat talál.

Tudva van ugyanis, hogy a bécsi császári udvari könyvtár alapját I. Maximilián császár azon könyvekkel vetette meg, melyeket Mátyás király budai könyvtárából ennek halála után II. Ulászló és II. Lajos uralkodása alatt és a mohácsi vész után szerzett.

Erről tanuskodik az udvari könyvtárnak 1663-ból származó, ma is látható emléktáblája, hol a többi közt ez áll: «Bibliothecam Caesaream Vindobonensem magna ex parte librorum Sere-nissimi Regis Hungariae Mathiae Corvini . . . locupletatam . . . fundavit etc., továbbá Mátyás királynak azon márvány relief arczképe, melyet 1726-ban, midőn az udvari könyvtár mostani palo-

táját építették, annak emlékére, hogy az udvari könyvtár főképen Mátyás könyvtárából gyarapodott, a díszteremben állítottak fel, hol az jelenleg is látható.

Ezen adatokból következtethetjük, hogy a Corvinából a bécsi udvari könyvtárba került könyvek száma igen jelentékeny volt, mert csak ez indokolja az emléktábla felírását és Mátyás arcképének a díszteremben való elhelyezését, és semmikép sem redukálható csupán azon 30 Corvin-codexre, melyeket a bécsi császári udvari könyvtárban ekkorig ismerünk, mivel ezekből alig tiznek van közvetlen budai provenienciája, míg a többi 20 későbbben és pedig harmadik, negyedik kézből került az udvari könyvtárba.

Micsoda codexek és ősnymtatványok kerültek azonban Mátyás könyvtárából a bécsi császári udvari könyvtárba, mely a mult században a magyarországi szerzetesrendek saecularisatiójából is jelentékeny gyarapodást nyert, nem is említve azt, hogy Budavár 1686-dik évi visszavétele alkalmából a várban talált mintegy 400 kötet kézirat és nyomtatvány szintén a bécsi udvari könyvtárba vándorolt, ezt nálunk ekkorig rendszeresen még senki sem vizsgálta, ennek felderítésére én tettem meg néhány évvel ezelőtt az első kísérletet és pedig kedvező sikerrel.

Midőn ugyanis a «Magyar Könyv-Szemle» 1884-diki folyamában a bécsi udvari könyvtár hazai vonatkozású kézirateit, a könyvtár nyomtatott Catalogusa alapján ismertettem, azt tapasztaltam, hogy a catalogus csak a kéziratok tartalmát sorolja fel, de ezeknek kötését, czimerét és egykorú bejegyzéseit, melyek a provenienciára nagy fontossággal birnak, nem említi, s így a könyvtárban levő hazai vonatkozású kéziratokról kimerítő tájékozást nem nyújt. A catalogus szerint a bécsi udvari könyvtár hazai vonatkozású kézirateinak száma 981 kötetre megy, mely számban a görög és keleti nyelvű codexek nincsenek befoglalva.

E szám azonban jelentékenyen fog gyarapodni, ha a könyvtár 6000-re menő középkori codexeit a provenientia szempontjából megvizsgáljuk, s ezekben a jellemző magyar és Corvin-kötéseket, a magyar középkori könyvkedvelők czimereit és az egykorú bejegyzéseket kísérvük figyelemmel.

Ez hosszú és fárasztó munka, mert a bécsi könyvtár mostani viszonyai mellett 50-nél több codexet nem lehet naponkint megvizsgálni, de azért igen hálás feladat, melynek eredményétől a

magyar középkori könyvtárakra és a hazai ez időbeli művelődéstörténetre egészen új és ismeretlen adatokat várhatunk.

Ezen irányban öt évvel ezelőtt kezdtem meg a bécsi udvari könyvtárban a kutatást, stichpróbát tettem a gyűjtemény középkori codexei közt, kiválasztva ezekből 100-at, melyeket aztán egyenkint a provenientia szempontjából megvizsgáltam.

Az eredmény igazolta feltevésemet. Az átnézett kéziratok közt találtam 2 ismeretlen Corvin-codexet, melyeket a könyvtár nem ismert olyanoknak, találtam 2 codexet Janus Pannonius címerével, melyek egészen ismeretlenek, továbbá codexeket Zsigmond császár és V. László könyvtárából, valamint Vitéz János, a budai domonkosok és más magyarországi középkori könyvtárakból származó ismeretlen codexeket.

Ezen kutatásaimat kedvező alkalommal folytatni fogom és biztos vagyok benne, hogy az eredmény még kedvezőbb lesz.

Kétségtelennek tartom ugyanis, hogy Mátyás király könyveivel Bécsbe kerültek más magyarországi középkori könyvgyűjtők könyvei is s különösen kerültek ide a Corvina régi görög és latin codexei, melyekre Mátyás különös súlyt fektetett, de melyeket miután címer nem volt rajtuk, csak a jellemző kötés, vagy egykorú bejegyzés alapján lehet felismerni. Ezért szükséges a középkori codexeket a provenientia szempontjából megvizsgálni. Ezen irányban a bécsi udvari könyvtár még sokáig kimeríthetetlen aranybánya lesz reánk nézve, hol a hazai kutató a magyar középkori culturtörténetre mindig új és ismeretlen dolgot fog találni.

* * *

Ezeknek előrebocsátása után 1888-dik évi tanulmányutamra áttérve, jelenthetem hogy a bécsi császári udvari könyvtárban a múzeumi könyvtár fényképmásolat-gyűjteménye számára lefényképeztettem a következő Corvin-codexek címlapjait, melyek Beatrix királyné arczképét tartalmazzák:

a) Agathias de Bello Gothorum a Christophoro Persona e Graeco in Latinum traductus et Beatrici reginae Hungariae dicatus. Két címlap.

b) Ant. de Bonfinis: Symposion de virginitate et pudicitia conjugali Beatrici reginae dicatum. Egy címlap.

Ezen két Corvin-codex az 1882-diki országos könyvkiállítá-

son bemutatva nem volt. Én kutattam fel 1884-ben. Lefényképeztetésével a múzeumi könyvtár fényképmásolat-gyűjteménye gyarapodik s a Corvin-másolatok kiegészítést nyernek.

Ugyancsak az udvari könyvtárban értesültem egy 1474-ből való magyar nyelvemlékről, mely irodalmunkban egészen ismeretlen s a könyvtárban a legújabb időben került napfényre.

Ez egy négy 4-edréti papírelvéből álló töredék, mely apácák számára irt szabályokat foglal magában. Iratott 1474-ben, tehát nyolcz évvel később, mint a müncheni codex, mely 1466-ban készült és a legrégebb keltezett magyar kézirat. A töredék akkor dr. Kluch János könyvtári amanuensis urnál volt meghatározás végett, ki földink lévén, kérésemre készséggel megígérte, hogy a töredéket, melyet feltalálója után Birk-töredéknek neveztünk el a «Magyar Könyv-Szemlé»-ben fogja részletesen ismertetni.

Feladatunk lévén a bécsi udvari könyvtárral minél élénkebb összeköttetésbe lépni, hogy az itt levő hungaricák kutatóinknak könnyen hozzáférhetők legyenek, kedves kötelességemnek tartottam ezen új nyelvemlék feltalálása alkalmából az udvari könyvtár nagy-érdemű igazgatója iránti hálámat akképen kifejezni, hogy a töredéket ő róla elnevezve, nevét irodalmunkban megörökítjük; dr. Kluch úrban pedig, mint a töredék ismertetőjében, az érdeklődést irodalmi ritkaságaink iránt fölkeltve, őt irodalmunknak megnyerjük.

A töredéket azóta a Nemzeti Múzeum könyvtára számára le fényképeztettük s dr. Kluch úr azt a «Könyv-Szemle» 1889-diki folyamában ismertette.

b) *Bécsi császári hitbizományi könyvtár.*

Ezen könyvtárról négy ivréti kötet nyomtatott jegyzék jelent meg, mely a Nemzeti Múzeum könyvtárában megvan. Ezen jegyzékből a kéziratokról szóló részt megvizsgáltam s belőle négy oly codexet választottam ki, melyekről alapos gyanúm volt, hogy vagy a Corvinából vagy pedig Vitéz könyvtárából származnak.

Ezeket a hitbizományi könyvtárban megvizsgálva azon eredményre jöttem: hogy a négy codexből az egyik herczeg Sforza, a másik herczeg Gonzaga könyvtárából származik; de a másik kettő magyarországi vonatkozású és pedig az egyik Mátyás király, a másik pedig Garázda Péter humanista és Mátyás király rokonának könyvtárából való.

Ezen két codex a hitbizományi könyvtár katalogusában így van leírva:

a) Titi Livii Patavini de bello Macedonico libri 10, seu historiarum libri 30 —40.

Cod. membr. saec. XV. fol. 170 in folio, litteris initialibus pictis et deauratis, in prima margine picturis nitidis et scuto gentilicio ornatus. (N. 10., 489.)

b) Artium Aurelii Corneli Celsi libri sex, quae ratio medicinae potissima sit et quemadmodum sacra agere conveniat.

Cod. memb. saec. XV. fol. 200 in folio, bene servatus, nitidissime exaratus, cum litteris initialibus depictis. In calce: Exscriptus Florentie absolutusque VI. Nonas Julias, anno salutis 1471.

Ezen két codexből az első a címlapon Mátyás király szívpaizs nélküli, M. A. betűs monogrammal ellátott, címérével van díszítve, melyet a katalogus szerkesztője nem ismert, a végén pedig a másoló neve így fordul elő: Johannes Franciscus de Sancto Gemminiano.

Ugyanennek a Corvin-codexnek pendantja van a bécsi császári udvari könyvtárban s Liviusnak I. decasát tartalmazza. Ezt is Joannes Franciscus de Sancto Gemminiano másolta s címlapja, címere és egész kiállítása a hitbizományi példányhoz hasonló.

Ezen két Corvin-féle Liviuson kívül még egy harmadik Corvin-féle Livius-codexről van tudomásom, mely Angliában *Sir Thomas Philipps* cheltenhami magánkönyvtárában őriztetik, *Liviusnak De secundo bello Punico* című munkáját tartalmazza, s melyet szinte Joannes de Sancto Gemminiano másolt, mint ez a colophonban olvasható: «Johannes Franciscus Gemminiane(nsis) est scriptor».

Ezen három Corvin-codexet tehát ugyanazon másoló készítette.

A második Celsus-codex Garázda Péter számára készült, kinek jellemző kötését a borítéktáblán viseli. Másolta Fontius Bertalan humanista, ki Mátyással és Janus Pannoniussal élénk érintkezésben volt s kinek kezétől két signált és öt nem signált codexet ismerünk. A hitbizományi példány nincsen signálva, de az írás kétségtől a Fontiusé. Az első lapon a címernek szánt hely nincs

kitöltve, épen mint a prágai Garázda codexben, melyen rajta van az egykori tulajdonos névbejegyzése, de a kétségtelen Garázda-kötés tanusítja, hogy az ő könyvtárából származik. Van tehát három Garázda-codexünk. Egy Prágában Garázda bejegyzésével és kötésével, egy Münchenben Garázda címerével és egy Bécsben Garázda jellemző kötésével.

Mind a két codex a hazai renaissancera fölötté érdekes. Czímlapjaik fényképmásolatát megrendelésemre a Nemzeti Múzeum könyvtára már bírja.

A hitbizományi könyvtárban megvizsgáltam még a Thuróczy krónikák brünni és augsburgi kiadásainak igen megvágott példányait, továbbá Temesvári Pelbárt és Michael de Hungaria néhány munkáját, de ezekben semmi jellemzőt nem találtam.

c) *Bécsi érseki könyvtár.*

Ezen könyvtár azért bir reánk fontossággal, mert Faber János egykori budai prépost és utóbb bécsi érsek († 1541.) könyveinek egy részét őrzi, ki, mint ismeretes, nagy humanista volt s a Corvinából sok címeres példányt szerzett könyvtára számára. Ezen könyveknek legnagyobb része a bécsi udvari könyvtárba került, egy rész azonban a bécsi érseki könyvtárban maradt, mely Rómer Flóris szerint Wienerneustadtból is kapott Corvin-codexeket s általában renaissancekori kéziratokban gazdag. A könyvtár azonban nehezen hozzáférhető. Rómer Flóris sem tudott ide bejutni. Az itt levő hazai vonatkozású középkori kéziratokat tudtommal magyar tudós még nem vizsgálta. Ezért fektettem súlyt ezen könyvtárra, mert ebben ismeretlen dolgokat találni reméltem. A könyvtár azonban ezúttal rendezés alatt van s ezért megvizsgálását kedvezőbb alkalomra kellett halasztanom.

d) *Herczeg Liechtenstein-féle könyvtár Bécsben.*

Ezen könyvtárban Kálmáncsehi Domonkos váradi püspöknek egy 1481-ben igen fényesen kiállított irott missaléja érdekelt, melynek colophonját Garampi bibornok Kollerhez 1782. jun. 25-én

intézett (a N. Múzeumban levő) egyik levelében így írja le: «Missale, quod scribi fecit venerabilis pater dominus Dominicus praepositus ecclesie Albensis regnante serenissimo principe domino Mathia dei gratia rege Hungariae, Bohemiae etc., anno domini M.CCCC.LXXXI., nativitatis ejusdem Dominici praepositi anno 49.»

Ezen codex, mikor Garampi látta, még a Klagenfurt melletti vieringhi cistercita kolostorban volt, honnan valószínűleg a monostor saecularisatioja után került herczeg Liechtenstein könyvtárába.

Ezen codexet Bunyitay Vincze, a nagyváradi püspökség jeles monographusa nem ismerte, mert Kálmáncsehi Domonkos életkorát, mely itt határozottan van kitéve, nem tudta meghatározni. Mivel pedig Kálmáncsehi ezimerével Zágrábban három codexet, Lambachban egyet és egyet a Liechtenstein-könyvtárban ismerünk, s ezek közül csak az első négy van irodalmunkban ismertetve, az ötödik Kálmáncsehi-codexről fel kellett tennünk azt, hogy a Garampi által leirt példánnyal azonos; s mert Bunyitay, Rómer Flóris nyomán, egy Kálmáncsehi-codexet a Liechtenstein könyvtárban említ, ezért ezt ezen könyvtárban kerestem.

E célból átvizsgáltam a könyvtár kéziratgyűjteményét, mely főleg pazar fényű miniatűrökben igen gazdag s a francia, burgundi és olasz könyvfestészeti iskola termékeiből igen jeles példányokat bir. Ezek közt Kálmáncsehi Domonkos keresett breviariumát csakugyan megtaláltam.

Ezen kézirat a fényes kiállítású kéziratokhoz tartozik. Ivrétben középminőségű hártván, két hasábon van kiállítva s igen csinos miniatűrök, aranyos és színes lapszéli diszítések és arany initialék ékesítik. Nem oly fényes és finom kiállítású mint a lambachi Kálmáncsehi-missale, melyet *Franciscus de Castello de Mediolano* festett, s mely a renaissance-kori festett kéziratok legfényesebbjeihez tartozik, de a német iskola izlésében csinosan festett és gazdagon kiállított kézirat, mely habitusára nézve a zágrábi kincstárban őrzött Kálmáncsehi-missale jelleméhez legközelebb áll.

A kézirat egy vastag kötetben missalét és breviariumot tartalmaz.

A naptárban a magyar szentek ünnepei és a szövegben ezeknek officiumai a szokott napokon fordulnak elő.

Részletes leírását azonban ezuttal mellőzöm, mert egy másik

munkában, melyet a mohácsi vész előtti magyar bibliophilekről szándékozom közrebocsátani s hol Kálmáncsehi Domonkos könyveiről részletesen lesz szó, fogom azt tüzetesen tárgyalni.

A colophont azonban, mely a tulajdonos és a kézirat korának meghatározására becses adalékot nyújt, ide igtatom. Ez halavány fekete tintával gotikus cursiv betűkkel így hangzik: *Hunc librum breviarii et missalis fecit scribi venerabilis pater dominus Dominicus praepositus ecclesiae Albensis regnante serenissimo principe domino Mathia dei gratia rege Hungariae, Bohemiae etc., anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo primo, nativitatis eiusdem Dominici prepositi quadragesimo nono.*

E colophonból megtudjuk, hogy a codexet *Kálmáncsehi Domonkos* fejevári prépost, majd váradi és erdélyi püspök 1481-ben, 49 éves korában csináltatta, kinek születését ezen ekkorig ismeretlenül lappangott adatból, pontosan meghatározhatjuk.

Ezen missalével Kálmáncsehi Domonkos kéziratának száma ötre emelkedik, melyekből, mint említettem, három a zágrábi főegyházi, egy a lambachi sz. benedekrendi és egy a herczeg Liechtenstein-könyvtárban őriztetik, s melyeknek főlapjain az egykori műpártoló-tulajdonos ismeretes czimere többféle összeállításban látható.

e) *A klosterneuburgi sz. ágostonrendi könyvtár.*

A klosterneuburgi lateráni kanonokrend könyvtára a tudományos irodalomban régi idő óta ismeretes.¹ A könyvtárt a monostorral együtt sz. Lipót babenbergi herczeg 1108-ban alapította, kinek *imádságos könyvét* és az általa használt *Bibliát* a könyvtár címeliái közt őrzik.

¹ L. Petzhold J. Adressenbuch der Bibliotheken Deutschlands, Österreich-Ungarns und der Schweiz. Dresden, 1875. 221. l. — H. J. Zeibig. Die historischen Handschriften der Stiftsbibliothek zu Klosterneuburg. S. Notizenbl. Beilage z. Arch. österreich. Geschichtsquellen. 7. sz. 104—106. és 135—138 l. — Die Stiftsbibliothek von Klosterneuburg. Alte Kataloge von Handschriften. Inscripte Deutsche Lobgedichte. Intelligenzblatt XI. köt. 101., 123. 177., XII. köt. 1. l. — Klosterneuburger Palaeotypen von J. 1462—1480. Intelligenzblatt XII. köt. 33. l. — Verzeichniss der Abschreiber von Handschriften in der Stiftsbibliothek zu Klosterneuburg. Intelligenzblatt XII. köt. 49. l.

A könyvtár körülbelül 60,000 kötet nyomtatványból, 1250 középkori kéziratból és 1000 incunabulumból áll, melyekről rövid, írott jegyzék létezik. A könyvtár egy rendszeresített könyvtárnok felügyelete alatt áll, kinek újabb szerzeményekre évi 500 forint dotáció áll rendelkezésére.

A könyvtárnoki tisztelet ez idő szerint dr. Peterlin Adalbert theologiai tanár viseli, ki magát egész lelkesedéssel a könyvtár-tudományi szakma művelésére szentelte s arra vállalkozott, hogy a könyvtár rendszeres lajstromozását néhány év alatt végre fogja hajtani. Ezen feladatában őt egy világi amanuensis támogatja, ki az általa fölvetett könyvek czímmásait a czédula-katalógus számára lemásolja és az olvasó teremben a kutató közönségnek szolgálátára áll.

Ezen könyvtárban a könyvtárnok szives kalauzolása mellett öt napig dolgoztam s ez idő alatt a kéziratgyűjtemény középkori kézírataiból a hungaricákat megvizsgáltam.

E kéziratgyűjtemény arról nevezetes, hogy XII—XV. századbeli kézíratainak legnagyobb részét a klosterneuburgi szerzetesek írták és festették, a mint ezt a kéziratok colophonjában és czímlapján fönmaradt egykorú bejegyzések tanúsítják.

Ezen öröndetes eredményt az általam megvizsgált mölki, göthweigi, st. floriani, kremsmünsteri, seitenstetteni, lambachi, salzburgi és heiligenkreuzi monostori könyvtárakban is tapasztaltam, hol a kéziratok középkori készletét leginkább az illető monostorok szerzetesei írták és festették. S még öröndetesebb az, hogy ezen kéziratok legnagyobb részben az illető monostorok tulajdonában ma is meg vannak. Mig ellenben nálunk a hazai monostorok középkori könyvkészletéből alig maradt fön valami.

A klosterneuburgi könyvtár történeti fontosságú kézíratai Chmel, Pertz, Wattenbach, Zeibig és mások leírásaiból ismeretesek.

Mégis érdekesnek tartom a ritkább kéziratokból a következőket itt kiemelni: a) *A könyvtár kézíratainak katalogusa 1330-ból*. XIV. századbeli l. kézirat. b) *Hagen krónikája*, XV. századbeli kézirat, több példányban. c) *Andreae canonici regularis chronicon ab a. 1430—1438.*, XV. sz. autograph kézirat, mely a XV. századbeli osztrák politikai és egyházi viszonyokra nyujt adalékot. d) *Joannis de Mandevilla itinerarium in terram sanctam de anno 1442.*, XV. sz. kézirat, mely a szentföldi utazások irodal-

mára bir fontossággal. e) *Ladislai Suntheim tabulae Claustro-neoburgenses*, XV. sz. kézirat, és f) *Ptolomaeus 1435-ből*, melyek csillagászati szempontból érdekesek. g) *Nicolaus de Dincelspüchel* és *Thomas de Hasselbach* nagyszámú eredeti vitairatai a XV. századból; és h) *Huss és Wikleffre* vonatkozó egykorú kéziratok jelentékeny számban, melyek ezen kor egyházi és politikai történetéhez csak részben vannak fölhasználva.

Az incunabulumokból mint elsőrendű bibliographiai ritkaság kiemelendő az *1462-dik évi mainzi biblia*, mely Fust és Schöffler mainzi műhelyében készült s melyből a könyvtár egy teljes és szép példányt bir. Ezen kiadásból Magyarországon csak a gyöngyösi ferenczrendiek birnak egy példányt, mely az 1882-diki országos könyvkiállításon volt be mutatva.

A magyarországi vonatkozású kéziratokból *Huendler Vitus* pécsi püspöki vicarius XV. századbeli formulariuma és *Joannes de Bredenscheid* Nagy Lajos király udvari legistájának 1367-ben Visegrádon irt munkája érdekelték, melyeket tüzetesen megvizsgáltam.

A Huendler-féle formulariumot tudósaink közül először Koller József használta fel 1796-ban, ki a codexből 113 lapra terjedő kivonatot közölt;¹ Bredenscheid János kéziratát pedig, ki mint I. Lajos király udvari legistája és a szent széknél követte, e munkát 1367-ben Visegrádon irta, e sorok írója először a «Magyar Könyv-Szemle» 1879-diki folyamában² s másodszer az országos könyvkiállítás «Kalauz»-ában ismertette.

A *Huendler Vitus*-féle formulás-könyv XV. századbeli, latin papirkézirat 8-adrétben, mely a «*Nicolai Bohemi de Millnyk Cordiale*» czimű XV. századbeli, theologiai tartalmu latin kéz-irattal van összekötve s 370 beirt papírlévléből áll. Mostani signaturája: MS. 941.

A kézirat több XV. századbeli kéz másolata s magyarországi formulárét, theologiai értekezéseket, német közmondásokat, orvosi recepteket és latin verseket tartalmaz.

Bennünket különösen Huendler Vitus formuláréja érdek,

¹ *Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum*. IV. köt. 246—359. l.

² Magyarországi könyvmásolók és betűfestők a középkorban. Magyar Könyv-Szemle, 1879. folyam 135—137. l.

mely úgy tartalmánál fogva, mint magában véve a Mátyás-korabeli történetíráshoz és az akkori kancelláriai praxishoz érdekes adalékot nyújt.

Ezen Vitus Huendler német származású carmelita-rendű szerzetes volt, ki 1448-ban Bécsben bodoni püspökké szenteltetett fel s ez időtől fogva 1465-ig az akkori pécsi püspökök alatt a suffraganeusi tisztelet viselte. Mikor ezen állásától a magyar nyelvben való járatlansága miatt meg kellett válnia, a váradi, erdélyi és zágrábi püspököknek ajánlotta fel szolgálatát, kik egyházmegyéjökben felváltva alkalmazták s megbízták őt a suffraganeusi teendők végzésével. Ezen minőségében kifejtett hivatalos tevékenységéről tanuskodnak azon levelezések, melyeket az említett formuláskönyvben a klosterneuburgi egykorú kézirat tartott fenn számunkra. A kézirat kétségkívül Vitus Huendlernek volt tulajdona, kinek miniatúr arczképét és czímerét a formuláskönyv 5-ik levelén látjuk.

Hivatalos működése Mátyás király uralkodásának és Janus Pannonius pécsi püspökségének idejére esett, ezért levelezései az akkori egyházi, politikai és művelődéstörténeti viszonyokra birnak kiváló fontossággal.

Ezen levelezéseknek nagy részét, főleg pedig azokat, melyek a pécsi egyházmegyére vonatkoznak, mint előbb említettem, Koller adta ki, de egy részök még ma is kiadatlan.

Ez utóbbiak közé tartoznak: a) II. Pius pápa levele Mátyás királyhoz Podiebrad praetensiói tárgyában 1465-ből és Mátyásnak erre vonatkozó válasza, továbbá b) Mátyás király rendelete a cseh rendekhez a hussiták ellen 1468-ból és ugyanez évből a trebitschi táborból keltezett rendelete Podiebrad ellen és hasonló.

Ezen ekkorig fel nem használt levelekre, valamint az érde-mileg még nem méltatott Huendler-féle formuláskönyvre, mely a Mátyás-korabeli levelezőkönyvekhez becses adalékot nyújt, felhívjuk a szakférfiak figyelmét.

A *Bredenscheid*-féle latin hártya-kézirat azért érdekelt, mert azt reméltem, hogy a monostori könyvtár régi katalógusában találni fogok valami adatot arra nézve, hogy mily utakon és időben került a kézirat Nagy Lajos király könyvtárából a klosterneuburgi könyvtárba?

Ezen reményben azonban csalatkoztam. A könyvtár régi

katalogusai a codex vándorlási történetére nézve semmi adalékot nem nyújtanak.

Kétségtelen csak az, hogy a kéziratot Nagy Lajos király számára *Bredenscheid János* udvari legista *Visegrádon 1367-ben készítette*, de hogy mikor került az Magyarországból Klosterneuburgba, ezt pozitív adatok hiányában eldönteni nem tudom.

Azt azonban egész határozottan mondhatom, hogy a könyvtárban ezen kézíraton kívül más kézíratot Nagy Lajos király könyvtárából¹ nem találtam.

A XV. századból azonban találtam egy magyarországi vonatkozású latin kézíratot, melyet *1427-től 1429-ig Libetbányai Magyar Péter másolt*, ki mint könyvmásoló és betűfestő a XV. századbeli scriptorok közt kiváló helyet foglal el² s kitől ekkorig három óriási folio kézíratot ismertem, melyeket 1424—1426 között másolt. Ezekből az egyik a British Museum, a másik a lipcei egyetemi és a harmadik a berlini királyi könyvtár birtokában van. Mind a három kézírat canonjogi tartalmú, s feltűnő nagy alakjuk és csinos kiállításuk által tűnnek ki.

Ezekhez járul most negyediknek a klosterneuburgi XCVII. számú, nagy fénynyel kiállított kézírat, mely szintén Libetbányai Magyar Péter munkája s ekkorig még felkutatva nem volt.

Ezen kézírat is canonjogi magyarázatokat tartalmaz, s nagy ívrétben 500 beirt hártylevélből áll.

¹ Nekem Nagy Lajos király könyvtárából a következő négy kézíratról van tudomásom: a) *Bécsi képes krónika 1359-ből, Nagy Lajos arczképével és címerével*. A bécsi császári udvari könyvtárban. b) *S. Gregorii papae moralia super Job, completa in Wisegrad per Joannem Bredenscheid de Tremonia legistam Ludovici regis Hungarie, anno domini MCCC sexagesimo septimo, mense Julii*. Fényes kiállítású hártylevélkézírat, a klosterneuburgi monostori könyvtárban. c) *Esztergomi missale 1377-ből*. Másolta, festette és kötötte Stephán Henrik csukárdi plebános. Fényes kiállítású hártylevélkézírat, a címlapon Nagy Lajos címerével. A gyulafejevári gróf Batthyányi-könyvtárban. d) *Psalterium trilingue, Latinum, Germanicum et Polonicum*. Fényes kiállítású hártylevélkézírat, Nagy Lajos címerével. A st. floriani ágostonrendi könyvtárban.

² L. «Adatok a magyarországi XIV—XV. századbeli könyvmásolókhöz» című értekezésem a M. Könyv-Szemle 1879-iki folyamában 49. l. és «Könyvkiállítási Kalauz» 12. l.

Colophonja a következő: *Explicit summa super decretalibus compilata per archiepiscopum Ebredanum, quae scripta est per Petrum de Lebeta et inchoata est tempore egregii doctoris Joannis de Pertolsdorff anno domini millesimo quadringentesimo XXVII., canonici monasterii Neuburgensis Claustralis et plebani ecclesie sancti Martini, eo mortuo completa est per venerabilem dominum dominum Georgium praepositum eiusdem monasterii anno XXIX., pro qua deus gloriosus cum matre sua gloriosa sit benedictus in secula seculorum. Amen.*

Ezen ismeretlen kézirat által a Libetbányai Magyar Péter által másolt kéziratok száma *négyre* emelkedik, melyeknek colophon-jában a nevét és a másolás idejét pontosan följegyezve találjuk.

f) A zwettli cisterciák könyvtára.

A zwettli cisterciák könyvtára a harminczezer kötetet meghaladja. Középkori és más történeti kézirateit Linck, Pez és Frast leírásaiból ismerjük. A könyvtár egy 1500-dik évi ismeretlen *esztergomi obsequialéját* Meier «Wiens Buchdruckergeschichte» című munkája alapján a «Magyar Könyv-Szemle» 1887-diki folyamában ismertették. Jelen tanulmányutamban óhajtottam a könyvtár *Annales Ungarorum antiqui* és *Compendium historiae Ungaricae* című kézirateit megvizsgálni, melyekről Horvát István kéziratban maradt bibliographiai jegyzeteiben tesz említést. Ezen kéziratok azonban, mint a monostor könyvtárnokától értesültem, a könyvtár kéziratei közt nincsenek meg, valószínűleg nem is voltak, s így csak tévedésből kerültek Horvát István jegyzékébe.

A hazai vonatkozású középkori forrásokból mindössze néhány oklevélmásolat, továbbá szórványos történeti könyvbejegyzések és Thuróczy krónikájának egy 1488-dik évi brünni kiadása érdemelnek különös figyelmet, melyek az irodalomban megjelent szakleírásokból ismereteseek.

Ezzel 1888-dik évi tanulmányutamat befejeztem.

¹ *Annales monasterii Claravallensis (Zwettl) Cisterciensium. Viennae. 1723.* — Hier. Pez, *Scriptores rerum Austr. Lipsiae et Ratisbonae, 1721—45.* I. köt. 541 s köv. l. — Frast, *Urkunden und geschichtl. Notizen stb. Archiv für Kunde österr. Geschichts-Quellen.* II. évf. 1 köt. 361—427. l.

A LEGELSŐ NAGYSZOMBATI NYOMTATVÁNY

1588-ból.

RÁTH GYÖRGY-től.

A bécsi jezsuitáknak 1559-ben saját collegiumukban föllállított nyomdája eléggé jól volt felszerelve, habár korántsem birt oly fényes berendezéssel, mint az osztrák fővárosban egyidejűleg működő nyomdászok: Zimmermann és Hofhalter műhelyei. Fentartásához I. Ferdinánd évi 300 tallér segélylyel járult s azt az osztrák kormányon és főnemességen felül a magyar főpapság is pártolásában részesíté.

Már alapítása első évében nyomatta ott Draskovich György pécsi püspök *«Epistola paraenetica»* című munkáját, mely azóta oly ritkává vált, hogy Kerchelich a zágrábi egyház történetében csak töredékét volt képes ismertetni. A következő 1560-dik évben viszont Oláh Miklós esztergomi érsek foglalkoztatta sajtóit a *«Catholicae ac Christianae religionis praecipua quaedam capita»* és *«Ordo et ritus sanctae metropolitanae ecclesiae Strigoniensis»* című művek kiadásával. Sajátságos, hogy úgy az előbb nevezett, mint az 1561-ben *«De utraque copia verborum»* címmel megjelent könyv nyomtatását nem a jezsuita-nyomda személyezete, hanem a különben önálló üzlettel bíró Hofhalter eszközölte, a mint ez az illető címlapokon kifejezetten fel van említve: In aedibus collegii Caesarei societatis Jesu excudebat Raphael Hofhalter.

Ferdinánd halála után a protestantismushoz hajló II. Miksa császár beszüntette az atyja által nyújtott segélypénz további kiszolgáltatását, maga a jezsuiták székháza pedig az alsó-ausztriai rendek kívánatához képest 1565-ben bezáratott; minek következménye lön a nyomda működésének is beállítása. Utolsó termékei voltak

az ez évben kiadott «*Assertiones philosophicae*» és «*Assertiones theologicae*.»¹

Az ekként használatlanul hevert nyomdakészülékeket 1577-ben Telegdi Miklós akkori pozsonyi prépost megvásárolván, azok felhasználásával Nagyszombaton saját házában rendezte be az első, kizárólag római katolikus irányban működő hazai nyomdát.

Ennek kétségtelen első termékeit eddig Telegdi Postillájának második részét tekintettük, a melynek nyomtatása a colophon szerint «Mindszent havának hetedik napja, Christus születése után 1578 esztendőben» fejeztetett be. A vaskos könyvet egyébként oly initialék is díszíték, melyek a bécsi jezsuitáknak általam látott nyomtatványaiiban elő nem fordulnak. Az illető faduczokat tehát Telegdinek külön kellett beszereznie nyilván abból a czélból, hogy a Postilla II. részének nyomdászati kiállítása a Bécsben megjelent I. kötettel szemben hátra ne maradjon.

Az új nyomda első latin kiadványául továbbá ekkoráig Ransanus *Epitome*-jének Péchi Lukács által egy Torda Zsigmond könyvtárából eredő codex után rendezett, s a megelőző Sambucus-félenél teljesebb kiadása volt elismerve.

Közelebb azonban nyomára jöttem egy ennél korábbi teljesen ismeretlen nagyszombati latin nyomtatványnak; sőt ebben figyelemmel arra, hogy benne a Postilla II. kötetét díszítő initialék még nem alkalmazták, s hogy a Postilla csak az 1578. év végével került ki a sajtó alól, a nagyszombati nyomdának ezt is megelőző valóban *első termékét* vélem megállapíthatni.

E nevezetes nyomtatvány címe, melynek hasonmásával a «Könyv-Szemle» tisztelt szerkesztője olvasóinak a jelen füzet első mellékletén kedveskedik, a következő :

Canones, seu leges eorum, qui in sanctissima congregatione B. Mariae semper virginis, quae in seminario episcopali olomucensi instituta est, vivunt. confirmatae, ac privilegiis donatae a summo Pontifice romano, Gregorio XIII.

¹ Ekkép helyesbítendő tehát Németh (Memoria typogr. 54. l.), Ballagi (A magyar nyomdászati, 68. l.) és Szabó Károlynak (R. M. Kvtár 78. l. és Könyvkiállítási Kalauz 145. l.) az a mellékes észrevétele, mely szerint a bécsi jezsuita nyomda már két évvel előbb 1563-ban szűnt volna meg.

Ezt követi a Jézus-gyermekek karján tartó szüz Mária fametszetű képe; ez alatt pedig:

Inclita clausisti rosea matrice puella
 Omnia. nunc ulnis omnia virgo tenes
 Omnia portasti, potis omnia, fac prece flectus
 Omnia, deuoti, nam tua turba summus.

L. P.

Impressi Tirnaviae, Anno Domini M. D. LXXVIII.

A negyedretű nyomtatvány áll 12 számozatlan levélből A--C signaturával.

Az A₂ levelen kezdődik a *Confirmatio, una cum privilegiis, et indulgentiis Gregorii XIII. Pontificis Maximi Congregationi B. Mariae Virginis in seminario olomucensi concessis*, — s végződik a tulső lapon eme kelettel: *Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die XV. Octo. MDLIIV, Pontificatus Nostri anno quarto. Cae. Glorierius.*

A Canonok szövege az A₃ levelen veszi kezdetét és hat fejezetre van osztva ily külön czímekkel:

Honesta, ac pia quaedam vivendi formula, pro iis, qui in congregatione B. Mariae semper virginis, in seminario olomucensi Deo optimo Maximo servire desiderant, anno 1575 initio mensis februarii collecta. Caput primum 17;

De electione superioris et aliorum; Caput secundum 3;

De officio superioris. Caput tertium 7;

Leges consiliariorum. Caput quartum 4;

Aeditui regulae. Caput quintum 4; és

Quis modus servandus sit in admittendis et removendis sociis. Caput sextum; 3 szakasszal. A szabályzatot aláírásával ellátta: Laurentius Magius societatis Jesu per Austriam etc. provincialis.

Ezalatt találunk egy 65 mm. magas és 46 mm. széles, a jezsuiták ismeretes monogrammjával, és: *«Ego autem in Domino gaudebo et exultabo in Deo Jesu meo»* körirattal ellátott nyomdajelvényt.

A könyvecskébe befejezésül fel van véve két költemény, u. m.:

a) *Carmen sapphicum ad beatissimam Dei Matrem, ac Virginem Mariam, huius congregationis, Patronam.*

Diva, quae vasto dominaris orbi,
Cui sacri coelo famulantur omnes
Spiritus, et quam Stygii tremiscunt.

Antra Tyranni.

Te piis matrem celebramus omnes
Vocibus, quae coelica dona terris
Invehens divam miseris fugasti

Sedibus Aten.

Aten, in fausta populos malorum
Clade vexantem, melior Litaeis
Matribus, tandem Stygio ligasti

Carcere clausam.

Tu maris sydus geminum profundi,
Naufragis numen placidum cavinis.
Cum procellosis tumuit vadosum

Fluctibus aequor.

Tu pium nostrae caput es cateruae,
Rebus in portus dubiis, asylum
Perditis, et conciliare magnum.

Prompta Tonantem.

Ergo clamantis pia vota coetus
Mater exaudi, atque tuo dicatos
Nomini, semper facili clyentes

Numine firma.

Neque lethaeis capiamur Orci
Fraudibus, fac auspiciis ut omnes
Hanc suis viuendi avido colamus

Pectore normam.

b) *Libellus ad lectorem.*

Huc adverte gradus, quisquis coelestia votis,
Precibusque magni templa sollicitas patris.

Sancta cui pietas, humilis dilectio, Christi
 Cum matre, cordi intaminata est castitas.
 Aspice, quam brevibus tribuo complexa libellis
 Studiosa vitae sanctioris munia.
 Quae neque Phocylidis quamuis dicta aurea, sed nec
 Divina Samii scripta doctoris docent.
 Coelestes superum turmas, matresque Tonantis,
 Et qui gubernat cuncta, concilio Deum.
 Errantes retraho, stantes confirmo, Stygisque
 Emancipatos vindico rursum dolis.
 Vnum tot numero corpus tibi formo sodales,
 Tandemque superis infero beatos choris.
 Ergo aliis docti laudentur scripta Platonis,
 Vel ad astra Stagiritis vehatur coelica:
 Hi facunda probent Ciceronis flumina magni,
 Nitidosque circum publicos semper ferant.
 Tui memori me volue manu, firmosque retenta
 Pectore, nec vllis pone post negotijs.
 Plura tibi longe, que vel Plato, vel Stagiritis.
 Vel Tullius, vel magnus, afferam, Maro.
 Quid moror? attenta fac tecum mente reuolue,
 Quae damus, et omni, dum licet, vita cole.
 Sic demum nostros expertus dicere vates
 Poteris libellos ferre sydereas opes.

Az utolsó különben üres levél *a.* lapját egy 98 mm. magas, 78 mm. széles, Krisztus megfeszítettését ábrázoló fametszet foglalja el, melynek szaggatott vonalú kerete a fadúc használt voltára mutat.

A címlapon olvasható négysoros distichonnak L. P. kezdő betűkkel jelölt szerzője kétségen kívül a nyomda tulajdonosának pártfogoltja és meghitt embere, Péchi Lukács.

A mi Magi Lőrincz tartományfőnököt illeti, ki az olmücezi marianus-egylet fenforgó szabályait az 1575. év február hava elején összegyűjté, s a szentszéknél megerősítésüket nyolcz hó alatt ki tudta eszközölni, tudjuk róla, hogy velencei születésű levén, Olaszországból 1553-ban került Bécsbe az újonnan nyitott jezsuita collegiumba. Utóbb mint rector állott annak élén, majd 12 évig

kormányozta az egész tartományt. Mint ilyen új jezsuita-telepeket létesített Lengyelországban, s a morva fejedelemségben, jelesül Olmützön s Brünnbén. Bizonyára ő közvetítette a használatlanul heverő nyomdászszereknek eladását. Innen könnyen magyarázható, hogy a nyomdájuknak mintegy újra felállítása által kínálgató alkalmat azonnal megragadta a szíven fekvő publicatio eszközzésére. Életének végső éveit Rómában tölté, részt vevén rendje kormányzásában. Meghalt 1605. október hó 26-án. Kéziratban maradt fenn tőle a bécsi jezsuita collegium története.¹

A most ismertetett nyomtatványnak kitünően megtartott egyetlen példánya a bécsi gyűjtő Trau Ferencz úr birtokában van, ki azt néhány hónap előtt Haugg Gáspár augsburgi antiquar-kereskedőtől vásárolta s szíves volt nekem kérelmemre tudományos használat végett kikölcsönözni.

¹ L. Stoeger, *Scriptores provinciae Austriae societatis Jesu* 213—4. l. Az itt foglalt adatok azonban annyiban hiányosak, a mennyiben meg nem egyeztetetők azzal a ténnyel, hogy a bécsi jezsuita-nyomda felállításakor a spanyol Victoria János viselte a bécsi collegium rectori tisztét.

ADATOK A HAZAI KÖZÉPKORI KÖNYVTÁRAK TÖRTÉNETÉHEZ.

IX.

1384. márczius 29.

Mihály mosonyi főesperes és a győri püspök vikáriusa Nagymihályi Domonkost és társait a nagymihályi egyház harangjainak, misekönyvének s egyéb holmiinak visszatérítésére kötelezi.

Nos Michael archidiaconus Mossoniensis et canonicus ecclesie Jauriensis, vicariusque venerabilis in Christo patris domini domini G(uilelmi) dei et apostolica gratia episcopi loci eiusdem in spiritualibus generalis, notum facimus universis et singulis per presentes, quod cum nobiles viri Dominicus, Paulus et Petrus de Nogmihaly Stephanum et Laurentium fratres ipsorum patruales, et e converso iidem Laurentius et Stephanus eosdem Dominicum, Paulum et Petrum contra sese pro rebus ecclesie ipsorum, campanis videlicet, *libris* et aliis clenodiis in nostram fecissent citare presentiam, et ipsa causa coram nobis diutius fuisset ventilata, tandem, quia predicti Dominicus, Paulus et Petrus filii Johannis de Myhaly duas campanas ecclesie eorum de dicta Nogmihaly pro viginti sex marcis denariorum vendidisse affirmarunt, et e converso prefatus Laurentius *unum librum missalis ac viaticum ipsius ecclesie apud manus suas habere et ipsum librum a quodam presbytero ipsorum pro una libra denariorum redimisse asserebat*, ideo nos una cum dominis de capitulo Jauriensi adiudicantes commisimus, ut quia predictae tres ecclesie iure patronatus ipsis communiter attinere agnoscebatur (*így*), ne tamen bona ecclesie apud

manus laicales conservarentur, que etiam propter inprovisionem verisimiliter alienari et dissipari formidarentur, ob hoc prefati filii Johannis de Myhaly predictas viginti sex marcas denariorum et e converso prelibatus Laurentius annotatum librum et viaticum in festo nativitatis beati Johannis baptiste nunc proxime venturo coram nobis reponere et assignare teneantur, per eosdem filios Johannis *pro recompensatione redemptionis predicti libri quatuor pensis denariorum restitutis*, ut his repositis deliberando et manum communem assignare valeamus, ne predicta ecclesia possit aliququaliter defraudari. Datum Jaurini, tertia feria proxima post dominicam Judica, anno domini MCCCLXXX quarto.

Papiron, hátlapján eléggé jól megőrzött pecséttel.

Eredetije a Kisfaludy cs. levéltárában a M. N. Múzeumban.

Közli: Kovács Nándor.

X.

Egy soproni pap könyvtára 1400-ból.

A soproni pap, kinek könyvtárát az alábbiakban ismertetjük, 1400. ápr. 21-én kelt német nyelvű végrendeletében «*Vrban von Weyten die czeit chapellan gotzleichnams altar in der pharrkirichen ze Odenburch*» néven nevezi magát; tehát a soproni plébániatemplom egy oltárának papja volt. Hogy ez oltár java-dalma nem volt az utolsók közül való, tanúsítja végrendelete, melyben nagyszámú ingóságokról, egyházi ruhákról, arany-ezüst neműekről, *könyvekről*, tetemes készpénzről és tekintélyes összegre rugó követeléseiről intézkedik.

Könyveinek száma, melyeket részletesen, még kötésüket is főlemlítve, felsorol: 18. Ezek közt az istentisztelethez és papi hivatáshoz szükséges könyveken kívül, több egyházi író munkájával is találkozunk; mi azt bizonyítja, hogy a végrendelkező korában kiválhatott kartársai sorából, és hivatásán kívül a theologikus tudományokkal is foglalkozott.

Könyvei a következők:

1. Mettenpüch (Matutinale).

2. Biblia.
3. Liber collectionum.
4. Valerianus.
5. Naturalia Alberti, vörösbőr-kötésben.
6. Liber de sanctis et de tempore, kötetlen (rauchs puech) papir-kézirat.
7. Quadragesimale, hártya-kézirat.
8. Formularium, papir-kézirat, fehér bőrkötésben.
9. Septem mirabilia mundi.
10. Juristen puech, papir-kézirat, kötve.
11. Jacobus de Voragine Quadragesimalé-ja.
12. Egy kis könyv, Collecta, hártya-kézirat vörös bőrkötésben.
13. Egy más hártya-kézirat, czímét nem mondja meg, fehér bőrkötésben.
14. Summa virtutum, hártya-kézirat, vörös bőrkötésben.
15. Lucianus munkája a négy evangeliumról.
16. Ugyanannak munkája a sz. miséről.
17. Expositio super psalterium.
18. Egy kötetlen könyv, melynek még nincs fatáblája (daz nach nicht preter hat).

E részletesen felsoroltakon kívül még általában említ könyveket, melyeket mind Holczel Jánosnak hagy Mária-Czellben.

A könyvárakhoz érdekes adalék, hogy aranyozott ezüst kupáját eladatja és árából 12 font bécsi dénárt egy misekönyvre hágy.

A könyvkötés iparának történetére nézve nem éréktelen, hogy egy könyvét (talán a többit is) *János soproni iskolamester* kötötte s e munka a végrendelet keltekor még nem volt befejezve; ezért a könyvet több mással egyetemben reá hagyja.

A más tekintetben is érdekes és nagyobb terjedelmű végrendeletből az alábbiakban hiven közöljük a könyvekre vonatkozó részeket:

. auch schaff ich vnd gib zu der mess meinem chappellan mein mettenpûch

Item ich schaff vnd gib meinem chappellan czu meiner mess mei-

nen chopf den silbrein vbergulten, den schal man verchafffen,
schol man geben czwelf phunt vmb ein messpuch, vnd das vbrig
czu einem chelch

Item her Daniel hat mein bibel, librum collectionum, vnd Valle-
rianum pey enander

Item man vint auch darin naturalia Alberti myt einer raten heut,
man vint auch ein rauchs puech in papiro de sanctis vnd de
tempore, man vint auch darin ein quadragesimal in pergameno.
Item man vint darin mein formularium in papiro mit einer weys-
sen heut, man vint auch darin septem mirabilia mundi, vnd vil
dings dapey; man vint auch darin ein iuristen puech in papiro
mit einem coopert. Item auer ein quadragesimal in pergameno
Jacobi Voraginis; ein winzigs puechel in pergameno, ein collect
mit einer roten haut. Item ein puechel auch in pergameno mit
einer weysen haut; vnd sust mer von puechern vnd van andern
dingen

Item di vor verschriben dreissig guldein die hat inn her Andre
chappellan gotsleichnams altar in der Newenstat¹ zu der pharr-
kirchen. Er hat auch inn mein guts puech in pergameno mit
einer roten haut, das da haist Summa virtutum; vnd sein wirt
der hat inn Lucianum uber die vier ewangelia vnd ain tail uber
die mess, und ein expositio uber den salter

Auch schaff ich vnd gib herrn Hansen die czeit schulmaister cze
Oedenburg meinen langen ploben mantel vnd die chursen darczu,
naturalia Alberti, meinen formularium, mein puech das er mir
punten hat, daz nach nicht preter hat, mein new praun hauben
vnd mein güt chörrokkel

Auch schaff ich herrn Dietreich Jacobum de Voragine

Item herrn Hansen dem Holczel, der mein schneller ist gewesen
cz Czell (*igy*), schol man geben das rauch puech de tempore vnd

¹ Wiener-Neustadt, Bécsujhely.

de sanctis. Item demselben das quadragesimal das chlain, und sust was puecher da sind die nicht verschafft sint

Nota das gescheft ist geschen anno domini MCCCC. an dem nachsten mittichen von Georgij.

Fogalmazvány, 2 kis ivrétű levelen. Sopron város levéltárában. Lad. XLIX. et ZZ. fasc. 1. nr. 4.

Közli: *Fejérfataky László.*

XI.

1450. április 1.

*A székesfehérvári tanács értesíti Sopron város tanácsát a néhai Miklós guárdián által eltulajdonított breviarium ügyében eszközölt vizsgálat eredményéről.*¹

Salutem et honoris continuum incrementum. Prudentes et circumspecti viri, domini et amici nostri dilecti. Intimatis nobis, mediantibus vestris in litteris, quod condam frater Nicolaus de Cassovia, cardianus claustris sancti Francisci, vivente sui *quendam librum breviale ipsius ecclesie, sedecim florenos auri valentem, alienasset et alienari permisisset*, defuncto autem ipso fratre Nicolao, libri, calices et alie sue res ad fratrem Benedictum de Chakwar, cardianum claustris consimiliter beati Francisci, nostri in medio constructi devolute haberentur. Igitur domini et amici nostri dilecti, iuxta continentiam litterarum vestrarum a prefato fratre Benedicto cardiano de rebus et bonis antedicti condam fratris Nicolai ad eundem devolutis scrutavimus; idemque nobis retulit, quod hoc bene verum foret, quod alique res ipsius fratris Nicolai in uno sacco simul ligato sub sigilloque existente apud eundem haberentur, sed de eo ignoraret, quid in ipsa ligatura haberetur; et quia antecessor ipsorum nunc decessisset, ipsas res nemini sine scitu alterius antecessoris ipsorum dare non augeret (*így*),

¹ V. ö. a Magyar Könyv-Szemle 1888. évf. 87-dik lapján közölt levéllel.

ex eo, quod ipse res elemosine dinoscuntur. Ex Alba, feria quarta proxima ante resurrectionis domini, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo.

Judex et iurati cives civitatis Alberegalis, amici vestri.

Kivül: Prudentibus et circumspectis viris, magistro civium iudici ac iuratis civibus civitatis Soproniensis, dominis et amicis ipsorum honorandis.

Eredetije papiron, zöld záró-pecsét nyomaival, Sopron város levéltárában. Lad. IV. et D. fasc. 2. nr. 118.

Közli: *Dr. Csánki Dezső.*

XII.

1490.

Péter gönczi plebános a kassai domonkosoknak egy latin prédikációs könyvet ajándékoz.

Iste liber est conventus Cassoviensis ordinis predicatorum provincie Vngarie. Datum eidem ab honorabili domino *Petro plebano de Gench anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo*, pro quo patres et fratres conventus Cassoviensis noverint se debitores. Eodem anno fuit obsessa urbs Cassa, sed non possessa.

Eredeti könyvbejegyzés a gyulafejevári Batthyányi-könyvtár 523. számú, XV. századbeli latin papir-codexén, mely a kassai domonkosok XV. századbeli könyvtárából származik, latin szent beszédek tartalmaz és 423 beirt levélből áll.

Közli: *Csontos János.*

DIOMEDES CARAFA : DE INSTITUTIONE VIVENDI.
A PÁRMAI CORVIN-CODEXBÓL.

Közli: CSONTOSI JÁNOS.

Már Ireneo Affo¹ Taddeo Ugolettiről (Mátyás király egykori könyvtárnokáról) 1781-ben tartott emlékbeszédében mondja, hogy a páрмаi királyi könyvtárnak egy «Diomedis Carafae De institutione vivendi» című latin kézirat van birtokában, mely arról nevezetes, hogy fényes címlapján az arragoniai és Corvin-féle címerrel van díszítve, s Beatrix királyné számára ennek Mátyás királyhoz 1476-ban történt férjhezmenetele alkalmából írt oktatásokat foglal magában. Említi továbbá, hogy e kézirat valószínűleg azon egyetlen példány, mely magának a királynénak volt tulajdona, s hivatkozik Paciaudira, a tudós páрмаi könyvtárnokra, ki e nevezetes kézirat ritka voltát egy latin dissertatióban fejtegette.

Affo után Tiraboschi² mint kiadatlant sorolja fel e kéziratot; Nicolo Morelli pedig, a nápolyi királyokról 1849-ben közebeocsátott monographiájában,³ azonosnak tartja azon példánnyal, melyet a szerző Beatrixnak ajánlott.

Dr. Vogel E. G., ki az európai könyvtárakban levő Corvin-codexek jegyzékét összeállította,⁴ e kéziratot nem ismerte. Rövid

¹ Memorie di Taddeo Ugoletto Parmigiano, bibliotecario di Matia Corvino Re di Ungheria. Parma, 1781. 4r. 52—53. l.

² Storia della letteratura Italiana. Firenze, 1807. VI. k. I. r. 431. l.

³ Niccolo Morelli: Vite de Re di Napoli. Napoli, 1849. 4r. I. k. 254 l.

⁴ Serapeum. Zeitschrift für Bibliothekenwissenschaft, etc. Leipzig, 1849. 8-r. 18. sz.

bibliographiai leírását Odorici, a pármái könyvtár történetéről irt munkájában, a hatvanas évek elején tette közzé.¹

Régibb hazai tudósaink közül Horvát Istvánnak — a mint ezt jegyzetei tanusítják — irodalmi leírásokból volt e codex létezéséről tudomása. Ujabban pedig *Pulszky Ferencz* hívta fel reá dr. Rómer Flóris nagyérdemű régészünk figyelmét, ki azt 1869-iki olaszországi tanulmányútjában megvizsgálta és az «Archaeologiai Értesítő» 1870-iki folyamában ismertette.

Azóta a Corvina maradványainak felderítésére a «Magyar Könyvszemle» által megindított bibliographiai nyomozások új szempontokat hoztak napfényre, melyeket a Corvin-codexek szakszerű leírásánál a Corvina bibliographiája érdekében figyelembe kell vennünk.

Ezek a szempontok vezéreltek 1878-ban, midőn felső-olaszországi tanulmányutamban a pármái királyi könyvtár *Diomedes Carafa* codexét újból vizsgálat alá vettem s kutatásaim eredményét a «Magyar Könyvszemle» 1878-ik folyamában közzétettem.²

Ugyanakkor a Nemzeti Múzeum könyvtára számára *Perreau* Péter úr a pármái könyvtár nagyérdemű igazgatójának szives közbenjárásával megcsináltattam a kézirat két czímlapjának színes kézi rajzát és szövegének pontos másolatát, melyet az eredetivel ugyancsak a most említett Perreau úr volt szives összehasonlítani.

Az 1882-iki budapesti országos könyvkiállításon az olasz kormány lekötelező liberalitásából a Corvina többi maradványaival a pármái Corvin-codexet is kiállítottuk, s ezt urunk királyunk ő Felsége, ki a könyvkiállítást legmagasabb jelenlétével szerencsél-tette és a hazai közönség, mely a kiállítást igen sűrűn látogatta, annál nagyobb érdeklődéssel szemlélték, mert tudták, hogy ez azon kézirat, mely *Diomedes Carafának*, a nápolyi aragoniai ház udvari emberének, Beatrix királyné számára, ennek Mátyás királyhoz 1476-ban történt férjhezmenetele alkalmával irt utasításait tartalmazza és azon eredeti, egyetlen és kiadatlan példány, mely magának Beatrixnak volt tulajdona.

Ezen kiadatlan munka szövegét, mely a renaissancekori európai és magyarországi művelődési viszonyokhoz nyújt ismeretlen adalékokat, eredetileg dr. Pulszky Károly óhajtotta közrebocsátani

¹ Atti e memorie delle RR. Deputazioni di Storia Patria per le provincie Modenesi e Parmensi. Modena, 1866. 4-r. 440 l.

² 119—328. l.

s a kézirat művészi becsű. illusztrációit műtörténeti és a szöveget művelődéstörténeti szempontból megvilágítani.

Ez óhajítás azonban Pulszky Károlynak az országos képtárban és a magyar parlamentben való nagy elfoglaltsága miatt nem volt megvalósítható, minek következtében a pármái codex szövegének másolata egy évtizedig asztalfiókomban hevert.

A múlt év őszén boldogult dr. Ábel Jenő barátom megkért, hogy a birtokomban levő másolatot az általa szerkesztett «Irodalomtörténeti Adattár»-nak engedjem át kiadás végett, hol az általa összegyűjtött ismeretlen irodalomtörténeti emlékekkel az én bevezetésemmel fog látni napvilágot.

Készséggel teljesítettem kívánságát s örömmel bocsátottam rendelkezésére a kért másolatot.

Fájdalom azonban, mielőtt Ábel ezen szándékát végrehajthatta és a kéziratot sajtó alá rendezhette volna, a magyar szakirodalom nagy kárára meghalt s Diomedes Carafa Intitutióinak kiadása ismét halasztást szenvedett.

Ily körülmények közt arra határoztam magamat, hogy az Ábelnek átengedett kéziratot ki fogom adni a «Magyar Könyvszemlé»-ben s az általa kiszedetett szöveget, mely az ő halála óta a nyomdában felhasználatlanul hevert, a M. T. Akadémia irodalomtörténeti bizottságának engedélyével felhasználom jelen közleményemben.

Igy jött létre Diomedes Carafa Intitutióinak kiadása, mely az irodalomban először a «Magyar Könyvszemlé»-ben lát napvilágot.

Mielőtt azonban a kiadás oeconomiájáról szólanék, szükségesnek tartom a pármái autograph-codex bibliographiai leírását a következőkben itt előrebocsátani:

E nevezetes codex, melynek *Diomedis Carafae De institutione vivendi* a czime, a XV. századból és pedig 1476 körüli időből származik, kis 8-adrétű, viola és zöld színű pergamenen arany és ezüst kerekded minusculákkal van írva s 39 beirt és 2 üres, összesen tehát 41 levélből áll.

Magassága 17, szélessége 12 centiméter. Kiállítása pazar fényről és művészi izlésről tanuskodik, egészben véve két fényes címlapot, egy nagyobb miniatűrt, egy miniatűr initialét és 47 aranyba foglalt kisebb színes initialét tüntet fel.

A levelek eredetileg nem voltak számozva. Jelen számozását, melyet (bár nem egészen correct), mi is elfogadunk, Odorici

1866-ban eszközölte. Az írás tompa vonalozáson folyik s laponkint átlag 16 sort tesz ki. Jegyzetek vagy javítások nincsenek benne.

A quaterniók *A, B, C, D, E* arany majusculákkal vannak jelölve s úgy oszlanak meg, hogy az első quaterniora 5, a másodikra 6, a harmadik, negyedik, ötödikre 8, a hatodikra 4 levél esik. Az 1-ső és 4-ik levelet, melyek eredetileg a régi táblákhoz voltak ragasztva és a szöveghez nem tartoznak, a quaterniók közé nem számítottam.

A codex egy üres hártylevél után, a 2-ik levélben Colantonius Lentulus fordítónak Diomedes Carafa szerzőhöz intézett dedicatiójával kezdődik, melyben a fordító nagy dicséreteket közt köszönetet mond Carafának, hogy a «De Institutione Vivendi» olasz nyelven írt munkájának latinra való fordítását reá bízta.

A dedicatio «COLANTONIVS Len | tulus Diomedi Carafae | comiti Magdaloni viro | clarissimo se commendat» etc. szókkal kezdődik, s a 3-ik levél első lapjáig terjed. Az arany szövegtől eltérőleg, ezüst betűkkel van írva, bekezdéseit 7 arany initiale ékesíti.

A 3-ik levél második oldalán van az első címlap, fényes arany lombozatokkal díszítve.

A festés arany vázát ábrázol, melyből szegfű lombozatok futnak felfelé, s kétfelől szívalakú koszorút képezve, fönt egy szegfűben egyesülnek. A koszorú benseje fényes arany inscriptióban a könyv következő címét mutatja:

DIOME
DIS. CARRAFÆ.
COMITIS MAGDALO
NI. DE. INSTITVTIONE.
VIVENDI. AD. BEATRICE
ARAGONIAM. PAN
NONIAE. REGI
NAM. PRAE
FATIO. IN
CIPIT. FE
LICI
TE
R.

A második és voltaképeni címnap az elsővel szemben a 4-ik levél első oldalán kezdődik, s a codexnek méltó földísz. Fényes arany díszkeretből áll, mely a lap mind a négy szélét egészen kitölti s felső, alsó, jobb és bal részében, arany lombozatok közt symbolikus miniatur képeket és jelvényeket mutat fel.

Dr. Rómer Flóris Ferencz érdemes régészünk e díszkeretet következőkép írja le.¹

«A 4-ik levél (címnap) kerete aranylombozatú; felül hölgymenyét, a tisztaság jelképe fut jobbra, mondatszalogban ez áll: DECORVM; jobb oldalon keskeny keretben egy hátulról tekintett nyitott könyv: baloldalon felül kerek keretben a balra néző igazság áll, jobbán karddal, baljában mérleggel, a középső keretben pedig egy nőalak, mely valami harmonika felét nyom össze, ezek közt felül arany korona alatt arany vár, vagy sziklaforma van, melynek osztályai közt fehér, háromszögű fog-félék látszanak. Ezen symbolumot nem vagyok képes magyarázni. A zenélő nő és egy másik korona alatt arany trónon vagy oltáron égő tűz látszik. A keret alsó részében a címtől jobbra kerek keretben oszlopot vivő nőt, az álhatatosságot, balra a jobbában kigyót, baljában tükört tartó nőt, az okosságot látjuk.»

Részünkről megjegyezzük, hogy e codex címnap-diszítése a Corvin-codexek ismert díszítésétől egészen eltér s határozottan a nápolyi könyvfestészeti iskola jellemét viseli. A díszkereten levő jelvények itten részint az arragoniai és nápolyi királyoknak, részint egyes erényeknek symbolumait képviselik.

A hölgymenyétet például többnyire ott találjuk az arragoniai királyok érmein, majd «Decorum» majd «Malo mori quam foedari» jeligével.² A tisztaságnak jelképe.

Az arany könyv symboluma előfordul II. Ferdinánd³ és II. Frigyes nápolyi királyok érmein «Recedant vetera» felirattal s a Sibilla-könyvekre emlékeztet.

¹ Arch. Ért. II. köt. Pest, 1870, 285—285. l.

² U. o. 83—84. l.

³ Niccolo Morelli, i. m. 185. és 191. l. — Symbola varia diuersorum principum. Pragae, 1603. 2r, I. köt. 60 l.

Az oltáron lángoló tüzet II. Alfons nápolyi király érmei tüntetik fel,¹ s jelentőségét a sokat mondó jelige: «In dextera tua salus mea» magyarázza meg.

Vége azon jelvény, melyet dr. Rómer Flóris «arany vár vagy szikla-formának tart, s melynek osztályai közt fehér háromszögű fog-félék látszanak,» csakugyan szikla, de jelentősége nem ebben, hanem azon «fehér háromszögű fog-félékben» van, melyek nem egyebek, mint a gyémántnak jelvényei, s itt ennek természetes tündöklését a sziklában ábrázolják.

A sziklából ragyogó gyémánt I. Ferdinánd arragoniai király symboluma, ki ezt «Naturae non artis opus» jeligével közmondásossá vált igazságosságának feltüntetésére használta.² Kortársai u. i. elnevezték őt igazságosnak, ő azonban ezt az erényt nem annyira nevelésének, mint természetének róta fel érdemül. Ezért választotta jelvényeül a gyémántot, mely a sziklából előtörő ragyogását nem a művészetnek, hanem a természetnek köszöni.

A díszkeret alsó részében két angyal tartja Mátyás király és Beatrix egyesített czímerét, melynek alapján a codexet a Corvinának vindicáljuk.

A paizs négy mezőre oszlik, s öt ágú arany-lemez korona fedi.

Az első mező két almezőből áll, s négy ezüst és három vörös pólyát (négy helyett), és kék alapon kettős arany keresztet mutat fel; a második mezőben vannak az arragoniai, nápolyi és jeruzsálemi királyok jelvényei; a harmadikban, mely ismét két almezőre oszlik, kék alapon fekete holló arany gyűrűvel és vörös alapon kettős farkú ezüst cseh oroszlán, a negyedikben ismét a nápolyi, jeruzsálemi és arragoniai királyok jelvényei jönnek elő.

A czímer alatt még egy kerek paizsocska van, mely négy ezüst és három vörös pólyából áll, s alatta arany majusculákkal ez a szó olvasható: «FIDELITAS».

Ez a Carafa család czímere,³ mely az eddigi búvárok figyelmét úgy látszik kikerülte.

A czímlap fénypontja azon kép, melyet a fönt említett díszkeret foglal be, s Beatrix királynét a könyv szerzőjével együtt

¹ Morelli, i. m. 206. l. és Symbola varia etc. 117. l.

² Morelli, 206. l. — Symbola varia etc. 65. l.

³ Imhof Jac. Wilh. Historia Italiae et Hispaniae Genealogica etc. Norinbergae, 1701. 2r. 301. l.

ábrázolja. Boltívezett teremben trónon ül a királyné, fején arany sugárkorona; jobbát egy térdelő lovag felé nyújtja, hogy kezeiből egy vörös bársony kötésű, arany kapesokkal diszitett könyvet vegyen át, míg baljával a trón karjára támaszkodik s lábait két violaszínű, aranyrojtos vánkös-zsámolyon nyugtatja. A trón alatt arany majusculákkal olvasható: «BEATRIX REGINA».

A térdelő lovag újjatlan zubbonyba van öltözve s a háta mögött rézsutosan irt arany inscriptio:

DIOMEDES
PERPETUO
FIDELIS.

kilétét ismerteti meg.

A kép alatt kezdetét veszi Diomedes Carafa előszava, melyben művének megírását indokolja. A C initiale igen fényes, s arany négyszögben a babérkoszorús szerzőt álló helyzetben tünteti fel, a mint jobbát zárt könyven nyugtatja, balját pedig magyarázatra emeli. Az előszó: CVM SEMPER iis | parendum mihi statuerim, quibus ratio et | cura parendum esse praescribunt etc. szavakkal indul meg, s a 6-ik levél első lapjáig terjed.

Ugyanitt kezdődik a szöveg, mely a következő fejezetekből áll:

De colendo deo.

De gratiis patri habendis.

Quae erga germanum, ducem Calabriae servatura sit.

Quae in reliquos germanos.

Quid erga omnes procures et aulicos observandum.

Qualis erga conditionem munerum futura sit.

DE TEMPLORUM VISITATIONE.

Quid in digressu a patre servatura sit.

Quid erga comitivam legatorum Pannoniae Neapoli observandum.

Quid erga sibi in itinere obviantes servandum.

Quid erga consiliarios suos servandum.

Quid in itinere sit observandum.

De custode pedissequarum instituendo.

Quid in urbe Roma sit observandum.

De oratione habenda apud PONTIFICEM MAXIMUM.

Quid impetrandum a pontifice.

Quid in ceteris urbibus observandum.

De ratione itinerandi et pernoctandi.

De donis datis communicandis.

De cura totius comitivae.

De secretario

Quod erga externos omnes comis sit.

Quid erga sibi occurrentes.

Quid erga regem forte sibi obviantem.

Quod in scribendo ad socrum sit officiosa.

Quid erga maritum et socrum sit observandum.

Quod uxor in omnibus viro suo placere studeat.

Quod in itinere a proceribus mores viri intelligat.

Quid in primo congressu viri observandum sit.

De summa erga maritum veneratione.

De cubiculis pedissequarum.

Quid erga delegatos a marito viros et mulieres.

Quod eos, quos maritus amat, diligat.

Quod voluntatem suam per SOCRVM virum (*igy*) doceat.

Quod in defectione ignorantiae se marito excuset.

Quod viro gratias agat de ancillis Italicis sibi concessis.

Quod ea, quae de se apud patrem praestitit, apud et maritum praestet.

De pecuniis a marito constitutis bene locandis.

DE SALARIO FAMILIARIBVS PROSPICIVNDO.

De lingua Pannonica edocenda.

Quid a marito exploret de legatis nuptiis intervenientibus.

De muneribus dono datis.

De coniugio gratissimo ostendendo.

Quid erga personam mariti observandum.

De auditis admittendis et reticendis.

Quod patrem et germanos aliosque sibi deditos litteris frequentet.

Quod ad pontificem maximum crebras det litteras.

A szöveg a 6-ik levél első lapján, «Omnibus externis humanisque rebus reverentia et cultus in deum optimum maximum est anteponenda» szavakkal kezdődik, s a 38-ik levél 2-ik lapján a ΤΕΛΟΣ szóval végződik.

Az utolsó sor alatt ezüst betűkkel a leíró oda irta nevét: «Joannes Marcus Cynicus exscripsit».

A codex vörös bőrkötése ujabbkori, s préselt arany díszítések közt a pármai hercegek jelvényeit mutatja. A könyvtáblák belsejét és az első és utolsó makulatur levelet kék fakó selyem levél borítja s valószínűleg még az eredeti kötésből származik. Az első tábla belsejére Beatrixnak kézi rajzban készült emlékérmé van ragasztva a következő körirattal:

DIVA-BEATRIX-HVNGARIAE-REGINA.

A codex provenientiájáról a pármai könyvtárban bővebb felvilágosítást nem nyerhettem, de valószínű, hogy a Farnese könyvtárból származik, mely a Bourbonok tulajdonában 1735-ig Pármában őriztetett. Ekkor vitette át a könyvtárt III. Bourbon Károly Nápolyba.

A codex könyvtári signaturája: GG. III 170. 1654.

Ennyit a könyv bibliographiájáról.

Szerzőjéről és tartalmáról a következőket jegyezzük meg.

A codex Carafa Dioméd magdaloni grófnak Beatrix számára irt oktatásait tartalmazza, s egész kiállítása után ítélve kétségkívül ugyanazon példány, mely magának a királynénak volt tulajdona. A szerző a Carafák hirneves nemzetségéből származik, s a XV. századi bölcész-erkölestani írók közt kiváló helyet foglal el. Családjából Carafa Olivier Beatrix királynét koronázta, Carafa Orsini I. Ferdinándot temette, szerzőnk pedig I. Alfonz és I. Ferdinánd arragoniai királyok alatt a belső titkos tanácsosi méltóságot viselte s mindkettőnek kedves udvari embere volt.

Midőn I. Ferdinánd arragoniai király leánya, Eleonora, a ferarai herceghez ment nőül, olasz nyelven oktatásokat irt számára, melyekben a jó fejedelem kötelességeit ecsetelte. Munkája Battista Guarino és Pietro Gravina latin fordításában, «De regentis et boni principis officiis» cím alatt ekkoráig több kiadásban jelent meg.

Beatrixnak, a király második leányának Mátyás királyhoz való férjhez menetele alkalmából hasonló feladat várakozott a szerzőre, ki ezt oly lelkiismeretességgel oldotta meg, a minőre egy királyné felszólítása méltán igényt tart. Oktatásokat irt ennek számára, s mint az előszóban mondja, Beatrix egyenes felszólítására fogott munkájához. Eredetileg olasz nyelven írta; a mostani latin formába Colantonius Lentulus XV. századi humanista öntötte.

Az oktatások Beatrix királyné életmódját vannak hivatva szabályozni. Kiterjeszkednek az élet minden nevezetesebb mozzanataira, s a magyar speczialis viszonyokat is kellő figyelemre méltatják.

Szerző 47 fejezetre osztja be könyvét. Minden fejezet egy oktatást foglal magában s az arany szövegtől eltérőleg ezüst felíratot visel.

Az első oktatás az Isten iránti tiszteletről, a második az édesatyja iránti háláról, a harmadik, negyedik a testvérei iránti tiszteletről szól. A további oktatások arra vonatkoznak: hogy viselje magát a nápolyi országnagyok előtt a bucsúzásakor, mire figyeljen, mikor az édesatyjától elválik, mily figyelemben részesítse a magyarországi küldötteket, mily életmódot kövessen az úton, mit beszéljen Rómában a pápával és mit kérjen tőle. Tanácsolja Beatrixnak, hogy kiséretének gondját viselje és nyájas legyen azok iránt, kikkel az úton találkozók. Ha a király netalán elejébe jönne, tettesse magát, hogy nem ismeri, mikor pedig felismerte, szálljon le a lóról, de csak a jobbját nyújtsa neki. Mátyás király édesanyja iránt legyen előzékeny és iparkodjék kedvében járni; azon legyen, hogy a király hajlamát mindenben megnyerje és állandóan magához bilincselje; legyen iránta legnagyobb tisztelettel és gyöngédséggel; köszönje meg neki, hogy udvartartásában meghagyta az olasz szolgálókat. A férje által számára kijelölt pénzt jól helyezze el, stb.

Reánk nézve a legfontosabb fejezet, mely a magyar nyelv megtanulásáról szól. Ebben szerző lelkére köti Beatrixnak, hogy a magyar nyelvet és szokásokat sajátítsa el, tanácsolja neki, hogy már az úton rendeljen valakit maga mellé a magyar kiséretből, ki őtet a magyar nyelv első elemeibe beavassa, ha aztán Magyarországon lesz, a környezetében levő magyar szolgálóktól könnyen tanulhat tovább. Itt tanácsolja neki, hogy azokat, kik az ország minden részéből tiszteletére fognak sietni, ne várakoztatassa sokáig, hanem bocsássa azonnal maga elé és fogadja nyájasan. «Minden várakozás — úgymond — a legterhesebb szokott lenni.» A két utolsó oktatásban arra inti, hogy édesatyjával, testvéreivel és a pápával élénk levelezést folytasson s figyelmezteti, mit írjon Magyarországból a pápának.

Ez főbb vonásokban a codex tartalma. Reánk nézve kiváló érdekű azért, mert eddigelé sem kiadva, sem felhasználva nincsen.

Diomedes Carafáról még megjegyzem, hogy az «Ammaestramenti militari», és egyéb verses munkáin kívül, még egy «Trattato de lo optimo cortesano» című munkát írt, melyet szintén Beatrixnak ajánlott fel, másolását hasonlóan Joannes Marcus Cynicusra bízta. Egy ilyen című, hely és évnélküli hártya incunabulumot őriz a Trivulzio örgrófi család milanói könyvtára a következő dedicatióval: «Alla serenissima regina Beatrice d'Aragonia, felicissima regina de Hungaria, Boemia» etc.¹

Mínthogy ezen hártya-incunabulum fényes díszpéldány, nem lehetetlen, hogy azon 4 Corvin-codexx-el, melyek a Trivulzio örgrófok milanói könyvtárát díszítik s melyekből a Nemzeti Múzeum könyvtára 1886-ban egy Attavantes-Corvin-codexet 6500 frankért vásárolt, került ezeknek gyűjteményébe.

A mi a codex szövegének kiadását illeti, ebben lehetőleg az eredeti orthographiához ragaszkodtam. Különben pedig szem előtt tartottam azon elveket, melyeket az újabb szövegkritikai iskola ily szövegek kiadásánál követni szokott.

A codex két címlapját a kiadáshoz eredeti nagyságban autotypiai hasonmásban mellékeltem. (L. a II. és III. mellékletet.)

Végül megjegyzem, hogy a pármai másolatot a codex eredeti szövegével boldogult dr. Ábel Jenő barátom az 1882-ik évi budapesti országos könyvkiállításon pontosan összehasonlította, s a variánsokat a másolatban megjelölte.

A kiadás tehát az általa felülvizsgált és kijavított másolat alapján készült.

Még csak annyit, hogy ezen bevezetésben a pármai Corvin-codexről a «Könyv-Szemle» 1879-diki folyamában közölt ismeretésemet újból felhasználtam és ennek adatait kiegészítettem.

Ezek után a munka eredeti szövegét a következő lapon közlöm, a mint következik:

¹ Tiraboschi, i. m. VI. k. I. r. 431 l.

COLANTONIVS LENTULUS DIOMEDI CARRAFÆ COMITI
MAGDALONI VIRO CLARISSIMO SE COMMENDAT.

Debentur a me tibi, præstantissime vir, gratiæ non vulgares, qui Socratica et plena philosophia inventa tua mihi imprimis communicata esse velis. Nam cum nuper ad BEATRICEM Aragoniam Hungarorum¹ reginam libellum vernaculum scripseris de institutione vivendi, in quo multa elucent digna philosopho et quæ facile ingenii tui gravitatem declarent, me unum ex omnibus elegisti, cui convertendi curam iniungeres,² ut mutata vernacula Romanam faciem per me indueret. Quid profecto aut ad nomen speciosius, aut ad gloriam illustrius mihi accidere potuit, quam tanti viri iudicio eum haberi, quem laudis suæ, quam ex ingenii beatitudine assequitur, nolit esse immunem? Dedi igitur operam pro virili, ut mandatis tuis satisfacerem, quamquam id a me tempore alienissimo postularis. Nondum enim ex validudine gravissima, qua (ut nosti) penes ad mortem laboravi, eram sane confirmatus. Verum in eo vel id laborem reddidit faciliorem, quod omnia erant æque locata et suis digesta locis, ut pæne³ ad verbum Romanæ structuræ elegantiaque servierint. Ex quo fit, si quid in eo opusculo occurreret legentibus dignum doctorum auribus, id totum tibi tribuendum censeam. Accipe ergo opusculum ex mandato tuo pro facultate mea absolutum, ea lege, ut si minus latinitas inventorum gravitati responderit, Veneris marito tradatur, quo minus industria tua inficiatur. Vale et memento mei.

DIOMEDIS CARRAFÆ COMITIS MAGDALONI DE
INSTITUTIONE VIVENDI AD BEATRICEM ARAGONIAM
PANNONIAE REGINAM PRAEFATIO INCIPIT FELICITER.

CUM SEMPER iis parendum mihi statuerim, quibus ratio et iura parendum esse praescribunt, profecto sentio, sacra maiestas, in quantam curam cogitationemque me conieceris, cum

¹ Hungorum C. ² iungeres C. ³ pene C.

mihi in mandatis dederis, ut ad te scribam commentariolum de praeceptis, quibus futuris temporibus te ipsam moderareris et regeres, et in itinere, quod hinc ex Neapolitano paterno regno in regnum vestrum Pannoniae conficiendum est, et simul atque eo perveneris, quomodo tibi agendum sit cum maiestate incliti regis mariti tui et quonam pacto cum matre eiusdem vivendum, — qui mores cum proceribus, qui cum iis, qui vestrae ditioni parent, quos subditos et vassallos appellamus, quique cum populis servandi sint. Nam hinc optemperandum esse mihi propono. Inde vires meas reputans facile cognosco, quod imponis oneri imparem esse naviculam meam, quae praeter quam non capit tantum, quod me non parum dehortatur, verum id magis multo, quod maiestas tua ob singularem et excellentem, et supra aetatem in omni genere sapientiam ipsa multo melius praestare posset. Verum utrumque perpendens, si foret in alterutro delinquendum, satius simul et sanctius existimavi oneri iniuncto succumbere, quam videri sanctissimum obedientiae munus neglexisse, illud frequens apud vulgum proverbium in meam sumentem excusationem, quod censet eum, qui, quod facultatis suae est, praestat, si deficiat, immunem culpae haberi debere. Quare, sacra maiestas, quibus possum precibus te oratam esse velim, ut quandoquidem mihi id mandare placuit, item tibi placere velit, ut non modo tu in hac re putes me omni carere culpa, si pro dignitate rei non satisfecero, ut me certe satisfacturum nequaquam existimo, verum etiam apud eos excusato, in quorum manus haec pervenerint, me scilicet non arrogantia aliqua, sed obedientiae officio ductum hunc laborem suscepisse. Etsi mihi compertum exploratumque est pleraque eorum, quae a me hic tradentur, abs te et accurate et diligenter observari, tamen a me nequaquam praetermittentur, non quod maiestatem tuam in his admoneri oporteat, sed quod parum susceptum laborem decere videatur.¹

De colendo deo.

OMnibus externis humanisque rebus reverentia et cultus in deum optimum maximum est anteponenda tam in abdito et

¹ videtur C.

sine arbitris, quam palam et in aperto sine arbitris erogare elemosinas, ut Christiane loquamur, divinis carminibus insistere, in mentem revocantes supplicium Christi dei maximi, quod subiit, ut nostrae salutis consuleret. Nam si nos nullam salutis curam gerimus, suscepta in nostram salutem tormenta nobis periisse certum est. Igitur omni diligentia curandum est, ut ea de nobis praestemus, quae ipsi deo grata futura intelligimus, ea caventes, quae novimus displicitura, cogitantesque humana omnia esse vanitatem vanitatum. Nam decedentibus alterutrum nobiscum ferendum est: aut enim bene viventes ad beatorum locum (quem paradysum appellamus) transmigrabimus, rem perpetuam et aeternam, ubi, ut Ciceronis verbis utamur, sempiterno aevo fruemur, aut ¹ ea beatitudine felicitateque amissa descendendum est ad tormenta et cruciatus infernos, ubi nullus poenitentiae conceditur locus, quoniam omnia nobis a deo prospecta sunt, quibus facile salutis nostrae consuleremus. Propalam et in oculis hominum haec praestanda sunt, quotidie divinis rebus summa cum religione interesse, ² visitare et salutare templa et imprimis ea, ex quorum visitatione aliqua peccatorum expiatio conceditur, rebus sanctis divinisque cupidissime frui, rursus ex adversis ³ magna molestia affici. Quae omnia eo magis regibus et reginis summisque principibus consentanea sunt, quo ⁴ non solum proficiunt ipsi, sed aequae viventes exemplo sunt omnibus, qui eos pro maiestate admiratione quadam intuentur. Nam hoc experimento saepe intellectum est et usu fere evenire consuevit, ut quae subditi suis principibus usurpari cognoscant, ipsi pertinacissime sectentur. Itaque deficientes ipsi a recta vivendi ratione non modo se eunt perditum, sed ut multi pereant, causam praebent quam apertissimam, et ita e contrario multi eorum exempla secuti recte viverent, ex quo magnis apud deum meritis dignicenseri deberent, ut contra poenis.

De gratiis patri habendis.

UBI sollemnia nuptiarum erunt ex more celebrata bonis auspiciis, ex Neapoli in regnum tuum iter ingrediendum est; verum prius haec abs te diligenter sunt observanda. Apud domi-

¹ at C. ² interesse C. ³ diversis C. ⁴ qui C.

num regem patrem tuum orationem habeto, in qua eidem immortales gratias ages de omnibus rebus, quas paterna indulgentia in te honorificentissime contulit. Secundo loco precibus summis contendito, ut tui frequentissime velit esse memor, cum in tuam gratiam, tum vel maxime, ut omnes istic intelligant te ab eo magni fieri et vehementer amari, mox ut tibi clementer parcat, si forte dicto aut facto maiestatem eius laeseris, id reiiciens cum in ignorantiam, tum in aetatem iuvenilem, quae ad errores et lapsus prona esse consuevit. Praeterea genibus nixa rogato, ut omnia tibi fausta dicat, idest, ut Christiane loquamur, det tibi benedictionem, nec id aliter quam nixa genibus id abs te peti consentias. Commendato omnes quicumque remanent et quicumque te sequentur, sed eos imprimis, qui in tua familiaritate vixerunt.

Quae erga germanum, ducem Calabriae servatura sit.

ERGA germanum illustrissimum Calabriae ducem omnia, quae de patre praecepta sunt tibi, diligenter sunt servanda praeter benedictionis exactionem, quam indulgere proprium parentis est. Eum rogato, ut non modo fraterne velit tui meminisse, sed ut suis commendationibus semper sis patri commendata.

Quae in reliquos germanos.

REliquos germanos hortator simul et admoneto, ut prius regem patrem, mox ducem summa et pietate et obedientia prosequantur, declarans te vehementer dolere abs te id melius praedicari, quam praestare scivisse. Ad haec rogato, ut nulla tui commendandae et regi et duci per eos fiat cessatio, promittens illis favente deo in his, quae tuae facultatis erunt, te ipsorum futuram memorem.

Quid erga omnes proceres et aulicos observandum.

OMnibus proceribus et aulicis, qui te alloquuntur, gratias agito, quod sollemnia nuptiarum sua praesentia honestaverint, in omnibus facultates tuas offerens, rogatoque, ut interdum ad te

scribant. Et hoc idem, quod erga proceres et aulicos observandum praeceptum est, observato cum nobilibus et matronis Neapolitanis. Verum aulicos et regis familiares diligenter admoneto, ut te frequenter ei commendent.

Qualis erga conditionem munerum futura sit.

Et quoniam non ignoro maiestatem tuam multis variisque muneribus donatum iri pro conditione et facultate donantis, tu ostendito omnia fuisse et gratissima, et acceptissima, quod vel eo studiosius faciendum est, quo minora erunt, nam nulli¹ propterea parva impendunt, cum maiorum facultate careant, et inde quasi in proverbium cessit, non parvi faciendum esse munus (etsi parvum est) pauca possidentis. Et hoc non modo in itinere, verum ubi in regnum perventum erit, studiose enitare omnes tibi conciliare et comitate prosequi, illud tecum reputans principium comitatem in homines pecuniariam solutionem haberi solere. Non enim semper argentum et aurum dari potest, quorum facultas frequenti datione exhauriri solet; at bona verba quo copiosius impenduntur, eo minus exhauriri possunt, nam comitatis quadam velut exercitatione omnia a nobis comius proferuntur.

De templorum visitatione.

SI iudicio consilioque meo obtemperandum censes, omnino ab rege id tibi impetrandum ducas, ut die, qui² discessui destinatus est, aliquod religiosum templum salutes: aut divi Januarii, aut beatissimae virginis, quod Nuntiatae appellant. Verum mea sententia divi Januarii salutatio multo videtur oportunior, quia cum sollemniter et cum pompa tibi equitandum sit, nulla itineris fieret iactura. Omnino id tibi observandum proponas, ut in quodcumque oppidum diverteris, imprimis visitationem templi memineris, sive quod religiosius, sive quod celebratius habeatur. Nam ut a me frequenter admoneri solebas, huiusmodi, quae ad religionem pertinent, quo saepius fiunt, eo laudabiliora censentur, quae tibi non modo in his locis, per quae iter facere

¹ nonnulli ? ² quâ (így) C.

contigerit, praestanda sunt, verum cum Pannonicis comitivae tuae. Quippe de te talem in itinere opinionem concipient, ut simul ac in Pannoniam perveneris, parum sit tibi de existimatione laborandum.

Quid in digressu a patre servatura sit.

ET Quoniam affirmare non possum, quousque rex se tibi comitem praebeat, ut loci admonere possim, memento in digressu, ne committas, ut aequae lachrymis confundaris, ut oblivione capiaris iterum supplicandi de benedictione, immo omni ratione experiare pedes et manus deosculandi.

Quid erga comitivam legatorum Pannoniae Neapoli observandum.

DE comitate, quae erga eos exhibenda est, qui ab rege Pannoniae inclyto marito tuo legati mittentur, dum eris Neapoli, parum laborandum est. Meminisse enim debes mandatorum domino Francisco eiusdem legato, in quibus id imprimis dedisti, ut ab eo exigeret, quomodo cum iis te gerere debeas? Qua de re omnino existimo te redditum iri certiore. Praeterea quonam pacto recipiendi sint, impendet et Ferdinando regi patri tuo et germano, duci Calabriae, quos certum habeo nihil praetermissuros, quod ad decus et eorum ornamentum pertineat. Verum non desines et ducem et Don Joannem rogare, ut causa tua enitantur iis omnem comitatus amorisque declarationem ostendere. Quippe ita velim tibi esse persuasum unicuique gratum esse et laudari et comiter accipi, quae aut agunt, aut agenda sunt. Nam saepe memini te vehementer delectari solitam, si quando acciderit, aut aliquid tibi pater instituerit, quod abs te aut dictum aut factum sit cum eiusdem approbatione. Itaque tu tibi exemplo esto, et quod tibi ingratum est, idem omnibus ingratum esse ducas.

Quid erga sibi in itinere obviantes servandum.

IN itinere illud praetermittendum non est, doceri conditionem et nomina omnium eorum, qui ab rege marito tuo tibi mittentur obviam, ut nunc illum humaniter alloquare, nunc hunc

diligenter roges. Quod ut possis, nunc in diversoriis, nunc in itinere acciderit, ut omnem illis et humanitatem et familiaritatem queas ostendere. Nam in tam longinquo itinere facile omnibus poterit satisfieri sine suspicione nimiae familiaritatis tua servata dignitate.

Quid erga consiliarios suos servandum.

VERUM primores eorum, quos tibi rex maritus tuus consiliarios delegaverit, abs te et frequentandi et venerandi sunt, non solum vulgari declaratione, verum privata, nihil ostendendo tibi accidere, de quo eos non consulas. Et scias, velim omnes tuos actus gestusque eos diligenter accurateque observaturos. Et quia eiusmodi munus iis tantum iniungi consuevit, qui ingenio, prudentia et usu rerum valent, facile et statim animadvertent et perspicient, quid valeas, et quanta sit tua facultas, quae natura, qui mores: profecto non latuerit eatenus, ut antequam in regnum pervenias, omnia cumulatissime de te et tuis moribus rex erit edoctus. Itaque curandum est, ut de te ea significantur, quae (ut scio) a tua praestanti et excellenti natura facile possunt exhiberi. In quod vel propterea ¹ tibi enitendum est, quod quae primum in alterutram partem de hominibus concipiuntur, postea non facile dilui possunt, praesertim si concipiantur testimonio summorum auctoritate virorum. At illa cures, ut humanitatem tantam prae te feras, a qua natura vincatur. Item observandum, ut in vultu neque animi commotio, neque ulla tristitia elucescat, quia quemadmodum voluntate divina alios conditione antecellitis, sic etiam alios vos a caeteris agere debetis, praesertim cum tam probabilia, quam improbabilia factu in vobis multo quam in coeteris sunt notabiliora. Neque tamen, velim, ita existimes a me dissolutos cachinnos probari, sed eum risum, in quo aliqua ingenuitas appareat. Tristiores enim et ii, quos melancolicos appellamus, ab omnibus refugiuntur, nec quisquam ² est, qui libenter iis adhaereat. Itaque in omnibus mediocritas servanda est.

¹ praeterea C. ² quisque C.

Quid in itinere sit observandum.

IAm ¹ nunc de his, quae in itinere servanda sunt, praecipendum arbitramur. Ubique credendum est te multos visitaturos, alios ut te solum intueantur, alios benivolentia et amore in patrem, alios in virum, et proinde multi te honore et muneribus prosequantur et suis impendiis excipient. Memento igitur pro dignitate munerum alios comiter et humaniter alloqui, aliis immortales agere gratias. Nec obliviscare admonere tuos, quibus eiusmodi administrationis cura impendet, ut nunquam quicquam supervacuum sumant, immo ordinario et instituto minus, et si quod forte defuturum cognoscerent, quam primum emant. Decorum enim et summa laude dignum: in summa libertate sumendi modestissime et parcissime te agere. Id profecto omnes et modestiae et prudentiae non vulgaris esse iudicabunt. Id praeterea observandum est, ut antequam ex oppidis, in quae diverteris, discedas, hominem instituas, cui curae sit intelligendi, an quisquam re quapiam sit fraudatus, quod ut intelliget, statim det operam satisfaciendi.

De custode pedissequarum instituendo.

NON est apud me dubium, quoniam id tute diligenter facere soles, te scilicet aliquem instituturam, qui semper pedissequas et ancillas tuas adequitet, ne a viris intercludi possint et cum iis colloqui. Velim te scire huic oneri non sufficere unum, sed pluribus opus esse. Nam unus saepe aut viarum angustiis remanere cogitur, aut aliis necessariis rebus. Ad haec admonendae ipsae pedissequae, ut si etiam ad sermonem provocarentur, non respondeant, nisi ab iis data venia, quibus earum cura iniuncta est, quod profecto institutum apud omnes gentes et pulchrum et decorum est, sed imprimis apud Pannonicos, qui suapte natura zelotipi memorantur.

¹ ia (igy) C.

Quid in urbe Roma sit observandum.

IN ¹VRBE Roma ita te geras, ut omnes mores gestusque tui aperte respondeant naturae excellentiae, qua imprimis insignita es. Idque praesertim animadvertendum est, omnes cardinales non minus sibi adsumere, quam sibi in suis regnis soleant reges, et potissimum Romae. Igitur maiestas tua nullo pacto consentiat eorum quenquam taedio ² expectationis affici, ut non modo comiter alloquaris, verum cuique ad magnum spacium obviam prodeas. Nam eiusmodi comitatus genus parvi constat et solet ab omnibus haberi plurimi, et quoniam cardinales ex diversis nationibus sunt, in suam quisque patriam de vita et moribus tuis litteras dabunt. Itaque illis praebenda materia est, ut de te ea significant, quae de regina significari debeant, in quibus praecipue humanitatis ratio habenda est. Et quia te magna cupiditate teneri arbitror, totum illud tempus, quo Romae futura es, impendendi in lustrandis religiosis locis, non autem in coenis et conviviis, quare cum iis qui te forte invitabunt, quo minus adesse possis, causator cupiditatem ea circumspiciendi, quae nunquam amplius abs te spectanda sunt.

De oratione habenda apud pontificem maximum.

APUD pontificem maximum, si iudicio meo standum putas, oratio habenda est, in qua illud maxime complectendum arbitror, ut declares, quantam voluptatem fructumque perceperis non solum sanctitatem suam iampridem tibi desideratissimam praesentem intueri, verum spectare et parentis et mariti amicum benivolentissimum patremque indulgentissimum, rogando simul et orando, ut quemadmodum hactenus Christianae rei acerrimum et defensorem et tutorem se praebuerit, ita in posterum pergat. Et quamquam in hanc rem maritus tuus animo sit deditissimo, tamen ad te pertinet, ut eiusdem vel uxorem, et sane tuarum partium est adhortari sanctitatem eius, ut causa dei maximi aliquid adhortationibus tuis ad tam laudabilem et sanctam cupiditatem defendendae religionis accedat.

¹ Sn (igy) C. ² tedio C.

Quid impetrandum a pontifice.

UBi maiestas tua peroraverit, meminerit admonere pontificem expeditionis pilei, cuius sanctitas eius satius abundanter admonita est. Studiose etiam orato et summis precibus contendito, ut impetretur apostolico privilegio aliqua peccatorum condonatio. Itemque impetres, ut sic loquamur, eiusdem benedictionem, agens illi gratias de honore, quem in te omnino collaturum arbitror. Verum illud imprimis te admonitam esse velim, ut ante coronationem ex manibus ipsius pontificis sacratissimam eucaristiam sumeres.

Quid in caeteris urbibus observandum.

ITEM in caeteris urbibus, quae republica vivunt, omnes cerimonias et pomparum apparatus conscientia Pannonicorum, qui in tua comitiva erunt, facito, ne forte in opinionem veniant se abs te contemni; et si delinquendum est in alterutro, praestat excessu, quam defectu humanitatis delinquere. Illud praeter eundem non est, ut si forte sororem tuam Helionoram ducissam Ferrariae visere contigerit, quamquam sis regina et ipsa eiusmodi dignitate careat, tamen non aliter eam venereris, quam matrem et sororem, quae aetate ante eat, admonitis prius Pannonicis causae impellentis, quod in te prope infanti officio ipsa sit usa materno.

De ratione itinerandi et pernoctandi.

ILLud etiam in memoriam revocandum, ut pridie cuiusque diei deliberetur, discedendumne sit postridie, et ubi constitutum est de abitu, quota hora abeundum sit, declaretur omnibus. Verum de hora illud observari debere existimo, ut potius aliquid temporis supersit, quo commodius disponi possint omnia, quam, ut celerius iter ingrediaris, ad ordinandum deficiat. Posset ob temporis brevitatem accidere, ut proceres praesertim Pannonici, qui in tua comitiva sunt, te cogerentur operiri, quod quam molestum sit, tute consydera. Itaque ut semper aliquid temporis supervacuum

sit, curandum est, ut intelligant te malle taedio expectationis afficere, quam ipsos. Adde, quod fere non expectant, et si qui forte remanent, non sine summa molestia praestolantur et quidem murmurantes, praeterquam si ob rem divinam foret expectandum. Cui quominus intersis, cave, committas te ab ullis negotiis impediri.

De donis datis communicandis.

ILLud praeterea animadvertendum est, ut omnia munera, quibus in itinere donabere, imprimis cum Pannonicis communices pro sua cuiusque et dignitate, et conditione, diversis quidem temporibus, etiam si earum rerum apud te supersit nihil.

De cura totius comitivae.

ET si alicui ex comitiva tua quocunque pacto adversi aliquid accideret, ut usu evenire consuevit, maiestas tua velit omnia diligentissime explorare et omnibus pro facultate consulere. Si rixae pacificandae, si equorum iactura aliquo pecuniarum adminiculo sublevanda, et si id minus abs te praestari potest, curandum, ut saltem intelligant id tibi vehementer displicere. Aegroti ut tuo nomine visentur, et si contingeret aliquem ex primoribus aegrotare,¹ abs te ipsa visitatio praestanda est.

De secretario.

AN tibi ab rege marito tuo prospiciatur a secretis (quem vulgus secretarium appellat) ut abs te frequenter postulatum est, haud scio. Si mittetur,² non est committendum, quin quotidie omnia scribantur et regi significantur, quo de totius itineris tui progressu reddatur certior, quanquam non quotidie statores expediri queant, aliquando tamen quoquo modo litterae perventurae sunt. Item mandato a secretis tuo, ut omnia ad regem patrem tuum diligentissime perscribat. Et si forte a marito non prospicietur, hic tuus utrique satisfaciet.

¹ egrotare C. ² Si mittetur, si mittetur C.

Quod erga externos omnes comis sit.

PRAETERITA Italia, offeret sese Germania, cuius gentis et vita et mores longe a nostris diversi sunt; tamen maiestas tua omnes humane et comiter adeat, declarans imperatorem esse tibi sanguine coniunctum. Profecto maiestati tuae tam longinquum iter in summa fortuna reponendum est, ut insigne et excellens tuum ingenium, quo a natura praedita es, tot gentibus elucescat. Quare diligenter studendum est, ut quando longi itineris subeundus est labor, fructum non parvum consequare nominis. Nam eiusmodi occasio raro sese offerre consuevit.

Quod erga sibi occurrentes.

NON vereor regem maritum tuum omnino tibi missurum obviam comitivam non modo viroium, verum et mulierum. Ea igitur persona tibi induenda est, ut omnibus placeas. Nam cum iis satisfeceris, qui Neapolim venerunt, et mox iis persuasissimum tibi esse potest te magnum inde fructum relaturam. Et scias, velim, si pecuniis pensari possent, eiusmodi commoditates magni esse comparandas.

Quod erga regem forte sibi obviantem.

ET Quoniam simile vero est, ut antequam pervenias, maritus incognitus obviam prodeat, ut omnes gestus moresque tuos exploret et prospiciat, est igitur cum iis, qui obviam veniunt, talis morum ineunda ratio, ut ita te componas, ita modereris, ut si etiam incognitus adsit rex excellentem prudentiam recognoscat. Et quanquam aliquo argumento regem ipsum cognosceres, tamen dissimulato cognoscere, praeterquam si ab eo clarissima praeberetur causa; etiam tunc id ostendito, tibi creditu esse difficillimum. Verum ubi eum esse amplius dissimulari non poterit, statim ex equo desilito et pro dignitate eum venerator, nullius eidem rei copiam praebens praeterquam coniunctionis dextrae.

Quod in scribendo ad socrum sit officiosa.

ESTO Praeterea diligentissima in officio litterarum ad socrum, declarans, quanta cupiditate tenearis eam videndi. Et quam convenientius est eam tibi obviam prodire, quam te ipsi, tamen studeto eam declarationem praestare, ut eius in te animum summa benivolentia obnoxium reddas, ut omnino fore confido. Eam tibi sacram maiestatem semper tibi conciliatam serves, necesse est ¹, ut in omnibus, quae apud maritum tibi agenda sunt, eius opera utaris. Nam de rebus tuis te ipsam agere nequaquam decet, neque praesentiori opera uti poteris, quam socrus. Itaque eam venerando et amando et laudem, et commoditatem non parvam retuleris. Idque marito maiorem in modum gratum futurum non ignores.

Quid erga maritum et socrum sit observandum.

PRaeter venerationem, qua ² eum prosequeris, nequaquam cessato studiose rogare, ut moneat et consulat, quae cavenda quaeque sequenda tibi sunt, ut omnia abs te exhiberi possint, quae sunt grata futura marito. Id imprimis tibi difficillimum futurum arbitror, ut ipsius voluntatem intelligas; nam ut intellexeris, omnia facile exequeris, quae ipsi sint placitura, idque a nemine exigere decentius est quam ab eiusdem matre, quae tibi omni pietate prosequenda est, Nam ex omnibus voluptatibus, quas illic inventura es maximas, nulla erit cum voluptate consuetudinis eius conferenda, ut qua velut matre altera tibi utendum sit, et aequae eam frequenter rogato, ut te loco filiae obedientissimae habere velit laboremque suscipiat non solum tibi consulendi, sed omnia, quae ad te pertineant, apud regem tractandi, cum neque de privatis rebus aut apud patrem aut apud maritum agere tibi non liceat, nisi alicuius intercessu, et praesertim eius, quam matris alterius loco venereris.

¹ Hibás mondatszerkezet. ² qua in C.

Quod uxor in omnibus viro suo placere studeat.

Praecepta sunt a nobis nonnulla, quae maxime ad praesentem institutionem videbantur pertinere. Nam multa diximus de ratione vivendi, quae tibi cum marito ineunda et servanda est, omnis enim opera et studium quantumlibet probabile abs te frustra impenderetur, nisi ita te comparares, ut in omnibus viro placeres, et quanquam huiusmodi institutio non possit paucis complecti, tamen (ut reor) a me praetermissa non sunt, neque praetermittentur, quae imprimis visa sunt necessaria. Haec affirmare ausim, huiusmodi praecepta, quomodo uxori cum viro et rursus¹ vivendum sit, non posse recte dari, nisi ab eo, qui aliquando fuerit maritus, et ab ea, quae fuerit marita, nec ulla certa disciplina complecti posse, quippe longe absunt ab iis, quae de obedientia in parentes precipiuntur. Nam cum mira sit indulgentia parentum in filios, quae a filiis praestantur ipsis grata sunt, ut tute experimento nosti, quae nunquam in hoc mentem patris laeseris, quamquam omnia erant levia², quae a patre iuebantur; in quibus illa erant maxima, ut aut aliquam illustrem matronam, aut alicuius principis legatos humane et comiter exciperes. Quare nolis tibi persuadere tam parva opera opus esse gratificandi et satisfaciendi marito ac patri.

Quod in itinere a proceribus mores viri intelligat.

In itinere cum iis proceribus, qui te comitabuntur, cupidam et curiosam ostendito intelligendi naturam et mores regis, ut eo pacto assequaris, antequam in eius consuetudinem veneris, quae eidem et grata et ingrata sint, quod vel maxime in itinere faciendum est, ut iis proceribus praebeatur causa significandi regi istam tuam diligentiam eius mores intelligendi; quod regi marito adeo gratum futurum arbitror, ut nihil accidere possit gratius. Adde, quod ubi ad eum perveneris, quae socru de eo exegeris nequaquaquam aliquo pacto laedetur.³

¹ Itt talán kiesett viro cum uxore. ² laevia C. ³ Értelmetlen mondat.

Quid in primo congressu viri observandum sit.

NON est apud me dubium, futurum, ut primo congressu. quem cum viro habitura es, omnino expaveas, quod a me nequaquam improbat. Mulierem vehementer decet pudor, qui ingenuitatem prae se ferat, aequae etiam convenit plurimum loquendi parcitas et raro in sermonem venire nisi provocatam, at provocata percuntanti te facilem praebeto, sed paucioribus quoad fieri poterit. Quae ratio etiam cum caeteris tibi diligenter servanda est, potissimum dum rex adfuerit; et si omnes promptitudinem loquacitatemque mulierum amant, nolim te ignorare, nequaquam earum causa amari.

De summa erga maritum veneratione.

AD haec haudquaquam abs te declarari poterit tanta in maritum veneratio, ut maritalia iura maiorem non postulent. Idque pertinacissime facias, dum ostendet se invito abs te impendi; erit mea sententia ad humanitatis genus eidem vehementer gratum.¹ Neque dum adest, assideas, nisi manus praebentione² admonuerit aut verbis provocaverit, et semper occurrentem venereris non modo in initio adventus, sed per omne futurum tempus in eo te praebeas diligentissimam. Et in omnibus parcitatis verborum memineris. Hoc te in oculis aliorum admonitam esse volo; de his autem, quae remotis arbitris tibi agenda sunt, nihil praecipio; te enim in his pro prudentia tua, quae aetatem superat, geres.

De cubiculis pedissequarum.

IN his aedibus, quae pro mansionem tibi institutae erunt, imprimis habenda cura est cubiculi pedissequarum, idest ut bene occludatur,³ et si quae erunt fenestrae sive fores, quae videantur non necessariae, quam primum ut claudantur,⁴ efficio, neque ut id

¹ gratium C. ² prehensione? ³ accludatur C. ⁴ claudantur C.

monearis, expectes; multa enim tentandi causa fieri consueverunt. Instituito, ut ancillae, quas hinc in tuam comitivam duxerit, diligenter caveant nimias familiaritates. Postremo illud admonuerim, tales mores tibi sectandos, quales sese ibi observandos offerrent.

Quid erga delegatos a marito viros et mulieres.

ET Quanvis maiestas tua et litteris et nuntiis maritum admonuerit, ut ex gente Pannonica tam viros, quam mulieres destinet, qui in tua familiaritate futuri sint, tamen iterum (cum te non deceat) per socrum aut per alium quempiam admoneto, quod abs te vel eo faciendum est, quod id etiam te non postulante instituerent. Qui ubi erunt delegati, ostendito iis nequaquam Italicas tibi esse cariores.

Quod eos, quos maritus amat, diligit.

ET Quoniam ex usu est, ut uxores eos oderint, quos intelligant a maritis amari, id quidem mea sententia mulieribus imbecillitate ingenii contingere solet. Verum tu excellenti natura praedita aliter te praestes, ut eos, quos virum amare cognosces, et quibus omnia sua credat, imprimis tibi amandos censeas, neque id animadvertendum est eos dissimili esse natura, quando id causa viri faciendum sit, nam pudicarum uxorum et recte amantium officium est se totas in mariti mores transferre, ut obsequentium servorum se ad nutum domini formare.

Quod voluntatem suam per socrum virum (igy) doceat.

ILLud etiam tibi praetereundum non erit, ut animum et voluntatem tuam per socrum virum (igy) doceas esse, scilicet ut in omnibus, quae illi grata sint, obtemperes, idque tibi diligenter observandum proposuisse, cum primum paternum limen egrederis. Et ut eidem tuo nomine supplicet, suam mentem tibi claram esse velit, et quomodo te ad ipsius voluntatem compares tam praesentis quam absentis, quomodo te gerere debeas cum pontificibus vel praesulibus illius regni, item quo pacto cum subditis, qui abs te aliquid venient petitori.

Quod in defectione ignorantiae se marito excuset.

ID tibi nullo internuntio maritum flagitandum est, ut¹ quoad maiestas tua longa consuetudine ipsius voluntatem assequatur, si quando deficeres, nulla admiratione afficiatur, idque non in voluntatem, qua ipsi promptissima est, sed in ignorantiam reiciendum ducat; verum ubi intellexerit, si quid delictum fuerit, ad arbitrium ipsius animadversionem separatam subire affirmet.

Quod viro gratias agat de ancillis Italicis sibi concessis.

AGendae eidem abs te gratiae sunt, quod humanissime indulserit te posse uti ministerio Italicarum ancillarum, praesertim earum, quae apud te bonam partem aetatis consumpserunt, idque abs te magnipendi, cum et de iis possis benemereri, tum ut de te in posterum bonam praebeas opinionem. Eas tu diligenter admoneto, ut cum Pannonicis familiaribus quietissime vivant, caveantque earum quampiam aut dicto aut facto laedere, immo omnia potius patientissime tolerant,² adhortans te omnibus consulturam. Illud te meminisse volo et tenacissime complecti: aliter tibi scilicet} vivendum esse cum iis, quos maritus familiaritati tuae ascripsit, ac cum paternis vixeris; paterni enim in id solum incubuerunt, ut semper patri carissima esses et gratissima, at rursus Pannonici, ut semper odio habearis. Itaque ut alius est paternus amor in filiam ab eo, quo maritus uxorem prosequitur, aequè utriusque familiares differre scito.

Quod ea, quae de se apud patrem praestitit, apud et maritum praestet.

QUAE Abs te laudabiliter et cum summa omnium approbatione, dum apud patrem eras, de te praestabas, eadem apud maritum diligentissime servanda sunt, praesertim quae ad cultum divinum pertinent, ut in mendicos elemosinas erogare, et in eas potissimum, quas³ aliquis mendicandi tenet pudor; hac enim via,

¹ et C. ² tollerent C. ³ et in eos p. quos?

hac ratione principes ex caduca et hac fragili¹ vita ad aeternam et nunquam labantem transmigrant. Et quoniam certum habeo, te in hoc admonitione non egere, utor propterea paucis. Illud de erogatione elemosinae praetereundum non est, ex ea non modo rei magnitudinem animadverti, sed mentem optimam et deo amicam perpendi. Itaque pro² foribus tuarum aedium ut quotidie id fiat, aliorum exemplo diligenter observato.

De pecuniis a marito constitutis bene locandis.

Q Vae ad domus et familiae cultum pecuniae a marito constituentur, ut bene locentur, curandum est, ut satis sint; quia non modo in eo iactura foret carendi pecuniis, sed multo maior opinionem apud maritum perdendi. Esset enim causa, ut non solum posthac non tibi alia crederet, sed quod multo turpius esset, aliquem ordinaret velut impendiorum tuorum custodem. Itaque, sacra maiestas, curandum est, ut voluntas et facultati et decoro consentiat. Profecto hanc rem tanto gratiorem caeteris marito tuo fore puto, quanto caeteris est maior; neque tibi persuadeas ibi indulgeri contractiones³ aeris alieni, ut hic quasi ex usu fieri solet. Aequae igitur facultates tuas moderator; ut potius quotannis duo millia supersint, quam mille desit. Ea enim servanda sunt, velut peculium paratum ad inopinata, quae principibus contingere solent.⁴ Memento illius a me usurpati proverbii: multo praestare te decedentem tua inimico relinquere, quam vivens⁵ eadem ab amico emendicare. Itaque omnis mensura diu durat.

De salario familiaribus prospiciundo.

Postquam quae ad te pertinent, bene instituta intelliges, ea cura negligenda non est, ut tuorum familiarium cuique salarium prospicias, habita cuiusque conditionis ratione. Morum mulieribus consulendum, ut nihil, quod necessarium sit, desit. Verum imprimis, ut a me intactum supra relictum non est, providendum diligenter, ut supra omnia impendia, quae necessario facienda sunt, tantum tibi⁶ supersit, quod cultui tuo et tot extra

¹ et fragili hac? ² prae? ³ contractiones C. ⁴ solet C. ⁵ igitur C.
⁶ sibi C.

ordinem accidentibus satis sit, ne post emendicare cogaris. Nec maiestas tua putet mulieribus dari laudi, quae liberaliores videri volunt. Quippe mulieres natura duce ad conservandum natae sunt, ut viri et ad comparandum, et ad expendendum. Multo mea sententia domus principis cultior est simplici panno hac vivendi ratione, quam sine salario multos alere inauratis vestibus cultos.

De lingua Pannonica edocenda.¹

NEc dubitare debes magnae tibi futurum molestiae, quoad illius gentis linguam perdidiceris tum consuetudine viri, tum commercio [gentis, praesertim mulierum, quae te visent. Igitur in itinere quotidie aliquem te adequitare iubeto illius linguae peritum, a quo aliquod docearis, nam postquam in regnum perveneris, ex iis ancillis, quae in tua familiaritate erunt, quam facillime discere poteris. Quicumque te veneraturi visitabunt, cave, patiaris, diu expectent, quominus admittantur. Solet enim omnis expectatio esse molestissima. In quo vel initio tibi summa patientia praebenda est, quod ex omni regione nostri ² regni te visum confluent, et quod diu regina caruerint, et paterna gloria, quae iam ad omnes gentes penetravit.

Quod a marito exploret de legatis nuptiis intervenientibus.

PRO explorato tibi habendum est nuptiarum celebritatem ex diversis gentibus confluros marito tum necessitudine, tum cognatione iunctos, etiam multos multorum principum legatos adfuturos. Igitur ne pigeat maiestatem tuam ab rege diligenter explorare, qui cuique honor exhibendus est, ut intelligat se conscio omnia abs te fieri.

De muneribus dono datis.

OMnia munera, quibus ab iis donaberis, qui ad celebrandas tuas nuptias venerunt, mariti arbitrio quam primum locanda mittito. Quae aut retinebuntur, aut remittentur. Si remittentur, etiam cum muneribus non parvam benivolentiam retuleris. Si

¹ ediscenda? ² vestri?

retinebuntur, aequae benivolentiam consequeris. In quo si aliter te gessisses, verisimile ¹ est illi fuisse futurum ingratisimum, et quod gravissime tulisses, forte ab eodem fuissent postulata; et propterea illud est usitatum vulgo proverbium, ea prudentiores providere, quae imprudentiores praevenire solent. Illud tibi semper animo repetendum est, cum eodem tibi perpetuo vivendum. Danda igitur opera est, ut eos mores componas, quibus omni ex parte satisfacias, ut omnino te satisfacturam certo scio. Postremo illud scito, domus vestrae firmamentum futurum maximum, si a marito amari studeas.

De coniugio gratissimo ostendendo.

IMprimis, sacra maiestas, cura adhibenda est, diligenter ostendi marito cum eo coniugium tibi semper fuisse gratissimum. Nam si aliquo argumento aliud suspicaretur, nihil futurae inter vos concordiae posset esse damnosius. Scias, velim, (quod fere est) quemque ² se facultate sua pluris facere, nec in ea re ullum esse temperamentum. Et ut maiestas tua summis aliis regibus principibusque locari potuit, aequae de marito tuo habendum est, illustrissimas reginas ducere potuisse.

Quid erga personam mariti observandum.

SED iam finem faciam in iis, quae ad maritum conciliandum pertinent pauca, non omittens omnino ita te praestare debere, ut in omnibus marito placeas, quod ut facile te affirmes, mariti persona aliquando induenda est, et quae tunc tibi placere iudicaveris, eadem erga maritum exhibeto. Arte enim et ingenio quemadmodum ferae, ita et homines capi consueverunt. Ex hoc profecto studio non modo quietem et tranquillitatem animi, sed sapientiae opinionem retuleris. In quo tanto tuum maius, quam exterarum foret erratum, quanto tu es caeteris ingenio praedita maiori. Vulgo proverbium est: non proferens se ingenium non esse dissimile thesauro condito. Et quoniam (ut in longa consuetudine exploratissimum est) plurimum ingenio vales, exhibe aliquando istud acumen, ut ea tibi arte et industria com-

¹ verisimile C. ² quamquam C.

pares, quae ad totius futurae vitae quietem spectant. Imprimis cultus dei maximi tibi proponendus est. Is enim aequae tuae vota dirigit, ut inter reginas maximam felicitatem sortiaris, si in humanis ulla potest dici felicitas; quanquam nullus ordo hominum id assecutus sit, ut affirmare possit nihil sibi deesse. Agendae tibi gratiae sunt deo maximo; te inter mortales humanarum rerum maximam assecutam esse sortem. Quas singillatim¹ memorare non est pudoris mei, ne apud te adulatoris nomen subeam. Illud postremo te nolim ignorare, hominem ad imperium externarum rerum esse natum, quae recte locatae faciunt, ut non modo hac vita fruamur, sed quod maius est, gradum expeditissimum faciamus ad summum illud bonum, quam aeternam vitam recte appellamus. Quam tu, ut spero, facile consequeris, quando huius adipiscendae rei deus principium indulserit optimum.

De auditis admittendis et reiciendis.

QUaecunque audiveris aut a marito, aut ab aliis, quae auditu probabilia iudicaveris, studiose admittito; alia reiecit et aversator, multa enim afferri solent tentandi causa. Illud tibi persuasissimum sit, rem improbam a probo nullo dici solere.

Quod patrem et germanos aliosque sibi deditos litteris frequentet.

NEc pigeat patrem, germanos, aliosque, qui tibi dediti sunt, frequentare litteris. In quo non modo officio satisfacies et causam praebebis aliis idem vicissim praestandi, sed quod maius est, multo ob id apud omnes maiorem de te opinionem concitaveris, cum ex litteris plane intellexerint a tuis fieri plurimi, et imprimis apud maritum, qui in te id ingenium recognoscet, in quo plurimum sit locandum, et praesertim cum noverit te tuorum non esse immemorem. Non ignoras dici solere eum, qui necessarios non amet, alios fecte amare. Et praeter litterarum officium et ad patrem et ad germanos aliquot munuscula mittito, quae etsi parvi constiterint, tamen hic non parum raritas commendabit, quemadmodum istis magnificent, quae hinc ad te mittentur. Illud ignores, nolo, nullum beneficium unquam te usura faenerasse maiori quam munera, quae ad patrem mittes.

¹ sigillatim C.

Quod ad pontificem maximum crebras det litteras.

ITEM FREquentissime dato litteras ad pontificem maximum. Id enim magnam tibi existimationem attulerit et apud omnes, et apud Hungaros, qui piissime omnium apostolicam sedem venerantur. Et inter alia, quae petieris, sanctitatem eius oraveris, ut te aliquando suis litteris dignetur. Nec pigeat in iis, quae iusta videbuntur pro iis, qui se tibi commendabunt, apud eundem intercedere; ut vel inde cognoscant omnes ab eiusdem sanctitate magnifieri.

T E Λ O Σ.

ADATOK KASSA VÁROS XVII. SZÁZADBELI NYOMDÁSZATÁHOZ.

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

Kassa város XVII. századbeli nyomdászatának történetéhez folytatom az adatok közlését, melyeket a város gazdag levéltári anyagából e folyóirat eddigi folyamaiban megkezdttem. Jelen közleményben a XVII. századból három eredeti okiratot teszek közzé, melyek a város nyomdászatának XVII. századbeli történetéhez nyújtanak becses adalékokat. Ezekből *az első: Mihálykó János* eperjesi magyar predikátornak a kassai városi tanácshoz 1612-ben irt levelét tartalmazza, melyben a tanácsnak az általa német nyelvből magyarra fordított: *Az örök életről* című munkáját megküldi; a *második* gróf Esterházy Miklós nádornak Nyitrán 1630. okt. 27-én kelt rendelete Kassa város tanácsához, melyben a Rákóczy György «*acclamatioja*» ügyében irt munka szerzőjének és nyomtatójának földelítését a tanács kötelességévé teszi; a *harmadik* a kassai compactoroknak a város tanácsához 1700-ban intézett folyamodása, melyben a városi tanácsnál az eperjesi és lőcsei compactorok egyesült czehe ellenében, az ellenők ő felségénél terjesztett rágalmak ügyében védelemért esedeznek.

Ezen három okiratnak eredeti szövege szószerinti közlésben így következik:

I.

Mihálykó János eperjesi magyar predikátor Pollio Lukács boroszlói predikátor «Az örök életről» szóló német munkájának általa magyar nyelvre fordított kiadásából Kassa városának egy példánnyal kedveskedik. Eperjes, 1612. november 6.

Isteni imádságim mellett alázatos szolgálatomat ajánlom kegyelme-
 meteknek, mint nemes és böcsületes szomszéd uraimnak és jóakaró
 patronusimnak, kívánván szívemnek teljes indulatjából, hogy az
 uristen kegyelme-
 meteket az ő sok javaival gazdagon és búségesen
 megáldja etc. Ez elmúlt esztendő-
 kben, nemes és böcsületes uraim,
 tisztelnem és hivatalomnak több foglalatossági között exercitii
 gratia vöm magamra ez kis munkát, hogy az Istenben elnyugodt
 Pollio Lukács uram, barazlaiak főpraedicátorának szép és drága
 gyönyörűséges vigasztalásokkal megrakodott kis könyvecskéit «*Az
 örök életről*» német nyelvből fordítsam az mi magyar nyelvünkre,
 kire az uristen kegyelmesen hozzásegé-
 tvén, nem akartam azt más
 bizott uraimtól és jó akaró barátim-
 tól, atyámfiától eltitkolnom,
 hanem azokkal is közlenem, kíválképpen, az kik az német nyelvet
 nem értik. És noha kegyelme-
 metek, úgy mint kiknek alkalmas risze
 az nyelvet jól tudja és érti, netalántán nem szükölködnék ez én
 munkám nélkül, de mivelhogy immáron ebben vég vagy-
 on és én is kegyelme-
 meteket az több patronusim mellett jóakaró bizodalmas
 uraimnak, patronusimnak és fautorimnak tartom, semmiképpen
 meg nem türtethettem magamot, hogy kegyelme-
 meteket riszetlenné
 tenném, hanem egy exemplárt küldöttem kegyelme-
 meteknek (örö-
 mest többet küldöttem volna, de az többit palatinus uramnak ő nagy-
 ságának kellett felvin-
 nem), hogy ezzel az én kegyelme-
 metekhez való jó affectiómat és szolgálatra való kisz akaratomat megjelentssem
 és kegyelme-
 metek is engemet az több jóakaró szolgálai között az leg-
 kisebb szolgálának tartson. Kegyelme-
 meteket kirem, mint jóakaró
 szomszéd uraimat és böcsületes nemes patronusimat, hogy kegyel-
 me-
 metek ez kis munkácskám mellett kegyelme-
 metekhez való jóindula-
 tomat és affectio-
 mat vegye és fogadja jó kedvvel. Az miből én is
 kegyelme-
 meteknek tudok szolgál-
 ni, az uristen halálo-
 mat halasztván,
 örö-
 mest és jó kedvvel szolgál-
 lok. Tartsa meg az uristen kegyel-
 me-
 meteket jó egésségben és kegyelme-
 meteknek minden tanácsit és szán-

dékit szent lelkinék általa vezérelje az ő szent nevének tisztességére, az anyaszentegyháznak épületire és országunknak közönséges hasznára. Amen. Datum Eperies, 6. die Novembris, anno 1612.

Kegyelmeteknek aláztos szolgája

Mihalyko János eperiessi magyar praedicator m. p.

Kívül: Nobilitate vera, prudentia et rerum experientia amplissimis ac praestantissimis viris, domino Thomae Samsdorffer, iudici primario, nec non caeteris eius assessoribus iuratis inclytae reipublicae Cassoviensis etc., dominis meis mecaenatibus ac patronis longe honorandis.

Cassoviam.

Alatta más kézzel: Exhibitae die 15. Novembris 1612.

Eredetije Kassa város levéltárában, 5480/2. sz. a.

II.

Gróf Esterházy Miklós nádor rendelete Kassa város tanácsához a Rákóczi György ellen irt «acclamatio» szerzőjének és nyomtatójának kinyomozása iránt. Nyitra, 1630. okt. 27.

Prudentes et circumspecti domini, amici nobis observandissimi.

Salute ac nostri commendatione praemissa. Ide Nittrára érkezvén az hadakkal, ma hozának valami nyomtatást, úgy mint a kiben nem tudom micsoda esztelen acclamatiót tesznek Rákóczi uramnak, ki mely alkalmatlan legyen mind arra nézve, a ki csinálta s mind a ki kinyomtatta s mind pedig a ki engedelmeből az kinyomtatott, meggondolhatja kegyelmeitek, holott az az ő felsége, az mi kegyelmes urunk autoritásának nagy és elszenvedhetetlen praejudiciomjára vagyon. Minek okáért tisztünk szerint hagyjuk kegyelmeitekre, hogy annak az acclamatiónak authorát mingyárt sietséggel felkerestesse kegyelmeitek és ha oly ember, a ki az kegyelmeitek jurisdictiója alatt való, arestállya mingyáráston, a hol penig oly ember volna, az ki az kegyelmeitek jurisdictiója alá nem tartoznék, kegyelmeitek minden késedelem nélkül adja tudtunkra. Mivel peniglen az kegyelmeitek városában, az mint itéljük, nyomtatták ki azt az acclamatiót, mennyen jól végire kegyelmeitek, ha az kegyelmeitek közt lakó könyvnyomtató nyomtatta-e ki, avagy

más valaki; s ha az kegyelmetek könyvnyomtatója nyomtatta ki, mingyárt megfogja kegyelmetek és usque ad resolutionem suae maiestatis, minthogy ilyen mód nélkül való dolgot (*így*) és az ki az ő felsége autoritásának sokat praejudicál, fogságban tartsa kegyelmetek s ne is merészellyen ebben kegyelmetek egyebet cselekedni. Isten kegyelmetekkel. Nitriae, 27. Octobris 1630.

Earundem dominationum vestrarum

amicus benevolus.

P. S.¹ Azonban im mi is, isten velünk lévén, affelé igyeke-zünk hozván szegény hazánk szolgálatja nem leszen.

Comes N. Esterházi.

Kívül: Prudentibus et circumspectis N. N. iudici, capitaneo caeterisque iuratis civibus liberae regiaeque civitatis Cassoviensis etc., amicis nobis observandis.

Alatta más kézzel: Exhibitae die 2. Novembris anni 1630.

Eredetije papíron, zárlatán gróf Esterházy pecsétjével Kassa város levéltárában, 6337. sz. a.

III.

A kassai compactorok folyamodása Kassa város tanácsához, melyben az eperjesi és löcsei egyesült compactor czéh által ellenök ő felségéhez felterjesztett támadásokra védelmeért és közbenjárásdiért esedeznek. Kassa, 1700.

Tekintetes, nemes magistratus, nekünk nagy jó uraink.

Az tekintetes nemes tanács consensusabul kelletvén az becsületes cassai compactor czéh articulusi megszerzésére indulnom, eperjesi compactor uraimékal miben legyen dolgunk, uraságtok előtt világossan constál; kik is nagy magok megindulásokból az löcsei compactorokkal együtt magokat együve adván, mentenek Bécsben kegyelmes urunkhoz eő felségéhez. Micsoda informatiót fognak eő felsige eleiben terjesztetni, nem tudgyuk, mindazonáltal hogy mi is magunk dolgainknak folytatását ne látassunk elaludni, folyamod-

¹ Innen Eszterházy sajátkezű írása.

tunk az tekintetes nemes magistratushoz, mint nekünk atyáinkhoz, hogy méltóztassék oly assistentiával ezen galyibás állapotunkban lenni, az miképpen dolgaink folytanak eperjesi compactor uraimékal, egész informatiótt adni ne terheltessek az méltóságos udvarhoz sub sigillo civitatis fel küldeni, mivel, az mint értyük, egyébel bennünket nem vádolhatnak, hanem hogy contár mester embereknél tanulunk mesterségünket; kitt is mi nem tagadunk, mivel mig ez ideig sohol Magyarországon ezen compactor mesterségen való mester embereknek céhek nem levén, ott kellett azoknál tanulnunk, jól lehet eperjesi uraimék dicsekedtenek az magok céhekel, de az volt csak statutuma az királyi városoknak, az mely bennünket is, úgy-mint őket, illetett.

Kérjük azért nagy alázatossan nemes magistratus .uraságotokat, kegyelmeteket, hogy ezen mi dolgainkat méltó tekintetben vevén, az mitt az urasagtok böles elméje ez iránt való dolgaink folytatására fel találhat kegyelmes urunk eö felsige előtt, méltóztaték mellettünk igasságunkban irni, hogy eö felségétül kegyelmes csaszarunktul nekünk adatott privilegialis articulusink in omnibus punctis et clausulis intacte meg maradhassanak vellünk együtt az urasagtok szárnyai allat; mely urasagtok jó akaratját életünk fotáig (= *fogytág*) miis meg szolgálni el nem mulatjuk.

Maradván urasagtok szolgálai

az kassai compactor ché tagjai.

Kegyes választ várnak.

Kívül: Az nemes szabad király Kassa városa főbirájához és az egész tekintetes, nemes tanácsbeli urainkhoz, mint atyáinkhoz alázatos instantiája nyujtatik az kassai compactor chének.

Eredetije papiron Kassa város levéltárában, 11,543. sz. a.

A «VIRÁGOS KERT» CZIMÚ KÉZIRAT

A NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Ismerteti: ERDÉLYI PÁL.

Csodálkozni fog az olvasó, látva végül a tartalommutatót, micsoda érdekből történt e kéziratos könyvnek ismertetése, mikor az sem nem bibliographikus értékű, sem nem költészeti vagy irodalmi becsű. Gyöngyösinek csömörletesen nehéz leoninusai, Nagy-Váti alkalmi versei, életszabályok, erkölcsi memoriálék, anagrammák stb. teszik a kötet tartalmát, melyekhez mentől kevesebb köze van a poézisnek. Ilyenféle összeirt versek collectiója számtalan van még ma is, de számtalan volt az egész XVIII. században. Divatuk akkor volt legnagyobb, s minden literátus vagy általában minden írástudó padlásgerendájának poros rekeszében találhatott ilyet a vándor utas, vagy a supplicans deák. Annyi maradt meg, hogy egyet kiemelni közülök nincsen igazolva a bibliographia szempontjából. Tartalmuk irodalmi tekintetben olyan közepes, néha semmis, hogy e jogon sem számíthatnának az irodalomtörténetíró érdeklődésére. S mégis tudva mindezt, fáradságot vettem, áttörni magamat e testes köteten s czím szerint jegyezni ki annak minden egyes darabját. Bizonyára igazolnom kell eljárásomat, s azt következőkben tettem.

Mióta irodalmunk multja többé-kevésbé rendszeresen feldolgozva, ismertetve, rendszerbe szedve Toldy Ferenczünknek bámulatos munkássága árán nyílt könyv, specialis magyar nemzeti tudomány, szélesebb körben szabad és kell mozognunk, mint mozgott Toldy, s mozgottak utána egy csapatban sokan, a kik foldozni,

tatarozni, javítani, újraépíteni valót találtak Toldy tudományának ma bizony kopottas épületén. Nem is volna panaszom a legújabb mozgalmak ellen, ha látnám, hogy kizökkennek a régi kerékvágásból azok, a kik abban járva tanulták ismerni a magyar szellem virágaival ékes multját, s ha mások, az ujak egy kicsit megszabadítanak magokat Toldy mankójától. Azonban mindez még nem történt meg minden vonalon, s ha vannak is kivételek, azok száma gyér és munkásságuk eredménye nem képes ellensúlyozni a másodkézből dolgozók, a tatarozók eredményeit. Bele kell már menni az önálló kutatás, a szabad feldolgozás és független, csupán a tényeken alapuló ítéletmondás világába. E célra első lépésnek a forrástanulmányt tartom, s a források ismertetésére, bírálatára, megvitatására és feldolgozására van szükségünk. Ha ezen túlestünk, lehet csak arra a nagyon távol eső feladatra gondolnunk, hogy az egész magyar irodalomtörténetet újra feldolgozhassuk, a magyar szellem multjának pragmatikus történetét megírassuk. Álmodják rá mondani sokan, fölösleges, vagy még nem időszerű a gondolat, mondják rá még többen. Legyen, de kezdeni mindig jobb későn, mint sohasem. A feladat koronája azonban csakugyan az marad: meg kell írni a pragmatikus irodalomtörténetet, még pedig lehetőleg önállóan, a tudomány mai állásához méltón, a források szigorú bírálatával és alapos ismeretével. Erre szolgál a forrástanulmány, s az adat- és kútfőközlés, milyen ez az egyszerű csekély becsű kézíratos könyv ismertetése is.

Altalános szempont ez, melyet fejtegettem, de nem egyedüli, melyet közleményem indítékául felhozhatok. Kézíratos könyvem, mint előbb részletesen szó leszen róla, a XVIII. század utolsó negyedéből, a nyolczvanas évekből való. Tehát abból a korból, melytől számítani szokták az irodalom élénk fellendülését, második virágzási korát, renaissanceát, mely a testőrírók által közelebb emelkedik az európai eszmék színvonalához, a klasszikai verselők vitái által tisztul a verstechnika zűrös kérdései között, a hagyományos népieskedők dolgozatai által megőrzi a mult emlékeit és nemzeti szellemmel táplálja mintegy ellensúlyozóul az idegen szellemű mozgalmak révén beszűrődő hatásokat. Ez a kor meglehetősen ismert, de még kellőleg nem tisztázott. Csupán az van feldolgozva, a mit a nyomdak világá bocsátottak, közkeletűvé tettek. A nyomtatott irodalomról hallunk csupán szót, de a kézíratos

irodalomról alig hallottunk eddig valamit.. Mondhatnám, a szellemi élet mindennapi vagy hétköznapi hullámlásáról semmit sem tudunk. Ez a hétköznapi irodalom nem lehet mellőzve. Rá kell gondolnunk, vesződnünk kell vele, bár igen jól tudjuk, hogy sem költői értéke, sem eszmei tartalma nem állanak az európai színvonalon. Jól tudjuk, hogy a velők való bajmoldás hálátlan foglalkozás, nemcsak mert magunk alig okulunk belőle, hanem, mert munkánk is bizonyos kicsinylésben részesül. Mindamellet hasznos, s bár alig ad néhány vonást a nemzeti szellem multban való életének rajzához, mint kiegészítő, mégis szükséges.

E szempont már speciálisan tárgyamra illik, ama könyvre, melyet kéziratban hagyott ránk a véletlen, melyet ismertetek, s mindarra, melyek ezzel egy kalap alá vonhatók. Ilyen pedig nagyon sok van. Az efféle könyvek irodalmi értékét még nem bolygatták, velők még nem törődtek. Ez az első, a mint tudom, mely rendszeresen ismertetve, közös tulajdonná tétetik, s mert első, bemutatóra szorult, a mit ez alkalommal megteszek.

Ha egy kis tájékozást akarok adni az említettem két szempont mellett, egy kissé vissza is kell mennem a multban, hátrább kell kezdenem, mint az előző század nyolczvanas éve, melyeknek emléke a szóban forgó kézirat-kötet.

Mióta az irodalom a kolostoroknak úgyszólván szabadalmazott, de elzárt írócelláiból kilépve, a nemzeti élet tényezőjeként kezdett szerepelni, nálunk is, másutt is kettős csatornán hatotta át az életet. Egyik az új kor csodája, a nyomda, a másik a régi kor tiszteletreméltó emléke, az írás volt. Kezdetben a nyomda költséges, a kiállítás drága, s a nyomtatvány becses volt, a kézirat olcsóbb valamivel, s a mint az írás és olvasás mind szélesebb körben terjedett, meghaladta az írott irodalom, a nyomtatott irodalmat. Utóbb azonban fordulván a koczka, tökélyesedett a nyomdatechnika, az írott irodalom háttérbe szorult, de ki még ma sem veszett, a mikor számbavéven a számbaveendőket, a nyomtatás olcsóbb, mint a másolás. Az írott irodalom sokkal több veszteséget szenvedett az idők folyamán, mint a nyomtatott, és oly hézagosan, olyan töredékekben jutott el korunkra, a mint alig képzeljük, ha nem tudjuk, hogy a kézen-közön forgó énekekből, beszédek-ből, példák-ból, legendák-ból stb. álló kéziratok könyvek kisebb számban kerültek forgalomba, jobban ki voltak téve az elpusztulás-

nak, mint a több példányban nyomott könyvek. Amazokat nem védte semmi, ezeket védte ritkaságuk és becsük, amazokat agyon olvasták, emezeket csak vagyonosok szerezhetheték meg, nagyobb gonddal óvták és így kevesebb kézen fordultak meg. Ily módon történt, hogy míg pl. a XVI—XVII. századból egy tekintélyesnek nevezhető nyomtatott irodalom maradt reánk, ez írott irodalom meglehetősen szerényen van képviselve ama nekány codex által, a mi köz- és magánkönyvtárainkban, levéltárakban napfényre jutva vagy ismeretlenül megkimélve átélte a századok változásait.

De már ez a kevés emlék is olyan becsű, hogy azok nélkül az említett két század irodalmának rajza sehogy sem lehetne teljes. Gondoljunk csak a kurucz költészetre, melyet Thaly Kálmán ismertetett meg és ismertetett el. Ezek nélkül ugyan hiányos volna minden kép, melyet ama kor irodalmáról rajzolna a mai kor történetírója. S ezek az énekek az írott irodalom termékei voltak, a Szencsey, Mátray stb. codexek ma már bizonyosan egyenrangúak koruk nyomtatványaival.

A XVIII. században változik a kép. Az írott könyveket elnyomják egészen a nyomtatott könyvek, melyeket az ország minden vidékén elszaporodott, s már előbb üzleti ágga fejlődött nyomdák nagy mennyiségben termelnek és terjesztenek. Hanem még mindamellett van egy menedékök, a hol megvonulhatnak, hogy idők jártával tanúságot tehessenek életökről, hatásukról. A tanítók, lelkészek, kis nemesek mestergerendái, könyves ládái, almáriom fiókjai adnak nekik csendes pihenőt. Ugyancsak a jámbor magyarok mivelik a hétköznapi irodalmat is, azt, melynek egyik terméke a szőnyegen lévő könyv. Alkalmat veszek egy hibás vélemény feltüntetésére. Irodalomtörténeti kézikönyveink a XVIII. századról nem sok hízelt mondanak, nemzetietlen, hanyatló, korcs, sivár ugart találnak e korban, és nem minden igazság nélkül. De ugyan ismerik-e azok a hétköznapi irodalmat, mely élt, tartotta a nemzet legnagyobb olvasó közönségét olvasnivalóval, nevelte bizodalját, erősítette hitét, aczélozta reményét és szórakoztatván, feledteté a közállapotok nyomasztó voltát? Ez a hétköznapi irodalom, ha általános irodalmi szempontból nem valami magas értékű is, de kulturális és nemzeti hatásánál fogva tiszteletet érdemel. Majd csak ha ezt is ismerjük, fogunk tudni végleges ítéletet mondani a nemzetietlen, hanyatló korról. Lappangó irodalom, így nevezték eddig, a mint tudom Arany János kifejezése után. *Hétköznapiinak* inkább

szeretném nevezni, ellentétben a nyomdai irodalommal, a mely bizonyos tekintetben inkább *ünnepi*.

Lappangó volna utóvégre minden olyan irodalom, mely akár nyomtatásban, akár kéziratban ismeretlenül, feldolgozatlanul rejtekben van. Hétköznapi pedig az olyan, mely a nagy közönség kizárásáról, szűkebb baráti vagy rokoni körnek, nem is abszolút irodalmi ambícióval írva, mulattatásra, alkalmi eseményekre készült. Ez a szellemi élet szintén hozzátartozik a nemzet kultúrájához, nemcsak mert magában is az, bármilyen alacsony színvonalon áll, hanem mert olvasási kedvet ébreszt, munkálkodásra serkent, s a mi legfőbb bérde: *őszinte*. Őszinte, mintegy levél, melyet rokonnak, barát-nak küldünk, elmondva benne a mi fáj, a mi örömet okoz; nyílt, leplezetlen bizalmas barátunk előtt, s hétköznapiak vagyunk általa, egészen mások, mintha ünnepélyes dictiót tartunk, ünnepi köszöntő vagy udvarló levelet írunk. Im ilyenek ezek a könyvek. Mikor valaki sajtó alá adja dolgozatát, már mintegy tógát ölt, szemüveget tesz orrára, sima beszédre, ünnepélyes szavakra nyitja ajakát. Azokban őszintén szól az író, nincs mit, nincs miért negéyeznie, nincs oka másnak tünni fel, mint a milyen valóban. Ez az őszinteség kicsalja odvából a legzárkózottabb kedélyt, megtalálja hozzá a titkos kulcsot. Politikusok magán leveleit, írók levelezését forrásnak tekinti a politikai és az irodalomtörténet egyaránt. A hétköznapi könyveket is azoknak kell vennünk. Bennök lapozgatva apróságokat találunk, egy-egy rejtve rejtett vonást, titkolt hangulatot, eltagadott érzést. Mindezek jellemzik az író, a kort, a viszonyokat, a közéletet, az uralkodó hangulatot, a közfelfogást. Máshol talán alig mernének nyilatkozni, itt nyilatkoznak, s bármiként keresnők: máshol alig találunk fel az őszinteséget, itt megtaláljuk. Szóval, a hétköznapi irodalomban a szellemi élet multjának becses forrása van letéve, kevésbé irodalmi, mint inkább általános kortörténeti, művelődési szempontból, de ebből azután értékesek.

A mult század irodalma legkevésbé van művelve, a kor pedig nagyon érdekes, s a mellett bonyolult. Ilyen helyzetben a hétköznapi könyvek megkönnyítik a dolgozók munkáját. Olyanok, mint az arab mese három ládája közül az ólomból való, melynek szintelen, nehézkes formája távolról sem sejteti titkát, értékét. Ha eddig nem valami sokat gondoltak rájuk, szükséges, hogy ezután figyelembe vétessenek. Amaz okokból, melyeket eddig említettem,

úgy gondolom, indokoltnak találják olvasóim egy ilyen hétköznapi kéziratot könyv ismertetését.

* * *

A sokat emlegetett kéziratot Mészáros Károly úrtól vettem át használat végett, ki ezt utóbb a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta. Ő Borsodmegyében jártában váltotta magához. Nagy október kötet, van 286 levele, végén a tartalommutatóból három levél hiányzik, elején a címnap megrongált: «(Külöm)b külömb (ke)dves illatokkal bővölködő (Virá)gos (ke)rt, (a) mely (ezer) hét-száz esztendőök folytában, Az(okhoz) (kilenc)zven négyek számlál-tában, — — — — hogy így egy summában B(ecses) illatoka(t ér)ez olvastában MDCCXCIV-ik Esztendőben.» Kutyaórbé kötve, jó papirosú, végig pontosan paginálva, most már foliálva is. A per-gamenen izléses préselés nyomai láthatók, a kötet aranynyal van metszve, s hátán «Virágos Kert» nyomás elég tisztán olvasható. Tartalma különféle alkalmi versek, latin és magyar nyelven, népi hagyományok, pasquillusok, anagrammák s más effélék. Iratott 1790–94 körül mindenestre 1790 után, a XVIII. század utolsó tizedében. A címnapra kiírt 1794. évszám talán csak a címnap keltének éve, nem az egész köteté. Ugy látszik, valamely református nemesi családé lehetett, melynek egyik tagja talán Losonczon és Sárospatakon írta össze. Az egész néhány levél kivételével egy kéz írása. Határozott férfias írás, gömbölyű betűkkel s a XVIII. század végén ritka szigorú helyesírással.

Az egésznek tartalommutatóját közölve, fölmentve érzem magamat ama köteletség alól, hogy ismertessem egyes darabjait. Azt azonban ismételtelen hangoztatom, hogy e kötetben sok érdekes, kort és embereket jellemző vonás van fentartva, s egyes darabjai a közönségesnél több figyelmet érdemelnek.

Tartalom-mutató.

1. Epithaphium libertatis Hungariae. (Latin vers). Ugy látszik II. József korából. 2—3^a levél.

2. Méltóságos gróf Nádasdy Ferencz generalis úrnak koporsója felibe való írás gyanánt szolgáló szerzés, melyet néhai tiszt. Faludi

Ferencz Jézus társaságbeli pap elkészített. Faludi ismert és kiadott verse. 3^a—3^b lev.

3—4. Ovidius magyar és latin epithaphiuma. A magyar leoninus párversekben, a latin distichonokban irva. 3^b lev.

5. Ephithaphium Debreczini positum ad obitum sp. gen. dni Ladislai Jármý. Latin elegia.

6. Ugyanaz Sándor-versekben fordítva, Mária Terézia sirversének töredékével egybeírva 1782-ből. 3^b—4^b.

7. Epithaphium Jesuitarum. 4^b—6^b.

8. Epithaphium Friderici II. regis Borussorum, Claudiopoli compositum a. 1786., d. 28. Maii. 6^b.

9. Epithaphium Georgii Farkas. 6^b—7^a.

10. Epithaphium comitis Nicolai Niczky. 7^a—7^b.

11. Epithaphium sereni regis Borussorum Friderici II. Ugyanaz magyarul leoninus sorokban. 7^b—8^a.

12. Varjas János ur epithaphiuma. Leoninus sorokban. 8^a—8^b.

13. Szomorújáték, mellyben előadatik Ovidus Nasonak Augustus császár alatt lett számkivettetése, annak helye és vége. Iskolai dráma magyar Sándor-versekben. 8^b—26^b.

14. Elvádolt ártatlanság, azaz Hyppolitusnak mostoha anyjának hamis vádjára lett megöletése. Szomorújáték öt jelenetekbe, mellyet a lossontzi reformata iskola tagjai eljátszodtak Nagyváti János poéták praeceptora alatt 1786. esztendő. 26. Májusban. Prologus, actio, epilogus magyar versekben. 26^b—48^b.

15. Tragico-comoedia. Opus illmi domini Szathmáry. 49^a—69^a.

16. Tragoedia de rapta Proserpina in actibus 5, carmine Latino. Prologus, actio, epilogus. 69^a—76^b.

17. A magyaroknak Scythiából való kijövetelek, megtelepedések soknemű magyar versekbe foglalva. 76^b—84^b.

18. Versus comoediales de alphabeto. Prologus, actio magyar versekben. 84^b—90^b.

19. Versus comoediales. Az asszonyi erény dicsérete. Magyar versekben. 90^b—99^b.

20. Specimen poëtarum, exhibens reginae Didonis tragicum exitum, Hungarico veste indutum. Ex Virg. Aeneados libro IV. Anno 1784. Per publicum professorem Stephanum Akáb. Prologus, actio, epilogus. 100^a—116^a.

21. Komédia játék, mellyben előadatik, hogy munkás embe-

rek a terhes dolgozásban elfáradván, a Saturnus országlása alatt való aranyidőt instálják, de meg nem nyerhetik. Prologus, actio, komédia előtt és után mondandó versek. 116^b—128^b.

22. Komédiajáték, melyben előadatik, miképen contendálnak Neptunus és Bachus, t. i. a víz és a bor az elsőség felől. Magyar versekben, négy szakaszban. 128^b—138^b.

23. A szeretetnek tüzetől meggyulladott szívnek tusakodása. Sándor-versekben irva. 139^a—141^a.

24. Égmenydörgéskorra való versek. 141^a—145^a.

25. Cantio inter tonitrua. Not. psal. 137. 145^a—145^b.

26. Erkölcsök regulái. Memorialés versek. 145^b—148^a.

27. Declamatio examinalis. Magyar. 148^a—150^a.

28. A kolosvári Varga Pál testamentum-levele a Dárius tsászársz cigányi havason lévő kincséről. Magyar. 150^a—152.

29. Pálfi István levele, melyben Dési Klárát, hogy magát neki házas társul adja, alázatosan kéri.

30. Klárának válasza.

31. Keserves levél, melyet irt Klárának betegségében.

32. Válaszlevél.

33. Pálfi Istvánnak az ő mátkájához való menetele.

34. A dolognak kimenetele. 152^a—160^b.

35. A barátok instállása azért, hogy nekik házasodni a pápától megengedtessek. 160^b—163^a.

36. Méltóságos Nádasdy Ferencz regimentibe lévő oberster gróff Gvadányi egy Pacher nevű hadnagynak neve alatt köszöntőt ír Návalyi Ferencz kapitány úrnak németes stylussal, hogy az nevezett hadd boszankogyon a németekre, a kiket ezelőtt sem szenvedhetett vastag magyar természete szerint. Apprekáczió, mellik megcsinálják ferspen, mikor mektartatik sz. Xaver neve nat patron strenger Herr Kapitány uram Nofályi asz nemes Regimen Excellentz Gróff Nadasti Hussaren. Ismeretes. 164^a—165^b.

37. Versekben foglalt geografia. 165^b—168^b.

38. Az tanulóknak versekben foglalt mindennapi könyörgések. 168^b—169^a.

39. Egy szép szűrnek leírása magyar versekben. 169^a—171^a.

40. Az füredi savanyú víznek hasznáról kiadott versek, melyeket Fehér Antal tekintetes nemes Heves és Külső Szolnok törvényessen egybekapcsolt megyének táblabírája, nem különben a

sz. és világi törvényszékeken perlődőknek híres szószólója ugyan a füredi savanyú víz forrásának maga és másoknak mulatságára mult 1777-dik esztendőben szit. Jakab havában (irt). 171^a—173^b.

41. *Lusus poeticus, in quo flebile suum exilium toga et pileus, vestes dum stare licuit, studiorum Debreczeniensium ac anno 1774 rude donat(?) deplorant.* Lusit. J. K. in i. collegio Debreczeniensi anno 1774. die 14. Maii. Latin distichonokban. 174^a—176^a.

42. *In consolationem comitis Nicolai Forgách, dum sese heroice opponeret innovationibus Aug. imperatoris Josephi II. in Hungariam.* Latin distichonokban. 176^a—177^b.

43. Az ítéletről. 177^b—179^a.

44. Egy valaki szemmel tartott szerelmetes és néha napján nagyrabecsült, de már szinte elfelejtendő kedveséhez válasz és satira. Leoninusokban. 179^a—184^b.

45. Egy szép képnek leírása. 184^b—187^a.

46. Egy szép lerajzolt kép. 187^a—189^a.

47. Két képeknek leírása. 189^a—190^a.

48. A gőzben fent repülő szépekről. 190^a—192^a.

49. Egy drága személynek tiszteletében így játszadoztatja pennáját T. M. 192^a—196^b.

50. A balkányi geometráról 196^b—198^b.

51. *Hungariae corona proditores suos execratur.* Latin distichonokban. 198^b.

52. *Querimonia magnum paternorum adversus Andream Pöötsy.* Latin és magyar distichonokban. 198^b—200^b.

53. Néhai nagyemlékezetű t. t. Cs. P. A. lelke a hitetlen Aeneashoz. (Csenkeszfai Poots András). Magyar. 200^b—201^a.

54. Ifjabb Pöös András az ugató Menippushoz Szathmári Ábrahámhoz. Satirikus magyar verses levél. 201^a—204^a.

55. *Gloriosa exercitus Hungari ac Austriaci victoria etc. ad Maxen in Saxonia etc. anno 1759. die XXI. Novembris, carminibus composuit Georgius Vattay de Vatta nobilis adolescens Hungarus Losontzino Neogradiensis.* Latin. 204^b—206^b.

56. *Carmina acrostica.* Latin. 206^b—207^a.

57. *Sacro-sanctae theologiae verae apostolicae religionis evangelií Jesu Christi ministri primi reformatoris Zwinglii replica*

ad Xum Leo papam propter excommunicationem facta anno 1517. Latin. 207^a.

58. Siralmas elválás, melyben a sárospataki anyaoskolában mind a két magyar hazának külömb részeiből összegyűlt tanuló számos ifjuság az 1784-dik esztendőben böjt elő havának 23. napján kiadott felséges királyi parancsolat által életének s tanulásának rendes és szokott módjától elrekesztetttvén, a fiaknak anyjoktól való eloszlása, az anyának fiain való kesergése és keserves siralma elevenen kiábrázoltatott ugyanazon anyaoskolának egy igaz árva fia által 1784. esztendőben. 208^a—220^b.

59. Vaticinium Joannis Regis-montani de anno 1788. quod inventum est in comitatu Zempliniensi in oppido Liszka per Hebr. conf. ministrum in coemeterio a. 1784 in lapide exsculptum per Johannem Regis-montanum ante annos 400. 220^b.

60. Ugyanez magyarul. 221^a.

61. Egy szűzhöz iratott levél. Leoninusokban. 221^a—221^b.

62. Transilvanicus echo. Pasquill. Latin. 221^b.

63. A törzsvári kapunál történt csatában mondatott «Rajta legény rajta!» magyar szóknak kiszélesítése Miskolczon 6. februárban 1790-ben Nagy Ferencz által. 222^a—222^b.

64. Magyar versek, melyekkel a felséges II. József római császárt neve napján tisztelte 1782-dik esztendőben böjtmás havának 19-dik napján Kovács József Debreczenben. 222^b—225^a.

65. Benevolum examen Josephi Szarmathi violenta morte Pestini peremti prae foribus regni coelorum per s. Petrum exceptum. Irta magyar versekben n. Erdődi Lajos. 225^a—235^b.

66. Luctus civitatis Pestiensis, dum suprema iustitia tribu-
nalia Budam transferri iussit. Latin. 235^b—236^a.

67. De translato Viennam s. regni Hungariae coronae. Latin. 236^b.

68. Ariadne levele Theseushoz. Magyar heroid. 236^a—237^a.

69. L. B. Wesselényi Farkas lakadalmára irt magyar distichonok t. Gyöngyösi úr által. 237^a—238^a.

70. A bácsi káplánhoz irott versek, ki az erdélyi püspök leányát vette feleségül. 238^a—238^b.

71. Házi kereszt, vagy kevés mulatsáért szabad akarathól felvállalt hosszas tortura, írta egy magyar versíró. Prózában irt bevezetéssel, magyar Sándor-versekben menő satira. 238^b—251^a.

72. A szeretetnek tüzetől meggyuladott szivnek tusakodása. Irta Erdődy Lajos. (Nem ugyanaz, mely fent 23. alatt van). 251^a—253^a.

73. Comitia Hungarorum Posonii anno 1662. celebrata. Latin pasquillus. 253^a—255^b.

74. Ama nagyérdemű musának t. Gyöngyösi urnak versei, melyekkel Horatiusnak ama verseit «Beatus ille» etc. követi. Leoninus. 255^b.

75. Azon tiszteletes urnak versei, melyeket egy vén ifjú legény barátjának Mihály napja köszöntésére írt. 255^b—256^a.

76. Egy magyar muzsának a magyar Apolló betegeskedésére íratott szomorú versek. T. M. által. (Gyöngyösi). 256^a—257^a.

77. A betűnek encomiuma, melyet írt egy irgalmas atya. 257^a—260^a.

78. Tekintetes nemzeti és vitézlő ifjabb Nagy Réthi Darvas József urnak nemes Borsod vármegye fő notáriusának tekintetes nemzeti Botsáry Mocsáry Johanka kisasszonykával tartott menyegzői alkalmatosságával írta Nagy-Váti János 1787. szent András havának 25. napján Losonczon. 260^a—263^b.

79. Tekintetes nemzeti Szemerei Szemere Klára asszony-nak tek. nemz. vit. K.-Vajday Szentimrey Sigmond úr kedves szive felének neve napján lett örömben nem utolsó részt vevén Nagy-váti János, tekintetes patronájához vak szeretetét akként igyekezett kimutatni K.-Vajdán 1783. esztendőben Augusztusnak 12. napján. 263^b—265^b.

80. Burkus országban most nemcsak a rozsliszt harminczad-ját, hanem a dohánynak árendában való kiadását is eltörlötte Vilhelm Fridrik. Ennek alkalmatosságával így elmélkedett egy valaki junius 1-ső napján 1781-ben. 266^a—266^b.

81—82. Versus salutorii ad examen, és conclusio examinis. Magyar. 266^b—268^a.

83. A mai magyarokról. 268^a—270^a.

84. Lakodalmi distichonok. 270^a—271^a.

85. Egy zárva lévő madár nyögései után világosságra hozott egy állatokat szerető verselő. 271^a—272^b.

86. Egy valaki madarának fogságból való kiszabadulását s örömét adja elő. 273^a—273^b.

87. Declamatio examinis. Magyar. 273^a—274^a.

88. Lakodalmi versek. 274^a—275^b.
89. Más lakodalmi versek. 275^b—277^a.
90. Laus coelibatus. Magyar leoninus. 277^a—277^b.
91. Discursus sultani cum Josepho II. Latin. 277^b—278^a.
92. Hálaadó öröm, melylyel a józan okosság a lelki eszméretnek mástól ugyan nem függhető, de azomba mégis megháborított szabadságába lett visszahelyeztetéséért istennek és királynak áldozik. Irta Erdődy Lajos 1782. 278^b—283^b.
93. Köszöntő versek. 283^b—285^a.
Mutató tábla. 286.
-

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁHOZ.

Közli: HORVÁTH IGNÁCZ.

308. sz. *Bártfa*, 1602.

Szalaszei György. Hetetszaka. Mindennapra Megirattatot Imadsagok, kik őzue szörzettenek, AVENARIVS JÁNOS Doctor által, Forditattanak penig Magyarra, Szalaszei György praedicator által. I. Thess. 5. Szüntelen imádkozzátok, és mindenben az Istennek, hálakat adgyátok. Barthphan Nyomtatot Jakob Klóss (által) 1602. 12r. (8 és 4 levelenkint) 286 számozott lev. + ?

Elöl címnap, mely után az 1-ső számozott, alul A_2 -vel jelölt levél következik, a szöveg végén pedig a 268^a. levélen fametszet. A 268^b. levélen kezdődik: Lajstroma ez könyvbeli imádságoknak, mely az 1—65. levélíg terjedő 21 imádságnak a címét sorolja fel s ezzel a könyv megszakad. A 65—268. leveleken foglalt imádságok lajstroma, mely körülbelől 1 levélre terjedhetett, a könyvből hiányzik.

Avenarius Jánosnak ezen Szalaszei György által magyarra fordított munkájából ekkorig csak az első kiadást ismertük, mely Siczen 1593-ban Manlius János nyomdájában jelent meg, s melyből a Nemzeti Múzeum könyvtára egy teljes példányt őriz.

Ezen munkából Klósz Jakab bártfai nyomdász 1602-ben egy második kiadást rendezett, melynek egyetlen ekkorig ismert, ép és egy levéllajstrom híján teljes példányát a Nemzeti Múzeum könyvtára 1890-ben szerezte meg.

Bártfa, 1609.

Mihálykó János. Kerezién Istenes Es Aitatos Imadsagok, ez mostani nyomorúlt és veszedelmes üdőkben, minden kerezién és Istenfelő embernek felőtte szükségesek és hasznosok. I. Thessalonicē. 5. Mindenkor ōruendeezzetek, szüntelen imátokozzatok, mindenekben hálaka adgyatok Mert ez az Istennek tū hozzatok való akarattia az Jesus Christusnak általa, Bartphan Nyomtatta Klóz Jakab, 1609 Eztendőben. 12r. (8 és 4 levelenkint).

Czimlap, előljáró beszéd 8 szltan lev. és 222 számozott lap. 79—82. lapok csonkák; 152., 160., 172—4., 204., 205., 208., 209., 212., 213., 217—221. lapok hibásan számozottak. Lajstroma teljesen hiányzik. Későbbi kiadásai: Csepreg, 1630. Bártfa, 1640. Lőcse, 1642.

Ezen munkának rövid czímét Szabó Károly RMK-ában Pázmán Péter egyik munkája után, melyben a könyv czime említetik, 1789. szám alatt közli, a munkából azonban ekkorig egyetlen egy példány sem volt ismeretes. A jelen év folyamán a Nemzeti Múzeum könyvtára szerzett ezen ismeretlen munkából egy példányt, melynek teljes czímét és leírását most adjuk.

ERDÉLYBEN ÉS OLÁHORSZÁGBAN MEGJELENT RÉGI Ó-SZLÁV NYOMTATVÁNYOK.

Közli: HODINKA ANTAL.

Midőn Dobrowszky¹ a szláv nyelvészet művelését, megkezdé első sorban a szláv nyelv régi emlékeinek tanulmányozásra fordította figyelmét. A legrégibb emlékek kéziratok lévén, a szlávisták első sorban ezekkel foglalkoztak tüzetesen. A könyvnyomtatás föltalálása a szláv könyvekre is sort kerített, és pedig mindjárt a XV. században. Mig egyebütt a biblia volt az első nyomtatott könyv, a szlávoknál templomi szertartásos könyveket nyomattak először. E könyvek az akkori egyházi szláv nyelv ismeretéhez nélkülözhetetlenek lévén, a szlávisták ezeket is figyelemre méltatták. Nehányat még a mult század végén ismertetett Durich,² kit ezekre Ribay figyelmeztetett. Dobrowszky az alapvető munkájához csatolt függelékben több írott codex ismertetésén kívül néhány nyomtatvány leírását is közölte.³ Három évvel utóbb Köppen,⁴ majd Karadzić⁵ és Magarasević ismertettek egy-kettőt. 1829-ben Safarik [sz. 1795. Kobelárován, Gömörm. † 1861.], ki egyúttal gyűjtő is volt, már 50 darabot tett közzé,⁶ s egyúttal megjegyezte, hogy ha a hazánk déli

¹ Szül. 1753. Gyarmaton, Győr mellett, † 1829.

² A «Slavische Bibliothek»-ban. Ribay az ungvári püspöki könyvtárban levő Biegner-féle evangéliumot a krakói nyomtatványokkal együtt maga is leírta. Kézirata a M. N. Múzeum kéziratárában. V. ö. Kocsubinszky jelentésével külföldi tanulmányújáról az odesszai egyet. Zapiszki-iben 1874—75.

³ Institutiones linguae Slav. 1822. XXXV—XLV.

⁴ Bibliograf. Listy. 1825. évf. 5 sz.

⁵ Danica. 1826. 1—40 l.

⁶ A szerb Matica Ljetopisában, melynek szerkesztője volt. 1827. évf.

részeiben, továbbá a Boszniában, Szerbiában, Bulgáriában és Oláhországban levő templomok és kolostorok komolyan átvizsgáltatnának, számuk kétszer annyira emelkednék. Ő is ép úgy, mint az elősorolt tudósok, csakis a délszlávok templomi könyveit tanulmányozta. E tanulmányozás jobbadán nyelvészeti szempontból történt. Kezdték pedig, mint általában el van ismervé, a nyugati vagyis az ausztriai szlavisták.¹

A 20-as években Oroszországban is követőkre talált e mozgalom. Az orosz iskola feje Vosztokov volt, ki köré négy nevezetes tanítványa sorakozott: Preuss, Grigorovics, Bogyanszki és Szrevenszki. Ott azonban e könyvek tanulmányozását nem ez iskola eszközölte. Oroszország nem szenvedett annyit a külső ellenségektől, mint a délszláv országok; az orosz egyház nagyságra és gazdagságra nézve egymagában fölülmulta a délszláv kis nemzeti egyházakat együttvéve, nem csoda tehát, hogy ott jóval nagyobb számban léteztek e könyvek. Egyes amatőrök és tudósok, mint Stverin, Jakovler, Kasterin, Pogodin inkább kedvtelésből gyűjtöttek. Tanulmányozásukra az említett nyugati szlavisták már megadták volt a példát; az oroszoknak csak tovább kellett építeniök. Náluk már némileg ki volt fejlődve az orosz bibliografia, mely függetlenül a nyelvészettől, önálló czélokat követ. 1833-ban Szopikov az első, ki művében külföldi példák után az egész orosz könyvészetet felöleli, több mint 15000 könyv ismertetését adván. Ez orosz bibliographiából a templomi szláv könyvek bibliografiája speciális rész gyanánt kivált.² Köre is tágult, a mennyiben az oroszok nem maradtak az egyház könyveinél, hanem fölvtették az említett nyugati szláv bibliografusok működésének eredményét és vizsgálódásuk körébe bevonták a délszláv templomi könyveket is. Egyházi férfiak általában, de néhány világi tudós is, mint Kalisztratov és Bicskov szép ismeretekkel bírtak e könyvek bibliografiája terén, de nem publikál-

¹ A Jahrbücher d. Lit. 1829. évf. (48 k.) Anzeige Bl. 1—35 l. e czim alatt: Übersicht der slovenischen Kirchenbücher welche vom Ende des XV. bis zum Anfange des XVII. Jahrh. in Venedig, Serbien, Walachien und Siebenbürgen in Druck erschienen sind. Cseh nyelven a «Časopis Českeho Musea» 1842. évfolyamában.

² Ezért azután a nyugati szlavisták, Dobrovcszky és Safarik utódai és tanítványai, Kopitar, Palaczky, Miklosich, Jagić már nem foglalkoztak többé a nyomtatványokkal.

tak. Karatajev Iván volt az első, ki a nagy közönség részére is dolgozott. Eleintén ő is csak gyűjtő volt. A gyűjtést 1835-ben kezdte meg s 25 évi fáradságos kutatás után mintegy 500 darabból álló gyűjtemény volt birtokában. Gyűjteményét utóbb a szentpétervári cs. könyvtár tulajdonába bocsátotta, mely már azelőtt a Jakovlev és Pogodin-féle collectiókat is megszerezte volt. Gyűjtés közben tanulmányozni kezdett, rendre vévén az általános orosz bibliografiai műveket, melyeket eddigelé az említett Szopikov, Sztrájev, Szokolov, Sirajev, Csertkov, Szacharov és Undolszki irtak volt. 1861-ben már mintegy 1600 könyvet ismert az 1491—1730. évi időközből s ekkor kiadta rövid leírásukat «Хронологическая роспись славянских книгъ напечатанныхъ кирилловскими буквами 1491—1730. Az 1491—1730. cyrill betűkkel nyomtatott szláv könyvek időrendi jegyzéke. (Szentpétervár. 1861. kis 8r. XX+228 l. I.) Tanulmányait folytatta, átkutatta a moszkvai nyilv. és a Rumjanczow-féle, továbbá a zsinati könyvtárakat. Megfordult Kijevben, Kazánban, Odesszában, Vlnában is. Működésének eredményét 1878-ban Описание славяно-русскихъ книгъ, вышедшихъ изъ печати съ 1491 по 1600. (Az 1491-től 1600-ig nyomtatás alól kikerült szláv-orosz könyvek leírása) művében akarta közrebocsátani, de a műnek csak egy füzete jelent meg. 1882-ben a czártól költséget nyervén tanulmányai folytatására, a külföldet is meglátogatta, nevezetesen a krakói és leMBERGI könyvtárakat, s újabb adatokkal gazdagította munkáját. A tudós akadémia nyelvészeti osztálya érdemesnek találta művét és saját kiadványai közé vette föl. 1883-ban végre megjelent, mint ez osztály kiadványai 25. köt. 2. füzete «Описание славяно-русскихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами» (I. köt. 1491—1652. VI+554 l.) cz. alatt. 696 könyvet ismertet benne hasonlíthatatlanul bővebben, mint a roszpiszban.

E bibliografia eredménye az, hogy az első cyrill betűs könyveket, melyek, mint mondtam, templomiak voltak, Krakóban nyomták 1491-ben, szám szerint négyet. De már Safarik megjegyezte, hogy ez kivétel, melyből itélni nem lehet. Az orosz szakemberek pedig abban a meggyőződésben vannak, hogy ezek nem is az első. E négy darab után mintegy 100 évig csak a délszlávok nyomattak könyveket. Északon Moszkvában állítják föl az első nyomdát 1553-ban, de csak 1564-ben jelenik meg az első

termék: egy apostolos könyv. E kívül még egy evangéliumos könyvet is nyomattak vezetői, Theodorov János diakonus és Msztiszlávics Péter, kiket azután a nagyfejedelem parancsára elűztek. Theodorov kibujdosván, előbb Lembergben állított nyomdát, melynek első terméke 1574-ben szintén egy apostolos könyv volt, utóbb Osztrogban, hol 1581-ben nyomta az első teljes szláv nyelvű bibliát. A délszlávoknak ekkor már régen volt nyomdájuk: Velenczében, Cettinjében és Ipekben a szerbek, Szászsebesen, Tergovistban, Dlhopoljeben, Delskben az oláhok e száz év alatt majd minden szertartási könyvet lenyomattak volt. Safarik szerint a cyrill nyomdászat legfőbb feladata abban áll, hogy a régi kéziratokban található vonásokat összeegyeztesse az alakoknak az izlés kifejlesztette szépségével, a történeti hűséget a nyomdai kecsesl. És ez jobban sikerült a délszlávoknak, mint az oroszoknak, kik a mellett, hogy jóval későbbben kezdtek nyomtatni s első templomi könyveiket sajtóhibáik miatt újra át kellett nyomatniok, oly izléstelenül nyomtattak, hogy a délszlávok legkevésbé sikerült nyomásai is majdnem szebbek, mint az oroszok legjobbjai, melyeknek formátlan típusai szintén rosszúl esnek a szemnek. Ezt az orosz bibliografusok nem állítják ugyan nyíltan, de elismerik az által, hogy a délszláv könyveket, melyek különben is ritkaságot képeznek, igen keresik.

A magyar bibliografiai irodalom haladását méltatni fölösleges volna, de tény, hogy a hazai 1711 előtti nem magyar bibliografiával s főleg szláv nyomtatványokkal nálunk senki sem foglalkozott. Hol és mikor nyomták nálunk az első szláv könyvet? pozitíve ma sem tudjuk. Durich és Dobrovszky, valamint Safarik a Biegner-féle tetraevangéliumot a XV. század végére vagy a XVI. elejére helyezik s akkor ez volna az, tehát egy mohácsi vész előtti erdélyi nyomtatvány; s egyuttal a szláv világ első nyomtatott evangéliuma. S bár nem tudjuk, mikor élt Biegner,¹ ez állítások igazak, mert ez evangélium az 1512-diki evangéliumnak már mintául szolgált. S ha a szászsebesi többi nyomtatványokat összehasonlítjuk a tergovisti, dlhopoljei és adelski nyomtatványokkal, azt látjuk, hogy ezek a szászsebesiek után vannak nyomva. A dél-

¹ Biegner működését érdemes volna a brassai adatok felhasználásával külön méltatni.

szlávoknak tehát, kiknek kiadványai, mint mondám, régiségre, szépségre hasonlíthatlanul fölülmulják az oroszokét, erdélyiek szolgáltak mintául. Igen természetes aztán, ha a keresett dél-szlávok közt ezek a legkeresettebbek. Jarku oláh bibliográfiában nagy szerepet játszanak, 1852-ben pedig a sz.-pétervári templomi könyvkiállításon mint nagy ritkaságok voltak bemutatva.

Érdekes azért a XVI. és XVII. században Erdélyben és Oláhországban megjelent szláv templomi könyvek jegyzékét ismerni, hogy ennek alapján szakférfaik összehasonlító kutatásokat tehessenek s a típusokból a provenienciát megállapítsák. A hol a nyomda nincs kitéve, természetesen csak a betűk karakteréből lehet itélni. Abból pedig, hogy az oláh vajda neve benn van a colophonban, még nem következik, hogy a könyvet Oláhországban nyomták.

Végül megjegyzem, hogy az alábbi jegyzék Karatajev műve alapján van összeállítva, kinek adatait legjobb tudomásom szerint igyekeztem kiegészíteni.

Ezek után a könyvek leírását a következőkben adom.

1.

(10.) *Tetraevangelion*. Уетвероевангелие (Csetverojevangelije) = négyes evangélium.) H. és é. n. 2r. Nyomatott Biegner János brassói polgár költségén, de a nyomatásnak úgy helye, mint ideje ismeretlen. Az előbbire vonatkozólag a bibliografusok általában azt vélik, hogy Brassóban (Brassovia sive Coruna in Transilvania) nyomatott. A mi az időt illeti, Durich és Dobrowszki Ribay György nyomán a XV. század végére, mások a XVI. elejére teszik. E kérdések eldöntése bővebb vizsgálatra és tanulmányozásra szorul, a mennyiben teljes példányt, a leírások tökéletlensége után ítélve, a bibliografusok egyike sem látott. Az általam használt példány első ívéből — mondja Karatajev — csak egy levél van meg, a munka vége a harminczadik íven túl szintén hiányzik két lapnyi töredék kivételével, mely tartalmából következtetve az utolsó ívhez tartozik. E töredék utolsó oldalát a végszó (epilogus) foglalja el, melyben a kiadó megnevezi magát: *Эн Бiegнер Я́нос* (Ганш Бiegнер отъ Брашкы = Hans Biegner ot Brasev) *adtam ki e könyvet Isten tiszteletére* stb, de ez utószó a lappal együtt meg-

szakadt. Már pedig más, hasonló módon hiányos könyvekből ítélve, valószínűleg épen e hiányzó rész tartalmazta a szokásos adatokat a nyomtatás helye és ideje, a könyvnyomtató és a felől, kinek parancsára lett a kiadás eszközölve.

Az iverk 8 levélből állanak, melyek az első és utolsó levél legelső sora alatt a középen cyrill szignatúrával jelölve, illetve számozva, pl. a második ív szignatúrája **ББ** (bb)¹, míg a közbenesők nincsenek jelölve. A kezdőbetűk ciznőber nyomásnak. Egy-egy oldal 24 sort számlál. A betűk meglehetősen durva kivitelűek. Az evangéliumok kezdetét négyoszloptos, fekete, fametszetű vignettek jelzik számos alakkal, melyek a lap felét elfoglalják. Márk és János evangéliumait ugyanegy kezdőkép díszíti, melynek közepét az ungrovlachiai oláh czimer foglalja el: egyfejű sas álló helyzetben, oldalt fordított fejjel és kiterjesztett szárnyakkal, csőrében keresztet tart; két oldalt két élőfa. A képek fölül keresztben végződnek, a két oldalon **IC. XC. НИКА МЛ. РБ.** — Iszusz Chrisztos nika ML. RB. (milosztivoj rabom?) felirással. Lukács evangéliumának egyik képe a kereszt körvonalait tünteti föl, különböző ábrákból alakítva; ez is keresztben végződik **IC. XC.** felirással. Hasonló, de kisebb képek díszítik az evangéliumok előszavait és a tartalomjegyzéket.

Négy példánya ismeretes: a szentpétervári cs. könyvtaré, a moszkvai nyilv. könyvtaré, a moszkvai Rumjanczow múzeumé, és a munkácsi egyházmegyei könyvtaré Ungváron.

2.

(11.) *Oktoich.* (Énekes könyv Damascenus sz. János nyolczas énekeivel egy hét tartamára.)

H. n. 1510. 2r. Nyomatott *Wlad János egész Ungrovlachia és a Dunatartományok vajdája és uralkodója* parancsára 7018 (=1510.) évben. **Повелѣниемъ Іоѡ Влადѣ воєводе и Гни все землѣ Угроклашке и Подунавске въ лето 7018.** A kiadás Makariosz szerzetes felügyelete alatt készült.

¹ Az orosz abc (azbukivjide) betűi sorban jelölik a természetes számsort: az **А** = 1, **Б** = 2, **В** = 3, stb. s így **ББ** = bb = 2.2.

Egyetlen példánya ismeretes: a Chilendár kolostoré az Athos hegyén. Undolszki nem ismerte még e könyvet, Karatajev maga is e rövid leírást a moszkvai Voszkreszenszki monostor archimandritájának, Leonidnak cikkéből vette, mely «Szláv szerb könyvtár az Athos hegy chilendári és pavlovszki kolostoraiban» cím alatt a belgrádi tudós társaság «Glásznik»-jének 44. kötetében valamint az orosz tört.-rég. egyeslet Csteniáinak 1875. évf. I. füzetében jelent meg.

3.

(12.) *Tetraevangelion*. H. n. 1512. 2r. 289 számozatlan levél, 20 sorral egy oldalon. Szignaturák az ívek utolsó lapján az utolsó sor alatt a középén az 1. ív kivételével, mely csak 5 levélből áll és nincs szignaturával ellátva. A második ív szignaturája **ББ.** (bb), a harmadiké **ГГ** (gg) s így tovább. Az ívek 8 levélből állanak: az első 5-öt, a 30-ik 9-et, a 37-dik 3-at számlál. A kezdőbetűk s egyesek a sor közepén is, úgyszintén a sor fölött álló jelek (az u. n. titlák) czinóber nyomásuak. Az evangéliumok nagyobb kezdőképei, valamint az előszót és tartalomjegyzéket díszítő 9 kisebb vignette sokban hasonlítanak a Biegner-féle kiadáséihoz, de azoknál sokkal szebbek és tisztábbak. Máté és Lukács evangéliumának kezdőképei különböző alakokból formált keresztet tüntetnek föl középén kis sassal s a kisebb keresztben végződő felső részen **IC. XC.** felirattal. A másik két kezdőkép az oláh címert ábrázolja, mint a Biegner-féle tetraevangeliumban, mely, mint látszik ez újabb kiadáshoz a mintát szolgáltatta. A kisebb vignettek felső részükön ugyancsak keresztben végződnek **IC. XC. ИИКА ЧН. ПӨ.** (Isz. Chsz. nika szn. po.) szavakkal a két oldalon. A munka hihetőleg Tergovistban nyomtatott. A két utolsó oldalt elfoglaló utószó szerint *az egyedül uralkodó Basaraba János fejedelem (goszpodár), egész Ungrovlachia és a Dunatartományok nagyvajdája és ura, a nagy és jószágos urnak Basaraba János vajdának fia, adta ki e könyvet a szehtháromság egy isten dicsőségére* stb. **самодержавни Господаръ Ію Басараба, велики воєвода и Господинъ всен Угровлахін и подуначно и т. д.** A kiadásra a hoszpodár megbízásából Makariosz szerzetes ügyelt föl, ki a munkát (7020=1512.) év, 20 napkör, 9 holdkör, 14 indictio június havának 25 napján fejezte be.

arra enged következtetni, hogy a kiadásnak szerb szöveg szolgáltat mintául. Az utószóban Dimitriosz logothetes, Bozsidar unokája, elmondja, hogy Aprus és Peter tanítványai segítségével adta ki e könyvet Tergovistban, a szent könyvek hiányán segíendő. (Амин-триа дофетъ вънръхъ вѣноуагоуахъ въ настоуаюуахъ граѣхъ Тороукии ко уинъ ѿ Млрхъа коуеоуахъ и гоуноуахъахъ вѣахъ земахъ Тироуахъахъ и поуауахъахъ, сина рѣнагоуахъахъ Рѣуахъахъ коуеоуахъ и т. А.) A munka 7055 (=1547.) év, 27. napkör, 6. holdkör, 9. aranyszám, 6. indictó, 19. thimeia, 5. epacta augusztus havának 18. napjától a következő év márczius 18-ig tartott.

Szentpétervári csász. könyvtár. — Orlov-Dawidow gróf könyvtár. — Az alhos hegyi Chilendar kolostor. — A sz. Lav-iovski kolostor ugyancs. — Az opovói kolostor a Szeremségben.

6.

(51) *Liturgikon-Szluszsebnik. Служебникъ.* (Missale, misekönyv.) A hely és év a hiányos példányokból nem volt meghatározható, a czimerből és egy vignettéből következtetve a XVI. század második feleből származik és oláhországi könyvsajtó terméke. Betűi meglehetősen vastagok és nem csúfak. Egyes kezdőbetűi és képei czinóber nyomással. Szignatúra, mint a többieknél. Aranyszáju levelet foglal magában, oldalonként 15 sorral. A velencei kiadásu liturgikonoknál szokásos betétek az egyes misek között itt hiányoznak. Moszkvai nyilv. könyvtár. — Rumjanczow múzeum.

7.

(85.) *Oktocih. Октонхъ.* H. n. 1575. 2r. lapszámozás és cüstösök nélkül. Szignatúra, mint a többieknél. A Karatajev által használt példányból elől 2 levél hiányzik, a 26-dik iv csak 3 levélből áll. A 14. szignatúrával jelölt lapon egy nagyobb fekete kezdőképp látható, mely a lap felet elfoglalja; fölül keresztben végződik 1C. XC. felirással, alul pedig ez olvasható: »nagy vecsermýen az Uram hozzád kiatlok ének után.» A mi az orthográfiát illeti, az v. io. a. u betűk helyett x használtatik, a r és e helyett u, a helyett u, n helyett u. Az epilógus, mely az utolsó levelet foglalja el, a kiadásról következőben nyilatkozik: »János Sándor, Mirse János

Karatagjev 6 példányt sorol föl, u. m. a sz.-pétervári cs. könyvtárét, a moszkvai nyilv. könyvtárét, a Rumjanczow müze-umét, a zsinati nyomda könyvtárát (Bibliotheka szinodalnaja ty-po-graphija), a Scapow gyűjteményét és az opovói kolostort a Sze-rémsegben. De ezenkívül létezik még két példány: az althoshegyi Chliendár kolostoré (V. ö. Leonid arch. i. cz. 253. l. 2. sz. alatt.) és a belgrádi nemzeti könyvtaré (V. ö. Novakovic Stojan ezikkét: «Az 1513-i trgovisti evangélium hangssúlyozásáról» a Glasnik 47. köt. 1—77. ll., hol a 8 l. ezeket mondja: «én a nemzeti könyv-tár példányát használtam, mely az ösnyomatványok osztályában a 19. sorszám alatt őrizték.»)

4.

(25) *Euchologion-Trebnik*. (Papi szerkönyv). H. és n. 4r. Csonka példány, a mennyiben a 139. lapról végig hiány-zik; szignatúrák, mint az előbbieknél. Elöl négyszögű vignette olah-czippnerrel s e felírással: «*Urunknak, Peter János vajdának, Ungrovlachia Krisztushivő és istenaidott uralkodójának*» *По-своиному въ Христа Божя царю царюному и воеводу царюному* *Варлаамъ* *Воевода* *Петеръ* *Воевода* *1534—1536* *ураинокотто*. A munka Oláhországban nyomatott, típusai az 1547-ki tergovisti apostolionra emlékeztetnek. (L. a köv. sz.) Egyetlen példánya az Orloff-Davidoff grófoli könyvtárában.

5.

(39) *Apostoliarion* (Az apostolok cselekedetei és levelei lecz-kékre osztva.) Tergovist 1547. 4r. 32 nyolcz tv levélből álló és egy felív. A szignatúrák mint az előbbieknél, azzal a különbséggel, hogy a 19-dik ívig rendes betűkkel vannak nyomtatva, a 20-tól vastag, ormótlan típusokkal, az utolsó felív szignatúrája «*нона*» (pol.). Egy oldal 22, némelyik azonban 23 sort is számlál. Az apostolok cselekedetei elején négyszögű feketé kezdőkép látható, mely a lap föl oldalát elfoglalja, közepén az olah czimmerrel és e felíráttal: «*Urunk, Mirse János vajda, Ungrovlachia Krisztushivő és istenaidott uralkodója*» A munka az ívek számból itélve 268 levélre terjedt, 1 levélnyi epilógussal. A szöveg orthografijája bulgár, de némely jel, mint a *ce* (sze) használata a *ca* (szja) helyett,

fia, kedves fiával, Michna Jánossal együtt adták ki e könyvet Euthimiosz metropolita áldása mellett. János Sándor hoszpodár parancsára én, Koreszi diakonus nyolcz tanítványommal irtam le e munkát.

Szentpétervári cs. könyvtár.

Jegyzet. Safarik a «Časopis Českého Museuma» (A cseh múzeum értesítője) 1842. évi folyamában a tergovisti sajtótermékekről értekezve, ez énekes könyv egy rövidebb kiadásáról emlékezik meg, melyből csak egy csonka példányt látott; a nyomtatás idejét az 1547 körüli évekre teszi. Tudósítását a délszláv irodalom történetében (1863. III. k. 222. l.) ismétli, a nyomtatás helyéül Oláhországot vagy Erdélyt, idejéül az 1540—80. éveket jelölve meg. A könyvet itt ekként írja le: 2r. több, mint 192 számozatlan levél, 26 sorral egy oldalon, custosok nélkül; szignaturák, mint rendesen. Az ortografia bulgár jellegű **а, ѡ, ѣ**, betűkkel.

8.

(85.) *Pentakostarion*.¹ H. és é. n. 2r. számozatlan, 30 sorral egy oldalon, custosok nélkül; szignaturák, mint rendesen. A Karatajev által használt példány csonka, a 2. ivvel kezdődik s a 46-nál megszakad. A betűk a Koreszi diakonus által 1571-ben nyomtatott oktoich típusaival azonosak, a kezdőbetűk ellenben széles kereteikben nagyságra és diszítésükre a cettinjei kiadások betűihez hasonlítanak. A 21. és 40. ívek kezdőképei az 1512-diki tetraevangelionból vannak kölcsönözve, míg a 44. ív egyik lapjának nagyobb vignettejével az 1575-diki Oktoichban találkozunk. Ezeken kívül még több kisebb kép diszíti a könyvet. A 32. ív 5a lapján látható fametszet, mely az egész oldalt elfoglalja, azon jelenetet ábrázolja, midőn Jézus a vakot meggyógyítja.

E könyv valószínűleg 1570. év után nyomtatott valamelyik oláhországi nyomdában. A **ѡ** betű itt is használtatik.

Szentpétervári császári könyvtár.

¹ A Triod (**Трїѡдь**) énekeskönyv két darabból áll. Az egyik a nagyobbíti énekeket tartalmazza husvétig, ezért neve **Трїѡдь постна** (Triod poszt-nájá = bőíti Triod). Másik része a husvétól pünkösdig énekeltetni szokott cantusokat foglalja magában, innét neve **Трїѡдь цвѣтна** (Triod cvitnájá = virágos Triod) vagy Pentecostarion.

9.

(91) *Psalterium. съ Возсѣданіемъ*. H. n. 1577. 2r. 173 számozatlan levél 26 sorral egy oldalon, custosok nélkül, cyrill szignatúrákkal az ívek első lapjain. Nyomatott János Sándor vajda és fia. Michna János parancsára, Koreszi diakonus által, hihetőleg Szászsebesen. Karatajev e kiadást nem látta, leírását Safarikból kölcsönzi, ki a *«Jahrbücher der Litteratur»* 1842. évfolyamában ismertette azt a krušedoli kolostor példánya után. Safarik szerint a zoltárok az 1. íven kezdődnek s a 13. ív 3a. lapján végződnek; a 36. lap üresen maradt. A függelék apróbb betűkkel van nyomva. A 24. ív 4 levélből áll; a 4a lap rövid zárszót tartalmaz 1575. évről keltezve, a nyomtatás helyének megjelölése nélkül. A szövegben a bulgár-oláh helyesírás dominál а, ѡ, ѣ. stb. betűkkel, a kiadás alapjául azonban szerb psalterium szolgált, a mit több helyesírási adatból, pl. a ѣ (cséh) használatából a T. K. X. betűk után, lehet következtetni.

Krušedoli kolostor a Szerémségben. — Chilendár kolostor az Athos hegyen.

Jegyzet. Safarik előtt, ki után Karatajev indult, egyedül a krušedoli példány volt ismeretes, mint maga mondja. A chilendári példányról Leonid archimandrita i. cz. ekként nyilatkozik (Glasnik, 255. l. 12. sz. a.) *печатанъ 7085—1577. ꙗ „ШЕБЕСКЪ“ „ПОВЕЛѢНІЕМЪ ГОСПОДИНА Іоу Александра воеводы, и сына его Мыхны воеводы и преосвященнаго Сердфима, трѣдомъ діакона Кореши, бѣ немъ же и постынъ Синаксаръ приложисъ и ѣдословенъ.“* «Nyomatott 1577. Sebesen János Sándor vajda urnak és fiának, Michna vajdának és főtisztelendő Szerafimnek parancsából Koreszi diakonus fáradozása által. Hozzá mellékelletett a bőjti szynakszár és horologium is.»

10.

(92) *Psalterium*. H. n. 1575. (ꙗене). 4r. lapszámozás és custosok nélkül, 18 sorral egy oldalon, 4 levélből álló ívekkel: szignatúra, mint a többiekénél, kettős ó szláv és oláh szöveggel. A végszóban a könyvet nyomtató Koreszi diakonus egyebek közt elmondja, hogy minden nép birja a maga nyelvén az isten ígését, csak az oláh nem, holott jobb azt anyanyelven olvasni, mint idegen nyelveken. Majd a papokhoz fordul, kiknek számára kiadta a psalteriumot, szerbből oláhra fordítva. Végül áldást mond az olvasóra.

Megjegyzendő, miszerint Karatajev e kiadást nem látta, mivel az az általa ismert orosz könyvtárak egyikében sincsen. Adatait a bukaresti rumén tudományos akadémia által *«Psaltirea publicată romănesce la 1577. de diaconulu Coresi, reproducă cu unu studiū bibliograficū si unu glosariū comparatiōi de B. Retriceicu-Hasdeū. T. I. Bucuresci. 1881.»* cz. alatt eszközölt új kiadásból meríti.

Egyetlen példánya a bukaresti tudományos akadémia könyvtárában.

11.

92. b) *Bőjti Triod.* H. n. (valószínűleg Szászsebesen), 1575. 2r. összesen 36 nyolcz levélből álló iv, melyekhez a végén még 3 levél járul s így összesen 291 számozatlan levélből áll, 28 sorral egy oldalon, custosok nélkül; szignatúra, mint az előbbieknél; a 3. 14. és 15. ívek jelzés nélkül maradtak. Előszó, kezdőképek nincsenek; néhány vaskos kezdőbetű czinóbernyomással.

A kiadás orthographiáját jellegző ж betű а — [належѣхъ], ѣ — [мѣіе], л — [вѣуныѣ], ю — [царствоуѣ], ы — [нѣждѣ] helyett, továbbá az н betű а ы — [дххѣ] helyett, а ѣ betű е — [лѣстѣ], о — [вѣсхождѣніа] helyett, а ъ betű е — [неуѣстїю], ѣ — [наѣ] helyett, а ѣ betű н — [вссѣтѣсѣ], л — [вѣко] helyett használtak. Az utószó szerint Koreszi diakonus János Sándor vajda és fia Michna János parancsából nyomatta őt tanítványa segítségével 5086 (=1576.) évben. A munkát aug. 24-én kezdték meg és márczius 26-án fejezték be. A bibliografusok e kiadást mostanig nem ismerték.

Egyetlen példánya Syrku úrnál Szentpétervárott.

12.

(93) *Tetraevangelion.* Утвѣроуѣнїе, H. n. 1579. 2r. 1. iv 4 levél, a 2—26. ívig ívenként 8 levél, melyhez még 2 levél járul s így összesen 206 levélből áll, 24 sorral egy oldalon. Szignatúra az első iv 1a lapján (a-val), a többi íveknél az első és utolsó oldalon. A nyomás és az initialek vastagok, néhol czinóberrel élénkítve. Az evangéliumok kezdetét egy-egy kép diszíti, mely a lap harmadát elfoglalja.

A végszó szerint Koreszi diakonus és Manuil az egyház iránti szeretetből adták ki e könyvet 1579. évben (=5087.) Sebesen.

Szentpétervári csász. könyvtár. — Remetei kolostor könyvtára a Szerémségben.

13.

(95.) *Bójtí Triod. Трѣодъ постнаа*. H. és é. nélkül, hihetõleg Oláhországban nyomtatott 1577—79 körül, 2r. több mint 288 levél, 28 sorral egy oldalon, lapszámozás és custosok nélkül: szignatúra, mint a többieknel. A 3. ív jelzetlen maradt. Az 1—6. ív 10 levélbõl áll egészen úgy, mint az 1567-diki velencei kiadásban. Nyomása az 1577-diki zsoltárkönyvre emlékeztet. Az orthografia kezdetben szerb [ж helyett е, pl.: *петоуь, паметь* stb.], de késõbb bulgár-oláh, mibõl következtethetõ, hogy e kiadást az 1561-diki velencei mintájára Koreszi diaconus eszközölte.

Az orosz könyvtárakban nincsen meg. Safarik irta le a «Jahrbücher der Literatur» 1829. folyamában a szerémségi remetei kolostor egyetlen csonka példánya után, mely a 36-dik ívvel megszakad. Leonid archimandrita idézett cikke szerint (Glasnik 44.k. 253. l.) az athos-hegyi Chilendar kolostorban is létezik, még pedig egy teljes példány, melynek nyomtatási éve 1590.

14.

(96.) *Psalterium*. H. és é. n. 4r. lapszámozás és custosok nélkül, 11 sorral egy oldalon; szignatúra az 1. és 4. levelein, a kezdõbetûk cinóberrel. Karatajev csak egy csonka példányát ismeri, melynek elsõ kilencz íve s a végén a 36. ívnél több levél hiányzik. Valószínûleg Oláhországban nyomtatott, betûi az 1551-diki belgrádi és 1579-diki szászsebesi evangeliumokra emlékeztetnek. A ж betû о, а és в helyett, a ѣ betû ѣ helyett, a ж betû е helyett használtatik.

Szentpétervári császári könyvtár.

15.

(98.) *Tetraevangelion*. H. és é. nélkül, 2r. szûrke papiron, rossz cinóberrel, lapszámozás és custosok nélkül, 21., 22. vagy 23 sorral egy oldalon; szignatúra mint a többieknel. E kiadás, mely valószínûleg oláhországi sajtó terméke, idomtalan betûi által külön-

bőzik a többiektől. Kéthasábosan van nyomtatva, baloldalon az ó-szláv, jobboldalon az oláh szöveggel. Nyomása hasonlít az 1579-diki szászsebesi evangéliuméhoz. A **ж** betű itt is használatik.

Egyetlen példánya a szentpétervári császári könyvtárban csonka állapotban. (Az 1. ív és a 17-től végig hiányzik.)

16.

(99.) *Szobornik*. **Сѣборникъ**. (Gyűjteményes könyv.)¹ Szászsebes, 1580. 2r. 451 levél kéthasábos nyomással, hasábonként 31 sorral. Szignatúrai a rendestől elütnek; az első lap **ж** (1) számmal van jelölve, ezután jön az ív **ж**, **жж**, **жжж** stb. jelzettekkel, a 8b lap ismét **ж**-vel van jelölve; a 3-dik ív jelzetei: **ж**, **жж**, **жжж** stb., s a 8b lapon ismét **ж** jelzet. E szabálytalau jelzés a 10. ívig tart; a 11-től kezdve a szignatúra rendes, a 13. ívtől végig azonban a cyrill szignatúra mellett minden ív egyes lapjai folytatólagoosan római számokkal is jelölvék így: **жж**, **жжж**, **жжжж**, **жжжжж** stb. s a 8b lapon ismét **жж**. Az 57. ív után még két levél következik terjedelmes végszóval. A kiadás mintájául a Božidar-féle 1538-diki minea szolgált. A nyomás betűi és initáléi meglehetősen dísztelenek. A szöveg egyes részei keskeny fekete vignettekkel vannak megkülönböztetve. Az 1-ső lap kezdőképe Jézus keresztfeszítését ábrázolja, a keresztt körül körben az evangelisták symbolumaival. A többi képek tárgya: Jézus születése, a keresztt a lándzsával és náddal, Simeon stilita, theophoros János, a hitetlen Tamás, szent Petka (**Патрица**) és szent Miklós képei, mindannyia durva kivitelű fametszet. Több oldal üresen maradt, valószínűleg vignettek fölvételére szánva. Az utószó kissé hosszadalmas és kezdetben egészen theologiai tartalmú. Gennadius, az erdélyi metropolita, elmondja benne, hogy a hitetlenek sok templomot szétromboltak és elpusztítottak s a szent könyvekben nagy a hiány. Ezért nem kimélt semmi fáradságot, hogy e könyvet kiadhassa, mely Szászsebesen Báthory Kristóf (**Батыйъ Кришокъ**) erdélyi vajda uralko-

¹ A „**минса**“ cz. szertartásos könyv az egyházi év minden napjára eső szentnek tiszteletére végzendő szertartásokat tartalmazza. A 12 hónap szerint 12 kötetből áll folio alakban. Igen drága lévén, valamint a kezelése is nehézkes, a szegényebb egyházak nem szerezhették meg. Ezért azután szemelvényeket adtak ki belőle «Szbornik» név alatt.

dása alatt nyomtatott Koreszi diakonus felügyelete alatt, ki azzal 1580. május 20-tól nov. 11-ig volt elfoglalva.

Szentpétervári császári könyvtár. — Porphyrios érsek könyvtára Moszkvában. — Az athoshegyi Chilendar kolostor könyvtára.

L. Szabó Károly: RMK. II. köt. 158. sz.

17.

(426.) *Trebnik az az Molitvennik. Трєвиникъ сирѣчь Молитвенникъ.* Euchologion az az imádságos könyv, mely a papi egyházi szertartásokat és imákat tartalmazza.

Nyomatott a nagyságos goszpodár Baszaraba János Máté vajda parancsára Dolhopoljében, a világ teremtésének 7143., Krisztus születésének 1635. évében.

4r. 226. számozott levél, szignatúrával. A könyv czímlapján a Baszarabák czimere látható **M. B. M. B. R. I. Z. X. K.** (*Milostiju bozsijeju Mathéj Basaraba Veliki goszpodárj zemli ungro vlachijszkija* = Basz. Máté Isten kegyelméből Ungrovlachia ura) felirattal. Elül két előszó. Az epilogus szerint e könyvet Werbiecki Alexandrovics Timotheus nyomtatta Dolhopoljében (oláhországi város a Vallemare folyó mellett, nem messze az erdélyi határtól).

Szentpétervári csász. könyvtár. — Moszkvai nyilv. könyvtár. — Rumjanczow-múzeum Moszkvában. — Sčapow-gyűjtemény n. o.

18.

(458.) *Psalterium. Псалтирь* H. n. 1637. 4r. Csonka példány 3 számozatlan és 220 számozott levéllel; czímlapja és vége hiányzik. A nyomtatás évét az előszó adja. Egy ív 4 levélből áll 17 sorral egy oldalon; szignatúra mint az előbbieknél. Dávid király fametszetű képe 1618. évből. Az előszó tartalma következő: Baszaraba János Máté, isten kegyelméből egész Ungrovlachia és a Zaplanenski tartományok,¹ Amblas, Fogaras és Cherzek uralkodója stb. az igazhívóknak, kik szláv nyelven beszélnek, bulgároknak, szerbeknek, ungrovlachoknak, moldovlachoknak stb. békét és egészséget kíván. Ajánlja nekik könyvét s kéri őket, hogy imáikban emlékezzenek meg róla és nejéről, Helenáról. Majd országa lakosaihoz s különösen utódaihoz fordul azzal a kéréssel, oltalmazzák e nyomtatványt, mert az

¹ Erdélyország.

nagy kincs, drágább minden földi kincsnél, mik csak a testet díszítik, míg amaz a lelket ékesíti. E psalterion Baszaraba János Máté goszpodár parancsára s Theophilos érseknek, isten kegyelméből az egész ungrovlach tartomány metropolitájának, Ignatios ribnicki és Ephraimos buzewski püspököknek áldása mellett macedoniai Meletios szerzetes, a Mária menybemeneteléről nevezett gowori kolostor hegumenosa nyomtatta. Ő az Athos hegyén a bulgár lavrában (a Zograf-kolostorban) barát volt és a könyvnyomtatást üzte. Ha valami hibát követett volna el, kéri, nézzék el neki az olvasók, mert nem angyal, hanem bűnös emberi kéz írta a könyvet.

Szentpétervári cs. könyvtár.

19.

(459.) *Psalterium horologiummal.* — Псалтырь съ Часословом H. n. 1638. 4r. Hihetőleg Oláhországban nyomtatott, Baszaraba János Máté vajda parancsára ochridai István szerzetes által.

Moszkvai nyilv. könyvtár. — Rumjanczow-múzeum u. o. — Az athoshegyi Chilendár-kolostor könyvtára. (V. ö. Leonid archimandritának i. cz., Glásnik 44. k. 257. l.)

20.

(555.) *Anthologion az az virággyűjtemény vagyis Trifoligion.* — Антологіонъ сирѣчь цвѣтословъ или трифо(логіонъ v. -лонъ) Mindennapi istenítisztelet az úr, a szűz anya, az ünnepélyesen, valamint az általánosságban tisztelt szentek ünnepeire. Szerkeszté a mindenható isten áldásával és segítségével több egyházi atya, a dicsőséges fejedelem Baszaraba János Máté által alapított Boldogasszony-kolostorban, Theophilos érsek, isten kegyelméből az egész ungrovlachiai tartomány metropolitájának áldásával. — Dolhopolja. A világ teremtésének 7152., Krisztus születésének 1643. évében.

2r. 10 számozatlan és 494, helyesebben 495 számozott levéllel; fölül cyrill szignatúrákkal. Hat levél cyrill betűkkel jelölve: А, АВ, АГ, АД, a két utolsó levél jelöletlen. A lapszámozásban több hiba van, így a 157. l. 158. számmal, a 166. l. 168. számmal, a 300 l. 299. számmal, a 387. l. 388. számmal, a 439. l. 437. számmal vannak jelölve, a 301. l. kétszer is számozva. Czím-

lap díszes fametszetű kerettel, melyben a megváltó, a szűz anya és 27 szent képei láthatók. A tulsó lapon a Baszarabák címere s syllabusokban e felirat: *A hatalmas háznak a nagyságos Baszaraba uraknak címere.* 2a—3a lapokon ajánlás Baszaraba Máthé vajdához: *«Előszó, melyben a munka a kolostor alapítójának, Baszaraba János Máté vajdának felajánltatik.* Aláírva: *Nesturelu Orestes.* (V. ö. 23. sz. a.) A 36. lapon fametszet van, mely a boldogságos szűz Mária menybemeneteléről címzett dolhopoljei kolostort ábrázolja; a kép alatt versek. A 4. lapon előszó az olvasóhoz, mely Nesturelu Orestes második logotheta által szerkesztve, következőkép kezdődik: *A katholikus és apostoli keleti egyház főtisztelendő papságának és igazhívő fiainak peloponnesosi Melchisedech, a dolhopoljei nagy kolostor apátja, az alázatos szerzetes békét, egészségét és örök üdvösséget kíván.* Az 5—10. ll. tartalomjegyzék. A munka vége (468—494 ll.) a husvéti táblát tartalmazza, következő utószóval: *A főtisztelendő Melchisedech szerzetes, a dolhopoljei Boldogasszony-kolostor első apátja fáradságával es költségével lett ez isteni munkának, ez anthologionnak vagyis mînedának nyomtatása megkezdve a világ teremtésének 7151., Krisztus születésének 1642. évében deczember 13-án. Befejeztetett a világ teremtésének 7152., Kr. sz. 1643. évében október 11-én sz. Fülöp apostol napján. Te pedig, nemes olvasó, a hibákat javítsd ki kegyesen. István szerzetes, nyomdász. Kinotovics János nyomdász.*

Szentpétervári csász. könyvtár. — Moszkvai nyilv. könyvtár. — Rumjanczow-múzeum u. o.

21.

(601.) *Szluzsebnik. Служебникъ. Liturgiarion az az misekönyv, nagy szent Vazul és arany száju sz. János liturgiái és a nagypénteki szertartás. Függelékül a 12 passio-evangélium, az evangéliumok és epistolák az úr, a szűzanya és a nagyobb szentek ünnepeire. A fenséges és kegyes Baszaraba János Máté vajdának ajánlva, a világ teremtése után 7154. évben.*

Delsk. 1646. 4r. 6 + 264 számozott levél; szignatúrák, mint a többiekénél. Czinóber nyomású kezdőbetűk. A címlap tulsó lapján fametszet, mely Jézus és a szűzanya, sz. Miklós, János Máté vajda és neje Helena képeit ábrázolja, közbül az oláh címerrel

s ez alatt János archimandrita czímerével. Az előszóban (2. l.) elmondatik, hogy a könyv Baszaraba János Máté vajda parancsára Theophilos metropolita áldásával nyomtatott a delski kolostor nyomdájában, a kolostor archimandritája, János szerzetes felügyelete mellett a világ teremt. 7154., a megváltás 1646. évében.

Szentpétervári császári könyvtár. — Moszkvai nyilván. könyvtár. — Rumjanczow-múzeum.

22.

(602.) *Szluzsebnik. Служебникъ.* Lithurgikon. Tergovist. 1646. Stangovics Prokup és Stojkovics Radul által, 4r. Csonka példány, előszóval, czinóbernyomású kezdőbetűkkel és vignettekkel. A 78b lapon Bilogos sz. Gergely képe.

Szentpétervári csász. könyvtár.

23.

(633.) *Krisztus követésének könyve. Isten segítségével a fenséges és tiszteletreméltó Helena fejedelemnő, egész Ungrovlachia urnöje, a fenséges goszpodár Baszaraba János Máté vajda hitvesének parancsára és költségén rokona. Nesturolu Orestes, második logotheta által latinból szlávra fordítva. Nyomatott a goszpodár nyomdájában a delski kolostorban, befejeztett a világ teremt. 7155., a megváltás 1647. évében, április 15-én.*

Delsk. 1647. 8r. 7 + 216 + 10 számozott levél, szignatúrákkal. A címlap tulsó oldalán az oláh czímer. Elül versek s a fordító ajánlása a szucsavai metropolitához. Végül utószó és ismét a czímer, oldalt e betűkkel: **Ѹ. II. Ѡ. Ѱ.** s e felirattal: *Az alázatos fordító jelvénye.*

Szentpétervári csász. könyvtár. Az orosz császári akadémia könyvtára u. o. — Dr. Kobeko F. könyvtára u. o. — Moszkvai nyilván. könyvtár. — Rumjanczow-múzeum u. o. — Zsinati nyomda könyvtára u. o. — Wilnai nyilván. könyvtár. — Az archangelski seminarium könyvtára. — Az athoshegyi Chilendar kolostor könyvtára.

24.

(658.) *Triodion az az háromhangú kánon a nagy szent pünkösti időszakra. A fenséges fejedelemnő Heléna, isten kegyelméből egész Oláhország urnöje, a fenséges goszpodár Baszaraba*

János Máté hitvesének parancsára és költségére, Tergovist fővárosban, a goszpodár nyomdájában, a világ teremt. 5157., Krisztus szül. 1649. évében.

Tergovist, 1649. 4r. 4 számozatlan + 404 számozott + 1 levél. Elül címnap diszes keretben, melyben Jézus, a szüzanya és néhány szent képe látható. A címnap tulsó oldalán az oláh czimer *Helena, isten kegyelméből Ungrovlachia urnője* felirattal, alatta 7 distichonból álló epigramm. 2—4 l. az ajánlás: *Helena isten gondviseléséből és kegyelméből egész Ungrovlachia stb. uralkodónéja stb. a Krisztusban tisztelendő atyának, Damaszkinos szerzetesnek, a szent Athos-hegy kitűnő tudósának stb.*

Szentpétervári csász. könyvtár. — Moszkvai nyilván. könyvtár. — Rumjanczow-múzeum u. o. — Az egyháztörténelmi egyesület könyvtára Kijevben. — Az athoshegyi Chilendar kolostor könyvtára.

25.

(658.) *Böjti Triod.* Tergovist. 1649. 2r.

26.

(667.) *Psalterium.* Dolhopolje, 1650. 4r. 172 számozott levél 21 sorral egy oldalon; szignatúrák [pl. **м**, **мк**, **мр**], az utolsó lap jelöletlen. A zsoltárok kezdőbetűi cizinóbernyomásuak, a kathismák (a görög psalterium 20 kathismára van felosztva) vignettekkel vannak egymástól elválasztva. Címnap, előszó és még néhány lap hiányzik. A psalterium a 119 levéllel végződik. 120 l. *Poliodeon az Ur ünnepeire.* 152 l. *Utasítás, miként kell a zsoltárokat quadragesima alatt énekelni.* 153—159. ll. *Isten legszentebb anyjának tiszteletreméltó paraklis-e* (ima) 160—162. ll. *Bevezetés a husvéti táblához* (paschalia) 163—171. ll. *Betűrendes husvéti tábla folytatólag az idők végzetéig.* 172a. l. *Az olvasóhoz,* a tulsó oldalon pedig ezen epilógus: *Ezen psalterium című könyv nyomtatott a nagy Baszaraba Máté János fejedelem és Krisztusban főtisztelendő István úr, isten kegyelméből tergovisti érsek és az egész ungrovlachiai tartomány metropolitája uralkodása alatt főtisztelendő Melchisedech szerzetes a dolhopoljei nagy kolostor első apátja nyomdájában a Mária menyemeneteléről nevezett kolostorban, a világ ter. 7158., az isteni ige meg-*

testesülésének 1650. évében márcz. 9-én. Az alázatos szerzetes Dionysios ecclesiarcha, corrector, dolhopoljei Stancsevics Pseda a legifjabb a nyomdában.

Szentpétervári csász. könyvtár.

27.

(37.) *Tetraevangelion. Уеткероевангеліе.* H. és é. n. 2r. 55 sorral egy oldalon, szignatúrák, mint a többieknel t. i. az ív első és nyolczadik lapján. Csonkapéldány; hiányzik a címlapja és az 1-ső ív első lapja, a második levél kezdő sorai Máté evangéliumából valók. E levél tulsó oldalán felül fekete kezdőkép, alatta e felirat: *Theophilos ochridai érsek bevezetése Máté evangéliumához.* A 48. l. kezdőképe a megfeszített Jézust ábrázolja, a kereszt körül a négy evangelista jelvényével, fölül **IC. XC.** alul **CX. HH KA PK**; ezután Máté evangéliuma kezdődik. A 8. ív 4a l. tartalom és előszó Márk evangéliumához, mely a 61. l. kezdődik: a kezdőkép itt ugyanaz, mint Máténál, csakhogy a kereszt alatti fekete körben a fametsző Lőrincz szerzetes neve olvasható **ІЕРІМОНАХ ЛАВРЕНТІЕ** = jeromonách Lavrentie. Márk evangéliuma a 11. ívvel végződik s utána 8 jelzetlen levél jön, melyek két elseje tartalomjegyzéket és bevezetést tartalmaz Lukács evangéliumához; a 3a. l. üres, a 3b. l. kezdődik Lukács evangéliuma felül kis fekete kezdőképpel. Ez ívet a **сі** (16) szignatúrával jelölt ív követi, melyből két levél hiányzik. — Ezután jön a **із** (17) szignatúrájú ív. Lukács evangéliuma a 22 (számozatlan) ív 5 a. l. végződik. János evangéliumának kezdetén, melyet a tartalomjegyzék előz meg, ugyanazon vignette van, mint Máthénál, a metsző neve nélkül. A **кн** (28) szignatúrával jelölt ív 3a. l. a fentebb leirt vignette, Lőrincz szerzetes nevével, alatta: *Utasítás az evangéliumok használata felől egész éven át.* A 4a. l. *Utasítás, melyik napra mily evangélium esik az év minden hetére.* A 29. ív 1a. l. *Soborník so Bogom osich 12 miszaczev*; a 7a. l. *Utasítás, mint kell a mindennapi evangéliumokat kikeresni*; a 8b. l. *A vasárnapi (voszkreszniji) evangéliumok hangjai.* A **ж** betű az **а, в, ѡ, ѧ, ю,** és **н** helyett, használtatik, az **а** helyett **ѧ**; **ѧ** helyett **ѡ**; **ѧ, е** és **о** helyett **а** középen **ѧ**; **а** és **ѧ** helyett **ѧ**. A kezdőbetűk feketék, az evangéliumok

elején kis ábrákkal. A czinóber rossz és csak a sorok feletti írásjeleknél és a pericopákat jelölő széljegyzeteknél használtatik.

E példányt Karatajew egy magángyűjteményben látta Szentpéterváron.

28.

(38.) *Tetraevangelion*. H. és év n. 2r. A fentebbi kiadással sokban egyezik, itt is 25 sor tesz egy oldalt, a vignettek Lőrincz szerzetes nevével vannak ellátva; a szignatúráknál egy kis eltérés van. (pl. А, АИ, АИИ, АИИИ.) s négy levél jelöletlen, csak a 86. l. van ismét А betűvel jelölve. Az ívek száma 28. Lukács evangéliuma a 13. ív 3. a. l. kezdődik. А ж betű és a czinóber itt is használtatik.

A tetraevangélium mindkét kiadása úgy látszik, Oláhországban nyomtatott a XVI. század első felében.

Moszkvai nyilv. könyvtár. — Rumjanczow-múzeum u. o.

* * *

Ezen jegyzékből kimaradt egy igen nevezetes, 1582-ik évi szászvárosi cyrill betűs nyomtatvány, mely az ó szövetségi könyvekből Mózes 1-ső és 2-ik könyvének oláh fordítását tartalmazza. Ezen könyvek címét és leírását a múzeumi könyvtárnak néhány levél híján teljes és ritka példánya nyomán a következőkben adjuk:

29.

Palia (Ó-szövetség). Szászváros, 1582. 2r. 159 levél. Tartalmazza Mózes 1. és 2. könyvét. Az epilogus szerint nyomtatott Báthory Zsigmond uralkodása alatt, Geszti Ferencz költségén, Diacu Szerbán és Marián szászvárosi könyvnyomtatók műhelyében.

Karatajevnek e kiadásról nem volt tudomása. Cipariu H. *Analecte literarie* cz. munkájában két csonka példányról tesz említést, melyek egyike a gyulafehérvári gr. Batthyány-könyvtárban, másika saját gyűjteményében található. A Magyar Nemzeti Múzeum birja a harmadik példányt, mely a címlap és 3 levél híjával az eddig ismertek között a legteljesebb.

Densusianu Miklós a Nemz. Múzeum példányát a «Magyar Könyv-Szemle» 1879. folyamában 157—158. l. ismertette. Szabó Károly pedig RMK. II. kötetében 170. sz. alatt adja a munka bibliografiai leírását.

Szerk.

MAGYAR ORVOSTUDOMÁNYI SZAKLAPOK A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közlő: LÁNG JAGÓ.

E folyóirat 1889-diki folyamában dr. Daday Jenő összeállította azon hazai és külföldi természetrajzi folyóiratok jegyzékét, melyek a budapesti könyvtárakban találhatók. Ezen közlemény némi kiegészítésül megkísérlem most azon magyar nyelvű orvostudományi szaklapok jegyzékét összeállítani, melyek a Nemzeti Múzeum könyvtárában őriztetnek, s az ügy érdekében felhívom a szakférfiakat, hogy közleményem hézagait a saját adalékaikkal egészítsék ki.

Nem szenved kétséget, hogy a magyar orvostudományi szakirodalom történeti fejlődésében a szaklapoknak igen nagy szerepök van. Ezek viszik első sorban az orvostudomány különböző disciplináit előre s az e téren elért új vívmányokat és felfedezéseket közvetítik és megismertetik a szakférfiakkal. Valóságos tárházai a modern magyar orvostudománynak úgy, hogy a ki ennek történetét meg akarja írni, nélkülök éppen nem boldogulhatna, de azokból merítve munkájához a szükséges adatokat, mégis hű, világos és teljes képét nyújthatná orvostudományunk ama korának és stádiumának.

Az alábbi jegyzéken végigtekintve meglegedés kell hogy eltöltsön bennünket, látva, hogy 42 magyar orvosi újságot mutat fel rövid 87 év alatt irodalmunk. És milyen 87 év alatt! Ki vitathatná el tőlük, hogy részük volt nyelvünk terjesztésében?

Az ország különböző vidékei szerint más és más nyelven beszélő orvosok megmagyarosítását ha nem is köszönhetjük telje-

sen a szép magyarsággal írott szaklapoknak, de annyi tény, hogy megkönnyítették a magyarosítás nagy munkáját.

Ez a kétszeres fontosságuk vezetett engem az alábbi jegyzék összeállítására, mely jegyzékben az eddig nálunk megjelent orvosi lapok, a reájuk vonatkozó legszükségesebb adatok lehetőleg pontos megjelölésével és megjelenésük időrendjében vannak felsorolva.

1. *Orvosi és Gazdasági Tudósítások.* A' Cs. és kir. Felső 'Engedelmével. Szerkesztő és kiadó nincs kitéve. A M. Nemz. Múzeum könyvtárában csak egy szám van meg, 8r. kis ív, 12 l. (Debreczen?) 1803. 3. szám. Ára?

2. *Orvosi Tár.* Szerkeszti és kiadja: Bugát Pál és Schedel Ferencz. Megjelenik havi füzetekben, 8r. 6 kis iven, színes borítékban Budapesten. Ára: helyben 5 frt, vidékre 6 frt 24 p. p. Keletkezett 1831. januárban és megszűnt 1833. decemberben. Nyomtatta Trattner Károlyi. — Másodizben Bugát Pál és Flór Ferencz szerkesztése alatt 1838. júliusában indult meg; hetenként egyszer, vasárnap, 8r. 1—1½ kis ív, Budapesten. Ára: helyben 5 frt, később 6 frt; vidékre 6 frt 40 kr., később 8 frt. Megszűnt 1848. december 4-én. Nyomtatta Trattner Károlyi.

3. *Magyar Orvos-Sebész és Természettudományi Évkönyvek.* Szerkeszti és kiadja: Schoepf Ágoston. Megjelenik havi füzetekben, 8r. 2—3 kis ív, Budapesten. Ára 6 frt. Nyomatott az egyetemi nyomdában. Keletkezett 1842. januárban és tartott 1844. júniusig.

4. *Orvosi Hetilap.* Szerkesztő a lap keletkezésétől, 1857. június 4-től 1888. végeig Markusovszky Lajos; 1889—90-ig Högyes Endre és Antal Géza; 1890-ben Högyes Endre. Kiadja 1863-ig Müller Emil, 1863—1889-ig Markusovszky, 1889-ben Antal Géza és 1890-ben Högyes Endre. Megjelenik minden vasárnap, 4r. 1—2 iven, Budapesten. Nyomtatja 1863 végéig Müller Emil, 1864—1886. május 2-ig Khór és Wein, 1886. május 9-étől a Pesti Lloyd. Ára 1858 végéig helyben 8 frt, vidékre 9 frt, 1859—1872 végéig helyben 9 frt, vidékre 10 frt és 1873-tól helyben és vidékre 10 frt. — Melléklapjai: a) 1864. január 3-ától «Szemészet», 1880 végéig Hirschler Ignác, 1881. február 20-ától Schulek Vilmos szerkesztése alatt. Megjelenik két havonként 1 ív. — b) Közegészségügyi és Törvényszéki Orvostan. Szerkesztő: keletkezésétől, 1879. január 1-étől 1881.

végeig Markusovszky Lajos, 1882-től Fodor József. Megjelenik két havonként 4r. 1 iven. — c) *Nő- és Gyermekegyógyászat*. Szerkeszti Markusovszky Lajos. Megjelent havonként 4r. 1 iven 1864. januártól 1864. deczemberig. A melléklapok a főlap ingyen-mellékletei.

5. *Gyógyászati Lapok*. Szerkeszti és kiadja Poor Imre. Megjelenik hetenként egyszer, 8r. 1½ iven, Budapesten. Nyomtatja Müller Emil. Ára egy évre helyben 8 frt, vidékre 9 frt. Keletkezett 1861. január 5-én és megszűnt 1862. végén, illetve 1863. január 3-án «Gyógyászat» cím alatt jelent meg.

6. *Gyógyászat*. Szerkeszti keletkezésétől: 1863. január 3-tól 1873 végeig Poor Imre, 1874—1885 végeig Poor Imre és Dulácska Géza, 1886-ban Poor, Dulácska és Schächter Miksa, 1887-től laptulajdonos Kovács József, szerkesztő-kiadó: Schächter Miksa. Megjelenik minden szombaton, 8r. 1, 1887 óta nagyobb iven, Budapesten. Nyomtatja 1885 végeig a kir. magy. tud. egyetemi nyomda, 1886 óta a Franklin-társulat nyomdája. Ára 1886 végéig helyben 9, vidéken 10 frt, 1887-től 10 frt. Melléklapjai: a) *Államorvos*. Szerkeszti Poor Imre és Dulácska Géza. Megjelenik előbb havonként kétszer, utóbb havonként 1-szer, 8r. 1 iven. Budapesten. Keletkezett 1869. január 2-án és megszűnt 1886 végén. — b) *Honvédorvos*. Laptulajdonos Kovács József, szerkesztő Szénássy Sándor. Megjelenik havonként egyszer, 8r. 1 iven, Budapesten. Keletkezett 1888. január 15-én. A melléklapok ingyen-mellékletei a főlapnak.

7. *Egészségi Tanácsadó*. Szerk. és kiadja: Pete Zsigmond. Megjelenik minden hó elsején és 15-én 8r. 1 iven, Budapesten. Nyomtatja Kocsi Sándor. 1869-től Rudnyánszky Béla. Ára? Keletkezett 1864. január 1-én, megszűnt 1866 végén; újra megindult 1868. deczember 15-én; teljesen megszűnt 1872 végén.

8. *Nő és Gyermekegyógyászat*. Az «Orvosi Hetilap» melléklete. Lásd a főlap alatt.

9. *Szemészet*. Az «Orvosi Hetilap» melléklete. Lásd a főlap alatt.

10. *Hasonszenvi Közlöny*. Szerkeszti és kiadja Horner István. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én, 4r. 1 iven, Gyöngyösön. Nyomtatja az egri érseki lyceumi nyomda. Ára egy évre 6 frt. Keletkezett 1864. július 1-én, megszűnt, illetve átment a «Hasonszenvi Lapok»-ba 1865. deczember 15-én.

11. *Kórházi Szemle*. Szerkeszti és kiadja ifj. Zlamál Vilmos. Megjelenik havonként egyszer, 8r. 2 kis iven, Pozsonyban. Nyomtatja Schreiber Alajos. Ára egy évre 4 frt. Keletkezett 1865. jan. 20-án, megszűnt ugyanazon év márcziusában.

12. *Közegészségügyi és Törvényszéki Orvostan*. Az «Orvosi Hetilap» melléklete. Lásd a főlap alatt.

13. *Hasonszenvi Lapok*. A Gyöngyösön megjelent «Hasonszenvi Közlöny» folytatása. Szerkeszti Szontagh Ábrahám, 1868-tól Argenti Döme, 1870 augusztusától Balogh Tihamér, 1873 márcziusától Bakody Tivadar. Kiadó Szontagh Ábrahám, 1868-tól a magyar hasonszenvi orvosegylet. Megjelenik minden hó 15-dikén, 1871-től havonként kétszer, 8r. 1 kis iven, Budapesten. Nyomtatja Neuer J. Ára egy évre 6 frt. Keletkezett 1866. január 15-dikén, megszűnt 1874 végén.

14. *Fürdői Lapok*. Szerkeszti és kiadja Felletár Emil. Megjelenik a fürdő-idény alatt (május—szeptember) hetenként 4r. $\frac{1}{2}$ iven, Budapesten. Nyomtatja: ? Ára egy idényre 3 frt. Keletkezett 1868. május 18-án, megszűnt ugyanazon évi szeptember 30-án.

15. *Államorvos*. A «Gyógyászat» melléklete. L. a főlap alatt.

16. *Fürdői Lapok*. Szerkeszti Kovács Imre, kiadja Sédv István. Megjelenik a fürdő-idény alatt (június—szeptember) minden vasárnap, 4r. $\frac{1}{2}$ iven, Budapesten, Nyomtatja: ? Ára egy idényre 4 frt. Keletkezett 1873. május 28-án, megszűnt ugyanazon évi június 3-án.

17. *Természet-Gyógyász*. Szerkeszti és kiadja Ungerleider József. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én, 4r. $\frac{1}{2}$ iven, Nyiregyházán. Nyomtatja Dobay Sándor. Ára egy évre 4 frt. Keletkezett 1874. július 1-én, megszűnt 1875. június 1-én.

18. *Házi Orvos*. Szerkeszti és kiadja Széll Lajos. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én 4r. $1\frac{1}{2}$ iven, Budapesten. Nyomtatja Buschmann F. Ára egy évre 5 frt. Keletkezett 1874. szept. 15-én, megszűnt illetve átment a «Közegészségi Lapok»-ba ugyanazon évi deczember 15-én.

19. *Közegészségi Lapok*. A «Házi Orvos» folytatása. Szerkeszti és kiadja Széll Lajos. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én, 1877-től 5-én és 20-án, 4r. 1 iven, Budapesten. Nyomtatja előbb Buschmann F., 1876-tól a «Hunyady Mátyás» intézet. Ára egy évre 5 frt. Keletkezett 1875. január 1-én, megszűnt 1881-ben.

20. *Életmentés és Egészség.* Szerkeszti és kiadja Dudits Miklós. Megjelenik minden csütörtökön 4r. $\frac{1}{2}$ iven, Budapesten. Nyomtatja Neuer J. Ára egy 4 frt. Keletkezett 1875. január 3-kán és megszűnt ugyanazon év szeptember 30-án.

21. *Természettudományi Szemle.* Szerkeszti Barlanghy Adorján. Kiadja a «Biharvármegyei orvos, gyógyszerész és természettudományi egyesület». Megjelenik minden hó 1-én és 15-én, 8r. 1 iven, Nagyváradon. Nyomtatja Hügel Ottó. Ára 4 frt; az egyleti tagoknak tagdíj fejében. Keletkezett 1875. július 1-én, megszűnt, illetve átment az «Orvos-Természettudományi Szemlé»-be ugyanazon év december 15-én.

22. *Egészségi és Életmentési Tanácsadó.* Szerkeszti és kiadja Kelen József. Megjelenik havonként egyszer, 8r. 1 iven, Budapesten. Nyomtatja Buschmann F. Ára egy évre 2 frt. Keletkezett 1875. október 2-án, megszűnt 1876 szeptemberében.

23. *Orvos-Természettudományi Szemle.* A «Természettudományi Szemle» folytatása. Szerkeszti Bodor Károly, kiadja a «Biharvármegyei orvos gyógyszerész és természettudományi egyesület». Megjelenik minden hó 1-én és 15-én, 8r. 1 iven, Nagyváradon. Nyomtatja Hügel Ottó. Ára 4 frt, egyleti tagoknak a tagdíj fejében. Keletkezett 1876. január 1-én.

24. *Orvos-Természettudományi Értesítő.* Szerkeszti Högyes Endre, Koch Antal és Entz Géza, 1884 óta Klug Nándor, Koch Antal és Entz Géza. Kiadja a «Kolozsvári Orvos-Természettudományi Társulat» és «Erdélyi Múzeum-egyesület». Megjelenik évenként 8 füzetben, minden füzet 8r. 3—5 iven, Kolozsvárott. Nyomtatja Stein János. Csak a kiadó két egyesület tagjai kapják. Keletkezett 1876-ban.

25. *Hasonszenvi Közlöny.* Szerkeszti Dudits Miklós. Kiadja a magyar hasonszenvi ügypártolók társulata. Megjelenik minden hó 1-én és 16-án, 8r. 1 iven, Budapesten. Nyomtatja id. Poldini Ede. Ára egy évre 3 frt; társulati tagoknak ingyen. Keletkezett 1877. január 16-án, megszűnt, illetve átment az «Egészségi és Hasonszenvi Közlöny»-be ugyanazon év decz. 16-án.

26. *Egészségtani Lapok.* Szerkeszti és kiadja Kodolányi Antal. Megjelenik havonként egyszer, 8r. 1 iven, Budapesten. Nyomtatja Kocsi Sándor. Ára egy évre 4 frt. Keletkezett 1877. október 1-én, megszűnt 1879. december 31-én.

27. *«Értesítő» a kolozsvári orvos-természettudományi társulat gyűléseiről.* Szerkeszti Högyes Endre. Kiadja az egyleti választmány. Megjelenik havonként 2-szer, 4r. 1 iven, Kolozsvárott. Nyomtatja K. Papp Miklós. Ára egy évre 6 frt. Keletkezett 1876. októberében. Megszűnt?

28. *Egészségi és Hasonszenvi Közlöny.* A «Hasonszenvi Közlöny» folytatása. Szerkeszti Dudits Miklós. Kiadja a magyar hasonszenvi ügypártolók társulata. Megjelenik minden hó 1-én és 16-án, 4r. egy iven, Budapesten. Nyomtatja Szentkirályi Márton. Ára egy évre 3 frt. Keletkezett 1878. január 1-én; megszűnt 1879. január 16-án.

29. *Élet.* Szerkeszti és kiadja Dudits Miklós. Megjelenik havonként kétszer, 4r. egy iven, Budapesten. Nyomtatja Neuer M., utóbb a vácsi siketnémák intézeti nyomdája. Ára egy évre 5 frt. Keletkezett 1879. január 24-én, megszűnt? Melléklapja a «Hasonszenvi Közlöny.» Szerkeszti Dudits Miklós. Megjelenik havonként egyszer, 4r. $\frac{1}{2}$ iven. Ára egy évre 2 frt. a főlappal együtt 6 frt. Keletkezett 1879. január 24-én. Megszűnt?

30. *Természettudományi Füzetek* Szerkeszti Kuhn Lajos, 1880-tól Szalkay Gyula és Czirbusz Géza, 1883-tól Szalkay Gyula és Dorogi Ignác, 1885-től Valló Vilmos, 1888-tól Valló Vilmos és Tauffer Jenő. Kiadja a Délmagyarországi Természettudományi Társulat. Megjelenik 2 havonként egy füzetben, minden füzet 8r. 2 iven, színes borítékban, Temesvárott. Ára egész évre 4 frt.; társulati tagoknak az évdíj fejében ingyen. Nyomtatja a Csanád-egyházmegeyei nyomda, 1885-től Hössler Emil, 1888-tól Uhrmann Henrik. Keletkezett 1877-ben, mint a Természettudományi Évkönyv folytatása.

31. *Hasonszenvi Közlöny.* Az «Élet» melléklete. Lásd a főlap alatt.

32. *Közegészségügyi Kalauz.* Szerkesztő-tulajdonos Lőrinczi Ferencz. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én, 4r. 1, 1885. január 1-étől $1\frac{1}{2}$ iven, Budapesten. Nyomtatja a «Hunyadi Mátyás» intézet. Ára egy évre 4 frt. 1884. január 1-étől 5 frt. 1885. január 1-étől 6 frt. Keletkezett 1879. január 1-én. — Melléklete a fürdő-idény alatt a «Magyar Gyógyterem». Szerkeszti s kiadja Lőrinczi Ferencz. Megjelenik havonként egyszer, 4r. egy iven. A főlappal

együtt 4 frt. Keletkezett 1879. április 15-én, megszűnt ugyanazon év szeptember 15-én.

33. *Magyar Gyógyterem.* A «Közegészségügyi Kalauz» melléklete. Lásd a fölap alatt.

34. *Orvosi Szemle.* Szerkeszti Schwartzter Ottó. Megjelenik évnegyedes füzetekben, minden füzet 8r. 12 iven, Budapesten. Nyomatja a Franklin-társulat. Ára? Keletkezett 1881. január 1-én, megszűnt ugyanazon év decemberében.

35. *Orvosi Heti Szemle.* Szerkeszti és kiadja Flesch Nándor és Heltai Manó. Megjelenik minden vasárnap, 8r. két iv, Budapesten. Nyomatja a Hungaria könyvnyomda. Ára egész évre 8 frt. Keletkezett 1886. szeptember 19-én.

36. *Egészség.* Szerkesztik: Fodor József, Kauser József, Téry Ödön, Tóth Lajos. Kiadja az Országos Közegészségi Egyesület. Megjelenik 2 hónaponként egy füzetben; minden füzet 8r. 2 nagy iv, színes borítékban, Budapesten. A kiadó-egyesület tagjai tagdíj fejében kapják. Nyomatja a Franklin-társulat. Keletkezett 1887. május 1-én.

37. *Közegészségügyi Szemle. Hygienische Revue.* (Magyar és német nyelven, 1887. május 16-ától csak magyar nyelven.) Szerkesztő és laptulajdonos Muldini Károly. Megjelenik hetenkint, 4r. $\frac{1}{2}$ nagy iven, 1887. május 16-ától 1 kis iven, Budapesten. Ára egy évre 4 frt, külföldre 4 frt 50 kr. Nyomatja Schlenker és Kovács, 1887. márczius 14-étől Fanda József. Keletkezett 1887. febr. 14-én, megszűnt ugyanazon év május 23-án.

38. *Hosszú élet.* Szerkeszti és kiadja Lőrinczi Ferencz. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én, 1888. február 5-étől minden hó 5-én és 20-án, Budapesten, 4r. $1\frac{1}{2}$ kis iven. Ára egész évre 4 frt. Nyomatja a «Hunyadi Mátyás» intézet, 1889. február 20-ától Légrády-testvérek, 1889. április 5-étől Garai Mór. Keletkezett 1888. január 1-én, megszűnt 1889. október 5-én.

39. *Mentők Lapja.* Szerkesztik Burián Aladár, Chyzer Béla, Fodor Géza, Korányi Sándor és Nékám Lajos. Kiadja Burián Aladár. Megjelenik Budapesten havi füzetekben, minden füzet 8r. 2— $2\frac{1}{2}$ iv színes borítékban. Ára egész évre helyben és vidéken 3 frt. Nyomatja az Országgyűlési Értesítő nyomdája. Keletkezett 1889. januárban.

40. *Honvédorvos*. A «Gyógyászat» melléklete. Lásd a főlap alatt.

41. *Közegészségügyi Szemle*. Szerkeszti Oláh Gyula; kiadja a «Pesti könyvnyomda-részvénytársaság». Megjelenik minden hó 20-án egy füzet, 8r. 5 iven, Budapesten. Ára egész évre 8 frt. Nyomtatja a Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. Keletkezett 1890. április hóban.

42. *A Gyakorló Orvos*. Szerkeszti és kiadja Ráth Adolf. Megjelenik minden hó 1-én, 10-én és 20-án, 4r. 1½ iven, Budapesten. A gyakorló orvosoknak egy éven át ingyen. Nyomtatja Fritz Armin, 1890. június 20-ától Márkus Samu. Keletkezett 1890. június 1-én.

Német nyelvű hazai szaklapok:

1. *Ungarische Mediz.-Chirurg. Presse*. Szerkeszti és kiadja Mangold Henrik. Megjelenik Budapesten minden hó 1-én és 16-án, 1869. január 5-étől minden kedden 4r. 1—1½ iven. Ára egész évre 4 frt, külföldre 4 tallér; 1869. január 5-étől Magyarorszában 5 frt; 1870. január 4-étől «Der Honvédarzt» című mellékletével együtt nálunk 6 frt, külföldre 5 tallér. Nyomtatja Khór és Wein; 1870. április 5-étől Gresser H., 1870. június 7-étől Gresser és Kornis. Keletkezett 1865-ben, megszűnt illetve átment a «Pester medizinisch-chirurgische Presse»-be 1870. december 27-én. — Melléklapja: *Der Honvédarzt*. Szerkeszti Mangold Henrik. Megjelenik havonként egyszer, 4r. ½ iven. Ára a főlappal együtt nálunk 6 frt, külföldre 5 tallér. Nyomtatja Khór és Wein, 1870. április hótól Gresser H. és 1870. júniustól Gresser és Kornis. Keletkezett 1870. januárban; megszűnt ugyanazon év decemberében.

2. *Der Honvédarzt*. Az «Ungarische Mediz.-Chirurg. Presse» melléklete. Lásd a főlap alatt.

3. *Pester Medizinisch-chirurgische Presse*. Az «Ungarische Mediz. Chirurg. Presse» folytatása. Szerkeszti Mangold Henrik; 1873. április 1-étől egy bizottság közreműködésével Hertzka Károly, 1875. január 5-étől Mangold és Hertzka, 1876. január 2-dikától Hirschfeld Lajos és Löw Sámuel, 1879. jan. 5-től Löw Sámuel 1881. jan. 2-től Bruck J., Herzman S., Hirschfeld L. és Mangold H., 1882. jan. 1-től Löw Sámuel. Kiadja Mangold Henrik, 1876. jan. 2-től Zilahy S., 1887. október 2-től Frankl L., október 9-től Kleinmann F., 1888.

január 8-ától Benjamin E., 1888. márczius 4-étől Mezei Antal és Benjamin E., 1890. január 5-étől Mezei Antal. Megjelenik hetenkint egyszer 4r. 1—1½ kis iven, 1871. deczember 5-étől nagyobb iven. Ára egész évre 6 frt, külföldre 12 márka. Nyomtatja Gresser és Kornis, 1871. január 1-étől Gresser, Kornis et Comp., 1871. április 18-tól Gresser, Syré et Neffe, 1872. október 1-től Wilckens, 1876. május 28-tól Wilckens F. C. és fia, 1882. január 1-től Weizsmann testvérek, 1886. január 3-ától Brózsa Ottó, 1888. márczius 4-től Hornyánszky Viktor, 1888. november 25-től Brózsa Ottó. Keletkezett 1871. január 3-án.

UJABB ADALÉK KOMÁROMI CSIPKÉS GYÖRGY BIBLIÁJÁHOZ.

Közlő: SZÉLL FARKAS.

Dr. Illésy János levéltári kutatáson alapuló, e becses folyóirat múlt évi folyamában megjelent cikke foglalkozott legutóbb a Komáromi Cs. György bibliájával, melynek története az e cikkben említett nyomtatott forrásokon kívül több más helyen is volt már tárgyalva irodalmunkban.

Kimerítően szólott arról *Bod* Péter (A szent Bibliának Historiája stb. Szeben, 1748. 166—172 l.), *Budai* Ezsaiás (Magy. Orsz. Hist. Debreczen, 1812. 3. k. 108—9. l.), *Tóth* Ferencz (Túl a Tiszai ref. püspökök élete. Győr, 1812. 140—141. l.) és különösen *Szücs* István (Debreczen város tört. 778—781. l.), a ki Debreczen város magánlevéltárából vett adatokból mutatta ki, a mit *Balogh* Ferencz bizonyosan ő utána állított, hogy Komáromi Cs. György bibliája 4000 példányban rendeltetett meg, de ezenfelül még 200 példány utánrendeltetett; az első szállítmány, mely Duklán keresztül indított Debreczen felé, 12 ládában 2915 példányban szállítottott, még hátramaradt Danczigban francia kötésben 820, fehér pergamentben 265 példány.

A nyomtatás évét Szabó Károly (R. M. K. I. köt. 1336. sz.) 1719-re teszi; Illésy fentemlített cikkében azonban állítja, hogy csak 1718. év végén látott napvilágot. Már *Tóth* Ferencz munkája idézett helyén figyelmeztet ezekkel szemben arra, hogy *Szombati* János sárospataki professor határozott kijelentést tesz a *Pete* Ferencz által kiadott bibliában arra nézve, hogy Komáromi Cs. György bibliája 1717-ben nyomtattatott. Az említett biblia elején *Szombati*

János csakugyan *«Rövid tudósítás a magyar Bibliáról»* czim alatt felsorolván a biblia magyar fordításait, a Komáromi Cs. György bibliáját illetően U. betű alatti jegyzetben a következőket írja: *«Nálam levő bizonyos levélből tudom, hogy 1718-nak elein, ezen Bibliának nyomtatása már elvégeztetett»*. (Sz. Biblia . . . mellyet e' formában leg-először ki-nyomtatott P(ete) F(erencz) Ultrajektomban, Altheer János által 1794. 7. l.)

Eme fentidézett forrásokból tudjuk azt is, hogy az említett bibliának Hollandiában visszamaradt példányai azután Danczkába, onnan pedig Varsóba szállíttattak és ott heverték mindaddig, mig-nem 1789-ben, sok utána való járás után, augusztus hó 9-dik napján Debreczenbe kerültek; tehát az egyes könyvtárak és magánosoknál levők ezekből a *második* szállítmányú példányokból származtak legnagyobbbrészt, mert mielőtt az első szállítmány lefoglaltatott, a Duklába megérkezett 2915 példány átvételére elküldött debreczeni tanácsnok, Maróthy György, csakis 31 példányt kaphatott meg egy kis ládában,¹ a többi 2884 példány pedig, mint ez Illésy cikkéből is kitűnik, a szepesi kamara által lefoglaltatott; határozottan téves ennélfogva az a nézet, hogy a debreczeniek 112 példányt, t. i. annyit, mennyi az Illésy által vélt 3000-ból hiányzott, titkon eltulajdonítottak, és hogy ezen 112 példánynál több nem jutott volna forgalomba.

A nyomtatott és eddig ismert forrásokon felül *Kaprinainak* az egyetemi könyvtárban őrzött kéziratgyűjteményében található okiratok és feljegyzések még bővebb megvilágosítását adják a szóban forgó biblia történetének. Kitűnik azokból, hogy a debreczeniek küldöttei már *1720. júl. 29-én*, tehát épen azon napon, midőn kelt az a legfelsőbb elhatározás, melyben meghagyatott az egri püspöknek, hogy a lefoglalt bibliákat adja át a debreczenieknek, kötelezték magokat összes javaik elvesztésének terhe alatt, hogy a keresztelési forma tekintetében fenforgó és más egyéb hibát ki fogják javítani, valamint kötelezték magukat arra is, hogy egy hónap leforgása alatt ezen kötelezést Debreczen város magistratusa ratificálni fogja; kitűnik továbbá az említett okiratokból, hogy nemcsak br. Mednyánszky Pál, a szepesi kamara igazgatója, hanem Erdődy Gábor egri püspök is kapott 1723. évi junius 12-éről kel-

¹ Szücs István, id. műve, 779. l.

tezve legfelsőbb rendeletet, hogy a bibliákat a debreczenieknek »sine mora» szolgáltatassa ki,¹ azonban a püspök ezen rendelettel szemben előterjesztéssel élt a felséghez, esedezvén, hogy a debreczeniek a három év előtt adott reverzálisnak eleget tegyenek, vagy újabb vizsgálat rendeltessék, a hol a püspök az 1723. június 12-ki rendelettel szemben annak bizonyítását czélozta, hogy nemcsak *egy betű*-különbség, hanem számtalan eltérés, változtatás, kihagyás van az új bibliában.

Mellékletként a vonatkozó okiratokat egész terjedelmökben közlöm.

Kaprinai — kinek tanúságához e tekintetben kétség nem férhet — azt is följegyezte, hogy Komáromi Cs. György bibliájából *néhány száz a kassai collegiumban égettetett meg, a többit az egri káptalanba szállították, a hol azok maig is rothadnak.* Lehet, hogy ezeket égettette el azután Erdődy püspök utóda, br. Barkóczy Ferencz Egerben, a püspöki palota udvarán.

Ezek után alább adjuk az ügyre vonatkozó okiratokat, a mint következik:

I.

Debreczen város küldötteinek reverzálisa. Bécs, 1720. július 29.

Infrascripti liberae regiaeque civitatis Debreczinensis ablegati fatemur et recognoscimus tenore praesentium, significantes, quibus expedit universis, quod posteaquam certa biblia Hungarica, usui Helveticae confessioni addictorum destinata, in Hollandia sumptibus magistratus et communitalis praefatae l. rg. civitatis noviter impressa fuissent, eandemque in bis mille octingentis octuaginta quatuor exemplaribus constantia, ex benigno suae Maiestatis S. domini, domini nostri clementissimi mandato, sub dato ex castro Laxenburg diei decimae quintae mensis Maii anni proxime praeteriti 1719. emanato illustrissimo ac reverendissimo domino comiti Gabrieli Antonio Erdödi de Monyorókerék episcopo Agriensi pro censura et revisione per antelatum magistratum submitti debuissent,

¹ A Mednyánszkyhoz intézett rendeletet közölte *Lampe*: Hist. ref. Hung. 548. l. és magyar fordításban *Bod*: Szt. Biblia históriája 170 l.

idemque modo fatus dominus comes et episcopus censuram hanc universitati Cassoviensi delegat et praelibataque universitas, certos eum in finem censores ordinando, iidem censores ante dicta biblia cum Karolianis et Molnarianis, sic dictis, et per Helveticae confessioni addictos, in regno Hungariae hactenus vsitatis combinassent, in ipsis etiam substantialibus non nullos errores, et discrepantias, ac certorum praeterea librorum, et capitum veteris testamenti, et signanter libri Tobiae integri, orationis Manassis, seu Iudae regis in captivitate Babilonica, libri Iudith integri, libri Baruch integri, epistolae Jeremiae prophetae, quae est caput 6. Baruch profetae; quod sequitur apud Danielelem prophetam a capitis tertii versu 23 usque ad 91 versum ejusdem capitis, item incipiendo a cap. 13 usque ad finem capitis 14, utpote historiae Susannae de idolo Bal, et Dracone, Esdrae libri III integri; Esdrae libri IV integri; item ex libro Esther VII Caput, a decimo capite inclusive usque ad finem; libri Simeonis, qui vocatur communiter liber tertius Machabaeorum; libri I. Machabaeorum; libri II. Machabaeorum; libri sapientiae totius; et demum ecclesiastici totius, omissionem reperissent, hujus deinde errores et discrepantiae suae Majestati Sacratissimae per saepe dictum dominum comitem, et episcopum demisse relatae quoque extitissent, dignabatur tandem altefata sua Majestas Sacratissima, eosdem taliter relatos errores et discrepantias medio cancellariae suae regiae Hungaricae aulicae denuo revideri, ac in ministeriali sua conferentia in negotio religionis ordinata referri, clementer ordinare, et licet hujusmodi substantiales errores, et signanter quoad baptismi in nomine Ssmae et individuae trinitatis, Patris quippe et Filii, et Spiritus Sancti fieri solitam formam ac per totum Christianum orbem, ipsosque Helveticae confessioni addictos ita usitatam, ea in novis his bibliis Hungaricis reportata fuisset discrepantia, quod ad nomen, et non in nomine (uti praefertur) baptismus instituendus et iisdem bibliis manifeste erui possit; et vel ex hoc solo fundamento ante fata noviter impressa, utpote dogmati etiam Helveticae confessionis in Hungaria hactenus tolerato, et ipsi christiano nomini contraria rejici et sufferri potuissent. Quia nihilominus tam antelatum gravem, et substantialem errorem, alios quosvis in praememoratis bibliis errores, et discrepantias per errorem potius typographi, linguae Hungaricae ignari, et ex defectu etiam in Hollandia (ubi praedicta Biblia impressa fuissent) nusquam reperi-

bilis correctoris Hungari intervenisse, nos, et principales nostros sensu praenuncupatorum biblicorum non aliter, quam a primaeva confessionis Helveticae reformatione intellectus, et hactenus usitatus fuerit, accepturos declarassemus, praescriptumque in forma substantiali baptismi commissum, et alios quosvis errores correcturos, et ad jam fatum antiquum confessionis Helveticae sensum reducturos, eandemque correctionem coram inclyta camerali administratione Scepusiensi, remonstraturos demisse spondidissimus, ac pro restitutione praemissorum biblicorum humillime apud suam Majestatem Sacratissimam ulterius quoque instituissemus, hinc ad hujusmodi demissam instantiam, et assecurationem nostram dignabatur eadem sua Majestas Sacratissima restitutionem praenominatorum biblicorum ex mera gratia et clementia caesareo regia pro hac vice benignissime resolvere. Unde super praemissorum observatione et quantocius fienda corrigendorum correctione, et taliter correctorum coram inclyta camerali administratione Scepusiensi fienda remonstratione; praesentibus nosmet obstringentes, simul etiam super eo sub amissione universorum bonorum nostrorum fisco regio applicandorum, nos, et quosvis successores, et haeredes nostros obligamus, quod praefatam hanc assecurationem et obligationem nostram, per magistratum et communitatem totam suprafatae liberae regiaeque civitatis Debreczinensis mediantibus authenticis reversalibus suis intra spatium unius mensis a dato praesentium computando excelsae cancellariae Hungaricae aulicae submittendis ratificandam, et taliter acceptandam effecturi sumus. In quorum fidem, et majus robor praesentes manu nostra subscripsimus, et sigillo usuali roboravimus. Datum Viennae 29 Julii 1720. (Kaprinai gyűjteményében a nevek nincsenek aláírva.)

A budapesti egyetemi könyvtár: Kaprinai-féle kéziratgyűjteményéből. 15. kötet, 59. l.

II.

Királyi rendelet gr. Erdődy Gábor egri püspökhöz a lefoglalt bibliai kiadatása iránt. Laxenburg, 1723. jun. 12.

Carolus VI. dei gratia electus Romanorum Imperator etc. rex reverende spectabilis, ac magnifice comes, fidelis nobis dilecte! Quandoquidem nos ea, quae circa discrepantiam biblicorum Hunga-

ricorum in Hollandia sumptibus magistratus et communitalis liberae regiaeque civitatis nostrae Debreczinensis impressorum, et revisioni vestrae in anno adhuc Domini 1719 per majestatem nostram benigne commissorum, per vos benigne submissa fuissent, primum quidem per cancellariam nostram regiam Hungaricam aulicam, demum vero in iteratis ministerialibus nostris conferentiis clementer discuti fecissemus, in iisdem unanimi voto conclusum, ac deinde majestati etiam nostrae demisse relatum extitisset, suprafata biblia prae antiquis illis Carolianis et Molnarianis, sic dictis (quibus videlicet Helveticae confessioni addicti hactenus in praefato regno nostro Hungariae usi fuissent) vulgatae biblicorum editioni conformia magis esse, in substantialibus porro interventum errorem typographo potius (utpote in unius solummodo literae immutatione consistentem, et sensum aliquomodo variantem) adscribi debere. Idcirco benigne resolvimus, ut antelata biblia in his mille octingentis octuaginta quatuor exemplaribus nobis per praefatum magistratum Debreczinensem ex benigna commissione nostra submissa in totidem exemplaribus eidem magistratui, aut homini ejusdem, ad id destinando, erga tamen reversales ejusdem, quod videlicet ante distractionem toties dictorum biblicorum errorem praemissum, in forma baptismi, quomodocunque interventum, corrigere, et perpetuis semper temporibus non aliter, quam in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizare velint et teneantur, illico et sine mora restitui facere noveritis et debeatis. Executuri in eo benignam et seriam voluntatem et intentionem nostram. Gratia in reliquo nostra Caesareo Regia vobis benigne propensi manemus. Datum in castro nostro Laxenburg die 12. mensis Junii Anno Domini 1723.

Carolus m. p.

Comes Nicolaus Illésházy.

Josephus Sigray.

A budapesti egyetemi könyvtár, Kaprinay-féle kézirat-gyűjteményéből
15. kötet 64. l.

III.

Gr. Erdődy Gábor Antal egri püspök előterjesztése a királyhoz.

Sacratissima caesarea regiaque majestas

Domine Domine clementissime!

Ne pro episcopalis officii mei, pastoralisque solitudinis intermissa obligatione, ac de puncto omissionis, et per hoc cessante spirituali lucro, animarumque damno emergente, aliquando coram tremendo divino tribunali merito redarguar, de genu humillime deprecor Majestatem vestram Sacratissimam, quod tot regnorum et provinciarum curis et solitudinibus occupatae molestus esse cogar.

Jucundius mihi, gratiusque foret ab his, velut abunde complurium jam millium expensas, hisque arduiora fatigia, curas item et inquietudines, ac saepe cor meum contristantes exprobrationes, et plurimas odiositates mihi causantibus vacare, ac majori cordis, et animi quiete frui in episcopatu meo, nisi otio ac desidia mea dependendarum animarum sanguinem de manibus meis ab altissimo requirendum metuerem, illudque mihi in auribus persaepe resonaret: redde rationem vilicationis tuae, ac de salute aeterna, unicae etiam animae meae fors propediem ad tribunal divinum evocandae, sollicitus, fere quotidie mihi in mentem veniret, majestatis vestrae sacratissimae plusquam paterna, quia revera Apostolica (quam mihi tempore, quo pro mihi clementissime collato coadjutoratu episcopatus Agriensis Posonii die 8. Junii A. 1712. gratias agerem dare dignata est) admonitio his expressis verbis: spero autem, quod vocationem vestram ita cordi sumetis, et episcopali muneri satisfacietis, ut et ego de collatione vobis facta, et vos de animabus curae vestrae concreditae, coram Deo rationem reddere valeamus. Invocato igitur ejus, in cujus manibus, quia corrigis, ideo etiam Majestatis Vestrae est, Dei auxilio.

Humillime majestati vestrae sacratissimae repraesentare necessitor, quod posteaquam jussu Majestatis Vestrae S. Debreczinen-sis civitatis magistratus anno adhuc 1719. mihi, eorum quidem sumptibus, attamen absque praescitu, et licentia Majestatis Vestrae Sacratissimae extra haereditarias ditiones Austriacas, utpote in Hollandia neo impressorum biblicorum bis mille octingenta octuaginta quatuor exemplaria consignassent, eademque per universitatem

Cassoviensem revideri fecissem, ac relationem quoque meam in consueta forma per regiam cancellariam Hungaricam aulicam majestatis vestrae sacrae peregissem ejusdemque cancellariae Hungaricae opinio primum in ministeriali conferentia reportata, et approbata, ac subsequenter per majestatem quoque vestram clementissime exhibita fuisset, ex tunc memoratae civitatis ad augustam aulam ablegatis, per jam fatam cancellariam Hungaricam reversales in ministeriali conferentia approbatae, et sub dato Viennae 29. Julii anno 1720. emanatae fuerunt praescriptae pro subscriptione, in quibus se obligare debebant, ut seriatim, in illis expositos, uti et quosvis alios errores, corrigant, itaque correctos coram Majestatis Vestrae administratione camerali Scepusiensi, remonstrare sint obligati. Quo facto

Responsionem petebant jam fati ablegati, ut autequam subscriberent, cum principalibus suis, magistratu videlicet Debreczinensi communicare possint. Annuit huic petito cancellaria Hungarica; ipsi vero ablegati domum reduces, per tres subsequentes annos non tam usi, quam abusi sunt respirio, ipsis per cancellariam Hungaricam indulto.

Evoluto triennio, anno videlicet currenti mense majo rursus confugiunt ad Majestatis Vestrae S. thronum, et sub dato 12. mensis Junii obtento benigno mandato mihi illud non nisi post discessum Vienna Majestatis Vestrae S. huc Pragam die 27. Junii exhibuerunt, simulque restitutionem eorundem biblicorum urserunt.

Pro homagiali obligatione mea obtemperassem utique, nisi discrepantiam mandati regii a reversalibus, regia autoritate ipsis praescriptis, vidissem, et vel ideo ad melius informandum principem recurrendum, ac a finali determinatione praestolandum plurium gravium virorum judicio, uti et in conscientia me obligatum adinvenissem.

Huic igitur humili supplici meo accludo sub A. genuinam copiam et praememoratarum reversalium et jam fati benigni mandati regii, in reversalibus compellitur civitas Debreczinensis ad corrigendos seriatim expositos aliosque quosvis errores; in benigno autem regio mandato asseritur, primum: neo-impressa biblia magis conformia esse nostris vulgatis, quam antiqua Molnariana biblia ante centum quindecim annos Hannoviae impressa, et ad praesens usque per Helveticae confessionis assecclas in Hungaria pro indu-

bitatae veritatis biblis habita. Asseritur secundo: in substantialibus non nisi in unica litera haec ab antiquis Molnarianis biblia differre; unde etiam mihi imponitur, ut acceptis super correctione illius literae reversalibus, neo-impressa biblia, in totidem, ac mihi consignata fuerant, exemplaribus civitati Debreczinensi, vel ejusdem homini, ad hoc deputato, restituerem.

Qualiter haec discrepantia reversalium, et mandati regis intercesserit, ego quidem non assequor; sed neque meum est indagare. At non possum non repraesentare Majestati Vestrae Sacratissimae, regi et domino meo clementissimo: ut reversales et mandatum regium de iisdem biblis sonare, si igitur in unica tantum modo litera discrepant neo-impressa ab antiquis Calvinistarum biblis, quomodo ergo in reversalibus tot numero errores, et omissiones specificantur, imponiturque ut quosvis alios etiam corrigerent, et administrationi camerale Scepusiensi correctae ita biblia remonstrarent? Si vero revera omnes errores in reversalibus appositi in neo-impressis biblis reperiuntur, quomodo in posteriori mandato regio exponitur, non nisi in una litera in substantialibus haec neo-impressa ab antiquis differre, imo ipsa vulgatae editioni prae istis magis conformia esse, errorumque illius literae typographo potius attribui debere?

Et quia deus ter optimus, maximus, super gentes et regna Majestatem Vestram sacratissimam constituit, ut destruat, et evellat, ac aedificet; et plantet: insuper ultra supremam potestatem, et dominicum, ac imperium politicum, velut Apostolicum regem, in partem quoque sollicitudinis regiminis, et gubernii spiritualis prae omnibus aliis vocare dignatus sit; ideo provolutus ad pedes Majestatis Vestrae Sacratissimae causam hanc dei, ejusque pretioso sanguine redemptarum animarum humillime una mecum ejusdem Majestatis Vestrae sacramae protectionis subjicio, velit Majestas Vestra clementissima considerare, quod episcopi et reliquum sacerdotium, a juventute fere semper sacras literas discentes, in similibus gravibus materiis ad cogitandum et studendum habeant, ut similia recte discernere et dijudicare valeant, quomodo igitur soli saeculares, plus saecularibus negotiis, utpote politicis, militaribus, juridicis, et oeconomicis, quam theologicis studiis, sacrarumque literarum lectionibus incumbentes, tam arduum negotium debite combinare, et decidere poterunt.

Dignetur itaque Majestas Vestra Sacratissima ulterius quoque mandare, ut vel Debreczinenses reversales ipsas praescriptas sub-
scribant, eisdem exacte satisfaciant, aut, si ita visum fuerit Maje-
stati Vestrae Sacratissimae commissionem ordinare, cui tum ex can-
cellaria Hungarica, tum aliis etiam dicasteriis deputatis et praeter
hos etiam confessarius alique aliquot theologi Majestatis Vestrae
S. intersint, coram quibus remonstrare possim neo-impressa biblia,
non esse prae antiquis Calvinistarum bibliis magis conformia
vulgatis, eaque non in una solum litera, sed fere innumeris addita-
mentis, omissionibus, mutationibus, contradictionibus, contrarie-
tatisbusque et quidem in substantialibus esse difformia, ab antiquis
ipsorum bibliis, a centum quindecim annis, seu a tempore ipso-
rum tolerantiae in Hungaria per ipsos pro authenticis habitae. Et
si id ipsum non remonstravero, arbitrariae cuicunque Majestatis
Vestrae Sacrae paenae memet libenter subijcio.

Faciet per hoc Majestas Vestra Sacratissima opus Deo summe
acceptum, religioni catholicae, acatholicorumque in Hungaria con-
versioni proficuum; facile ex his novis bibliis exoriundae novae
sectae justum impedimentum; domesticae paci salutare, suae deni-
que regiae auctoritatis conservationi maxime necessarium. Pro quo
Deum, et Majestatem Vestram Sacram orat, et supplicat.

Majestatis Vestrae Sacrae

humillimus perpetuo fidelis

subditus capellanus

Gabriel Antonius Erdődy

Eppus Agriensis.

A budapesti egyetemi könyvtár Kaprinai-féle kéziratgyűjteményéből.
15 köt. 66 l.

VEGYESEK.

— Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáráról.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára az 1890. év első felében 1908 kötet és füzet nyomtatvánnyal, 76 kötet kézírral, 2881 oklevéllel, 8 fényképmásolattal és 8 negatívval gyarapodott; és pedig *ajándéku*l kapott 208 kötet és füzet nyomtatványt, 3 kötet kéziratot, 170 oklevelet és levelet; *letéteményként* 2666 darabot; *vásárolt* 317 kötet és füzet nyomtatványt, 73 kötet kéziratot, 45 darab oklevelet és levelet, és 8 fényképmásolatot. A beérkezett köteles példányok száma 1383 kötet és füzet. Könyvek, kéziratok, oklevelek, pecsétlenyomatok, fénykép-másolatok és hirlapok vásárlására, továbbá könyvkötésre, könyvtári kiadványokra és más könyvtári czelokra 4399 frt 9 kr. fordítatott. Az olvasók száma 7 675 volt, kik 18,419 kötet nyomtatványt, 1678 kötet kéziratot és 11,598 oklevelet használtak. A könyvtáron kívül házi használatra 733 egyén 2412 kötet nyomtatványt kölcsönzött ki. Összesen tehát 8408 egyén használt 20,831 kötet nyomtatványt, 1687 kötet kéziratot és 11,598 oklevelet.

— A Landrecht-Buch egy 1430-dik évi példánya a kassai városi levéltárban. Kassa szabad királyi város gazdag levéltárában — mint ifj. Kemény Lajos levéltári tisztviselő úrtól értesülünk — van egy 1430-ik évi német *Landrecht*, mely ekkorig még felhasználva nincsen, s melyre ezennel felhívjuk a szakférfiak figyelmét. A Schwabenspiegel, Landrecht, Stadtrecht és hasonló czimű középkori codexek fontosságát bizonyítanunk fölösleges. Felvidéki városaink levéltáraiban a két utóbbiból több példányt találunk, melyek a városok történeti fejlődésére vetnek világot.

Ezekből a kassai Landrechtbuch ívrétben, papíron 1430-ban van kiállítva, s igen jó állapotban maradt fenn. Czime: *«Hie hebt sich an das la trecht buech.»* Másolta Hercker János deák Páduában, mint ezt a következő colophon bizonyítja: *«Anno domini millesimo CCCC trigesimo, finitum sabbato die in angaria prima jejunii ante Reminiscere et per me Joannem Härcker venerabilis socius tunc temporis studiosus in Patavia. etc.* Alatta pedig egykoru kézzel: *«Hie hat das puch ein ende got vnd vnsre fraw iren (?) göttlichen segen sende.»*

— **Adalék Gutgesell Dávid bártfai nyomdász 1579-ik évi ismeretlen naptárához.** Gutgesell Dávid ismert XVI. századbeli bártfai nyomdász az 1579-diki naptárból, mely az ő műhelyében látott napvilágot Kassa város tanácsának több tiszteletpéldányt küldött, melyekért ez neki 10 rénes forint tiszteletdíjat utalványozott. Erről Kassa város, egy 1578-ik évi jegyzőkönyvében — a mint ezt velünk ifj. Kemény Lajos úr közli — a következő egykorú bejegyzés olvasható: *«Davidi Gutgesell typographo pro calendariis inclyto senatui loco honoris ab ipso oblati. Decrevit amplissimus senatus ei honorarium detur 10 fl. renenses. Actum 29 octobris.»* Tekintve, hogy a tiszteletdíj kiutalványozása október 29-én történt, fel kell tennünk azt, hogy Gutgesell ekkor a következő év naptárát mutatta be a kassai tanácsnak; az új naptár megjelenésének ideje tehát körülbelül ez évi október havára tehető. S ha figyelembe vesszük hogy a város az akkori pénzvviszonyokhoz képest Gutgesellnek meglehetősen nagy tiszteletdíjat utalványozott, fel kell tennünk azt is, hogy az ez által a városi tanácsnak fejajánlott tiszteletpéldányok száma igen jelentékeny lehetett. Végül megjegyezzük, hogy Gutgesellnek sem 1578-iki, sem 1579-iki naptárának egyetlen egy példánya sem ismeretes s emléke csak ezen egykorú bejegyzésben maradt fenn.

— **Ismeretlen Mátyás-korabeli levelezőkönyv Darmstadtban.** A darmstadti udvari könyvtár 3308. számú XV. századbeli kézírata Mátyás királynak a német fejedelmekhez intézett több oly levelét őrizte meg, melyek mostanig ismeretlenek voltak. E folyóirat szerkesztője 1887-ik évi tanulmányútjában a darmstadti udvari könyvtárban kutatta fel e kéziratot, a mint ez a *«Könyv-Szemle»* 1888-ki folyamában olvasható.

Most, hogy a magyar tud. Akadémia Mátyás király leveleinek

kiadását határozta el, a magyar Nemzeti Múzeum könyvtára több heti használatra megkapta ez érdekes kéziratot a darmstadti könyvtárból, hogy annak ismeretlen darabjai a kiadás részére lemásoltassanak.

Felhasználjuk ez alkalmat a kézirat rövid ismertetésére.

A kis 4r., 45 levélre terjedő papirkézirat Aeneas Sylviusnak «De officiis et origine Heraldorum» című értekezésével kezdődik s az aschaffenburgi egyház történetére vonatkozó följegyzésekkel végződik, melyek szerzőjéül bizonyos Udalricus Chemelin in artibus magister van megnevezve.

A közbeeső részt képezi a tulajdonképeni codex epistolaris, mely két csoportból áll. Az első csoportban 1471—1486. évekből származó leveleket találunk, többnyire Mátyás királytól a pápához, a szász választóhoz, a mainzi érsekhez, a birodalmi rendekhez stb. A második csoport, mely az előbbitől írásának karaktere által is különbözik, a Lajos francia király és a választófejedelmek közti levélváltás (1498. július 26-tól szept. 1.) kivételével Miksa római császárnak a pápához, a német rendekhez, a spanyol és dán királyokhoz, a milanói herceghez, a mainzi érsekhez és a besançoni püspökhöz intézett leveleit tartalmazza, s az 1495—1499-ki időszakot öleli fel. Ezek hazánk történetéhez semmi vonatkozásban nem állanak. Annál érdekesebb reánk nézve az első csoport, melynek hazai tárgyú leveleit a következő jegyzék tünteti fel:

[3^b—6^a l.] Utasítás Mátyásnak az 1479-ki nürnbergi birodalmi gyűlésre küldött követi részére. (Que nomine serenissimi principis.)

[6^{ab} l.] Mátyás levele Ernő szász választóhoz. Buda, 1479. október 24. (Non dubitamus vobis innotuisse.)

[7^{ab} l.] Mátyás a birodalmi rendekhez. Buda, 1480. április 13. (Recordamur scripsisse.)

[9^{ab} l.] Mátyás Dietrich mainzi érsekhez. Zágráb, 1481. december 18. (Certificati sumus.)

[10^a—12^a l.] Mátyás a pápához. Zágráb, 1480. december 14. (Scripsi prioribus litteris.)

[12^a—14^a l.] Mátyás Berthold mainzi érsekhez. Bécs, 1485. november 18. (Bellum, quod nos.)

Mindezek az első darab és a pápához intézett levél kivételével, mely a Diplomaciai Emlékek IV. kötetében (338. l.) ki van

adva, le lettek másolva és az Akadémia új kiadásában fognak napvilágot látni.

Mint némileg magyar vonatkozású darabot megemlíjtük még Roth János lavanti püspöknek 1481. augusztus 30-án bizonyos Bernáthoz intézett «Quantum et quam miserabili» kezdetű levelét, mely a törököknek Freisach vidékén véghez vitt pusztításairól szól.

Sch. Gy.

— **Ligeti Antal**, a Nemzeti Múzeum képtárőre, f. é. jan. 5-ikén élte 67-ik évében elhunyt. E bibliographiai és könyvtár-tudományi folyóiratnak nem lehet feladata a boldogult nagy-nevű művész érdemeinek méltatásába bocsátkozni. Mint a Nemzeti Múzeum közlönyének azonban szomorú kötelessége megemlékezni azon férfúró, ki mint a Nemzeti Múzeum tisztviselője 22 évig az intézet regenerációján fényes tehetséggel, fáradhatlan buzgalommal, hazafiúi lelkesedéssel és elismerésreméltó sikerrel közreműködött s velünk együtt a magyar művelődés magasabb érdekeit szolgálta.

A boldogult halálesete alkalmából a M. Nemzeti Múzeum igazgatósága a következő gyászjelentést adta ki :

A Nemzeti Múzeum igazgatósága a maga és az összes tisztviselők nevében szomorúan adja tudtúl a gyászhi, hogy felejtethetlen tisztviselőtársunk *Ligeti Antal* múzeumi képtári ő, az országszerte ismert kitűnő képi, az orsz. magyar képzőművészeti társulat igazgató választmányi tagja, az olasz királyi koronarend tulajdonosa stb. folyó évi január 5-én estéli 7 órakor, munkás életének 67-ik, múzeumi szolgálatának 22-ik évében elhalálozott. Temetése folyó évi január 8-án délután 3 órakor lesz a Nemzeti Múzeum épületében levő lakásáról. Budapest, 1890. január 7-én. Áldás emlékére !

Temetésén a M. N. Múzeum tisztviselői az igazgató vezetése alatt teljes számban vettek részt s koporsójára nagy babérkoszorút tettek, melynek szalagjain a következő felirat volt olvasható: *Ligeti Antalnak a Nemzeti Múzeum tisztviselői.*

A temetésén fényes és válogatott közönség vett részt, melynek soraiban ott volt az országos képzőművészeti társulat választmánya Harkányi Frigyes alelnökkel, Gerlóczy Károly alpolgármester, Szalay Imre, Forster Gyula, Dékány Mihály min. tanácsosok, Klinger István egyet. prorektor, Salamon Ferencz, Vécsey Tamás, Schnie-

rer Aladár, Than Károly, Czobor Béla, Csarada János egyet. tanárok, Wahrmann Mór, György Endre, Perlaky Kálmán, Pulszky Károly, Ábrányi Emil, Komjáthy Béla országgyűlési képviselők. Telepy Károly, Vastagh György, Roskovics Ignác, Vágó Pál, Strohl Alajos, Zala György, Pálik Béla, Tölyessy Arthúr, Greguss János, Klimkovics Ferencz és Molnár József művészek és a boldogultnak nagyszámú tisztelője a fővárosi társadalom minden rétegéből. — A temetési szertartás a Nemzeti Múzeum első udvarának a kapuzsinig terjedő részében folyt le, melynek végeztével *Csontos* János a múzeumi tisztviselői kar nevében a következő búcsúbeszédet tartotta :

A Magyar Nemzeti Múzeum nevében, melynek 22 évig tisztviselője, büszkesége voltál búcsúztatlak el felejthetetlen pályatársunk.

Nem azért, mintha fényesen megfutott művészi pályád dicsőségéhez valamit hozzá adnom lehetne, hisz a te dicsőségedhez semmi sem hiányzik, de te hiányzol most a mienkből, hanem hogy hátrahagyott pályatársaid nevében őszintén kifejezést adjak azon fájdalomnak, melyet ravatalodnál érezünk és egy utolsó Isten-hozzáddal búcsut vegyek tőled.

Huszonkét évig szeretett pályatársunk voltál, huszonkét évig együtt dolgoztál velünk a Nemzeti Múzeum regenerációján!

Ez idő alatt művészi alkotásaiddal csodálatra ragadtál, magasra kivívott művészi reputációd büszkeséggel töltött el, munkásságod, kötelességérzeted és szerénységed által mintaképünk valál s jellembeli és szívbéli tulajdonságaiddal biztosítottad magadnak mindnyájunk tiszteletét és szeretetét.

Ezért érezzük oly mélyen a csapást, melyet haláloed mért sorainkra s a veszteséget, a mit intézetünk szenvedett.

Veszteségünk fölötti bánatában azonban vigasztalást merítünk azon tudatból, hogy mi téged nemcsak elvesztettünk, hanem birtunk is, hogy huzamos ideig a magunkénak mondhattunk s veled a hazai közművelődés előhaladására közremunkálhattunk.

Haláloed lesújt, de művészi alkotásaid felemelnek s midőn bened a Nemzeti Múzeum nagyérdemű képtárórét gyászoljuk a tájfelesztet legkitünőbb magyar mesterét dicsőítjük.

A Nemzeti Múzeumban folyt le életednek legnevezetesebb fejezete! Itt kötöttél ki, itt érte el művészeted fejlődésének zenitjét

itt teremtetted iskolát, itt gazdagítottad remek alkotásaidnak hosszú sorozatával a magyar képzőművészetet, itt hoztál dicsőséget nevedre, intézetünkre, mindnyájunkra

Működésed nyomot hagy intézetünk és a magyar képzőművészet történetében, emlékedet meg fogjuk őrizni szíveinkben.

Halhatatlan műveid és alkotásaid pedig, melyekkel nemzetedre új fényt derítettél, meg fogják örökíteni nevedet nemzedékről nemzedékre sokáig.

Markónak legjelesebb tanítványa, Munkácsynak legrégebb mestere, felejthetetlen pályatársunk, nyugodjál békében, dicsőségben!

Legyen álmod derült, mint képeidnek hangulata, álmodjál Nemzeti Múzeumunk virágzásáról és nemzetünk dicsőségéről, mert mindaddig, míg e nemzetben élni fog a művészet cultusa, élni fog a te neved is köztünk. Áldjuk emlékedet! Isten veled!

Ezután a képzőművészeti társulat nevében Telepy Károly mondott meleg hangú búcsubeszédet s megindult a gyászmenet a temetőbe, hol a művészek körének búcsúbeszéde zárta be a gyászszertartást. Béke poraival.

— **A Corvina külföldi maradványai érdekében.** Gróf Csáky Albin vallás- és közoktatási m. kir. miniszter úr azon magas érdeklődésnél fogva, melylyel a hazai közművelődés minden ága iránt viseltetik, ujabban a Corvina külföldi maradványaira fordította figyelmét s felszólította e folyóirat szerkesztőjét, hogy a Corvina külföldi maradványairól, továbbá ezeknek visszaszerzése érdekében a múltban történt országos mozgalomról és ennek eredményéről tegyen jelentést. Ennek következtében lapunk szerkesztője egy 40 írott ivre terjedő emlékiratot készített, melyben az ügyre vonatkozó adatokat összefoglalva, ezt a múzeumi igazgatóság útján a miniszteriumhoz fölterjesztette. Ezen emlékirat sorsáról annak idejében értesíteni fogjuk olvasóinkat.

— **Lengyelországi könyvtárbejárások.** Folyóiratunk szerkesztője f. é. május havában a Nemzeti Múzeum megbízásából a krakkói herczeg Czartorisky és a czenstochovai pálosrendi, a M. T. Akadémia megbízásából pedig a varsói gróf Krazsinsky könyvtárban kutatott, hol a gyűjtemények hazai vonatkozású kézíratait

vizsgálta meg. Ez alkalommal a varsói egyetemi és az ottani gróf Zamoysky-könyvtár ritkaságait is megtekintette, melyek közt több ismeretlen hungaricumot talált. Kutatásainak eredményéről folyóiratunk jövő kettős füzeté, mely sajtó alatt van s néhány hét alatt küldetik szét, fog hozni részletes tudósítást.

— **A múzeumi könyvtár nevezetesebb szerzeményei 1889-ben.** A Nemzeti Múzeum könyvtárának 1889-ik évi gyarapodásából, melynek statisztikai kimutatását folyóiratunk 1889-iki folyamában közöltük, kiemeljük a következőket. Nyomtatványok: 1. *Catalogue de la bibliothèque Hammer A. Stockholm. Division étrangère.* I—VII kötet és Supplement Stockholm, 1886—1888. 8r. 2. *Rónay Jácint.* Napló-töredék. Hetven év reményei és csalódásai. (Nyomatott tiz példányban kéziratul.) I—VIII. kötet. Pozsony, é. n. Stampfel, Éder és társai nyomdájából. 8. r. 3. *Gruzín-rege.* Georgiai betűkkel. Zichy Mihály rajzaival, ívrét, 1 köt. — 4. *Félegyházi Tamás:* Az Kereztieni Igaz Hitnek Rézeiről való Tanítás kérdésekkel és feleletekkel stb. Debreczembe Nyomtatott Rudolphus Hoffhalter által. Anno Domini M.D.LXXX. 4r. L. Szabó Károly RMK. 163. sz. 5. *Povodouius Hieronymus: Conciones aliquot De Puro dei Verbo et de Coena Domini Stephano Bathory regi Poloniae dicatae.* Posnaniae 1578, 8r. 6. *Valentini Ecchii Lendani:* De versificandi arte opusculum, magnifico Domino *Alexio Thursoni* de Bethlemfalva *dicatum.* Cracoviae 1521, 4r.

Ezen hat nyomtatványból az első három a tisztelt szerzők hazafias adományából, az utóbbi három vásárlás útján jutott a múzeumi könyvtár gyűjteményébe.

— *Kéziratok.* A kéziratgyűjtemény gyarapodásából a következő kéziratok érdemelnek különös figyelmet: 1. *A magyarországi nazarénusok Új testamentuma,* melyet Kalmár István zsidóból magyarra fordított és magyarázó jegyzetekkel látott el. XIX. századbeli magyar kézirat. 8-rét, 1 kötet. A fordítónak sajátkezű kézírata. 2. *Néhai Mike Sándor kéziratgyűjteményéből 13 kötet.* XVIII—XIX. századbeli magyar latin, és oláh kézirat Erdély politikai, történeti és közgazdasági viszonyaihoz, ívrét. 3. *Csiksomlyói eredetű kéziratok* magyar egyháztörténeti és történeti tartalommal. XVII—XVIII. sz. magyar kézirat, 4r. 3 kötet. 4. *Officium Beatae*

Mariae Virginis. XV. századbeli hártakézirat, a burgundi iskola miniatureivel és polychrom initialiéval, 1 kötet, 8r. 5. *Egy színes térkép kéziratjában*, hártján a XVI. század első feléből, mely Európa, Ázsia és Afrika országainak szárazföldi és tengeri térképét, az illető országok fejedelmeinek miniature arczképével együtt tűnteti fel. Az országok közt előfordul: Hungaria és Transylvania, Buda, Pest, Esztergom, Székesfejérvár, Nagyvárad városokkal, mely utóbbinál egykorú kézirással ez a latin jegyzet olvasható: Hic iacet corpus s. Ladislai.

A fejedelmek miniatűrjei között a török tartományoknál előfordul Suleiman szultán arczképe a következő körirattal: Suleiman Imperator Turciae, miből a térkép készíttetésének korára lehet következtetnünk.

Ezen térkép eredetileg Ptolomaeus Cosmographiájához tarthatott, melynek egyik tábláját képezte, s korára nézve a könyvtár kézirati térképei között a harmadik. Azaz 1 darab kéziratj. 6. *Johannes Roh: Kirchentabellatur* oder die in Noten abgesetzte Melodien deren in den evangelischen Kirchen gebräuchlichen Liedern 1780. A nagyszebeni evangélikus egyház énekes könyve kötákkal, mely a könyvtár hazai vonatkozású latin, magyar és szláv énekes könyvek anyagát egy ismeretlen német kötetrel gyarapítja. XVIII. sz. német kézirat, 1 kötet. 7. *Danyady János: Siralmas versek*, melyek Magyarország egy darab részének, kiváltképen Debreczen vidékének, Berettyó környékének és Sár-rét mellékének a pogány tatárok miatt esett romlását és elpusztulását keservesen zokogják, és az Istennek ennek utánna való kegyelmes oltalmát óhajtva kívánják. Összeszedte Danyady János, e következő csekély rithmusokban. Nyomatott 1694. 8r. Egy ismeretlen magyar nyomtatványnak XVIII. századbeli másolata. 8-adrét, egy füzet. 8. *Egy honfi hazafias költeménye* a nemzeti játszó szín felnyitása ünnepelésére 1837 augusztusban. XIX. sz. kézirat, ívrét, 1 db. 9. *Versek magyar országgyűlési követekre 1834-ből.* XIX. sz. kézirat, ívrét, 1 db. 10. *Az 1885-iki budapesti országos kiállítás emlékkönyve.* XIX. századbeli kézirat, ívrét, 1 kötet. 11. *A magyar színészet történetére vonatkozó analecták.* XVIII—XIX-ik századbeli kézirat, ívrét, 1 kötet. Ezen kéziratokból az első 7-et könyvtárunk vásárlás útján szerezte meg, míg a 8-ik és 9-ik számot Wittchen Aladár úr, a 10-ik számot gróf Széchényi Pál volt földművelési, ipar- és

kereskedelmi m. kir. miniszter, és a 11-ik számút Mérey Sándor valóságos belső titkos tanácsos és az osztrák hitelbank igazgatója ajándékozták könyvtárunknak.

— *A fényképmásolatok* gyűjteménye számára könyvtárunk a következő magyar vonatkozású kéziratok és nyomtatványok nevezetesebb lapjait fényképezte le: 1. *A bécsi 1474-dik évi magyar nyelvemléknek*, más néven *Birk-codexnek mind a nyolcz lapja* négy táblán és négy negativen az az 4 tábla és 4 negativ. 2. *A konstantinápolyi Eszki Szeráj könyvtárából a következő codexek nevezetesebb lapjai*, ugymint: a) *Rannusius Crispus Pistoriensis Sermo de Ascensione ad Wladislaum II. Hungariae regem* című XV. századbéli latin kéziratnak két címlapja, azaz két tábla és két negativ. b) *Futaki Ferencz 1465-ben készült magyarországi írott Antiphonáléjából négy tábla és négy negativ*, azaz 4 tábla és 4 negativ. c) *Csillagászati tollrajzok a XV. századból* című kéziratból nyolcz lap, azaz 8 tábla és 8 negativ. d) *Hervoja XV. századbéli glagol missaléjának 3 főlapja* Hervoja lovas arczképével és címerével, azaz 3 tábla és 3 negativ. 3. *A párisi nemzeti könyvtárnak Debrenthei Tamás zágrábi püspök 1462-dik évi latin codexének első címlapja*, azaz 1 tábla és 1 negativ. 4. *Az esztergomi 1505-dik évi «Ordinarius» utolsó lapja*, az esztergomi főegyházi könyvtár egyetlen példányáról. Azaz 1 tábla. 5. *Az 1509-ik évi egri Ordinariusnak*, a krakkai herczeg Czartorisky-könyvtárban levő egyetlen példányának *1-ső és utolsó lapja*. Azaz két czinkographiai dúc. Ezen fényképmásolatokból az első három és 5-dik szám alatt felsoroltakat a múzeumi könyvtár vásárlás útján szerezte meg, míg a negyedik számút dr. Dankó József pozsonyi nagyprépost hazafias nagylelkűséggel a könyvtárnak ajándékozta.

— *A Magyar Nemz. Múzeum levéltára* a lefolyt 1889. évben ajándékozás útján 231 oklevéllel és 5 darab pecsétlenyomattal, vétel útján 121 oklevéllel és letéteményezés által mintegy 10,000 oklevéllel gyarapodott.

A szerzemények közül kiemelendők: egy 33 mohácsi vész előtti oklevélből álló gyűjtemény, melyben a kiadatlan árpádkoriak száma 10 darabra rúg, s mely 150 frtért jutott a levéltár tulajdonába, a keresztúri *Bihary* (1567.), az *Ochay* (1572.), *Fejér* (1583.), *Viski* (1673.), *Puchberger* (1687.), *Oder* (1722.) és *Vogl*

(1751.) családok czímerlevelei és a *Szentmiklós*-család bárói diplomája 1741.

Gróf Széchenyi István 2, Deák Ferencz, Kossuth, Szemere Bertalan 1—1 eredeti levele, *gróf Leiningennek* Görgeihez intézett levele és kivégeztetése előtt nejéhez irt bucsúsorai s a *gróf Batthány Kázmér* ellen 1850. szeptember 25-én hozott hadi ítélet.

A letéteményezett levéltárak tartalmát, a rendezés alatt álló *Beniczky-levéltár* kivételével, melynek oklevelei száma mintegy 3000 darabra tehető, a következő számadatok tüntetik fel:

1. *Kapy*-család levéltára tartalmaz:

	2 drb	XIII. századi	
	115 »	XIV.	»
	394 »	XV.	»
és	127 »	XVI.	»
<hr/>			
összesen	638	mohácsi vész előtti,	
továbbá:	326 drb	XVI. századi	
	730 »	XVII.	»
	897 »	XVIII.	» és
	535 »	XIX.	»
<hr/>			

összesen 2488 mohácsi vész utáni oklevelet, az összes darabszám tehát: 3126.

A *Görgei*-család levéltára:

	23 drb	XIII. századi,	
	91 »	XIV.	»
	170 »	XV.	»
	14 »	XVI.	» = 298 darab mohácsi
vész előtti, és	120 »	XVI.	»
	176 »	XVII.	»
	192 »	XVIII.	» és
	1539 »	XIX.	» = 2027 darab mohá-

csi vész utáni oklevelet, mely utóbbiak közül 1449 darab az 1848—49-diki eseményekre, illetőleg Görgei Arthur szereplésére vonatkozik. Az egész levéltár darabjainak száma 2305-re rug.

A *Dobos*-családnak már előbb elhelyezett levéltárához a család 1389 drb mohácsi vész utáni oklevelet küldött be.

— **Hungariék külföldi könyvpiaczon.** Rosenthal Lajos müncheni ismert antiquarius LXVI. számú catalogusában a következő magyar könyveket árusítja, melyekre ezennel felhívjuk a szakférfiak figyelmét:

1. [*Biblia Ungarica.*] Szent Biblia az egész Keresztýensegben he vött Regi Deak bötüböl Magyarra fordította a Jesus-Alatt Vitezkedo Tarsa-sag-beli Nagy-Szombati Kaldi (György Pap. Bechben 1626. *Frontisp. gravé.* Pet. in-fol. Rél. Le titre monté. 150 Mk.

Trad. hongr. [la prem] faite à l'usage des *catholiques* par Geo *Kaldi*, natif de Tyrnau. A la fin le traité polemique du traducteur: Oktato Intes a Sz. Biblia-felöl. — (Cat. Szechenyi I. 560.) Inscription de nom au titre gravé, peu lésé vers la marge. Jusqu'à la page 62 plusieurs ff. sont raccommodés.

2. [*Brenner*, abbé.] Histoire des révolutions de Hongrie où l'on donne une idée juste de son légitime Gouvernement. Avec les mémoires du prince Franc *Rakoczy* s. la guerre de Hongrie et ceux du comte *B. Niklos* sur les affaires de Transsilvanie. [Publ. par *P. Marchand.*] 2 vols. La Haye 1739. *Avec une carte géogr. et 2 portr. de Rakoczy. J. Felkema* del. et sc. 4. Veau, dos doré. 30 Mk.

3. *Cella*, Ancelm et Christoph. Europae descriptio Carolo V. dedic. Prognosticon *Antonii Torquati* Ferrarien. astrologi ab ao. 1480 ad a. 1538 *Matthiae* Ungar. regi dic. De fide et moribus Aethiopum per *Franc. Titelmann* Hallensem. Antv., Joa. Grapheus in aedib. Steelsii, 1536. *Marque typ.* 28 ff. Vel. 30 Mk.

Omis par Panzer et Nuits. Cont. des chapitres: Boemia, Polonia, Lithuania, Livonia, Prussia, Russia, Romania, Hungaria.

4. *Chronica* vnnd beschreibung der Türckey mit yhrem begriff, ynnhalt, prouincien, völkern, ankunfft, kriegem, reysen, glauben u. s. w. von eim *Sibenbürger* 22 jar darinn gefangen gelegen yn Latein beschrieben, verteutsch. Mit eyner schönen Vorrhed zehen oder aylff Nation vnd Secten der Christenheyt. Sebastiani *Franci* Anhang der Moscobiter vnd Weissen reissen. Nürnberg., Fried. Peypus. Anno 1530. 53 Bl. 4. Cart. *Sehr selten!* 100 Mk.

Kertbeny S. 84. No. 398. Der Pergament-Umschlag dieser Chronik ist Bruchstück eines Blattes aus einem Neumen-Manuscript des XI. Jahrh.

5. *Czvittinger*, D. Specimen Hungariae literatae. Acc. Biblio-

theca scriptorum qui extant (sic!) de rebus Hung. Francof. et Lips. 1711. 4. Veau. Taché d'eau. 24 Mk.

6. [*Hongrie.*] «Austria e Ungaria nova descriptio.» Carte de ces contrées entre Linz, Bornberg, Belgrad, Bistritz, *Gravure* e. t. d. *Ferando Bertelli* exc. 1565. Gr. in Fol. obl. 80 Mk.

Carte géographique excessivement rare. Très-grande de marges.

7. [—] «Nova descriptio totius Hungariae.» Carte de la Hongrie de Vienne à Czernowitz et de Zara à Zigeth. *Gravure* e. t. d. d'un maître anon. (Lafreri?) Romae 1559. Gr. in Fol. 80 Mk.

Carte excessivement rare et précieuse.

8. [—] *Sibmacher*, Joh. Hungaria. La petite carte de la Hongrie. Signé: Johan Sibmacher Norinberg, faciebat et excud: S. d. (vers 1590) Gr. in Fol. obl. h. 264 mm. l. 350 mm. 50 Mk.

Andresen II. No. 99. Belle gravure. Il ne faut pas confondre cette précieuse carte publiée séparément avec celle qui se trouve dans l'ouvrage d'Ortelius.

9. [*Kanischa.*] *Sibmacher*, Joh. Wahre Contrafactvr der Belegervng der Vöestvng Canischa. Anno M.D.CI. Schöne Radirung, bezeichn.: Im veldleger vor Canischa abgerissen. H. 214 mm. Br. 325 mm. Unten 11 Zeilen Text in Typendruck angeklebt. 30 Mk.

Andresen No. 73. — *Drugulin* 1065. Eingerissen u. sauber ausgebesert. Sehr gut erhalten.

10. *Missale* sm chorum alme eccl'ie *Srighoniensis*. Venet. imp. Joh. Paep. librarii Budensis, p. Joh. Emericum de Spira, 1498. 4. Kal. Martii [26. Feb.] *Goth. en r. et n.* Avec la *musique* notée. 12, 8 et 230 ff. Fol. Rel. 360 Mk.

Weale p. 196. Missel de la plus grande rareté. Notre exempl. contient le titre, le Calendrier [Martius-December]. Ff. XVII—CCXXX. [f. XCIV. XCVIII, XCIX manquent.] F. XCV déchiré et la moitié restaurée p. écrit. La marge bl. du titre et de 2 ff. du calendrier coupée. Qq. ff. courts de marges.

11. [*Peeters, J.*] Recueil de 130 planches rel. aux guerres des Turcs en Hongrie. Frontisp. allégor. avec les portraits de l'empereur et de l'impératrice; 11 portraits équestres de l'empereur Léopold, souldan Mahomet, Jean III. Sobieski, grand vizir Mustapha, Charles II. d'Espagne, Maximilian Emanuel élect. de Bavière, Charles V. duc de Lorraine, Jul. Franc. duc de Lauenbourg, Fréd. Guill. élect. de Brandenbourg, Emeric Tököly, comte Rüdiger de Staremburg; 10 planches: siège de Vienne et défaite des Turcs; 74 vues de villes et forteresses dans l'Autriche, la Hongrie, la Turquie etc. tels que Vienne, Raab, Gran, Waitzen, Buda, Neuhausel, Ruchau,

Waradin, Temeswar, Szigeth, Gratz, Constantinople, Candia, Malta etc. etc.; 35 planches: viste delli Dardanelli del Strecio come delle città e castelli nel' arcipelago e nell' Arabia e Siria p. e.,: les chateaux des Dardanelles, Tunis, Oran, Gibraltar, Tanger, Tripolis, Algier, Alexandria, Jerusalem, Antiochia, Mekka e. a. *Gravures à l' eau forte*, (Gasp. Boultats, Rom. de Hooghe, Lucas Vorsterman fec., Jac. Peters exc.) *Antv. ca. 1690*. Avec un texte explic. de 6 ff. Pet. in-fol. obl. Veau. 100 Mk.

12. *Ransanus*, Pet. Epitome rerum Hungaricarum. Ternaviae, Lu. Peechus, Pann., 1579. *Bord. du titre*. 188 ff. 12. D.-veau, dos dor. [Rel. mod.] 48 Mk.

Deschamps 1227. Les premières impressions de Tyrnau datent de 1578. Peu taché et piqué.

13. *Rossi*, Gio. Giac. de. Teatro della guerra contro il Turco, dove sono le piante, e le vedutte delle principali città e fortezze dell' Ungaria, Morea, e d'altre provincie, con gl'assedii, e conquiste fatte dall' armi cristiane. Roma 1687. *Titre et 41 planches gravées de la double grandeur des pages*. Gr. in-fol. 300 Mk.

Les planches no. 2,38 et 39 manquent.

Les autres représentent: 1) Machina de Giuochi fatti da G. G. de Rossi in occasione della conquista de *Buda*. 3) La città di Vienna con la maggior parte dell' Austria infer. incend. da Turchi e Tartari 1683 4) Les vues de Vienne, Pressbourg et Raab. 5) Vienna assediata, e liberata gli 12 settembre. 6) Il trionfo dell' armi christ. della città e fortezza di Castelnuovo. 7) Castel Tornese, Fortezza di Corinto: Misitra olim Sparta; Fortezza di Negroponte. 8) Prospetto e pianta di Munkatsch; Fortezza di S. Giob. 9) Veduta e prospetto dé Dardanelli nello stretto del Golfo di Lepanto, prospetto della città e fortezza di Lepanto. 10) Saravas; Eperies; Dubizza; Lika. 11) Città e porto di Napoli di Romania nella Morea assed. dall'armi Venete 1686. 12) Sicklos; Cinque chiese; S. Nicolo; Palitta. 13) Vittoria sotto la città di Strigonia; 14) Cassovia; Hat Wan; Zolinok; Belgrado. 15) Essech e Verowitza. 16) Constantinopoli; Stretto de Dardanelli. 17) S. Maura; città di Scio. 18) Città di Coron in Morea; città di Modon; 1) Chin ò sia Clin; Prevesa con le città adjacenti; 20) Kamieniec in Polonia; 21) Città di Napoli di Romania in Morea, Malvasia in Morea, Calamata in Morea. 22) Pianta et elevatione delle fortezze di Navarino; 23) Dolcigno. Castelnuovo in Dalmatia; Navarino; Patrasso in Morea; 24/25) Pianta et elevatione della città e fortezza di Buda. 26) Orientis Porta Taurunum vulgo Belgrado. 27) Pianta e bloccature della città e fortezza d'Agria. 28) Battaglia nelle vicinanze di Darda. 29) Armata imperiale sotto il commando del Duca di Lorena. 30) Caposwar; Symonthorna; Colocza; Segedino. 31) Pianta della città di Athene. 32) Czyula; Tockay; Vittorie de Christ contro il Turco con

la Presa di Parcan e Strigonia. 33) Vacia; Filek; Temeswar; Adrianopoli. 34) Novigrad; Sigeth; Wardein; Vicegrad. 35) Alba Reale; Canissa; Agria. Eger o Erla; Naihaisel. 36) Strigonia liberata dall'assedio con la battaglia; Eseh e suo ponte bruggiato dall'esercito Cesareo. 57) Hermonstat; Samosch Vywar; Geno o Boros Jenó; Kowar. 40) Fortezza di Naihaisel. 41) Mostra dell'ordinanza e marcia dell'esercito di Mehemet III. contro li Christiani per l'assedio di Vienna nell'anno 1683. — Peu taché d'eau.

14. [*Zighet.*] *Historia* di Zighet ispugnata da Suleiman re dé Turchi l'anno 1566. Venezia, Bologn. Zaltieri, 1570. 24 pp. 2 ff. 4. Br. 18 Mk.

Omis par Melzi.

15. *Zimmermann*, Wilh. P. Aller deren Ungarischer Stätt, Vöstunge, Castellen, u. Häuser, welche von anfang der Regierung Rudolphi II. biss auff 1603. Jar mit Krieg von dess Röm. u. Türck. Kayzers Kriegsvolk ersucht, belägert etc. worden abriß u. warhaffte Contrafacturen auf dise form in Kupffer gradirt. Under welche figuren die summa selbiger Handlung auffskürtzest mit wenigen *Reimen* begriffen. Darzu auch die *Historia* d. fürnembsten handel desselbigen Kriegs wesenss durch S. *Dilbaum* gethon worden. Augsp. 1605. Qu.-fol. Pergtbd. 120 Mk.

Theil I enth. 57 num. Kupfer von denen 3 u. 4 fehlen, ebenso der Text zu d. Kupfrn 6—17 (2 BII.). Theil II 31 num. Kupfer. Der Text zu d. Kupfern 13—15 fehlt.

Ezen felsorolt könyveknek legnagyobb része a N. Múzeum könyvtárában megvan. A könyvek mellett kitett árak német márkában értendő.

— **A porosz közoktatási miniszter rendelete a könyvtárak közti könyv- és kéziratkölcösznések tárgyában.**¹

A porosz kir. közoktatási miniszter a berlini királyi könyvtárhoz és a poroszországi egyetemi, valamint a münsteri és braunschweigi lyceumi könyvtárakhoz a nyomtatványok és kéziratok kikölcsönzése tárgyában a következő rendeletet adta ki, melyet fontosságánál fogva itt egész terjedelmében közlünk. A rendelet szószerinti szövegben így hangzik:

«Felhatalmazom ezennel a berlini királyi könyvtárt és az összes egyetemi könyvtárakat, ide értve a münsteri és a braunschweigi lyceumi könyvtárakat, hogy nyomtatványait és kézírataikat — a mennyiben ezeknek kikölcsönzését különös szabályok nem tiltják — más németországi állami, vagy állami felügyelet alatt álló

¹ L. a Centralblatt für Bibliothekswesen 1890. 3. füzet 101—103. l.

könyvtáraknak, *valamint külföldi könyvtáraknak is*, a következő feltételek mellett kikölcsönözhetőek és közvetlenül könyvtártól könyvtárig elküldhetőek.

1. A kölcsönkérő könyvtár a viszonyosságra és a kölcsönzési feltételek megtartására (§. 2—6.) kötelezi magát.

2. Az elküldés gondos elcsomagolásban, a megfelelő ár kitétele mellett, a kölcsönkérő könyvtár költségén és felelősségére történik.

3. A kikölcsönzési határidő (az oda- és visszaküldés idejét leszámítva), ha a kölcsönadó könyvtár főnöke egyes esetekben más módon nem rendelkezik, nyomtatványokra nézve rendszerint hat hét, kéziratokra nézve három hónap.

4. A kikölcsönözött nyomtatványok és kéziratok a kölcsönkérő könyvtárakban gondosan megőrzendők és csak ezeknek tűzmentes helyiségében használandók; a nyomtatványoknál azonban szabadságában áll a kölcsönadó könyvtár főnökének megengedni, hogy ezeknek őrzése és használata a kölcsönkérő könyvtár helyiségén kívül is, ennek felelősségére történjék. A hasonlóknál, ha több mint egy írásmintának vagy egy levélnek reproductiója kívántatik, külön engedély kérendő.

4. A visszaküldés az elküldéshez hasonló elcsomagolásban és legalább is ugyanazon értéknyilvánítás mellett, a kölcsönkérő könyvtár költségére és felelősségére történik.

5. Ha a kölcsönkért kézirat vagy nyomtatvány megrongáltatik vagy elvesz, a kölcsönkérő könyvtár részéről kárpótlás fejében azon összeg fizetendő, melyet a kölcsönadó könyvtár főnöke a saját felettes hatóságával egyetértve megállapít, még azon esetben is, ha ezen összeg a kitett értéknyilvánítást meghaladná.

von Gossler,

közükatási miniszter.»

Ezen rendeleten kívül a porosz királyi közükatási miniszter úr a porosz egyetemek gondnokaihoz a következő kísérő-levelet intézte:

Félreértések kikerülése végett megjegyzem még, hogy ezen rendelet által a további könnyebbségek engedélyezése, milyen a kéziratnak a kölcsönkérő könyvtár helyiségén kívül való használata, épenséggel kizárva nincsen; csak hogy ilyen esetben a kölcsönadó könyvtár főnökének előleges engedélye kikérendő.

Ezzel kapcsolatban érdekesnek tartjuk még az olasz könyvtárak 1886-ik évi kölcsönzési szabályzatából a következő két cikket ide iktatni.

76. cikk.

Midőn egy idegen könyvtár olasz könyvtárból kéziratot kér kölcsön, a kérvényben kiteendő az illetőnek a neve, állása és hazája, a ki részére a kézirat kívántatik: továbbá kiteendő, hogy vajjon az illető a kért kéziratból kivonatokat óhajt-e készíteni, avagy pedig ezt más, részletesen megjelölendő kéziratokkal vagy nyomtatványokkal kívánja összehasonlítani, avagy pedig egészen lemásolni.

Az idegen könyvtár köteles a kézirat visszaküldése alkalomával nyilatkozni arról, vajjon a kölcsönkért kézirat nem lett-e más célra felhasználva, mint a mely a kérvényben eredetileg kitéve volt.

Ezen adatok egyes egyedül a kézirat történetére vonatkoznak, és az olasz királyság által a nyilvános könyvtárak számára kiadott szervezeti szabályzat 39., 177. és 178. cikkében mindenkire nézve egyformán érvényesek.

77. cikk.

Az idegen könyvtár, mely olasz nyilvános államkönyvtártól egy kéziratot kap kölcsön, a folyamodó helyett kötelezi magát arra, hogy az olasz közoktatási miniszteriumnak az illető könyvtár számára, melyből a kikölcsönzés történt, egy példányt küld ajándékba azon munkából, melyben a kézirat ismertetése vagy ennek szövege részben vagy egészben megjelenni fog.

A mennyiben a kézirat lenyomata gyűjtelékes munkában, akadémiái közleményekben, vagy más kiadványokban történt, melyek több kötetből állanak, elegendő, ha ajándékképen az illető kötetnek két kivonata, vagy két példánya küldetik meg, melyben a kézirat lenyomatott. (69. cikk).

A porosz királyi miniszter úrnak ezen rendeletét, mely a diplomáciai közvetítés mellőzésével a könyvtárak egymás közötti érintkezését megkönnyíti és a kikölcsönzést a viszonyosság elvére alapítja, az egész tudományos világ, első sorban pedig az önálló kutatással foglalkozó szakférfiak, mint nagy vívmányt és haladást, örömmel üdvözölték. Ezen lelkes üdvözlethez csatlakozunk mi is, s örömmel jelenthetjük, hogy a m. kir. közoktatási miniszter úr a porosz

miniszter úr rendeletét a Nemzeti Múzeum, a budapesti és kolozs-vári egyetem, és a m. t. Akadémia könyvtáraival közölte, mi által könyvtáraink azon szerencsés helyzetbe jutottak, hogy az említett poroszországi könyvtárakkal kölcsönzési ügyekben közvetlenül érintkezhetnek, s a külföldről kívánt kéziratokat és nyomtatványokat tudósainknak — a diplomáciai hosszadalmas út mellőzésével — gyorsan és egyenesen közvetíthetik. A porosz közoktatásügyi miniszter által megszabott feltételeket, a wolffenbütteli hercegi könyvtár kivételével, a németországi könyvtárak egytől-egyig elfogadták, továbbá a feltételekhez hozzájárultak a belga, hollandi, svájci és osztrák-magyarországi könyvtárak, illetőleg ezeknek kormányai.

— **Néhai Pesty Frigyes** történetirónk hagyatékát, mely Temesmegye monographiájának részben feldolgozott, részben czédulákban összeállított nyers anyagából és diplomatáriumából, továbbá más magyarországi megyék történetére vonatkozó, több ezer darabra menő kiadatlan oklevél-másolatból áll, a M. T. Akadémia történelmi bizottsága a saját kéziratgyűjteménye számára megvásárolta. Ezen hagyatékban volt egy *«Magyarország Helységnévtára»* című kéziratgyűjtemény is, mely ívrétben 63 kötetből áll s a magyarországi helységek történetére 1864 óta részben hatósági közegek közreműködésével, részben magán úton gyűjtött adatok eredményét tartalmazza. Ez utóbbi gyűjteményt a M. N. Múzeum könyvtára szerezte meg, hol azóta már rendeztetett és a kutató közönségnek rendelkezésére áll.

— **Mátyás király halálának 400-ik évfordulóját** († 1490. ápril 6.) folyóiratunkban Fraknoi Vilmos közleményével: Mátyás király leveleinek új kiadásáról óhajtjuk megünnepelni. S hogy ezen évfordulónak szélesebb körben is nyoma legyen, szándékunk Mátyás király bibliographiai emlékeiből a Corvina jellemző borkötéseit, melyek a könyvkötészet történetében önálló stílyt képviselnek, melyről az európai szakférfiaknak nincs tudomásuk, a folyó évi augusztus 7., 8. és 9-én Antwerpenben tartandó nemzetközi bibliographiai congressuson megismertetni s indítványt teszünk arra nézve, hogy ezen kötések közül egy jellemző példány a congressus évkönyvében reprodukáltassék s reájok a szakférfiak figyelme felhívassék. Az indítvány sorsáról a jövő számban értesíteni fogjuk olvasóinkat.

— **A „Magyar Könyvszemle“** 1890-ik évi folyamának II. befejező része, az 1890-iki könyvészeti melléklettel együtt sajtó alatt van s néhány hét alatt fog szétküldetni. Az 1891-ik évfolyam pedig évnegyedes füzetekben fog látni napvilágot. *A szerkesztő.*

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt 1876-ban folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

E folyóirat a jelen évben XV. folyamába lép.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb fölfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Figyelemmel fogja kísérni a külföldi könyvtárakban létező hungaricákat, s tudomást vesz a külföldi bibliographia hazánkat érdeklő nevezetesebb mozzanatairól. Ezenkívül külön rovatban ismertetni fogja a külföldi könyvtárak mozgalmait és nevezetesebb vívmányait. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólalásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A «Könyv-Szemle» megjelenik évenként 32 ívnyi terjedelemben, időhöz nem kötött füzetekben, több műmelléklettel, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 1886-tól fogva 4 frt.

Az első évfolyam elfogyott; a II., III., IV., V., VI., VII., VIII., IX., X., XI., XII., XIII. és XIV. folyam a rendes évi áron, együttvéve pedig 30 frton kapható.

Az előfizetési pénzek **Hornyánszky Viktor könyvárusi üzletébe**, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

Budapest, 1890.

Csontos János,

könyvtári segédőr, mint a „M. Könyv-Szemle” szerkesztője.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR NYOMDÁJA.

1891.

Jelen kettős füzethez egy chromo-litographiai és egy czinkographiai melléklet van csatolva.

AZ 1890. ÉVI FOLYAM III—IV. FÜZETÉNEK TARTALMA:

	Lap
Ráth György: Nyomatott szertartáskönyveink a római Rituale be-	
hozataláig:	163—191
Az olasz könyvtárak 1885. évi pragmatikája. Némethől fordította	
<i>Horváth Ignác.</i>	192—218
Csontos János: Lengyelországi könyvtárhúvárlatok	219—256
Hellebrant Árpád és Horváth Ignác: Adalékok Szabó Károly Régi	
Magyar Könyvtárának II. kötetéhez	257—275
Majláth Béla: Jelentés a M. N. Múzeum könyvtáráról 1889—1890-ben	276—294
Szilágyi Sándor: Szabó Károly nekrológja	295—299
Petrov Sándor: Biegner János brassói Tetraevangeliuma 1561-ből a	
cserekehgyi monostor könyvtárában	300—303
Hazánkat érdeklő külföldi szemle.	
Csontos János: Az antwerpeni bibliographiai congressus 1890-ben	304—339
Vegyes közlemények	333—370
Jelentés a M. N. Múzeum könyvtáráról 1890-ben. — Jelentés a budapesti m. kir.	
tudomány-egyetem könyvtáráról 1890-ben. — Jelentés a M. T. Aka-	
démia könyvtáráról 1890-ben. — Jelentés a Somogyi-könyvtárnak	
1889—90. évi forgalmáról. — A debreczeni ev. ref. főiskola nyilvános	
olvasóterme. — A kaposvári áll. főgymn. és Somogyvármegye egye-	
sített könyvtárának czímjegyzéke. — A Magyar Nemzeti Múzeum	
kézirattára. — A Magyar Nemzeti Múzeum levéltára. — Catalogus	
bibliothecae Joannis Cardinalis Simor Principis primatis regni Hun-	
gariae, archiepiscopi Strigoniensis. — A Thuróczi krónika. — Lőcsei	
nyomdász-nyugta 1686-ból. — Dr. Illésy János: Röpiratok az 1728-iki	
országgyűlésről. — Debrenthei Tamás püspök egy ismeretlen codexe	
Bécsben. — Rajcsányi Ádám magyar nyelvű recipéje a XVIII. századból.	
— Ismeretlen Corvin-codex Ragusában. — Adatok a magyarországi	
középkori könyvtárak történetéhez. — Mátyás király könyvtárának jel-	
lemző bőrkötéseiről.	
Magyarországi könyvészet 1890-ben. Összeállította: Horváth Ignác	1—162
Magyar irodalom	1—93
Hazai nem magyar irodalom	94—114
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	114—120
Naptárak az 1890. évre	120—130
Egyházi névtárak és directoriumok az 1890. évre	131—132
Iskolai értesítők az 1889—90-ik évre	132—162
Kimutatás a «Magyar Könyv-Szemle» 1890-ik folyamában felsorolt könyvekről.	
Előfizetési felhívás.	

NYOMTATOTT SZERTARTÁSKÖNYVEINK A RÓMAI RITUALE BEHOZATALÁIG.¹

RÁTH GYÖRGYTŐL.

A fennmaradt hazai könyvjegyzékekben és egyéb írott emlékekben a szertartáskönyveket, melyek a nyilvános isteni tiszteleten kívül kiszolgáltatandó szentségeket és szentelményeket tárgyzazzák, a római rituale behozataláig különböző elnevezések alatt találjuk. De ezek tárgyukra nézve is eltérnek egymástól, a mennyiben egyfelől többnyire a szentségeknek csak egy részére szorítkoznak, másfelől pedig oly szertartásokra is kiterjednek, a melyekre vonatkozó utasítások jelenben a misekönyvek keretébe tartoznak.

Az ilyenmű legrégibb önálló szertartáskönyvek a keresztelés rendjének szabályozására szorítkozván, «*Baptisterium*» név alatt fordulnak elő.² Így szent István adománylevelében, melyet a pécsváradi benczés monostor alapítása alkalmából 1015-ben kibocsátott, 33 ajándékozott egyházi kézirat között 2, a szentmártoni apátság kincseit és vagyonát tartalmazó 1093-dik évi összeírásban pedig 70 könyv között 4 Baptisteriumról történik említés.³

¹ Ezen közlemény mutaltvány szerzőnek egy nagyobb tanulmányából, melyet saját könyvtárának ritkaságairól ír. A cikk, Dankó József folyóiratunkban megjelent, hasonló tartalmú cikkének kiegészítő részét képezi, s mert bibliographiai és művelődéstörténeti szempontból sok újat és ismeretlent tartalmaz, ezért azt egész terjedelmében adjuk.

Szerk.

² Ekként értelmezi a Baptisterium elnevezést Du Cange, (*Glossarium*. 581. l.) és Szvorényi, (*Amoenitates* II. 55. l.); Zaccaria, (*Bibliotheca ritualis* I. 157. l.), azonban hozzáteszi, hogy az alatt néha az egész Rituale értendő; de ily tágabb értelmezésnek úgy hiszem, csak a későbbi időkben lehet helye.

³ Fejér, *Cod. dipl.* I. k. 301. l.; Koller, *Hist. episc. Quinqueecl.* I. k. 79. l.

A IV. László uralkodása alatt 1279 vagy 1280-ban tartott budai zsinat határozatainak 42-dik szakaszából kitűnik, hogy már ekkor nemcsak a keresztséget, hanem az utolsó kenetet s egyéb hasonló szertartásokat is szabályozó «*Manuale*» című szerkönyvek voltak használatban, és a «*presbyteri parochiales*» azoknak tartására köteleztettek.¹ Ily manualékkal találkozunk azután a veszprémi káptalannak a XV. század első feléből származó,² valamint a kolosmonostori konventnek 1427-dik, a kaplonyi egyháznak 1444-ik és a szent Máriáról címzett bulcsi egyháznak 1471-ik évi könyvjegyzékeiben.³

Budai Mihály az 1311. év körül készült ama csinos kiállítás s most a nemzeti múzeum könyvtárában őrzött ismert codexét, mely a virágvasárnapján, nagypénteken, nagyszombaton, a husvéti szenteléseknél, a feltámadáskor, hamvazó szerdán, az utolsó kenetnél s a temetésnél stb. követendő szertartásokat tartalmazza, a colophonban «*Agenda*»-nak nevezi. Hasonló természetűnek tekinthető a Pray-codexnek az eme szertartásokat tárgyzó része is. A pozsonyi káptalan 1425. évi könyvjegyzékében szintén fel van említve egy *Agenda ecclesiae*;⁴ míg a bátfai Sz.-Egyed templomnak egyik régi leltára «III Agenda» tételt tartalmaz.⁵

Egyébiránt kézirati magyar agendának létezését a halotti beszéd és könyörgésen felül tanusítja Geréb László erdélyi püspöknek egyházmegyéje felső és alsó papságához Pozsonyból 1478-dik évi február hó 16-án (Dominica Reminiscere) intézett rendelete. E szerint az erdélyi részeknek Mátyás király mellett levő követei ismételten megkeresték a püspököt annak elrendelése iránt, hogy az elődei alatt dívott szokásnak megfelelőleg a keresztelés, bérmlás, s a házasságkötés szentsége a keresztény hiveknek a haza nyelvén szolgáltatassék ki. Ennek, valamint a királynak kifejezett óhajta folytán eziránt az ország főpapjaival közelebb tárgyalván:

¹ Wenzel, Monumenta. VI. k. 41. l. «M. K.-Szemle» 1878. évf. 168. l.

² Lásd a «M. Könyv-Szemle» 1885. 137—155. lapjain közölt inventariumot, melynek egy tétele következőleg szól: *Item quinque libri Manualium, tres maiores, et duo minores, qui inproprie dicuntur Manuales, quia habent mixtim omnes consecrationes et alia multa.*

³ «M. Könyv-Szemle», 1889. évf. 89. 1880. 183. és 1883. 68. l.

⁴ «Uj Magyar Museum», 1856. évf. 170. l.

⁵ Ábel Jenő: «A bátfai Sz.-Egyed templom könyvtárának története» 24. l.

a fenforgó kérelemnek és óhajtnak nyomban eleget tett volna, ha az a körülmény nem gátolná, mikép az általános szent zsinat által behozott «*Agendarum parochialium*» püspökileg helybenhagyott magyar fordítása nem létezik. Tudvalevőleg pedig a római szentegyház kebelében támadt szakadások legnagyobb részben a szent canonok rossz értelmezéséből és fordításából keletkeztek. Meghagyja tehát testvéreinek, egyházmegyéje papságának: küldjenek ki körükből egy-két társat, kik a fordítást eszközöljék, s a befejezett művet neki visszatérte után megvizsgálás és jóváhagyás végett mutassák be.¹

Hogy nálunk a püspökök és papok által eszközözendő áldásokat tartalmazó szertartáskönyvek: *Libri benedictionales*,² használatban voltak, igazolja a zágrábi káptalannak egy XV. századbeli könyvlajstroma,³ valamint a veszprémi káptalannak már idézett leltára.

Végül sorozatunkban beilleszthető az 1477-dik évi bártfai számadásokban érintett *Orationale*, a mennyiben abba bizonyára oly oratiók is fel voltak véve, melyek a szentségek kiszolgáltatásánál alkalmaztatnak.⁴

Hozzátehetem még, hogy Telegdi Miklósnak, az 1586-ban elhalt pécsi püspöknek könyvtárában egy-egy *Sacerdotale*, *Manuale parochiale*, *Agenda és Obsequiale* is létezett, mely munkákra valószínűleg az Ordinarius kiadásánál volt szüksége.⁵

A mi nyomtatott szertartáskönyveinket illeti, a melyeknek ismertetését ezúttal czéломúl sajátlag tűztem ki, azok a fölveti s épen egy századra terjedő időszak alatt előbb *Obsequiale* vagy *Baptismale*, és utóbb *Agenda* czimmal kerültek forgalomba.⁶

¹ Először adta ki K. A. «Nachlese auf dem Felde der ungarischen und siebenbürgischen Geschichte» című munkájában a gyulafehérvári Batthyány-codex után.

² L. Du Cange Glossariumában a Benedictionalis definitióját.

³ «M. K.-Szemle» 1880. évf. 363—368. l.

⁴ Ábel idézett munkája, 18. l.

⁵ «M. K.-Szemle» 1880. évf. 48. l. 202—205. szám. Du Cange szerint a Sacerdotalis oly könyv, «in quo ritus ad sacerdotem pertinentes continentur, recentiori Rituali copiosior».

⁶ Én itt szertartáskönyvek alatt csak a Ritualével ugyanazonos természetűeket értem, s jelen tanulmányom csak ezekre szorítkozik. Nem terjed ki tehát az Ordinariusokra, illetve Directoriumokra, melyeket különben Dankó Józsefnek a «M. K.-Szemle» 1888. folyamában megjelent jeles értekezése (105—139. l.) alaposan és kimerítően tárgyal.

Sikerült pedig ezeknek következő kiadásait megállapítanom:

Az első kiadás nyomtatott Nürnbergben 1496-ban. Első levele üres s czimlapja nincs.

2^a. l. Incipit obsequiale seu baptismale secundum chorum alme ecclesie Strigoniensis.

Initium sancti evangelii secundum Johannem. Utóbb még ugyanazon lapon:

Sequitur exorcismus salis et aque diebus dominicis per totum annum.

3^a. l. Ordo benedictionis nubentium, precipue quando fit cum solennitate.

4^a. l. Copula super viduas.

4^b. l. Introductio sponsae novae post nuptias.

5^b. l. Incipit catechismus puerorum.

9^a. l. Introductio mulieris post partum.

10^b. l. Sequitur ordo ad inungendum infirmos.

16^b. l. Sequitur Recommendatio animae, quando iam prope est morti.

18^b. l. Tunc aspergatur aqua benedicta, et thurificetur, et ad ecclesiam portetur.

25^b. l. In die Paschae Benedictio carnum. Benedictio super carnes avium.

26^a. l. Ovorum, caseorum, ad quevis, ad omnia benedictio.

26^b. l. Segetum consecratio in die sancti Marci evangelistae.

29^a. l. Benedictio pabuli seu avenae in die sancti Stephani protomartyris.

30^a. l. Benedictio vini seu amoris S. Johannis tertio die post domini nativitatem.

31^a. l. Benedictio baculorum et capsellarum pro peregrinis.

33^a. l. In reversione peregrinorum. Benedictio novi panis.

33^b. l. Benedictio uvae seu novae fabae, pomorum benedictio, benedictio ad vasa nova, benedictio novae domus.

34^b. l. Oratio dominica. Symbolum. Sequuntur decem praecepta.

35^a. l. Septem peccata mortalia. Quinque sensus corporis, iidem de anima. Peccata clamantia in coelum. Peccata in spiritum sanctum. Peccata aliena.

35^b. l. Septem sacramenta. Sex opera misericordiae. Septem dona spiritus sancti. Circumstantiae peccatorum.

36^a. l. Ordo in purificatione sanctae Mariae.

38^a. l. In capite jejunii. Exorcismus cinerum.

39^a. l. Ordo in die ramis palmarum.

40^a. l. Exorcismus florum et frondium.

42^b. l. In coena domini.

43^b. l. Ordo in parasceves.

45^a. l. Ordo in sancto Sabbato.

48^a. In assumptione beatae Mariae virginis.

Colophon: *Obsequialium benedictionum opus eximium. Impensis ac industria Georgii Stuchs de Sultzpach, Civis Nurnbergensis, magna cum diligentia: fideliorique studio emendatum, secundum Ordinarium ac Rubricas Alme Strigonien-sis Ecclesie caractere meliori impressum, Anno a nativitate Christi MCCCCXCVI. kalendas Novembris IX. finit feliciter.*

48^b. levél üres.

8-rét. Erős fehér papírja koronát ábrázoló vízjegyet tüntet fel. Apró gót betűk, 48 számozatlan levél custosok nélkül, a—f signaturával, laponként 32 sorral. A fejezetek, imádságok, zsoltárok és evangeliumok kezdőbetűi, valamint a szövegben előforduló keresztjelek vörös színnel vannak nyomva.

Jelen kiadás nemcsak semminemű külföldi bibliographiai munkában nincs felemlítve, hanem a hazai egyháztörténeti irodalomban is ismeretlen s a szertartásos könyvekkel különösen foglalkozott íróink, jelesül Knauz Nándor és Dankó József kiváló szakférfiak előtt is ismeretlen maradt.

Egyetlen ekkorig ismert példányát könyvtáramban őrzöm. Az széles lapszélű, s igen jól van megtartva. Kötése egykoru csupasz fatábla sérült bőrháttal és közepén egy rézkapocs nyomával. Könyvészeti leírását először közöltem a «M. Könyv-Szemle» 1888-ki folyamában; s most csak a sorozat teljessége végett adom ismét.

A fentebbi colophon tartalmából nem alaptalanul következtethető, hogy az esztergomi Obsequiale-nek jelen kiadását már egy másik előzte meg, s hogy a misekönyvek fényes kiállítása által híressé vált nyomdász Stuchs (Stüchs, Stochs, Stöchs) György a könyvet csak újból adta ki javítva és jobb betűkkel nyomtatva.

Mindazonáltal én inkább vagyok hajlandó azt az értelmezést elfogadni, mikép a nyomtatás gondosan helyesbített kézirati szöveg után s általában véve jobb betűkkel eszközöltetett. Jelen kiadást

tehát mindaddig, míg egy korábbinak példánya tényleg napvilágra nem kerül, az ismert elsőnek kell tartanom; s pedig azért is, mert az ugyanazon évben ugyanazon nyomdásznál megjelent esztergomi Ordinarius szintén editio princepsnek van elismerve.

Második kiadása megjelent Bécsben 1500-ban. Czime vörösen nyomva: *Baptismale Strigoniense*; ez alatt a magyar czímer. A címlevél b. lapján tartalomjegyzék. Az első számozott levél kezdődik: *Incipit obsequiale seu baptismale secundum chorum almae ecclesiae Strigoniensis*. Colophonja vörös betűkkel: *Impressum cura et expensis Joannis Hertzog Civis Budensis: sub suo signo: in inclyta urbe Vinena (így) per impressorem Joannem Winterburg MD. Seculari*. Ezután Hertzog jelvénye. 4-rét, a szöveg vastag nagy, a versek kisebb gót betűkkel nyomtatva; 1 számozatlan, 71 számozott levél, a—i1111 signatúrával. Először ismertette Mayer a zwettl-i cisztercita-monostor könyvtárának példánya után.

Eme kiadásnak különös érdeket kölcsönöz az a körülmény, hogy Hertzog János személyében oly budai könyvárussal ismertet meg, a kinek létezéséről előzőleg nem volt tudomásunk.

Az említett egyetlen példány, mint a tulajdonos monostor könyvtárnokától értesültem, időközben eltévedt, s így annak személyes megvizsgálása iránti lépéseim sikertelenek maradtak.

A harmadik kiadás Velenczében jelent meg 1501-ben, a nyomdász kijelölése nélkül. Vörösen nyomtatott colophonja így szól:

Obsequialium benedictionum opus eximium impensis Joannis Paep librarii, Budensis civis. Venetiis magna cum diligentia, fideliorique studio emendatum, secundum ordinaria ac rubricas almae strigoniensis ecclesie caractere meliori impressum. Anno a nativitate Christi MCCCCI. III. idus Julii.

8-rét, a szöveg nagyobb, a versek kisebb gót betűkkel, s pedig úgy mint az első kiadásnál, részenként vörösen nyomva. Az első 16 levél számozva van, a többi 50 számozatlan, = 66 levél, a—h signatúrával custosok nélkül; az első 7 ternio áll egyenként 8, az utolsó 10 levélből. Először említé fel Ballagi Aladár a Könyv-Szemlében, részletes könyvészeti leírás nélkül, a csiksomlyói szent ferenczrendi zárda könyvtárában talált egyetlen példány után. Eme példány azonban, melyet a tulajdonos zárda főnökének szivesége következtében személyesen megvizsgálhattam, csonka. Elöl

a IV-el jelölt levéllel kezdődvén, hiányzik a cím és a következő két, továbbá a 6. 7. és 17-ik, összesen hat levél. Maga a kiadás az utolsó előtti lap végső, s a rákövetkező legelső sorát kivéve a lapbeosztás tekintetében is az ezután ismertetendő 1508-diki kiadással teljesen megegyez. Sőt a használt betűk ugyanazonosságából biztosan következtethető, hogy szintén a flórenczi származású Lucas Antonius de Giunta velencei nyomdájából került ki.

Megjegyzem még, hogy a most leírt példány préselt bőrrel bevont fatáblákban, az 1509-iki esztergomi Ordinarius címlaptalan példányával össze van kötve. Első tábláján a XVI. század első negyedére valló írással olvasható: *«Ez a könyv Kachyo Istváné Sófálván; Kachyo Antal fiáé ez a könyv;»* valamint egy ugyanazon kéztől eredő, de elmosódott magyar nyelvű ima. Az első nyomtatott lapon látható följegyzés szerint pedig eme példány a csiki klostrom tulajdonába került 1664-ben. Az előlapja: *Introductio mortuarum mulierum, quando portatur ad ecclesiam ante fores ecclesiae*, — továbbá az utolsó levél b. lapja: *Consecratio timiamatum* címmel szintén XVI. századbéli írással tartalmazza az e két szentelménynél követendő szertartásokat.

A *negyedik kiadás* megjelent Velenczében 1508-ban. Címe vörös betűkkel nyomva: *Obsequiale seu baptismale secundum chorum alme ecclesie Strigoniensis*. A címlap felső részét elfoglalja négyszögletű keretben a püspöki süveggel fedett Szent Adalbertnek azon fametszetű képe, melyet az 1509-iki esztergomi Ordinarius is címképül tüntet fel, s mely alatt egy kereszttel elválasztott I és P kezdőket tartalmazó körnek két oldalán olvaszuk a kiadó *Johannis Paep librarii Budensis* nevét. A címlevél tulsó lapját elfoglalja a tartalomjegyzék. Colophon: *Obsequialium benedictionum opus eximium impensis Joannis Paep librarii, civis Budensis. Venetiis per Lucam Antonium de giunta florentinum impressum, magnaue ac fideliori studio emendatum, secundum ordinarium et rubricas alme Strigoniensis ecclesie, caractere meliori impressum. Anno a nativitate Christi MCCCCCVIII. quarto nonas martii.*

8-rét; a címlevéllel együtt 66 számozatlan levél, melynek utolsóján a LXV. szám tévesen ismételtetik; a—h signaturával, cuszosok nélkül. Nyomdászati kiállítása, mint emlitém, teljesen egyenlő a megelőző kiadással.

Jelen kiadás tudtommal még sehol sem volt ismertetve.¹ Szépen megtartott, tudtommal egyetlen teljes példányát, mely szintén az 1509-iki esztergomi Ordinariusnak és pedig teljes példányával egyidejű préselt bőrtáblába van bekötve, Keszthelyen a Festetich-könyvtár őrzi, s annak általam való megvizsgálását a tulajdonos gróf Festetich Tasziló nemeslelkű előzékenysége tette lehetővé. Az utolsó levélnek üres b. lapján bejegyezte magát egyik előbbeni tulajdonosa: *Hunc librum possidet Andreas Makfalvi concionator Kalasztekiensis. Anno 1600*; az Ordinarius címlapjára vezetett feljegyzés szerint pedig a példány 1655-ben az ungvári jezsuita-collegium tulajdonába került. Annak végén külön levélen találunk még kézirati utasítást a következő két szentelmény iránt, u. m.: *Quando mulier mortua introducitur*, és *Benedictio virgae in die innocentium*. S ezután olvassuk eme bejegyzést: *Andreas Bagossy spoliatus est a latronibus in nemore Diosiensi a. d. 1600*.

Ekként abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy Paep János budai könyvárus kiadói-üzletének két ismeretlen czikkét, s a ritka 1509-iki esztergomi ordinariusnak két hasonlókép nem ismert példányát bemutatthassam.

Az ötödik kiadás megjelent Velenczében 1525-ben. Címe vörös betűkkel: *Obsequiale seu baptismale secundum chorum alme ecclesie Strigoniensis*. Alatta diszes fametszet, a mely a trónon ülő sz. Máriát, karján a kisdeddal ábrázolja, a mint ezt egy pápa és egy koronát viselő király kíséretük élén, a trón mellett jobbról és balról térdelve, imádják. Ez alatt olvassuk a kiadó *Michael Prischwitz librarius Budensis* nevét. A címlevél tulsó lapján a tartalomjegyzék foglaltatik. Colophon: *Anno salutis 1525 Venetiis excussum in aedibus Petri Liechtenstein mandato Michaelis Prischwitz librarii Budensis*.

8-rét, 66 számozott levél, a—h signatúrával, custosok nélkül Nyomdászati beosztása egyező a megelőző két kiadásával, sőt úgy látszik, hogy nyomdása, Liechtenstein, az amazoknál alkalmazott betűket is utánmetszette. E kiadást említi Horváth István fennmaradt kézírataiban és gr. Kemény József Történelmi és irodalmi

¹ Ennek létezésére a M. Könyv-Szemle szerkesztője Csontos János úr volt szíves figyelemztetni.

kalászkok 46. l., úgy Knauz «Régi szertartáskönyveink» czímű értekezésében 11. sz. a. (Magyar Sion V. 14. l.) Egyetlen ismert példányát bírja az egyetemi könyvtár, mely a címlapon olvasható följegyzés szerint előbb gróf Nádasdy Ferencz tulajdonát képezte.

A hatodik kiadás czíme: «*Ordo et ritus sanctae metropolitanae Ecclesie Strigoniensis, quibus parochi et alii animarum Pastores in Ecclesiis suis uti debent. Viennae Austriae in aedibus collegii caesarei societatis Jesu Anno MDLX.*» A vörösen nyomott czímet kettéválasztja egy durva fametszet, mely a szent léleknek leszállását az apostolokra ábrázolja. 4-rét, 76 számozott levél. Elöl: cím, előszó, Oláh Miklós esztergomi érseknek Lautensack H. S. monogrammjával ellátott arczképe rézmetszetben, naptár s időszámítás, 12 számozatlan levél; — a végén ünnepek naptára, mely a 76-ik számozott levél tulsó lapján kezdődik, 7 számozatlan lap.

E szertartás-könyvet újabban leírta Knauz a régi szertartás-könyvekről irt értekezésében 12. sz. a. és Mayer szintén már idézett könyvészeti munkája 95. lapján.

A cím hátlapján négy rendű vers foglaltatik, melyeket a kiadó érsek arczképére ő maga, úgy Bona György, Listhy Sebestyén és Istvánffy Miklós irtak. Ezek közül az első Oláhnak «*Catholicae Religionis praecipua quaedam capita*» czímű munkájához csatolt arczképe alatt is olvasható, az utolsót pedig Knauz fentebbi értekezésében már közzétette. A másik kettő következőleg szól:

Aliud Georgii Bonae.

Si quis es, Olahi qui jam praeconia famae,
Audieris, tamen hunc ipse videre cupis,
Aspice, quam docta cernis pictam arte tabellam,
Praesulis illius talis imago fuit.

Aliud Sebastiani Listhii.

Internam veluti speciem demonstrat imago
Virtutum, et famam tollit ad astra piam.
Sic quoque nativo facies expressa colore,
Pictoris digitis conspicienda datur.
Scilicet externae facies subjecta figurae
Praeceptis animae debet esse suae.

Az Ordo et ritus második levelén kezdődik az esztergomi főegyházmegye hatósága alá közvetlenül vagy közvetve tartozó plebánosokhoz és egyházi férfiakhoz Nagy-Szombathól 1560. szeptember hó 1-sején intézett előszó. Ebben az érsek kiemeli, hogy az eretnekek számtalan tévelygéseik becsempészésén felül a katholika egyháznak dicséretre méltó hagyományos szertartásait s a szent atyák intézményeit is gonosz módon részint felforgatták, részint egészen eltörölték. E bajok orvoslása és törekvéseik megghiusítása végett már eddig is, mint hiszi, némi sikerrel üdvös intézkedéseket tett. Most pedig ujlag kinyomatni rendelte e könyvet, melyet az eretnekek romlott tana már számos helyen hatályon kívül helyezett. Ez szabályzatot tartalmaz, a mihez a plebánosoknak és más papoknak bizonyos szentségek kiszolgáltatásánál és szertartások végzésénél a régi atyák és elődeik hagyományához kell alkalmazkodniok. Miért is mindnyájuknak s jelesül mindenkinek, kinek ez a levele tudomására jut, meghagyja, hogy az ősök által minden időben s nem csak egyházmegyéjében, hanem más helyen is mindenütt alkalmazott eme könyvet, — mely az eretnekek veszedelmes befolyása folytán annyira kiment a használatból, hogy a legtöbb lelkész többé annak nevét sem ismeri, — mint egyedül helyes szabályt irányadónak tartsák s ne fogadjanak el semmi mást, és mindenekben eme könyv útmutatása szerint cselekedjenek; ha pedig eddig valami mást használtak volna, azt azontúl vessék el az excommunicatio büntetésének terhe alatt.

Az első számozott levél elé eltérőleg a főcímtől ugyanazon felirat van helyezve, mint a megelőző kiadásoknál, u. m. Incipit Obsequiale seu Baptismale.

Jelen kiadásból tudtommal egy-egy példányt bir az esztergomi főegyház, az egri érsekség, a győri káptalan, a pozsonyi és gyöngyösi ferenczrendiek, a nemzeti múzeum, a bécsi skótok s a voraui monostor könyvtára, valamint a linczi cs. kir. nyilvános könyvtár.

Oláh az Obsequiale-nak eme új kiadását, mint fentebb ismer-tetett előszavában leplezetlenül nyilvánítja, az ellenreformatió egyik tényezőjeként kívánván felhasználni, példányait egyházmegyéjéhez tartozó oly városoknak is megküldte, melyeknek lakossága egészben áttért a protestantismushoz. Így történt ez Beszterczebánya

városával szemben is. Ennek tanácsához az érsek Bécsből 1560. október 6-kán irt levelével egy ily példányt azzal a felhívással tett át, hogy papjaikkal közöljék, kik is új kárhoztatott könyveik elvetése mellett az egyházban e szerint járjanak el, a könyv előszavában jelzett büntetés súlya alatt.¹

A *hetedik* Telegdi Miklós pécsi püspök és esztergomi érseki helynök utasítása folytán újonnan átdolgozott s bővített kiadás Nagy-Szombatban látott először napvilágot 1583-ban «*Agendarius*» címmel. 4rét, elől 4 számozatlan és azután 219 számozott levél. Le van írva a Régi Magyar Könyvtár I. része 204. és II. része 178. száma alatt.

A *nyolczadik* szintén Nagy-Szombatban jelent meg az 1595., illetve 1596-ik évben és hasonlókép «*Agendarius*» címet visel. 4rét, elől 4 szltan s ezután 227 számozott lap.

E kiadásból három különböző címlappal ellátott példányok léteznek. Ezek közül nyilván a legkorábbi címkiadásból való a pozsonyi káptalan példánya. Ennek címe a következő: Agendarius liber Complacentia et expensis Rmi D. D. Johannis Kutassi Eppi. Jaur. et per Hung. Cancellarij: Eliminatione uero et relectione Lucae Peechi Fiscalis Ecclesiae Strigon. secundario impressus Tyrnaviae 1595. Knauz, midőn ama példányt többször említett értekezésében 15. sz. a. ismertetné: tévesen állítja azt, mintha a Széchényi-Catalogus, (Suppl. I. 8. l.), az 1595-iki kiadást össze-

¹ E kiadatlan levél, melynek eredetije a besztercebányai városi könyvtárban található, így szól:

Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi, salutem. Fecimus modo imprimi librum quemdam ecclesiasticum, non novum, sed jam ab antiquo a sancta matre ecclesia catholica receptum et confirmatum. Cujus exemplar cum presentibus litteris nostris ad vos mittimus, hortantes vos et requirentes, ut committatis parochis et sacellanis vestris, quatinus aliis novis et explosis, damnatisque libris rejectis, in ecclesia eo libro utantur, seque ita teneant, uti continet ille liber sub ea poena, quae in ejusdem libri epistola praeliminari continetur. In reliquo vos bene valere optamus. Viennae, 6. die mensis Octobris, anno domini 1560.

Vester Strigoniensis, summus cancellarius
s. Caesareae majestatis etc. manu propria.

Külczim. Prudentibus et circumspectis dominis iudici et iuratis civibus civitatis Novizoliensis etc., amicis nobis honorandis.

zavarná az 1596-kival. Sőt épen a fenmaradó példányok zöme, mint Szabó Károly, kinek figyelmét az 1595-iki címkiadás kikerülte, a RMK. 284. sz. a. megállapítja, a fentebbi cím mellett nyomtatási évül 1596-ot tünteti fel. Ezenkívül az 1883-iki M. «Könyv-Szemle» 271. lapján a RMK. adaléka gyanánt kimutatam, hogy az Agendarius második kiadásának egyes példányai címlevelén a Kutassira való hivatkozás nem foglaltatik. S úgy látszik ezt a címkiadást, melyről utóbb a RMK. II. r. 263. sz. a. is már említés tétetik, sorozza Knauz a régi nyomtatott szerkönyvek között a 16. helyre.

A két 1596-iki címkiadás mindegyikéből bírok egy teljes példányt. Az egyik Döbrentei Gábornak sajátkezű aláírása szerint 1846-ban az ő tulajdonát képezte. A másik előlapján olvasható: *Hunc Agendarium dono R. D. Joannis Telegdi archidiaconi Soliensis acceptum donavit r. p. superior Jo. Zanitiuss ecclesiae Soliensis. Anno dni 1603. die 12. Novembris.*

Az utóbbi példányhoz egykorú, vagy legfeljebb a XVII. sz. elejéről származó kézirással, a következő sajátos egyházi functiók leírása van csatolva:

1. «*Introductio mulieris post partum in domo*» czímmel közöltetnek abban az esetben mondandó versiculusok, psalmusok és imák, ha a nő szülése után saját házában, illetőleg lakásában kívánja magát a paptól megáldatni.

2. Az «*Introductio mortuae mulieris in partu, quae fit in porta cimiterii loco mortuae per aliquam aliam foeminam*» czímmel ellátott szertartás azt az esetet veszi fel, midőn az asszony gyermekágyban meghalván, életben maradt magzata, úgy az elhalt, egy öt helyettesítő más nő személyében, a temető kapujánál megáldandó.

Mint fentebb emlitém, az 1501- s 1508-iki Obsequialék fenmaradt egyetlen példányaiban is ugyanily alkalmakra vonatkozó kézirati utasításokat találunk; ezek azonban tartalmilag úgy egymástól, mint az ittenitől eltérnek.

3. A legsajátságosabb az ily felirattal bíró szentelmény: «*In die sanctorum innocentum consecratio virgarum*», mely nyilván azon népies szokásra vezethető vissza, mely szerint az apró szentek napján a legények és leányok egymást kölcsönösen megveregetik. Az itt előírt oratióban kérelem intéztetik az Isten-

hez, hogy a vesszőket áldja meg szintűgy, mint megáldá Mózes vesszejét, s hogy ez áldásban a vesszőkkel érintett szolgálai részesüljenek. Ez pedig megegyezik az 1508-iki obsequiale példányába ez esetre nézve bejegyzett imával.

Ekkép nem lehet kétségünk a felől, hogy ama benedictiókat, habár semmiféle rendszeres ritualéban sem fordulnak elő, tényleg alkalmazták mindaddig, míg az esztergomi rituale behozatott, s különösen a két első kifejezetten el nem tiltá.

A külföldi használatra nyomtatott ritualis könyvek szintűgy, már elnevezés tekintetében is, különböztek egymástól. Így például a XV. század végeig különböző egyházmegyék számára 10 Agenda, 11 Manuale, 9 Obsequiale és 5 Rituale nyomtatott. Közöttük legrégibb a mainzi egyházmegyének 1480-ban megjelent, az első esztergomi obsequialét tehát 14 évvel megelőző Agendája.¹

A szertartáskönyvek ilyenén különbözősége úgy nálunk, mint másutt tetemes hátrányokkal volt összekötve, a mihez hozzájárult, hogy magában a liturgiában is a keresztény világban az idők multával több irányban eltérő szokások fejlődtek ki.

E vizzásságnak megszüntetése s az egyöntetűség helyreállítása már szóbaejött a baseli zsinaton, később pedig az óhajtott javítással behatóan foglalkozott a trienti zsinat, mely e célból 18-ik ülésében egy bizottságot küldött ki. Mivel azonban ez feladatával el nem készülhetett, a 25-ik és utolsó ülésben elhatározott, hogy a szentszékre bizassék oly Rituale kidolgozása, mely az egész egyházra érvényes legyen.

Minek folytán a még IV. Pius pápa által megkezdett előmunkálatok befejeztével, V. Pál 1614-ben kibocsátá a római Ritualét, a melyet kevéssel utóbb Pázmány esztergomi érsek primási hatalmánál fogva hazánkban tényleg behozott a Pozsonyban 1625-ben megjelent Rituale Strigoniense kiadásával.²

Itt az előszóban, melyet az esztergomi egyházmegye hatósága alá közvetlenül tartozó püspökökhöz, apátokhoz, prépostokhoz, esperesekhez, tanárokhoz, plebánosokhoz sat. intéz, az újítás indokolása nélkül egész általánosságban kiemeli az egyház állandó

¹ Hain, Repertorium Bibl. k. 366—375, 10723—34, 11925—33, és 13923—27. szám.

² RMK. II. k. 439. sz.

törekvését, hogy mindenekben, de különösen a szentségek kiszolgáltatásánál még a kisebb jelentőségűeknek látszó részletekre nézve is az apostoli hagyományokat kövesse, minélfogva szigorúan el van tiltva a szertartásokon való önkényes változtatás. Habár pedig — úgy mond — Oláh Miklós 1560-ban az esztergomi egyháznak legrégibb szokásai nyomán összeállított *Ordo Agendarum*-ot tett közzé, majd Telegdi Miklós 1583-ban ily szerkönyvet javítva adott ki, minthogy azonban e könyvekből többé csak kevés, s a folytonos használat által elkoptatott példány maradt fenn: az érsek az általános szükségletet kielégítendő, a jelen esztergomi Ritualét pontosan kinyomatta. S pedig a szentségek kiszolgáltatására nézve a kiadást a római Ritualénak teljesen megfelelően eszközölte, és kivételt csakis a keresztelendő kisdedekhez intézendő első kérdések, továbbá a magyar nemzet megtérítése óta a házasságkötésnél dívó sajátságos szokás tekintetében tett, mint a mely gyakorlat összeütközés nélkül meg nem volna változtatható. Atyailag inti tehát testvéreit, sőt nekik az engedelmesség törvényére utalással parancsolja, hogy a szentségek kiszolgáltatásánál ezen új kiadású szertartáskönyvet használják, és senki se merjen más szertartást kigondolni vagy követni, hanem mindnyájan az itt megállapított keretben mozogjanak. A többi szertartásokban, a mennyiben a helyi és időbeli körülmények megengedik, szintén egészben és egyenként alkalmazkodjanak a jelen rituale szabályaihoz, és igyekezzenek ilykép az érseki főegyházzal, mint anyjukkal való összhangzást létesíteni.

Pázmány intézkedését mintegy szentesíté a Nagy-Szombatban 1629. október 4-én s következő napjain tartott zsinat, mely határozatainak I. czikkében az említett Rituale kizárólagos használatát a plebánosoknak szigorúan meghagyja.¹

Az új Rituale meghonosítását némileg előkészíté az elől ismertett Telegdi-féle Agendarius, a mennyiben több irányban a régi szokástól eltérve, a tridenti zsinat határozataihoz simult, sőt itt-ott, például a keresztelésre és házasságkötésre nézve egyenesen arra hivatkozik. E mellett a Ritualéhoz tárgyat s beosztását illetőleg is közelít és úgy mint ez, az egyes fejezetek elé általános utasításokat bocsát, melyek a régiebb szertartáskönyvekben hiányoztak.

¹ Péterfy, Sacra Concilia, II. k. 246. (helyesebben 226.) lap.

Különös előnyére szolgál az Agendariusnak az a körülmény, hogy a jelenlevőkhöz intézendő intelmek magyar nyelven vannak szerkesztve. Egyébként annak 1583. és 1596-diki kiadásai között más különbség nincs, mint hogy az utóbbi a végén még egy intelmet mely az új házasságokhoz az egyházban intézendő, valamint egy szent beszédet tartalmaz.

Viszont az esztergomi Obsequiale illetve Baptismalénak 1496-tól 1560-ig megjelent s elől leírt öt kiadása, a mennyire azokat megvizsgálhattam, egyes nyomtatási hibákat kivéve, ugyanazonos tartalmú, s mint Pázmány is már megérinté, az állandóvá vált régi szokásnak felel meg.

Abban a kedvező helyzetben lévén, hogy a kérdésbe jövő szertartáskönyveket birtokomban levő példányaik után egymással összehasonlíthattam, az egyes functiókra nézve azokban észlelt lényegesebb eltéréseket czélszerűnek véltem ezúttal röviden ismertetni, s ezáltal a szakférfiaknak, kik ama szerfelett ritkává vált munkákhoz hozzá nem férhetnek, esetleges kutatásaikhoz vezérfonalat nyújtani.¹

Ezek az eltérések, melyeknek felsorolásánál az Obsequialék sorrendét követem s tárgyaikra szorítkozom, a következők:

I.

Szentségek és szentelmények.

1. Az «*Exorcismus salis et aquae*» szertartásra nézve az O., az A. és P. R. egymással megegyeznek.²

2. Az O. következő fejezetének tárgya, a mint czíme is kifejezi: «A házassulandók megáldása, különösen mikor ünnepélyességgel történik». Intézkedései egyedül arra az utasításra szorítkoznak, hogy a pap a jegygyűrűket áldja meg, tegye a jegyesek ujjaira és mondja el a felsorolt áldó imákat.

A házasságkötés érvényéhez szükséges egyéb szertartásokról az Obsequialéknak sem eme fejezetében, sem későbbi részeiben

¹ Az ezen összehasonlításnál való szakértő segédkezésért köszönettel tartozom Récsey Emil tihanyi könyvtárnok úrnak.

² Az O. Obsequialét, az A. Agendariust és a P. R. Pázmány-féle Rituálét jelent.

nem történik említés. Ezekből hiányoznak a kihirdetés szabályai, valamint a jegyesekhez, a gyűrűk megáldása előtt, egybekelési szándékuk s a netaláni házassági akadályok iránt intézendő kérdések. Azok nem tartalmazznak továbbá rendelkezést a házasulandók kezének stolával való összekapcsolása, úgy az iránt, hogy *«pro more in hac patria usitato»* jobbjukat a szentek ereklyéire téve, a pap által előmondandó minta szerint az esküt tegyék le. Ellenben az A. és a P. R. a most felsorolt teendőkre nézve összhangzólag rendelkeznek. E mellett az A. még a szertartás megkezdése előtt a jegyesekhez s a többi jelenlevőhöz a házassági szentségről intézendő intelmet is tartalmaz, melyhez ezen Agenda második kiadása a házasság megkötése után mondandó egy másik intelmet csatol. Nem hagyhatom említetlenül, hogy az újabb esztergomi Rituale szerint, minden előbbeni szertartáskönyvtől eltérőleg, a házasulandóktól a gyűrű megáldása előtt csak az kérdezendő, vajjon szabadakaratból határozták-e el magukat a házassági szentség felvételére; a többi kérdések pedig hozzájuk csak a gyűrűk megszentelése után intézendők.

S meg kell még azt is jegyeznem, hogy a római Rituale sem a stolával való összekapcsolást, sem az ereklyékre való eskütételt nem ismerte. Nyilvánvaló tehát, hogy ez ama szertartások egyike, melyekre nézve Pázmány az 1625-diki esztergomi Rituale előszavában a római Ritualével szemben a hazai szokást fentartandónak jelzi.

3. Az O. a második házasság tekintetében csak arra az esetre szorítkozik, ha özvegy nő megy újból férjhez, a mikorra minden egyéb utasítás nélkül egy oly oratiót szab elő, mely sem az Agendariusban, sem újabb Ritualékban elő nem fordul. Az A. ellenben a P. R.-val egyezően mindazokat az eseteket veszi fel, melyekben a házasulandók egyike vagy másika, avagy mindkettője özvegy.

4. A nőnek az esküvő után templomba vezetését (*introductio sponsae nuptiae post nuptias*) mind az O., mind az A., mind az újabb Ritualék megegyezően szabályozzák. Az első ezenfelül még az akkor mondandó misét is hozza, mely később csak a misekönyvekben fordul elő. Eme mise a mošt előírttól egyedül az első oratio és lectio szövege tekintetében különbözik.

5. A keresztséget tárgyazó fejezet, melyet az 1525. és 1560-diki

Obsequialék tartalomjegyzéke mint «Ordo baptismi»-t idéz, az ily című szertartáskönyvek szövegében egyaránt egyedül «*Incipit catechismus puerorum*» felirattal bír. Az e szentség kiszolgáltatásánál követendő eljárás a kérdéses háromrendű szertartáskönyvben több irányban különbözőleg van szabályozva. E részben kivált a P. R. igen körülményes s részletes utasításokat bocsát elő.

A felölőbb eltérések a következők:

a) Az előző kérdések után az O. és A. szerint reálehelés, és a homlokon és a mellen való kereszttetés közben elmondandó formula hosszabb, mint a melyet a P. R. előir. Ugyanez áll a szertartás folyamában előirt evangeliumot követő exorcismusra nézve.

b) A templombavezetés előtt a pap az O. szerint egyszerű nyállal érinti a kereszttelendő füleit és orrát, a mint ennek a mostani általános római Rituale értelmében is, de a templombavezetés után és a kereszttelő kút előtt van helye. Sajátságos, hogy e részben úgy az A., mint a P. R. eltérőleg intézkedik. Az előbbihez képest a pap köpjön a földre, onnan vegye fel jobbkezének hüvelykujjával az így képződött sarat, és ezzel kenje be a gyermek fülét és orrát; az utóbbi szerint pedig a pap balkezébe vegyen fel a földről port, készítsen abból nyálával sarat és ezzel végezze a szertartást.

c) Az O. azt rendeli, hogy a kisdetet háromszor bele kell mártani a keresztkútba; (*mergat puerum, mergat secundo, mergat tertio . . . , postquam elevaverit puerum de fonte, dicat stb.*). Ellenben az A. azon előző utasítás mellett, hogy a keresztkútnál a kisdet levetkeztetendő, s hogy a fiút a kereszttanya, a leányt a kereszttanya kezében tartva, arczczal kelet felé fordítsa, a kereszttelést akként írja elő, hogy a pap a kisdet fejét mindkét markába vett vízzel háromszor öntse le; (*ter fundens ambabus manibus aquam super caput ejus*).

A P. R. annak megjegyzése mellett, hogy a kereszttelés «aut per infusionem aquae, aut per immersionem, aut per adspersionem» meg van engedve, az inkább dívó első és második módot azokban az egyházakban, a hol az szokásban volt, fentartja.

d) Az A. és P. R. a functio után megengedi, hogy a pap még egy evangeliumot és egy intelmet mondjon, miről az O. nem tesz említést.

e) Az O.-nál a későbbi szertartáskönyvek annyiban is bővebb

intézkedéseket tartalmaznak, a mennyiben az A. *«Cantelae quaedam in baptisandis observandae»* című külön fejezetben, és a P. R. az előleges utasításban bizonyos felmerülő különös esetekre nézve különleges szabályokat állapít meg, s hogy mindkettő szintén önálló fejezetben a keresztkútnak szükség esetén való szenteléséről, ezenfelül az utóbbi ilykép a felnőttek kereszteléséről is rendelkezik.

Kiegészítésül még ki kell emelnem, hogy a római Rituale, mint a Pázmány-féle Ritualének idézett előszavában is jeleztetik, a keresztelendőhöz intézendő kérdésekre, jelesül pedig a hitvallást tárgyzókra nézve, a hazai szertartáskönyvektől különbözik, melyek ez irányban a régi szokást egyaránt megőrzék.

6. A nőnek szülése után való bevezetésénél (*introductio mulieris post partum*) az O. szerint négy psalmus mondandó, holott az A. ezek közül csak kettőt ír elő, míg az R. szintén csupán két psalmust hoz fel, de a melyeknek is csak egyike (*Beati* stb.) egyez meg a másik két szertartáskönyvben felvettekkel.

Az evangelium után, melylyel az O. a szertartást befejezi, az A.-hoz képest a nőhöz még a magyar szövegben közlött s őt az Istennek való hálaadásra figyelmeztető intelem intézendő, a melyet a P. R. is, de az intelem szövege nélkül rendel el. Az utóbbi továbbá azon áldás szövegét szintén magában foglalja, melyet a papnak az evangelium befejeztével a nő szentelt vízzel való megintésénél kell mondania.

Végre a P. R. határozottan kimondja, hogy ha a nő szülés után betegeskedik, be kell várni, míg felgyógyultával a templomba jöhet, mert a templomon kívül nincs purificationnak helye, és nem is szabad e célból a gyermekszülésben meghalt nőt más nőnek helyettesítenie.

7. Az utolsó kenet szentségének kiszolgáltatása körüli szertartás az O. szerint a hét *«psalmi poenitentiales»*-sel veszi kezdetét, míg az A. a beteghez anyanyelvén intézendő intelmet s egy zsoltárt rendel a litánia előtt. Eme litániára, úgy a szentség kiszolgáltatására s az e közben mondandó imákra nézve a most említett két szertartáskönyv egymással megegyez, egy imának kivételével, melylyel az A. többet tartalmaz. Viszont az O., ha lehetséges, még 12 apróbb imát s 4 benedictiót rendel, melyek amabban elő nem fordulnak.

A P. R. annyiban tér el mindkét előbbi szertartáskönyvtől,

hogy arra az esetre, ha a körülmények engedik, a litánia előtt három imádság elmondását szabja elő. Míg továbbá az O. és A. csak a lábak kenését hagyja meg, s az ezt kísérő imádságot terjeszti ki az ágyékok által elkövetett bűnökre is: a P. R. külön említi a lábfejek és azután az ágyékok kenését; nemkülönben mindegyik funcióra nézve külön imát sorol fel. Hozzáteszi azonban, hogy az ágyék kenése a nőknél feltétlenül, a férfiaknál meg akkor mellőzendő, ha a beteg veszélyével járna. Oly esetekben, midőn a beteg felszentelt pap, a P. R. határozottan rendeli, hogy a kenés a kéznek nem belső, hanem külső részén történjék. Továbbá a versiculusokat és imádságokat, melyek a régibb szertartáskönyvek nyomán a kenés funcióját megelőzik, a szertartás végére helyezi. Ezenfelül külön fejezetben intézkedik: *De visitatione et cura infirmorum*.

8. A haldokló lelkének Isten kegyelmébe ajánlása a hazai szertartáskönyvekben összhangzóan van szabályozva, csak hogy a P. R. a haldokló elhunyt előtt esetleg még egy evangeliumot s több zsoltárt ír elő.

9. Az O. a temetési szertartást önállóan nem szabályozza, hanem az előző pontban tárgyalt fejezetet folytatva, a haldokló kimulása esetére mondandó oratiók felsorolása után meghagyja, hogy a pap a kihült tetemet a felhozott versiculusok, psalmusok és oratiók kíséretében szentelt vízzel hintse és füstölje meg, majd megmosatása után újra szentelje be. Ezután vigyék a tetemet a templomba, s a pap előtte tartsa a halotti misét és mondjon négy oratiót. Ezeknek befejeztével emeljék fel a holttestet s szállítsák zsolozsmálás mellett a sírhoz; a pap pedig a tetemet úgy sírbahocsátásánál, mint a sírnak kővel vagy deszkával befedésénél ismét szentelt vízzel hintse meg és füstölje, nemkülönben e funcióknál a kijelölt antiphonákat, psalmusokat és oratiókat mondja el. Ezt kövesse a papnak beszéde a néphez, továbbá újból imádkozás, mely a templomba visszatérés alatt is folytatandó, a hol az oltár előtt befejezésül még néhány zsolozsma és oratio elmondásának van helye.

E szertartások, a mint látjuk, a most dívóktól nagyon elütnek. Ehhez az A. csak annyiban közeledik, hogy a halotti szertartást függetlenül a «*Commendatio animae*» című fejezettől megállapítván, elrendeli, hogy a pap processióval menjen a halottas

házhoz s ott eszközölje a holttest beszentelését. Azonban ebben is feltétlen szabályként meg van hagyva, hogy a tetemet körmenetileg vigyék a templomba, helyezték el annak közepében, s előtte tartásák a halotti misét, a melynek befejeztével a test az «*In paradisum*» antiphona és «*De profundis*» psalmus éneklése alatt a sirba helyezendő, szentelt vízzel meghintendő s tömjénnel megfüstölendő. Az A. egy hosszabb magyar nyelvű intelmet is foglal magában, melyet a pap a jelenlevőkhöz az eltakarítás után, vagy a sirbahelyezés előtt intézzen. Sajátságos, hogy eme szertartáskönyv meg sem érinti a tetemnek a templomból a sírhoz vitelét, s a halotti misét követő functiót úgy írja le, mintha az eltakarításnak mindenkor bent a templomban kellene történnie.

A P. R. már határozottan tiltja az elhaltaknak megfelelő határidő letelte előtti eltakarítását, és felhossa az eseteket, melyekben egyházi temetéseknak nincs helye, a szerint pedig, a mint a tetem a halottas házból a templomba, vagy közvetlenül a temetőbe viendő, az eljárást külön szabályozza. Ezen felül a kisdetek eltakarításáról önálló fejezetben intézkedik, a néphez intézendő beszédet azonban sehol sem írja elő.

Ezután az O. mellőzve a gyónás és az áldozás szentségét, melyet a másik két szerkönyv kellően tárgyal, áttér a szentelményekre, és

10. szabályozza *a)* a hús, — *b)* a szalonna, — *c)* a madarak húsának, — *d)* a tojás, — *e)* a sajt, — *f)* egyéb élelmiszer — s *g)* mindenfélének megáldását.

Eme szentelményekről az A. hallgat, míg a P. R.-ben ezek közül csak a «*Benedictio ovorum*», s a «*Communis per omnia*» fordul elő, a melyekre nézve tökéletesen megegyezik az O.-val.

11. A Szt. Márk napján való buzaszentelést illetőleg az O. egyedül a szokásos litánia és 4 oratio felsorolására szorítkozik, holott az A. körülményesebben intézkedvén, rendeli, hogy a mise befejeztével a processió a «*Surgite sancti*» antiphona és a kijelölt himnuszok éneklése mellett menjen ama városon kívüli helyre, a hol a megáldás eszközözendő, s itt a litániát esetleg a jelzett könyörgések előzzék meg. Szerinte továbbá az oratiók előtt, melyek száma egygyel meghaladja az O.-ban foglaltakat, a kijelölt evangéliumok a négy világrész felé fordulva mondandók el, esetleg

mielőtt a körmenet szabályozott módon visszatér, a megállapított imák mellett a szőlők is megáldandók.

A P. R. a most kiemelt eltérésekben az A.-val egyez meg, csak hogy a szertartás elején más antiphonát és egy oratiót ír elő.

12. A takarmánynak Szt. István első vértanú ünnepén való megszentelése az O. s A.-ban tökéletesen megegyezőleg van szabályozva, a P. R.-ben pedig külön elő nem fordul.

13. A bornak Szt. János evangelista napján való megáldására nézve mind a három szertartáskönyv teljesen egyezik.

14. Az O. a «*Benedictio baculorum et capsellarum pro peregrinis*» fejezetben mindenek előtt négy oratiót hoz fel, melyeket a pap a zarándokbot s utitáska megáldásánál és a zarándokok részére átadásánál mondjon el; kik ezután térdepeljenek az oltár elé. A szertartást a felsorolt imák és psalmusok zárják be.

Az A. minden más szertartás érintése nélkül az útrakelők fölött két ima elmondását rendeli, melyeknek egyikét az O. is hozza.

A P. R. egyedül a szent helyekre induló zarándokok megáldásáról intézkedik. E szabályokhoz képest azok meggyónván, misét hallgassanak s az Úr asztalához járuljanak, a pap pedig a térdelők fölött könyörgéseket s imákat mond, mely utóbbiaknak csak egyikét találjuk az O.-ban.

A zarándokoknak visszatérésekor mind a három egybevetett szertartáskönyv más-más imádságokat alkalmaz, kivéve egyet, mely az O.-ban és P. R.-ben egyformán megvan. Az utóbbi és az A. ezenfelül a visszatérőknek szentelt vízzel meghintését is kiszabja.

15. Az új kenyér megáldása (az apostolok oszlása napján) az Obsequiale-ban két orációval történik, melyekből az Agendarius csak az elsőt írja elő. A P. R.-ban ily alkalmakra kétféle áldást találunk, ismét különböző imákkal.

16. A szőlőgerezd vagy bab megáldására az O. egy és ugyanazon oratiót írja elő, melyet a bab megáldásáról nem rendelkező A. csak a friss szőlőfürtre alkalmaztat. A P. R.-ban e szentelmény hiányzik.

17. Az alma megáldására az O. csak egy, az A. pedig («*Benedictio pomorum in festo s. Blasii episcopi et martyris contra dolorem gutturis*» című fejezetben) szintűgy mint a P. R. két más imádságot szab elő.

18. Az új ház (*novae domus*) megáldásának szertartása az

O. és A.-ban lényegileg egybehangzólag van meghatározva. — A P. R. külön fejezetekben rendelkezik azokról az esetekről, ha valamely ház nagyszombaton, vagy más alkalomkor, ha valamely új ház s ha bizonyos helyiség áldandó meg; mindegyikre nézve pedig a fennebb jelzett régi szokásnál rövidebb szertartást szab ki.

19. Az Obsequiale a másik két szertartáskönyvtől eltérőleg oly fejezetet is foglal magában, melyben a Miatyánk, az Üdvözlégy, Hiszekegy, s a tiz parancsolat, továbbá a hét halálos, az égbe kiáltó, a szentlélek elleni, s az idegen bűnök, a hét szentség, a hat irgalmassági cselekedet, a szentlélek hét ajándéka, és a bűnök körülményei felsorolva.

II.

Ünnepi szertartások.

Az Obsequialék némely ünnepi szertartásokra is kiterjeszkednek, melyek tulajdonképen a Missalékba valók, s melyekkel sem az Agendarius, sem a Pázmány-féle Rituale nem foglalkozik. Ezért ez irányban ama szertartáskönyveket az 1484-iki esztergomi Missaléval és az ottani 1520-iki Ordináriussal, melyeknek egy-egy példányát birom, valamint a római Missaléval hasonlítván össze, az ilykép észlelt eltéréseket terjesztem elő. Jelestül:

20. Gyertyaszentelő Boldogasszony napjára (*in purificatione sanctae Mariae*) az Obsequiale a régi esztergomi misekönyvvel egyezően rendeli, hogy a pap ünnepies egyházi ruhába öltözve fészületekkel és füstölőkkel menjen a sekrestyéből az oltár elé, a hol a functiót «*Asperges*»-sel s rövid imádsággal kezdi. Ezután megindul a körmenet «*Gaude Maria*» kezdetű éneket hangoztatva, s a mint a kijelölt helyre ér, a pap megáldja az új tüzet (*benedicatur novus ignis*), három antiphona és négy oratio kíséretében. Majd változtatott hangon egy külön praefatiót (*muta vocem ad modum praefationis*) és oratiót mondván, a kántor elkezd a «*Lumen ad revelationem gentibus*» éneket, miközben meggyújtják a gyertyákat és ezt követi a papnak egy más oratioja. A körmenet visszatértekor az énekesek intonálják egyikét vagy másikat a kijelölt két latin Mária-himnusnak, továbbá a pap

a szentélybe érkezéssel elmond még két antiphonát és két oratiót. Ezek után tartják a szent misét.

Az Ordinarius a fenforgó functióra nézve csak a következő sommás utasítást tartalmazza: «*Prius dicitur: Asperges me, cum versiculo et oratione. Et consecrantur candelae: Asperges me. Versiculus: Ostende nobis, sicut alias consuetum est. Ad processionem responsorium: Gaude Maria. In loco destinato per pontificem dicitur versiculus: Post partum virgo. Oratio: Famulorum tuorum.*»

A mai Missalék szerint e szertartást a violaszínű palástba öltözött pap 5 orációval kezdi, melyek közül csak kettő egyezik meg az Obsequialeban más sorrendben előfordulókkal. Az imádások után az új tűz megáldása helyett a gyertyák megszentelése történik. Ezek szétosztandók a szolgálattevő papok és a hívők között; mi közben az énekkar megkezdí szintúgy mint az Obsequiale szerint a «*Lumen ad revelationem*» antiphonát a zsoltárral. Ezek végeztével mondják csak azt az «*Exaudi*» kezdetű oratiót, melylyel az Obsequiale a szertartást bevezeti. Ezután indul meg a körmenet, s e közben éneklék az «*Adorna*» és «*Responsum*» kezdetű Antiphonákat, melyeket az Obsequiale szintén még a processio elibe helyez. A templomba visszatérés után más versiculust kell mondaniok ma a papoknak, mint az Obsequiale idején.

21. Hamvazó szerdán a hamuszentelés szertartása (*In capite jejunii exorcismus cinerum*) az Obsequiale és a régi esztergomi misekönyv szerint egy áldó s két más orációval kezdődik, melyek után megáldandó a hamu szentelt vízzel. Ezt követi az «*Exaudi*» antiphona, «*Salvum me fac*» zsoltár, egy rövid oratio, ismét két antiphona és két psalmus. Az éneklés közben történik a hamvazás. A functiót befejezi «*Emendemus*» responsorium, «*Miserere*», «*Kyrie*» «*Pater noster*,» és «*Exauditor*» kezdetű oratio.

Az Ordinarius szabályaihoz képest a pap felmegy az oltárhoz, megáldja a hamut és ha ünnepélyes segédlettel jár el, először őt hinti be a diaconus, azután ő hamvazza be a többi a szokásos «*Memento*» kíséretében, mi alatt egy másik pap behinti szentelt vízzel az ájtatoskodókat. Csak ezután mond el a pap egy oly oratiót, s két antiphonát, melyek az O. szerint a hamvazást megelőzik. A szertartás azontuli részére megegyezik a két szertartás-

könyv, csakhogy az Ordinarius a mise előtti teendőket még egy litániával s egy orációval megtoldja.

A mai Missale alapján a szertartások más sorrendben következnek. A functiót bevezeti az «*Exaudi*» oratio, s ezt négy további ima követi, melyek közül csak kettő fordul elő az Obsequialeban. Majd a pap «*Asperges*» kíséretében szentelt vízzel megáldja a hamut, ezzel mindenek előtt önmagát hinti be s csak ezután mondván el a fönnbbi antiphonákat, teljesíti a hamuval hintést a többi jelenlevő irányában, végül ekkor van helye a «*Concede*» orációnak, melyet az Obsequiale a hamvazás elé tesz.

22. Virágvasárnapra (*in die ramispalmarum*) az Obsequiale szerint kilencz órakor (hora tertia) az összes clericusok összegyűlnek ünnepi díszben, és az isteni szolgálatot végző pap a jelenlevőket szentelt vízzel meghintve *Asperges*-sel s egy orációval kezdi a functiót. Erre megindul a körmenet a szentélyből a kijelölt helyre «*Ingressus*» kezdetű responsorium éneklése mellett, melyet «*Circumdederunt*» psalmus, majd versiculusk, két oratio, lectio, a kántor által megkezdendő responsorium, Sz. Máté 21. evangeliuma s egy antiphona követ. A szertartás folytatását külön fejezet tartalmazza ily czímmel: «*Sequitur exorcismus florum et frondium.*» Itt elő van írva két áldó ima, antiphona, négy más oratio, s egy praefatio, melyek után az ágak és virágok szentelt vízzel meghintendők, a «*Fulgentibus*» antiphona után a nép között szétosztandók, s még egy oratio mondandó el.

A visszatérés alatt elkezdí a kántor a «*Cum appropinquaret*» antiphonát, a gyermekek pedig a «*Gloria laus*» himnust; majd a pálmaágakat s utóbb öltönyeiket vetik a feszület elé «*Pueri Hebraeorum*» ének kíséretében, továbbá a kar a pappal felváltva mond versiculusokat, melyeknek befejeztével mindnyájan leborulnak a feszület előtt, s a pap két oratiót mond. A mint a papság a templomba lép, a karmester elkezdí az «*Ingreddiente domino*» responsoriumot, a mire ismét néhány antiphona s az oltár előtt még egy kis oratio, s végre a mise következik.

Mig a régi esztergomi Missale ugyanily módon szabályozza a virágvasárnapi szertartást, az ez időbeli Ordinarius a palmaszentelést nem hozza, hanem csak az ez ünnepen tartandó misét írja le.

A mi pedig a mai misekönyvet illeti, ahhoz képest ama functio az Obsequialétól eltérőleg «*Hosanná*»-val s egy kis oratióval veszi kezdetét, a lectio és evangelium azonban vele egyezik, de már egy oratio, melyet az Obsequiale a pálmaszentelés utánra helyez, itt azt megelőzi, s a praefatio is más, mint az Obsequialeban. A további szertartás nagyjában összhangzik azzal, a mit az Obsequiale előír, csak hogy más rendben következnek egymásra az oratiók és antiphonák. Ezenfelül különbözik annyiban is, hogy a midőn a körmenet a templom bejáratához ér, ketten mennek be, bezárják a kaput, és a künn maradtakkal felváltva mondják a «*Gloria laus*»-t, az ajtó pedig csak a feszülettel való kopogtatásra nyílik meg.

23. Nagycsütörtökön, (in coena domini), a püspök az Obsequiale szerint, mely e részben a régi esztergomi misekönyvvvel teljesen egyező, a többi pappal a templomba vonul ama helyre, a melyet a lábmosásra kijelöl. Itt a subdiaconus minden előzmény nélkül kezdi el lectio módjára sz. Pál levelét: «*Fratres, convenientibus*»; utána a diaconus ünnepies hangon intonálja az «*Ante diem festum*» evangeliumot, s ezt követi egy rövid oratio. Majd rákezd a kántor az antiphonákat, (sicut in libris continentur), közben elkészítik a medenczébe a vizet, és a püspök a többiekkel felváltva eszközli a lábak mosását és vászonkendővel megtörülését. Ezután következnek versiculusok «*Adesto*» oratióval, mire a püspök beszédet intéz a papsághoz, melynek végeztével visszatér a menet «*Tellus ac aethera*» himnust énekelve. A mint az áldozó papok és a diaconusok a templomba érkeznek, leszedik az oltárokról a terítőket «*Diviserunt*» antiphona éneklése mellett; e közben pedig a püspök megmossa az oltárokat és a kar egyik fele a megható «*Deus, deus meus,*» a másik a «*Diviserunt*» antiphonát ismételteti. Végre «*Hierusalem luge*» responsoriummal fejezik be a szertartást.

E fejezet az Obsequialeban ezzel véget ér, s ekként nem az egész hosszú nagycsütörtöki isteni tiszteletet, hanem csak az u. n. mandatumot, a lábmosást tárgyalja.

Az esztergomi Ordinarius ezenkívül a mise alatt történni szokott olaj- és chrisma-szentelésre is kiterjeszkedik. A mi a mandatumot illeti, e szertartáskönyv az oratiókra, versiculusok, antiphonák és himnuszokra nézve tökéletesen megegyez az Obsequiale-

val, a szertartást azonban részletesebben s bővebben írja le. Jelesül kimondja, hogy kettőt kell csendíteni, harmadszor kerepelni. Azután a bold. szűz oltáránál készítendőek el az oblatum és a mosdószerek, azalatt, míg a püspök és az assistentia öltözködik. Magát a lábmosást a püspök 12 dignitariuson és idősebb kanonokon viszi végbe, megcsókolja őket és visszatér helyére. Erre fölkel az egész assistentia, és a legmagasabb tisztséget viselő mossa meg a püspök lábait, melyeket mások tartanak, és ismét mások törülnek meg; azután pedig őt a helyükre visszatérés előtt mindnyájan megcsókolják. Ekkor a püspök szétosztja az oblatumot és sorrendben borral is szolgál az illetőknek, a mely szolgálatokat viszont irányában az assistentia legelőkelőbbje teljesíti, míg e közben a «*Mandatum novum*» antiphonát, s a kijelölt éneket ismételten hangoztatják. Az ezt követőleg a papsághoz intézendő beszédet az Ordinarius nem a püspök, hanem az iskoláskanonok (*rector scholae*) kötelességévé teszi.

A mai Missale szerint, mely a szertartás vezetőjéül általánosságban praelatust vagy superiort említ, az oltárok leleplezése nem a lábmosás után, hanem az előtt történik és lectiót nem mondanak az evangelium előtt. A mosás functiója alatt hat antiphona s ugyanannyi psalmus van előírva, melyek közül csak a «*Mandatum novum*» fordul a régi szertartáskönyvekben elő. Ezután pedig a szereplő főpap megmossa kezét. Egyebekben a mai eljárás lényegileg a fent leírttal összhangzó.

24. A nagypénteki szertartásból, (*ordo in parasceves*), Obsequiálénk csak az előszenteltek miséje, (*missa praesantificatorum*), előtt teendőket tárgyalja a régi esztergomi misekönyvvvel megegyező módon:

Hat órakor (római időszámítás szerint) összejönnek a templomban a papok és világiak. Az áldozó papok és diaconusok készülnek bőjti (violaszínű) egyházi ruhák felöltése mellett az énekekkel és ministransokkal együtt a püspök melletti szolgálatattételre, és mennek azon oltárhoz, a hol a szertartást végezni fogják. Itt felolvastatnak a prophetiák az illető oratiókkal, úgy mint a missaleban elő van írva. Ezután két acolythus viszi előre a sekrestyéből az elfödött feszületet és őket követik a casulába öltözött áldozó papok, énekelvén a «*Popule meus*» psalmust, majd két

énekes és a chorus felváltva hangoztatják az «*Agios o theos*» és «*Sanctus Deus*» verseket.

Ekkorra már el levén készítve a kiterített szőnyegek, a melyekre a püspök leborulhat, vagy ő maga, vagy egy áldozó pap leleplezi a feszületet s magas hangon intonálja, háromszor ismételve, az «*Ecce lignum crucis*»-t, a kar pedig azt mindannyiszor folytatja. Erre következik két antiphona, a «*Crux fidelis*» himnus kettős énekben és a kereszt tiszteletére három oratio; minek végeztével a püspök vagy a szertartást végző áldozó pap a többi papsággal és néppel imádja a feszületet. Ezután jön a Missaléban foglalt rész.

Az Ordinarius itt részletesebben szabályozza a szertartást. A lényegesebb különbségek abban állanak, hogy a papság csak alabában jelenik meg, s a diaconus később öltvén magára a szokásos fekete planétát, így mondja el a szőnyegen mezitelen lábbal állva a passiót. E passio és a püspök imája közben két vöröshe öltözött pap hozza elő a főoltár mögül a keresztet s énekli a fentebb említett «*Popule meus*» panaszos dalt, valamint a feszületnek casulával befedése után mezitláb az «*Agios*»-t. Az ének befejeztével az átvett feszületről a püspök háromszor mindég magasabbra emeli fel az azt befedő casulát, ugyanannyiszor intonálva az «*Ecce lignum*»-ot. Az Ordinarius még a különböző könyörgéseket is felsorolja, melyekre nézve az Obsequiale a Missaléra utal.

A római Missaléban szabályozott eljárás főbb eltérései ezek: a pap, midőn a kereszt tiszteletét előkészíti, leteszi mindenekelőtt a casulát, és kezébe veszi az oltárról a már előzőleg egyszerűen (casula nélkül) letakart feszületet, azt az «*Ecce lignum*» háromszori eléneklésével feltakarja, s ő maga viszi a kijelölt helyre, a hol lefektetvén leveti saruit és három ízben letérdelve imádkozik előtte; a «*Popule*» stb. versiculusokat pedig ekkor énekli a kar.¹

25. Nagyszombaton az Obsequiale szerint szintén hat óraker (római időszámítás szerint) gyűl össze az egész papság a feldíszített templomban, felölti a szokásos ünnepies egyházi ruházatot és körmenetben indul szentelt vízzel s tűz nélküli füstölővel a kovából kiütendő tűzhöz. Itt elkezdik az «*Ad dominum cum tribula-*

¹ V. ö. Dankó Józsefnek a nagypénteki isteni szolgálatot tárgyazó kitünő értekezését. (M. Sion, 1871. évf. 161—182. l.)

rer» psalmust, mely után a pap a tüzet megáldja öt oratióval, és meghinti szentelt vízzel; majd miután a gyertyák meggyújtattak, folytatólag hasonlóképp megáldja egy külön oratióval a husvéti gyertyába helyezendő tömjént is. Mihelyt a körmenet a templomba visszatér, két clericus intonálja az *«Inventor rutili»* kezdetű verset, melynek végeztével megáldandó a viaszgyertya és 12 lectio olvasandó a hozzájuk való oratiókkal s tractusokkal. A mint ezután a kereszt, zászló, evangeliomos könyv, sz. olaj, chrisma s a keresztkút szenteléséhez szükséges egyéb szer elkészül, a szertartást végző pap a többi papsággal teljes egyházi díszben a keresztkúthoz vonúl és előtte két viaszgyertyát visznek, a menet közben pedig a *«Rex sanctorum angelorum»* kezdetű himnust éneklik. A keresztkútnál a pap egy oratiót mond, mely utóbbiak alatt a vizet kereszt alakjában kezével érinti. Majd abból három izben keresztalakban kiönt, lectio módjára változtatott hanggal folytatja az imádkozást, és e közben előbb háromszor, s utóbb még egyszer keresztalakjában reálehel a vízre. Ezután abba égő viaszgyertyát mártogat mindaddig, míg háromszor a *«Descendat»* versiculust és *«Et totam huius»* kezdetű áldást el nem mondja. Erre kiemeli a gyertyát *«Hic omnium»* kezdetű ima mellett, melyet változtatott hangon befejezván, kereszt alakjában chrismát önt a kútha. A szentelés végeztével a kar énekli a litániát, midőn pedig ehez a vershez érnek: *«Ut fontem istum»*, felkel a szolgálattevő pap és három izben megáldja a keresztkutat. A litániát az énekkar *«Kyrie»*-vel fejezván be, elkezdődik a mise.

A régi esztergomi Missale lényegtelen eltérésekkel ugyanily szertartásokat ír elő.

Az Ordinarius nem tartalmaz intézkedéseket a tűz mikénti meggyújtásáról, hanem a szóban levő fejezetet azzal az utasítással kezdi, hogy a püspök a sekrestyéből teljes assistentiával induljon a tűzhöz, az itt kereszt alakjában elhelyezett gyertyákat 15-ör járja körül és mondjon ugyanannyi *gradust*. Az *«Inventor»*-t nem két clericus, hanem 4 éneklő kanokok intonálja; továbbá a körmenet a keresztkúthoz érven, azt kilencszer járja körül. Mind-ezen körülményekről az Obsequiale nem tesz említést. A többiben s különösen az oratiókat, himnusokat, versiculusokat, prophetiákat stb. illetőleg a kétrendű szertartáskönyv megegyezik.

A mai Missale szerinti eljárás lényeges eltéréseket tüntet fel. Így például a tűz szentelése előtt mondandó oratiók közül csak

kettő egyezik az Obsequialéban elrendeltekkel. A templomban minden gyertya eloltandó, s az ujonnan szentelt tűzből gyújtandó meg. A fehér dalmaticába öltözött diaconus, a ki előtt a subdiaconus violaszínű ruhában viszi a feszületet, a templomba érve, az acolythus által tartott és szentelt tűzzel meggyújtott gyertyákon gyújtja meg a háromszögletű gyertyatartóba elhelyezett három gyertyát és mindnyájan ismételten térdet hajtanak a «*Lumen Christi*» éneklése mellett az új világosság előtt. A megáldott öt darab tömjén a viaszgyertyába keresztalakban tűzendő a praefatio közben s ugyanakkor a nagy gyertyát a három szentelt gyertyáról kell meggyújtani. A diaconus a prophetiák előtt violaszínű dalmaticát, a celebrans pedig levetve a pluvialét, violaszínű casulát vesz fel, továbbá a keresztkúthoz menet a papság nem a «*Rex sanctorum*», hanem a «*Sicut cervus*» himnust énekli. A gyertyának három izben a sz. vízbe meritése után a pap görög Ψ alakjában ismét reálehel s az egyik szolgálattevő az ujonnan szentelt vízből a magánházak számára merít, míg a többi pap ezzel a körülállókat meghinti. A litánia előtt a pap az egész assistentiával levetvén felső egyházi ruháját, az oltár elé borul.

26. Az ünnepi szertartások után az Obsequiale, helyén kívül, még a veteményeknek Bold. Asszony mennybemenetele napján megáldásáról külön fejezetet tartalmaz, s abban e célra két oratióból álló benedictiót rendel.

Az e tekintetben egymással megegyező A. és R. ez alkalomra ugyancsak két oratiót ír elő, melyeknek azonban egyike az O.-ban felhozottól eltér.

AZ OLASZ KÖNYVTÁRAK 1885. ÉVI PRAGMATIKÁJA.

A «Magyar Könyv-Szemle» eddigi folyamaiban ismertettük a M. Nemzeti Múzeum, a budapesti kir. Tudomány-egyetem, a M. T. Akadémia, a Nemzeti Casino könyvtárai, az egri érseki, a sárospataki ev. ref. kollegiumi, a szegedi Somogyi-könyvtár és más hazai könyvtárak szervezeti szabályzatát, oeconomiáját és állapotát, s igyekeztünk a magyar könyvtári mozgalmakról a hazai közönséget tájékoztatni.

Ezzel kapcsolatban figyelemmel kísértük a külföldi könyvtári mozgalmakat is s azon voltunk, hogy ezeket a hazai közönséggel megismertessük.

Igy jelentek meg a «Könyv-Szemlé»-ben az osztrák, a porosz, az orosz, a francia, az angol és az amerikai könyvtárakról tájékoztató közlemények, melyek a külföldi könyvtárakról való ismereteinket jelentékenyen gyarapították, és ezeknek a hazai könyvtári viszonyokkal való összehasonlítására alkalmat nyújtottak.

Ezen közleményekből kitűnik, hogy a felsorolt külföldi könyvtáraknak és tisztviselőinek viszonya az államhoz és a közönséghez törvény által van szabályozva, mely nemcsak a könyvtár haladásának biztos feltétele, hanem a tisztviselők érdekeinek és szakképzettségének öre és fentartója.

Ez utóbbinak megszerzésére a francia, angol és amerikai könyvtárakban az egyetemi tanfolyam valamely tudománycsoportjának elvégzésén kívül, a könyvtártudományi disciplinákból elméleti és gyakorlati vizsga kívántatik, mely azután a censeáltat a könyvtári tisztviselőség minden fokozatára képesíti. Németországban és Ausztriában nincsenek könyvtári szakvizsgák. Itt a könyvtárak maguk nevelnek maguknak szakférfiakat, s minden könyvtár egy

gyakorlati iskolát képez a könyvtártudományi szakismeretek elsajátítására. Ez utóbbi irányt követik a mi könyvtáraink is.

Az 1885-dik évi olasz könyvtári pragmatika adminisztratív és tudományos tekintetben a német könyvtártudományi rendszert fogadja el alapul, de ezenfelül az angoloktól és francziáktól átveszi még a szakvizsgát is, melyet mint rendszerest meghonosít.

Ezen könyvtári pragmatika magyar fordítását adjuk e közleményben és felhívjuk reá a szakferfiak figyelmét.

* * *

Azon államok közt, melyek a könyvtárügy fejlesztésére különös gondot fordítanak, Olaszország előkelő helyet foglal el. A politikai föllendülés, melynek a mai királyság keletkezését köszöni, e tekintetben is emelőleg hatott és sikeres fejlődést hívott életre; a mint megkezdődött a rég nélkülözött állami egység megvalósítása, érezte, hogy egy jelentékeny irodalmi mult örökébe lépett, a minőt ilyen keretben semmiféle más állam felmutatni nem képes; az az óhaj lépett előtérbe, hogy e tulajdont jobban értékesítsék és rendezzék, mint eddig lehetett.

A hogy a politikai viszonyok megengedték, a kormány e feladatot azonnal maga elé tűzte; tanulságos és öröndetes azt látni, a mint a friss erő kifejtés, mely a közigazgatás minden ágazatában nyilvánul, e kis téren is erélyes cselekvésre s eredményteljes átalakulásra vezetett.

Az első lendületet Natoli miniszternek 1864. december havában ¹ a királyhoz intézett jelentése adta meg. Történeti áttekintéssel kísérve a királyság akkori összesen 210 könyvtárát és ellátva a személyzet, a nyomtatványok és kéziratok, az alapok állományáról és használatáról tartományok szerint feltüntetett terjedelmes statisztikai kimutatásokkal, fejtegetései abban kulminálnak, hogy az olasz könyvtári viszonyoknak alapos átalakításra van szüksége. Egyes hibák lehetnek e jelentésben, különösen statisztikai részeiben, ² de áttekintést engedett az egész anyag felett, s őt illeti meg az érdem, hogy a kormány figyelmét hathatós módon e kérdésre terelte. Világosan látva a tényállást, elérendő czélul nagyobb központosítást, azután pedig az anyagi eszközökkel jobban ellá-

¹ Statistica del Regno d'Italia. Biblioteche. Anno 1863. Firenze, 1865.

² V. ö. R. Bruschi, Rivista delle Biblioteche, I. k. 37. l.

tást kelle ajánlania. Előterjesztései nem maradtak figyelmen kívül. A könyvtárak ujjaszervezésére 1869. július 20-diki miniszteri rendelettel egy bizottság alakult s ennek véleménye alapján 1869. november 25-dikén szabályzat bocsáttatott ki.¹ Ezzel az állami könyvtárak egységes alapra lőnek fektetve, és pedig egység fejlődött a vezetésben, az elkerülhetetlenül szükséges katalogusok iránti igényekben, a tisztviselők állása és czíme tekintetében; a könyvtárak kétfelé és pedig felsőbb és alsóbb rangúakra osztattak s ennek megfelelőleg az egyes tisztviselői kategóriákra nézve két fizetési fokozat jutott érvényre. E szabályzat kibocsátásával új korszak veszi kezdetét az olasz könyvtárak fejlődésében. Némely dolog csak jelezve volt, sok kérdés még megoldásra várt: mégis a legközelebbi tizenhat év kiváló bizonyosságot tesz arról, hogy mily komolyan látott a kormány e feladatok megoldásához. Az 1872. és 1873. évek terjedelmes közleményeket hoztak a könyvtárak történetéről; a közoktatásügyi miniszterium a bécsi világkiállítás alkalmával meghagyja, hogy 29 könyvtárról három derék kötetben az érdekes történeti és statisztikai adatoknak teljességét nyujtsák, mely alkalmas legyen az olasz népnek tiszta képet adni országa irodalmi kincseiről. Jelentékeny eseményt képez 1875-ben a Vittorio Emmanuele könyvtár berendezése Rómában. Mint ismeretes, a szerzetes rendek eltörlése által a kormány birtokába jutott a most már gazdátlanlanná vált könyvtárak egész tömege, melyek összesen mintegy 350.000 nyomtatott könyvet és számtalan kéziratot tartalmaztak. Ezen új szerzemények legalkalmasabb felhasználása iránt Bonghi miniszter a királynak javaslatot tett egy nagyszabású könyvtár alapítására nézve,² mely székhelyét Rómában tartaná s mint «Biblioteca Vittorio Emmanuele» a király nevével lenne fölékesítendő; ez már a következő évben meg is nyitattott, úgy hogy azóta Olaszországnak a könyvtári tudományra két központi városa van, egyik Flórencz, a régi főváros, a másik az újra föülkerekedett Róma.

A vezetésre nézve is történtek némi újítások; a szabályzat kiegészítésétől 1869 óta négy miniszteri rendelet lépett életbe, kettő

¹ A törvények s kir. rendeletek először a Gazzette ufficialeban közöltek s aztán a Raccolta delle leggi e dei decreti-ben csoportosítottak.

² Bolletino ufficiale della pubblica istruzione, I. k. 852. s. köv. l.

a könyvek kikölcsönzésére, (1870. febr. 9. és 1871. febr. 18.), kettő a nagyobb s kisebb hivatalnokok vizsgálataira nézve, (1870. jún. 25. és 1871. márcz. 22.). Négy évre rá megjelent a második szabályzat, (1873. június 22.), miáltal a könyvtáraknak két osztályra szétválasztása ideiglenesen megszűnt; egyébként semmi más általános jelentőségű dolog nem történt. Az 1876. január 20-diki, 1869. óta a harmadik szabályzat, azonban már igen nevezetes haladást mutat. A leendő könyvtárnokok számára egy főiskola: a corso tecnico felállításának terve e közben megvalósult; székhelyeül először a Vittorio Emanuele-t, e legújabb alapítványt szemelték ki; az állások elnyerésére vonatkozó szabályrendeletek, a tisztviselők vizsgálatai, előléptetései, az egyes intézetek igazgatása nemzeti vagy egyetemes jellege szerint, pontosabb szabályozáson mentek át. E törekvések egyelőre befejezést nyertek az 1885. okt. 28-diki szabályzatban, melyen az olasz államkönyvtárak mai berendezése alapszik; különösen a magasabb szempontok egész sorozata, a világos, mesterkéletlen tárgyilagosság által a tapasztalatok érett gyümölcszeként tűnik fel mindaz, a mi az utolsó évek eredménye és jobban megérdemli, hogy méltányolják, mint a mennyire ez eddig Németországban történt.¹

Az új szabályzat megkülönböztet önálló (autonom) államkönyvtárakat és olyanokat, melyek más intézetek céljaira szolgálnak, végre olyanokat, melyek könnyebb vezethetés végett nagyobb könyvtárakkal egyesítvők. Az autonom könyvtárak közül hét a «nemzeti» jellegű, és pedig: a flórenczi, mely Magliabechiana-Palatinának is neveztetik, a benne rejlő két nagy gyűjtemény után; a Braidense (Biblioteca di Brera) Milanóban, a Vittorio Emanuele Rómában és a Marciana Velenczében; vannak ezenkívül nemzeti könyvtárak Nápolyban, Palermóban és Turinban; ide sorakozik még a kir. könyvtár Cremonában, a Marucelliana, Mediceo-Laurenziana és a Riccardiana Flórenczben), a kir. könyvtár Luccában, az Estei Modenában, a Palatina Parmában, az Angelica és Casanatense Rómában, összesen 16. Mint könyvgyűjtemények, melyek más intézetek tudományos céljait szolgálják, tekintetbe jönnek még a királyság tizenkét egyetemének könyvtárai: a bolognai, cagliarii, cataniai, genuai, messinai, modenai, nápolyi, paduai, paviai, pisai,

¹ Néhány fontos változás történt az 1889. okt. 25. kir. rendelet következtében (közöttéve a Bollettino uff. d. pubbl. istr. 1746—8. l.).

római és sassarii; egyesített kezelés alatt vannak a Brancacciana Nápolyban a Nazionaleval és a Ventimiliana a cataniai egyetemi könyvtárral; végre külön állást foglal el a Biblioteca Valli-celliana Rómában, a mely első sorban az 1884. okt. 15-diki kir. rendelkezéssel a Società Romana di Storia Patria tagjai számára van fenntartva s ezen társulat elnökének alárendelve, és a Sezione governativa della Biblioteca Musicale della R. Accademia di S. Cecilia, a zenészeti irodalom központi könyvtára Rómában, (lásd az 1882. márcz. alapító oklevél határozmányait). E 32 könyvtár közül a két központi nemzetinek, t. i. a flórenczi és a római Vittorio Emmanuele-nek különösen nagy jelentősége el van ismervé; hivatásukul határozottan ki van mondva, hogy hazájuk szellemi munkásságának őrei legyenek, hogy Olaszország irodalmi működésének képét visszatükrözzék, jogot formálva minden olaszországi kiadvány egy-egy példányára,¹ s hogy az Olaszországra vonatkozó külföldi munkákat lehetőleg teljesen beszerezzék és hivatásuknak megfelelőleg az egész világirodalmat tekintetbe vegyék. Hasonló feladatuk van, csakhogy nagyobb megszorítással, a többi önálló könyvtáraknak is, ama különleges rendeltetéssel, hogy szűkebb hazájuk irodalmára legyenek főleg tekintettel. Az egyetemi könyvtárak célja szembe-szökő: az egyetemi tanárok s hallgatók tanulmányainak előmozdítása az arra szolgáló anyag beszerzése által.

E 32 állami könyvtár tisztviselői több alosztályozással 5 kategóriába vannak osztva. Az első kategóriába tartoznak a két központi nemzeti könyvtár I. osztályu, a többi öt nemzeti és a flórenczi Mediceo-Laurenziana könyvtár II. és III. oszt. főnökei, s az I., II., III. oszt. könyv- és kéziratárnokok; a második kategoriát az I—IV. oszt. alkönyvtárnokok s alkéziratárnokok foglalják el, míg a harmadik kategoriát az I—III. oszt. számtisztek, (ragionieri economi), a negyediket a kezelő tisztek (I—II. oszt. ordinatori és I—III. oszt. distributori), az ötödiket I—III. oszt. teremőrök (uscieri), és az I—II. oszt. szolgálk (serventi), képezik. A szabályzattal egyidejűleg egy ideiglenes tervezetben a véglegesített hivatalnokok száma s javadalma-zásuk is megállapítottatott: a 354 tisztviselő részére 671.800 lírában.²

¹ V. ö. Sammlung bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten, 3. füzet. I. Franke, Die Abgabe der Pflichtexemplare. Berlin. 1889. 117. s köv. l.

² Lásd Bollett. uff. della pubbl. istr., XI. k. 1136. l. (Ruolo organico del personale delle biblioteche governative).

E szervezés a személyzetre nézve némi változásokon ment keresztül, a javadalmazás azonban az egyes kategóriákra s osztályokra nézve, úgy látszik, ugyanaz maradt, a mennyire ezt az előttünk fekvő kimutatásból megítélni lehet. Minthogy a nem olasz szakembert hazai viszonyaival való összehasonlítás érdekelni fogja, az 1887-iki, hivatalosan közzétett, szolgálati évek szerinti fokozatos lajstrom rövid kivonatát ide mellékeljük, melyben a berekesztett számok a tényleges állapotot jelzik.¹

I. kategória.

2	prefetti	1. oszt.	6000	l.
2	»	2. »	5500	»
4	»	3. »	5000	»
4	bibliotecari	1. »	4500	»
7	»	2. »	4000	»
15 (13)	»	3. »	3500	»

II. kategória.

14 (13)	sottobibliotecari ²	1. oszt.	3000	l.
29 (30)	»	1. »	2500	»
30 (28)	»	3. »	2000	»
26 (28)	»	4. »	1500	»

III. kategória.

2 (1)	ragionieri economici ³	1. oszt.	3000	l.
2 (0)	»	2. »	2500	»
2	»	3. »	2000	»

IV. kategória.

8 (3)	ordinatori	1. oszt.	3000	l.
8	»	2. »	2500	»
32	distributori	1. »	2000	»
31 (28)	»	2. »	1500	»
50	»	3. »	1200	»

¹ Ruolo d'anzianità degli ufficiali delle biblioteche pubbliche governative approvato con decreto ministeriale di 22. Giugno 1887. (Bollett. uffic. XIII. k. 1887. Provvisioni 257. l.)

² Alkönyvtárnok.

³ Számtiszt.

V. kategória.

10 (9)	uscieri ¹	1. oszt.	1300 l.
14	»	2. »	1200 »
10 (9)	»	3. »	1100 »
14	serventi	1. »	1000 »
45 (44)	»	2. »	900 »

Az egyes kategóriák tényleges állománya : az I. kategóriában 32, II. kateg. 99, III. kateg. 3, IV. kateg. 121, V. kateg. 90 ; az első három kategóriában összesen 134 tisztviselő van.² Általában, úgy látszik, hogy az egyes kategóriák javadalmazásának maximuma csekélyebb, mint másutt. A haladás ez irányban is észrevehető ; összehasonlításként ide mellékelem a fizetési tervezeteket, a mint ezek a három : 1869., 1873. és 1876. évi szabályzatban megállapítvák.

*A. 1869. szabályzat.**I. 1. oszt. könyvtárak.*

Bibliotecario	5000	lira
Vice-bibliotecario	4000	»
Ufficiali, ³ 1. oszt.	3500	»
» 2. »	3000	»
» 3. »	2500	»
Distributori, ⁴ 1. oszt.	2200	»
» 2. »	1800	»

II. 2. oszt. könyvtárak.

Bibliotecario	3000	lira
Vice-bibliotecario	2500	»
Ufficiali 1. oszt.	2000	»
» 2. »	1800	»
» 3. »	1500	»

¹ Ajtónálló, teremőr.² Az 1888. évben az első három kategóriából 128 tisztviselő van említve ; ebből a két nemzeti közp. könyvtárra 14 esik, Nápolyra (nemz.) 12, Turinra (nemz.) 9 s így tovább Cremona, Cagliari, Modena, Sassari, Vercelli és S. Cecilia, melyek mindegyike egy-egy hivatalnok fölött rendelkezik.³ Hivatalnokok.⁴ Kézbesítő (amanuensis).

Distributori 1. oszt.	1200	lira
» 2. »	1000	»

B. 1873. szabályzat.

Prefetti ¹	5000	lira
Bibliotecari	4000, 3500, 3000	»
Vice-bibliotecario	2800	»
Assistenti 1. oszt.	2600	»
» 2. »	2200	»
» 3. »	1800	»
» 4. »	1500	»
Capo Distributore	2200	»
Distributori 1. oszt.	2000	»
» 2. »	1800	»
» 3. »	1500	»
» 4. »	1200	»
Uscieri 1. oszt.	1100	»
» 2. »	1000	»
Serventi 1. oszt.	900	»
» 2. »	800	»

C. 1876. évi szabályzat.

I. kategória.

	I. csoport,	II. cs.	III. cs.	IV. cs.	V. cs.
Prefetti	6000	5000	—	—	—
Bibliotecari 1. oszt.	4000	—	4000	—	—
» 2. »	3500	3500	—	3500	—
» 3. »	3000	3000	—	—	3000
Vice-bibliotecario	—	—	2800	—	—

II. kategória.

Assistenti 1. oszt.	2600	2400	2200	2000	1800
» 2. »	2400	2200	2000	1800	1600
» 3. »	2200	2000	1800	1600	1400
» 4. »	2000	1800	1600	1400	1200

¹ Igazgatók, főnökök.

III. kategória.

		I. csoport,	II. cs.	III. cs.	IV. cs.	V. cs.
Capo Distributore		2200	—	—	—	—
Distributori,	1. oszt.	2000	1800	1600	1400	1400
»	2. »	1800	1600	1400	1200	1200
»	3. »	1400	1200	1200	1200	1200
»	4. »	1400	1200	1000	1000	1000

IV. kategória.

Uscieri,	1. oszt.	1100	1100	—	—	—
»	2. »	1000	1000	900	900	800
Inservienti	1. »	900	900	—	—	—
»	2. »	800	800	800	800	800

A magasabb könyvtári pályára lépésnél szükséges a szokásos bizonyítványokon kívül a keresztlevél, mely szerint a jelölt 17—30 éves lehet; feddhetlen előéletéről szóló s egészségi bizonyítvány, — abbeli nyilatkozat is, hogy bármely állami könyvtárnál kész szolgálni — és a lyceumi bizonyítvány¹ mely a mi gymnasiumaink érettségi bizonyítványával hasonló értékű. A fölvétel egy írásbeli vizsgálat eredményétől függ, a mely egy olasz irodalomtörténeti dolgozathól, egy klasszikus vagy keleti nyelvből olaszra való fordításból, egy francia, tollba mondott feladathól s ennek minden segédeszköz nélküli olasz fordításából áll. Például az 1886. évi vizsgálatok tárgyai a következők voltak: 1. A XVI. sz. olasz irodalomtörténet áttekintése legkiválóbb íróival. 2. Voltaire «Siècle de Louis XIV.» cz. munkája egy fejezetének tollba mondása s fordítása. 3. Cicero, De arte rhetorica, liber I. bekezdésének fordítása, 4. (facultatív) Fordítás Isocrates, Panegy. 73. §.-ból. (l. Bollett. d. opere straniere I. k. 1886. VII. l.)

A német s olasz viszonyok közt a lényeges különbség az, hogy Németországban a könyvtári pálya választásánál bevégzett egyetemi képzettség okvetlen szükséges, míg Olaszországban az

¹ Tájékoztatóul megjegyzem, hogy Olaszországban a licenza liceale és a licenza ginnasiale közt, mely utóbbi csekélyebb értékű, különbség van; a klasszikus oktatás 8 évre szól és 2 tanfolyamból áll; a gymnasiumi, ha szabad e szót használni, 5 évig s az utána következő lyceumi 3 évig tart; mindkét tanfolyamot vizsgálatok zárják be; a ki megállja, elnyeri az illető cursus licenzáját.

egyetemi fokozat előnyt nyújt ugyan, de nem szükséges; a fiatal tisztviselő közönségesen az ismereteknek csak azt a mennyiségét hozza magával, melyet a lyceumban sajátított el, nélkülözi a teljes képzettséget s a tudományos fegyelmet, melyet Németországban — egészen eltekintve a pozitív tudás mennyiségétől — az egyetemi évek legnagyobb vívmányának tartanak.

A ki a vizsgálatot kiállja, az 1889. okt. 25. kir. rendelet határozmányai értelmében a hét nemzeti könyvtár valamelyikébe mint gyakoruk (alumnus) fölvetetik; mindezen könyvtáraknál iskola (alumnatus) van bevendezve egy főbb tisztviselő vezetése alatt, a kinek gondjaira vannak bízva az ifjak könyvtári kiképzés végett. Egyebet ezen iskolákról még nem tudunk; az eddigi intézkedések hihetőleg majd mintaképül szolgálnak.

E szempont igazolhatja ez intézmény fejlődési folyamatának következő áttekintését.

A könyvtári tisztviselők bizonyos főiskolájának eszméje régi. Már az 1869. nov. 25. szabályzat (20. cz.) szól a corso tecnico-ról, mely egy vagy több államkönyvtárnál miniszteri rendelet útján felállítandó lenne s tanulmánytárgyakul a palaeographiát és bibliológiát ölelné fel. Behatóbban foglalkozik e kérdéssel az 1876. évi szabályzat; a 35. fejezetben az újonnan alapított Vittorio Emanuele-nek s lehetőleg más nemzeti könyvtáraknak is feladatává tétetett, hogy egy könyvtártudományi tanfolyamot rendezzenek be a következő tananyaggal:

1. A könyv története és külső viszonyai hajdan és most.
2. A tudományszakok meghatározása s osztályozása a fő- és alapvető munkák kijelölésével.
3. Az írás eredete és különfélesége; a könyvnyomtatás feltalálása és története, a könyvkereskedés.
4. A könyvtár lényege s rendezése valamint igazgatása, tekintettel a belső szolgálatra s a közönségre.
5. A katalogusok elrendezése, a legfontosabb bibliographiai munkák megnevezése.
6. A jelentékenyebb európai könyvtárak belső elrendezése, törzsanyaga, jelenlegi állapota; történetük.
7. Palaeographia.

Az oktatás két éven túl tartana s két tanárra (lehetőleg tapasztalt könyvtártisztviselőkre) lenne bízva; a tisztviselőkön és

gyakornokokon (alunni) kívül az előadásokon más hallgatók is részt vehetnének, che vi s'iscrivano particolarmente ¹ (37. cz.), az utóbbiaknak licenza liceale-t s erkölcsi bizonyítványt kellene felmutatni; az előadott tárgyakat szó- és írásbeli vizsgálattal fejeznék be, melynek eredményéről bizonyítvány állíttatnék ki.

E határozmányokat, részben megváltoztatva s jelentékenyen kibővítve, az 1886. febr. 20. Coppino-rendelet ismét fölvette. Az iskola látogatása először is a gyakornokok (alunni) és alkönyvtárnokokra volt korlátozva, s ezekre nézve egyszersmind kötelező, az egész intézmény pedig lényegileg következőkép megalakítva: a mint a dolog természetéből folyik, a flórenczi s a római főintézet egy-egy scuola tecnica-t kapott. Az iskola, melynek tanítói lehetőleg a magasabb könyvtártisztek köréből választatnak, az illető könyvtár főnökének van alárendelve; ő nevezi ki az igazgatót s a tanítókat. Az iskola két tanfolyamra van osztva, az első (egy évi) a gyakornokok (alunni) előkészítésére, a második általában az alkönyvtárnokoknak van szánva; mindkettő ugyanazon tananyagot, csak hogy a második (2 évig tartó) bővebben adja elő, s magában foglalja a következőket:

1. Palaeographiát.
2. Bibliológiát. (A könyvnyomtatás feltalálását, a legkiválóbb könyvnyomtatók életrajzeit, a könyvkereskedés törvényeit s történetét.)
3. Bibliographiát. (Libri rari, libri buoni, libri belli.)
4. Bibliothekonomiát. (A könyvtárak történetét, a katalógizálás s felállítás különböző elveit sat.)
5. Az igazgatást. (Az államkönyvtárak szabályainak értelmezését. A közigazgatási jog alapvonalait, az állami számvitel szabályait.)
6. Nyelveket. (Angol és német nyelvet, fordításokkal.)

Az első évet a tanítók előadásai foglalják el. A második tanfolyam munkálatai a tagoknak könyvtártudományi tárgyú fejtegetéseiből s gyakorlataiból állanak; ide tartozik az összes irodalmi s bibliographiai kérdések kidolgozása, melyek a könyvtár főnökéhez érkeznek vagy a tisztviselők valamelyikének szóval bejelentetnek s azonnali elintézést nem nyerhetvén, az e célra készített

¹ Kik oda külön iratkoznak be.

iratmintán a scuola tecnica igazgatójához továbbíttatnak; ez átadja valamelyik tisztviselőnek, kiben megbízik, válaszolás végett; a közönség hasznára történt az az intézkedés is, hogy az illetők tanulmányaik tárgyának teljes kifejtésével az igazgatóhoz kérelmet nyújthatnak be, hogy az azokra vonatkozó legújabb időközi közleményekről — minők a monographiák, folyóirati értekezések s czikkek — értesüljenek. Ha a kérelemnek hely adatik: egy repertorium mellékeltetik hozzá, s a kérelmezők havonként vagy gyakrabban is tudósíttatnak. A gyakorlatok körébe tartoznak: a könyvtárnál végzett munkák revíziója, más könyvtárakhoz való kirándulások, és személyekről s nevezetesebb korszerű jelentőségű tárgyról bibliographiai katalogusok készítése, valamint nagyobb tudományos munkálatok, melyek adott esetekben a könyvtár nevében s költségén nyomtatásban közölhetők. Ezen intézkedés célja nyilván a könyvtári iskolázás s a vizsgálatokhoz való előkészítés volt, melyek a leendő hivatalnokoktól megkívántatnak. Ilyenek voltak a viszonyok 1889. év végeig; hogy ezek mennyire változtak meg részleteikben az 1889. évi okt. 25. legújabb rendelet által, a mely, mint említve volt, mind a hét nemzeti könyvtárnál alumnust állított fel: még ma meghatározni nem lehet.

Térjünk most vissza a gyakornokhoz, a midőn könyvtári pályára lép. Egy évi dicséretesen eltöltött szolgálati idő után mint alkönyvtárnok vizsgálatra jelentkezhetik, mely felváltva Rómában s Flórenczben tartatik és a scuola tecnica tantárgyaira szóval és írásban terjed ki; a vizsgálat három napig tart s a követelmények a 132. §-ban vannak teljesen körülírva: írásbeli dolgozat a betűsoros czímtár elrendezésének néhány kérdéséről; a szak-katalogus bizonyos osztályának alosztályozásáról, megjelölve a főbb bibliographiai segéd munkákat; egy ősnymtatvány s egy kézirat leírása, ennek egy fejezetét átírva, olasz fordítás németből vagy angoltól, vagy mindkettőből, a jelöltek tetszése szerint; a szóbeli vizsgálatnál a könyvtári és — a mi igen figyelemre méltó rendelkezés — az igazgatási szabályzat ismerete, valamint az állami számvitel kívántatik; a vizsgálat eredményét öt tagból álló bizottság, az elnököt is bele számítva, az Olaszországban szokásos módon számokban — punti — foglalja egybe; a ki a legtöbb számot nyeri el, hasonló szolgálati idő mellett legközelebb várhatja a megüresedő IV. oszt. alkönyvtárnoki állomást; az előléptetések ezen

kategorián belül a III. és IV. osztályu állásra kétharmad részben korrang, egyharmad részben érdem szerint (1889. okt. 25. rendl.) történnek.

A mint az alkönyvtárnok I. osztályúvá előlépett, előmenetele a könyvtárnoki vizsgálatról van függővé téve; de már mint II. oszt. is jelentkezhetik a vizsgálatra, feltéve, hogy 21. életévét elérte. E záróvizsgálat hasonlóképen tisztán szaktudományi; a tárgyak azonosak az előbbi vizsgálatéival, csak nehezebbek s alapos könyvtári tudást követelnek; ujabban hozzájárul még (145. §.) egy írásbeli könyvészeti fejtegetés (dissertazione sopra un tema di biblioteconomia o di bibliografia generale,) egy XIII—XVI. száz. latin és olasz codex fejezetének átírása, egy olasz remekírónak francia nyelvre fordítása és végre 15, különböző nyelvű s tartalmu, régibb s újabb műveknek teljes könyvtári feldolgozása¹; a bizottság 7 tagból alakul. Egy sajátos határozatot említünk még meg, mely ugy látszik, a szabályzat keretéből kiesik és még leginkább a német rendszerrel hasonlítható össze: ez a 142. §., a mely határozottan ugy intézkedik, hogy olyanok is, kik soha könyvtári szolgálatot nem teljesítettek (az úgynevezett estranei), közvetlenül könyvtári vizsgálatra jelentkezhetnek, feltéve, hogy 25 évnél nem fiatalabbak s 35-nél nem idősebbek, s tudori oklevelet tudnak felmutatni, vagy, a mi evvel egyenértékű, nyelvek, bölcészet, történelem vagy természet-tudományoknak felsőbb intézetekben (R. licei vagy istituti tecnici governativi) való tanítására képesítvék s ennek legalább három évi gyakorlatban állottak. Az ilyen jelölteknek nehezükre eshetik a jövődő hivatásukhoz szükséges technikai ismeret megszerzése, de a távolból bajos megítélnünk, hogy e törvényes intézkedés a gyakorlatban hogyan jut érvényre. A letett vizsgálat csak biztos kilátást nyújt a jelölteknek az I. oszt. alkönyvtárnoki állásra, hacsak már előbb hivatalnökká kinevezve nem voltak; itt van nevezetesen a határ, a hol az előléptetések elvében lényeges változás mutatkozik és elavul az a nézet, hogy a fáradság nélkül elért magasabb szolgálati kor első sorban vétessék figyelembe. Első oszt. alkönyvtárnoki állás betöltésénél ugyanis két út áll a miniszter előtt: az egyik,

¹ Francia minta szerint. V. ö. Arrêté relatif à l'examen profess. pour l'obtention du certificat d'aptitude aux fonctions de bibliothécaire. 1879. aug 23. 1. czikk, 1. 2. sz. (Robert, Recueil d. lois, 148. l.)

midőn a tisztviselők rangjának korelsőbbségét (anciennitas) és személyes érdemeit mérlegeli, nem tekintve, hogy a könyvtárnoki vizsgálatot kiállották-e vagy sem; a másik, midőn a vizsgálat eredménye szerint váltakozva extraneusok és tisztviselők közt dönt, figyelemmel az elért számokra (punti) s a vizsgálat elsőbbségére¹ (149. §. v. ö. 141. §. és az 1889. okt. 25. rend.); az utolsó oszt. könyvtárnoki állás betöltésénél a miniszternek szabad választása levén, csakis az illetők érdemeit tekinti s az I. kategórián belüli kinevezéseknél eme szempont marad egyedül mértékadó.

Még néhány szót a kézirat- és alkézirattárnokokról (conservatori, sottoconservatori dei manoscritti). A kéziratok gazdagsága, melyre nézve az olasz könyvtárak egyedül állanak, tette szükségessé e tisztviselőket; rangban a könyv- és alkönyvtárnokokkal (bibliotecari e sottobibliotecari) egyenlők; ennek megfelelőleg vannak I—IV. oszt. alkézirattárnokok és I—III. oszt. kézirattárnokok, kik szintén két vizsgálatot, hasonló követelményekkel szemben, kötelesek letenni, csakhogy e szolgálati ág különös feladatai szerint még a palaeographiából és kéziratisméből is különös ismereteket kívánnak tőlük. A tisztviselőket az alkönyvtárnokok és extraneusok közül szemelik ki; az előléptetések elve ugyanaz, mint a könyvtárnokok s alkönyvtárnokoknál. (V. ö. 134. 135. 142. cz. és 1889. okt. 25. rendeletet).

Az olasz könyvtártisztviselő tehát, ha nem tekintjük a gyakoronokok (alunni) és extraneusok felvételi vizsgálatát, most két kizárólag szakszerű vizsgálaton megy keresztül, mielőtt állását mint biztosat tekinthetné; azelőtt ez máskép volt, a mennyiben az általános jellegű tudományos ismeretek bebizonyítása magasabb jelentőségű volt. Az 1869. évi (31. cz.) szabályzatban egy legközelebb várható miniszteri rendelkezés volt jelezve, mely a kérdést a hivatalnokok vizsgálata szerint szabályozná; ez meg is történt nemsokára az 1870. június 25. Correnti-féle rendelet által; a tervezet 3. cikke a vizsgálat tárgyait majdnem csak ily nyelvészeti-történetileg határozta meg:

a) Általános történelem és földrajz különös tekintettel Olaszország történetére s földrajzára.

¹ Ez esetben is az üres állásoknak kétharmada a tisztviselőknek, egy harmada pedig felváltva a hivatalnokok s extraneusoknak van fentarva.

b) Kiválóbb népek irodalomtörténete s az olaszoké különösen.

c) Klasszikus nyelvészet s az összehasonlító nyelvészet főbb elvei, vonatkozva a modern nyelvekre; az olasz nyelvnek teljes s a francia nyelvnek elégséges ismerete.

d) Bibliographia és palaeographia.

Az írásbeli vizsgálat a latin, görög, olasz és francia nyelveket ölelte fel; ezenkívül a vizsgálatot tevő tartozott egy kézirat s egy ősnymtatvány leírását adni és a szakczimtár egy alszakának beosztását kifejteni (5. cz.); a szóbeli vizsgálat tárgyait képezték az egyetemes történelem és földrajz, az irodalomtörténet, klasszikus és összehasonlító nyelvészet, bibliologia és palaeographia (6. cz.). Mint jogczim a concursushoz való megjelenésre (titoli da presentarsi al concorso) az olasz szokás szerint: az elért akadémiai fok, kiadványok, nyilvános könyvtári szolgálat, a könyvismerettannal (bibliologia) és palaeographiával való foglalkozás érvényesültek; mulhatlanul szükséges előfeltétel a vizsgálatra bocsátáshoz a licenza liceale.¹ A szándék, melyből e határozatok folytak, nem volt más, mint a fiatal tisztviselőnek szélesebb tudományos alapot szolgáltatni különösen a nyelvi, irodalmi s történelmi ismeretekből, a hiányzó egyetemi tanulmányok pótlásául.

A vizsgálatnak teljesen megváltozott felfogása és értelmezése az 1876. évi szabályzatban nyilvánult. Az idevágó határozmányoknak tartalma, ezen történeti áttekintés kiegészítése végett, röviden a következő. A nemzeti könyvtárak gyakornokai (alunni), kik könyvtári munkálkodásukkal előljáróik megelégedését kivívták, a megüresedett utolsó oszt. assistensi állást vizsgálat által érhatték el, mely írásban és szóval a corso tecnico tananyagaira terjedt ki és két-három nyelv (francia, angol, német) ismeretét kívánta meg; azon gyakornokoknak, kik a corso tecnico eredményes látogatásáról bizonyítványt mutathattak fel, csak a megkövetelt nyelvismeretet kellett kimutatniok; a kinevezés érvényes volt két évre, melynek elteltével élethossziglan érvényesen megújítható volt. Az assistensi kategóriából a főnöki, könyvtárnoki és alkönyvtárnoki,

¹ 1871. márcz. 22. min. rend. az alsóbb tisztviselők, distributorok, szolgálk stb. vizsgálati tételei meghatározattak s ezek jegyzéke mellékelletett; lényegileg a megkívánt ismeretek terjedelme ugyanaz maradt, csak a tételek voltak természetesen sokkal könnyebbek.

vagy összefoglaltan kifejezve: a categoria della direzione-ba való előléptetés concorso által történt, hol mint jogczím (titoli) a jó szolgálati vezetés és használhatóság is tekintetbe jöttek; szükséges volt azonban a tudori oklevél (69. cz.); ha a concorso per titoli eredménytelen maradt, egy vizsgálat helyettesíté, melynek tárgyait mindannyiszor a minisztérium külön határozta meg. Látható, hogy az általános tudományos jellegű vizsgálat eszméje ezzel elvetetett, és egy (sőt a körülményekhez képest két) technikai vizsgálat lépett helyette életbe; ezen elv maradt 1876 óta uralkodó s a legújabb (1885-diki) szabályzatban megerősítve jutott kifejezésre, hogy most már két vizsgálat feltétlenül kötelező: egy az alkönyvtárnoki, egy pedig a könyvtárnoki állás elnyerhetésére.

Ez intézkedések Olaszországra nézve kiváló beccsel bírnak, mert hosszú éveken át érlelődtek s mai alakjukba nem csekély változtatások után jegeczedtek; egységes, teljes képzettséget s a bibliographiai szaktudománynak aránylag rövid idő alatt egész tömegét szolgáltatják, az alapjukban még oly sokféle rendszereknek jövő szabályozását s a könyvtári munkálatok keresztülvitelét eredményezik és mindenekelőtt a fiatal tisztviselőt kényszerítik, hogy mindenkor figyelmesen munkájába merüljön, hogy az előtte álló vizsgálatok követelményeinek már most megfelelhessen. Hátrányuk talán, hogy az ilyenmű kiképzés mellett huzamosb időre a szellem gépiessége nehezen kerülhető ki, a mi pedig olyan hivatásnál, mely az éles elme, a combinatio és emlékező tehetség erejének tág teret enged, nem kívánatos. Az olasz hivatalnok első sorban technicus; a német tisztviselők az egyetemi évek alatt a tudomány különböző terén kifejtett önálló működés után hasznosítják a könyvtári szolgálatban különleges ismereteiket; a mindkét részről történt intézkedéseknek előnyeik szerinti mérlegelése azonban itt nincs helyén — lehetetlen is, mert más előzményekből indulunk ki.

A tisztviselő személyzet közt a IV. kategóriába tartozó tagok (ordinatori és distributori) nagy számban vannak képviselve. Hasonlóan, mint a gyakornokoknál, a magasabb állás elérhetéseért azon ifjak, kik öt évig felsőbb intézetet látogattak s végbizonyítványt (licenza ginnasiale) nyertek: valamely államkönyvtárnál mint tanulók (kezdők, apprendisti) alkalmazhatók; számukat évenként a közoktatásügyi miniszter szabja meg. Ha ezen apprendisti egy évig előljáróik megelégedésére szolgáltak, a distribu-

tori vizsgálatra jelentkezhetnek, a hol egy olasz dolgozatot s valamely francia prózaíró munkájából olasz fordítást kívánnak; egyszersmind a szabályzat határozmányjaiban tájékozottaknak s a katalogizálás alapelveiben jártasaknak kell lenniök. A distributorok két harmada szolgálati évek szerint lép elő; az üres állások egy harmada, a különös érdemeket szerzett tisztviselők által, az anciennitásra való tekintet nélkül tölthető be. (1889. okt. 25-diki rendelet.) Az ordinatorrá előléptetés választás után, vagyis a nagyobb használhatóság és tevékenység szerint történik; rövid idővel ezelőtt a distributorok előmenetele ezzel véget ért. Legujabban, az épen előbb említett rendelethez intézkedés történt, hogy a számtisztek (*ragionieri economi*) a distributorok illetve ordinatorok közül kiegészíthetők, ha az ilyen állásra szükséges képességet a megszabott vizsgálat letételével bebizonyítani tudják. Az ordinautore teendői jelenleg a következők: a hirlapokat, a kötetlen füzetek folytatásait s a folyóiratokat elhelyezik s rájuk felügyelnek, a kettős példányokat felállítják, könyvkötők számára a kötésmintákat kikeresik, a kívánatlapokat signalják, esetleg egy alkönyvtárnok útmutatása mellett a kölcsönzési naplókat vezetik, az új szerzeményeket megvizsgálják: vajjon teljeseke-e, a címlapokat az illető katalogusokba osztják és a könyvtár hivatalos iratait másolják. A distributore kötelessége a kívánt műveket kihozni, a visszaadottakat helyeikre beosztani; e mellett van egy új határozat, hogy minden kiemelt munka helyére egy ugynevezett *tavoletta indicatrice* (jelző táblácska) teendő.¹ Az ily táblácska hiánya, mint súlyos hivatali mulasztás, a körülményekhez képest elbocsátást is von maga után. A *ragionieri economi*, a kik különben csak nagyobb könyvtáraknál fordulnak elő, irodai s pénztári szolgálatra vannak beosztva; az ő alkalmaztatásuknak szintén vizsgálat veti meg az alapját. (v. ö. 139. §) Az ajtóőrök és szolgálk (*uscieri* és *serventi*) alsóbb szolgálatot teljesítenek s nem alkalmazták őket (mint Németországban kivétel nélkül) könyvek kikeresésére, mivel itt e célra a distributorok szolgálnak.

A külső s belső szolgálati ág ügyeiben mind a hét nemzeti könyvtárnál a főnök oldala mellett, mint tanács, a főnökön kívül

¹ Oly alakúak, mint a francia *planchettes indicatrices*. (V. ö. Robert, *Recueil des lois*, 123. l.)

a könyvtárnokokból s a kézirtárnokokból alakult consiglio di direzione áll; belevonhatók póttagokul még az alkönyvtárnokok is. E tanács szabály szerint minden hónap első hétfőjén, szükség esetében pedig rendkívüli ülésre is, összegyűl. A tanács tárgyai az 55. cikkben vannak felsorolva; első sorban az összes fontosabb könyvtári teendők tartoznak ide, u. m. könyvek vétele, kettős példányok értékesítése, a könyvtár nevében közrebocsátandó közlemények, az igazgatóság által évenként júliusban a minisztériumhoz felterjesztendő jelentés megbeszélése (72. s köv. cz.); azonkívül e tanács a testület többi tagjai felett bizonyos fegyelmet gyakorol, mivel jogosítva van a kimutatás megvizsgálására, melyet a könyvtár főnökéhez minden tisztviselő saját működéséről havonként írásban beadott; egyszersmind a törekvő tisztviselőt különös szolgálataiért dicséretben részesítheti, a lanyhát pedig megfeddheti. A consiglio di direzione-nak megfelelőleg és a dolog érdemére nézve ugyanazon jogokkal felruházva, egy giunta di vigilanza van az egyetemi könyvtárak számára rendelve, mely az egyetem rektorából mint elnökből, az egyetemi könyvtárnokokból mint alelnökből s néhány tanárból alakul meg. Ily módon a könyvtár mindenkor szoros összeköttetésben áll az egyetemmel s ennek egyedüli céljával, hogy tagjainak tanulmányait előmozdítsa. Ennélfogva míg a consiglio di direzione a könyvek szerzésénél az erre kijelölt alapok felett az egész összeg erejéig szabadon rendelkezik, addig a giunta di vigilanza a dotatio $\frac{6}{10}$ -ét az egyetemi karoknak, egyes kórodáknak, laboratoriumoknak stb. szakkönyvtárak felállítására szolgáltatja ki és csak $\frac{4}{10}$ -ét bocsátja az egyetemi könyvtárnok rendelkezésére. Viszont leghatározottabban ki van fejezve, hogy mind eme szakkönyvtárak csak mint az egyetemi könyvtár egyes részei jönek tekintetbe; minden megvásárolt könyvet be kell jelenteniök az egyetemi könyvtárnak, a hol bevezettetnek a szerzemény-naplóba és a betűrendes katalogusba, ezenkívül év végén a nélkülözhető munkákat a szakkönyvtárakból kiválasztják s állandó tulajdonul az egyetemi könyvtárnak átadják; így bölcsen kikerülhető az amugy is csekély alapok szétforgácsolása. Minden kérdésben, mely az intézet igazgatására, a czímtár berendezésére, a személyzet- s fegyelemre vonatkozik: a könyvtárnok a giunta-val szemben önálló s a minisztériummal egyenesen közlekedik. Áttekintve az egyes könyvtáraknál művek beszerzésére kiutaltványozott össze-

gek magasságát, melyek más célra sohasem fordíthatók, a következőket mutathatom ki. A hét nemzeti könyvtár közül a Vittorio Emanuele a legbővebb ellátásban részesül; közép számitással 54,000 lira felett rendelkezik; utána következnek: Flórencz 30,000, Turin 22,500, Nápoly 18,000, Milánó 15,000, Palermó 13,000, Velencze 11,000 lírával. Az egyetemi könyvtárak sorában 1887. évre az első helyet Nápoly foglalja el 17,000 lírával, utána sorakoznak Pádúa és Pavia (8,500), Bologna (8000), Pisa (7000), Róma (6000), Cagliari, Catania és Sassari, melyeknek egyenkint könyvvásárlási költségül 3,500 lírával be kell érniök, végre következik Modena 1250 l., ezzel szemben azonban a város az Este könyvtárra 10,000 l. fordít. A többi 10 dotált államkönyvtár a következő:

Parma, Palatina	9000	l.
Róma, Casanatense	6000	»
Flórencz, Marucelliana	5500	»
Lucca, Governativa	4500	»
Róma, Angelica	4000	»
Flórencz, Mediceo-Laurenziana . .	3500	»
Cremona, Governativa	2500	»
Nápoly, Brancacciana	1000	»
Róma, S. Cecilia	900	»
Flórencz, Riccardiana	700	»

A elmúlt 1889/90. iskolai évben egyes nem jelentéktelen emelések történtek. (Bollett. uffic. d. pubbl. istr. XVI. 1072. l. 1889. aug. 3.)

Flórencz, Biblioteca Nazionale	31,000	l.
Milánó, » »	15,800	»
Nápoly, » »	22,000	»
Palermó, » »	14,500	»
Róma, » »	57,500	»
Turin, » »	23,996	»
Velencze, » »	15,500	»
Cremona, » Governativa	2,500	»
Flórencz, » Marucelliana	6,500	»
» » Laurenziana	3,000	»
» » Riccardiana	820	»
Lucca » Governativa	5,290	»

Modena,	Biblioteca Estense	10,708	1.
Parma,	» Palatina	9,620	»
Róma,	» Angelica	4,000	»
Róma,	» Casanatense	6,000	»
Bologna,	» Universitaria	8,760	»
Cagliari,	» »	3,760	»
Catania,	» »	3,500	»
Genova,	» »	8,200	»
Messina,	» »	3,500	»
Modena,	» »	1,250	»
Napoli,	» »	17,000	»
Padova,	» »	8,710	»
Pavia,	» »	8,700	»
Pisa,	» »	9,500	»
Róma,	» »	11,000	»
Sassari,	» »	3,650	»
Róma,	» Santa-Cecilia	900	»
Nápoly	» Brancacciana	1,300	»

Összesen : 318,186 l.

Ezen összegek kiadásáról a minisztériumnak negyedévenként jelentést ¹ tesznek, a melybe a gyarapodási számok sorozatával az összes szerzemény, u. m. kéziratok, nyomtatott művek, apró nyomtatványok, (melyek közé minden száz lapon aluli könyv tartozik), beérkezésük rendje és a szerint, a mint az vétel, csere vagy ajándék: a kifizetett vagy elfogadott becsárral együtt bevezettetnek (23. §. és Modello A. Specchio statistico). E negyedévi jelentés röviden még a személyzet létszámát s a katalogusok készítését is tartalmazza; az utóbbiakra a szabályzat különös figyelmet fordít. Mint multhatatlanul szükséges felszerelés, három főkatalogus van használatban, u. m. Inventario generale (általános leltár), Catalogo alfabetico (betűrendes címűtár) és a Catalogo ordinato sistematicamente per materie (tárgy szerinti szakkatalogus) úgy a kéziratokra mint a nyomtatványokra.² E katalogusok elseje, az általános leltár,

¹ V. ö. a francia Circulaire relatif à l'envoi de rapports trimestriels sur l'état d. catal. 1880. okt. 29. (Robert, Recueil, 153. l.)

² Épen úgy mint Franciaországban. V. ö. Instruct. sommaire sur le classement des bibliothèques populaires, 1876. decz. 30. és Instruct. générale relat. au service d. bibl. univ. 1878. máj. 4. (Robert, Rec. 234, 115 s. köv. l.)

megérdemel néhány felvilágosító megjegyzést; ez ugyanis úgy készülvén, mint a Németországban már használaton kívül helyezett helyszerinti katalogusok, a nyomtatványokat, kéziratokat azon rendben tünteti ki, melyben az egyes termekben s polczokon állanak, ezenkívül revíziók alkalmával megszabott zsinórmértékül szolgál. Tekintetbe veendő még az ugynevezett Indici illustrati:

az ősnymtatványok s bibliographiai ritkaságok,

az ős zene,

a csillagászati fokjelzési könyvek (Gradbücher) s a régi földrajzi térképek,

a metszetek s arczképek,

az autogrammok,

a miniatűrök,

a palimpsestek,

a hárták,

a kéziratok és

a művészi kötések számára. Egyszersmind a folytatásokra, sorozatokban megjelenő munkákra, folyóiratokra és hírlapokra számos gyakorlati minta van a szabályzathoz függelékül csatolva, melyek, eltekintve közvetlen hasznavehetőségüktől, magasabb czélokat, az állami könyvtárak egységes kezelését is elősegítik.

A szabályzat hatodik szakasza a könyvtárakat tárgyalja, mint nyilvános intézeteket, a közönséghez való viszonyaikkal együtt. Minden államkönyvtárnak legalább hat óra hosszat nyitva kell lennie a látogatók számára; ekkor a hivatalnokoknak félórával a nyilvános szolgálat kezdete előtt ott kell lenniök s félóráig a nyilvános szolgálat után nem szabad távoznioik; némely kisebb könyvtár huzamosb ideig is nyitva áll a közönség rendelkezésére. Továbbá a tisztviselők felváltják egymást oly módon, hogy mindegyikre naponként 7 órai, hetenkint 42 órai munka esik. Ismeretes, hogy Olaszországban azoknak, kik könyvtárakat használnak, legnagyobb része tanulmányait az olvasóteremben végzi, másképen mint Németországban, hol a legnagyobb, alkalmas helyiségekkel gazdagon ellátott intézeteknél kikölcsönzött munkák mindenkor tetemesen felülhaladják a könyvtárban magában használt könyvek számarányát. Az olvasóteremben általában két munkánál s négy kötetnél többet egy alkalommal ki nem adnak; ez a rendelkezés azonban hihetőleg, mint egyebütt is, kivételt szenved.

A könyvek tényleges kikölcsönzése, melyet Coppino 1886. febr. 27-én rendeletileg szabályozott, szűk határok közt mozog; az olaszok e tekintetben helyi, külső és nemzetközi forgalmat különböztetnek meg. Benn a városban, a hol kir. könyvtár található, könyveket minden jótállás nélkül három havi időtartamra joguk van kölcsönvenni a legfőbb hatóságok tagjainak a közigazgatás minden ágánál, a hadseregben a tábornokoknak le az őrnagyig, az orsz. képviselőknak, a kir. akadémiák s rokon intézetek tagjainak, az egyetemek és magasabb tanintézetek tanárainak, múzeumok, művészeti stb. gyűjtemények igazgatóinak, levéltárak s könyvtárak vezetőinek. Egészen sajáttságosan van megállapítva az épen most megnevezett személyek ama joga, hogy másokért kezességet vállalhatnak; ez a jótállás vagy legfőlebb egy év tartamára s az összes kikölcsönzött művekre szól, vagy csupán egy bizonyos munkára, de nem több mint két hónapi érvényességgel. Az önjogu kölcsönvevők legtöbbször mégis, nem számítva a legmagasabb állami tisztviselőket, csak azokért kezessékedhetik, kik, mint alantas közegek, felügyelőségük vagy igazgatásuk alatt állanak; kivételt képeznek az egyetemi tanárok és a magasabb tanintézetek igazgatói. Az egyetemi tanár hallgatója számára minden tőle kölcsönveendő munkáról jótállási ívet állíthat ki, melyet az egyetem titkárságánál bejelenteni, itt külön jegyzékbe vezetni s lebélyegeztetni tartozik, hogy a könyvtárral szemben érvényre jusson; a magasabb tanintézet igazgatója tanítványai számára a könyvtár használatát szintén lehetővé teheti, azonban csak egy bizonyos munkáért és nem tovább, mint két hónapra kezessékedhetik. — A külső könyvforgalom, a kölcsönzés (*prestito*) második neme, egyes könyvtáraknak egymás közti kölcsönzéseire szorítkozik. Az államkönyvtáraknál e tekintetben az eljárás annyira egyszerű, hogy egy hivatalosan kiállított s az egyik könyvtár főnökétől a másikéhoz intézett megkeresés a könyv átküldésére elégséges, azon esetben tudniillik ha az nincs egybeült igénybe véve, vagy kikölcsönözhetése általában nincs kizárva; e rendelkezés már Bonghinak 1876. évi szabályzatában benne van. Ehhez, a bevezető részben említett miniszteri rendeletről kifolyólag, azon új intézkedés fűződik, hogy az általános könyvkölcsönzés jótéteményében a tartományi és községi könyvtárak is részt vehetnek. E célból az igazgatóság, melynek a könyvtár alá van rendelve, tartozik a közoktatásügyi

miniszterhez kérvényt intézni, melyben a szavatosság elvállalása és azon ígéret mellett, hogy a könyveket ő maga fogja az állami könyvtárakhoz visszajuttatni: az állami könyvtár, melylyel összeköttetésbe lépni óhajt és a tisztviselő, ki a hivatalos iratokat aláírja, megneveztetik. E kérvény, a szükséges fölvilágosításokkal kísérve, a tartományi főnök útján jut a miniszterhez. Az engedély, a kérvény közelebbi adataival, a *Bollettino ufficiale*-ban azonnal közzétételik; három évre szól, de mindenkor visszavonható. Az állami könyvtárakkal való érintkezést azután azon *Biblioteca governativa* veszi át, mely mint közvetítő van kiszemelve. A lyceumok s technikai kir. intézetek elnökei (*presidi dei licei ed istituti tecnici governativi*) most már szintén feljogosítvák, hogy a külkönyvtárakból munkákat kérelmezhessenek. Ha a nekik alárendelt intézet székhelyén is található egy kir. könyvtár, akkor kérvényeket természetesen ehhez intézik; különben azon állami könyvtárhoz, a mely az illető tartományra nézve, mint ilyen, kijelölve van. E czélból a minisztérium a 69 tartomány kimutatását a megfelelő állami könyvtárakkal együtt közzétette; minthogy azonban ilyen Olaszországban csak 32 van, természetesen több tartomány egyetlen könyvtárral kénytelen beérni. De mégis a lyceumok és kir. technikai intézetek elnökei, egy kivétellel, csakis alantasaik számára s pedig összesen nem több mint 15, egyszerre nem több mint 3 munkát igényelhetnek. Az említett kivétel magánszemélyekre vonatkozik, kik a minisztertől külön engedélyt nyertek s jelentékenyebb tudományos működés által maguknak ismert nevet szereztek. Ezek képezik a kölcsönzők negyedik osztályát. A kölcsönzési engedélyért szóló kérvényt a lyceum stb. elnökénél nyújtják be, ha lakóhelyükön állami vagy használatul rájuk nézve hozzáférhető tartományi vagy községi könyvtár nincs; ő átküldi a kérvényt a tartomány főnökének, ez a közoktatásügyi miniszternek. Az engedély két évre érvényes, a könyveket a lyceum elnöke útján kapják, a ki egy külön jegyzéket vezet róluk. — A könyvek s kéziratok nemzetközi kikölcsönzésügye úgy maradt, mint régen volt: minden egyes alkalommal a diplomáciai közvetítést kell igénybe venni.¹ Látható, hogy e rendszabályok szigorúak és szűk

¹ Olaszországban, részben legalább, a könyvtári szabályok megtartása igen szigorú. A «Centralblatt für Bibliothekswesen» kiadója a római Vittorio Emma-

keretben mozognak, mert a kormány a jogot mindig kezében tartja, hogy a megadott engedélyt, mikor akarja, visszavonhassa, de nem kell figyelmen kívül hagynunk, hogy e rendszabályok így irányzattal az első kísérletek; ezzel e téren nagy lépés történt előre, a mely jövőben az államtulajdonnak, a mennyiben ez könyvekre terjed ki, lehetőleg szabad és akadálytalan használatára fog utat nyitni.¹ A könyvtárak használatáról pontos jegyzéket vezetnek. A statisztikai kimutatások alapjaitul azon jelentések szolgálnak, melyeket a könyvtári főnökök minden hónapban a minisztériumhoz beadnak. Ott azokat összeállítják s a Bollettino ufficialeban közzéteszik, a honnan különböző folyóiratok átvesszik és könnyen használható s gyakran szükséges anyagot szolgáltatnak.

Hogy nyilvános könyvgyűjteményekben mily gazdagok maguk a középvárosok is: mutatja az összeállítás, mely 10 város részére s általuk miniszteri rendelet következtében készült, (közzétéve a Bollett. uff. XII. kötetében, 1885. 81. s köv. l.); e kimutatásban Pádvia 8, Bologna 11, Pavia 15, Génua és Turin 18, Velence 21, Palermó 34, Milánó 35, Nápoly 46 könyvtárral van feltüntetve, Róma itt is az első helyet foglalja el 48 önálló könyvtárral.

Az 1885. szabályzatokat leglényegesebb rendelkezéseire nézve átvizsgáltuk; hátra van még, visszapillantást vetnünk a bibliographiai munkálatokra, melyek az utolsó évek óta mindinkább növekedő terjedelemben, a sokat felölelő munkásságról s a mozgalmasságáról világos képet nyújtanak. A kormány már 1885. évben a jegyzékek (Indici e cataloghi) kiadásával nagyszabású bibliographiai vállalatot indított meg; az első kötet tartalma: az «Elenco delle pubblicazioni periodiche ricevute dalle biblioteche pubbliche governative d'Italia nel 1884.», elismerésre

nuele könyvtárból rövid úton akarta Perrens «Histoire de Florence» cz. munkáját, tehát egy 6 márka értékű könyvet, kivenni. A könyvtár főnöke távol levén — csak 3 óra után jön, mondák — az alkönyvtárnok egy német követ vagy consul jótállását kívánta. Azon ellenvetésre, hogy ezen urak kérelmező előtt egészen ismeretlenek, ellenben Róma törvényhatóságának egy tanácsosát, vagy az Academia dei Lincei valamely tagját, vagy egy milliomosnak ismert római polgárt állíthat kezesül — elutasító választ kapott s ügye elintézetlen maradt.

¹ V. ö. P. Gori, Il prestito dei libri fra le biblioteche governative e e biblioteche provinciali e comunali. (Rivista d. Bibliot., I. k. 41. s köv. l.)

méltó összeállítás, gondos tárgy és szerzők szerinti index-szel és helyrajzi mutatóval, a mi az időszakai folyóiratoknál a külföldi kutatókra nézve nagy előny; függelékül statisztikai táblázatok szolgáltatnak, hol a folyóiratok anyaga megjelenési hely (Olaszország, külföld), nyelv, megszerzés módja stb. szerint van felsorolva. Ebből kitetszik, hogy folyóiratokban leggazdagabb könyvtár, a flórenczi Nazionale 1884. évben 1221 számmal van képviselve, utána következik a Vittorio Emanuele 1057 számmal; a többi könyvtárak csak messze elmaradva sorakoznak utánuk; legközelebb állanak Bologna 317, Pavia 380 számmal. A következőket, melyek ezen revízióból épen ez irányban a könyvtárak gazdagabb dotációjának szükségességére nézve folytak, a miniszterhez jelentésttevő Martini főtitkár nem mulasztotta el levonni. Az «Indici e cataloghi» kiadvány azóta derék haladást tett; a második, negyedik és hetedik kötetben a flórenczi könyvtárbeli Manoscritti Fosciani, a Codici Palatini és a Panciatichiani katalogusai kezdődnek, az ötödikben az «Inventario dei manoscritti Italiani delle di Francia», a hatodik egy «Indice dei giornali politici e d'altri, che trattano di cose locali ricevuti dalla Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze».

Egy-egy tartomány összes szellemi tulajdonának — nyilv. könyvtárainak gyűjteményeit értve — tervszerű, központi lajstromozási eszméje a 62. cikkben jutott érvényre. A vállalattal a római és flórenczi két nemzeti könyvtár bízott meg, oly formán, hogy Rómának a 30 dotált állami könyvtár külföldi szerzeményei 1886. évtől kezdve, Flórencznek pedig az olasz nemzeti irodalom, tehát főleg a köteles példányok, ajándékok, jutottak feldolgozásra és közlésre. Az egyes könyvtárak ehhez mérten az általuk megszerzett külföldi munkák czéduláit beküldik a Vittorio Emanuele könyvtárhoz, mely ezen anyagot a «Bollettino delle opere moderne straniere acquistate dalle biblioteche pubbliche governative del Regno d'Italia» évi 6 füzetében s folytatólagos lapszámozással közli és pedig 12, a 2-dik kötettől kezdve 14 szakba osztályozva; az évi közleményeket, melyekből 1886—1889-ig 4 kötet jelent meg, szerzők szerinti index¹ zárja be; azonkívül minden számban

¹ Az elvet — a lapszámnak a szerző nevéhez csatolását —, melyet az első kötetben követek, a későbbi évfolyamokban a végigfutó számozásnak gyakorlatibb módjával cserélték fel. A szerzemények főösszege, nem szá-

közölnek új miniszteri rendeleteket, jegyzékeket és statisztikai adatokat egyes külföldi könyvtárakról; a 2-dik kötet áttekintést nyújt a jelentékenyebb palaeographiai s diplomatikai munkákról, melyek a Vittorio Emmanuele könyvtárban találhatók. Terjedelmesebb s a külföldi szakemberre sokkal fontosabb — mintegy thesaurus bibliographicusnak tekinthető — a «Bollettino delle pubblicazioni Italiane ricevute per diritto di stampa». — Oly módon keletkezik, hogy az egyes, nyomtatásra elkészített számokat Firenzéből elküldik azon könyvtárakhoz, melyek köteles példányokra igényt tartanak; ezek a munkák czimeihez oda jegyzik: melyek a köteles-példányok, hatóságok s magánosok ajándékai — röviden: azok eredetét;¹ esetleg mellékelik a Bollettino-ban nem közölt, de birtokukba jutott olasz kiadványok czéduláit és a kijavított példányt Firenzébe visszaküldik; itt egy betűsoros, általános, szerzők szerinti indexet készítenek számokkal, melyek az egyes — évenként 24-re menő — füzetek folytatólagosan vezetett számozásaira vonatkoznak. Egyelőre megjegyzendő, hogy az alak jelzése, mint másutt is, az oldal magasságától tétetik függővé: 38 centiméteren felül 2°, 28—38 cent. 4°, 20—28 c. 8°, 15—20 c. 16°, 10—15 c. 24°, 10 c. alul 32°. A lajstromozott munkák száma 1886. évben 11034-re rúg; 1887-ben 11161, 1888-ban 10863, 1889-ben 10758 van kitüntetve. Becses függeléket szolgáltatnak az egyes füzetekhez csatolt jegyzékek, különösen az egyes intézeteknél úgy a már közzétett, mint a még kéziratban található katalogusok kimutatásai; azután következnek kivonatok a Bollettino ufficiale-ból, bibliographiai tudósítások, adminisztratív intézkedések stb. Így az összes állami könyvtáraknak közös munkálkodása és összműködése által egy nagyfontosságú vállalat, az államnak valamennyi irodalmi tulajdonát felölelő évi leltár egy neme válik lehetővé.

A közoktatásügyi minisztérium, hogy a könyvtártudományi munkálatok iránt érdeket keltsen, az akkori főtitkár, Martini javaslatára elrendelte, hogy az e téren feltűnő munkák jutalmakban részesüljenek. Az 1885. febr. 10-diki miniszteri rendelettel először

mítva a folyóiratokat, a mennyiben ezek az Indici e cataloghi I. kötetében felsorolvák, 3945 munkát tüntet fel 1887-re; 1888-ban pedig 3360 mű van kimutatva.

¹ 1886. január 26-ki rendelet. (Bollett. uff. d. p. istr. XII. k. 1886. 185. l.)

négy díj lón kitűzve. E pályamunkák tárgyainak megválasztása: — 1) könyvészeti monographia, 3) valamely államkönyvtár nevezetes kéziratának avagy könyvgyűjteményének leírása, 4) a betűsoros és szakkatalogusok s bibliographiai indexek szerkesztésénél követendő legcélravezetőbb eljárás kifejtése¹ — bizonyítja azt a tökéletes méltatást, melylyel a minisztérium a könyvtári működés megindított kérdései iránt viseltetik; a pályázat eredményét a Bollettino ufficiale-ban alapos bírálat alá veszik. Hogy e serkentés mily üdvösen hat, mutatja Ottino és Fumagalli szép munkája: «Bibliotheca bibliographica Italiana. Róma, 1889», a mely keletkezését ép ilyen concorsonak, pályázatnak, köszöni. Hasonló könyvészeti publikációk egész sora — közzétéve törvényhatóságok, városi hatóságok s magánosok által — kezeskedik azon általános érdeklődésről s élénk buzgalomról, melylyel Olaszországban a könyvtári tanulmányok ápolásra találnak. Ottino és Fumagalli könyvében az egyes városok könyvtárait tárgyaló irodalom bibliographiai áttekintése széles keretben mozog; még sok, alantabb színvonalon álló munka származik ép az utolsó évekből. Hogy egyet kiemeljek, megemlítem a képviselőház könyvtárában levő folyóiratok összes nagy anyagának czímjegyzékét, mint a dicséretes szorgalom tanuságát. Megjelent eddig a «Scritti biografici e critici» első része, mely 240 folyóirat 17209 számát kivonatossan foglalja magában;² valamint megemlítendő még a «Rivista delle biblioteche» is, melyet Biagi Guido, a flórenczi Marucelliana könyvtárnoka szerkeszt.

Az olasz állami könyvtárak 1869 óta négy szabályzatot kaptak, s eltekintve az 1873-diktól, mindegyik teljesebb mint az előző. Az egyszer megkezdett úton, az egész vezetésnek mindenütt egységes létrehozatalában, czéltudatosan és sikerrel haladnak előre. Az utolsó szót az ilyen általános rendszabályozás becséről még nem mondtuk el: a tökéletesítésre irányzott ernyedetlen törekvéstől a dicséretet s elismerést senki meg nem tagadhatja.

¹ A második thema választása a pályabíráló bizottságra bízott s a czíme volt «Catalogo delle opere bibliografiche italiane.» (Bollett. uff. XII. 1886. 712. l.)

² Biblioteca della Camera dei Deputati. Catalogo metodico degli scritti contenuti nelle pubblicazioni periodiche Italiane e straniere. I. k. Róma 1885. Supplemento I. Róma, 1889.

LENGYELORSZÁGI KÖNYVTÁRBUVÁRLATOK.¹

CSONTOSI JÁNOSTÓL.

Ez év tavaszán a M. T. Akadémia Történelmi Bizottságának megtisztelő megbízásából Varsóban a gróf Krazsinszky könyvtárban kutattam. Ez alkalommal megvizsgáltam az itteni császári egyetemi és a gróf Zamojszky könyvtár hungaricáit is, visszajövet pedig a M. Nemzeti Múzeum megbízásából a czenstochovai pálosrendi és a krakkói herczeg Czartorisky könyvtárak hungaricáit tettem tanulmány tárgyává.

Ezen három heti tanulmányútam eredményéről ohajtok a jelen közleményben beszámolni.

I.

A varsói gróf Krazsinszky-könyvtár.

Dr. Rómer Flóris, a M. T. Akadémia elhunyt nagyérdemű tagja, 1874-ik évi oroszországi tanulmányútjában, Varsóban a gróf Krazsinszky-könyvtárban két ismeretlen XVII—XVIII. századbeli magyar kéziratot fedezett fel, melyekről a magyar irodalomnak nem volt tudomása. Ezen kéziratok: *Kőszegi Pál*: «*Harmadik könyv*» című, gróf Bercesényi Miklósnak gróf Csáky Krisztinával 1695-ben történt egybekelése alkalmával irt magyar verses epithalamiuma és *II. Rákóczi Ferencz*: «*Tractatus de Potestate*» című 1730-ban irt latin munkája, melyeknek rövid ismertetését és az epithalami-

¹ Ezen közleményből a gróf Krazsinszky-könyvtárról szóló rész felolvasatott a M. T. Akadémia 1890-ik évi jún. 23-iki összes ülésén s kivonatban megjelent a M. T. Akadémia ez évi június havi «Értesítő»-jében. A közlemény többi része e helyütt lát először napvilágot.

umnak hat utolsó sorát a «Századok» 1874-dik évi folyama közölte.¹

Ezen közlemény alapján írta Thaly Kálmán: «A székesi gróf Bercsényi-család» monographiájában: hogy Kőszegi Pál, gróf Bercsényi Miklós titkára, ennek gróf Csáky Krisztinával 1695-ben történt második házassága alkalmából «Harmadik könyv» cím alatt lakodalmi magyar dicséneket írt, mely a Gyöngyösi István által Thököly Imre és Zrinyi Ilona menyegzőjére 1682-ben írt magyar lakodalmi dicsénekek pendantja s terjedelmére, nézve a második, melyet a XVII. századbéli lakodalmi magyar dicsénekek közt ismerünk.²

A Történelmi Bizottság, mely 36 évi fönnállása óta a magyarországi vonatkozású, de külföldi gyűjteményekben levő történeti emlékek felkutatását, lemásolását és kiadását egyik feladatának tekinti, 1874 óta többször kísérelte meg ezen kéziratokat, különösen pedig Kőszegi Pál költeményét saját gyűjteménye számára a Krazsinsky-könyvtárban lemásoltatni, de ez irányú törekvései eredményre ekkorig azért nem vezettek, mert Varsóban oly szakférfiú, ki a magyar nyelvben és a régi magyar írás olvasásában jártassággal birna és a kézirat lemásolására vállalkoznék, nem találkozott.

Igy történt, hogy a Történelmi Bizottság szükségesnek találta Kőszegi Pál munkájának lemásolásáról a helyszínen, saját megbízottja által gondoskodni s engem küldött ki ennek eszközzésére.

Ezen kiküldetésem eredményéről szól közleményemnek I. része.

* * *

A gróf Krazsinsky-könyvtár a hasonnevű grófi család hitbizományához tartozik s Varsóban, a krakkói fő-úton külön palotában van elhelyezve. Könyveinek száma a 65,000 kötetet meghaladja. Az intézet az alapító intencziójánál fogva speciális lengyel könyvtár, mely első sorban a lengyel irodalmi termékek összegyűjtésére és megőrzésére törekszik.

A könyvtárban úgy az intézet könyvtárnoka: dr. *Rembowski Sándor* úr, mint *Wolsky Zsigmond* alkönyvtárnok úr nagy elő-

¹ Századok 1874. 591—92. I.

² II. köt. 95—96. I.

zékenységgel fogadtak s mindent megtettek érdekemben, hogy kitűzött föladatomat megkönnyítsék. Megengedték kivételesen, hogy a 208 lapra terjedő kéziratot szálláson másoljam, s ez által lehetővé tették azt, hogy Kőszegi Pál munkáját tíz nap alatt egészen lemásoltam s a még Varsóban töltött három napot a másolat összehasonlítására, II. Rákóczi Ferencz említett latin munkájának tanulmányozására és a gróf Zamojsky- és az egyetemi könyvtárban levő hungaricák megvizsgálására fordíthattam, míg rendes körülmények közt a másolás a könyvtár helyiségében, a korlátolt napi szolgálat mellett, legalább négy hetet vett volna igénybe.

Kőszegi Pálnak ekkorig csak czím után ismert, XVII. századbeli magyar kézírata negyedréttben 104 beirt levélből, vagyis 208 számozatlan lapból áll, mely préselt barna bőrbe van kötve s a táblákon oly tulipános díszítéseket tüntet fel, a minőket ez időben a nagy-szombati kötéseken észlelünk. Az aranyvágás, a gondos és szép írás, a díszes kiállítás, szóval a kézirat egész habitusa arról tanúskodik, hogy a munka ugyanazon példány, melyet a szerző gróf Csáky Krisztinának, ennek 1695-ben gróf Bercsenyi Miklóssal történt egybekelése alkalmából ajánlott. A kézirat levelein észlelhető használati nyomok pedig, valamint a levelek közt található selyem-czérnaszálak, kis szalagocskák és papírszeletek valószínűvé teszik, hogy gróf Csáky Krisztina a munkát gyakran forgatta és olvasta.

A kézirat egy befejezett egésznet alkot ; van rendes czímlapja, s ajánlása ; és 792 négyes versszakból álló szövege. Reánk nézve azért bir fontossággal, mert egy XVII. századbeli ismeretlen magyar költőnek, a Gyöngyösi István modorában verselő Kőszegi Pálnak ismeretlen költeményét tartotta fenn irodalmunknak, s hazánk XVII századbeli történeti, irodalomtörténeti és műveltségtörténeti viszonyaihoz több oly ismeretlen adalékot őrzött meg, melyekről ekkorig nem volt tudomásunk.

Igy e költeményből megtudjuk Kőszegi Pál két elveszett költői munkájának czímét és tárgyát, továbbá gróf Bercsenyi Miklós második eljegyzésének és házasságának napját, melyekről eddigi történeti forrásaink csak valószínű feltevéseken alapuló adatokat nyújtottak. A kézirat nem Kőszegi Pál sajátkezű írása, hanem egy szépírású íródeák másolata, ki a másolásban több hibát tett, egyes szókat, melyeket nem tudott elolvasni, sőt egy verset is a szöveg-

ből kihagyott, ezeket aztán a szerző más tintával és írással pótolta, kijavította és az egész munkát pontosan revideálta.

A kézirat a következő címlappal kezdődik:

«Harmadik könyv, mely irattatott az méltóságos tekintetes és nagyságos Székesi gróff Bercsényi Miklós urnak, szentelt vitéznek, császár és koronás király urunk ő felsége tanácsának, mező szegedi fő kapitányának, nemes Ungh vármegye főispánjának négy esztendők forgása alatt való özvegykedésétől és az ötödik esztendőben az méltóságos tekintetes és nagyságos keresztszegi gróff Csáki Kristina asszonnyal, elsőben néhai méltóságos monyorókeréki gróff Erdődy Sándornak s azután boldogemlékezetű méltóságos gróf trakostyáni Draskovics Miklós úrnak ország bírójának meghagyott özvegyével ő nagyságával való istenes házasságáról 1695-dik esztendőben.»

A címlevél második lapján az ajánlás:

«Az méltóságos tekintetes és nagyságos keresztszegi gróf Csáki Kristina asszonyságnak, ő nagyságának az igaz sziveket vezérlő Istentől szerelmes társával együtt szerencsés és boldog hosszú életet.»

Ezalatt pedig szívalakú tollrajzban a gróf Bercsényi és gróf Csáky-család czimere.

A kézirat 2-ik levelén következik szerzőnek gróf Csáky Krisztinához intézett ajánló levele, melyben ezt a renaissance korabeli humanisták modorában magasztalja, Sosipatrához, Minervához és Semiramishoz hasonlítja, kiemeli egyéb jeles tulajdonságai közt «gyenge kezeinek ékes varrogatásait és egyéb sok úri asszony-sághoz illő tisztességes és mesterséges csinálmányait.»

«De mindezek között is — írja tovább — vettem észre az magyar rithmusokban való gyönyörűséges tudományát nagyságodnak, melyben amaz vers szerző hires Erinna és Corinna poeta asszonyokat is fel mulja, s megösmérem abból, hogyha azokban nem gyönyörködnék nagyságod, az rendes szónak utolsó meg-egyező betűinek, mint annyi levelei között elrejtőzött tavaszi illatos violácskáknak keresgetésében s összeszedegetésében kegyes elméjét nem fárasztaná.»

Hogy Kőszegi Pál miért cizimezi ezen epithalamiumát: Har-

madik könyv-nek, ezt ő maga ugyanebben az ajánló-levéiben így adja elő :

«Irtam vala az előttiben is egy első könyvem, (az mennyire csekély elmém felérhettem), méltóságos uramnak ő nagyságának ifjúságában tett vitézi magaviseléséről s azután következett istenes házasságáról méltóságos gróf homonnai Drugeth Krisztinával, kinek lelke nyugodjék az örök életben, azután szedegettem össze azon boldogemlékezettű asszonyommal való istenes életéről és ugyanannak istenes haláláról második könyvem. Kit mint azelőtt is, elkértem tőlem méltóságos győri generalisné asszonyom, méltóságos gróf Militt Mária asszony ő nagysága, levén nagy gyönyörűsége ő nagyságának is az versek olvasásában, sok kéresemmel is kezemhez nem keríthettem, már most pedig ő nagysága is azon kegyetlen halál hálójában akadván, annál is inkább nem bízom hozzájutásomhoz. Mivel pedig azon második könyvem az szomorító halállal végzettem vala, akarván ezen harmadikat is azzal összefoglalnom, úgy kölleték az következő vigságot az szomorú halálról való versekkel kezdenem.»

Az ajánló levél ezen részletéből megtudjuk tehát, hogy Kőszegi Pál a «Harmadik könyv»-ön kívül még két más költői munkát is irt, melyekről ekkorig az irodalomtörténetnek nem volt tudomása s melyekből az elsőben gróf Bercsényi Miklós ifjúkori vitéz tetteit, a másodikban pedig első házasságát énekelte meg. Ezen munkák azonban már Kőszegi Pál életében elvesztek.

Az 5-ik levélen kezdődik a szöveg, mely 100 levelet vesz igénybe, s 792 négysoros rímes versszakot tartalmaz, melyekből következőes beosztással négy esik egy lapra.

Ezen költeményben Kőszegi Pál, gróf Bercsényi Miklós életének egy öt éves epizódját, mely első nejének, gróf Drugeth Krisztinának halálától egész második nejével, gróf Csáky Krisztinával 1695-ben történt egybekeléséig terjed, nagy részletességgel és megkapó vonásokban ecseteli s megírja benne Bercsényi második házasságának regényét.

A költemény a költő nagy műveltségéről, a mythológiában, a világi és egyházi tudományokban való jártasságáról, gróf Bercsényi Miklós iránti ragaszkodásáról s arról tanuskodik, hogy Gyöngyössy István iskolájának híve, kit egész utánzásig követ. A költemény hat részből áll.

Az első rész a mulandósággal és halállal kezdődik, mely gróf Bercsényi első nejét oly hamar elragadta s következőkép indul meg:

Nincsen ez világban látom állandóság,
Minden felül minden szörnyű mulandóság,
Köd, füst és páráként hamar romlandóság.
Sok helyén ki ma új, holnap az már óság.

Aztán elmélkedik a költő a szomorú törvénytől: hogy mindenkinél meg kell halni. Meghaltak a bibliabeli királyok, meg a pogány bölcsek, meghalt Nagy Sándor és a magyarokból a Zrinyiek, Thurzók, Országok, Losonczyak, Dobók, Zápolyák, Ujlakyak, Báthoryak, Bocskayak, Bakocsok, Várdyak, Frangepánok és most a két utolsó Drugeth — mind meghaltak.

Ez utóbbiakról, kikkel gróf Bercsényi Miklós közeli rokonságban volt, Kőszegi Pál így ír:

Hasonló jó hírrel fnyló Drugetheket,
Megterheltek hírrel kik messzi földeket,
Czimerben viseltek kik seregélyeket,
Lövéldőze halál már régen melyeket.

Homonnai Drugeth kedves Krisztináját
El lövén: készilte ujonnan puszdriáját,
Gróf Drugeth Bálinta czélozza kézfáját,
S irányzott lövése itt sem vallá híját,

S nem néze püspöki süvegét fejében,
S hogy már több fönt nem áll hires nemzetében
Le veté s földben té iffiu életében,
El rontá s fogyasztá nagy úri nemében.

Igy az hét seregélyt mindaddig üldözé
Kegyetlen nyilával, míg el lövéldözé,
Sötét börtönben őket rejté s bé földözé,
Világban híreket sürüen bé ködözé.

Ezután leírja, hogy az utolsó Drugeth halála után miként veszi gróf Bercsényi Miklós birtokba Ungh várát, ecseteli a ficsussal való küzdelmeit és hogyan veszi meg a császártól 175,000 forintért Ungh várát és ezzel együtt hogyan nyeri el az unghi főispáni méltóságot és végzi az első részt a főispáni installáció leírásával, hol a megyei urak térdhajtó köszöntéssel fogadják az új főispánt, a mit ő hasonlóval viszonz és Fenessi György egri püspök, mint

királyi biztos, gróf Bercsényi Miklóst a következő szavakkal igtatja be ung-vármegyei főispáni méltóságába:

Kegyelmes császára kegyes mandatumát
Mutatván, az grófra nyujtogatja ujját,
Mondván, hogy hazánknak ez jó magyar fiát
Úgy tisztelné kiki, már mint főispánját.

A második részben Vénus bánkodik gróf Bercsényi Miklós magános életén, ki már két év óta özvegy. Ezért szövetezik Cupidóval, hogy Bercsényi szívét megsebezzék. Nagy-Szombat városában sok nép jött össze az extraordináriára. Bercsényi is hivatott azoknak napjára. El is ment ide, részt vett a hétszemélyes tábla ülésén s mint ennek bizalmi embere, ezen városban találkozott, úgy látszik először, az itt peres ügyben időző gróf Csáky Krisztinával, ki daczára annak, hogy már közel van a 40-hez, Bercsényinél 10 évvel idősebb, két leány és egy fiú anyja, kivel épen most perben áll, mégis még mindig ígéző szépség, fényes tehetségű és nagy műveltségű előkelő úri dáma, kit, mint országbiró özvegyét, a hétszemélyes tábla még peres ügyben is respectál s ki mint rendkívüli asszony gróf Bercsényi Miklóstra mély benyomást tesz, mely egész életére kihatással van.

Ezen találkozáskor sebezte meg Cupido Bercsényi szívét. A vépi Vénus, mint Kőszegi Pál gróf Csáky Krisztinát nevezi, forduló pontot képez Bercsényi belső világában: bár sokaig titkolja és magába zárja érzelmeit és senkinek sem szól szerelméről, de ez időtől fogva egész valóját csak Csáky Krisztina tölti el. A házasságra ekkor még nem gondol, ezért Amor és Hymen szomorkodnak. Mikor azonban gróf Csáky Krisztina elutazik Nagy-Szombathból, gróf Bercsényi Miklós és gróf Forgách Simon unokaöccse lóháton kikisérik a városból.

A harmadik részben gróf Bercsényi Miklós a Vág melletti Brunóczról Unghvárra megy és télen medvékre hajtó-vadászatot rendez, melyet a költő részletesen leír. A zsákmány: négy medve több vadkan, öz és más nagy vad, melyekről Kőszegi Pál így ír:

Ez nap négy nagy medve miattok elesék,
Az vad kanokat is mind addig keresék,
Végre azoknak is járását fölnyesék,
Kikből süttetének nagy pecsenyés vesék.

Eljött Prinyi Pál is azonban jó reggel.
 Ki az medvék ellen tele van méreggel,
 Megterhelte vállát egy stuczczal öreggel,
 S megint kimennének sok puskás sereggel.

Ezután leírja a költő, hogy miként szórakozik gróf Bercsényi Miklós? Vadászik, szánkázik, látogatja a szomszéd birtokosokat, kik gyakran megfordulnak nála, rendezi gazdasági dolgait; ha nincsenek vendégei, olvas, aztán elmegy a szomszéd Salamonnékhöz, kik a holt Tiszán téli halászatot rendeznek tiszteletére.

Ezen halászaton a befagyott Tiszának a halászok általi lékelését Kőszegi Pál így énekli meg:

Az gyalom rudját már előbb-előbb tolják,
 Egyik lyukról az más lékre taszigálják,
 Az halak járását füllel ugyan hallják,
 Hogy lajtot készítsen, bírónak jóvallják.

De háborús hírek terjednek az országban, a török ismét támadásra készül, Bercsényit felhívják Bécsbe, hogy egy ezredet állítson ki saját költségén, csatlakozzék Pálffyhoz, vagy menjen a török ellen és a király nem lesz feledékeny; válthat jöszágokat így könnyen pénzekben.

De Bercsényi Miklós mosolyog ezeken,
 S csudál miniszterek ilyen elméjeken.

és az ajánlatot el nem fogadja.

A negyedik részben gróf Bercsényi Miklós ott hagyja Marsot és Vénushoz fordul, ki a költemény hátralevő három részében vezérszerepet visz. Ezen fejezetben gróf Bercsényi Miklós szerelmi tépelődései és küzdelmei gróf Csáky Krisztináért megkapó színekkel vannak festve.

Az érdekes fejezet így kezdődik:

Negyedszer azonban virított már Flóra,
 A midőn Bercsényi jutott olyan hóra,
 Melyben esze, kedve tért s fordúlt oly jóra,
 Hogy társot keresni menjen s üljön lóra.

Vénus és Cupido Bercsényi körül forgolódnak, ki palotájában gondolkozni kezdte özvegységéről, magánosságáról, két gyermekéről, kikből a Laczkó 5, s a Zsuzsika 3 éves s kiknek gondos édes

anyára volna szükségük. Házasságra gondol s tépelődik magában, hogy kit vegyen el? Számot vet magával és a körülményekkel, s ekkor lelkében feltámad titkos szerelme: gróf Csáky Krisztina, kit egy ifjú rajongásával titokban szeret.

Gróf Bercsényi Miklósnak ezen szerelmi tépelődését Kőszegi Pál így ecseteli:

Midőn azért az gróf ily kép gondolkodék,
Szívből az Istenhez égben fohászkodék,
Mennyből a szívére válasz bocsátkodék,
Mintegy elájulva mélyen álmélkodék.

Menj el csak, nem messze vagy, úgy mond, egy kép,
Kinek főtől talpig minden termete ép,
Tisztel, s asszony oly kit mint Dianát sokkép,
Lakó helye ennek az Dunákon túl Vép.

Ezeket az gróf úr hallgatván feelve,
S levén az Istenhez szíve felemelve,
Mint egy mély álomból újhodék fölkelve,
Mondván, hogy lovai legyenek nyergelve.

De ellenparancsot ad, leszerszámoztatja a lovakat, hátha bejelentés nélkül nem fogadnák szívesen? Az országbiróné nagy méltóságú asszony, kinek sok kérője van, hátha el fogja utasítani? — Ezért inkább levélíráshoz fog, de ezt is abbahagyja, «mert az írás gyakorta hibáz, sokszor gyalázatot ember nyakába ráz.»

Ha az írás mellett nem lesz szószólója,
Lehet a sok hamis ott mindjárt vádlója,
Kivált ha levélnek nem lesz titkolója,
Ott böcstelenségnek nőhet vad komlója.

Nem ír tehát levelet, hanem felkeresi régi barátját, Szirmay István kir. ítélőmestert, ki épen Dunántúlra készült, hogy gróf Csáky Krisztina osztályperében itéletet mondjon s annak mondja el bizalommal szíve titkát. Felkéri, legyen Vépen közbenjárója s jelentse be látogatását a grófnénak. Szirmay István, ki gróf Bercsényi előtt gróf Csáky Krisztina erényeit többször magasztalta, sőt lelkében régen neki szánta, készséggel vállalkozott a közbenjárói bizalmas tisztre. Felkereste Vépen gróf Csáky Krisztinát, elmondta neki, hogy Isten megjelentette Bercsényinek, hogy ő lesz a választottja, czéloz ennek szándékára és igyekszik rábeszélni őt, hogy ne álljon ellen Isten akaratának, szakítson véget özvegységé-

nek és boldogítsa Bercsényit, ki már útban van, hogy nála személyesen tisztelegjen.

Az eszes Krisztina ezt mind meghallgatja, de tartózkodóan viseli magát és Szirmay házassági czélozgatásaira nem válaszol.

Ha gróf Bercsényi megalázza magát az ő házába, szívesen látja. «Nincsen senki előtt vépi háza zárva.»

Csáky Krisztina ezen feleletét külön futárral küldte meg Szirmay Bercsényinek, ki nagy kísérettel és nagy aggodalommal Vép felé közeledett, azon tépelődve folytonosan: vajjon megnyeri-e gróf Csáky Krisztina tetszését? s lesz-e vépi útjának óhajtott sikere?

Végre megérkezik Vépre nagy lovas-kisérettel, melyet a költő részletesen leír.

.
Barna fakó az ló, melyen az gróf üle,
Egy hercegi bélyeg kinek farán süle,
Fején ide oda mozog hegyes füle,
Látván vérben fordult szemét, félnél tüle.

Ezután ecseteli gróf Bercsényi Miklós vépi fogadtatását, a tiszteletére rendezett lakomát és mulatságot, mely két hétig tartott, és a diszebedet, melyen a költő által megénekelt 50 tál étel fordult meg. Gróf Csáky Krisztina az asztalnál gyászöltözetben, gyémántos főkötőben és násfa ékszerekkel jelent meg, a mint ezt Kőszegi Pál következő verséből tudjuk:

.
Úgy Csáky Krisztina gyász öltözetében,
Halványult mint hajnal s pirult személyében,
Csillagzott sok drága kő násfás mellében,
Fénylettek gyémántok szép fejkötőjében.

A főuri ebéd nagyszámú ételéből nem hiányzott a kolozsvári káposzta sem, melyet az ebéd végén tálaltak.

Ezt Kőszegi Pál így énekli meg:

Egy kövér kappan is bújt a káposztába,
S annak szeletenkint metélt hasájába,
Szokták vala főzni ezt így Kolozsvárba,
Jó ízút ehetnél borsos falatjába.

Két heti vigasság után, melyen az előbb említett Szirmay István királyi ítélőmester is részt vett, Bercsényi elhagyja Vépet a nélkül, hogy szándékáról gróf Csáky Krisztina előtt nyilatkozott volna.

Az ötödik részben gróf Bercsényi Miklóst Pozsonyban az országos commissióban találjuk, hol némely főrendek vépi állítólagos kudarczáért gunyolódnak vele, míg a főrendek zöme Budára küldi báró Haislerhez, az ország dolgában közbenjárni. Bercsényi elfogadja a megbízást, Szirmay István ítélőmesterrel Budára megy s miután küldetésében eljárta volna, visszatér Ungvárra. De itt nem talál nyugalmat, folytonosan gróf Csáky Krisztinára gondol, kiről nem tudja, hogy megnyerte-e Vépen tetszését és számíthat-e a jövőben hajlandóságára?

A bizonytalanság gyötri, nagy lelki küzdelmeken megy keresztül s szívét, lelkét csak egy gondolat tölti el: lesz-e Csáky Krisztina az övé? Azalatt Vépen ellenségei rágalmaikkal.

Szokása ugyanis ez az irigységnek,
Hogy bánója minden tökéletességnek,
Szánója az drága bocsúltságoknak,
S örülje az rossz embertelenségnek.

Jó hire nevében hamissággal gázolt,
Drága erkölcsére csuda mit nem mázolt,
Mondván, istenesen egy napot sem gyászolt,
Feslett természettel éjjel nappal házolt.

Bercsényi e miatt aggódik és búsul, de nem csügged, hanem férfias kitartással célja érdekében küzd és dolgozik, hogy Csáky Krisztinát elnyerhesse.

Ungvárról Brunóczra és innét telnek idején Bécsbe megy, hol Kőszegi Pál titkárát levéllel útnak indítja Vépre, hogy ezt Usz Bálint bizalmas embere útján gróf Csáky Krisztinának kézbesítse és tőle feleletet hozzon.

Kőszegi eljár megbízásában, Bécsből szánon megy Vépre s rövid idő alatt kedvező választ hoz Bercsényinek, ki Bécsben nyugtalanul várja Csáky Krisztina feleletét. A válasz kedvező, de még valami hiánya van a levélnek, mert Bercsényi így szól Kőszegihez:

De ez még nem elég, úgy mond, teljességgel,
Azért légy jó szolgálóm viszont jó készséggel,

s újból küldi Kőszegit másodszor levéllel Vépre, ki másnap ismét útra kel, útközben Keresztúr és Füles között megkérdezi a visszhangtól: hogy Csáky Krisztina jó uramé lesz-e? mire az echo

felel: *lesz*; és ismét: lesz-e gróf Bercsényi majd a vépi házé? a visszhang felelete: *azé*. Megérkezvén Vépre, Usz Bálint, Bercsényi bizalmas embere Kőszegit gróf Csáky Krisztina elé vezeti, ki személyesen adja át neki a választ, a mit Bercsényi levelére írt. Ezen válasz után gróf Bercsényi Miklós azonnal lóra ül és gróf Forgách Simon unokaöccséhez megy, kit felkér közbenjárónak s télen bőjt elején, szánkón együtt mennek Vépre, hol végre megtörténik az eljegyzés.

Ezután a költő leírja az eljegyzési lakomát, melyen gróf Eszterházy Antal, gróf Erdődy Juliánnának, Csáky Krisztina első leányának jegyese is részt vett. Igen érdekes a bőjti lakoma leírása, melyen a különböző halételek név szerint vannak megénekelve, melyekről a költő megjegyzi, hogy az asztalon a Duna, Tisza és Balaton összes halvilága képviselve volt.

Volt napokig tartó vigasság, muzsika és táncz s az eljegyzési ünnepélyt szánkázással fejezték be, mikor Csáky Krisztina Bercsényivel és Erdődy Juliánna gróf Eszterházy Antallal, az ünnepelő közönség nem kis meglepetésére, párosan szánkáztak.

A hatodik részben befejezést nyer gróf Bercsényi Miklós házassági regénye, ki, miután az esküvő napját húsvét keddjére kitűzték, nehéz szívvel elbúcsuzik Véptől s Brunócra megy. De csak rövid ideig marad itt és Bécsbe siet, hol Csáky Krisztina az egész bőjtöt tölti, kivel ittléte alatt minden nap találkozik s boldog, hogy közelében lehet. A grófné húsvét táján elhagyja Bécsét és Vépre megy, hogy az esküvőhöz az előkészületeket megtegye. Elbúcsuzik Bercsényitől, ki hasonló czélból Brunócra készül. De alig indul el Pozsony felé, megfordítja kocsiját és a grófné kocsija után hajt. Utoléri és elkiséri egészen Minkendorfig, hol együtt megvacsoráznak, aztán elbúcsuzik tőle. Innét Brunócra, majd Ungvárra megy, megtenni az előkészületeket a grófné méltó fogadására.

Az esküvő azonban késik, s daczára annak, hogy húsvét keddje, sőt már pünkösd is elmúlt, még sem történt meg. Ez nyugtalanítja Bercsényit és Szirmay Istvánnal elmegy a Szepességre, gróf Csáky István országbíróhoz, Krisztina atyjához, hova Urnap vasárnapján érkezik és felkéri az országbíró, hogy járjon közbe leányánál, hogy az esküvő napját ne halogassa tovább.

Irna egy levelet kedves leányának,
 Hogy halogatója jól kezdett dolgának,
 Tovább már ne lenne öröme napjának,
 Ez az akaratja neki, mint atyának.

Gróf Csáky István teljesítette gróf Bercsényi kívánságát. Leányának atyai levelet írt, melynek kézbesítését gróf Bercsényi Miklós vállalta magára, ki a levéllel azonnal útra is kelt és ötödnapra, pénteken, vagyis aznap érkezett Vépre, mikor gróf Kéry János gróf Erdődy Margittal, Csáky Krisztina második leányával eljegyzését tartotta, tehát egy nappal később, hogy gróf Eszterházy Antal gróf Erdődy Juliánnával, Csáky Krisztina első leányával egybekelt.

Másnap, vagyis szombaton, június 10-én gróf Bercsényi Miklós is megtartotta esküvőjét gróf Csáky Krisztinával: elérte célját, melyért két évig férfias kitartással küzdött s teljesedett lelkének régi vágya. Ezután a költő az esküvő körülményeit részletesen ecseteli s következőleg fejezi be regényes dicsénekét:

Nem volt soha háznak olyan áldottsága,
 Mint most Vépnek történt hármos boldogsága;
 Tegnap Juliskának mert lett párossága
 S Erdődy Margitnak ma van mátkasága.

Kit gróf Kéry János magának megkérte
 Pénteken, hogy az gróf postán Vépre ére
 Jó öreg atyjával ő is oda tére
 S lett kívánságának gyűrű váltó bére.

Szombaton ezeknek szerelmes anyjával,
 Méltóságos kegyes Csáky Krisztinával
 Megesküdt Bercsényi, s Isten áldásával,
 Takaróztak együtt Venus paplanjával.

Azért ha valaha Vépen volt vigasság.
 Illik, szaporodjon most minden nyájasság.
 Az öröm háromszor, ez is az igazság,
 Mert hármasan szállott reá az boldogság.

Sok féle hegedű húrja vigan pengjen,
 Czimbalom, virgina, réz fonala csengjen,
 A síp és trombita dob hangjával zengjen
 Szives nagy vigságtól föld is ugyan rengjen.

Gróf Esterház Antal mert Juliánkáját
 Elvette s birja már, mint saját mátkáját.

Kéry is elkérte kedves Margitáját
S birja Bercsényi is immár Krisztináját.

Éljetek hát vigan teljes éltetekben,
Periklest követvén hű szeretetekben,
Irigyetek hogy meg haljanak mérgekben,
S dicsérjetez Istent együtt mindenekben.
Amen.

Ezzel a házassági dicsének be van fejezve.

A kézirat utolsó, 104^a, levelén Kőszegi Pál még egy másik költeményének töredéke maradt fönn, mely Balassa-féle hármas versekben van írva s egy másik rövid poemának, mely terjedelmére nézve a ternio bizonyossága szerint három lapnál nagyobb nem lehetett, befejezését képezi. Ezen költeménynek címét, elejét és közepét nem ismerjük, mert azon levél, mely ezeket tartalmazta, a kéziratból ki van vágva, de a fönnmaradt befejező részből, melyet Thaly Kálmán tett közzé, azt következtetjük, hogy ez is Bercsényiről és Csáky Krisztináról szölt. — Ezzel a kézirat tartalma ki van merítve.

Nem lehet feladatöm Kőszegi Pál költeményének történeti és irodalomtörténeti méltatásába bocsátkozni, de kiemelni kívánom azt, hogy gróf Bercsényi Miklós eljegyzésének és esküvőjének napjára nézve a költemény és a rendelkezésünkre álló történeti források adatai között eltérés van, melyet összeegyeztetni és a történeti igazságot felderíteni azon férfinak lesz feladata, kinek a Rákóczi-kor történetének felderítését köszöni irodalmunk s ki az «Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez» és a «Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok» című munkáival ezen kor magyar költészetét új világításba helyezte.

A gróf Krazsinszky-könyvtár bennünket érdeklő második kézírata: II. Rákóczi Ferencz Tractatus de Potestate című latin munkája, mely 1730-ban készült, herczeg Jablonovsky Jánosnak van ajánlva, negyedréiben 110 beírt levélből áll, s Rákóczinak a hatalom gyakorlásáról szölo ismeretlen emlékiratát tartalmazza. A kézirat két részből, egy epilögusból és 19 fejezetből áll, melyekben Rákóczi a hatalom eredetét, természetét és gyakorlását vallásos és hazafias szellemben fejtegeti.

Ezen kéziratból az előszót, a fejezetek czimeit, kezdő és záró sorait lemásoltam s az egésznek lemásolására Wolsky Zsigmond urat, a könyvtár tudós alkönyvtárnokát nyertem meg, ki megígérte, hogy azt néhány hét alatt lemásolja.

Addig is érdekesnek tartom a kézirat tartalmát fejezetek szerint a következőkben ismertetni:

Pars prima.

- Caput 1. De potestate homini a deo data.
 C. 2. De potestate homini a cupiditate data.
 C. 3. De libertate hominis.
 C. 4. De potestate rectae rationis in homine in statu naturae lapsae.
 C. 5. De libertate originis populi dei.
 C. 6. De missione Moysis ad populum.
 C. 7. De pacto dei cum populo suo.
 C. 8. De punitionibus et poenis populo propter praevaricationem legis inflictis.
 C. 9. De lege morali et de lege caerimoniali.
 C. 10. De legis divinae et humanae auctoritate.
 C. 11. De potestatibus legum executoriis.
 C. 12. De potestate regia et de gubernio regum populi dei; de differenti charactere principis et regis.
 C. 13. De potestate populi dei sub regibus.
 C. 14. De jure armorum populi dei.

Pars 2-da.

- C. 1. De origine potestatis charitative.
 C. 2. De regno Christi.
 C. 3. De admirabili modo, quo regnum suum instituit Christus et propagavit in toto orbe.
 C. 4. De rege principe Christiano.
 C. 5. De mutuo inter regem Christianum et populum vinculo.

Epilogus operis.

Ezen tartalom összehasonlításából kitűnik, hogy II. Rákóczi Ferencznek ezen munkája nem más, mint a fejedelem francia

nyelven megjelent confessióinak latin fordítása, a mint ezt Thaly Kálmán, a Rákóczi-kor nagyérdemű történetírója velünk lekötelező szíveséggel közölte.

A mi ezen kéziratok provenientiáját illeti, figyelmet érdemel azon körülmény, hogy egyik sem a Krazsinsky-könyvtár hitbizományi álladékaival, hanem 1816-ban és 1819-ben vásárlás útján jutott a grófi könyvtárba. Ezen körülménynél fogva bátor voltam kérdést intézni dr. Rembovsky Sándor könyvtárnok úrhoz, hogy mivel ezen kéziratok a hitbizományi leltárban nincsenek felvéve, hanem későbbi szerzemények és a könyvtárra nézve, mint nem *polonicák*, kevés fontossággal bírnak, nem volna-e hajlandó a könyvtár ezeket más megfelelő polonicákért vagy a M. Tud. Akadémia történeti kiadványaiért becserélni, illetőleg a csere eszméjét a gróf Krazsinsky-családnál támogatni? Mire ő a cserét, ha ezt a M. T. Akadémia megindítja, a gróf Krazsinsky-családnál támogatni késznek nyilatkozott. A két kézirat visszaszerezése tehát komoly akadályba nem ütközik.

Ezeneken kívül a Krazsinsky-könyvtárban megvizsgáltam: *Mátyás király latin Constitutióinak 1490-ik évi*, év és hely nélkül megjelent ritka kiadását, melyből Magyarországon csak a múzeumi könyvtár bír teljes példányt, továbbá: *Joannes de Comorovo: Tractatus chronicae fratrum minorum de observantia a tempore Constantiensis concilii et specialiter de provincia Poloniae per fratrem Johannem de Comorovo eiusdem ordinis minimum collectae* című, 1503-ban kelt latin kéziratát, mely Magyar László XV. századbéli Ferenczrendi szerzetes lengyelországi működéséről és irodalmi tevékenységéről érdekes és ismeretlen adatokat tartalmaz s a magyarországi ferenczrendi krónikákat több tekintetben kiegészíti. Ezen hazánkfia, mint Kapisztrán János egyik társa, a ferenczrendieknek meghonosítója és első custosa volt Krakkóban és 1474-ben halt meg, a mint erről alább a krakkói kutatásoknál lesz szó. És végre: *Félegyházi Tamás Catechismusának 1583-ik évi debreczeni kiadását*, melyből a könyvtár teljes példányt bír. S ezzel kutatásaimat a Krazsinsky-könyvtárban befejeztem.

II.

A varsói gróf Zamojsky-könyvtár.

A gróf Zamojsky-könyvtár a hasonnevű grófi család hitbizományi könyvtára, mely Varsóban a város közepén, szép parkban, külön impozáns épületben van elhelyezve, s körülbelül 120,000 kötet nyomtatványból és több száz kéziratból áll, melyek legnagyobb részben rendezvék. A könyvtár magán jellemű levén, csak külön engedély mellett használható. Van azonban rendes könyvtárnoka, ki a könyvtár összes adminisztratív és tudományos teendőit vezeti és tekintélyes évi dotatiója, melyből az évi szaporulatok fedeztetnek.

A könyvtár az alapító intencziójánál fogva specziális lengyel könyvtár, mely főleg polonicák összegyűjtésére és megőrzésére törekszik s ezeknek kiegészítésére fordítja figyelmét és dotatióját.

A könyvtár kiegészítő részét képezi egy kicsiny, de válogatott régészeti múzeum, mely főleg régi bronz- és zománcz-tárgyakban, továbbá ritka római és lengyel érmekben, pénzekben és fegyverekben gazdag és szintén a könyvtárnok felügyelete alatt áll.

A könyvtár rendszeresen kezelt gyűjtemény, melynek élén ez idő szerint *Přseborovsky* nyugalmazott egyetemi tanár és szenvedélyes bibliographus áll, ki mint a régi lengyel irodalom alapos ismerője, ezen kor irodalmi termékeinek kiegészítése, valamint a könyvek rendszeres lajstromozása és bekötése körül a könyvtárban nagy érdemeket szerzett. Engem Wolsky Zsigmond úr, a Krazsinsky könyvtár derék alkönyvtárnoka kalauzolt ezen érdekes könyvtárban, hol Přseborovsky úr a legnagyobb előzékenységgel fogadott. Készséggel mutatta meg a könyvtár erkélyes fötermét és mellékhelyiségeit, a régészeti múzeumot, a könyvtár cimeleliát s rendelkezésemre bocsátotta az általam kívánt kéziratokat és nyomtatványokat.

A kéziratgyűjteményben figyelmet érdemel néhány bibliographiai ritkaság, melyek a könyvtár elsőrendű cimeliát képezik. Ezekből a legkiválóbbak ezek: *I. Ptolomaeus Cosmographiája*, *II. Pál pápának ajánlva 1467-ből*. Fényes kiállítású hártay-kézirat ívrétben, nagyszerű czímlappal és gyönyörű kivitelű aranyos térképekkel. Kétségtávol florenczi munka. Provenientiája ismeretlen. A czímlapon levő alsó lapszélben a czímernek való hely

üresen maradt s a zöld koszorúkeretbe az egykori tulajdonos címere befestve nincsen. Azt tehát, hogy ki volt a codex egykori birtokosa, meg nem határozhatjuk. A codex az általam ekkorig látott bécsi, wolfeggi, augsburgi és konstantinápolyi Ptolomaeus codexek közt, melyeket a tudományos hagyomány jogtalanul a Corvinának vindikál, a legfényesebb kiállítású. Kötése újabbkori. 2. *Joannis Dlugoss, Catalogus archiepiscoporum Gnesnensium et Cracoviensium*. XV. századbeli hártya-kézirat ivrében, a krakkói és gnezneni érsekek fényes kiállítása, lapnagyságú színes arczképeivel. Festette *Jovinianus Pontanus* miniator, ki korának kiválóbb könyvfestőjéhez tartozott. Az érsekek arczképei közt a 17-ik levélen előfordul sz. *Adalbert esztergomi érsek, a magyarok és lengyelek apostolának arczképe is*, melyet a M. Nemzeti Múzeum könyvtára számára lefényképeztettem. A kézirat úgy történeti, mint műtörténeti tekintetben első rendű ritkaság, mely főleg jelmeztörténeti szempontból bir fontossággal s ekkorig csak kis részben van felhasználva. Hasonló fényvel és művészi ízléssel van kiállítva: 3. *Vita Sigismundi regis Poloniae* című latin hártyakézirat, mely 1559-ben készült. Zsigmond lengyel király élettörténetét tartalmazza és lapnagyságú miniatűrökkel van díszítve Ezek csoportozatokat, jeteneteket és ünnepélyeket ábrázolnak s jelmeztörténeti szempontból érdekesek. Miniátoruk ismeretlen. A renaissance egyik kitűnő alkotása 4. *Jacobus de Voragine, Legenda sanctorum* című latin kézirat, mely kis ivrében finom fehér hártján, olasz modorban, a XV. században készült s gyönyörű miniatűrökkel van díszítve, melyek a szentek iconographiájához nyújtanak adalékokat. A kéziratnak olaszországi provenientiaja kétségtelen. A 65-ik levélben sz. Ágoston arczképe alatt arany betűkkel a könyv egykori birtokosának a neve, a következő felírásban olvasható: *Franciscus VEN. Fieri hoc fecit*. Ezen kéziratban engem a magyar szentek iconographiája érdekelt, melyhez a reánk maradt középkori festett codexekben nagyon kevés adalékot találunk.

Ezekből a 272-dik levélen megtaláltam sz. Erzsébet legendájának szövegét s ennek elején a legenda illusztrációjának szánt üres helyet is, melyet az ismeretlen miniator nem töltött ki, de sz. Erzsébet arczképét nem találtam a codexben. S nem találtam a többi magyar szentek arczképeit sem, melyeknek legendái a szövegből

hiányoznak. Kisded alakjánál fogva érdekes 2. Zamojsky János *hadvezér és kancellár latin imádságos könyve*, egy XVI. századbeli, 4 centiméter magas és 3 centiméter hosszú latin hártya-kézirat, melyet Zamojsky a hadjáratban mindig magánál hordott s mely alakjára nézve a legkisebb könyv, a mit valaha láttam. Fele akkora mint Rimainak Istenes éneki, melyet II. Rákóczi Ferencz katonái a tarsolyukban hordoztak.

Magyar vonatkozású kéziratot hármat találtam a könyvtárban ugymint: a) *Incipit Cronica Vngarorum iuncta et mixta cum cronica Polonorum et vita s. Stephani regis Hungarie*. XIV. századbeli hártyakézirat, két hasábon írva 4-ed rétbén, összesen 7 levél. A magyar történetírásban mint *Chronicon Varsoviense* ismeretes. Kiadták 1824-ben Bantkie és mások. b) *Incipit prologus in vitas felicis Kincze¹ ducisse Cracoviensis conscripta auctore anonymo A.D.M.CCCCI*. Hártyakézirat 8-ad rétbén. Ismeretes. c) *Monumenta vetera historica Hungariam sacram medio aevo illustrantia, imprimis vero brevia pontificum Gregorii VII. (1073—1085) et Innocentii VIII. (1198—1216) continentia*. XVIII. századbeli másolat, ívrét, 325 lap, 1 kötet. Ezen valószínűleg Rómában készült másolat, melyet bizonyára magyarországi forráskiadó gyűjtött össze, valamely véletlen körülmény következtében tévedt a gróf Zamojsky-könyvtárba. A le-másolt pápai brevék ki vannak adva Theinernél s másolatban megvannak Cseles, Kaprinai és Dániel kéziratgyűjteményében.

A könyvtár nyomtatványai közt régi magyar krakkai nyomtatványokat kerestem, de ezekből a könyvtárban egyetlen egyet sem találtam. Különösen kerestem *Heiden Sebald: Formulae Colloquiorum puerilium* című munkájából az 1527-iki kiadást, továbbá *Magyar Bálint: Legende Sanctorum* című munkájából az 1517-ik évi krakkai kiadást, melyeket csak Estreicher bibliographiájából és a magyarországi pálosok történetéből ismerünk, de ezekből, a különben polonicákban gazdag könyvtárban, sajnálatomra, példányt nem találtam. Ezeknek felkutatása tehát még a jövő könyvtári búvárlatoknak van fõntartva. Megvan azonban a könyvtárban a legrégibb krakkói nyomtatvány: *Joannes de Turre Cremata*, mely Krakkóban év nélkül, valószínűleg

¹ Cunigunde.

1474-ben, tehát egy évvel később mint a budai Hess-féle krónika jelent meg, s mint első rendű bibliographiai ritkaság, csak kevés példányban maradt fönn. Ezekből a Zamojsky-könyvtár példánya a legkiválóbbakhoz tartozik s kitűnően van föntartva. A régi krakkai Missalékból birja a könyvtár az 1491-ik és 1510-ik évi kiadást és a régi lengyel nyomtatványokból: *Život Pana Jezusa* című 1522-ik évi krakkai nyomtatványt, mely a legrégibb lengyel nyomtatványok egyike és kevés ép példányban maradt fönn.

Azon benyomással távoztam a könyvtárból, hogy ez oly kulturális intézet, mely magasztos missziót teljesít a lengyel irodalom és műveltség szolgálatában s hogy a mostani könyvtárnok azt európai színvonalra emelte.

III.

A varsói császari egyetemi könyvtár.

E könyvtár szintén a krakkai főúton a gróf Krazsinsky-könyvtárral szemben, egy régi nagy épületben van elhelyezve s körülbelül 400,000 kötet nyomtatványból s több száz kéziratból áll, melyeknek újárendezése folyamatban van. Ugy értesültem, hogy rövid idő alatt a könyvtár új palotát fog kapni, mely egy millió kötetre lesz berendezve s minden tekintetben meg fog felelni a könyvtártudomány mai igényeinek. A könyvtár írott katalogusai hiányosak lévén, ezekből a könyvtár hungaricáiról tájékozást nem nyerhettem. A könyvtár igazgatójától azonban értesültem, hogy a kéziratgyűjteményben vannak XVI—XVIII. századbeli magyarországi vonatkozású kéziratok, melyek Magyarország akkori politikai és művelődési viszonyairól hivatalos jelentéseket tartalmaznak. Ezeknek regestáit a múzeumi könyvtár számára megrendeltem; ha megérkeznek, értesíteni fogom tartalmukról folyóiratunk olvasóit.

A könyvtár cimeliái közt láttam ritka incunabulumokat, néhány szép festett latin és görög kéziratot a XIV—XV. századból és több XVI. századbeli ritka nyomtatványt, de ezek közt magyarországi vonatkozású könyvet csak a következőt találtam: *Blasius, Ordinis s. Pauli eremite: Salutares Paraeneses de Epistolis, et Evangeliiis per annum occurrentibus dedicatae fratri Pestino ordinis S. Pauli eremitae Cracoviae 17 calendas septembris 1536. Cracoviae, per Mathaeum Scharffenberg*

1536. 8r. 788. l. — Ezen Pesti nevű pálos, kinek Balás testvér munkáját ajánlja, nem más, mint Pesti Gáspár, az ismeretes pálosrendi író, ki a XVI. században nagy irodalmi tevékenységet fejtett ki.

A könyvtár polonicáit kiadta Wierzbowski következő munkájában: *Polonica XV. ac XVI. saeculi, sive Catalogus librorum res Polonicas tractantium vel a Polonis impressorum, qui in bibliotheca universitatis caesariae Varsoviensis asservantur. Varsoviae, 1889.* in 8-o. Ebben vannak magyarországi lengyel vonatkozású munkák is felsorolva.

A könyvtár adminisztrációjából érdekesnek tartom itt kiemelni azon intézkedést, melyet a könyvszekrényekben felállított könyvek ellenőrzésére nézve tapasztaltam.

Itt ugyanis a könyvszekrényekben felállított könyvek ellenőrzésére nézve az a szabály uralkodik, hogy minden könyv helyébe, mely a szakból a közönség használatára kiemeltetik, kis nyolczadrétű fatáblát tesznek, melyre a kiemelt könyv signaturáját czeruzával rávezetik. Ez a fatáblácska aztán addig marad a szakban, mint a kiemelt könyvnek jelzője, a szak többi könyvei közé beékelve, míg a hiányzó könyv vissza nem kerül helyére, a mikor aztán innét eltávolíttatik és a rávezetett signatura rajta megsemmisíttetik.

A könyvtárt ezen szabály alkalmazásában azon intentió vezeti, hogy a könyvtár szekrényeiből egyetlen könyv se legyen kiemelve a nélkül, hogy ennek az illető szakban nyoma ne legyen s az intézet előljárósága mindig azon helyzetben legyen, hogy a reá bízott könyvek hollétéről be tudjon számolni.

Hogy a nyilvános könyvtárak nagy része a szakból kiemelt könyvek helyét fatáblácskával jelöli meg, ez a könyvtári adminisztrációban ismeretes.

E szabály kezdetben a Nemzeti Múzeum könyvtárában, mikor a müncheni rendszer itt behozatott, szintén alkalmazásban volt, de később nem bizonyult kivihetőnek. Azt azonban, hogy a könyvhelyettesítő fatáblácskára a kiemelt könyv signaturáját is rávezetik, ezt eddigi könyvtári tanulmányaimban csak a varsói egyetemi könyvtárban tapasztaltam.

E szabály a könyvtári adminisztrációban a könyvek helyszini ellenőrzésére nézve új irányt jelez, melynek gyakorlati alkalmazása azonban sok nehézségbe ütközik és csak nagy személyzet

mellett vihető következetesen keresztűl. De ekkor is csak a gyors szolgalat rovására.

Az az előnye kétségekűvűl megvan a szabálynak, hogy a könyv-szekrényekből kiemelt könyvek helyszini ellenőrzését megkönnyíti, mivel rendszerint a helyéről egy könyvnek sem szabad hiányozni a nélkül, hogy ennek a könyvszekrényben nyoma ne volna.

Igaz, hogy egy nyilvános könyvtárban az olvasó teremben használt könyvek az olvasók kérolapjai, a házi használatra kikölcsönözöttek külön térítvényeken és a kikölcsönzési naplóban, a könyvkötőnél levők pedig szinte külön naplóban vannak feltűntetve, de ezen ellenőrzés daczára megtörténhetik mégis, hogy egy könyv a könyvszekrényből kivéttetik, a könyvtárban vagy a tudósok termében vagy a könyvtári tisztviselők által használtatik a nélkül, hogy ez akár külön kéroíapon, akár térítvényen, akár pedig a helyszinén volna feltűntetve.

Ily esetekre óhajt provideálni a varsói könyvtári szabály, mely azt czélozza, hogy minden könyv, a mint szokott helyéről kivéttetik, helye azonnal fatáblácskával jelezttessék, melynek nyomán további keresése megkönnyittessék, s ne történnessék az soha, hogy egy könyv a szakból hiányozzék a nélkül, hogy ennek a könyvtári naplóban vagy térítvényekben nyoma volna.

Fog-e ezen szabály a gyakorlatban czélszerűnek bizonyulni, ezt ma nem tudnám határozottan eldönteni, de annyit most is mondhatok, hogy a szabályt elméletileg geniálisnak és nagyfontosságúnak tartom, mely a gyakorlat által tökéletesítve a könyvtárakban őrzött könyvek ellenőrzésében nagy szerepet van hivatva játszani.

IV.

A czenstochovai pálosrendi könyvtár.

Varsóból visszajövet a bécs-varsói vasút mentén fekvő Czenstochovában állapodtam meg, hol a pálosrendi monostor könyvtárában négy napig kutattam.

Ezen könyvtárra ujabban Ballagi Aladár tisztelt barátom a «Magyar Könyv-Szemlé»-ben ¹ hívta fel a magyar szakférfiak figyel-

¹ 1887. évi 139—152. lap.

mét. Az ő érdekes jelentéséből értesültünk a könyvtár jelen állapotáról és ritkaságairól.

Engem főleg a czenstochovai pálosok magyarországi vonatkozású középkori kézíratai érdekelték, melyek közt magyarországi középkori könyvmásolókat, írókat és régi magyar nyelvemlékeket reméltem találni, továbbá azon XV—XVI. századbeli magyar pálosok munkái, melyek a XVI. század első negyedében Krakkóban láttak napvilágot, de melyekből ekkorig egyetlen egy példányt sem sikerült felkutatnunk.

Azon viszonynál fogva, mely a magyar és lengyelországi pálosrend közt egész a mult század végeig fennállott, valószínűnek tartottam azt, hogy a czenstochovai könyvtárban lesznek még oly magyarországi vonatkozású régi kéziratok és nyomtatványok, melyeknek létezéséről a magyar irodalomnak nincs tudomása, de a melyeknek emléke a pálosrend régi annaleseiben fönmaradt.

Ezen ismeretlen irodalmi emlékek felkutatása képezte czenstochovai tanulmányutam feladatát, melyet ha nem sikerült nagyobb eredménnyel megoldanom, mint a minőről a jelen közleményben beszámolok, úgy ez részint a könyvtár rendezetlen állapotának, részint a könyvtárban töltött négy napi idő rövidségének tulajdonítható.

Az orosz kormány ugyanis a czenstochovai pálosokat az 1863-diki lengyel fölkelés alkalmából azzal gyanúsította, hogy a titkos forradalmi kormánynak az ő monostoruk volt a székhelye, honnan az egész forradalmi mozgalmat szervezték és igazgatták.

Itt tartotta állítólag a titkos forradalmi kormány tanácskozásait, itt folytak össze a forradalmi mozgalomnak összes szálai, itt őrizték a forradalmi pénztárt, a titkos levéltárt és a monostor szerzetesei voltak a forradalmi mozgalomnak leglelkesebb apostolai.

Ezen gyanúsítások és vádak következtében az orosz hatóságok a czenstochovai monostorban szigorú vizsgálatot és házkutatást tartottak s a monostori épület összes helyiségeit gondosan átkutatták.

Ezen vizsgálatkor a könyvtár sokat szenvedett. Az orosz hatóságok itt keresték a titkos forradalmi kormány irományait s kutatási buzgalmukban a 25 ezer kötetre menő könyvtár könyveit annyira össze-vissza hányták, hogy a régi irott katalógus alapján, mely a mult században a könyvszekrényekben felállított könyvekről készült, alig lehet ma a könyvtárban valamit megtalálni.

A könyvtár ugyanis egy nagy impozáns terem fal mellett futó magas szekrényeiben, folio alakú fatokokban van elhelyezve, melyeknek háta aranyos diszítéssel bekötött könyvek mintájára van maszkírozva, s a szemlélőre azt a benyomást teszi, mintha a szekrények polczai csupa egyforma nagyságú és egyforma könyvekkel volnának tele rakva.

Ezenkívül a fatokokkal megrakott nyílt szekrények alatt zárt szekrényekben több ezer kötetre menő könyvek hevernek a tartalomra való tekintet nélkül négy-öt sorban összezsúfolva, melyekről semmiféle jegyzék sincs összeállítva.

Ezen rendezetlen könyvtömeg újrárendezésére a monostor csekély létszámú szerzetesei, kik a folytonosan jövő-menő bucsúsokkal egész éven át el vannak foglalva, legjobb akaratuk mellett sem vállalkozhatnak.

S tekintve, hogy a könyvtárt leginkább a rendház tagjai és a helybeli világi papság használja, továbbá, hogy a monostor és a templomok, valamint a nagy fényvel és pompával tartatni szokott isteni tisztelet föntartási költségei évenként igen jelentékeny összeget emésztenek fel, a könyöradományokból és kegyes alapítványokból magát föntartó szerzet nem érzi annak szükségét, de anyagi eszközei sem engedik meg, hogy a monostor régi könyvtárának rendezetlen könyveit újból rendeztesse s e célból külön könyvtárnoki állást rendszeresítsen.

Ily körülmények közt a rendezetlen könyvtár alapos megvizsgálása csak úgy lehetséges, ha a kutató minden egyes könyvet külön kezébe vesz és megvizsgál, mely művelet, ha a kiemelt könyveket vissza is kell helyezni, még állandó segítség mellett is heteket, sőt hónapokat venne igénybe.

Ezen művelet következetes keresztülvitelére azonban a rendelkezésemre állott idő rövidsége miatt én ezuttal nem vállalkozhattam.

De megvizsgáltam a könyvtár hat zárt szekrényének tartalmát, a fatokokban elhelyezett könyvekből pedig 50 polczot néztem át és ezek közt több magyar vonatkozású ritkaságot és unicumot találtam.

Kutatásaimat nagy mértékben előmozdította Dobrowszki Bronislav úr, a czenstochovai császári főgymnasium nagyműveltségű tanára, kihez dr. Wislocki krakkói és dr. Pavinski varsói egyetemi

tanároktól volt ajánló levelem, kikből az utóbbi nemcsak a czenstochovai monostorba személyesen elkísért és a pálosrend procuratorának, egyúttal a könyvtár felügyelőjének, főtisztelendő pater *Eusebius Rejmannak* melegen ajánlott, de a könyvek kiemelésében és visszahelyezésében két napig lekötöző szíveséggel nagy segítségemre volt, sőt egy napra két nyolczadik osztálybeli tanulót is rendelt mellém, hogy ezeknek segítségével kutatásaimban gyorsabban haladhassak.

Ezt e helyütt köszönettel kell elismernem.

S hálával emelem ki azt is, hogy a pálosrend magas hivatásától áthatott nagyérdemű most említett procuratora oly szíveséggel fogadott s tanulmányaimat tőle telhetőleg annyira előmozdította, hogy szíveségét és vendégszeretetét soha sem fogom elfelejteni. Reggel bevezetett a könyvtárba, reám zárta az ajtót, aztán magamra hagyott, egykor értem jött s ebéd után ismét elkísért a könyvtárba, hol este nyolczig dolgoztam. Ez így ment négy napig.

Dr. Ballagi Aladár három év előtti ittléte igen jó emléket hagyott hátra s megkedveltette vele a magyarokat. Ha a bucsúsok körül elfoglaltsága megengedte, hozzám jött, nagy érdeklődéssel nézte kutatásaimat és sajnálatát fejezte ki, hogy ő nem szentelheti magát a könyvtár újjárendezésének. De tul van halmozva dologgal és hivatallal, melyektől alig marad annyi ideje, hogy prédikációra készülhessen. Megmutattam neki a «Magyar Könyv-Szemle» azt a folyamát, melyben Ballagi a czenstochovai könyvtárt ismertette s nagy volt öröme, mikor ezen folyamat neki a monostori könyvtár részére felajánlottam.

Kutatásaimban Vincze Gábor «A pálosok irodalmi munkássága a XIV.—XVII. században» című közleménye volt a kalauzom, mely, mint egy XVIII. századbéli ismeretlen pálosrendi író posthumus munkája, a «Magyar Könyv-Szemle» 1878-iki folyamában látott napvilágot.

Ebben a közleményben a XIV. századbéli magyar pálosrendi írokból fel van sorolva: *Csanádi* Péter, a rend generálisa, ki 1384-ben latin nyelven: *Dieta salutis* című ascetikus munkát írt, mely kéziratban a remetei kolostorban őriztetik. A XV. századbéli írokból ki vannak emelve a következők: *Briccius*, a kánonjog mestere, ki 1444-ben virágzott és kéziratban több mun-

kát hagyott hátra; *Báthory László*, ki 1457 körül működött és a szent írást, továbbá több szentnek legendáját magyarra fordította; *Tatai Antal*, budaszentlőrinczi hitszónok, ki 1474. körül a pálosrend régi missaléját és breviariumát szerkesztette, melyekből az utóbbi 1540-ben Velenczében Liechtenstein Péter nyomdásznál jelent meg; *Szombathelyi Tamás*, a pálosrend generálisa, ki 1486-ban halt meg és kéziratban a következő latin munkákat hagyta hátra: a) *Plura opuscula ex dictis sanctorum patrum*; b) *Sermones complures*; *Expositiones regulae*; *Tractatus de cognitione professionis et exhortationes pro visitatoribus*; *Szigeti Jakab*, a rend vicarius, ki 1479-ben a következő latin munkákat írta: a) *Sermones in dominicas et festa*, b) *Expositiones Psalterii*; és *Pozsonyi János* ünnepelt máriavölgyi hitszónok, ki 1488-ban *Sermones de immaculata conceptione beate Marie virginis* című latin munkát írta, mely az egyetemi könyvtárban jelenleg is megvan. A XVI. századbeli írók közt említettnek: *Magyar Bálint* budaszentlőrinczi hitszónok, ki a budaszentlőrinczi monostorban elhelyezett remete sz. Pál teteménél történt csodákat egy könyvben gyűjtötte össze, mely latin nyelven Krakkóban 1507-ben jelent meg; *Lorándházi István*, a rend generálisa, ki 1512 körül remete sz. Pál csodatetteinek leírását folytatta és munkáját kéziratban hagyta hátra; *Csanádi Albert*, ki 1515-ben élt és a következő latin és magyar munkákat írta: a) *Sermones plures in laudem s. Pauli primi eremite*; b) *Eiusdem s. patris vita carmine heroico concinnata*, c) *Series passionis dominicae stylo rhythmico et idiomate hungarico*; *Gyöngyösi Gergely*, a rend generálisa, ki 1528 körül élt és a következő munkákat írta: a) *Commentaria in antiquas ordinis constitutiones*, b) *Chronicon ordinis*; nyomtatásban nem jelent meg, de több kézirati példányban ismeretes; c) *Breviloquia de profectibus et defectibus religiosorum, dedicata p. Stephano generali pro tunc concionatori existenti*, d) *Directorium fratrum officialium ordinis, dum erat prior Romae in Monte Coelio, dedicatum Bernardo episcopo Sabinensi et cardinali s. crucis*; *Pesti Gáspár*, a rend vikarius, ki 1530-ban működött, s következő munkáknak a szerzője: a) *Sermones exhortatorii ad viros religiosos, impressi Cracoviae 1531*. b) *Compendium directorii in visitatione fratrum, impressum Cracoviae anno 1532*. — *Balás*,

Szerémi Gergelynek, a lengyelországi pálosok generális visitorának társa, ki *Salutares paraeneses de epistolis et evangeliiis per annum occurrentibus* című munkát írt, melyet Pesti Gáspárnak, a pálosrend erdélyi vikáriusának ajánlott s mely Krakkóban 1536-ban látott napvilágot; *Zalánkeméni János*, a rend generálisa, ki a pálosrend rubricáját vagyis ordinariusát szerkesztette, mely Krakkóban 1536-ban jelent meg, végül *Magyarországi Gergely* másnéven Gregorius Coelius Pannonius, a római sz. Istvánról címzett monostor főnöke, ki 1546 körül élt és a következő munkákról nevezetes: a) *Explanatio regulae s. patris Augustini*, mely több kiadást ért, b) *Commentarii in Cantica Canticorum*, c) *Collectanea in Apocalipsim*, mely először Velenczében 1547-ben Liechtenstein Péter nyomdájában, másodszor pedig Nagy-Szombatban 1687-ben jelent meg.

Mindezen XIV—XVI. századbeli pálosrendi munkákból, melyek közt *Báthory Lászlónak 1457-ik évi magyar bibliafordítása* és *Csanádi Albert költőnek egy 1514-ik évi magyar verses passiójátéka foglaltatott*, alig maradt ránk valami.

Tudjuk, hogy Pozsonyi János prédikációinak kézírata fennmaradt a budapesti egyetem könyvtárában s 8 kötetnyi XIV—XV. századbeli kézirat a magyarországi pálosok különböző könyvtáraiból megvan a göthweigi benzések gyűjteményében. De hova lettek a többi munkák?

Erre a kérdésre a feleletet még a jövő könyvtárbusvárlatoktól várjuk. Ismeretes, hogy legrégebb magyar könyveink Krakkóban nyomattak. Komjáthy Benedek: *Zent Pál leveleinek* 1533-iki és Heyden Sebald: *Puerilium Colloquiorum formulaejának* 1531-iki magyar kiadásai a krakkai nyomda termékei. Sőt Estreicher Károly, a lengyelek kittünő bibliographusa felsorol egy *Valentinus Vngarus Zent Pál legendája* című magyar könyvet, mely állítólag 1517-ben, tehát a mohácsi vész előtt Krakkóban látott napvilágot. Az is köztudomású, hogy Fraknoi Vilmos egyik krakkói tanulmányútjában sz. Pál leveleinek egy régibb kiadásából, mely 4-edrétben góthikus betűkkel van nyomva, egy levéltöredéket kutatott fel, mely valószínűleg szintén a krakkai nyomda terméke, a legrégebb magyar nyomtatvány, a mit ekkorig ismerünk. Ezen töredék jelenleg a M. Nemzeti Múzeum tulajdona. Ismertetését és hasonmását a «Könyv-Szemle» 1879-iki folyama hozta.

Mindezek az előzmények arra utalnak, hogy a régi magyar nyelvű és a régi nem magyar nyelvű, de magyarországi vonatkozású krakkai nyomtatványokat lengyelországi könyvtárakban kell keresnünk. S a mennyiben itt pálosrendi munkákról van szó, azon élénk viszony-nál fogva, mely a magyar és lengyelországi pálosok közt száza-dokig fennállott, valószínűleg tartottam azt, hogy ezen munkáknak nagy része a czenstochovai pálosrendi monostor könyvtárában fel lesz található.

Tartottam ezt annál inkább, mert Ballagi Aladár t. barátom 1888-iki tanulmányútjában a czenstochovai könyvtárban a pálos-rendi breviariumokon és missalékon kívül megtalálta *Magyar Bálint pálos* fönt említett munkájának *1507-iki krakkai ki-adását*, melynek létezéséről sem a magyar, sem a lengyel biblio-graphusoknak nem volt tudomásuk.

Hogy tehát a czenstochovai könyvtárban sikerrel kutathassak, elvittem magammal a «Magyar Könyv-Szemle» 1878-iki folyamát, melyben a pálosrendiek irodalmi működéséről szóló közlemény foglaltatik, hogy ennek kalauzolása mellett a magyarországi pálosok régi munkáit rendszeresen nyomozhassam s az eredményből a közleményben felsorolt adatok alaposságáról meggyőződjem.

S ha négy napi kutatásom eredménye nem is felelt meg mindenben a hozzá kötött várakozásnak, de arról meggyőződtem, hogy a pálosok irodalmi működéséről szóló közleményben foglalt adatok megbízhatók s hogy ezeket a munkák megjelenési idejére nézve zsinórmértékül el lehet fogadni.

Ezt irodalomtörténeti szempontból konstalálom.

Ballagi megtalálta a czenstochovai könyvtárban *Magyar Bálintnak* egy *1507-ik* évi ismeretlen krakkai munkáját, melyet eddig csak a pálosrendi krónikákból és a «Magyar Könyv-Szemle» említett közleményéből ismertünk.

Én szerencsés voltam *Zalánkeméni János* pálosnak egy ekkorig csak cím szerint ismert, *1536-ban Krakkóban* meg-jelent latin munkáját itt felkutathatni, melyet, mint a pálosrend generálisa, szerzete számára irt.

Ez a könyv nemcsak bibliographiai, de egyháztörténeti szem-pontból is bir reánk nézve fontossággal, mert a pálosrend oly ön-álló rubricájával vagyis ordináriusával ismertet meg, melyről ekkorig nem volt tudomásunk.

Hogy a pálosrend Magyar- és Lengyelországban a rend használatára saját breviariumokkal és missalékkal rendelkezett, ezt a reánk maradt középkori és XV—XVI. századbéli pálosrendi breviariumokból és missalékból tudtuk. Arról is volt tudomásunk, hogy *Tatai Antal* pálosrendi szerzetes 1476-ban a rend használatára pálosrendi missalét és breviariumot szerkesztett, mely Velenczében Liechtenstein nyomdájában látott napvilágot. De, hogy a szerzet önálló rubricával vagyis ordinariussal is birt, erről ekkorig nem volt tudomásunk, ezt csak Zalánkeményi Jánosnak imént napfényre került ismeretlen munkájából tudjuk meg, mely egy XVI. századbéli magyar pálosrendi liturgikus írónak emlékét őrízte meg.

Ennek a munkának rövid ismertetését következőkben adjuk:
Czíme:

Rubrica Generalis Ordinis fratrum Eremitarum Sancti Pauli Primi Eremitae. Studiis Reverendi Patris Joannis a Zalankemen, bis generalis. Ad veram lineam Excusa De Tempore et de Sanctis pro horarum Canonicarum Missarumque observatione. Excusum Cracovie a Floriano Vnglero Anno D.M.XXXVI. — 8r. 113 számozatlan levél. Czímlap virágos diszkerettel. Ennek 2-ik lapján remete sz. Pál fametszetű képe. Alatta: Oratio ad Divum Paulum. Hat sor. Ezalatt G. V. betűk. Ezután következik az ajánlás: Ad pium lectorem fratrem Ordinis S. Pauli. En tandem habes chare frater Rubricae opus absolutum quod diu multumque ardentibus animi facibus efflagitabas et quum copia non daretur expostulabas etiam, de singulis divinorum officiorum, non ut assolet aliquo incondito eflatum cerebro, sed exactissima castigatione Reverendi ac iuxta sanctissimi quondam Senis P. Joannis a Zalankemen natali patria sibi bis generalis collatis exemplaribus ad veram lineam excusum elucubratumque. etc. Végződik a 3-ik lapon a következő szavakkal: Datum Cracovie, IIII. Idus Martii A Christo nato M.D.XXXV. — Ezután következik: Argumentum operis, mely a munka tulajdonképeni szövegét képezi. Az egész munka 113 számozatlan levélből áll. Hozzá van kötve két másik munka, ugymint: b) Manipulus Curatorum compositus a Guidone de Monte Rocheti S. Theologiae professore. Év és hely nélkül, 8r. — és c) Agenda latino et vulgari sermone polonico videlicet et allemanico illuminata incipit feliciter. Impressum Cracovie arte impensis spectabilis viri domini

domini Joannis Haller. Anno missionis verbi divini in carnem millesimo quingentesimo decimo quarto. 8r., 95 számozott levél. Érdekes benne a házassági szertartás, mely a magyar házassági szertartástól különbözik.

Ez a három munka egy kötetben foglaltatik. A kötés egykorú s a czenstochovai pálosrendi kötés karakterét mutatja. Az első táblán ezüst préselt diszítésben a czenstochovai Mária-kép látható s ezalatt a kötet tartalmának következő rövidített címe és a bekötés évszáma:

Rubrica gen. Manip. cura. Agenda 1536. Zalánkeméni Jánosnak ezen 1536-iki rubricája a bibliographiában ekkorig csak cím szerint volt ismeretes. Az első teljes példány és ennek bibliographiai ismertetése a jelen közleményben kerül először napfényre az irodalomban.

Vele a magyar ordinariusok száma egy ismeretlennel szaporodik, mely ekkorig még felhasználva nincsen.

A czenstochovai könyvtár érdemes igazgatója szíves volt megígérni, hogy ezen unicum címlapját a M. Nemzeti Múzeum gyűjteménye számára le fogja fényképeztetni.

Ezen munkán kívül más magyarországi vonatkozású XVI. századbéli könyv nem került kezeim közé.

Az 1731-ben készült írott katalogusban fel van sorolva ugyan *Thuróczy krónikájának 1488-iki brünni kiadása*, de ezt a jelzett signatura alapján a szakban nem sikerült feltalálnom.

A XVII. századból azonban a következő magyar vonatkozású nyomtatványok kerültek kezeim közé:

1. Reconciliationis cum Hungaris factae exemplar. 23. Junii Anno 1606. Cui accedit Sacrum votum Pacis nec non conditiones pacis turcicae. Prága. 4r.

2. Rituale Strigoniense. 1625.

3. Acta et Decreta Synodi Dioecesanæ Strigoniensis. Pozsony 1629.

4. Nieremberg, De Adoratione Dei in Spiritu et Veritate Libri Quatuor. Nagy-Szombat, 1663. 8r.

5. Kéry, Regentis Imago, Nagy-Szombat, 1669.

6. Hevenessy, Flores quotidiani sive sanctorum castitatis amantium exempla. Nagy-Szombat, 1714.

7. Balassa: Cor Amoris Dei. (É. és h. n. említették a jegyzékben).

8. Nádasdi, Annus coelestis. Editio quinta. Bécs, 1688., Köln, 1700.

9. Lucas a s. Edmundo, Arithmeticus Practicus. Nagy-Szombat, 1697. 8r.

Ezekon kívül Bonfin, Istvánfi és más magyar történetírók munkáit találtam a könyvtárban s valószínűnek tartom, hogy ha egy magyar kutató az egész könyvkészletet rendszeresen megvizsgálja, a magyarországi vonatkozású könyvek száma még jelentékenyen fog gyarapodni. De ehhez kedvező viszonyok közt is legalább négy heti idő szükséges.

A nyomtatványokon kívül megvizsgáltam még a kéziratgyűjtemény nagy részét, mely itt nem elkülönítve, hanem a nyomtatványokkal együtt minden rendszer nélkül őriztetik s ebben fényes kiállítású, ékesen festett XV. századbeli misekönyveket, a czenstochovai pálosok által irt XV. századbeli theologiai kéziratokat és a következő hungaricákat találtam:

1. *Magyarországi pálosrendi latin breviarium*. XIV. századbeli hártyakézirat 4-rétben, a naptárban magyar szentekkel és a szövegben ezeknek officiumaival.

2. *Constitutiones ordinis fratrum heremitarum sancti Pauli primi heremite regulam sancti Augustini professorum*. XV. századbeli papirkézirat, mely ívrétben 1411-ben íratott.

3. *Registrum confraternitatis ordinis fratrum heremitarum sancti Pauli primi heremite ab anno 1517—1740*. XVI—XVIII. századbeli latin papirkézirat ívrétben, a pálosrendiek jellemző kötésével, mely első tábláján az 1517-iki évszámot tünteti fel s a czenstochovai könyvtár legrégibb, általam látott datált kötése. Ezen registrumban foglaltatnak mindazok nevei, kik az 1517—1740-iki időszakban a czenstochovai bucsújáró helyre zárandokoltak, az itteni confraternitasba beléptek és a czenstochovai egyháznak valamit ajándékoztak vagy pedig ennek részére kegyes alapítványt tettek.

Reánk nézve azért bír ezen pálosrendi confraternitas fontossággal, mert magában foglalja azon magyar zárandokok neveit, kik a XVI—XVIII-ik században Czenstochovába zárandokoltak és a confraternitasba beiratkoztak. A külföldi hasonló társulatok közt,

a Szent-Lélekről nevezett római confraternitasnak Bunyitay által kiadott anyakönyvén kívül ez tudtommal a második, melyben a magyar zarándokok oly nagy számmal vannak bejegyezve. A zarándokok közt találjuk a legelőkelőbb magyar családok neveit és mindeniknél részletesen fel vannak sorolva az adományok és kegyes alapítványok, melyeket egyes előkelő zarándokok a czenstochovai Mária-egyháznak felajánlottak.

A confraternitas névjegyzéke egy ívrétű kötetből áll, mely időrendben túlnyomó részben magyar nevekkal van teleírva.

Ezen feljegyzésekből érdekesnek tartom szemelvény gyanánt a következőket itt kiemelni.

Anno 1522.

Item magnificus dominus Druget de Homonna comes comitatus Unghvariensis fecit edificare hic in ecclesia beate Marie virginis unum altare ad honorem dive Anne matris Marie ob salutem anime parentum fratrumque suorum. Et si qui Christi fidelium ad hoc altare auxilio extiterint, meritis et precibus beate Anne a deo ipso maximo summam impetrent mercedem, quia in quolibet ebdomade feria videlicet tertia una celebrabitur missa durabitque in perpetuum.

Anno 1531.

Item anno domini millesimo quingentesimo tricesimo primo, feria tertia post Reminiscere, hic fuit eadem magnifica domina Dorothea Bánffy unacum filio suo Georgio ac filiabus suis Elisabeth, Zophia et Anna et caeteris curiae suae quamplurimis, iterum commendans se et suos in confraternitatem sanctissimae virginis gloriosae cum obligationibus et eleemosinis suis et armillo suo aureo appenso coram imagine virginis gloriosae. In quo sit benedictus deus in saecula saeculorum. Amen.

Anno 1531.

Item magnificus dominus Antonius Bánffy de Alsó Lyndva misit calicem auratum cum armis pro genitorum suorum salute ad honorem b. Mariae virginis.

Hasonló bejegyzések a könyvben vannak egész a XVIII. századig. Ezen társulati névkönyvre, mely a hazai XVI. századbeli művelődéstörténethez több érdekes adalékot nyújt s ekkorig sem ismertetve, sem felhasználva nincsen, felhivom az illetékes körök figyelmét.

4. *Inventarium omnium et singulorum privilegiorum, literarum et monumentorum, quaecunque in archivo regio arcis Cracoviensis continentur. De Anno MDCXIII.* XVII. századbeli papirkézirat ívrétben, mely 1352-től kezdve 1557-ig a Nagy Lajos, Zsigmond, Albert, Mátyás, II. Ulászló, II. Lajos és János magyar királyok által Krakó városának adott kiváltságlevelek és a lengyel nemzettel kötött szerződések másolatait tartalmazza. A kötetben van összesen 70 oklevél, melyek a lengyel és magyar történeti forrásokból legnagyobbbrészt ismeretesek.

Ezek a kéziratokon kívül más magyarországi vonatkozású kéziratot a könyvtárban nem találtam.

Találtam azonban egész 1517-ig jellemző pálosrendi kötéseket, melyeknek habitusából a czenstochovai pálosrendi könyvkötő iskola karaktere konstalálható.

Tudjuk, hogy a magyarországi XV—XVI. századbeli pálosrendi kötések az első táblán rendesen a feszületet, vagy pedig mind a két táblán rosettát ábrázoló bélyeget préselt diszítésben alkalmazzák. A czenstochovai kötések az első táblán kívül még a szűz Mária képét is felhasználják s a két préselt diszítést a könyvtáblán hol együtt, hol pedig külön használják.

A táblákon rendesen rajta van az évszám és néha a könyvkötőnek a neve is. Így egy 1585-iki bőrkötésen a következő felíratot találtam:

ME HAC VESTE CONTEXIT MARTINVS LUBNI
CENSTOCHOVIENSIS. 1585.

Ezzel kutatásaimat a czenstochovai könyvtárban befejeztem s azzal az igérettel búcsúztam el Pater Eusebius Rejmanntól, a rend érdemes procuratorától, ki szíves előzékenységével és vendégszeretettel őszinte hála kötelezett, hogy a czenstochovai könyvtárt alkalmilag még egyszer fel fogom keresni.

V.

A krakkai herceg Czartorisky-könyvtár.

A herceg Czartorisky-könyvtár a krakkai Czartorisky-Múzeum-nak egyik osztályát képezi, 80,000 kötet nyomtatványból és 6000 kötet kéziratból áll, melyeknek rendezése folyamatban van. A könyvtár a herceg Czartorisky-család hitbizományához tartozik s mint rendszeresen kezelt tudományos intézet, rendes évi dotatióval és rendszeresített könyvtárnokkal bir, kit feladatában egy könyvtár-tiszt és egy szolga támogat.

Ezekén kívül lelkes lengyel szakférfiak a könyvtár egyes csoportjainak rendezésére ügyseretből is vállalkoznak. Így például most dr. Korzsenyovszky, jeles fiatal lengyel történetíró, a könyvtár kéziratgyűjteményét rendezi és lajstromozza s az általa szerkesztett catalogue raisonné-ból ekkorig két füzetet adott ki, melyek a történetbuvároknak igen jó szolgálatot tesznek.

A Czartorisky-Múzeum lengyel nemzeti közművelődési intézet levén, a könyvtár is első sorban a lengyel irodalmi termékek összegyűjtésére és megőrzésére törekszik.

A könyvtár főekessége a nagy díszterem, mely a flórenczi Laurenziana mintájára van berendezve s a gyűjtemény cimeliothekáját foglalja magában.

Ez tíz nagy vitrinában van elhelyezve, melyek a terem közepét foglalják el, a könyvtár állandó könyvkiállítását képezik s a kutatónak az intézet ritka nyomtatványairól, kéziratairól és kötéseiről könnyen áttekinthető képet nyújtanak.

E szekrényekben ki vannak állítva: 1. régi lengyel nyomtatványok; 2. incunabulumok és nyomdászati és bibliographiai ritkaságok; 3. középkori kéziratok, köztük több nagybecsű festett kézirat, tornajáték- és haláltáncz-codexek és arany evangeliariumok és 4. középkori nagybecsű fémkötések arany és ezüst táblával, drága kövekkel, domborművű szentekkel és zománczos diptychonokkal díszítve.

E cimeliotheka becsértékére nézve az általam látott számos európai nagy könyvtár cimeliothekáival vetekedik. Régi polonicáinak gazdagsága egész Lengyelországban ismeretes, középkori fém- és elefántesont-kötései pedig oly számosak, becsesek és változatosak,

hogy hasonló gazdag, nagy műgonddal és költséggel összeválogatott könyvtábla-gyűjteményt még egyetlen egy európai könyvtárban sem láttam.

Engem a cimeliothekában és a kéziratgyűjteményben a hungaricák érdekeltek, melyeket tüzetesen megvizsgáltam.

Ezeknek jegyzékét következőkben adom:

I. KÉZIRATOK.

1. *Sz. Hedvig lengyel psalteriuma*, más néven Psalterz Pulawski. XIV. sz. hártaykézirat, ívrétben, színes initialékkal és rubrumokkal. Sz. Hedvig imádságos könyve, mely mint lengyel nyelvemlék a lengyel nyelv történetére nagy fontossággal bír. A st.-floriani XIV. századbeli lengyel psalteriumnak pendantja.

2. *Joannis Dlugoss Vita beate Cunigunde ducisse regni Polonie*. XV. sz. latin hártaykézirat ívrétben, színes initialékkal és rubrumokkal. Colophonja: Finit vita beate Cunigunde ducisse regni Polonie, filie Bele Ungarie regis, edita a Joanne Dlugoss seniore canonico Cracoviensi, scripta manibus Christophori de Dambowczal anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, die Saturni, prima mensis Julii, in castro Cracoviensi.

3. *Antonii de Bonfinis Decades regum Hungariae*. XVI. századbeli papír kézirat, ívrétben 880 levél.

Ismeretes, hogy Bonfin decasainak eredeti codexe, melyet Mátyás király uralkodása alatt kezdett írni és II. Ulászló uralkodása alatt fejezett be, s melyből a nyomtatott kiadás készült, elveszett.

A Czartorisky-könyvtár XVI. századbeli codexe azért bír reánk nézve fontossággal, mert a legrégebbi másolat, melyet Bonfin decasaiból ez idő szerint ismerünk. Ezen codexnek megvizsgálása képezte krakkai kutatásaim czélját.

A codex gömbölyű cursiv betűkkel van írva s több XVI. századbeli másolónak munkája. A másolók valószínűleg idegenek voltak, mert a magyar helyneveket kivétel nélkül hibásan másolták vagy pedig nem tudván azokat elolvasni, a másolat szövegében üres helyet hagytak.

Valószínű, hogy a másolat a kiadó számára készült. S tekintve a lapszéleken levő egykorú jegyzeteket, melyek Sambucus írásá-

hoz hasonlítanak, nem valószínűtlen azon feltevés, hogy ez ugyan-azon kézirat, melyből Sambucus Bonfin Decasait rendezte sajtó alá. Ezen feltevést támogatja azon körülmény is, hogy a kéziratban levő lapszéli jegyzetek Sambucus kiadásának lapszéli jegyzeteivel mindenben egyeznek. — A kézirat csak az első három decast tartalmazza s a szöveg a 889. levélen «*quam rex edixerat festinavit. Hic tertiæ decadis finis erit*» szavakkal megszakad. A szövegben igen sok a hiba, különösen a helynevek kivétel nélkül hibásan vannak írva.

A codex kötése a XVII. századból származik s fehér bőrtáblán aranyos díszítéseket tüntet fel. Az első táblán aranyos betűkkel a könyv címe olvasható: *Bonfinii Chronica Hungarorum*. A kézirat provenienciájáról a codexben semmi bejegyzés nincsen s így azt, hogy minő utakon került az a Czartorisky-könyvtárba, meg nem határozhatjuk.

Összefoglalva a mondottakat, a codexről az a véleményünk, hogy az a XVI. században valószínűleg még az eredeti codexről másoltatott és hogy ez idő szerint a legrégibb kézirati példány, a mi Bonfin decasairól fönmaradt.

II. NYOMTATVÁNYOK.

4. *Thuróczy János krónikájának 1488-iki brünni kiadása.*
Kitünően föntartott példány.

5. *Ulrich von Reichenenthal. Das Conzül zu Costniz. Basel, 1488.* Ivrét. Szép példány, a konstanczi zsinaton részt vett magyar főpapok címerével és Zsigmond király arczképével.

6. *Constitutiones Regni Hungarie sub Mathia Corvino Rege Hungarie. Év és hely nélkül.* 8r. Mindenesetre 1490 előtt.

A címlapon Mátyás király fametszetű arczképével és a hollós címerrel. Ezen ritka nyomtatványból Magyarországon ekkor csak egyetlen példányt ismerünk a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában. Lengyelországi tanulmányutamban láttam nem kis meglepetésemre ezen kiadásból egy példányt a krakkai Jagello-könyvtárban, két példányt a Czartoriski-könyvtárban, egyet a Krazsinsky, és egyet a varsói császári egyetemi könyvtárban.

Ezen példányok Lengyelországban való gyakori voltából talán nem minden alap nélkül következtethetjük, hogy Mátyás király

constitutióinak ezen régi kiadása valószínűleg Krakkóban és pedig 1490 előtt látott napvilágot.

Ezen feltevéseinket valószínűvé teszi azon körülmény, hogy Kázmér lengyel király constitutiói Mátyás király constitutióival ugyanazon typussal, ugyanazon formában és ugyanazon címlappal, s valószínűleg ugyanazon időben év, hely és nyomda megnevezése nélkül jelentek meg. Mind a két címlapon Mátyás és Kázmér királyok ugyanazon fametszettel vannak ábrázolva, és csak a felírás és a címer változott rajtok.

Ezen körülményt már Lelewel lengyel bibliographus emelte ki, de a magyar irodalom nem vett róla ekkorig tudomást. Ezt volt alkalmam nekem is tapasztalnom a Czartorisky-könyvtárban, midőn összehasonlítás alapján meggyőződtem, hogy a XV. századbeli fametszetű arczképek hűségében mily kevésbé lehet megbizni.

Ezen körülmény a Schedel kronikájában foglalt arczképek összehasonlításánál is feltűnik, de még inkább szembeszökőbb lesz, ha Mátyás és Kázmér király constitutióit egymással összehasonlítjuk.

7. *Joannes Glogoviensis, Minoris Donati de octo partibus orationis compendiosa interpretatio per magistrum Joannem Glogoviensem in florigera Cracoviensi universitate breviter et in unum collecta et Argentine impressa apud Joannem Knoblauch impensis Urbani Kaym bibliopole Budensis Anno D.M.D.XV. in vigilia Simonis et Judae apostoli.* 4r. Első rendű bibliographiai ritkaság.

8. *Hieronimi Balbi De Coronatione ad Carolum V. Bonnoniae 1530.* 8r. Pergament nyomtatvány, kifestett initialemmel, lapszéli díszítésekkel és rubrumokkal. A címlapon V. Károly címere. Egykorú fekete bőrkötés arany préselt díszítésekkel. Dedicationalis példány, kitűnően föntartott állapotban.

9. *Emerici Colosvarini philosophiae et eloquentiae professoris de Tarnoviensibus nuptiis Oratio Cracoviae in officina haeredum Marci Scharfenberger 1553.* 4r. 4 levél, a címlapon a Tarnovszky-Leliva család címere. Szép példány.

10. *Ransanus Petrus, Epitome Rerum Hungaricarum.* Nagy-Szombat, 1579. 8r. A címlapon következő egykorú bejegyzés olvasható: *Sum dictus possessor huius libri Jacobus Dambrowski.* Szép példány.

Ezekon kívül vannak a könyvtárban még más kevésbbé ritka hungaricák is, melyeket azonban a jelen sorozatba nem vettem fel.

Valószínű, hogy a kéziratgyűjteményben a XVI—XVII. századból lesznek még magyar vonatkozású diplomacziái levelek, de ezekről csak akkor értesülhetünk tüzetesen, ha a dr. Korzsenyovszky által megkezdett katalogus be lesz fejezve.

Végül megjegyzem még, hogy a Czartorisky-Múzeumban még a következő magyar vonatkozású műemlékeket találtam, melyekre ezennel felhívom a szakférfiak figyelmét: *a*) Szent Hedvig elefántcsont diptychonát a XIV. századból. A diptychon két felé nyílik s reliefben a következő jeleneteket ábrázolja: 1. Lázár feltámasztását, 2. Krisztus jeruzsálemi bevonulását, 3. Krisztus keresztre feszítését és 4. Krisztus sírba tételét. Ki volt ezen elefántcsont-oltárnak a mestere? ezt nem sikerült kikutatnom. A múzeumban őriztetik továbbá: *b*) Báthory István forgója sodronyzománczczal, *c*) Báthory István két rendbeli miniature arczképe, egymástól eltérő vonásokkal, *d*) Bocskay István egykorú miniature arczképe és *e*) Báthory István kardja vörös bársony tokban.

Ezzel kutatásaimat a Czartorisky-könyvtárban befejeztem s midőn ezekről most beszámolok, kötelességemnek tartom mindazon könyvtárnokoknak, kik ezen lengyelországi tanulmányutamban jóakaratu tanácsaikkal és szivességükkel támogattak, őszinte köszönetet kifejezni.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁNAK II. KÖTETÉHEZ.

Midőn 1878-ban Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I. kötete megjelent, melyben a nagyérdemű szerző az 1484-1711-iki időszak magyar irodalmi termékeiből 1793 magyar nyomtatványnak bibliographiai leírását nyújtotta, a «Magyar Könyv-Szemle» volt az, mely ezen alapvető munka kiegészítéséhez új adalékok gyűjtésére hívta fel a szakferfiak figyelmét s azoknak közlését egy önálló rovatban megindította.

Azóta 14 esztendő mult el, mely idő alatt folyóiratunk, hála munkatársaink buzgalmának és a bibliographiai ismeretek terjedésének, igyekezett kitzűzött feladatának megfelelni s az új adalékok közlését eddigelé összesen 307-re vitte fel, vagyis ha figyelembe vesszük, hogy Szabó Károly említett munkájában az 1711 előtti időből közel 1800 magyar könyvet sorol fel, úgy a «Magyar Könyv-Szemle» által napfényre hozott ismeretlen magyar nyomtatványok száma Szabó Károly munkájának mintegy $\frac{1}{6}$ részét képezi, vagyis 307-ra megy azon 1711 előtti magyar könyvek száma, melyek Szabó Károly munkájában felvéve nincsenek s melyekkel a magyar irodalom a «Magyar Könyv-Szemle» közlése által gyarapodott, miáltal az 1711 előtti magyar nyomtatványok száma 1793-ról 2100-re emelkedett.

Ezekon kívül száznál többre megy azon régi magyar könyvek száma, melyeket Szabó Károly csak mások idézése után hiányosan írt le, de eredeti példányt nem látott belőlök. Ezeknek leírását a «Könyv-Szemle» az azóta felkutatott eredeti példányok után pótolta és ez úton Szabó munkájába önhibáján kívül becsúsztott több tévedést helyreigazított.

Ezen kiegészített czímmások az általunk napfényre hozott új 307 magyar nyomtatványnyal együtt, Szabó Károly munkájának 2-ik kiadásánál, esetleg egy pótfüzet kiadásánál igen jó szolgálatot fognak tenni.

Addig, míg ez megtörténik, elérkezettnek láttuk az időt Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának II. kötetére hívni fel a szakférfiak figyelmét, s ennek kiegészítésére megkezdjük ezennel az új adalékok közlését.

A II. kötet a magyarországi 1711 előtti *nem magyar nyelvű könyveket* öleli fel. Hiszszük, hogy az új adalékok közlése itt még eredményesebb lesz, mint az első kötetnél volt és hogy ezen eredményből hazánk XVI—XVII. századbeli művelődéstörténete még sok ismeretlen adalékkal fog gazdagodni.

A szerk.

A.

A M. TUDOMÁNYOS AKADEMIA KÖNYVTÁRÁBAN.

1. sz.¹ *Bártfa, 1594.*

Celadon. Ecloga, Qva Joannes Belsius Epper: Diui Ferdinandi, olim in legatione ad Solymannum Turc: Imperatorem, à secretis, statum Vngariae iam per Dei clementiam felicem celebrans, pro nobilitate sibi data, et ut vocant, prouissione, annis ab hinc plurimis, gratias agit et perstringit laudes Rodolphi Avgvstiss: Nostri Imper: quòd hosti Christianitatis, Turcae, iam bellum inferat, cum gratulatione pro rebus omnibus prosperè gerendis. GENE-ROSIS ET EGREGIIS Dominis, Dno Georgio Hofmanno, D. Nicolao Orlai, D. Francisco Kopaczy, Sac: Caes: Regiaeque Mtis Consiliariis et Camerae Scepusiensis praesidibus, caeterisque eius officariis dedicata et scripta a Joanne Bocatio Scholae Epperiensis Rectore, cum Eos ad nuptias suas, cum eiusdem Joannis Belsii,

¹ Eddigi szokásunkhoz híven az egészen új adalékokat folyó számmal láttuk el. A Szabó Károlynál másodkézből vett adatok alapján hiányosan ismertett és általunk kiegészített könyvczímeket sorszámmal nem jelöltük meg.

Szerk.

hoc 1594. anno piè defuncti, relicta filia Elisabetha, 21. die Junij. celebrandas, inuitaret. Bartphae. — 4r. Aij—Aiii = 4 sztlan levél.

2. sz. *Vizsoly, 1598.*

Ode encomiastica. De auspicatissima Nocte, qua Jaurinum Arx munitissima recuperata est. Scripta et arctioris necessitudinis ergo consecrata. NOBILITATE Generis, Virtutvm Omnivm Lavde & Officiorum dignitate praestantibus Viris, Dominis, Erico Lassotae, & Joanni Vnderholczero: Sacrae Caes: & Regiae Mttis: etc: in Superiori Hungaria Lustrationum. & Solutionum Magistris, etc: Dominis & Amicis optatissimis. & conjunctissimis. Per Casparvm Frank in Camera Scepusiensi Rationum latinarum Magistrum. Impressa Visolii Anno M.D.XCIIIX. — 4r. A₂—A₃ = 4 sztlan levél.

Gyulafejevárvár, 1627.

Repotiis Albensibus Illustrissimi Comitis STEPHANI BET-len de Iktar Perpetui Comitis in Hunyad, Liberi Baronis in Deva, Domini in Ecsed, Haeredis in Huzt & Maramaros, nec non famosissimæ Arcis praesidiigz Varadinen. Capitanei etc. Sponsi. Illustrissimæ Virginis MARIAE SZECSI de Rimaszecs Dominae in Muran Josua & Lypcese &c. Sponsæ. — Festinantibus Musis Adel. Occqz. Fran. Bornemisza. Albæ-Jvliæ Imprimebat Martinus Meszleni, Anno 1627. — 4r. A—B₃ = 8 sztlan levél.

Szabó R.M.K. II. 449. sz. említi, de nem látta.

3. sz. *Lőcse, 1638.*

Tranowski (Girjik). Pijsné Duchownj, Staré y Nowé, kterýchz Cýrkew křestianská, při Wýroinjeh Slawnostech a Památkách, Gakož y we wssekých potřebachswých, obecnych y obzwlásstnjeh, s mnohým prospěchem, vžjwá: Knjmž přidaný gsau Pjsné D. M. Luthera wssecky, z Némecké řečj do nassj Slowenské, preloženě; Od Kněze Girjka Tránowského, Služebnjka Pané, při Cýrkwi Swato-Mikulasskéw Liptowé. Wytisstené w Lewoči, 1638. — 8r. 1003 lap. Végül: 39 sztlan Register. *Az utolsó lapon:* Wytisstēn w Lewoči, v Wawřince Brewera. Anno: M. DC. XXXIX.

4. sz. *Trencsén, 1640.*

D.D. Quaestiones Nobiliores, De TRIVMPHALI Christi Ascensione In Coelum. Quas, Annuente Supremo Numine, In Gymnasio Trenchin: Sub Praesidio Danielis Remenii Tevto-Lips. Scho. Trenchin. p. t. R. Publicè defendendas suscipit Martinus Mihulec Tevto-Lipsiensis. Ad. D. 15. Maj. An. 1640. Veriverbium. Separate membra quod videtis et creditis in capite. Trenchini, Typis Wenceslai Wocalii. — 4r. $A_2 - B_2 = 6$ sztlan levél.

Reméni, mint praeses Trencsén város birájának és tanácsának ajánlja.

Trencsén, 1641.

Cum Deo Dissertatio Positive Enucleata De MINISTRO-[RVM ECCLE-]siasticorum Distinctis gradibus. Quam Asserente Hilario Ernesto Binerio SS. Theol: Stud: Examinato, p. t. Gymna: Neosol: Rectore, Mense Majo. Publicè pro ingenii modulo defendere conabitur (*sic*) Esaias Pilarik Oczova-Hung: Typis Vocalianis Trench. Anno 1641. — 4r. 4 sztlan levél.

A respondens ajánlja Rayger Vilmosnak, «Procerum Inferioris Austriae Ordinario Medico».

Szabó K. II. 584. sz. alatt említi, de nem látta.

5. sz. *Lőcse, 1650.*

Pragmaticon Mitrophoricum Quod Reverendissimo Domino Domino MATTHIAE TARNOCI De Lelocz, Episcopo Csanadiensis., Praeposito Scepusiensi, Sæ. Cæ. Ræqg Mattis Consiliario &c Mecænati suo singulariter gratio. Gymnasium Societatis Jesu Scepusij, debitæ gratitudinis testimonió dedicauerat, cûm idem Reverendissimus Dominus Ad Episcopatûs Csanadiensis evectus Infulam Anno Sancto consecraretur M.DC.L. — 4r. $A - D_2 = 14$ sztlan levél.

6. sz. *Lőcse, 1651.*

Disputatio Theologica De Baptismi Necessitate. Quam Spiritu Sancto secundante Bonorum Examini subjeit. NICOLAVS NIGRINI

Solnens. Scholae patriae Rector Respondente, Andrea Saraide Scholae ejusdem Alumno. Ad diem 31. Octobr. horis antemeridianis. Leutschoviae, Typis Laurentii Breveri, M.DC.LI. — 4r. A₂—B₃ — 8 sztlan levél.

Nigrini ajánlta Neczpáli Josth András, Rudnyánszky Andr., Beniczky János, Hrabowszky Péter, Melko Jánosnak; továbbá Zsolna város birájának és tanácsosainak.

Trencsén, 1651.

SPICILEGIVM Biblicum in Stipula Praedestinationis a M. Martino Tarnoczi Ventilatum Publicè in Gymnasio Trenchiniensi die Januarij 27. Anno Aerae Cristianae 1651. Respondente Johanne Krmanno P. THRENCINI Permissu Superintendentali. Typis Laurentij Benjamin ab Hage. — 4r. 4 sztlan lev.

Ajánlva Krman által Dubravius Dániel superintendens; Hancónius Jakab baáni, Sculteti Márton lessetyei és Krman Daniel csizsiezsi lelkészeknek.

Szabó K. említi, de nem látta.

7. sz. *Trencsén, 1651.*

SVSANNA, seu ACTUS Oratorius, septem diversarum, ac in partem utramque pertractatarum, quaestionum Orationibus constans à totidem inferiorum Primae In Schola Schemniciana classis tironibus publicè die 24. Aprilis Anno M.DC.LI. institutus. Ubi in Orationum. Prima, Castitatem Susannae commendat; Michael Haidt. Secunda, Senum facta vituperat; Gottfrid Kern. Tertia, Juris in Susannam rigorem urget: Joh: Christo: Haffner. Quarta, In sententiae contrarium it: Antonius Felner. Quinta, Senex accusat; Tobias Schneider. Sexta, Daniel defendit: Martinus Gubitz. Septima, Susanna rea Deum laudat: Johannes Kares. — Trenchinii, Permissu superintendentali. Typis Laurentij Benjamin ab Hage. — 4r. A₂—C₃ — 12 sztlan levél.

8. sz. *Lőcse, 1656.*

(*Habermann Jan.*) Modlitby Křestianskě, za wsseliké potřeby každého Čłowěka, gakého koli powolanj, k každému dni celeho

Tyhodne Rannj y Večernj z Pjsma swatého sebrané, a wydané od Doktora Jana Habermana ze Hvu. Wytisštěné w Lewoči, v Wawřince Brewera. Leta P. 1656. — 8r. 305 lap. Elől címnap és előbeszéd, 4 sztlan lap; végül: Register 7 sztlan lap.

9. sz. *Zsolna, 1665.*

In Nomine Jesu! Meditationis Abbreviatę dissertatio I. De SCRIBARVM & PHARISAEORUM JUSTITIA PROPRIA. Quam, Dei. Ter. Optimi. Maximi. adjutoriō, Publicae disquisitioni Subjicit, Autor, Nicolaus Parschitz, V. M. L. Ludi Rosebergensis p. t. Praeses. Respondente, Paulo Kubica, Silesio. Ad diem Mensis Novembris, Anni, 1665. Excussum Solnae, per Johannem Dadan. — 4r. B—C = 8 sztlan lev. (csonka).

Ajánlja Tököli Imre grófnak.

10. sz. *Zsolna, 1666.*

In Nomine Jesu Disputatio Theologica De MINISTERIO ECCLESIASTICO & Vocatione Ministrorum Ad Munus Ecclesiasticum. Quam Auxilio Divino Publicae ventilationi sistunt Praeses Johannes Hniliczenus, p. t. Scholae Solnensis Rector & Respondens Matthaeus Piscator Carp. Scholae ejusdem Alumn. & Eccl. Org. Ad diem 17¹ Maii. Anno 1666. — Excusum Solnae apud Johannem Dadan, Anno 1666. — 4r. A—B = 8 sztlan levél.

A végén latin versek Ladiver Sámueltól és a zsolnai ifjúságtól.

11. sz. *Zsolna, 1666.*

I. N. J. C. S. N. A. Conclusiones Theologicae, De MORTE qvas Divinā succurrente gratiā, In Florentissimo Posoniensium Gymnasio Aug. Conf. Sub Praesidio Viri Praeclarissimi D. M. ELIAE THOMAE h. t. Gymn. Poson. Rectoris meritissimi, P. L. & Caes. Not. Publicē ventilandas proponit, Michael Lani. Illaviensis. Habebitur die Mensis Maii, A. O. R. CIOIC. LXVI. Excusum Solnae apud Johannem Dadan. Anno 1666. — 4r. 6 sztlan levél.

Lányi M. ajánlta ghyletincezi Ostrosith Mátyásnak, petrőczy

¹ *Írással* pótolva.

Petróczi István aransarkantyús lovagnak, Kassa vára urának, és Kalinki Joachim illavai lelkésznek.

A végén: M. Buringer János conrector, Perliczius Theophil és Oberland Ján. György pozsonyi gymn. alumnusok latin versei.

Kassa, 1668.

I. N. J. Disputatio Theologica, Synopsi Controversiae primae, Christophori Meier, Theol. Doct. ejusdemque Prof. quondam in Univers. Viennensi Ordinarij, In quâ DE SALUTE & Jvstificatione nostra agitur, opposita, Quam Duce & Auspice Deo, Praeses M Isaacvs Zabanivs, Th. Polem. Secund. & Phil. Theoret. in Athenaeo Eperienti Augustano-Evangelico, P. P. Ordinarius, Respondente Johanne Laurenti, Theol. & Phil. Stud. Publicae ventilationi; exponet, Die Januarii, Anno CIO ICCLXVIII. Cassoviae, Literis Davidis Türsch. — 4r.

Ghyletincei br. Ostrosith Mátyásnak ajánlja Laurenti.

Szabó 1136. sz. a. említi; de nem látta.

Lőcse, 1668.

I. N. J. Positionum Theologicarum Decas I. DE THEOLOGIA In Genere. Quam Deo Triuno benigniter annuente Sub Praesidio M. Casparis Schön Eperiesino Hung. in Acad. Witteb. Fac. Phil. Adsses. (*sic*) & Lycei Schemniciensis Rectoris Primarii, A. O. R. M.DC.LXII.X. die 23. Martii, hora antemer. publicè ventilandam suscepit Paulus Schimrack Waralliens. p. t. Classis II. ibidem Collega Respondens. Leutschoviae, Typis Samuelis Brever. — 4r. 4 sztlan lev.

Szabó K. 1147. sz. a. említi, azonban maga nem látta.

12. sz. *Lőcse, 1668.*

I. N. J. Danielis Tieffrunkii, AA. LL. M. & Gymn. Sempr. p. t. Rectoris PARODIA Od. XXIV. lib. I. Carm. Horat. Ad OLASSIENSES, Virum De Scholis & Ecclesiis Christianis, locis pluribus, laudabiliter meritum, Dn. DANIELEM KLESCHIVM. AA. LL. M. P. L. C. &c. n. t. Ven Frat. XXIV. Regal in Scepusio Seniore

Varallio Ad Civitatis suae Pastorum Oratoris Consistorialis munere ordinario insignem, legitimâ vocatione. Excientes, A. O. R. CIOCC.LXII. Mens. Jan die 3. Leutschoviae, Lyteris Samuelis Brever. — 4r. A₂—B₂ = 6 sztlan levél.

13. sz. *Lőcse, 1668.*

Σον Θεω! Exercitatio Theologica, Qua ZHTHMA. De VOCATIONE MINISTRORVM ECCLESIAE, Supremo moderante Numine, Sub Praesidio M. Matthiae Stvrzeri, Gymnasii Novisoliensis Con Rectoris fidelissimi, Domini Praeceptoris, Fautoris ac Promotoris sui plurimum observandi; Ad placidam & publicam προσδιώξιν proponitur à Michaele Pawlovitz, Turoceno Jessenensi, Gymnasii ejusdem Alumno. Ad diem . . . Augusti, Anno M.DC.LXVIII. Leutschoviae, Literis Samuelis Brever. — 4r. A₂—A₄ = 6 sztlan levél.

Ajánlta Pawlovitz Kassa, Lőcse, Eperjes, Körmöcz, Selmecz és Breznóbánya városok biráinak és tanácsosainak. Továbbá Lányi Dávid, superint., Quetoniuss Dániel turóczi kerületi seniornak, Quetoniuss Sámuel lelkésznek, Milochovszky János radványi lelkésznek és a zólyomi egyh. ker. jegyzőjének és Chlávni György perki (Berg) lelkésznek.

Végén M. Heinzel Jánostól, Crusel Márton beszterczebányai gymn. collegától, Finalis Tamás és Kwetoniuss János gymn. alumnusoktól latin versek.

Lőcse, 1668.

I. N. J. Theses Catholicae, de CONCILIIS OECUMENICIS Ecclesiae Catholicae & eorum Autoritate, quas, Duce & Auspice Deo, In Illustri Statuum Evang: Aethenao (*sic*) Eperiensi, Praeses, M. Isaacus Zabanius, Theolog. Polem. Secund. et Philos. Theoraticae P. P. Ordinarius, Respondente, Johanne Laurenti Theol. & Philos. Studioso, ventilabitur, Anno 1668. die 12. Septembr. Leutschoviae Literis Samuelis Brever. — 4r. A₂—C₂ = 10 sztlan levél.

Zabanius Körmöcz és Beszterczebánya városok tanácsosainak és biráinak ajánlja.

Szabó K. emliti, de nem látta.

Zsolna, 1670.

Stürzer (Matthias.) I. N. J. Theses Theologicae De PRÆ-DESTINATI-one. Sub Auspiciis et Favore Generosorum, Nobilissimorum et Prudentissimorum Dominorum Domini Judicis et Inelyti Senatus Regiæ Liberæque Montanæ Civitatis NOVISOLENSIS. Patronorum studiorum munificentissimorum Præside Clarissimo Magistro Matthia Stürzero Gymnasii Patrii Directore Supremo A. & R. Paulo Paskony, dicto Michaelide, Szalatnensi. Anno MDCLXX die Septembris ventilandæ & discutiendæ. Solnæ Impressæ apud Johannem Dádan. — 4r. A₃—B = 5 sztlan levél.

Szabó K. emliti, de nem látta.

14. sz. *Lőcse, 1671.*

I. N. J. Thesium Theologicalarum Decas DE PECCATO, Poenitentia Et B. Operibus potiores ferè Controversias quae hodie γρηγορος Lutherani cum Novatoribus intercedunt, exhibens, quam Dei favente Gratiâ in Lib. ac Regiæ Civitatis Montanae Novisoliensis Gymnasio sub ipsam Examinis publici clausulam, quae in Diem 30. Aprilis Anni CIO IOC LXXI. incidet. defendendam suscipiet. Praeses M. Matthias Stürzer Rector. Respondente Paulo Petrik, Nagy Szalatnensi. Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer. — 4r. A₂—A₃ = 4 sztlan lev.

Végén M. Steller Tamás conrector latin verse Stürzerhez.

Lőcse, 1672.

Q. D. B. V. Conclvsiones Theologicae Articuli De MYSTERIO S. S. TRINITATIS Quas Ex Publicis in Gymnasio Leutschoviensi Praelectionibus excerptas in Examinis Autumnalis Symbolum, Publicae Disquisitioni Tit: Dn. Dn. Inspectoris, Scholarcharum caeterorumque Auditorum omnium ordinum Honoratissimorum, sub Divino Auspicio et Praesidio M. Johannis Schwarzii Dicti Gymnasii Rectoris ac P. P. demisse subjiciunt et Respondentis et Opponentium Partes pro arbitrio Dn. Patronorum defensuri Studiosi Theologiae, In Auditorio Superiori D... Novembris Anni CIO IOC LXXII. Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer. — 4r. A₂—A₃ = 4 sztlan levél.

16. sz. *H. n. 1683.*

Instructio Statuum & Ordinum Regni Hungariæ modernæ eorum congregatione Per Celsissimum Principem partium Regni Hungariæ Dominum, Dn. Emericum Teckeli, In liberâ & Regia Civitate Cassoviensi pro 11. Mensis Januarii anni currentis indictâ præsentium Generoso Domino Stephano Szirmai ad fulgidam Portam Ottomanicam Ablegato eorum Nuntio data. M.DC.LXXXIII. — 4r. A—B₁ = 5 sztlan levél

Az instructio kelte: «Datum Cassoviae, 28 Januarii. 1683.»

17. sz. *Kolozsvár, 1698.*

MONUMENTUM Vitæ & Mortis. Manibus et Exuviis Illustrissimi dum viveret Herois Domini, Domini GREGORII De BETHLEN, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis, in Inclyto Regio Gubernio Transilvanico Consiliarii Intimi, Regni Transilvaniae Generalis, Comitatus de Küküllő Comititis, Sedis Siculicalis Udvarhely, ut & Districtus Fortalitiique Fogaras Capitanei, ubique Supremi, & Nec Non Individuae ejusdem Vitæ Mortisque Sociae, Consortis dilectissimæ, Spectabilis ac Generosae Dominae, Dominae MARIAE TOROCZKAI, Illustrissimæ ac Castissimæ, quoad vivere licuit, Matronæ, Verè tanto Heroë dignæ. Sacrum. Tenui rudique Minerva Excisum & Erectum operâ Michaelis Szath: Némethi, In Illustri Collegio Reformatorum Claudiopolitano Philosophiæ et Lingvarum Professore. Claudiopoli, Ex Officina Nicolai Kis de M. Tótfalu. Anno 1698. — 2r. A₂—E₂ = 10 sztlan levél.

Közli: **Hellebrant Árpád.**

B.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

18. sz. (*Lócse?*), 1631.

Seelmann Christianus. Christliche Leich-Predigt bey der beerdigung Der Weyland Edlen Ehrentugendreichen Frauen Annae gebohrner Stirwitzin des Edlen und Vesten Herrn Andreae Schröters der Röm: Kay: May: Müntzmaisters des Kayserl. Müntz We-

sen in den Hungerischen Berg Städten lieb gewesenenen Hausz Frauen etc. gehalten zu Crembnitz 1631. durch M. *Christianum Seelman* Pfarrherr. — 4r. A—D₃ = 15 sztlan levél.

Czímlapja kézirattal van pótolva.

19. sz. *Bártfa, 1639.*

Preller Casparus. Eine Christliche Leich Predigt Gehalten Bey dem Begräbnüsz des Weyland Ehren Vesten, Namhaften vnnd Wol-Weisen Herren Georgii Spreitzes, Biszher Wolverordneten Richters in der Königlichen Frey Stadt Epperies Seligen, Welcher im Jahre 1639. den 6. Febr. nach Gottes Willen im Glauben seliglich verschieden, vnnd am 9. Febr. hernach Christlich zur Erden bestattet ist. Durch M. Casparum Preller Jetziger Zeit Pfarrer daselbst. Gedruckt in Bartpfeldt bey Jacob Klöszn. — 4r. 3 sztlan lev.

20. sz. *Trencsén, 1643.*

Lani David. Dispvatio De Causa peccati remotiva. Quam, duce Deo et auspice Christo Examinis loco Uná cum actione quadam Poetico-Oratoria Praeses David Lani, Sch. Privid. Rect. Respondente Johanne Brunowicz Ihrisceno Sch. Alumno Placidiae bonorum ventilationi in Scholâ Prividensi ad diem Septembris lubens meritoqz subijeit August. I. 1. de moribus Ecclesiae cap. 22. Nihil est notius quam peccatum, ad intelligendum verò nihil secretius. Anno M.DC.XLIII. — 4r. A—B = 2 iv, 8 sztlan levél.

21. sz. (*Trencsén ?*), 1646.

Sapor Jan. Kázanj Pohrebnj, ku Poctiwosti G. Mti Vrozené Panj Panj Katěřiny Zahrádecké, Rozené Sedlnické z Choltic, etc. Kteraz w Trenějně Městě Swoboduém w Králowstwj Vherském 18. dne Měsýce Prasynce Leta 1645. mezy z. a z. hodinau predednem Život swug sstatně w Pánu dokonala. Včíněně w Městě Pauchowě, dne 4. Vnora, Lěta 1646. Od Dwogi Cti Hodně R. Jana Sapora, S. G. B. gakožto Spráwce a Kázatele gegiho. Kterěžto Kázanj G. M Panu Panu Girjmu Negstarssjmu z Zahrádek, gakožto Panu Manželu, Gegi Milosti měrnému a zarmaucenému, ku potessenj w zámutku prjtomném odsylagje Dedikuge, a přitom

Milosti, Pokoge, zdrowj a wsselikeho potessenj gakošto vzdálený. Geho Milosti Panu Patronu swému laskawému, od Boha negdokonalegssjho Potěssitele opřimně winssuge a žádá. — 4r. A—C = 12 levél.

22. sz. (*Trencsén*?), 1646.

Malatides János. Brevis ac perspicua de vitae aeternae, via et dignitate concio. Togest: Kratické a swětlé O Cestě a Důstognosti Ziwota Wěcného. Kázanj: Nad Tělem mrtwým, Sslechetně a Pobožné Matrony Pani Alžběty Tisstjnské, Slowutného a wzáctneho Muže, Pana Gírjka Nitschmana, neymilegssj Manželky, etc. W Swobodném a Kráľowském Městě Trenějne, Konané a činěně, Od K. Jana Malatidesa Exulenta Páně, p. t. na Kaplanygi Cýrkwe Trenčanské se zdržugjeyho. Anno Domini 1646. 17. Decembris. — 4r. B₃—E₄ = 10 levél.

(*Trencsén*), 1650.

Höe Matthias. D. Matyásse Höe Kurffirsstc. Saskeho Kazatele wdrażďanech, Ewangelitská Ručnij Knížka, wkterežto sez jaměho slowa Božjho nepohnutedlně prokazuge, Že wjra tak nazwaných Lutheránu, gest prawá Katholická a Ewangelistká, Papežské pak včeni ze gest z gruntu bludně, a Slowu Božjmu odporne. Kobhágeni Nebeské Prawdy, a knaučenj Prostych, mezp Papežstwem zustá magjcých Křestanu, Z Německého Jazyku od M. Krystoffa Megandra přeloženā. Kterauž w nowěna některych mjstech powyswětljw spředwluwau swau, vlastnjm nákladem, wytisknauti dal. Daniel Dubravius Silleinerus. Léta Páně M.DC.L. — 8r. 8 sztlan levél és 35 lap, tartalommutató, 2 sztlan levél.

Szabó K. említi 740. sz. a. Schmal Andr. Brevis de vita superintendendum ev. in Hung. commentatio 47. lapja után latin czímmel.

23. sz. *H. n.* 1655.

Colossy Hymenaei nomini et honori Admodum Reverendi, Clarissimique Virt. Dn. M. Zachariae Kalinkii Antistitis Ecclesiae Cassensis meritissimi sponsi; Nec non Generosae Virginis Helenae Marssovszky, Generosi ac Egregii Domini Pauli Marssovszky, Filiae dilectae, Sponsae, erecti ab Amicis et Vicinis Die 5. Februarii Anno Sedeci-Centeno, Deno quater, et Quindeno. — 4r. A—B = 8 lev.

24. sz. (*Trencsén*), 1656.

Kalinkius Zacharias. Mnema Funereum Viri Reverendi Clarissimi et undique Doctissimi Dn. M. Zachariae Kalinkii Rozebergensis, Ecclesiastae Cassensis Fidelissimi: Qui Post ardentis ad Thronum Gratiae ac Misericordiae Dei preces et suspiria intima, ex hac lacrymarum valle, in laetissimum Coeli πολιτεία placidissime translatus est Anno: Mense: Die: MartIVS eX AstrIs seno repeDat bls Vt aXe, AVrea ZaCharIae SprItItVs Astra tenet; Hoc est, Die 12. Martii Anni 1656. erectum à Matthia Gazur Thurocz-Mossovin. Inclutae Aulae Ostrozithianae Familiae. — 4r. 2 levél.

25. sz. *H. n.* 1657.

Honori Nuptiali Admodum Reverendi et Doctissimi Viri, Dn. Johannis Repatii p. n. Ecclesiae Mothesicensis Pastoris dignissimi Sponsi. Et Pudicissimae ac Castissimae Virginis Susannae Chalupkianae Plurimum Reverendi, Clarissimi et Doctissimi Viri, Dn. Samuelis Chalupka p. n. in Libera Regiaque Civitate Trenchiniensi Ecclesiae Evangelicae Antistitis dignissimi, Filiae bené-moratae et dilectae Sponsae. brantibus decantatum. M.DC.LVII. — 4r. 4 levél.

34. sz. *Lőcse*, 1657.

Epithalamium in insigni nuptiarum solennitate viri nobilissimi, excellentissimi, doctissimi ex experientissimi Dn. Martini Henrici de Frankenstein medicinae Candidati spectatissimi, physici Ordinarii Eperjensis solertissimi sponsi, nobilissimae item ac formosissimae, suique sexus virtutibus ornatissimae virginis Pavlinae Eleonorae Schwartzin sponzae, viri generosi, nobilissimi et spectatissimi Dn. Pauli Schwartz illustrissimi et Celsissimi Principis Dni Georgii Lubomiersky etc. etc. etc. Coronae polonicae Marschalli, meritisimi privilegiati servitoris, dilectissimae filiae, 13. Novembr. Anni post partum virgineum 1657. in magna hospitum frequentia Eperiesini, per actâ, ex singulari cordis affectu scriptum et dedicatum ab Amicis et Fautoribus quibusdam, Typis, Laurentii Brever. Anno M.DC.LVII. — 4r. 4 sztlán. levél.

27. sz. *Trencsén*, 1658.

Ladiver Elias. Summularum LL. Privatarum Pnevmaticarvm Prima X. Punctis Comprehensa. Qvam Studiosorum Solnensium exercendorum Causâ Ad Disputandum proposuit Die . . Januarii Anni M.DC.L.VIII. Elias Ladiver F. Rector Scholae Solnensis Respondente Nicolao Trstiansky de Radola Scholae ejusdem Alumno. Trenchinii, Typis Nicodemi Czizek. — 4r. A iv = sztlan levél.

28. sz. (*Trencsén*), 1660.

Tarnóczi Martinus. Schematismus . . . sive oratio exhibens Spectabilis ac Magnifici Dn. Nicolai Ostrosith de Ghyletincz, Equitis Aurati, Liberi ac Haereditarii Domini, Arcium Illava, Lyptouyvar, Ludan etc. Sacrae Regni Coronae Conservatoris. etc. Lares, Virtutes, Labores, Honores, Cineres. à M. Martino Tarnocio Superatendente Evangelicarum Ecclesiarum per Comitatus, Nitrensem, Batschiensem, Posoniensem, habita in Templo Illaviensi. Die 28. Novembris Anno M.DC.LX. 2. Timoth. 3. v. 12. Scio cui credidi; et certus sum, quia potens est servare depositum meum in illum diem. — 4r. A—C₂ = 10 sztlan levél.

29. sz. (*Kassa*), 1665.

Tarnóczy Stephanus. Conclvsiones philosophicae A. R. P. Stephano Tarnoczy Soc. Jesv AA. LL. et Phil. Doctore Propositae Defendente Nob. et Ervd. D. Georgio Pothoransky Ex Convic. Phil. Baccalaureo. 1665. — 8r. címlap és előszó 4 sztlan levél, 344 lap és 2 levél. Végén csonka, 2 levél hiányzik.

A Szabó K. RMK. II. kötetében 1046. sz. a. említett munkától e példány csakis címlapjára nézve különbözik.

30. sz. *Lőcse*, 1666.

Seelmann Christianus. Der XIX. Psalm David erkläret in einer einfältigen, aber doch dem Glauben ehnlchen Leichpredig, Welche Bey Christlicher Bestattung Der Weiland Edlen, Ehr- und Tugendreichen Frauen Maria des Edler, Ehrnvesten, Namhafften H. David Melcelij, Vornemen Handelsmannes, von Trentschin, liebستgewesener numehr seeliger Hausz-Ehre, A. 1666. den 8. Jenner, In der Königlichen Freyen Stad Leutschau den Betrübten zu

Trost gehalten, Itzo aber dem damahls Abwesenden, und nu desto mehr betrübten Herrn Witther zu minderung seines Hertzenleids, auf Begehren, herausgegeben worden von M. Christiano Seelmann Cob. Fr. der Kirchen daselbst Pastore. Gedruckt bey Samuel Brewern. = 4r. A—H₂ = 30 sztlan levél.

31. sz. (*Lócse*?), 1668.

Klesch Daniel. Quod felix faustumque ac fortunatum Deus ter opt. ter max. esse jubeat! Salve illustrissime et excellentissime princeps ac domine Dn. Stanislæ Heraclie comes in Wisnicz et Jaroszlaw Lubomiersky sacri rom. imp. princeps capitaneæ Scepusiensis bellicosissime atlas arcis Lublowiensis, et bonorum ab ea dependentium fortissime dynasta in utroque Poloniae et Hungariae regno celsissime domine nobis naturaliter clementissime. Anno DVrae atqVe Varlae CaLaMitatis. — 4r. 2 sztlan levél.

Lócse, 1669.

Seelmann Christian. Mit Freüd und Leid vermengtes Himmelfarts Fest, als an welchem Vormittag des Herrn Christi heilige Auffahrt, Nachmittag eines frommen Christen selige Nachfahrt, Nemlich des Weiland gewesenen Edlen, Vesten, Hoch- und Wohlweisen, alguch Wolgelehrten Hrn. Matthiae Gosnovicer Hochverdienten Herrn Richters und Notars dieser Königl. Freien Stad Leutschau, im Glauben Christlich gefeiret, und in der Libe gebürlich begangen, zu Trost aber denen Hochbetrübten hinterlassenen diese Leichpredig aus den Klagliedern Jerem. am V. cap. V. 15. 16. 17. gehalten, und zum Gedächtnisz auf begehren, ausgefertigt worden, von M. Christiano Seelmann Cob. Fr. Pfarrherrn zur Leutsch: A. 1669. Gedruckt zur Leutschau bey Samuel Brewern. — 4r. A—E₂ — 18 sztlan levél.

Szabó K. emliti Ballagi Aladár után. L. «M. K.-Szemle» 1879. évf. 152. lap.

32. sz. *Pozsony*, 1669.

Segner Joseph. Hymens-Feuer, Seinem neuen Vatter Herrn Michael Armbrustern, und Frauen Ursula Segnerin, seiner vielgeliebten Frau Mutter, als Sie in Pressburg ihr Hochzeitliches Ehren-

Fest begiengen, zur schuldigen Ehr-Bezeugung angerichtet, von Joseph Segnern. Pressburg, gedruckt durch Gottfried Gründern, 1669. — 2r. 2 sztlan levél.

33. sz. *Kassa*, 1671.

Specvlvm Hvngariae, quo inspecto Eadem Hungaria Se claré agnoscat, Qualis olim fuerit? Qualis nunc sit? Et unde Christianam Fidem, unde Regnum, Regésque, suos Christianos? unde Angelicam Coronam suam sumpserit? Cassovia, 1671. — 12r. 6 lev.

34. sz. (*Lócse*), 1672.

Cupressum Pomarianis surculis infestam, Pomario ipsi funestam; à Deo tamen salutariter praevisam et immissam: h. e. Mortem, inopinam quidem et praematuram; sed opimam et aeternum profuturam, Puelli, ut inter multos suae aetatis non unis virtutum luminibus conspicui, ita lepidissimi, Jerimiae, Viri Maximé Reverendi, Amplissimi atq; Excellentissimi, Dn. Samvelis Pomarii, S.S. Theol. Doct. ejusdemq; nec non L.L. Orient. Prof. Publ. famigeratissimi; illustris autem Gymnasii Evangelicorum Statuum in Superiori Hungariâ, quod Eperiessini est, Directoris et Moderatoris Supremi atque Gravissimi, Filii, inter caeteras sequioris Sexus propagines unigeniti, et ob spem de ipso non vulgarem, dilectissimi; nunc vero Die XIII. Augusti Anni CIO IOC LXXII. vitâ vix infantili defuncti, Suis Parentibus et Bonis omnibus desideratissimi Debito prosequitur luctu sequens Amicorum Biga. — 4r. 2 sztlan levél.

35. sz. *Zsolna*, 1675.

Pohádky Duchownj, nebo Ržečj w Podobenstwj powěděně: Anobř Otázky zatměle, s Odpovědmi kratičkými z Pjsem Swatých Starého a Noweho Zákona sebrané, a z Německé Řeči na Ceskau přeložené A Nynj opět z nowu Wytisštěné w městě Zilíně. Léta Páně. MDC.LXXV. — 12r. Errata 1 lap, czímlap s ajánlás 8 sztlan lev., A—₂ = 98 sztlan levél.

36. sz. (*Lócse*), 1675.

Serpilius Johannes. Compendiosa Delineatio Totius Juris Canonici et Civilis, In Utroque tam Allegandi quàm Abbreviatio-

nes legendi modum exhibens; In gratiam Tyronum Studii Juris consignata á Johanne Serpilio Juniore. 1675. — 12r. 67 lap.

37. sz. *Lócse*, 1691.

Breithor Elias. I. N. I. Das gutte Theil der Kinder Gottes Welches Ihr Mit Maria der Schwester Lazari erwehlet Die Weyland Wohl-Edle, mit Gottseligkeit und Tugend Hochbegabte Fr. Anna Maria von Schmidegg, gebohrne Höfflingerin von Impolckheim Desz Wohl-Edlen-Vesten und Hochbenahmbten Hr. Matthia von Schmidegg, Vornehmen Ring-Burgers in der Königl: Freyen Berg-Stadt Neu-Sohl, und Waldburgers zu Schemnitz, und Jessena Hertzvielgeliebter Ehe-Schatz, Alsz selbige Den 10. September 1691. dieses zeitliche gesegnet und darauff am 13. Sept. bey volkreicher Versammlung daselbst beerdiget wurde, Ausz Luc. X. v. ult. gewiesen, und auff Verlangen zum Druck überlassen, von *Elia Breithor*, Deutsch. Evangel. Pred. daselbst. Gedruckt zu Leutschau. — 4r. 26 + 1 levél.

38. sz. *Lócse*, 1692.

Lyra panegyrica. Super Obitum Per-Illustris et Generosi Domini *Casparis Janoki*, Castelli Raho Haereditarii Domini. Facta et tacta, Anno Aerae Christianae M.DC.XCH. Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer. — 4r. A—B = 8 levél.

39. sz. (*Lócse* ?), 1698.

Bellaria poetica loco muneris Parnassici, Generoso, Amplissimo, Spectatissimoque Dn. Christophoro Görgei Inclyti Comit. Scepus. Assess. etc. Tit. plen. ex debito transmissa: Quum is Praenobili et Generoso Dn. Ezechieli Görgei Filiam charissimam Susannam Virginem, omnibus Nobilitaribus virtutibus ornatissimam feliciter nuptam elocaret. A. O. R. XCIX. d. 16. Novemb. Ad oblectandos inter Liberum et Pomonam Convivas. — 2r. 1 levél.

40. sz. *Nagy-Szombat*, 1700.

Viginti Quatuor Dubia Pro Xenio Novi Anni MDCC. Pastoribus Augustanae, et Helveticae Confessionis Fiducialiter Oblata.

A quodam, jam à longissimo tempore, summâ diligentia et singulari studio inquirente, ac secum deliberante, quamnam inter tot diversas Religiones, et Confessiones, in Hungaria toleratas capescere et eligere debeat. Tyrnaviae, Typis Academicis. — 4r. A—B = 8 lev.

49. sz. *Pozsony, XVII. sz.*

(*Balásfi Tamás.*) Qvi qvae vult, dicit; qvae non vult, avdicit. — 4r. czímlap s 3 levél, a végén csonka.

E pasquill Alvinczi Péterről s Bocatius Jánosról szól. Ez utóbbi előbb a Szepességen működött, később 1594-től Eperjesen a kollégium vezetője, 1599-től a kassai iskolák igazgatója s 1604-től egyszersmind Kassa város bírása volt. Kitünt mint költő s nagy tudományú tanító. Munkái közt, melyeket dr. Tóth Lőrincz a kassai főgymn. 1884—85. értesítőjében ismertet, nem találtam olyant, mely ezen pasquillt megmagyarázná; hihetőleg egyéb működésében adott reá okot.

E pasquill szerzője a legnagyobb valószínűség szerint Balásfi Tamás kanonok, v. boszniai püspök, ki a magyar lutheránus írókkal prózában s versben polemizált Pázmány oldala mellett.

42. sz. *Lőcse, XVII. sz. (1698 előtt).*

Reggianus Joannes Bapt. Anticatechetica seu errores a Conrado Dieterico, in Institutionibus Catecheticis, Pontificiis affricati, quos vindicat. P. Jo. Bap. Reggianus de S. Felice Ord. Seraphici Minorum Conventualium. Nolite errare, Deus non irridetur. Galat: 6 v. 7. Leutschoviae apud. Sam. Brewer. — 12r. Czímlap, Index 2 és Lectori, A—B₅+749+22 sztlan levél.

43. sz. *Lőcse, 1703.*

Luther Martinus. Catechesis minor. Latinè et Ungaricè, Leutschovia, 1703. Typis Brewerianis. — 8r. A—B = 15 sztlan levél. A múzeumi példányból a B iv hiányzik.

44. sz. (*Lőcse*), 1703.

Amici et affines Schemnicienses. Piis Manibus Matronae generis nobilitate et morum sanctitate, quondam conspicuae Dnae

Susannae Reginae Spielenbergeriae natalibus Reutteriae. Nec-non ejusdem filii, viri D. Davidis Spielenbergeri, philosoph. et medicin. doctoris nec-non lib. regiaeq. Leutschov. civitatis physici ordinarii, longe celeberrimi monumentum hoc posuere amici et affines, Schemnicienses. 2r. 6 sztlan levél.

45. sz. *Nagy-Szombat, 1707.*

Bossányi Wolfgangus. Sacculus Distinctionum Sive Philosophicum A. B. C. continens ordine alphabeticô distinctiones in Philosophicis usitatas, succinetè explicatas in usum Philosophorum Tyrnaviensium Quas sub Gloriosis Auspiciis Perillustris, ac Generosi Dom. Dom. Emerici *Sipeki* Inclyti Comitatus Barsiensis Judicis Nobilium actualis, nec non Tabulae Ejusdem Judiciariae Assessoris primarii etc. Patroni sui gratiosissimi publicè proposuit occasione disputationis ex Universa Logica factae Mens. Jun. Die. Nobilis ac Eruditus Dominus Franciscus *Egegi* Ung. Egesiensis ex Comit. Hontensi, AA. LL. et Phil in 2dum dñnum Auditor, nec non pro prima ejusdem Phil. laurea consequenda candidatus. Praeside R. P. Wolff. Bossani è S. J. AA. LL. et Phil. Doct. ejusdémque in Alma Archi-Ep. Univer. Tyrna. Profess. Ord. Tyrnaviae, Typis Academicis Anno 1707. — 12r. 168 lap. Elül: czímlap és dedicatio, 2 szlan levél, hátul: Puncta ex un.logica 2 sztlan levél.

Szabó említ 2289. sz. a. egy ettől eltérő példányt.

Közli: **Horváth Ignác.**

JELENTÉS
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁRÓL
1889–90-ben.

MAJLÁTH BÉLÁTÓL.

Méltóságos igazgató úr!

Az 1889-dik évi szeptember 1-től f. é. augusztus 31-ig terjedő egy évi időközben a könyvtárban történekekről, a könyvtári anyag gyarapodásáról, a forgalomról, kiadásokról, a könyvtár használatáról s végre a könyvtári személyzet irodalmi munkálkodásáról szóló évi jelentésemet hivatalos tisztelettel a következőkben van szerencsém előterjeszteni.

Említetlenül hagyva mindazt, a mi a könyvtári személyzetnek a könyvtár tudományos anyagát használó közönséggel való érintkezését illeti, nem említve a folyó napi ügyek elintézése körüli foglalkozást, a nagyobb könyvtári műveletek sikeres keresztülvitele olyan volt, mely a megelőző évekhez képest sokkal nagyobb mérvben vette igénybe a személyzet működését, s hogy a munkaszaporodással a megkövetelt jogos igényeknek megfelelhett s eredményében gyümölcsözőbb, kézzelfoghatóbb lett, ezt a magas miniszterium ama gondoskodásának köszönhetjük, melylyel az méltányolva a könyvtár szükségleteit s a nagy közönség igényeit, lehetővé tette, hogy az évről-évre lassanként megszorított személyzet magasabb feladatának, kulturális missziójának szolgálatában az eddiginél nagyobb és eredményesebb munkálkodást tudott felmutatni, birt kifejteni.

Ezen műveletek a könyvtár anyagának természete szerint következőleg osztályozandók:

I.

Munkálkodás.

A) Nyomtatványok osztálya.

A nyomtatványok örvendetes szaporodása a lajstromozás és czédulázás műveletét vonván maga után, a czédulatokok túltömött-ségét idézte elő, úgy hogy szükségessé vált a czédulák új át- és elhelyezése. Ezzel kapcsolatban a régebbi diósgyőri papirból készült és szakadozni kezdő czédulák egy része karton-papírra lett átírva. Az ekként megszorodott czédulák elhelyezésére 100 új czédulát készítettett, 170 pedig kijavított, illetőleg azokon a címfeliratok a czédulák betűihez képest megváltoztattak. Így a lefolyt munkaév alatt 170 czédulatoknak tartalma lett revideálva és s újra beosztva, a mi átlagosan, 200 czédulát véve egy-egy tokra, 54,000 czédula kiemelésével és új beosztásával járt. Jelenleg a nyomtatványok czédula-katalógusai 851 tokban vannak elhelyezve.

Nem csekély munkával járt, a színészeti kiállítás alkalmából, a magas miniszterium rendelete folytán, mindazon anyagnak kiemelése, összeállítása és lajstromozása, a mi a könyvtár osztályaiban a magyar színészetre vonatkozólag található volt. Minthogy azonban a színészeti kiállítás rendező-bizottsága a kiemelt anyagot igénybe venni nem óhajtá, a fáradságos összeállítás és ismérti elhelyezés meddő munka maradt.

A lefolyt munka-évben összeirattak a könyvtárban ez idő szerint meglevő és fölösleges kettős példányú nyomtatványok. Ezen összeírás 761 művet 1639 kötet- és füzetben, továbbá 157 iskolai értesítőt tüntetett fel, melyek 918 czédulában lettek katalogizálva.

A legújabb múzeumi szabályzat szerint előirt általános könyvrevízió a lefolyt évben is a nyári szünidő alatt, július 1-től augusztus 15-ig, három tisztviselő működése mellett vitetett keresztül. A revízió művelete ezúttal a III. és IV. nagy teremnek 11 fő-, illetőleg 45 alszakára lett kiterjesztve: Biograph.; Hist. misc.; Turc.; Russ.;

Hist. rel.; Hist. E. E.; Germ.; Austr., N. Libr.; Metall.; Lith.: Math. u.; Techn.; Arch.; Paed.; Math. p.; L. graec.; Antr.; Math. a.; Pol. g.; Eph. lit.; L. Hung.; Med. g.; Path.; Ling l. f.; L. lat.; H. lit.; Itineraria; Mercatura; Jus. Crim; A. Obst.; L. sem.; A. or.; Ling. rel.; L. tur.; L. slav.; Graph.; I. rom. és Orat. funebres.

A revideált anyag száma 38255 kötet és füzet, mely összegből 404 műnek ez idő szerinti hiánya észleltetett, a mi a könyvtári veszteségek sorában oly feltűnően csekély, hogy az 1.05 %-ot képezvén, számba nem vehető. Ezen műveletet Horváth Ignác, dr. Váczy János segédőrök és dr. Erdélyi Pál könyvtári gyakornok teljesítették egy-egy szolgálta segédkezése mellett.

Meg kell még említenem, hogy a Hung. Juridica tudomány-szak négy alszakának: Acta, Articuli, Corpus és Diaria repertórium, részint túltömöttsége, részint pedig a régebbi időben történt hibás és hiányos felvételek és osztályozások miatt teljesen haszonvehetetlenné válván, dr. Váczy János által kiváló szorgalommal újra felvéve, rendszeresen osztályozva, czédulázva és 4 ivrétű kötetben újra elkészítve és tisztázva lett.

Végül bejelentendőnek tartom, hogy a nyomtatványok osztályában a lefolyt munkaév alatt 5146 czédula készült.

B) Kézirattár.

Emelkedő tevékenységet mutat fel a kézirattári munkálkodás is, és az eredmény a csekély számú személyzet működése mellett feltűnőnek mondható. A napi szolgálat és a folyó ügyek elintézése mellett részben megkezdett, részben folytatott és végrehajtott a következő többrendbeli művelet: Összeirattak és megszámláltattak az összes kötetlen kéziratok, melyek száma összesen 4178 kötetet tett ki. Rendeztetett, lajstromoztatott és utaló lapokkal ellátott Petőfi Sándor irodalmi hagyatéka. Az újabb fényképmásolatok lajstromozása és meghatározása folytatott. Elkészült egy nagyobb terjedelmű emlékirat, mely a Corvina külföldi maradványainak visszaszerzését és a könyvtár számára való biztosítását van hivatva kieszközölni. Ezen emlékirat a magas miniszteriumhoz lett fölterjesztve.

Azon czélból, hogy a colligatumok mennyisége és az azokban foglalt kéziratok száma kitűnjék, megkezdett a colligatumok

revideálása oly célból, hogy a kézirati katalogusok kiegészítése ezen előmunkálatok befejezése után megkezdhető legyen s minden főcím-lap utaló lapokkal láttassék el. Az ily célból átvizsgált latin ívrétű kéziratok 1—1037. számú műveinek 1237 kötetében 8167 külön mű találtatott. A kötetlen és rendezetlen művek közül egészen új rendezés alá vétettek és kötetekbe osztattak az 1018. számú *Miscellanea comit. Albaregalensis* 322 darabja 3 kötetben, az 1035. számú *Protocolla congregationum incl. comit. Liptoviensis* 860 darabja 27 kötetben s az 1036. számú gyűjtemény 226 darabja 8 kötetben.

A lefolyt év összes szerzeménye lajstromoztatott és rendeztetett. Kiemelendő ezek közül a Pesty Frigyes hagyatékából származó «Magyarország Helységnevtára», mely rendezetlenül adatott át a kéziratárnak, s itt közel félévi munkával vármegyék és községek szerint betűrendbe szedve s 63 nagy ívrétű kötetbe osztva a kutató közönségnek hozzáférhetővé tétetett.

C) Levéltár.

A lefolyt munkaévben a letéteményezett családi levéltárak valamennyije, szám szerint 23, a tavaly e célra berendezett új helyiségben felállítottatott. Ennek következtében a múzeum tulajdonát képező oklevélanyagnak újból való áthelyezése vált szükségessé, mely általános revízió kíséretében egész az 1700-ik évig kétszáznál több fiókban lett végrehajtva. Ez alkalommal az újabban létesített csoportok, u. m. a városi iratok és czéhlevelek részére az illető darabok kiválogattak.

E nagy arányokban folyt rendezési munkálatokat, melyeket az új levéltári helyiség berendezése tett szükségessé, a nyári hónapokon át megakasztá a hirlapkönyvtárnak szánt helyiség átalakítása és felszerelése, minthogy a hirlapkönyvtár anyagát helyszűke miatt legnagyobb részt a levéltár helyiségében kellett ideiglenesen elhelyezni. Ez okból a levéltárban négy szekrény teljesen kiürített és a kiemelt levéltárak máshol helyeztettek el úgy, hogy azok a kutatók által folytonosan használhatók valának.

Mindezen akadályokkal szemben az oklevéltár összes anyaga, a legújabbban érkezettek kivételével, véglegesen elhelyeztetett. A rendezés munkájának megakadásával megkezdett az egyes csoportok

részletes katalogizálása. Így a címeres levelek végleges felállítása 30 fiókban befejeztetett s e csoportról részletes utalásokkal ellátott czédula-katalógus készült, melynek kiegészítésére a családi levéltárakban található armálisok is összeirattak. E gyűjtemény jelenleg 127 eredeti, 29 hazai címeres levélmásolatot, 7 czimerkerő folyamodványt és 6 nemességi bizonyítványt, továbbá 24 külföldi címeres levelet (22 eredetit és 2 másolatot) tartalmaz. Ezekhez járúl a letéteményezett családi levéltárakból 39 címeres levél (37 eredeti, 2 másolat) és 2 czimerkerő folyamodvány, végül a Történelmi Társulat letéteményében 1 címeres levél, — mely anyagról mintegy 300 czédulára menő katalógus készült.

D) H i r l a p - k ö n y v t á r.

A hirlap-könyvtár helyiségeül kijelölt folyosó egészen új és célszerű berendezése, az alkalmazott galéria-rendszerrel, legalább egy időre lehetővé tette a hirlapok együttes felállítását úgy, hogy a nyelvek szerinti elkülönítés rendszerével a szekrények alsó felében a magyar, felső részében pedig az idegen nyelvű hazai hirlapok betűrendben állítottak fel 8500 kötetben. Víványa ez a könyvtárnak, melyhez hasonló az európai continensen nincsen s mely ez idő szerint e nemben a legelső. A most említett hirlap-könyvtár, helyiségének adaptálása és fölszerelése miatt, két nagy műveleten ment keresztül. Első volt a könyvtár szétszedése oly formán, hogy az az adaptáció alatt is folytonosan használható legyen; ezt az ujonnan fölszerelt helyiségbe való visszahelyezése és szakszerű felállítása követte, mely majdnem négy havi munkaidőt vett igénybe.

A hirlapok egyes számainak nyilvántartása és revideálása mellett a beérkezettek és a régibb német nyelvűek közül czédulázatatott 154 hirlap 297 kötete.

II.

Szerzemények.

Nevezetesebb s különös fölemlítést érdemlő szerzemény a nyomtatványok osztályában a lefolyt év alatt sem a régi magyar kiadványok, sem az újabb sajtótermékek terén nem fordult elő. A kézirat- és levéltár azonban több figyelemre méltó szerzeménnyel szaporodott.

Kiemelendőnek tartom a kéziratárban az ajándékok közt Pesty Frigyes akadémiai osztálytitkártól: Az oláh-bánsági határ-
ezredeknek topographiai leírása című XIX. századbéli német kéz-
iratot; Ellinger Ede fővárosi fényképésztől: *Protocollum informa-*
tionum officii tricesimalis districtus Varadiensis et Budensis anni
1718—1773. című XVIII. századi kéziratot, és Mérey Sándor
valóságos belső titkos tanácsos és az osztrák hitelbank igazgató-
jától egy kötet XVIII—XIX. századi *analectát*, mely a pesti színház
történetére fontos adatokat tartalmaz.

A vásárlottak között felemlíthetők: *Officium beate Marie*
virginis XV. századi s a burgundi iskola műhelyében készült 80
levélre terjedő latin codex miniature képpel és számos polychromba
foglalt arany initialéval; egy XVI. századi színes térkép, mely Európa,
Ázsia, Afrika szárazföldjét, tengereit és az egyes országok fejedel-
meinek arczképét tollrajzban tünteti fel; továbbá Johannes Reh:
Kirchen-tabellatur oder die in Noten abgesetzte Melodien derer in
den evangelischen Kirchen gebräuchlichen Liedern, 1780; *Xeno-*
phontis Praefectus equitum per Lepsium Castellunculum e graeco
in latinum traductus et serenissimo principi Sigismundo dicatus,
XV. századi kézirat; két ó-szláv papir kézirat a XVI. századból,
melyek evangeliumokat tartalmaznak; *Protocollum urbarium seu*
archivum residentiae Schässburgensis ab anno 1764—1800; *Histo-*
ria et matricula parochiae Alma-Kerekiensis ab anno 1744—1800;
Danyady János: *Síralmas versek*, melyek Magyarország egy darab
részének kiváltképen Debreczen vidékének, Berettyó környékének
és Sárrét mellékének a pogány tatárok miatt esett romlását és el-
pusztulását keservessen zokogják . . . stb. című XVII. századi, ekkorig
egészen ismeretlen és 1694-ben nyomtatásban megjelent magyar
historiás ének másolata; a magyar szombatosok énekes könyveinek
egyik XIX. századi kézírata; Pesty Frigyes hagyatékából megvétellett
«Magyarország helységnévtára», melynek közel tizezer magyarul,
németül, tótul, oláhul s kis részben latin nyelven kitöltött kérdő-
íve 93 ívrétű csomóban 63 vaskos kötetet tesz ki; egy latin rendelet-
gyűjtemény II. József császár idejéből; *Sapientia veterum* című
XVIII. századi latin kézirat, mely az embriologia tanát színes ábrák-
kal illusztrálja.

A fényképek gyűjteményében Thomae de Debrethe: *Oratio*
ad Pium II. Pontificum maximum című XV. századi hártya-

codex czímlapja; a konstantinápolyi Eszki Szerajból való, Futaki Ferencz által 1465. évben másolt Antiphonale czímlapja, zárólapja, egy jellemzetes helye és egy kötési táblája; Rannusius Crispus: Sermo de ascensione domini című, II. Ulászló királynak ajánlott munkájából a két czímlap másolata. — és Zsigmond király idejéből származó színezett tollrajzok fényképmásolatai.

A levéltárba beérkezett ajándékok közül kiemelendők: néhai Ligeti Antal múzeumi képtárőrnek hagyománya, mely Munkácsy Mihály 38 darab eredeti levelét foglalja magában; nagyobb mennyiségű oklevelet, számszerint 11 darabot ajándékozott Kolosy huszár-főhadnagy, melynek legrégibbje 1487-ből való; végül egy ismeretlen 8 darab mohácsi vész előtti oklevelet küldött be (a legrégibb XIV. századból való), melyek mindegyike Békésmegyére vonatkoznak és mint ilyenek a ritkébbak és becsesebbek közé tartoznak.

A vétel útján szerzettek között különösen nevezetes azon 33 darab régi oklevél, mely Szily Kálmán akadémiai főtítkár közvetítésével tulajdonosától 150 frton szereztetett meg, s a XIII. század elejétől, 1229-től 1503. évig 3 tatárjárás előtti, 7 későbbi Árpádkori, 17 darab XIV. századi, 5 darab XV. és 1 darab XVI. századi oklevelet tartalmaz. Ezek a dunántúli részekre vonatkoznak s töredékét képezik a Kisfaludy-család levéltárának, mely évekkel ezelőtt letéteményképen a M. N. Múzeumba került. H. Heubner lelkésztől Eitschből (Németországból) megvételre 19 darab XIII—XVII. századból való oklevél, melyek egykor a híres gyűjtő Dobai Székely Sámuel gyűjteményéhez tartoztak. A legrégibb ezek közül 1283-ból való, néhány pedig a N. Múzeumban elhelyezett Kállay család levéltárából került ki a gyűjtő tulajdonába és onnét valószínűleg Bél Mátyás révén Németországba. Mivel a gyűjtemény kiváló érdekű oklevelekből áll, megszerzése nagy nyereségnek tekinthető.

A czímeres levelek gyűjteménye, melyek gyarapítására kiváló gond fordítatik, vétel útján 5 darabbal szaporodott, u. m. a Mátyás-család 1548-dik, a Fejér-család 1583-dik, a Nagy-Laky-család 1590-dik évi az Odler-család 1722. évi czímeres levelével, és a Szentmiklósi-család 1741-iki bárói diplomájával.

Legnagyobb szaporodást tüntetnek fel a letéteményezett családi levéltárak, melyek száma a lefolyt évben négygyel szaporodott, u. m. a kapivári Kapy és a tolcsvai Bónis családokéval, továbbá a péch-ujfalusi Péchy és báró Mednyánszky családok egy-egy ágának irat-

tárával, úgy hogy jelenleg az örök letéteményként őrzött családi levéltárak száma 23-ra rüg.

E levéltárak között úgy történeti, mint tudományos szempontból, a legbecsesebb a kapivári Kapy-családé. A mintegy 3000 darabra tehető anyag rendkívül gazdag mohácsi vész előtti oklevelekben, és kivált a XV. század van gazdagon képviselve. Rendkívül becsesek a kihalt kapivári Poháros-családra és a Zsigmond-kori pénzügyi viszonyokra világot vető oklevelek, mert a jelenlegi Kapy-család alapítója, Tétényi utóbb Kapy András, Zsigmond király sókamara-ispánja volt és a reá vonatkozó oklevelek meglehetősen nagy számmal maradtak fenn. E levéltárban 5 címeres levél is van. Ezeken kívül Kapy Miklós a letéteményezett családi levéltár kiegészítésére beküldte a Haraszthy- és Tétényi-családoknak (a Kapyak őseinek) Zsigmond királytól 1405-ben nyert címeres levelét is. Az oklevél nemcsak a legrégibb festett armális, a mit Múzeumunk őriz, hanem általában a legrégibb, a miről pozitív tudomásunk van.

Becses a báró Mednyánszky-család egy ágának 2000 darabot meghaladó levéltára, melynek legrégibb darabja 1272-ből való és a mely 2 Árpád-kori, 23 darab XIV., 63 darab XV. és 19 darab XVI századi, 1526 előtti oklevelet foglal magában. Kiváló érdekűek ezen levéltárban a Stibor vajdára vonatkozó XIV—XV. századi oklevelek.

A péchujfalusi Péchy-levéltár a család egy ágának iratait tartalmazza. Az iratok nem mennek vissza messzebb a XVI. századnál, számuk 1223 darab. Hasonlóképen újabb iratokat tartalmaz a tolcsvai Bónis-család levéltára, melynek legrégibb darabja 1525-ből való; a XVII. század mozgalmas éveiből azonban számos politikai tartalmú levelet őriz a levéltár, mely összesen 1643 darabot foglal magában.

Felemlítendő még, hogy a már régebben letéteményezett gr. Forgách-levéltár kiegészítéséhez két nagybecsű oklevél járult, u. m. Károlyi Sándor kurucz tábornoknak 1711. évi hűségi esküje és I. József királynak gr. Pálffy János horvát bánhoz a szathmári béke érdekében intézett levele.

III.

Könyvtári statisztika.

Összehasonlítva a lefolyt munkaévnek statisztikai számadatait a mult évi eredményekkel, vonatkozással a gyarapodás és használat, valamint a forgalom és az adminisztráció tételeire: a haladás örvendetes ténye minden megjelölt irányban számadatokkal konstatálható; a mi elég kedvező bizonyysága annak, hogy hazánk eme első rangú kulturális intézete feladata magaslatán állott, s szűk határok közé szorított anyagi erejével, tisztviselőinek szorgalmas közreműködésével, a magyar művelődést eredményesen terjeszteni törekszik. Ennek illusztrációját nyújtják a következő statisztikai számadatok:

1. *Gyarapodás.*

A) Nyomtatványok:

a) ajándék	284 drb.
b) vásárlás	634 »
c) köteles példány	2902 »
összesen.	3820 drb.
a mult évben	3421 »
az idei többlet	399 drb.

B) Kézirattári gyarapodás:

a) kézirat	142 drb.
b) kézrajz	3 »
c) fényképmásolat	18 »
d) fénykép-negativ	18 »
összesen.	181 drb.
Ebből:	
a) ajándék	4 drb.
b) vásárlás	177 »
összesen.	181 drb.
a mult évben	111 »
az idei többlet	70 drb.

C) Levéltári gyarapodás:

a) ajándék	196 drb.
b) vásárlás	1546 »
c) letétemény	7666 »
összesen	9408 drb.
a mult évben	8168 »
az idei többlet	1240 drb.

D) Hírlapkönyvtári gyarapodás:

a) ajándék	9 hirl.	332 sz.
b) vásárlás	31 »	1,755 »
c) köteles példány	628 »	39,842 »
összesen	668 hirl.	41,929 sz.
a mult évben	591 »	27,622 »
az idei gyarapodás	77 hirl.	14,307 sz.

Az összes könyvtári anyag szaporodása:

a) Nyomtatványok	3820 drb.
b) Kézirattár	181 »
c) Levéltár	9408 »
d) Hírlapkönyvtár	668 »
Főösszeg	14,077 drb.
a mult évben	12,291 »
az idei többlet	1,786 drb.

2. Könyvtári forgalom.

14,599	olvasó használt	31,824 nyomtatványt,
215	» »	2,738 kéziratot,
103	» »	15,875 okiratot,
1,215	» »	3,156 hírlapot,
1,314	» kölcsönzött	3,751 kötetet,
összesen 17,446	olvasó használt	57,344 darabot.
a mult évben 15,680	» »	55,703 »
az idei többlet 1,766	olvasó	1,641 darab.

3. *Könyvkötés.*

a) Nyomtatvány kötetett	711 drb
b) hirlap	» 508 »
<hr/>	
összesen kötetett	1219 drb
a mult évben kötetett	1282 »
<hr/>	
az idén kevesebb kötetett	66 darabbal

4. *Czédula-katalogus.*

a) Nyomtatványokról	5148 drb.
b) oklevelekről	300 »
c) hirlapokról	157 »
<hr/>	
összesen	5603 drb.

5. *Ügyiratok.*

a) Könyvtári ügyirat	435 szám
b) könyvtári látogató-jegy	1514 »
c) hirlap-könyvtári ügyirat	347 »
<hr/>	
összesen	2296 szám
a mult évben	1123 »
<hr/>	
az idei többlet	1173 szám

6. *Pénztári művelet.*

a) Bevétel	7855 frt. 84 kr.
b) kiadás	9669 » 57 »
<hr/>	
kiadási többlet	1813 frt. 72 kr.

7. *Ajándékozások.*

Összesen 93 egyén ajándékozott — és pedig:	
a) nyomtatványt	84 egyén
b) kéziratot	3 »
c) oklevelet	2 »
d) hirlapot	4 »
<hr/>	
összesen	93 egyén.

Kötelességem ellen vétenék, ha nem ragadnám meg itt az alkalmat hálás köszönetet mondani mindazon hazafias adakozóknak, kik a könyvtár kulturális törekvéseit méltányolva, siettek az intézet gyarapításához becses adományokkal járulni. Ezen adományozók névsora ime a következő: Aigner Lajos, Bak Ignác, dr. Bakody Tivadar, Boldizsár Kálmán, Bozóky Alajos, Bukaresti B. János, Chyzer Kornél, ifj. Cholnaky Imre, Csontos János, Dankó József, Dániel József, Délmagyarországi Természettudományi Társulat, Dobay Miklós, Dosztál Gaudentius, Edvi Illés Károly, Ellinger Ede, dr. Erdélyi Pál, Farkas Géza, Fábiani Placidius, Fenyvessy Ferencz, Fraknoi Vilmos, Franciaország közokt. miniszteriuma, Fülöp Alajos, Gelich Richard, Goppelsroeder Frigyes, Gönczy Lajos, Hegyi Pál, Horváth Ödön, Jónás Albert, Kalocsai érseki hivatal, Kandra Kabos, Karsai Sándor ev. püspök, Kácsér Pál, Klein Gyula, Klöckner Gyula, Kocsubinszky Sándor, Kolossy, Kovács János, Krakói akadémia, Kuzsinszky Bálint, Lányi Bertalan, Ligeti Antal, Lőnger Károly, Lukács Antal, Magdus István, Magyar Jogász-egylet, Magyar Történelmi Társulat, Maizner János, Majláth Béla, Mérey Sándor, Mihályi Viktor lugosi püspök, Milassin Vilmos, Milleker Bódog, Nagy József, dr. Ortway Tivadar, Pesti első hazai takarékpénztár, Pesty Frigyes, Péchy Elemér, Pongrácz Lajos, dr. Pór Antal, Poseni Tud. Társaság, Posner Károly Lajos és fia, Pulszky Ferencz, Rosty Kálmán, Rózsavölgyi és társa, Schenek István, dr. Schönherr Gyula, Schwetter János, Sikiresievics István, Simor János biboros hercegprimás, Szabó Rozália, dr. Szendrei János, Széll Farkas, Sziklai János, id. Szinnyi József, Szivák Imre, Szolnoki iparegyesület, gr. Sztáray Antal, Tomcsányi Imre, Trautenberg József, Vadász Ede, Varró Ferencz, dr. Váczy János, Werner A. Vilmos, Vértesi Gyula, Vöröskereszt-Egylet, Zala vármegye, Zipser és König, Zsembery Rudolf.

IV.

Könyvtári összeköttetés.

Egyik fontos kulturális feladata a könyvtárnak összeköttetési viszonyait a külföld nevezetesebb könyvtáraival fentartani és a kölcsönös szolgálati viszonyt a tudomány fejlődése és terjesztése szempontjából lehetőleg tágítani. Míg ez egyrészt a magyar tudós

kutatóknak megnyitja s hozzáférhetővé teszi a külföldi könyvtárak tudományos anyagát, addig másrészt a külföld tudósai is fölkeresvén intézetünket, fölismerik gyűjteményeink külföldi vonatkozású tudományos kincseit s a viszonylagos kölcsönzések liberális módja, a tanulmányozás megkönnyítése könyvtárunknak a külföldiek által való igénybe vételét eredményezi. Szemelőtt tartva e szempontokat, a könyvtár a lefolyt évben is folytonos érintkezésben és kölcsönzési viszonyban állott a következő 15 könyv- és levéltárral: a bécsi cs. és k. titkos levéltárral, a cs. és k. udvari könyvtárral, a bécsi egyetemi könyvtárral, a gráczai egyetemi könyvtárral, a tartományi levéltárral, a krakkói egyetemi könyvtárral, a párisi nemzeti könyvtárral, az antwerpeni Plantin-múzeummal, a brüsseli királyi könyvtárral, a darmstadti nagyhercegi könyvtárral, a besançon-i városi könyvtárral, a varsói császári egyetem könyvtárával, az aacheni városi könyvtárral, a hannoverai királyi könyvtárral s végül a frankfurti városi könyvtárral.

Méltóságos úr! Hiányos lenne jelentésem, ha e helyütt fel nem sorolnám azon külföldi és hazai tudományos kutatókat és bűvárokat, kik a könyvtár anyagát részint állandóan, részint pedig időközönként használva igénybe vették. Ez tünteti föl ama sokoldalú disciplinák tömérdek kincsét, melyet a könyvtár őriz s melyet a magyar tudomány terjesztése és fejlesztése körül azoknak művelői kiaknázni sietnek, s a mely körülmény a hasonló intézetek között hazánkban a Magyar N. Múzeum könyvtárát első rangúvá teszi, s irányánál, feladatánál és céljánál fogva az országos művelődés terjesztése körül magas feladatának mindinkább megfelelni törekszik. Tudományos kutatás és buvárlás céljából a lefolyt évben fölkeresték intézetünket a külföldiek közül: Hohenlohe Clodvig herceg, Janko Seunik Szerajevóból, dr. Fr. Lad. Rieger Prágából, Lefebvre-Roncier francia képviselő Párisból, Alexander Petrov Szent-Pétervárról, A. Karun, Alexey Stoinsky a szalszkoí egyház diaconusa. A hazaiak közül: Angyal Dávid, Ábrányi Emil, id. Ábrányi Kornél, Ádám Gerson, Balássy Ferencz, Ballagi Aladár, Ballagi Mór, Barabás Samu, Bayer József, Báttaszéky Lajos, Bellaagh Aladár, Beöthy Zsolt, Békefy Remig, Bodnár Zsigmond, Boncz Ödön. Borovszky Samu, Breznay Béla, Buday József, Bunyitay Vincze, Chyzer Kornél, Csaplár Benedek, Csánky Dezső, Csergheő Géza, Csiky Gergely, Czobor Béla, Dankó József, Dobránszky Péter,

Dóczy Lajos, Emich Gusztáv, Éles Henrik, Fenyvesy Adolf, Fenyvessy Ferencz, Ferenczy Zoltán, Feszty Árpád, Finály Henrik, Findura Imre, Fraknoi Vilmos, Fröhlich Róbert, Galgóczy Károly, Gelich Richárd, Goldziher Ignác, Grünwald Béla, Gyulai Pál, Gyulay Rudolf, Hampelné-Pulszky Polixéna, Havas Adolf, Harrach József, Heinrich Gusztáv, Hellebrand Árpád, Herman Ottó, Hermann Antal, Hevesi József, Hodászi Lajos, Jakab Elek, Jancsó Benedek, Jókai Mór, Kammerer Ernő, Károlyi Árpád, Kerékgyártó Árpád, Kiss József, H. Kis Kálmán, Kohn Sámuel, Komáromy András, Kónyi Manó, Kovács Gyula, Kőrösi József, Kunos Ignác, Küffer Béla, Kvacsala János, Lánczy Gyula, Láng Dávid, Lehmann Ferencz, Lóczy Lajos, Lukosovich Bertalan, Mandello Gyula, Mangold Lajos, Marczali Henrik, Márki Sándor, Medveczky Frigyes, Melczer István, Mokos Gyula, Nagy Imre, Nagy Iván, Neugebauer László, Négyesi László, Nikolics Bogdán, Orbán Balázs, Eötvös Károly, Pasteiner Gyula, Petrik Géza, Pikler Gyula, Puky József, Radó Antal, br. Radvánszky Béla, Ráth György, Rónai Horváth Jenő, Salamon Ferencz, Sgalicz Gyula, Simonyi Zsigmond, Steiner Soma, Strausz Adolf, Szabó Károly, Szana Tamás, Szarvas Gábor, Szádeczky Lajos, Szederkényi Nándor, Szendrey János, Szeremlei Sámuel, Székely József, Széll Farkas, Szigetváry István, Sziklay János, Szily Kálmán, Tagányi Károly, Takács Sándor, Thaly Kálmán, Thallóczy Lajos, Ponori Thewrewk Emil, Thury Etele, Toldy László, Tóth Lőrincz, Török Aurél, Vass Bertalan, Váli Béla, Vámbéry Ármin, Vikár Béla, Volf György, Wenzel Gusztáv, Wohl Janka, Zichy Antal, Zimmermann Ferencz és Zsilinszky Mihály.

V.

Személyzetiek.

A könyvtár tisztviselőinek tudományos működése a hivatalos irodai munkán és időn kívül két irányban nyilvánult a lefolyt évben. Ezek a tudományos utazások és az irodalmi működés, melyek egyrészt az általános művelődés terjesztését célozva, az intézet tekintélyét emelik, másrészt pedig tanulságot tesznek azon törekvésről, mely saját tudományos készültségük mellett irányt jelöl ki számukra az irodalom terén, hogy ott az őket megillető helyet elfoglalva, a kellő méltányolásban részesüljenek, s a törekvés

e nemes ambíciójával önértéküket neveljék és számot tegyenek az irodalom és tudomány terén. A lefolyt évben ugyanis a könyvtár 10 tisztviselője közül az irodalom terén 8 munkálkodott, 3 tudományos utazást és avval összekötött kutatást tett, melynek eredményeit van szerencsém a következőkben felmutatni:

1. Majláth Béla könyvtárőr miniszteri kiküldetéssel megvizsgálta gr. Keglevich István kis-tapolcsányi könyvtárának állományát Bars vármegyében; földerítette a nyitraszegi pogánykori urnatemetőt; Orosháza határában a szombatosok téglavetőjének területén föltakarta és megvizsgálta az Árpád-kor első századából eredő sírtemetőt; Kolozsvárott és Marosvásárhelyen, Nagy-Enyeden és Gyulafehérvárott forrás-kutatásokat eszközölt a XV—XVI. századi magyar történelmi eseményekhez, s végre Liptó vármegyében a felső vidéki törzsökös családok monographicus történetéhez levéltári adatokat gyűjtött az 1230—1526-ik évig.

2. Csontos János segédőr s a kéziratár kezelője, mint a Magy. Tud. Akadémia konstantinápolyi küldöttségének tagja, tudományos kutatásokat eszközölt az Eszki Szerajban, a stambuli császári könyvtárnak és a jeruzsálemi patriarchatus konstantinápolyi könyvtárának nyugati kéziratai között, mely alkalommal a fényes porta által a Medsidie-rend III. osztályú jelvényével lett kitüntetve. Továbbá a Magy. Tud. Akadémia megbízásából Varsóban a Krazsinszky könyvtárban megvizsgálta és lemásolta Kőszeghy Pálnak gróf Bercesényi Miklóshoz, gróf Csáky Krisztinával 1695-ben történt egybekelése alkalmából, írott ismeretlen magyar epithalamiumát, a Nemzeti Múzeum megbízásából átkutatta Varsóban az egyetemi és a gróf Zamoisky-könyvtárhungaricáit, Čenstochowában a pálosok könyvtárát és végre Krakkóban a herceg Czartorisky-féle könyvtárt, melyekben számos ismeretlen XVI—XVII. századi nyomtatványt, középkori kéziratot és egy unicumot talált, mely Zalánkeméni János pálosrendi szerzetesnek 1536-ban Krakkóban megjelent egészen ismeretlen rubrikáját tartalmazza. Részt vett a N. Múzeum képviselésében az első antwerpeni nemzetközi bibliographiai congressuson, hol a Corvina maradványainak jellemző bőrkötéseiről latin-nyelvű előadást tartott. Az antwerpeni Plantin-múzeumban tanulmányozta a Plantin-nyomda 300 éves emlékeit s végül Brüsszelben a királyi könyvtárban megvizsgálta Mátyás király híres misekönyvét.

3. Dr. Fejérpataky László segédőr s levéltárnok hat hétig

tartó tudományos utazása alatt kül- és belföldön, Ausztria határ- városainak levéltáraiban magyar vonatkozású okleveleket tanulmányozott és Zsigmond-kori emlékeket kutatott. Lemásolt a győri káptalan magánlevéltárában, a pannonthalmi házi és országos levéltárban, Sopron város levéltárában, a kismartoni hg. Eszterházy-, a lajtha-ujfalusi gr. Batthyányi-féle, a bécsi állami, udv. kamarai és városi levéltárakban, a hainburgi és wienerneustadti és végre a gráci tartományi és városi levéltárakban kétszáznál több oklevelet.

A könyvtári személyzet irodalmi működését a lefolyt évben a következő sorozat tünteti fel.

Majláth Béla könyvtárőr.

1. Maylád István életrajza. Magy. Tört. Életrajzok, 1889. évi folyam.
2. Liptómezei törzsökös családok 1526-ig. Turul, 1889. évi folyam.
3. Egy magyar szabadkőműves életéből. Kelet, 1889. évi folyam.
4. A szabadkőművesek titkos írása. Kelet, 1890. évi folyam.
5. Széchenyi István levelei. II. kötet. Kiadta az Athenaeum.
6. A nyitra-szeghi urna-temető. Arch. Értesítő, 1890. évi folyam.
7. Debrenthei Tamás zágrábi püspök beszéde II. Pius pápához 1462. évben. M. Könyvszemle, 1889. évi folyam.
8. Jelentés a M. N. Múzeum könyvtára állapotáról 1888/9. évben. M. Könyvszemle, 1889. évi folyam.

Csontos János segédőr.

1. A Magyar Tud. Akadémia konstantinápolyi küldöttsége. Vasárnapi Ujság, 1889. évi folyam.
2. Rannusius Crispus codex a konstantinápolyi Eszki Serajban. M. Könyvszemle, 1889. évi folyam.
3. A Corvina-kérdés az 1843/4. évi országgyűlésen. A M. Tud. Akadémia Értesítője, 1889. évi folyam.
4. Emlékirat a müncheni Hunyadi-levéltár visszaszerzése ügyében. M. Könyvszemle, 1889. évi folyam.
5. Könyvtári kutatások Ausztriában. M. Könyvszemle, u. ott.
6. Rómer Flóris és Ábel Jenő emlékezete. M. Könyvszemle, u. ott.

7. Hadtudományi könyvek Mátyás király könyvtárában. Hadtörténelmi közlemények, 1890. évi folyam.

8. Jelentés varsói könyvtár-buvárlataimról. M. Tud. Akadémia Értesítője, 1890. évi folyam.

9. Bildnisse des Königs Matthias Corvinus und der Königin Beatrix aus den Corvin-Codexen. Budapest, 1890. Kilián Frigyes önálló kiadása.

10. Szerkesztette a «Magyar Könyv-Szemlét».

Dr. Fejérpataky László levéltárnok.

1. Oklevelek kiadása. Turul, 1889. évi folyam.

2. Berekszői Péter czimeres levele. Turul, 1890. évi folyam.

3. A br. Vécsey-család sárköz-ujlaki levéltára. Századok, 1889. évi folyam.

4. Munkában van a M. Tud. Akadémia megbízásából a «Zsigmond-kori oklevél-regesták» és «Zsigmond-kori oklevéltár».

Dr. Váczy János segédőr.

1. Deák Ferencz levelei. Szerkesztette és jegyzetekkel elátta. 1889.

2. Kazinczy Ferencz levelezése. A M. Tud. Akadémia irodalomtörténeti bizottságának megbízásából közzétette. 1889.

3. Életrajzok, irodalomtörténeti kisebb cikkek a Vasárnapi Ujságban és a Nemzetben. 1889/90.

4. Könyvismertetések és bírálatok a Századok és Egyetemes Philologiai Közlöny 1889/90. évi folyamaiban.

Id. Szinnyei József hirlapkönyvtár-őr.

1. Magyar írók élete és munkái. 1—4. füzet.

2. Hirlapirodalmunk 1890-ben. Vasárnapi Ujság, 1890. évi folyam.

Kereszty István gyakornok.

1. Magyar zenei kincsek.

2. Magyar középiskola.

3. Leopardi. Bíráló cikkek a Budapesti Ujság 1890. évi folyamában.

4. Csokonai-kör. Debreczeni Ellenőr, 1890. évi folyam.

5. A tatai folt. — Wagner Richard és a Budapesti Szemle — Zeneoktatásunkról. — Visszapillantás. — Néhány szó az operáról stb. a Zenelap 1889. és 1890. évi folyamaiban.

6. A tél előtt. — Maurer és Zsingor «Torna-szótár»-a stb. a Tornaügyben.

Dr. Erdélyi Pál gyakornok.

1. Fáy András élete és művei.
2. Czikkek, ismertetések, jelentések a Századok, Egyetemes Philologiai Közlöny, Magyar Könyv-Szemle, Komáromi Lapok és a Fővárosi Lapok füzeteiben és hasábjain.

Dr. Schönherr Gyula gyakornok.

1. Jelentés a Magy. Tört. Társulat nagybányai bizottságának működéséről. Századok, 1889. évi folyam.
 2. Történelmi kiállítás Nagybányán. Arch. Értesítő, 1889. évi folyam.
 3. Egy XVII. századi magyar könyvnyomtató emléke. Magyar Könyv-Szemle, 1889. évi folyam.
 4. A hazai iskolázás történetéhez. Magyar Könyv-Szemle, 1889. évi folyam.
 5. Ritka pecsétkölcsonzési eset. Turul, 1889. évi folyam.
 6. Sopron vármegye oklevéltárának ismertetése. Turul, 1889. évi folyam.
 7. Czímeres levelek a máramarosi levéltárakban. Turul, 1889. évi folyam.
 8. Nagybányai czímeres levelek. Turul, 1890. évi folyamában.
- Főlemlítendőnek tartom végre, hogy a M. N. Múzeum könyvtárának szakközlőnye, a Magyar Könyv-Szemle ez évben XIV. évfolyamába lépett. Bibliographiai és könyvtártudományi gazdag tartalmával, mely a magyar szakirodalmat sok becses és ismeretlen adalékkal gyarapítja, méltán sorakozik az előbbeni évfolyamokhoz.

VI.

Hiányok.

Hálasan emlékezve meg azon intézkedésekről, melyek által a magas minisztérium a könyvtár hiányainak eltávolítását czélozza, hivatalos kötelességemnek tartom méltóságod figyelmét ez alkalommal azon hiányokra irányítnom, melyek még ez idő szerint is fennállanak s kiváltképen a könyvtár gyarapításának s a lehető és kívánatos terjeszkedésnek képezik legyőzhetetlen akadályait.

Ezek között első sorban kell figyelmeztetnem méltóságodat a könyvtár helyiségének azon utolsó két termére, mely még most is a régi kopott, festetlen, rozoga bútorokkal van ellátva. Ezen termek bebútorozása immár tényverés végett is felette szükségessé vált, minthogy a fokozott arányu gyarapodás elhelyezése már rövid idő múltán lehetetlenné válik, s ha a könyvek rendszeres felállítása annak idejében nem eszközöltetik, a beállandó zűrzavar miatt a könyvtár tudományos anyaga használhatatlanná válik.

Kívánatosnak, sőt nélkülözhetetlennek mutatkozik egy könyvkötő-műhely berendezése is, minthogy a több ezerre menő kéziratot bekötés végett a Múzeum épületéből kiadni nem tanácsos, s azokat kötetlen állapotban az elkallódás veszélye nélkül közhasználatba bocsátani egyáltalában nem lehet. Végül újra és ismételve kérem kell méltóságodat a magas minisztériumnál oda hatni, hogy a könyvtár évi dotációja mellett nélkülözhetetlen négy ideiglenesen alkalmazott díjnok fizetésére 2000 forint külön rovatban vétessék fel, nehogy a könyvek beszerzésére szánt költségekből 2000 forint ezután is elvonassék.

Ezzel a könyvtár állapotáról szóló évi jelentésemet befejezem.
Budapest, 1890. szeptember 1.

Méltóságos igazgató úrnak

alázatos szolgálója

Majláth Béla,
könyvtárőr.

S Z A B Ó K Á R O L Y .

1824. decz. 24. — 1890. aug. 31.

Szabó Károly meghalt.

E pár szó a magyar bibliographia gyászát jelenti. Mesterét s bizonyos tekintetben megalkotóját vesztette el. Voltak előtte is nagynevű művelői e tudománynak. Pray és Horányi, Zwittinger és Benkő, Bod és Sándor, Kovachich, Jankowich, Horváth István és mások egész Toldy-ig, fényes nevű úttörők, kiknek emlékét mindenha fenn fogja tartani az irodalomtörténet, de mégis Szabó Károly volt a magyar bibliographiának megalkotója, — ő fektette azt mai modern, európai színvonalára. Bizonyynyal a magyar történetírás és disciplináinak minden ága nagy veszteséget szenvedett az ő kidölgével, mert ő mindenikben egyformán szolid alapossággal dolgozott s maradandó beccsel bíró munkákat alkotott; de míg azokban csak egyes kérdéseket tisztázott, vagy a tudományt előbb vinni segített, a magyar bibliographiában mint kezdeményező lépett fel.

Bizonyynyal akkor lett ő bibliographussá, mikor Toldyval a «Magyar tudósok tárán» kezdett dolgozni, mert a magyar tudósok munkáinak összeállításánál, már magukat a munkákat bibliographiaileg le kellett írnia, — de egy magyar bibliographia elkészítésének eszméje később fogamzott meg agyában. Gondolt erre ő már mint a körösi lyceum tanára s könyvtárnoka. Ezt az önmagában is szép könyvtárt ugyanis új rendezés alá kellett venni, midőn Szilassy György pándi nagybirtokos atyjának, Szilassy Ferencz koronaőrnek, kora egyik szenvedélyes gyűjtőjének nagy és gazdag

könyv- és kéziratárát a nagykőrösi lyceumnak ajándékozta. Be kellett ezt a törzskönyvtárba osztani s ez annak teljes felforgatását vonta maga után. Szabó Károly már ekkor külön választotta s mint külön gyűjteményt állította fel az 1711 előtti magyar nyomtatványokat — s ezzel az 1711 előtti magyar könyvtár eszméjét megteremtette. Ha, mondá baráti körben, van jogosultsága annak, hogy az incunabulumokat minden európai könyvtár külön választja és külön kezeli, miért ne választanánk mi is külön a mi ősnymtatványainkat? Csakhogy mi záró évül sem 1500-at, sem 1525-öt nem vehetjük fel, hanem a dolog természetéből kifolyólag 1711-et. S ez a gyűjtemény, úgy a mint ő összeállította, ma is együtt őriztetik Kőrösön.

Az 1860-ban felállított Erdélyi Múzeum-Egylet közgyűlése Szabó Károlyt választotta meg könyvtárnokká. Már itt egy, a kőrösínél sokkal nagyobb és becsesebb könyvtárba temetkezhetett. Azonnal, a mint elfoglalta helyét, hozzá fogott annak rendezéséhez s a magyar ősnymtatványok különválasztásához. Csakhogy ez hosszú és fáradságos munka volt, mert az ősnymtatványok csak akkor voltak tényleg különválasztva, mikor ennek a nagy könyvtárnak utolsó darabja is keresztül ment a Szabó Károly kezén. De pár év alatt megtörtént a rendezés, felállítás, különválasztás. Az ősnymtatványok címeiről maga készítette el a katalógust s a felállított könyvtár címjegyzéke olyan tekintélyes gyűjteményt képezett, hogy Szabó Károly méltán dicsekedhetett velük.

Öröme telt e gyűjteményben, kedvteléssel mutogatta. Hiszen XVI. és XVII-ik századi kulturális viszonyainknak élő bizonyossága volt már ez is — hátha még azt, a mi nincs e gyűjteményben, összehozhatja, minő világosságot fog az irodalmi és kulturális viszonyainkra deríteni? Mert mindaz, a mi eddig történt, csak szét-szórt kezdeményezés, az alap, egy megbízható bibliographia még mindig hiányzik.

S ennek a leendő magyar bibliographiának kezdete, első alapja már meg volt: az a czédula-katalogus, melyet az Erdélyi Múzeum gyűjteményéről felvett s melyet bőröndjébe elzárva magával hordozott, akár merre utazott. Készített egy jegyzéket azokról a könyvekről, melyekről Bodban, Sándor Istvánban, Toldyban vagy akármiféle munkában, folyóiratban említés van téve. Sorra vette az erdélyi közkönyvtárakat, iskolákat, kolostorokat, s arról, a mit

talált, pontos czímmást készített, a czédulát beosztotta a gyűjteménybe, a munka címét pedig kitörölte a jegyzékből. Mikor aztán az erdélyi könyvtárakat mind bejárta, hozzá fogott anyagja feldolgozásához, igen sok könyvről a szükség szerint hosszabb-rövidebb tanulmányt irt s elkészülvén a munkával, az Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyveinek V. és VI. kötetében (1868—71.) kiadta.

Ez már alapvető bibliographia volt a magyar ősnymtatványokról.

Ez alatt megalakult a Magyar Történelmi Társulat s megkezdte vidéki kirándulásait. Szabó Károly egyből sem maradt el, az elsőtől az utolsóig részt vett mindenikben; mindenütt a «szekerező-bizottság»-ba osztatta be magát, abba t. i., mely útját kocsin tette meg; csak egyre ügyelt, arra, hogy a hova megy, ott könyvtár is legyen. Mert most már Erdélylyel kész levén, a magyarországi könyvtárakat kezdte kutatni. A társulati kirándulások alkalmával 1870-ben a szombathelyi, csornai, pannonhalmi, 1871-ben a miskolci, sztárai, kassai, leleszi és jászai, 1872-ben a késmárki, néhrei, podolini, lőcsei, szepesváraljai könyvtárakat kereste fel. De időközben is, mikor csak ideje engedte, tett kirándulásokat s gyűjtötte a czédulákat.

A magyar bibliographiai irodalomra nézve kiváló fontosságú esemény volt Fraknoi Vilmosnak nemzeti múzeumi könyvtárörre kineveztetése; első alkotásai közé tartozott az, hogy 1876-ban a Magyar Könyv-Szemlének megalapításával a magyar könyvészeti irodalomnak szakközlőnyt teremtett. Szabó Károly a vállalat állandó munkatársaihoz csatlakozott s az első évfolyamtól kezdve mindenikben több cikke, összeállítása, tanulmánya jelent meg. Utolsó irodalmi munkáját, hattudalát is ezen folyóirat számára írta.

Mikor 1876-ban ezen folyóirat megindult, a Régi Magyar Könyvtár czédulái már felszaporodtak. Már talált egy csomó olyan nyomtatványra is, melyekről sehol sem volt említés — ezeknek a czímmásait rendszeren közölte Toldyval és Lugossyval — de volt ötven olyan munka is, melyeknek példányát sehol sem látta. Ezeknek jegyzékét figyelemébreztésül kiadta a Könyv-Szemle első évfolyamában. Barátai Csengery, Lugossy, Toldy ez alatt folytonosan sürgették, hogy a «Régi Magyar Könyvtárt» adja sajtó alá, s e sürgetéseknek csak nagy későre, tizenkét évi szakadatlan gyűjtés után engedett 1877-ben. A következő 1878. év végén (a címlapon

1879 áll, de a Könyv-Szemle 1878-ben ismertette) már világot látott a munka az Akadémia kiadásában, 1793 czímmást, nagy részét jegyzetekkel ellátva, foglalván magában. Ezen tekintélyes számot Fraknoi a Könyv-Szemle ugyanez évi folyamában 45 számmal toldotta meg olyan régi magyar könyvekről, melyeket könyvtáblákból áztatott ki. Ezt a számot maga Szabó ugyanazon füzetben, röviddel könyve megjelenése után, tízzel szaporította. Mindezek daczára a Régi Magyar Könyvtár oly gazdag anyagot hordott össze, hogy megjelenésétől fogva Szabó Károly haláláig, tizenkét év alatt mindössze 309 olyan munkát mutat be a Könyv-Szemle, mely Szabó Károly könyvtárába nincs felvéve.

De a «Régi Magyar Könyvtár»-t folytatni kellett. Belátta ezt maga Szabó Károly is — bár eleinte, hiába mondták neki, hallani sem akart róla. «Majd én újra nyakamba veszem az egész országot, mondá, tegye más.» Hanem bizony mégis ő tette meg: Az 1882-iki könyvkiállítás, melynek rendezésében ő is részt vett, annyi becses anyagot hozott össze, hogy azzal már a munkát meg lehetett kezdeni. Elkészítette a czímmásokat, s ez is már tekintélyes csomagot tett ki s ezekből összeállította rövid jegyzékét is, s ez utóbbit kiegészítette Zwitterből, Hanerből, Trauschból s azokból a könyvekből vagy folyóiratokból, hol magyarországi nyomtatványról említés van téve.

S azután épen úgy mint az első kötetnél, megkezdte a kutatást s hogy a munka gyorsabban menjen, kinyomatta jegyzékét s megküldte a nevezetesebb könyvtáraknak pótlás, kiegészítés végett. A kapott válaszok sok becses anyagot szolgáltattak ugyan, de az utazgatástól nem mentették fel: mindamellett gyorsabban haladhatott s már 1885-ben az Akadémia útján kiadta az új kötetet. Alig hogy ez a kötet megjelent, az Akadémia irodalomtörténeti bizottsága megbizta a III-ik kötettel, magyarországi írók külföldön megjelent nyomtatványainak összeszedésével. Ismét elől kezdte a munkát: megcsinálta a jegyzékét, az általa látott könyvekről czédulákat irt; de bár az anyag legnagyobb részét összehordta — magával a III-ik kötettel nem készülhetett el. Meggátolta ebben halála.

De ha ő nem is érthette meg annak örömét, hogy a harmadik kötet a magyar bibliographiát elkészülve láthassa, semmi kétség, hogy annak befejezéséről gondoskodni fog Akadémiánk. Azzal tartozunk emlékének s az új iskola az ő nyomdokin haladva, példáján

lelkesedve, meg fogja a feladatot oldani. Úgy is, akkor is az ő nevéhez lesz az kötvé, az ő alkotása marad az s az ő emlékét fogja fentartani. Mert az iskola, melyet ő alapított, az ő nyomdokin fog haladni, az ő példáján lelkesülend s mindig mesterének fogja őtet vallani, mert ezt az iskolát épen úgy, mint őt, komoly munkaszeretetet s erős kötelességérzet hatja át.

Legyen áldott az ő emléke közöttünk s azok közt is, kik utánunk következnek, mindaddig, míg a négy folyam és hármas halom mentén virágozand a magyar irodalom és magyar szellem.

Faxit Deus!

Szilágyi Sándor.

Ezen szép nekrologhoz a szerkesztőnek is van néhány kegyeletos szava. Szabó Károly a magyar bibliographia megalapítója és mindnyájunknak ezen a téren mestere és tanítója volt, kinek helye bibliographiai irodalmunkban sokáig betöltetlenül fog maradni. Benné folyóiratunk legrégibb és legbuzgóbb munkatársát vesztette el, ki még halála előtt néhány héttel utolsó irodalmi hattyudalát is a lapok hasábjain zengte el. Halála alkalmából a M. N. Muzeum könyvtára koszorút küldött koporsójára a következő felirattal: *«A Régi Magyar Könyvtár megalkotójának: a M. Nemzeti Múzeum Könyvtára, hasonlóképen a folyóirat szerkesztője is koszorút küldött a következő felirattal: «A legnagyobb magyar bibliographusnak: a Magyar Könyv-Szemle szerkesztője.»* Áldott legyen emléke

Szerk.

BIEGNER JÁNOS
BRASSÓI TETRAEVANGELIUMA 1561-ből
A CSERNEKHEGYI KÖNYVTÁRBAN.

Közli: PETROV SÁNDOR.¹

Magyarországi könyvtári bűvárlataim közben a Munkács melletti csernekhegyi monostor könyvtárában egy 1561-ik évi brassói oláh nyomtatványt találtam, mely egy nevezetes bibliographiai kérdés eldöntéséhez adja meg a kulcsot.

Az erdélyi és oláhországi ószláv templomi könyvek bibliographusai az erdélyi czirill nyomdászat kezdetét Biegner János brassói polgár nevével hozták kapcsolatba. Biegner szláv tetraevangeliumának négy csonka példánya maradt meg, melyek kolophonjának hiányai következtében e kiadásnak sem helyét, sem idejét megállapítani nem lehetett. Durich és Dobroszky, s utánuk Safarik és Karatajev a nyomtatás idejét a XV. század végére vagy a XVI. század elejére helyezik, nyomtatási helyül pedig egyértelműleg Brassót jelölik meg. Az ő nyomukon haladt Hodinka, midőn az Erdélyben és Oláhországban megjelent régi ó-szláv nyomtatványok jegyzékét adva, a Biegner-féle szláv tetraevangeliumot első helyen, az 1510-ben nyomtatott Oktoich előttenlíti meg.²

A csernekhegyi monostor könyvtárában általam feltalált tetraevangelium kolophonja, megnevezve a kiadót Biegner Jánost s a nyomtatás helyét és idejét, a kérdésnek más fordulatot ad.

Előre bocsátom annak bibliographiai leírását.

A könyv a négy evangélium czirill-betűs oláh fordítását

¹ Szent-pétevári tudós, ki hosszabb ideig hazánkban tartózkodván, nyelvünket elsajátította, magyarországi tanulmányútjában ezen ritka könyvet a csernekhegyi monostorban felkutatta és kérésünkre folyóiratunkban ismertetni sziveskedett.

Szerk.

² Magyar Könyv-Szemle, 1890. évi f. I—II. füzet, 110. l.

tartalmazza, ívréten, 246 levél terjedelmében, melyek 1—30 nyolcz-leveles íve a czirill abc betűivel van megjelölve egész a Л betűig; a 31-ik hatleveles ív signaturája hiányzik. A papir magassága 33 cm., szélessége 19 cm. Szövege 23.50 cm. magas és 13 cm. széles. Az evangéliumok kezdő szavai czinóberrel nyomtatvák, minden evangélium előtt egy-egy kis czímkép látható. Az evangéliumok a könyv 1—232. levelét foglalják el, közben egy-egy üres levéllel; a nyomtatvány nyelve, mint emlitem, oláh, de a fejezetek és szakaszok címei ó-szláv nyelven, az úgynevezett közép-bolgár vagy oláh tájszólásban vannak szerkesztve. Függelékül a 233—237. levelen az ünnepi és vasárnapi isteni tiszteletek evangéliumainak jegyzéke olvasható, szintén ó-szláv nyelven; ezt követi (a 238—245. levelen) az ugyanily nyelvű egyházi naptár, míg az utolsó (246.) levél első oldalát a kolophon foglalja el.

Ez a kolophon értesít bennünket a nyomtatás helyéről és idejéről, a mint azt eredeti szövegében és fordításban a következőkben bemutatom.

Късърѣтъ татъласи ши къ ажсторюль фѣюласи ши коу сфѣшнтасъ
дѣласи сфѣтъ. А зиласе мѣрїен аз ѡнѣшь кран. Ёс жснжѣно хѣнѣшь
Бѣгнеръ де а брашовъ амъ авста желѣнїе неетроу сфѣтеле кѣрѣи
крештинешти тетросѣл. Ши амъ скрїсь аѣгѣсте сфѣнте кѣрѣи де а
вѣцѣтрѣж. Сѣфїе поппло рсмѣжнешти сѣацелѣгж сѣакѣце рсмѣжїн ѡннесъ
крештїни. Ксѣмъ грѣжаште ши сфѣтсѣи пакель апль кѣтрѣ корїнтїни
аї капетѣл сфѣнта бестрѣкж ман бїнсе агрѣн ѡнїкїн кскїнїте ксѣацелѣсж
дѣкѣтъ і мїе дѣкскїнїте неацелѣсѣ а амѣж стрїнїж. Дснж аѣта вѣрзгѣмъ
тоїн сфенци пѣрїнїн оаре вѣждїмїн оаре епїкїн оаре поппл. А кѣрора
мжнж кавенї аѣгѣсте кѣрѣи крештинешти ксѣмъ мѣнїте сѣѣетїскж
неѣетїндѣ сѣнж жсдѣсѣ неѣ сѣ сѣдѣсѣж. Ши къ зїса жснжїсѣлїн хѣнсѣтъ
бѣгнеръ скрїсѣмъ ёс дїѣконъ корѣсї ѡ трѣговїнїте ши тѣдѣ дїѣкж
ши сѣ сѣѣенсѣтъ а лснѣ аз ман і зїлѣ ши сѣс сфрѣшнтѣ а лснѣ аз
генсѣріе лзїлѣ Кѣ льто з мїе зѣ а ретатѣ а брашовъ.

Magyarul:

Az atyaisten akaratából, a fiú segítségével és a szentlélek hozzájárulásával, a nagy János király idejében, én brassói Bégner János ispán kedvet kaptam a szent keresztény tetraevangeliumhoz és írtam e szent könyveket, hogy az oláh papok megérthessék és tanítsák belőlük az oláhokat, a kik keresztények; a hogy Szent Pál apostol mondja Kor. I. 14. a templomban jobb öt szót beszélni, a mit megértének, mint ezeret idegen nyelven, a mit senki sem ért meg. Azért kérjük a szent atyákat, minden vladikát, püspököt és papot, kiknek kezeibe e könyvek eljutnak, hogy azokat elolvassák s olvasva ne ítéljék meg és ne gúnyolják ki. És én Koresi diákon Tergovistból és Diák Tódor írtam ezt Bégner János úr parancsára. Kezdetett május 3-án és befejeztetett január 30-án 7069. évben Brassóban.

A könyvet tehát Biegner János brassói polgár adta ki Brassóban, a világ teremtésének 7069., vagyis időszámításunk 1561. évében.

Tévedésen alapult e szerint azok állítása, a kik Biegner működését a XV. század végére vagy a XVI. század elejére tették s az általa kiadott tetraevangeliumot tekintették a czirill nyomdászat legrégibb erdélyországi termékének.

A mi a Hodinka által Karatajev után ismertetett tetraevangeliumot illeti,¹ melynek a szentpétervári császári könyvtárban, a moszkvai nyilvános könyvtárban, a Rumjanczow-múzeum könyvtárában és a munkácsi egyházmegye ungvári könyvtárában összesen négy csonka példánya maradt meg, az nem azonos az általunk Csernekhegyén feltalált tetra evangeliummal. Amaz az ó-szláv kiadványok között lévén felsorolva, Karatajev leírásának tökéletlensége daczára is föltételezhetjük, hogy ó-szláv nyelven volt írva, míg a csernekhegyi, mint föntebb láttuk, a négy evangelium oláh fordítását tartalmazza. De terjedelemre is van különbség közöttük. A Karatajev által használt példány 30 nyolczleveles teljes íven kívül a 31. ív két lapnyi töredékéből áll, melynek *utolsó* oldalát foglalják el a kolophon kezdőszavai. A csernekhegyi tetraevan-

¹ Magyar Könyv-Szemle i. h.

gelium teljes példánya is 31 ívre terjed ugyan, de a kolophon itt az utolsó (246.) levél *első* oldalát foglalja el s ez oldalon be is van fejezve. Ugy látszik tehát, hogy Biegner kiadásában két tetraevangelium létezett, egy ó-szláv és egy oláh nyelvű, mindkettő brassói nyomdatermék, s majdnem egyenlő terjedelmű, egymáshoz közel fekvő évekből s az előbbi hihetőleg az utóbbi oláh kiadásnak is mintájául szolgálva.

Ekkép az eddigi szláv bibliographusok által legrégibbnek tartott Biegner-féle tetraevangelium az erdélyi és oláhországi czirill nyomtatványok sorában korra nézve nem foglalhatja el az első helyet, mely ilyen módon az 1510-iki Oktoichot illeti meg; és ha e tetraevangelium ismertetői az 1512-iki evangéliumot a Biegner-féle mintájára nyomtatottnak állítják, a fentebbiek után, azt hiszem, a tételt megfordíthatjuk: az 1512-iki nyomtatás szolgált Biegner kiadásának mintájául.

Ellenben azonosnak kell felismernünk e tetraevangeliumot a Szabó Károly RMK. II. kötetében 82. szám alatt említett, *Benkner János*-nak tulajdonított oláh bibliafordítással, melynek nyomtatási éve itt számítási hibából 1560-ra van téve. Szabó e kiadásra vonatkozó adatait *Trausch*-tól veszi,¹ s megjegyzi, hogy az ma egyetlen példányban sem ismeretes.

A fentebbiekből a következő bibliographiai eredményeket reasszumálhatjuk:

1. Az erdélyi és oláhországi ó-szláv czirill betűs nyomtatványok legrégibbje nem a Biegner-féle tetra evangelium, hanem az 1512-iki kiadás.

2. Biegner Jánostól két evangelium-kiadás maradt fent a XVI. század közepéről, egy szerb, melynek nyomtatási helye és ideje csonka példányaiból biztosan nem állapítható meg, és egy oláh fordítás, mely Brassóban, 1561-ben látott napvilágot.

3. Ez utóbbi tetraevangelium azonos a Szabó Károlynál (RMK. II. kötet, 82. sz. a.) Benkner 1560-iki brassói kiadványaként említett könyvvel, ez idő szerint a legrégibb oláh evangelium-kiadás, és csak egyetlen példányban ismeretes, a csernekhegyi kolostorében, mely e rövid bemutató sorok alapjául szolgált.

¹ Schriftsteller-Lexicon, I. k. 103—104. l.

HAZÁNKAT ÉRDEKLŐ KÜLFÖLDI SZEMLE.

AZ ANTWERPENI BIBLIOGRAPHIAI CONGRESSUS.

CSONTOSI JÁNOSTÓL.

Antwerpenben ez évi augusztus 7-ik, 8-ik és 9-ik napján Plantin Kristóf halálának 300-ik évfordulója alkalmából, az antwerpeni Plantin-Múzeum kezdeményezéséből nemzetközi bibliographiai congressus tartatott, mely a bibliographia, könyvtudomány, könyvkiadás, könyvkereskedés, nyomdászat, könyvkötészet, nemzetközi könyvtári és könyvárusi forgalom és más rokon disciplinák körébe vágó kérdések megbeszélésével foglalkozott és melyen Európa különbözői államaiból mintegy 250 szakférfiú vett részt.

• Ezen congressuson e sorok írója a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium megbízásából a M. Nemzeti Múzeum képviselőjében részt vevén, kötelességemnek tartom annak tárgyalásairól és eredményéről a jelen közleményben beszámolni

*

Az antwerpeni bibliographiai congressusra a fővárosi intézetek közül a tudomány-egyetem és a M. Nemzeti Múzeum könyvtára kapott meghívót.

A meghívás a nyári szünidőben érkezvén a M. N. Múzeumba, mikor Majláth Béla könyvtárőr szabadságon volt, e sorok írójának, mint a könyvtári hivatal ez idő szerinti vezetőjének jutott feladatául a congressusra a M. N. Múzeum igazgatóságának figyelmét felhívni s az intézetnek azon való képviseltetése iránt javaslatot tenni.

E czélból Pulszky Ferenczhez, a M. Nemzeti Múzeum igazgatójához indokolt felterjesztést tett, melynek szövege a következő:

Méltóságos Igazgató Úr!

Antwerpenben, Plantin Kristóf XVI. századi antwerpeni nyomdász halálának 300-ik évfordulójára, ki Antwerpenben az 1555—1589-ki időszakban a nyomdászat mesterségét meghonosította s a virágzás és nyomdai technika oly magas fokára emelte, hogy nyomtatványait, melyeknek száma az «Annales Plantinienses» tanúsága szerint az 1200 kötetet meghaladja, az egyenletes nyomás, elegáns izlés és finom kiállítás tekintetében méltán a nyomdászat legkiválóbb termékeihez, a velencei Aldusok, a párisi Stephanusok és a baseli Frobeniusok könyveihez sorozhatjuk, s ki főleg a soknyelvű biblia: a «Biblia Polyglotta» című, nyolcz ívrétű kötetből álló munka kiadásával oly nyomdai terméket hozott létre, mely a nyomdászat történetében még ma is ritkítja párját, f. é. augusztus 7-én, 8-án és 9-én az első nemzetközi bibliographiai congressus nyílik meg, mely a könyvtártudomány, bibliographia, könyvkereskedés, nyomdászat és más rokon tudományok körébe vágó kérdések megvitatásával fog foglalkozni, s megállapodásai úgy a nemzetközi könyvtártudományi, bibliographiai, könyvárusi és könyynyomdászati viszonyokra, valamint az európai könyvtárak egymás közti érintkezéseire nézve irányadó kihatással lesznek.

Ezen bibliographiai congressus alkalmából az antwerpeni Plantin-Moretus-Múzeum könyvészeti és nyomdászati kiállítást rendez, mely az egykori Plantin-nyomda eredeti felszerelésén, termékein és 300 éves nyomdászati emlékein kívül a modern nyomdászat összes graphikai vívmányait fogja lehetőleg teljesen feltüntetni.

Ki lesznek állítva: a) A betűöntés és betűmetszés különböző gépei, szerszámai, eszközei és termékei. b) Papir, papirgépek, a papirgyártáshoz szükséges kellékek és eszközök. c) Különböző rendszerű sajtók és kellékek, a nyomtatáshoz szükséges motorok. d) Nyomdafesték és nyomdaszinek. e) A könyv illusztrációjához szükséges graphikai művészetek (czinkographia, photographia, phototypia, lithographia, chromolithographia stb.). f) Könyvek, az ókori könyvektől kezdve napjainkig, a Plantin-nyomda összes nyomtatványai és felszerelvényei és az európai régi és új nyomdák legkiválóbb termékei. g) Régi és új könyvkötések, a kötéshez

szükséges gépek és szerszámok a középkortól kezdve az új-korig.
h) Könyvtári bútorok, régi és új könyvszekrények, állványok, asztalok, katalógus-minták, czédula-katalógusoknak való tokok és fiókok, olvasóterem-berendezés, különféle könyvtári signaturák és blanquettek stb.

Midőn ezen bibliographiai kiállításra, mely főleg az általunk kevésbé ismert belga és francia könyvtári, bibliographiai és nyomdászati viszonyok megismerésére nyújt instructiv alkalmat Méltóságod nagybecsű figyelmét felhívni bátorkodom, mely tisztelettel kérem az ügy érdekében Méltóságos Igazgató urat, hogy engem, ki 16 év óta főleg bibliographiai, kézirat- és könyvtártudományi tanulmányokkal foglalkozom, s ezen idő alatt kormánysegélylyel a legtöbb német és olaszországi könyvtárban nem eredménytelenül kutattam, ezen kiállítás tanulmányozására kormánysegélylyel Antwerpenbe kiküldeni, illetőleg a nagyméltóságú, vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak kiküldetésre ajánlani méltóztassék.

A kiállítás a francia, belga és hollandi bibliographiai és nyomdászati vívmányokat s ezeknek önállóságát a német bibliographiával és nyomdászattal szemben fogja dokumentálni.

És ha figyelembe vesszük, hogy a mi egész műveltségünk és tudományunk német emlékün táplálkozik, továbbá, hogy könyvtáraink rendezési tervezete és bibliographiai módszerünk német elveken alapszik, úgy az ügy érdekében kívánatosnak kell tartanom, hogy ezen francia elveken alapuló kiállítást közülünk is valaki megtekintse és tanulmányozza.

Hogy az antwerpeni Plantin-Múzeum páratlan gyűjteményeinek tanulmányozása magában véve is sokoldalú tanulságot nyújt a bibliographushnak, ki itt a Plantin-nyomda 300 éves történeti fejlődésének összes emlékeit a XVI. századtól kezdve a XIX. századig a maguk eredeti és csonkítatlan állapotukban tanulmányozhatja s fogalmat nyerhet egy XVI. századbeli nagyszabású nyomda teljes felszereléséről és berendezéséről, műüzléséről és a tudomány szolgálatában kifejtett 300 éves működésének eredményéről, ezt Méltóságod előtt bizonyítanom fölösleges.

De nem ezen szempont az, melyért a congressuson résztvenni óhajtanék.

A Plantin-Múzeum gyűjteményeit irodalmi szakleírásokból

ismerem s ha alkalmam lesz a brüsseli királyi könyvtár Corvin-Missalejét a helyszinén tanulmányozhatni, megtekinthetem akkor a Brüsseltől egy órányira lévő antwerpeni Plantin-Múzeumot is.

Az indító ok, mely engem az antwerpeni congressuson résztvenni késztet, a következő: Mi ez esztendőben ünnepeltük Mátyás király halálának négyszázadik évfordulóját, kinek egyik legnagyobb alkotását a budai Corvina-könyvtár képezi. Ezen könyvtárról a világirodalomban még a szakemberek közt is sok téves nézet uralkodik, melyeket helyreigazítanunk a mi hazafias kötelességünk. Tizenöt évi könyvtári kutatásaimban szomorúan tapasztaltam, hogy még a külföldi szakemberek sem ismerik a Corvina maradványainak characterét, czímerét és bőrkötését, melyeknek alapján a codexeket Mátyás király könyvtárának vindikálhatjuk.

Azt hiszem, hogy az antwerpeni congressus igen kedvező alkalom arra, hogy a Corvina-kérdést az itt egybegyűlt szakférfiakkal megismertessük, s figyelmüket a Corvin-codexek sajátosságaira felhívjuk. E szakférfiak túlnyomó részben könyvtárnokok és bibliographusok lévén, ha a Corvin-codexek characterével megismerkednek, segédkezet nyújthatnak nekünk a még külföldön lappangó Corvin-codexek felkutatásában, s adalékaikkal hozzájárulhatnak a Corvina-könyvtár általunk célba vett irodalmi reconstitúciójának integritásához.

Ezért az ügy érdekében időszerűnek tartanám: *Először*: Hogy a múzeumi könyvtár gazdag fényképmásolat-gyűjteményéből a Corvina legnevezetesebb maradványainak címlapjait és bőrkötéseit az antwerpeni congressus szakférfiainak bemutassuk s figyelmüket a Corvin-codexek sajátosságaira felhívjuk. Ez esetben készséggel ajánlkozom a congressuson német vagy latin előadás tartására s kérem Méltóságodat, hogy e célra a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszterium engedélyét részemre kieszaközlöni méltóztassék, hogy a fényképmásolatokat téritvény mellett Antwerpenbe két heti használatra magammal vihessem és a congressus tagjainak bemutathassam. *Másodszor*: Tekintve, hogy Mátyás király könyvtárának bőrkötései egy önálló magyar könyvkötői styllt képviselnek, melyhez hasonlót a renaissancekori bőrkötések közt sehol sem találunk; tekintve, hogy ezen bőrkötések oly jellemzők, hogy ezeknek alapján a Corvin-codexek akkor is

felismerhetők és meghatározhatók, ha címlapjukról a Corvin-czímer hiányzik; végül tekintve, hogy ezen könyvkötői styl, melyet mi voltunk szerencsések felderíteni és megállapítani, az általános bibliographiában és a könyvkötészet történetében egészen ismeretlen: óhajtanék a congressuson a M. Nemzeti Múzeum nevében Mátyás király könyvtárának bőrkötéseiről indokolt indítványt tenni, mely ha elfogadtatnék, a congressus Compte-Rendu-jében látna napvilágot s Mátyás király könyvtárának bőrkötéseit nemcsak szélesebb körben megismertetné, de a specificus nemzeti Corvin-féle könyvkötői stylt nemzetközi színvonalra emelné.

Részünkről ez volna szerény nézetem szerint Mátyás király halála 400-ik évfordulójának méltó megünneplése, mely nyomot hagyna az európai culturtörténetben, a szakférfiak figyelmét a Corvina felé irányozná, a könyvkötészet történetét egy ismeretlen styllel gazdagítaná s a Corvina-könyvtár bőrkötéseinek ismeretét a világirodalomban mindenkorra megörökítené.

S mivel indítványomnak csak úgy volna gyakorlati eredménye, ha a jellemző Corvin-bőrkötéseket egy sikerült facsimilevel illusztrálnám, mély tisztelettel arra kérem Meltóságos Igazgató Urat, kegyeskedjék megengedni, hogy azon esetre, ha indítványom a congressus által elfogadtatnék, ily facsimilét az említett Compte-Rendu számára a M. N. Múzeum költségén csináltassak.

Boldog emlékü Horváth Istvánnak örök dicsőségét fogja képezni, hogy a Sylvestre «Paleographie Universelle» czimű monumentalis vállalatban, mely a világ összes népeinek legrégibb irott és festett emlékeit színes facsimilekben reproducálva tünteti fel, a két legrégibb magyar nyelvemléket: a Pray-codexet és a bécsi magyar codexet sikerült facsimilekben megörökítette, s a magyar középkori könyvirás két legrégibb emléket a világirodalom keretébe beillesztette, azt hiszem, mi nem kisebb szolgálatot teszünk a hazai culturának akkor, ha Mátyás király halálának 400-ik évfordulóján egy nemzetközi bibliographiai vállalatban megörökítjük a Corvina maradványainak jellemző bőrkötését, ezt a külföldi szakférfiakkal megismertetjük s bemutatjuk nekik a renaissance legkiválóbb magyar bibliographiai hagyományait.

Ezen hazánkban keletkezett, hazánkiai által felderített és megállapított magyar könyvkötői styl helyet kér a könyvkötészet általános történetében s midőn azt szélesebb körben a külföldi

szakférfiakkal megismertetjük a Corvin-kötés nemzeti characterét nemzetközi bibliographiai fontosságra emeljük.

Igy Plantin Kristóf halálának 300-ik évfordulóján a Plantin traditiókkal párhuzamosan ünnepelni fogjuk Corvin Mátyás 400 éves bibliographiai traditióit s közkinccsé teszszük ezeket az európai szakirodalomban.

Ezen két szempontból óhajtanék az antwerpeni bibliographiai congresszuson résztvenni, ezért ajánlom kérésemet. Méltóságos Igazgató Úr nagybecsű figyelmében.

Indítványom szövegét, ha a nagyméltóságú miniszterium a M. N. Múzeum képviselőjével a congresszuson megtisztel, közölni fogom jóváhagyás végett Méltóságoddal.

Ezek után fogadja Méltóságos Igazgató Úr kitünő tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1890. jul. 15-én

Méltóságos Igazgató Úrnak

alázatos szolgája

Csontos János,

múzeumi könyvtári segédőr mint a
könyvtári hivatal ez idő szerinti vezetője.

Ezen felterjesztést Pulszky Ferencz muzeumi igazgató egész terjedelmében magáévá tette s kiküldetésem az antwerpeni congressusra a M. N. Múzeum képviselőjében a vallás és közoktatási m. kir. miniszteriumnak melegen ajánlotta.

Ennek következtében a vallás és közoktatási m. kir. miniszterium megbízott azzal, hogy az antwerpeni bibliographiai congressuson a M. N. Múzeumot képviseljem.

Hivatalos kiküldetésem befejezett dolog lévén, Mátyás király könyvtárának bőrkötéseiről a következő indítványt nyújtottam be a M. N. Múzeum Igazgatóságához jóváhagyás végett:

Indítvány Mátyás király könyvtárának bőrkötéseiről.

Tekintve, hogy Corvin Mátyás király egyik legnagyobb alkotásának, a róla nevezett Corvina-könyvtárnak bőrkötései, melyek 40 európai könyvtárnak cimeliáit képezik s elszórt maradványaikban az egykori hirneves könyvtár régi dicsőségét hirdetik, oly jellemzők és typicusak, hogy decorativ tekintetben minden más közép-

kori és renaissance-kori bőrkötéstől különböznek; tekintve, hogy az ezeken fenmaradt aranyos virágdiszítések, úgy az aranynak borítéktáblákon préselt diszítésekre való korai alkalmazásánál, mint a motívumok eredetiségénél fogva, a könyvkötészet történetében ekkorig kellően méltatva nincsenek; tekintve, hogy ezen jellemző bőrkötésekből, (melyek sötétvörös vagy barna bőrön vakon préselt arabesk-diszítés mellett, túlnyomóan virágos aranydiszítéseket, stylizált tulipánokat, a táblák közepén Magyar- és Csehország egyesített koronás címérét, néha pedig külön paizsban az ágon álló, csőrében gyűrűt tartó hollót különböző csoportosításban, de mindig ugyanazon motívumokkal tüntetik fel) a kéziratok Corvin jelleme akkor is meghatározható, ha ezek címlapjáról a Corvin-címer hiányzik; tekintve, hogy ezen bőrkötések általános bibliographiai és könyvkötészeti szempontból azért birnak fontossággal, mert egy ekkorig ismeretlen önálló könyvkötői styl jellemét tartották fenn, mely a Grolier-stylnél 100 évvel régiebb: mondja ki az antwerpeni bibliographiai congressus, hogy a Corvina-könyvtár bőrkötéseit az általános bibliographia, különösen pedig a renaissance-kori könyvkötészet szempontjából fontosaknak és jellemzőknek tartja, ezekre a szakferfiak figyelmét felhívja és megismertetésük céljából ezeknek jellemző facsimiléjét a Congressus Comptendu-jébe a budapesti Magyar Nemzeti Múzeum kívánságára és költségére felveszi.

A budapesti Magyar Nemzeti Múzeum nevében az antwerpeni bibliographiai congressushoz beadja:

Budapest, 1890. júl. 25-én

Csontos János,

múzeumi könyvtárőr helyettes.

Pulszky Ferencz az indítvány szövegét jóváhagyván, ezt Kereszty István könyvtári gyakornok franczia nyelvre lefordította, Pulszky Ferencz revideálta és július 25-én elküldtük postán Antwerpenbe az előkészítő bizottság elnökségéhez.

A M. N. Múzeum a congressusi meghívót július havában kapván, mikor a congressus programja, osztályai és tisztviselői meg voltak állapítva, sietni kellett az indítványnyal, hogy ezt az előkészítő bizottság még idejében előzetesen tárgyalhassa és a congressus I. osztályának (a hova az ügy tartozott) jelentést tegyen róla.

Ezután a könyvtár fényképmásolat-gyűjteményéből kiválo-

gattam 60 jellemző Corvin-börkötés- és Corvin-czímlap-másolatot gondosan becsomagoltam, baleset ellen biztosítottam és augusztus 2-ikán az igazgatóság engedélyével elküldtem postán előre Antwerpenbe, hogy mire én ide megérkezem, a csomag reám várjon és ha előadást tartok a Corvináról, kezemnél legyen.

Magam augusztus 3-ikán keltem útra s fél napi megszakítással, melyet a lipesei új könyvpiar-múzeum tanulmányozására fordítottam, egyhuzamban mentem Antwerpenbe, hova augusztus 6-ikán délből érkeztem meg.

Hogy a congressus iránt európaszerte, de különösen Franciaországban, Hollandiában és Belgiumban a szakférfiak közt, mily nagy érdeklődés nyilvánult, erről tanuskodik a következő két névjegyzék, melyet az előkészítő bizottság a congressusra jelentkezőkről közrebocsátott s melyet itt egész terjedelmében közlünk.

Az első névjegyzék így szól:

I.

Liste des adhérents a la conférence du livre qui se tiendra a Anvers le 7, 8, et 9 Aout 1890.

Messieurs

VAN DEN PEEREBOOM, J. Ministre des chemins de fer, postes et télégraphes bibliophile.

LEJEUNE, JULES, Ministre de la Justice.

DE WAEL, LÉOPOLD, Bourgmestre de la ville d'Anvers.

VAN DEN NEST, ARTH., Échevin de la ville d'Anvers.

VAN RYSWYCK, JEAN, Échevin de la ville d'Anvers.

ADRIAENSEN, JEAN, Inspecteur cantonnale de l'enseignement primaire, Anvers.

ARCHIVIO STORICO GENTILIZIO, Milan.

ARNOLD, Th. J. J., Bibliothécaire-adjoint à la bibliothèque de l'Université de Gand.

AULIT, AUGUSTE, Homme de lettres, Anvers.

BAER, SIMON LÉOPOLD, Libraire, Francfort s/M.

BAILLENCOURT, RODOLPHE DE, dit Courcol, Notaire, trésorier de la société des antiquaires de la Morinie, St Omer (Pas-de-Calais).

BARACK, Dr KARL AUGUST, Bibliothécaire en chef de l'Université et de la Bibliothèque nationale, Strasbourg.

BEERTS, FRANS, Libraire, Anvers.

BELIN, HENRI, Secrétaire du Conseil du Cercle de la Librairie, Paris.

BELLEMANS, LOUIS, Bibliophile, Anvers.

BERGMANS, PAUL, Secrétaire-adjoint de la Commission de la Biographie Nationale, Gand.

BILLIET, PAUL, Redacteur du *Koophandel*, Anvers.

BLOCKHUYS, Jos., Commis de 1re classe à la Bibliothèque de la ville d'Anvers.

BLOMME, ARTHUR, Membre effectif de l'Académie d'Archéologie de Belgique, Termonde.

BOELE VAN HENSBRÖECK, Libraire, La Haye.

BOGHOUT, JAN FRANS VAN, Littérateur, Anvers.

BONDAM, A. C., Archiviste de l'État, Bois-le-duc.

BORGEAUD, GEORGES, Fabricant d'articles spéciaux pour bibliothèques, Paris.

BORGHT, A. VAN DER, Fondateur de caractères, Bruxelles.

BORMANS, STANISLAS, Administrateur inspecteur de l'Université de Liège.

BOSCH, AD. NICOLAS, Éditeur de l'*Annuaire de la librairie Belge*, Bruxelles.

BOSIERS, ERNEST, Avocat, Anvers.

BOUCHERY, JAN, Libraire, Anvers.

BRUYLANT-CHRISTOPHE, EM., Éditeur, Bruxelles.

BURDETT MASON, Bibliophile, Château de Sans (Basses Pyrénées).

BUSCHMANN, PAUL, Imprimeur, Anvers.

BUSCHMANN, GUSTAVE, Commis de 1re classe à la Bibliothèque de la ville d'Anvers.

BUSSE, Conseiller supérieur du Gouvernement, Directeur de l'imprimerie Impériale, Berlin.

CALLEWAERT FRÈRES, Libraires-Éditeurs, Bruxelles.

CAPRON, JULFS, Bibliophile, Ypres.

CASTEELE, DÉsirÉ VAN DE, Conservateur des archives de l'État à Liège.

CASTROVILLARE, Marquis Caietan Gallo de, Inspecteur des fouilles et des monuments antiques à Castrovillare, Italie.

CATALAN, EUGÈNE CHARLES, Bibliophile, Liège.

CATTREUX, LOUIS, Homme de lettres, Bruxelles.

CERCLE BELGE de la librairie, de l'imprimerie et des professions qui s'y rattachent, Bruxelles.

CERCLE de la librairie, Paris.

CHATROUSSE, JUST., Secrétaire-gérant du Cercle de la librairie, Paris.

CHÉRIÉ, A., Rédacteur de l'*Argus de la Presse*, Bruxelles.

CHRISTOPHERSEN, Consul général de Suède et Norvège, Anvers.

CLAESSENS, L., Relieur, Bruxelles.

CLARE HUDSON, Rév. J., M. A., Horncastle.

CLAY, C. J. et Sons, Imprimeurs de l'Université de Cambridge.

CLAEYS, G., Avocat, bibliothécaire, Bruges.

COGELS, PAUL, Bibliophile, président de l'Académie d'Archéologie de Belgique, Anvers.

COMITÉ d'inspection et d'achats de livres de la bibliothèque publique communale, Douai.

CORNELISSEN-LEBÈGUE, L., Libraire, Bruxelles.

CORNETTE, ARTHUR, Professeur à l'école Normale, Anvers.

- CORTYL, EUGÈNE, Secrétaire du Comité Flamand de France à Bailleul, Nord.
COSTENOBLE, HERMANN, Libraire-Éditeur, Iéna.
COSTER, AUGUSTE, Bibliophile, Bruxelles.
CRÉPIN, FRANÇOIS, Directeur du Jardin Botanique de l'État, Bruxelles.
CRUYSSSEN, A. C., VAN DER, Inspecteur l'enseignement primaire, Malines.
CUPÉRUS, N. J., Membre du Conseil Communal, Anvers.
CUYCK, FRANS VAN, Professeur à l'école normale de la ville d'Anvers.
DANEL, L., Imprimeur, Lille.
DAUBY, Directeur du *Moniteur*, délégué de Département de la Justice, Bruxelles.
DAUGNON, Comte J. J. DE, Vice-président du collège international et directeur de l'Archivio Storico Gentilizio, Milan.
DEBEER, TACO HAJO, Professeur, Amsterdam.
DEBOM, EMANUEL, Littérateur, Anvers.
DE BORCHGRAVE, J., Avocat, membre de la Chambre des Représentants, Bruxelles.
DE BRAEY, CH., Bibliophile, Anvers.
DE CASEMBROOT, L., Bibliothécaire du Conservatoire royal de musique à Bruxelles.
DECEULENEER, ADOLPHE, Professeur à l'Université, Gand.
DEDECKER, AUGUSTE, Relieur, Gand.
DE GOEY, ROGER, Professeur à l'Athénée royal et à l'école de Navigation de l'État, Ostende.
DE LAET, FRÉD., Greffier de la province, Anvers.
DE NOUE, V. ARS., Archéologue, Malmédy.
DE JAGER, A., de la firme : Héritiers B. Van Der Kamp, imprimeurs et éditeurs, Groningue.
DE KONINCK, AUG., Bibliothécaire adjoint de la Chambre des Représentants, Bruxelles.
DELALAIN, PAUL, Ancien Président du Cercle de la Librairie, Paris.
DELCOURT, JULES, Conseiller à la cour d'appel, Bruxelles.
DELMER, ALEX., Bibliothécaire de l'Université, Liège.
DELHASSE, FÉLIX, Éditeur-Libraire, Namur.
DELVAUX, VICTOR, Libraire-Éditeur, Namur.
DELVIGNE, Chanoine, Bibliophile, Bruxelles.
DE MONT, POL, Professeur à l'Athénée royal, Anvers.
DE ROEVER, N., Archiviste, Amsterdam.
DE SCHREVEL, CHANOINE, Directeur du Séminaire épiscopal, à Bruges.
DESCLÉE, Éditeur, Tournai.
DE SEYN-VERHOUGSTRAETE, H. Z. S., Éditeur, Roulers.
DESGUIN, DR VICTOR, Membre de l'académie royale de médecine de Belgique, Anvers.
DESLANDES, V., Directeur de l'imprimerie nationale, Lisbonne.
DE SMEDT, CHARLES, Président de la société des Bollandistes, Bruxelles.
DESTREE, J., Conservateur adjoint du musée royal d'antiquités et d'armures, Bruxelles.

- DESTRÉE, JULES, Artiste graveur, Mons.
 DESTRÉE, MADAME JULES, Artiste graveur, Mons.
 DE VINCK-DE WINNEZEELE, Baron, Bibliophile. Anvers.
 DE VINNE, THÉO., Imprimeur, New-York.
 DE VRIES, R. W. P., Secrétaire de la société royale d'archéologie Amsterdam.
 DEWALCQUE, GUSTAVE, Professeur à l'université de Liège.
 D'HONDT, PIETER, Bibliothécaire, Bruxelles.
 DOORSLAER-VERBEKEN, D. VAN, Imprimeur-Éditeur, Bruxelles.
 DRIES, J. VAN DEN, Administrateur de l'*Éscout*, Anvers.
 DUMERCY, CHARLES, Avocat, bibliophile, Anvers.
 DUMONT, JEAN, Directeur de l'école professionnelle de typographie, Bruxelles.
 DUNK, J. H., Libraire, Amsterdam.
 DYCKMANS, HENRY, Avocat, Anvers.
 DZIATZKO, professeur, bibliothécaire en chef de l'Université, Goettingue.
 ENGELBERT. JAN, EMLIUS, Directeur de ventes publiques, Rotterdam.
 ENSCHEDE, ADR. J., Archiviste, Haarlem.
 ERRERA, PAUL, Avocat, Bruxelles.
 FABIUS. A. V. J., Archiviste, Naarden.
 FAUCON, LUCIEN, Sous-conservateur de la bibliothèque et du musée de la ville de Paris.
 FÉTIS, EDOUARD, Conservateur en chef de la bibliothèque royale, Bruxelles.
 FORST, O., Libraire, Anvers.
 FRANÇOIS, Chef de division à l'administration centrale, délégué du département de la justice, Bruxelles.
 FREDERIKS, P. J., Directeur en chef adjoint du musée royal, Amsterdam.
 GANTRELLE, Jos, Professeur émérite à l'université de Gand.
 GARNETT, RICHARD, Conservateur des livres imprimés, British museum, Londres.
 GÉNARD, P., Archiviste de la ville d'Anvers.
 GIESEN, Jos., Avocat, Anvers.
 GILON, ERNEST, Éditeur, Verviers.
 GINN, et Co Éditeurs d'ouvrages classiques, Boston.
 GITTENS, FRANS, conseiller communal, Anvers.
 GOEMAERE, ARTHUR, Rédacteur en chef du *Précurseur*, ancien président de l'association de la presse Belge, Anvers.
 GOMEZ, MANÖEL, Bibliophile, Lisbonne.
 GOOVAERTS, ALPHONSE, Chef de section aux Archives Générales du Royaume, Bruxelles.
 GRANDGAIGNAGE, EDM., Directeur de l'Institut supérieur de Commerce, Anvers.
 GRANDJEAN, L., Ancien bibliothécaire de l'Université de Liège.
 GRANGES DE SURGÈRES, Marquis de, Membre de la Société des Bibliophiles contemporains de Paris, Nantes.
 GRESSIN-DUMOULIN, Eug., Rédacteur de l'*Opinion*, Anvers.
 GROESSER, JAC., Imprimeur, Conseiller communal, Anvers.

- GROSJEAN-MAUPIN, Libraire-éditeur, Nancy.
- HAARST, JOH. WIL. GEO VAN, Bibliothécaire de l'Université de Groningue.
- HAEGHEN, FERD. VAN DER, Bibliothécaire de l'Université de Gand.
- HANSEN, Dr C. J., Bibliothécaire de la ville d'Anvers.
- HARLEZ, le Chevalier CHARLES DE, Professeur de l'Université de Louvain.
- HASSELBRINK, F., Libraire, St-Gall.
- HAVRE, le Chevalier GUSTAVE VAN, Président des Bibliophiles Anversois
Anvers.
- HAYEZ, F., Imprimeur de l'Académie Royale, Bruxelles.
- HEBERT, LÉONCE, Libraire-éditeur, Paris.
- HEDELER, G., Éditeur du *Deutsch-Englisch-Französisch Export Journal*,
Leipzig.
- HENNE, ALEX., Membre de l'académie royale de Belgique, Bruxelles.
- HENNEQUIN, Lieutenant-Colonel, Directeur de l'institut cartographique militaire, Bruxelles.
- HENRARD, Général P., m Secrétaire de l'académie d'archéologie de Belgique,
Anvers.
- HENRY, LOUIS, Membre de l'académie royale de Belgique, professeur de
chimie à l'université de Louvain.
- HESSELS, J. H., Homme de lettres, Cambridge.
- HEUVELMANS, JEAN LOIS, Directeur de l'hôpital des Anglais, Liège.
- HEYMANS, VICTOR, Bibliophile, Malines.
- HEYWOOD, ABEL, et Son, Manchester.
- HILLE, JOS. VAN, (de la maison Ve De Backer), Imprimeur, Anvers.
- HOLLIER-LAROUSSE et Co, Imprimeurs-Éditeurs, Paris.
- HORMANN, Dr LUDWIG VON, Directeur de la Bibliothèque de l'Université
impériale, Innsbruck.
- HOSTE, AD., Imprimeur-Éditeur, Gand.
- HYMANS, HENRI, Conservateur du cabinet des Estampes à la Bibliothèque
Royale, Bruxelles.
- JENKINSON, FRANCIS, Bibliothécaire de l'Université de Cambridge.
- JORISSENNE, Dr, Bibliophile, Liège.
- JOUAUST, Imprimeur, Paris.
- KALFF, MARTIN, Rédacteur de l'*Algemeen Handelsblad*, Amsterdam.
- KAMP, Héritiers B. VAN DER, Imprimeurs, Groningue.
- KANTOROWICZ, MAX., Libraire, Milan.
- KNOETIG, B., Directeur de l'*Art de l'Imprimerie*, Bruxelles.
- KNUTTEL, Dr W. P. C., Employé à la Bibliothèque royale de la Haye.
- KOCKX, FR., Imprimeur, Conseiller communal, Anvers.
- KOEHLER, HUGO, Libraire, Leipzig.
- KOEHLER, K. FR., Librairie ancienne, Leipzig.
- KOUDRIAFFSKY, DE, Premier secrétaire de la Légation de Russie, Bruxelles.
- KUYCK, FR., VAN, Artiste peintre, Président de la section des arts plastiques
du Cercle Artistique, Anvers.

- LAPIERRE, EUGÈNE, Conservateur de la Bibliothèque publique de la ville de Toulouse.
- LAROCHE, P. M., Imprimeur, Arras.
- LEE, MAURITZ, VAN, Chef de division au Ministère de l'Intérieur, Bruxelles.
- LEEN, HUBERT, Directeur de la société pour la propagation de livres à bon marché, Bruxelles.
- LEPAIGE, CONSTANTIN, Professeur à l'université de Liège, membre de l'académie royale de Belgique.
- LEROI, PAUL, Rédacteur en chef de l'*Art*, du *Courrier de l'Art* et de la *Revue illustrée*, Paris.
- LEWIS, REV. S. S., Conservateur de la bibliothèque de Corpus Christi College, Cambridge.
- LOEBER Jr, J. A., Correspondant de l'*Illustrirte Zeitung für Buchbinderein*, Leiden.
- LOGEMAN, Professeur à l'université, Gand.
- LOMBAERTS, EDM., Bibliophile, Anvers.
- LONGIER, Société générale d'Éditions, Paris.
- LOOY, S. L. VAN, Libraire, Amsterdam.
- MAES, Jos., Éditeur-photographe, président de l'Association belge de photographie, Anvers.
- MAES, PAUL, Bibliothécaire de l'Université de Liège.
- MAGNUSKI, MARCEL, Directeur de l'École Estienne, Paris.
- MANCEAUX, HECTOR, Imprimeur-Éditeur, Mons.
- MANCEL, ÉMILE, Commissaire-général de la marine en retraite, Bibliophile, Dunkerque.
- MANTIN, GEORGES, Paris.
- MARSY (Comte de) Directeur de la Société Française d'Archéologie, Compiègne.
- MASSON, G., Ancien président du Cercle de la Librairie, membre de la Chambre de Commerce, Paris.
- MERZBACH, HENRY, Ancien éditeur, président de la classe de la Librairie et de l'Imprimerie belge à l'exposition de Paris 1889, Bruxelles.
- MICHIELS, F., Imprimeur en taille douce, Anvers.
- MOENS, W. H. Homme de lettres, Tweed Lymington, Hampshire.
- MOES, E. W. Archiviste-adjoint, Rotterdam.
- MONTGOMERY, ROBERT, Artiste peintre, Anvers.
- MOORTGAT, A., Professeur à l'Athénée, Anvers.
- MÖSSLY, J., Relieur, Anvers.
- MOTTE, ALPH., Relieur, successeur de Trautz-Bauzonnet, Paris.
- MULDER, JAN JORIS, Étudiant, Anvers.
- MULLER, Dr ALOÏS, Bibliothécaire de l'université impériale de Graz.
- MULLER, Dr PHIL., Bibliothécaire en chef de l'université, Iéna.
- NYHOFF, MARTINUS, Libraire, La Haye.
- OMONT, HENRI, Bibliothécaire au département des manuscrits de la bibliothèque nationale, Paris.
- OPPENHEIM, FÉLIX, Bibliophile, Paris.

- OS-DE WOLF, VAN, Éditeur, Anvers.
- PALME, VICTOR, Éditeur, directeur de l'*Ami des Livres*, Paris.
- PAVORD-SMITS, F. S. VAN DE, Littérateur et éditeur, Leide.
- PEETERS, CHARLES, Éditeur-Libraire, Louvain.
- PEPPERMILLER, HERM., Bibliothécaire à l'École Polytechnique, Aix-la-Chapelle.
- PERTHES, ERNST, (de la firme Frederik Andreas Perthes), Libraire-Éditeur, Gotha.
- PICARD, EDMOND, Avocat à la Cour de Cassation, Bruxelles.
- PICHOT, E., Imprimeur, Paris.
- PLON, EUGÈNE, Ancien président du Cercle de la Librairie, Paris.
- POLLAK, Dr H. J., Recteur-adjoint du Gymnasium Erasmianum, Rotterdam.
- QUAEDVLIEG, RICHARD, Rédacteur en chef de l'*Illustration Européenne* Bruxelles.
- REUSENS (Chanoine) Bibliothécaire de l'Université, Louvain.
- RIGOUTS, KAREL, Pharmacien, Anvers.
- RIVIÈRE, BENJAMIN, Bibliothécaire de la bibliothèque publique communale Douai.
- ROBBERS, J. G. Éditeur, Amsterdam.
- ROBERTS, W., Éditeur rédacteur du *Bookvorm*, Londres.
- ROBYNS, VICTOR, Avocat, Anvers.
- ROEDER, ALFRED, (Jos. Roeder et Co) Imprimeur, négociant en papier, Anvers.
- ROELANTS, HENDRIK ADRIAAN ALARIUS, Éditeur, Schiedam.
- ROOSES, MAX, Conservateur du Musée Plantin-Moretus, Anvers.
- ROSSEELS, EMM., Administrateur du Musée Plantin-Moretus, Anvers.
- ROUSSEAU, J., Directeur-général au Ministère de l'Intérieur et de l'Instruction Publique, Bruxelles.
- RUEFF, MAX., Libraire, Anvers.
- RUELENS, CHARLES, Conservateur à la Bibliothèque royale, Bruxelles.
- RUELENS, GEORGES, Avocat, Bruxelles.
- SCHAAF, J. H. L., Bibliophile, Haarlem.
- SCHAVYE, J., Relieur du Roi, Bruxelles.
- SCHILLEMANS (W. J. Thieme et Co), Éditeur, Zutphen.
- SCHOFFER, Président de la Société Royale d'Archéologie, Amsterdam.
- SCHOTT, Prof. THEOD., Bibliothécaire, Stuttgart.
- SCHUCK, LÉON, Marseille.
- SÉDARD, EUGÈNE, Directeur de l'*Intermédiaire des imprimeurs*, Lyon.
- SEGHERS, LOUIS, Lithographe, Anvers.
- SIEBER, Dr LOUIS, Bibliothécaire en chef de l'université, Bâle.
- SIFFER, A., Éditeur, Gand.
- SINKER, ROBERT, Bibliothécaire de Trinity College, Cambridge.
- SLEECKX, D., Inspecteur honoraire en chef de l'instruction primaire, Schaerbeek-Bruxelles.
- SMEKENS, THÉOPHILE, Président du tribunal civil, Anvers.
- SNIEDERS, Dr AUG., Rédacteur en chef du *Handelsblad*, Anvers.
- SOIL, EUCÈNE, Juge au tribunal civil, Tournay.

- SOMEREN, J. F. VAN, Bibliothécaire de l'Université, Utrecht.
SOROZE, Capitaine de Gendarmerie, Mons.
SOULICE, L., Bibliothécaire archiviste de la ville de Pau.
SPEYBSOUCK, AUG, VAN, Chanoine, Bruges.
SPITAEELS, D., Éditeur, Borgerhout.
STEIN, HENRI, Employé aux Archives nationales, Paris.
STERCK, JAN F. M., Libraire, Amsterdam.
STRATEN-PONTHOZ, Comte FRANÇOIS VAN DER, Président de la Société royale d'archéologie de Bruxelles.
SUSAN, C. H. L., Éditeur, La Haye.
SYTHOFF, A. W., Éditeur, Leide.
TEMPLIER, ARMAND président du Cercle de la Librairie, Paris.
TEN BRINK, JAN, Professeur à l'Université de Leide.
THEUNISSENS, L., Secrétaire des bibliophiles anversois, Anvers.
THIBAUT, CL., Imprimeur, Anvers.
THIEBAULT, CH., Avocat à la cour d'appel, Bruxelles.
TJEENK-WILLINK, Dr H. D., Éditeur, Haarlem.
TOOTILL, ELLIS, Graveur, Manchester.
TRACOU, PIERRE, Dr en médecine, Bibliothécaire en chef de l'université de Lille.
TRIGT, G. A. VAN, Libraire, Bruxelles.
T'SJOEN, E. H., Professeur, Bruxelles.
ULLENS, A., Chef de Cabinet du gouverneur de la province, Anvers.
UZANNE, OCTAVE, Bibliophile directeur du *Livre moderne*, Paris.
VALLUET, PAUL, Bibliothécaire à la faculté de théologie protestante à Montauban.
VARENBERGH, ÉMILE, Conseiller Provincial, archéologue, Gand.
VELD, ERN. VAN DE, Directeur de la librairie Vve Ferdinand Larcier Bruxelles.
VERCRUYSSÉ LÉOP., Courtrai.
VERDURE, PHILIBERT, Directeur de la *Tribune de Mons*, Mons.
VUYLSTEKE, JULES, Libraire, Gand.
WALDSTEIN, CHARLES, Litt. D. PH. D., Professeur d'archéologie classique à l'université de Cambridge.
WARENDORF, Jr. S. Éditeur, Amsterdam.
WAUWERMANS, Général H., Président de la société de Géographie, Anvers.
WAYLAND-KERSCHAW, S., Membre de la société des antiquaires, conservateur de la bibliothèque du palais de Lambeth, Londres.
WEALE W. H. JAMES, Littérateur, Londres.
WEBER, MAX, Graveur sur bois, Bruxelles.
WELCH, CHARLES, Bibliothécaire de la Corporation de la Cité de Londres (Guildhall), Londres.
WELSH, CHARLES, Éditeur, Associé de la maison Griffith, Harran, Okeden Welsh, Londres.
WEZELAAR, M. B., Bibliophile, Anvers.
WILLEMSSEN, GUSTAVE, Greffier au tribunal de commerce, St Nicolas (Waes).

WINAND-KLOCK, Éditeur, Hasselt.

WORMSER, J. A., de la firme Hoeveker en Zoon, Éditeurs-Libraires, Amsterdam.

WOUCTERS-VAN EYCK, HAMILCAR GUST-ALPH., Libraire, Anvers.

WOUTERS, VICTOR, Avocat, Président du *Cercle Artistique, Scientifique et Littéraire*, Anvers

WOUWERMANS, ARMAND, Bibliophile, Anvers.

YATES, JAMES, Conservateur de la Bibliothèque publique de Withkirk View Haltor, près de Leeds

ZACKAUER, Bibliothécaire de l'université de Sienne.

ZAHN, G. P. H., de la firme J. L. Beyers, Libraire, Utrecht.

ZECH-DUBIEZ, Imprimeur-Libraire, Braine-le-Comte.

ZEGGELEN, TH. H. VAN, (de la maison M. J. P. Van Santen), Imprimeur, Amsterdam.

ZUYLEN, ALBERT VAN, Avocat, Anvers.

ZUYLEN, Colonel G. E. V. L. VAN. La Haye.

Ezekén kívül a későbbben jelentkezőkről még egy második névjegyzéket is adtak ki, mely így szól:

II.

Seconde liste des adhérents a la conférence du livre qui se tiendra a Anvens le 7, 8, et 9 aout 1890.

Messieurs :

ASSCHE (AUG^{te} VAN), architecte, Gand.

BELINFANTE (AUG.), éditeur, La Haye.

BERGHE (R. VAN DEN), bibliothécaire-adjoint à l'Université de Gand.

BUREAU (LE) de l'Union internationale pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques, Berne.

CAROLY (GEORGES), avocat, Anvers.

CHARAVAY (EUGÈNE), directeur de *l'Imprimerie*, Journal de la Typographie et de la Librairie, Paris.

CLAESSENS (PAUL), relieur, Bruxelles.

CLAEYS (F.), librairie-éditeur, Bruges.

CLAEYS (GUST.), librairie-éditeur, Bruges.

CSONTOSI (JEAN), bibliothécaire du Musée National Hongrois de Budapest.

DEBIÈVBE (EUGÈNE), bibliothécaire en chef de la ville de Lille.

DELBEKE (AUGUSTE), avocat, Anvers.

DELLAFAILLE (RENÉ), bibliophile, Anvers.

DROOGENBROECK (J. A. VAN), délégué du ministre de l'Intérieur Bruxelles.

DURIEU (Dr W. N.), directeur de la bibliothèque de l'Université de Leiden.

HAEGHEN (VICTOR VAN DER), archiviste de la ville de Gand.

HAVERMANS (XAVIER), imprimeur-éditeur, Bruxelles.

- HETEREN (J. H. VAN), secrétaire et délégué de la «Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels, Amsterdam.
- HUF VAN BUREN (J.), littérateur, Tiel.
- KEYMEULEN (LOUIS VAN), professeur à l'Académie des Beaux-Arts d'Anvers.
- KORNDÖRFFER (J. P. S. W.), bibliothécaire de l'Académie Militaire. Bréda.
- LAMERTIN (HENRI), libraire, Bruxelles.
- LECLERCQ (EMILE), délégué du ministre de l'Intérieur, Bruxelles.
- MACALISTER (J. Y. W.), secrétaire honoraire de «the Library association of the united Kingdom», éditeur-rédacteur du «Library Magazine» Londres.
- MARLIN (JEAN), aide-bibliothécaire à l'Université de Liège.
- MASSON (LOUIS), contrôleur des mines, Béthune.
- MERTENS (AD.), imprimeur-lithographe, Bruxelles.
- MORSE STEPHENS (H.), bibliothécaire, Leeds.
- NIJPELS (EDUARD), libraire-imprimeur, Maastricht.
- OLTHOFF (FRANS), bibliophile, Anvers.
- SAINTENOY (PAUL), délégué et secrétaire général de la Société d'archéologie, de Bruxelles.
- SELE (H.), relieur, Anvers.
- STEENWEGE (F. VAN), professeur à l'Athénée Royal, Anvers.
- TALBOT BAINES REED, fondeur de caractères, Londres.
- THIEME (F. C. D.), vice-président et délégué de la «Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels,» Amsterdam.
- TIDEMAN (J.), conservateur des manuscrits à la bibliothèque royale de La Haye.
- TITZ (LOUIS), délégué de la Société d'Archéologie de Bruxelles.
- VALLE (V.), professeur à l'Institut supérieur de Commerce Anvers.
- VEN (FLOR. VAN DER), secrétaire général du Bureau de Bienfaisance. Anvers.
- VICAIRE (GEORGES), bibliographe. Paris.
- VORSTERMAN VAN OYEN (A.A.), généalogiste, La Haye.
- WAUWERMANS (P.), avocat, Bruxelles.
- WIERDELS (FERD.) bibliophile Amsterdam.
- WILHELM (FRIEDR.), libraire, Leipzig.
- WIJNMALEN (Dr TH. CH. L.), bibliothécaire en chef de la bibliothèque royale, La Haye.

Ezen névsorból azonban a congressuson többen hiányoztak.

Igy általánosan feltűnt a jelentkezett német szakferfiak távolléte, kik közül mindössze csak *Busse*, titkos tanácsos és a berlini császári nyomda igazgatója jött el. Ellenben nem jöttek el: *dr. Barack*, a strassburgi új egyetemi könyvtár megalkotója és reorganisatora, továbbá *dr. Dziatzko*, a göttingai egyetemi könyvtár igazgatója és az ottani egyetemen a könyvtártudományi és bibliographiai disciplinák rendes tanára, kit ez idő szerint a németországi könyvtárnokok közt elsőrendű organisatornak tartanak;

dr. Schott, a stuttgarti királyi könyvtár igazgatója és *dr. Sieber*, a bási egyetemi könyvtár igazgatója, ki az általam ismert európai könyvtárnokok közt egyike azon kevés szakférfiaknak, kiben a tudós és adminisztrátor kitűnő tulajdonságai ritka harmoniában egyesülnek; továbbá *dr. Müller*, a jénai, *dr. Müller*, a gráci és *dr. Hoermann*, az insbrucki egyetemi könyvtár igazgatója.

A francziák közül nem jött el *Omont*, a párizsi nemzeti könyvtár kézirat-conservatora, ki az európai könyvtárak görög kéziratainak legalaposabb ismerője; az angolok közül, hiányoztak a British Múzeum és az oxfordi könyvtár képviselői. A jelentkezők helyett azonban jöttek más szakférfiak, kiknek nevei a congressus nyomtatott lajstromában felvéve nincsenek, de kik a congressus tárgyalásaiban tevékeny részt vettek.

Ezek:

Dr. Lundsted, a stockholmi, *dr. Andersen*, a lund királyi könyvtárak conservatorai, *dr. Grosset*, a lyoni városi könyvtár custosa, és mások.

A congressuson résztvett szakférfiak túlnyomó részben belgák, hollandiak és francziák voltak, a kisebbik rész az angol, olasz, svéd, norvég, amerikai, német és magyar szakférfiakból került ki, kik négy, három két és egy tag által voltak képviselve. Az osztrákok közül senki sem jött el, Magyarországot én voltam egyedül szerencsés képviselhetni.

A congressus az antwerpeni «Cercle Artistique» helyiségében, augusztus 6-ikán rendezett ismerkedési estélylyel kezdődött, melyen mintegy 300 helybeli és idegen szakférfiú és könyvkedvelő vett részt.

A résztvevők közt a könyvtárnokok, levéltárnokok és bibliographusok többségben voltak, a könyvtárosok, könyvkiadók, nyomdászok, könyvkedvelők és írók kisebbséget képeztek.

Az ismerős könyvtárnokokból itt voltak: *Ruelens*, a brüsseli királyi könyvtár custosa és az «*Annales Plantinienses*» szerzője, kivel évek óta a Corvina érdekében leveleztem; *Durieu*, a leideni egyetemi könyvtár igazgatója, ki a régi dissertatiók kezelésére igen practicus rendszert talált fel, melyet a legtöbb németországi könyvtár elfogadott s kivel a cheltenhami Corvin-codexek ügyében voltam levelezésben; *dr. Lundsted*, a stockholmi kir. könyvtár igazgatója, kivel 1881-ben a krakkai Jagello-könyvtárban együtt dolgoztam és a kit első helyen kellett volna említenem: *Rooses Miksa*, a Plantin Múzeum conservatora, a congressus

kitűnő képzettségű titkára és genialis létrehozója, lelke és mindene, ki a congressus tárgyalásait vezette s kívül a Plantin-Múzeumban levő hungáricák érdekében szintén levelezésben voltam. Ezeken kívül itt volt *Baer*, a frankfurti tekintélyes antiquarius, kinek szakképzett felszólalásai a congressuson általános figyelemben részesültek.

Ezekon kívül megismerkedtem gróf *Daugnon*-nal, a milánói Archivio Storico Gentilizio igazgatójával és a congressus I. osztályának egyik elnökével, ki indítványunknak lelkes támogatója volt, *dr. Stein*-nal, a párizsi nemzeti levéltár fogalmazójával, *dr. Grosset*-tel, a lyoni városi könyvtárnokkal, *dr. Eymanns*-sal, a brüsseli királyi könyvtár custosával, *dr. Andersen*-nel, a lundi könyvtár custosával, *Busse* titkos tanácsossal és a berlini császári nyomda igazgatójával, *Buschmann Pál*, a kiváló antwerpeni kiadóval, és a congressus «Compte Rendu»-jének nyomdászával; *Chatrouss*-sal, a párizsi «Cercle de la Librairie» titkárával, *Plon*-nal, a hírneves párizsi szakíróval és kiadóval, kinek szakszerű előadása a könyvek alakjáról a congressuson és fényes kiállítású diszmunkái a bibliographiai kiállításon általános figyelmet keltettek, *Van der Haegennel*, a gandi egyetemi könyvtár igazgatójával, *Frederiks*-szel az amszterdami királyi múzeum igazgatójával, *Enschede* haarlemi levéltárnokkal, *Motte*-tal, a párizsi híres *Trautz Bauzonnet* könyvkötő cég utódjával, kinek utánzott Grolier-kötései, továbbá zománczos bőrmozsai és más modorú díszkötései, szépségök, művészi kivitelök, technikai tökéletességök és drágaságuk által (1000—5000 frank) bilincseltek le a congressus tagjainak figyelmét és más szakférfiakkal, kikkel könyvtártudományi és bibliographiai szakkérdésekben eszmét cseréltem és tőlük a belga, francia és könyvtártudományi és bibliographiai viszonyokról több tekintetben tájékozást nyertem.

A tulajdonképeni congressus aug. 7-én reggeli 9 órakor az antwerpeni «Cercle Artistique» szép, tágas helyiségében az osztályok megalakulásával és az elnökség és titkárság megválasztásával kezdődött és úgy volt szervezve, hogy délelőtt az osztályok üléseztek, délután pedig volt az ünnepélyes közgyűlés, melyen az osztályok által megvitatott és elfogadott kérdések a plenum elé új megvitatásra és szavazásra kerültek.

A congressus hivatalos nyelve a francia volt, ezen folytak a tanácskozások az osztályokban és a plenumban, szabad volt azonban minden európai nyelven beszélni s a congressus szervezői

gondoskodtak, hogy kellő számú tolmácsok, fordítók és gyorsírók álljanak a congressus rendelkezésére.

A congressus tagjaiból azonban csak az angolok beszéltek angolul és e sorok írója latinul, míg a többiek kivétel nélkül francia nyelven beszéltek.

Még a berlini császári nyomda igazgatója is francziául beszélt. Ily körülmények közt nem tartottam részemről sem oppor-tunusnak németül beszélni; s mivel a francia nyelvet csak annyira értem, hogy szótár segítségével a szakmámba vágó munkákat használhatom, kénytelen voltam a Corvina maradványairól szóló demonstratív előadásomat latin nyelven tartani, mely nyelv főleg a bibliographiában elfogadott terminus technicusoknál fogva a szak-
férfiak közt még ma is legalkalmasabb a közvetítésre.

A congressus elnöksége következőleg alakult meg. Tisztelet-beli elnökök: *Van den Peereboom*, belga közlekedési miniszter, Báró *Osy de Zegwaart*, antwerpeni tartományi elnök, *De Wael Lipót* antwerpeni polgármester és *De Renette-Moretus marquis tábornok*, a Plantin-Moretus családnak egyik sarja. Elnök: *Ruelens Károly*, a brüsszeli kir. könyvtár conservatora és a congressus közgyűléseinek vezetője, főtitkár: *Max Rooses*, a Plan-tin-Moretus Múzeum conservatora. Alelnökök: *Van der Nest*, antwerpeni hollandi főconsul, gróf *Daugnon*, a milanoi Archivio Storico Gentilizio igazgatója, *Plon*, a párizsi hírneves író és kiadó, Marquis *De Granges de Surgères*, nantesi könyvkedvelő, *Deslandes*, a lisszaboni nemzeti nyomda igazgatója, *Jean Ten Brink*, leideni egyetemi tanár, *Christophersen*, az antwerpeni svéd főconsul, *Busse*, a berlini császári nyomda igazgatója, *Morel*, a berni iro-dalom- és művészetpártoló egyesület titkára, I. E. *Schreck*, phila-delphiai könyvtárnok, *Durieu*, a leideni egyetemi könyvtár igazga-tója és Mr. *Charles Welch*, a londoni városház könyvtárnoka. Titkárok: Ch. *Dumercy*, antwerpeni ügyvéd, *Buschmann*, antwer-peni kiadó és *J. Bonchery*, antwerpeni író és könyvtáros.

Miután a congressus tagjait a belga kormány nevében *Van den Peereboom miniszter* és a város nevében *De Wael* polgár-mester üdvözölték, *Ruelens* elnök a congressust programmbeszéd-del nyitotta meg, melyben a congressus feladatát ecsetelve (tisz-tázni az eszméket és elvi megállapodásokat hozni létre azon kérdésekre nézve, melyek a könyv fogalmával bármily tekintetben összefügg-

nek) felszólította a tagokat, hogy három osztályba alakulva ezeknek elnökeit és titkárait válaszsák meg és fogjanak hozzá a hozzájuk utasított kérdések rendszeres tárgyalásához.

Az osztályokhoz utasított kérdések a következők voltak:

Az első osztály kérdései.

A könyv külső kiállítása, anyaga, technikai compositiója és főtartása.

A könyv alakjára nézve egy általános rendszer elfogadása.

A nyomdák betűinek általános és egyöntetű osztályozása.

Egyforma szabályok behozatala a kötetek, lapok, czímek, tartalommutató stb. jelzésére.

A könyv illusztrációjára és a könyv legjobb osztályozására vonatkozó kérdések, különös tekintettel ennek tartalmára a szerint, a mint az tudományos, irodalmi, művészeti, lithurgiai vagy más vonatkozású.

Könyvkötészet. Indítványok ezen mesterség fejlesztésére. A nyilvános könyvtárak könyvkötéseinek kérdése. Nemzetközi egyöntetűség létrehozása oly kiadványok kötésére nézve, melyekkel különböző államok kormányai egymás közt csereviszonyban vannak.

A második osztály kérdései.

A könyv szállítására és elárusítására vonatkozó kérdések.

A könyvszállítás és vámügy körébe eső kérdések.

A könyvvám eltörlése.

Indítványok a belga könyvkereskedés emelésére és egy nemzetközi könyvárusi szövetség létesítésére.

A szerző, kiadó és könyvárus közti viszony szabályozása, különös tekintettel a nyomtatott példányok számára, a százalékra és a szerző jogára.

A harmadik osztály kérdései.

A könyvek nyilvános használata és nemzetközi kikölcsönzése.

Nyilvános könyvtárak berendezése és nemzeti bibliographiák kiadása.

Egyforma alapelvek és rendszer megállapítása a nagy könyvtárak katalógusának szerkesztésére.

A különböző államok könyvtárainak egymásközi kölcsönös érintkezése, nyomtatványok és kéziratok kikölcsönzése és javaslat kidolgozása ezen viszony rendszeres szabályozására. A kidolgozandó javaslat a különböző államok kormányaival hozzájárulás végett közlendő.

A kormányok kölcsönös és törvényes szavatosságát szabályozó javaslat kidolgozása minden oly tárggyal szemben, mely az államvagyon kiegészítő részét képezi, különös tekintettel a nyilvános múzeumokra és könyvtárakra. A múzeumokból elidegenített és vásárlásra ajánlott tárgyak iránti álláspont. —

Ezen kérdéseket az osztályok a délelőtti üléseken tárgyalták és megállapodásaikat a délutáni közgyűlésen jelentették be, hol a kérdések fölött ismét új vita kezdődött, melyben mind a három osztály tagjai részt vettek és a kérdések fölött szavazattöbbséggel döntöttek.

Az osztályokban úgy mint a plenumban a kérdések mindegyikéhez, minden congressusi tag szabadon hozzá szólhatott, elvi határozatoknál azonban a congressus vezetői tekintettel voltak arra, hogy itt első sorban a specialis szakférfiak nézetei jussanak érvényre.

Mint minden úttörő intézmény, az antwerpeni congressus is a kezdet nehézségeivel küzdött.

Az az előnye mindenesetre megvolt, hogy a belga, hollandi és francia bibliographiai, könyvtártudományi, kiadói, nyomdászati és könyvtári viszonyokat a külföldi szakférfiakkal megismertette, ezen disciplinák képviselői közt élénkebb érintkezési kapcsolatot hozott létre, kiket közelebb hozott egymáshoz és impulzust adott sok oly kérdés szélesebb körben való megbeszélésére, melyekkel azelőtt egyes szakférfiak csak szűk körben foglalkoztak.

Hátránya volt, hogy programjába sokkal több kérdést vett fel, mint a mennyit a szervező bizottság képes volt előkészíteni és a congressus három nap alatt megvitatni, letárgyalni és tiszta hozni.

Némely kitűzött kérdés más országokban már régen meghaladott álláspontot képez, más kérdés ellenben oly nagy fontosságú volt, hogy még a könyvtártudományban és bibliographiában legelőhaladottabb országok sem döntöttek véglegesen benne, mivel az még eléggé megérve nincsen.

A kérdések sokasága okozta, hogy a congressus több kérdésben nem tudott határozatot hozni és némely felvetett, de meg nem oldott kérdést meghagyott továbbra is nyílt kérdésnek.

A congressus ülései úgy az osztályokban, mint a plenumban igen élénkek és érdekesek voltak s különösen a jelenlevő főúri és ügyvéd-könyvkedvelőknek nyújtottak alkalmat arra, hogy szép ékesszólással, de kevés tárgyismerettel sokat beszéljenek.

A vitában résztvevett szónokok közt a francziák és különösen a párizsiak vitték a vezérszerepet, kik igen jeles szakférfiakat küldöttek a congressusra.

Legszebben, legalaposabban és legtöbb hatással beszélt *Plon*, a hirneves párizsi kiadó és író, kinek előadása a könyv formatumáról nagyon tanulságos volt és a kérdés meritumát eldöntötte.

Nem szándékom azonban ezúttal a tárgyalás részleteire kiterjeszkedni.

Az alább olvasható határozatokból, melyeket, mint a congressus három napi tanácskozásának eredményét, egész terjedelmében közlök, megítélheti a t. olvasó azon eszmekört, melyben a congressus tárgyalásai mozogtak.

De néhány szóval kívánok megemlékezni azon indítványomról, melyet Mátyás király könyvtárának bőrkötéseiről a congressushoz benyújtottam s melynek elfogadására az ügy érdekében nagy súlyt fektettem.

Az indítvány szövegét közleményem elején ismertettem, tárgyalása pedig az első osztály augusztus 9-ikén tartott délelőtti ülésének napirendjére volt kitűzve.

Ez időre volt kitűzve az én előadásom is a Corvina maradványainak bőrkötéseiről.

A belga közlekedési viszonyok azonban nem engedik meg, hogy két kilogrammnál nagyobb csomag mint gyorsárú a levélpóstával szállíttassék, minek következtében az én tíz kilós csomagom a Corvin-czímlapok és bőrkötések másolataival a német határtól Antwerpenig mint teherszállítmány lett továbbítva és augusztus 6-ika helyett augusztus 9-én délelőtt érkezett Antwerpenbe.

Ezen késedelem következtében aug. 9-én délelőttre kitűzött előadásomat a délutáni közgyűlésre voltam kénytelen elhalasztani, mikor a fényképmásolatok már birtokomban voltak és a Corvin-

codexek jellemző bőrkötéseit és czimlapjait a congressus tagjainak bemutathattam.

A tárgyalás tehát az én előadásom nélkül kezdődött, a mit kezdetben indítványom sorsára nézve nem jó omennek tartottam.

Velem volt azonban a «Magyar Könyv-szemle» néhány folyama, melyekben a Corvina maradványainak czimlapjai és bőrkötései sikerült hasonlóan voltak reprodukálva, továbbá a múzeumi Curtius Corvin-codex bőrtáblájának Bajai Károly által nagyon ügyesen utánzott színes másolata, és Mátyás király és Beatrix királyné arczképeiről szóló értekezésem, melyeket az osztály tagjainak megmutattam és igyekeztem megnyerni őket indítványomnak. Felhoztam többi között, hogy az antwerpeni congressus dicsősége lesz egy ismeretlen renaissance-kori könyvkötői styllal gazdagítani a bibliographiát s midőn a Comptes Rendus-be a jellemző Corvin-bőrkötés színes facsimilijét felveszi — nemcsak az ügynek tesz vele szolgálatot, hanem a kiadványnak érdekességét is emeli.

Az osztály szakférfiai — mintegy 60-nan lehettek — nagy érdeklődéssel nézték az általam bemutatott facsimiléket s különösen az osztály elnökei, a milánói gróf *Daugnon*, a berlini *Busse*, a tagokból pedig *Motte*, a párizsi Trautz-Bauzonnet könyvkötő cég utóda és főnöke és *Destrée*, a brüsszeli királyi múzeum conservatora, indítványomat lelkesen támogatták és magukévá tették.

Több kérdés elintézése után napirendre került az én indítványom, melyet gróf *Daugnon* osztályelnök így jelentett be az osztálynak:

«Következik a budapesti Magyar Nemzeti Múzeum indítványa Mátyás király könyvtárának bőrkötéseiről, benyújtva Csontos János budapesti múzeumi könyvtárnok által.

Felkérem a titkár urat, hogy az indítvány szövegét olvassa fel».

Erre felszólalt egy ostendei ügyvéd és könyvkedvelő s azt kérdezte, hogy az indítvány miféle nyelven van szerkesztve? Miután az elnök megnyugtatta, hogy francziául és a titkár egész terjedelmében felolvassa az általunk beadott indítvány szövegét, melyet az egész osztály igen kedvezően fogadott.

Erre az elnök felszólította az osztály tagjait, hogy szóljanak

hozzá az indítványhoz, de szólásra senki sem jelentkezett, hanem több «helyes» és «elfogadjuk» kiáltások hangzottak.

Erre az elnök összegezve az indítványt, következőleg szólott:

Tisztelt osztály! Ezen indítvány évekig folytatott rendszeres kutatás eredménye, mely a renaissance könyvtári viszonyaihoz érdekes, az európai szakférfiak előtt kevésbé ismert adalékot nyújt s megismertet egy oly önálló könyvkötő-styllel, melyről ekkorig nem volt tudomásunk. Az antwerpeni congressusnak jutott osztályrészül ezen magyar szakférfiak által felderített stylt az európai szakférfiakkal szélesebb körben először megismertetni s midőn köszönetemet fejezném ki a budapesti M. Nemzeti Múzeumnak azon lelkes ügyszeretetért, melylyel velünk Mátyás király könyvtárának jellemző bőrkötéseit megismertetni s ennek egy színes facsimiléjét kiadványunk számára felajánlani sziveskedett, azt hiszem, az osztály helyeslésével találkozom midőn javaslatba hozom, hogy a budapesti Magyar Nemzeti Múzeum most felolvasott indítványát fogadjuk el közfelkiáltással.

Erre az osztály tagjai egyhangú helyesléssel válaszolták: Helyes Elfogadjuk. (Az indítványhoz mellékelt facsimilét lásd mellékletünkön)

Mire az elnök kimondotta a határozatot, hogy a budapesti Magyar Nemzeti Múzeum indítványa közfelkiáltással el van fogadva.

Ekkor én a következő szavakkal köszöntem meg az osztály határozatát.

Nomine mei et nomine Musaei Nationalis hungarici budapestinensis accipite sinceris animi mei grates pro gratiosa vestra resolutione. Propositio haec, quae in historia ligaturae librorum novum ut dicimus modum seu stylum notificat, nobis erat obligationi, vobis est honori, causae autem erit utilitati. Me et negotium nostrum gratiis et favoribus vestris porro commendo.

Ezen köszönetre az osztály tagjai még egyszer helyeslésbe törtek ki, az indítvány sikeréhez gratuláltak és ezzel az indítvány tárgyalása be volt fejezve.

Ezzel kiküldetésem tulajdonképeni célját elértem. Indítványunk lelkesedéssel el lett fogadva, bibliographiai törekvéseink eredményei az antwerpeni congressuson visszhangra találtak s mi bibliographusok, azon öntudattal fogadhatjuk a congressus határozatát, hogy a magyar bibliographiai irodalom művelésében kevésbé kedvező viszonyok közt megtettük kötelességünket a szak-

tudomány előbbrevitelében és hogy a külföldi szakférfiakkal e téren is kiálljuk a versenyt.

Hátra volt még a demonstratív előadás a délutáni közgyűlésen, melyhez a mellékletek még az antwerpeni vámházban feküdtek.

A mint délben vége volt az osztályülésnek, azonnal a vámházba hajtattam, hova a várva-várt csomag végre-valahára megérkezett.

De déli szünet lévén, mikor a vámhivatal zárva van, a nagy teremben harmadfél óráig vártam, míg a csomagot délután félháromkor átvehettem és vele egyenesen a congressus záró ülésére hajtattam.

A délutáni záró ülésen kihirdették a congressus határozatait, elfogadták az osztályok által közfelkiáltással elfogadott indítványokat, köztük a mienket is és megválasztották a congressus állandó bizottságát, elnökségét és titkárságát a második (Amsterdamban két év múlva tartandó) congressus előkészítésére. Ezek után pedig következett az én előadásom és az elnök záró és bucsúszava a congressus tagjaihoz.

A congressus által hozott határozatok a következők:

A congressus a könyv alakjára nézve három formatumot fogadott el, úgymint: foliot, quartot és octavot és kimondotta, hogy a francia kiadók mintájára a könyveket ezen három alak szerint tartja célszerűnek kiadatni s időszerűnek tartja a sokféle, határozatlan formatum megszüntetését. A lapszámozásra nézve abban állapodott meg, hogy a könyv felső lap szélére a lapszám, az alsó lap szélére pedig az ívszám signaturája legyen rányomva. Ezen nálunk általánosan elfogadott határozat azért hozatott, mert újabb időben különösen Hollandiában és Belgiumban némelyek az ív- és lapszámok jelzésére egészen megfordított sorrendet követtek.

Kivánatosnak mondatott ki egy nemzetközi nyomdászati egyesület alakítása, oly célból, hogy a betűk egyöntetű osztályozása és a formatumra való megállapodás egész Európában következetesen keresztülvitessék. E cél elérésére igen alkalmas volna nyomdászati szakiskolák létesítése.

Kimondatott, hogy minden könyv pontos tárgymutatóval láttassék el, mert ez a használatot megkönnyíti.

Kimondatott a mostani gyenge papír helyett erősebb papír használalának szükségessége a könyv fentartása érdekében.

Kimondatott, hogy kívánatos volna, ha a különböző államok kormányai törvényhozási kiadványaikra nézve csereviszonyba lépnének egymással és a kiadványok formatumát kölcsönös egyetértéssel egymásközt egyöntetűen megállapítanák.

Kimondatott, hogy kívánatos volna, ha a postaigazgatóságok, a kiadók és könyvárusok aláírási czéduláit mint megrendelési lapokat kezelnék és továbbítanák.

Kimondatott a könyvvám eltörlése és a postai könyvszállítmányoknak két kilogrammról öt kilogrammra való emelése.

Kimondatott, hogy czélszerűtlen törvényhozási úton a szerző és kiadó közti viszony dolgaiba avatkozni, mint ez Svájcban és Magyarországon történik és legczélszerűbb e kérdést a szerzőre és kiadóra bízni, mert a hivatalos beavatkozás ártalmára van az irodalom felvirágzásának.

Kimondatott a nemzeti bibliographiák kiadásának szükségesége és azon óhaj, hogy a nyilvános könyvtárak kézírataiknak catalogusát tegyék közzé, a hogy ezt most a franczia könyvtárak teszik.

Kimondatott a gyűjtők kívánságára, hogy a könyvtárak ritkaságai külön catalogusban lajstromoztassanak. Kimondatott az is, hogy a különböző országok nyilvános könyvtárai egymás közt élénkebb érintkezésbe lépjenek és könyvkölcsönzéseknél egymást kölcsönösen támogassák.

Egyéb kérdésekben határozat nem hozott.

Ezen határozatok leginkább Belgiumra való tekintettel hozattak.

Ezen határozatok kihirdetése után következett az én latin nyelvű szabad előadásom Mátyás király könyvtárának viszontagságairól és különösen a codexek jellemző bőrkötéseiről, czímlapjairól és czímereiről. Az előadást facsimilékkal kísérttem, a mit a congressus tagjai kedvezően fogadtak és örömüknek adtak kifejezést, hogy ily jeles könyvtár bőrkötését a congressus Comptes-Rendusnak jut osztályrészül a tudományos világgal megismertetni.

A kötések közül leginkább tetszett az erlangeni Corvin-codex táblája, mely Mátyás király relief arczképét tünteti fel, a czímlapokból pedig Attaventesnek czímlapjai.

Előadásom végén megköszöntem a congressus tagjainak figyelmét, melylyel előadásomat kísérték és emlékül kiosztottam *«Mátyás király és Beatrix királyné arczképei Corvin-codexek-*

ben» czímű értekezésem német kiadásából 100 példányt, melyet szívesen fogadtak.

Élénk helyeslés, eljenzés és kézszerítés követte előadásomat, mely után az elnök bucsúszava a congressus tárgyalásait bezárta.

A congressus zárulése után ünnepélyes fogadás volt a városházán, hol a congressus tagjait a polgármester a városi tanács élén üdvözölte és tőlük elbucúzott. Ezután az idegenek beírták neveiket a városházi vendégekönyvbe s ezzel a hivatalos fogadások sora be volt fejezve.

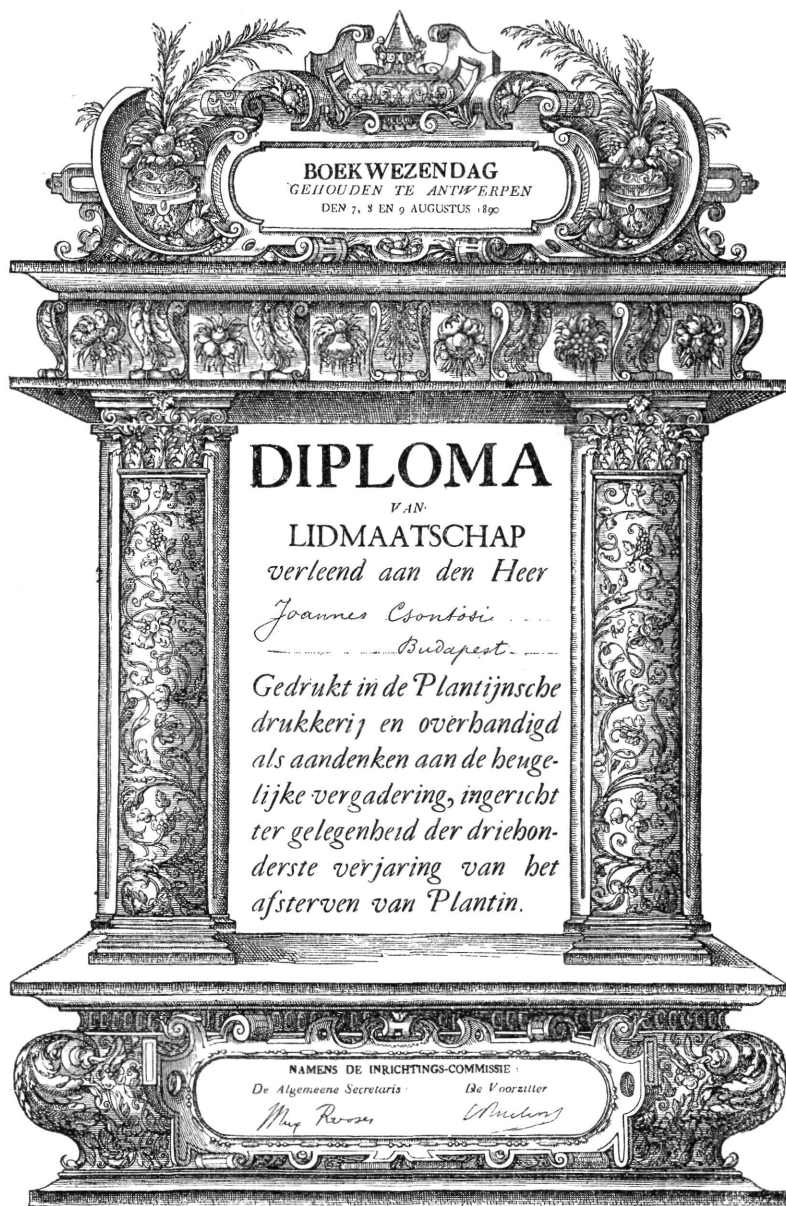
Minden tag, ki a congressuson részt vett, francia vagy flammand nyelvű díszoklevelet kapott, mely az 1836-ban működni megszűnt, de ez alkalomra újból működésbe hozott Plantin-nyomdában, a Plantin-nyomda clichéivel antwerpeni merített papirosra ívrétben készült és egy résztvevő tag nevére van kiállítva.

Ezen díszoklevélnek facsimilejét a 332. lapon találják olvasóink.

Az antwerpeni Plantin-múzeum.

Antwerpen városának egyik főnevezetessége a Plantin-múzeum, mely 300 éves nyomda berendezésével és nyomdászati emlékeivel egész Európában ritkítja párját.

Plantin Kristóf toursi születésű nyomdász 1557-ben Antwerpenben egy nagyszabású nyomdát alapított, mely a XVI. századbeli elsőrendű nyomdák közt kitűnő helyet foglalt el és párizsi Stephanusok, a velencei Aldusok és a bási Frobeniusok méltó versenytársa volt. — E nyomdát Plantin a fejlődés és műizlés magas fokára emelte s pápáktól és a spanyol királyoktól különös privilegiumokat eszközölt ki számára úgy, hogy missalék, breviariumok és psalteriumok nyomására kizárólagos privilegiummal hirt Európában s egyéb kiadványai is igen keresettek voltak a könyvpiaczen. Quellin, Rubens és Van Dyck, mint könyvillusztrátorok Plantin szolgálatában állottak és az általuk készített művészi címlapok és egyéb illusztrációk jelentékenyen járultak hozzá a Plantin-nyomda haladásához és hírnevének emeléséhez. Plantin egyik leányát elvette *Moretus* nyomdász, ki a Plantin-nyomdának művezetője, majd tulajdonos társa és Plantin halála után tulajdonosa és vezetője lett, s kitől a nyomda 300 éven keresztül nemzedékről nemzedékre a Plantin-Moretus család sarjaira szállt és

Hasonmás az 1890-diki antwerpeni bibliographiai congressus
diszokleveléről.

egész 1836-ig ugyanazon család birtokában ugyanazon kétemeletes házban maradt és működött. Ez évben beszüntette működését és mint a Plantin-Moretus család műgyűjteménye egész 1876-ig állott fön, mikor Antwerpen városa a nyomdát 300 éves összes felszereléseivel, műhelyeivel, műgyűjteményeivel, képtárával, könyvtárával, betű, dúcz, metszet, gép, levéltár és más tartozékaival a Plantin-Moretus örökösöktől félmillió frankért megvette és a Plantin-házból Plantin-múzeumot csinált, állandó müintézetet emelt a nyomdászat háromszáz éves emlékeinek s Antwerpen városát egy európai nevezetességgel gazdagította. A múzeumnak van öt tisztviselője és öt szolgálja és nagyon látogatott. A Plantin-nyomdának nyomdász bélyege: egy körzöt tartó kéz, mely fölött mondatszalogban: *labore et constantia* jeligék olvashatók. A körzőnek az a szára, mely le van szúrva, jelenti a constantiat, a forgó szár jelenti a labor-t. És a Plantin-család e két jeligéhez három századon keresztül hű maradt.

Ezen múzeumban a szakférfiú heteket és hónapokat tölthet és mindig újat és tanulságosat fog a gyűjteményben találni.

A múzeum képtárában megvan Mátyás király arczképe Jovius nyomán Rubenstól festve és egy egykorú arczképe Báthory Zsigmondnak. Mindkét kép ismeretes s Mátyás királyé hű másolatban megvan az országos arczképcsarnok gyűjteményében is.

A könyvtárban több nevezetes hungaricum van, mely a Plantin-nyomdában látott napvilágot.

Ezen múzeum különböző gyűjteményeiről más alkalommal szándékom részletesen írni. Ezúttal csak röviden jelezni akartam fontosságát.

Az antwerpeni bibliographiai és nyomdászati kiállítás.

Ezen kiállítás az antwerpeni iparcsarnok egyik szárnyában tartatott és főleg nyomdászati és könyvkötészeti tekintetben volt figyelemre méltó. Legszebb volt a párizsi «Cercle de la librairie» könyvkiállítása, mely az általa kiállított modern könyvesoportban, közönséges nyomásban, színes és polychrom nyomásban, különböző metszet-utánszatokban és egyéb díszmunkákban a nyomdai technikának oly haladását mutatta be, hogy könyveivel a con-

gressus tagjait méltó bámulatba ejtette. Általános volt a meggyőződés, hogy a nyomdászati technikában vagy jobban mondva a műnyomdászat terén a francziáktól az elsőséget senki el nem vitathatja. Különösen Plon díszkiadásai voltak szépek. A díszmunkák mellett a párizsi modern díszkötések, különösen pedig a Trautz-Bauzonnet czég által készített utánzott Grolier kötések tűntek fel, melyek, mint már említve volt, igen nagy értéket képviselnek. Ezen kívül könyvszekrények, könyvtári czédulaszorító gépek, czédula- és lajstromminták voltak a párizsi czégektől tekintélyes számban kiállítva.

Ezen kiállítás részletes leírását a Plantin-múzeum ismertetésével együtt más alkalommal adom.

Augusztus 9-én, a congressus utolsó napján, délután 6 órakor volt az ünnepélyes diszebéd, mely a congressusnak utolsó hivatalos actusát képezte.

Jelen voltak vagy 200-an, köztük a Plantin-Moretus család egyik férfisarja Rennette Moretus marquis. A banquetten legérdekesebbek voltak a toasztok, melyeket nyolcz nyelven tartottak. Az első toasztot mondta Ruelens a belga királyra, kinek a toasztot Ostendébe megsürgönyözték s ki még az ebéd alatt a megemlékezést megköszönte. A második toasztot Rooses mondta, felköszöntve a belga kormányt, Templier az antwerpeni polgármestert, Gittens flammand költő a congressus tagjait flammandul, Morel a congressus elnökségét francziául, Welch Roosest, a congressus főtitkárát angolul, gr. Daugnon a Plantin-Moretus család jelenlevő sarját olaszul köszöntötte fel, Busse francziául és németül a bibliographusok collegiálítására és egyetértésére ivott, Enschede az antwerpeni közönséget hollandi nyelven köszöntötte fel, dr. Lundstedt Ruelens-t, a congressus elnökét svédül, végül a programm szerint nekem magyarul kellett volna beszélnem. Én azonban izléstelenségnek tartottam olyan nyelven beszélni, melyet a társaságban senki sem ért, ezért toasztomat latin nyelven mondtam el és a végén beleszóltam néhány mondatot magyarul. Utolsó szónok levén, ezt az ügy érdekében méltóbbnak tartottam, s a következő beszéddel bucsuztam el a congressus tagjaitól.

«*Venerabile Praesidium!**Viri Ornatissimi!*

Veniam precor, si lingua vestra perpulchra loqui ita prout vellem minus gnarus, ea quae sentio lingua latina, quae est litterarum communis, proferre audeo.

Magnopere gaudeo, obtigisse mihi hunc honorem, ut tamquam repraesentans Musaei Nationalis hungarici Budapestinensis in medio vestri commorari, vestrarumque consultationum particeps esse potuerim. Gaudium isthoc multo plenius fit eo, quod vos propositionem nostram, quam vobis in negotio sic dictae ligaturae codicum Corvinianorum obtulimus, unanimitate votorum et concordii acclamatione adprobaveritis.

Propositio haec, quae in historia ligaturae librorum novum ut dicimus stylum seu modum notificat, stylum nempe aevo resurgentium literarum natum, in monumentis originalibus ad nos derivatum, industria nostra erutum et tamquam resultatum investigationum nostrarum vobiscum communicatum, nobis erat obligationi, vobis est honori, causae autem erit utilitati.

Vos celebratis trisaeculare anniversarium celeberrimi vestri *Christophori Plantin*, qui «labore et constantia» in operibus suis exegit sibi monumentum aere perennius, qui fundavit stirpem Plantinianorum immortalem, cuius rami per tria secula in emolumentum generis humani, in gloriam civitatis vestrae, et in honorem familiae eius de generatione in generationem floruerunt. Stirps haec veluti palma sub pondere ita sub onere trium saeculorum in servitio litteraturae jugiter crevit, et quo profundius penetravit radicibus in terram civitatis vestrae, corona sua eo altius petiit coelum et fructus tulit locupletissimos, qui et hodie admirationem nostram merentur.

Salve igitur stirps typographorum gloriosa, quam Plantin proprio Marte plantavit, familia eius «labore» et «constantia» rigavit, civitas Antwerpiensis zelo patriotico fovit et aluit et cui Superi dederunt incrementum

Sub umbra tua celebravimus conferentias nostras! Laudamus te, admiramur te et valedicimus tibi verbis poetae canentes: «Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt». Et cum Plantinum laudo simul et reipublicae vestrae Antwerpiensi honores depromo, quae nempe e domo Plantiniana fecit Musaeum Planti-

nianum, institutum hoc in suo genere unicum, ad quod confluent undique viri docti, ut a primis incunabilis usque ad novissima tempora in continuitate et integritate monumentorum studeant tri-saecularem historiam et progressum typographiae Plantiniana, et mirentur opera illa, quae familia Plantiniana, traditionibus fundatoris semper fidelis «labore» et «constantia» per tria saecula condidit et conservavit.

Sed sustinete paulisper, ut luce traditionum Plantinianarum ducam vos ad oras Danubii et dicam aliquid de traditionibus Corvinianis.

Anno 1473-io Budae, in metropoli Regni Hungariae exstitit jam typographia, in qua «*Chronicon Budense*» prodiit in lucem. Liber hic jam rarissimus nunc tantum in decem exemplaribus notus. Erat hoc tempore Matthiae Corvini* Regis Hungariae de stirpe illustri Hunyad, herois immortalis, qui Budae in palatio regali fundavit bibliothecam celeberrimam a suo nomine Corvinianam dictam, quae multitudine, elegantia et raritate codicum graecorum et latinorum omnes fere bibliothecas aevi renascentium literarum superabat.

Haec bibliotheca, multorum mille voluminum splendore ac valore insignis, ad cuius augmentum ac perfectionem Matthias rex annue 30,000 aureos expendebat, post mortem Mathiae regis, *cuius quadragesimum anniversarium recte hoc anno recolimus*, ob funestam regni sortem dispersa est in omnes fere regiones Europae. Per decursum quatuor saeculorum, post multas vicissitudines ita dissipata et destructa, ut e tot mille voluminibus vix 130 codices corviniani remanserint, et quidem 30 in Hungaria, 100 autem extra Hungariam, in 30 bibliothecis europaeis, ubi inter manuscriptorum cimelia conservantur et etiam qua rudera, pristinæ magnificentiae praebeant testimonium.

Inter hos pretiosissimum codicem, ab *Attavante de Attavantibus*, ab a. 1485—1487-um pictum et miniaturis elegantissimis ornatum conservat — uti vobis notum est — bibliotheca regia Bruxellensis.

Horum codicum Corvinianorum bibliographiam conscribere et bibliothecam Corvinianam e rudibus in literatura reconstruere

* Natus a. 1441, rex electus a. 1458, mortuus a. 1490.

anhelis desidero votis. Hoc fine jam ab annis plurimas bibliothecas Italiae et Germaniae pervestigavi. In his multa analecta in monumenta bibliothecam Corvinianam illustrantia collegi ac connotavi. Spero inceptum opus me brevi tempore ad finem perducturum. Nunc autem felicem me reputo, quod in tam illustri coetu, coram adeo condigno foro, in praesentia tot insignium virorum, quos amor librorum ac rei librariae zelus undique congregavit in unum de traditionibus Corvinianis nonnulla, ut existimo vestra attentione non indigna, hic proferre potuerim.

Apud vos peregit tranquilla potestas, quod violenta nequit, apud nos violentia iniqui temporis destruxit omnia. Vos conservatis, quod Plantinus struxit, nos colligimus fragmenta Corviniana ne pereant. Vobis monumenta typographiae Plantinianae integra remanserunt, nobis e tot mille voluminibus bibliothecae Corvinianae in patria vix remanserunt codices triginta et in bibliothecis extraneis codices centum. Vos in musaeo Plantiniano possidetis historiam vivam typographiae Plantinianae, nos e rudibus dispersis conamur Bibliothecam Corvinianam reconstruere saltem in literatura.

Et ut huic conatui et vos manum adjutricem benevole porrigatis, obtulimus vobis propositionem nostram, de ligatura codicum Corvinianorum, opera cuius characterem codicum Corvinianorum agnoscere et animadversionibus vestris ad perfectionem typographiae Corvinianae conferre possitis.

Vos propositionem nostram concordii acclamatione recepistis.

Accipite pro vestra nobili resolutione sinceras animi mei grates, et indulgete, ut et ego vobis acclamatione respondeam et grato animo et elevata voce dicam:

A congressus szervezőit, kik nekünk alkalmat nyújtottak arra, hogy indítványunkat Mátyás király könyvtárának bőrkötéseiről itt megtehessük, az úr Isten sokáig éltesse. Éljenek. Organisatores congressus ad multos annos vivant. Dixi».

A mint beszédemet befejeztem, a congressus tagjai lelkes éljenzésbe törtek ki, felkeltek helyeikről és hozzám jöttek gratulálni. Örültek, hogy a congressus alkalmi beszédeinek sorozata az én latin beszédemmel nyert befejezést. Ezután az elnök a táblát feloszlatta s a jelenlevők csoportokba oszolva még egy ideig a teremben együtt maradtak.

Szerényletlenség nélkül mondhatom, hogy a congressus tagjai ezen beszédemért annyi kitüntetéssel és elismeréssel halmoztak el, hogy sohasem fogom szivességekkel elfelejteni. Körülfogtak és örömköztetők ki a fölött, hogy a congressus szónoklatai közt latin beszéd is volt és szerencsésnek mondták Magyarországot, hol a latin nyelv *cultusa* annyira el van terjedve, hogy a magyar tudósok még most is latinul tudnak beszélni. Különösen hálával kell megemlékeznem a congressus ifjabb könyvtárnoki és levéltárnoki nemzedekéről, mely párizsi, lyoni, amsterdami, brüsseli és lundi könyvtárnokokból és levéltárnokokból összeverődve, ez estétől kezdve körülöttem csoportosult s azon négy nap alatt, melyet Antwerpenben még az itteni múzeumok és a bibliographiai kiállítás tanulmányozására töltöttem, annyi collegialis barátságot és ragaszkodást tanusítottak irántam, hogy szíves előzékenységek mindig emlékezetes lesz előttem. — Együtt néztük meg a múzeumokat, együtt beszélünk meg a congressus tárgyalásainak eredményét, együtt étkeztünk és a napirend megállapításánál, úgy mint egyéb kérdésekben annyi figyelemmel voltak irántam, hogy a döntést rendesen reám bízták. Ugy összebarátkoztunk, mintha csak egy intézetnél szolgálnánk. A közös szenvedély, a különböző nemzetiségek daczára, meghozta köztünk az érintkezési kapcsolatot, *et de personarum imparitate pariles nos fecit parilitas charitatis.*

Mikor elváltunk egymástól, megígérték, hogy Budapesten meg fognak látogatni.

Kutatásaimat Antwerpenben befejezve, aug. 13-án Brüsszelbe mentem, hol a királyi könyvtárban Mátyás király ismeretes Missalját behatóan megvizsgáltam és kutatásaimban több oly fontos körülményre jöttem rá, melyek az eddigi kutatók figyelmét elkerülték.

Igy, hogy csak egyet említsek, találtam a miniatűrök közt még két oly Mátyás arczképet, melyeket az eddigi kutatókból még senki sem vett észre, a codex ornamentikájában pedig több oly jellemző vonást és sajátyságot találtam, melyekből Attavantes könyvornamentikájának a Corvin-codexekben nyilvánuló characterét könnyebben megérthetjük, az Attavantes-féle Corvin-codexek és Attavantes által festett más kéziratok közti eltérést megmagyarázhatjuk és egy közös motívumra visszavezethetjük.

A brüsseli királyi könyvtár 9—3-ig lévén nyitva, ezen időt a Missale pontos megvizsgálására négy napig teljesen felhasználtam.

tam s oda törekedtem, hogy kutatásaimban semmi se kerülje el figyelmemet. Ezért a missálén kívül más kéziratot a könyvtárban nem használtam.

Ezen brüsseli kutatással antwerpeni tanulmányutamat befejeztem s midőn ennek eredményéről a jelen közleményben beszámolok, egyúttal tudomására hozom folyóiratunk t. olvasóinak, hogy az antwerpeni Plantin-múzeumról és az antwerpeni bibliographiai kiállításról, a jelen közlemény terjedelme miatt, más alkalommal teszek részletes jelentést.

Végül midőn közleményemet befejezem, kedves kötelességemnek tartom úgy Pulszky Ferencz múzeumi igazgatónak, mint Szalay Imre miniszteri tanácsosnak és a múzeumi ügyek referensének, de különösen gróf Csáky Albin miniszter úrnak az ügy és a magam nevében őszinte hálás köszönetemet kifejezni, hogy az antwerpeni bibliographiai congressus eszméjét felkarolták és nekem módot nyújtottak arra, hogy azon személyesen résztvehessek.

VEGYESEK.

— Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáráról.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára az 1890. év második felében 2123 kötet és füzet nyomtatvánnyal, 217 kötet kézirattal, 2881 oklevéllel, 11 fényképmásolattal és 11 negatívvel gyarapodott; és pedig *ajándéku*l kapott 208 kötet és füzet nyomtatványt, 91 kötet kéziratot, 1 oklevelet, *letéteményként* 830 darabot; *vásárolt* 425 kötet és füzet nyomtatványt, 126 kötet kéziratot, 2461 darab oklevelet és levelet, és 1 fényképmásolatot. A beérkezett köteles példányok száma 1630 kötet és füzet. Könyvek, kéziratok, oklevelek, pecsétlenyomatok, fénykép-másolatok és hirlapok vásárlására, továbbá könyvkötésre, könyvtári kiadványokra és más könyvtári czélokra 3834 frt 48 kr. fordítottatott. Az olvasók száma 6663 volt, kik 13,562 kötet nyomtatványt, 606 kötet kéziratot és 6192 oklevelet használtak. A könyvtáron kívül házi használatra 578 egyén 1925 kötet nyomtatványt kölcsönzött ki. Összesen tehát 7241 egyén használt 15,487 kötet nyomtatványt, 606 kötet kéziratot és 6192 oklevelet. A könyvtár állapotáról egyébként a könyvtár évi jelentése más helyen nyújt tájékoztatást.

— Jelentés a budapesti királyi magyar tudományegyetem könyvtárának rendezéséről, gyarapodásáról és forgalmáról 1890-ben.

Nagyméltóságú Gróf, Miniszter Úr!

Kegyelmes Uram!

Az egyetemi könyvtár 1890-ik évi forgalmáról és gyarapodásáról végjelentésemet van szerencsém excellentiádnak következőkben felterjeszteni.

A könyvtár a múlt évben excellentiádnak kegyes intézkedése folytán jelentékenyen gyarapodott a Bászeli-féle könyvtár

megszerzése által. E könyvtár 1947 mű s ezenkívül igen becses 1653 darab külföldi programm-gyűjteményből áll. Az átvitel a folyó év elején megtörténvén, azonnal hozzá látott a könyvtári személyzet feldolgozásához, s ez legnagyobb részében be is fejeztetett. A programmokon kívül több mű volt olyan, mely már régebben megszereztetett a könyvtár számára, s mint ilyen, Nagyméltóságod bölcse és kegyese intézkedése szerint, átadatik a philológiai szemináriumnak. Ezen művekről külön lajstrom készítettet, melynek egy példányát a jövő év elején bátor lesznek excellentiádnak betérjeszteni, s egy másik példányát a philológiai szeminárium igazgatóságának átadni, bevárván excellentiádnak kegyese intézkedését, hogy magok a művek is beszolgáltassanak.

Aránylag még fontosabb és jelentékenyebb az a gyarapodás, melylyel excellentiád a Wenzel-féle könyvtár megszerzése által intézetünket növelni kegyeskedett. Valóban rendkívül becses könyvtár ez, mely nagy értékű historiai, jogi és jogtörténelmi művekkel, s köztük ma már igen sok antiquarius úton is alig megszerezhető művel gazdagítja könyvtárunkat. Kiváló szakember által öntudatosan gyűjtött könyvtár ez, melyben hasonlóan bizonyára fognak másodpéldányok szép számmal találkozni, de a melynek abban áll főértéke, hogy a mi gyűjteményünket kiegészíti. Sok oly munka van a gyűjteményben, melynek hiányát mi élénken éreztük s melynek megvétele azoknak, kik irodalmi problémák megoldásával foglalkoznak, jó szolgálatot fog tenni.

Hogy két ilyen nagy és gazdag könyvtárnak feldolgozása az apróbb nyomtatványok feldolgozását legalább egy időre háttérbe szorítja, azt indokolnom sem kell; de azért, Kegyelmes uram, az se szünetelt. Egy a napdíjasok közül állandóan ezzel foglalkozott, s ezek közül is, mintegy 2000 munka fel lett dolgozva.

Ezenkívül, Kegyelmes Uram, a magyar vonatkozású munkák külön szakaszba való beosztása befejeztetett, sőt ezek fel is vétettek, számozattak s ilyen módon ezek rendezése befejeztetett, Folytattuk az Incunabulumok címsorozatát is, s valószínűleg a közelebbi évben már azon helyzetben lesznek, hogy ezek katalógusának kinyomtatása iránt is előterjesztést fogok excellentiádnak tehetni.

Az intézet másodpéldányai közül a történelmi szeminárium

359 művet választott ki, melyek excellentiád kegyes intézkedése következtében, a fentirt intézetnek már át is szolgáltattak.

Ujonnán vásárolt munkákkal is szépen gyarapodott könyvtárunk. Ezek részint rendes dotatióból, részint a beiktatási díjalapból befolyt összegből vásároltattak. Ezek feldolgozásával, Kegyelmes Uram, semmit se késtünk, s hogy ezen az úton mennyi munkával gyarapodott könyvtárunk, arról a jelen czímjegyzék ad számot.

Könyvtárunknak sem a Bászeli, sem a Wenzel-féle könyvtárak megvásárlásából származott gyarapodása nincs a czímjegyzékbe befoglalva, azok aránytalanul nagyra növelnék e czímjegyzéket, s minthogy azok könyvtárunknak régi állományát gyarapítják, a czímjegyzékbe fölvételöket mellőzhetőnek tartom.

A folyóiratok könyvtárát a múlt évben is igen számosan használták s használják folytonosan. Ez évben is sikerült a hézagok közül néhányat antiquariusi úton történt megvásárlás által kiegészíteni.

Sajnos vesztesség érte könyvtárunkat Páldy Lajos könyvtár-tiszt f. é. december 17-én történt halálával. Hosszas időn át a Nemzeti Múzeum könyvtárának rendezésében vett részt, innen az egyetemi könyvtárba lépett át s valódi ügyszeretettel szolgálta az intézetet. Hosszabb idő óta tartó betegeskedése sem tartá vissza a könyvtár szolgálatától, melynek érdekeit utolsó lehelletéig szíven viselte. Buzgó és lelkiismeretes tisztviselőt, őszinte igaz barátot veszítettünk benne.

És most áttérve könyvtárunk gyarapodására, van szerencsém excellentiádnak következőket jelenteni.

Az egyetemi könyvtár 1890-ben 1730 művet, 2242 kötettel, 41 darab apró nyomtatvánnyal szaporodott. E szaporodás legnagyobb részt a rendes évi dotatióból került ki, de ezenkívül adományozás útján is jutott a könyvtár intézetektől és magánosoktól munkák birtokába, nevezetesen: a magy. kir. és osztrák cs. kir. kormányoktól, a magyar országgyűlés mindkét házától, bosznia-hercegovinai cs. és kir. miniszteriumtól, az angol kormánytól, az olasz kir. és svéd kir. kormánytól, a belga kir. kereskedelmi miniszteriumtól, a Magyar Tud. Akadémiától, Magyar Történelmi Társulattól, Erdélyi Múzeum-Egylettől, Földtani Társulattól, Hunyadmegyei Történelmi Társulattól, Kolozsvári egyetemről,

fővárosi statisztikai hivataltól, Franklin Társulattól, a főt. püspöki kartól, Simor János bibornok-érsektől, Haynald Lajos kalocsai bibornok-érsektől, Schlauch Lőrincz nagyváradai püspöktől, Roskoványi Ágost nyitrai püspöktől, Zalka János győri püspöktől, Bende János besztercebányai püspöktől, Fraknói Vilmos cz. püspöktől. A nyomdák közül: a magy. kir. állami és egyetemi, a debreczeni, kecskeméti és pozsonyi küldtek be egyes kiadványaikat. Magánosok közül: Pór Antal és Babics kanonokok, Eltz Károly gróf Rajna melletti Eltzwikből, Emich Gusztáv, Helleberg C. G. Cincinnatiból, Kingsbury Fr. Londonból, Ormós Zsigmond, dr. Thallóczy Lajos stb. küldtek egyes adományokat.

A külföldi könyvtárakkal és tudományos intézetekkel 1890. évben előfordult érintkezéseinket a következő jegyzék tünteti fel:

- A *baseli* egyetemi könyvtárral,
- a *bécsi* cs. és kir. tud. Akadémiával,
- a « « « « *egyetemi* könyvtárral,
- a « « « « *udvari* «
- a « « « « *Familien-Fidei-Corniss-Bibliothek*-kal,
- a *berlini* kir. könyvtárral,
- a « « egyetemmel,
- a *boroszlói* városi könyvtárral,
- a *bruxellesi* kir. egyetemmel,
- a *calcuttai* «*Royal Botanic Garden*»-nel,
- a *csernoviczi* cs. és kir. egyetemi könyvtárral,
- a *cilli-i gymnasium*-mal,
- a *firenzei* «*Biblioteca Nazionale Centrale*»-val,
- a *frankfurti* (Rajna melletti) városi könyvtárral,
- a *freiburgi* egyetemi könyvtárral,
- a *gandi* állami egyetemi könyvtárral,
- a *göttingai* kir. « «
- a *grácsi* cs. és kir. « «
- a *greisswaldi* kir. » «
- a *herborni* «*Priester Seminar*»-i könyvtárral,
- a *helsingfors*i cs. egyetemi «
- az *innsbrucki* cs. és kir. egyetemi «
- a *kopenhágai* kir. « «
- a *krakói* cs. és kir. « «
- a *kremsmünsteri* apátsági «

a *lipcsei* kir. egyetemi könyvtárral
 a *lemergi* cs. és kir. egyetemi «
 a *lemergi Osselinsky*-féle intézettel,
 a *leydeni* kir. egyetemi könyvtárral,
 a *lillei* «
 a *lundi* kir. egyetemi könyvtárral
 a *montpellieri* «
 a *müncheni* bajor kir. «
 a *párisi* «*Bulletin de la société général des prisonnes*»-nal,
 a *prágai* cs. és kir. egyetemi könyvtárral,
 a *prágai* «*Landesarchiv für Böhmen*»-nel,
 a *római* «*Victor Emanuel*» könyvtárral,
 a *rostocki* egyetemi «
 a *salzburgi Szt. Benedekrendi* «
 a *Smithsonian Institut*-tal Washingtonban,
 a *stocholmi* kir. állami levéltárral,
 a *tübingai* kir. egyetemi könyvtárral,
 az *utrechtii* kir. «
 az *upsalai* kir. «
 a *würzburgi* «
 a *saragossai* kir. «

Hazai intézeteink nagy számmal veszik igénybe könyvtárunkat, viszont mi is több könyv- és levéltárból kölcsönöztünk ki tudományos könyveket és kéziratokat.

A helybeli forgalmat s a látogatási jegyeket igénybe vevők foglalkozási ágát tekintve, a túllapon levő táblázatok mutatják ki, megjegyeztetvén, hogy az I. táblázat csak az olvasóterem forgalmát tünteti fel, s a tanári, a hirlap- s a szakemberek számára fentartott dolgozó-szobák forgalma — mely szintén jelentékeny volt — abba nincs befoglalva.

Budapest, 1890. december 31.

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgálja

Szilágyi Sándor,
 az egyetemi könyvtár igazgatója.

Hónap	Olvasók összege	A használt művek szakok szerint									A használt művek összege
		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	J.	
Január . . .	3324	3	758	209	865	346	130	412	622	352	3697
Február . . .	4725	5	1168	241	1017	636	166	590	818	447	5088
Márczius . .	4515	6	1294	259	964	548	92	603	662	436	4864
Április . . .	2797	3	788	144	501	314	117	393	480	251	2991
Május	2081	9	653	110	380	292	68	271	277	197	2257
Junius	414	3	150	10	61	58	10	38	62	53	445
Szeptember .	2327	6	526	120	416	205	80	394	434	314	2495
Október . . .	5298	25	1507	209	1551	677	187	1032	1128	654	6970
November . .	6509	34	1655	224	1756	785	265	806	1109	424	8758
Deczember . .	4767	13	1272	146	1387	458	198	491	752	394	5111
Összesen . .	36757	107	9771	1672	8898	4319	1313	5030	6344	3522	40976

Az olvasó-terem június 15-től szeptember 15-ig zárva volt.

Házon kívül 1409 kikölcsönző 4503 művet használt.

**Az egyetemi könyvtár olvasótermét látogatók foglalkozási
ág szerinti kimutatása 1890. évben.**

Jog- és államtudományhallgató	746
Orvostanhallgató	521
Bölcsészettanhallgató	220
Gyógyszerésztanhallgató	34
Hittanhallgató	15
Műegyetemi hallgató	123
Közép- és szakiskolai tanuló	56
Állatorvostanhallgató	8
Jog- és államtudományi szigorló	49
Orvostani szigorló	91
Bölcsészeti szigorló	1
Ügyvédjelölt és joggyakornok	122
Tanár- és tanítójelölt	14
Magánzó	10
Hivatalnok	75
Hirlapíró és író	12
Tanár és tanító	20
Ügyvéd	10
Orvos	13
Lelkész	1
Katonatiszt	—
Kereskedő	3
Mérnök	5
Művész	6
Vegyész	—
Műiparos	2
Gazdász	2
Gyógyszerész	1
Osszesen	2262

— **A M. T. Akadémia könyvtára állapota és rendezése
1890-ben.** A rendezett tudományszakok száma: 51; a bennök
foglalt munkák száma összesen 45,515; az egyes szakok munkái-
nak száma a következő kimutatásból látható:

Nyelvtudomány 1,509, Magyar nyelvtudomány 355, Magyar irodalom 2,030, Régi magyar irodalom 631, Keleti irodalom 718, Görög irodalom 693, Latin irodalom 825, Classica philologia 530, Új-latin irodalom 556, Olasz irodalom 200, Francia irodalom 612, Germán irodalmak 1,254, Szláv irodalmak 406, Incunabulák 355, Bibliographia 662, Széptudomány 447, Philosophia 1,119, Theologia 892, Paedagogia 1,249, Politika 2,212, Magyar Politika 1,262, Jogtudomány 1,050, Magyar jogtudomány 1,321, Magy. Országgyűlések 95, Statisztika 499, Történelem 5,354, Magy. történelem 2,650, Életírás 2,115, Régészet 972, Éremtudomány 175, Hadtudomány 582, Matematika 872, Természettudomány 135, Természettan 758, Vegytan 405, Természettudomány 94, Földrajz 1,017, Magy. földrajz 396, Térképek 925, Utazás 1,076, Ásványtan 503, Növénytan 355, Állattan 465, Anthropologia 245, Orvostudomány 2,293, Gazdászat 1,331, Encyclopaedia 139, Akadémiák és társulatok kiadványai 268, M. T. Akadémia kiadványai 347, Külf. folyóiratok 189, Magy. folyóiratok 372, összesen 45,515.

A betűrendes címjegyzék ez évben is folytatott. Eddig 25 szakban levő könyvekről készült teljesen címmásolat. Három szak befejezéshez közeledik. Ez évben 16,000 czédula készült, melyhez hozzáadva a múlt évi eredményt, a czédulák száma 33,800-ra megy.

Ezenkívül a rendes folyó munka és a szakkatalogusok készítése is tovább haladt.

A szak-katalogusok köteteinek száma 91.

A könyvtár gyarapodása a járulék-napló kimutatása szerint, következő:

166 külf. akadémiával, külf. és hazai tud. társulattal folytatott csere útján, valamint testületektől:	506	mű	415	kötet	300	füzet
Magánosok ajándékából	130	»	53	»	88	»
29 nyomda köteles példányaiból	865	»	354	»	779	»
Az Akadémia saját kiadványaiból	57	»	64	»	76	»
Vétel útján.	293	»	403	»	56	»

Az összes gyarapodás: 1851 mű, 1289 kötet, 1299 füzet. Ehhez járul 139 külföldi és hazai folyóirat és ujság.

A könyvtár olvasótermében 1890-ben 7938 egyén 10,831 művet használt. Házon kívül 142 egyén 612 művet kölcsönzött ki. Összesen tehát 8550 egyén 11,443 művet használt.

A *kézirattár* rendezése ez évben is folyt. A rendezett szakok a következők:

Régi és újabb írók kéziratai című szakban az ivréti kötetek szaporodása 18-tól 22-ig, szaporodás 4 kötet; 4rétüeké 121-től 124-ig, szaporodás 4 kötet. *Magyar nyelvtan* ivrétiükben egy szaporodás; 4rétüeké —; 16rét egy szaporodás. *Vegyes* ivrét szaporodása egy szám 59; 4rétben 93-tól 96-ig, a 95. szám alatt I—XVII kötet, együtt 20. *Történelem* ivrét 231-től 236-ig, szaporodás 6; 4rétü 182-től 198-ig, szaporodás 17. *Történelem segédtudományai*: *Diplomatica* 4rét szaporodás egy szám. *Statistika* 4rét gyarapodás egy szám; 8rét szaporodás egy szám. *Időtan* (Chronologia) 4rét egy szám. *Jogtan* című szakban gyarapodás ivrét 96—99 szám, gyarapodás 4; 4rét 81. számból 4 kötet, szaporodás 4. *Magyar Codex* című szakban gyarapodás 4rét 17. és 30. szám, szaporodás 2. *Latin codex* című szakban gyarapodás ivrét egy szám, szaporodás 1. Most van rendezés alatt az *Egyház* és *Bölcsélet* című szak. Van belőle rendezve 39 kötet, 4rétben 85 kötet, nagy 8rétben 11 kötet, kis 8rétben 14 kötet, 12rétben 1 kötet. A kézirattár gyarapodása összesen: 220 kötet. *Ajándékozás útján*: Ősírásunk olvasásterve, *Némäti Kálmán* «magyar nevelő» adománya; ABÉCZÉ oktatástér, ugyanattól. *Graf von Hadik*, Feldmarschall-Lieutenant stb. Regiments-Correspondenz-Protocoll vom J. 1819. *Somogyi László* munkái, I—II. köt. Elbeszélések. *Vásárlás útján*: Kilencz darab keleti könyv. 3 török levél. — Szemere Bertalan egy levele 1837. évi augusztus 30-áról Aachenből szülőihez.

A kézirattár használása. Az Akadémián kívül kéziratoskat használt 38 tudós, benn 75 tudós, író, egyetemi ifjú és más tudomány-kedvelő. A kik az Akadémia kézirattárából rendeznek kiadásokat, sűrűn látogatták a kézirattárt s nagy számú kéziratos sokszor vettek ki és használtak. Idegen látogatók is kielégítő számban voltak.

— A Somogyi-könyvtárnak 1889—90. évi forgalmáról, illetőleg a 7-dik évfolyam alatt való használatáról, a könyvtár gyarapodásáról, nemkülönb a czímtározási és egyéb munkálatok előhaladásáról szóló jelentésemet van szerencsém a következőkben előterjeszteni:

I. A könyvtár használata.

Habár tisztogatási munkálatok miatt a mult évi július és augusztus hónapok alatt a könyvtár zárva volt is, egyeseknek komolyabb tanulmányozásra az alkalom, mint máskor, úgy ekkor is meg volt adva.

Szeptember hó 1-én az olvasóterem újra megnyitván, a folyó évi június hó 30-ig, összesen 243 látogatási napon át az olvasók száma 3045 volt, a kik közül 87 a délelőtti, a többi pedig a délutáni időszakban használta a könyvtárt.

Az olvasók összesen 3417 művet használtak.

A könyvtár-látogatásokról egyébként a túloldalon levő táblázatos kimutatást van szerencsém közölni.

E táblázat kapcsán megjegyzem, hogy összesen 297-re terjed azon olvasók száma, a kik a könyvtárt a hétfő és csütörtöki napokon a 6 óra után való nyitva-tartási időszakban is használták. És pedig: szeptemberben 38-an, októberben 39-en, novemberben 35-en, decemberben 26-an, januárban 42-en, februárban 33-an, márcziusban 52-en, áprilisban 17-en, májusban 7-en és júniusban 8-an.

A fentebb kitüntetett 3045 olvasó közül foglalkozás és társadalmi állás szerint volt:

15 lelkész; használt: 36 művet (2 hittudományi, 3 jogi, 3 államtudományi, 15 történelmi, 4 nyelvészeti és 9 encyclopaedikus munkát).

186 tanár és tanító; használt: 357 művet (4 hittudományi, 6 jogi, 6 államtudományi, 1 orvosi, 75 természettudományi, 17 bölcsészeti, 202 történelmi és földrajzi, 10 nyelvtudományi s 36 vegyes tartalmú munkát).

2503 tanuló; használt: 2509 művet (2 hittudományi, 15 jogi, 152 államtudományi, 11 orvosi, 271 természettudományi és menyiségtani, 27 bölcsészeti, 1115 történelmi s földrajzi, 663 nyelvészeti és szépirodalmi és 231 vegyes tartalmú munkát).

21 író; használt: 36 munkát (24 hirlapot, 3 természettudományi, 1 bölcsészeti, 4 történelmi és 4 vegyes tartalmú munkát).

4 művész; használt: 5 munkát (4 hirlapot és 1 szépművészeti munkát).

32 ügyvéd; használt: 41 művet (3 jogi, 15 államtudományi,

Év és hó	Hány nap volt nyitva	Az olvasók száma				Az olvasók		Használt művek száma
		d. e.	d. u.	összesen	átlag	legna- gyobb	leg- kisebb	
1889. szeptemb.	26	5	297	302	$11\frac{16}{26}$	39	3	360
» október	27	11	641	652	$24\frac{4}{27}$	55	7	677
» november	25	9	298	307	$12\frac{7}{25}$	21	2	375
» deczemb.	22	13	297	310	$14\frac{2}{22}$	31	5	366
1890. január	24	4	296	300	$12\frac{12}{24}$	32	3	343
» február	24	19	433	452	$18\frac{20}{24}$	40	4	491
» márczius	25	16	257	273	$10\frac{23}{25}$	23	2	316
» április	22	5	182	187	$8\frac{11}{22}$	14	2	209
» május	24	5	140	145	$6\frac{1}{24}$	21	2	158
» június	22	—	117	117	$4\frac{21}{24}$	10	1	122
Összesen	243	87	2958	3045	$12\frac{43}{81}$	—	—	3417

11 természettudományi, 8 történelmi, 1 szépirodalmi és 3 vegyes tartalmú munkát).

5 *katona*; használt: 7 munkát (4 természettudományi, 1 történelmi és 2 szépirodalmi munkát).

37 *törvényhatósági tisztviselő*; használt: 40 munkát (11 államtudományi, 10 földirati, 6 szépirodalmi és 13 vegyes tartalmú munkát).

21 *állami tisztviselő*; használt: 40 munkát (6 jogi, 3 állam-

tudományi, 2 természettudományi, 1 bölcsészeti, 13 történelmi s földirati, 4 szépirodalmi és 11 vegyes tartalmú munkát).

69 magántisztviselő; használt: 92 munkát (1 hittudományi, 2 természettudományi, 2 bölcsészeti, 37 történelmi s földrajzi, 31 szépirodalmi és 19 vegyes tartalmú munkát).

5 orvos és 1 gyógyszerész; használt: 6 munkát (4 orvosi, 1 természettudományi és 1 vegyes tartalmú munkát).

3 gazdálkodó; használt: 3 munkát (1 természetrajzi s 2 szépirodalmi munkát).

7 építész; használt: 7 munkát (6 természetrajzi, 1 történelmi munkát).

100 kereskedelmi vállalkozó és hivatalnok; használt: 101 munkát (3 hirlapot, 1 technologiai, 1 bölcsészeti, 4 történelmi s földrajzi, 84 szépirodalmi és 8 vegyes tartalmú munkát).

93 házbirtokos és magánzó; használt: 94 munkát (1 jogit, 7 hirlapot, 1 orvosi, 6 természettudományi, 14 történelmi és földirati, 35 szépirodalmi és 30 vegyes tartalmú munkát).

43 nő; használt: 43 munkát (1 szépművészeti, 2 történelmi 16 szépirodalmi, 24 vegyes tartalmú művet).

Egybehasonlítva az idei forgalmat a múlt évvel, a látogatók száma ez idén 1195-tel több, s míg utóbb a napi átlag 12^{43}_{81} volt, addig az a múlt évben csak 9^{63}_{243} -ra rugott. A látogatók számának ezen szaporulata a tanuló ifjúságnál 910-re rug s 285 pedig a más állású látogatókra esik.

Az olvasókon kívül a könyvtár helyiségeit és berendezését a lefolyt évben összesen 471-en tekintették meg és pedig 367 férfi és 104 nő, kik túlnyomó részben átutazó idegenek voltak. Az idegenek látogatásainak zöme az augusztus hó folyamára esik.

A múlt évi július és augusztus havi szünet alatt a könyvtár III., V. és VI. számú helyiségeiben elhelyezett könyvek kerültek a vizsgálat és tisztogatás alá.

II. A könyvtár gyarapodása.

Az elmúlt év folyamán a könyvtár kiváló mérvben gyarapodott. A könyvtár alapítójának, boldog emlékü Somogyi Károly apátkanonok hagyatékából a város közönsége az örökösöktől

600 frt vételárban egy 27 ládában elhelyezett gyűjteményt vásárolt meg, a mely gyűjtemény megszerzése által többrendbeli csonka mű kiegészítést nyert.

E gyűjteményből eddig a könyvtárba mintegy 2000 mű (3100 kötet) lett bekebelezve, — míg a szerzemény többi része duplumokra esik.

Gyarapodott még a könyvtár a Szluha Ágoston főkapitány és könyvtár-bizottsági tag hagyatékából 135 frt 46 kron vásárolt szép gyűjtemény megszerzése által is.

Mindezekon túl egyesek és intézetek adományából az elmúlt év alatt a könyvtár összesen 551 kötetből álló 378 művel gyarapodott. Az egyesek adományából különösen özv. Lázár Mórné szül. Deutsch Flórának 50 kötetből, dr. Löw Immánuelnek 22 kötetből, özv. Pulitzer Ignácznénak 198 kötetből álló adományát említem fel, — az intézetek közül a «Magyar földrajzi társulat»-nak, az «Orsz. statisztikai hivatal»-nak, a «M. kir. természettudományi társulat»-nak, a «Földtani intézet»-nek, a «Magy. mérnök- és építész-egylet»-nek, a «M. tud. Akadémia»-nak stb. adományairól, úgy végül Szeged város tanácsának 26 kötetből álló adományáról emlékezem meg.

A fentebb említett Somogyi és Szluha-féle hagyatékokból való beszerzésekre a könyvtár évi 1000 frt beszerzési alapjából tehát 735 frt felhasználtatván, új művek beszerzésére és kötésekre már csak 264 frt 56 kr. állott rendelkezésre, sőt ezen összeg is a múlt év második feléről 63 frt könyvkötési és 201 frt 54 kr. könyvtárusi számlával már előre megterhelve lévén, a beszerzéseket ezen körülménynél fogva a lehető legszűkebb korlátok közé kelle szorítani.

Igy az új beszerzéseket a vegyes tartalmú folyóiratok és szemlék egynémely testesebb kiadványainál egyelőre felfüggeszteni kelle még azon körülménynél fogva is, mert az illető szakban rendelkezésre álló férőhely már nem volt s az ide tartozó műveket elhelyezni mindaddig nem is lehet, míg a könyvtár folyosójának és az I. számú teremnek berendezése által a szükséges férőhelyek előállításáról gondoskodva nem lesz.

Daczára ezen körülménynek, részint a többes példányok értékesítése útján befolyandó alap, részint a jövő évi költségvetési alap terhére az újabb kiadványokból beszereztetett a múlt év második

felében 30 mű 32 kötettel, a folyó évi június hó végeig pedig 141 mű, 197 kötet- és 77 füzetrel, vagyis összesen 171 mű 229 kötet- és 77 füzetrel.

III. A czímtározási és rendezési munkálatok előhaladása.

Mult évi jelentésemben előadni volt szerencsém, hogy a czímtározás 19,454 műre s illetőleg 41,655 kötetre nézve befejezve van és hogy a czímtározási munka ez év végeig teljesen befejezve lesz.

A Somogyi-fele 27 láda hagyatéki könyv bekebelezése azonban a czímtározási munkálatnak ezen év végeig tervezett befejezését lehetetlenné tette.

Mert az örökösöktől nyert ládalajstromok teljesen használhatetlenek voltak úgy, hogy az egyes ládák felbontása alkalmával a duplumok elkülönítésével a tényleges állománynak megfelelő, egészen új ládalajstromokat kelle készíteni, a mi a czímtározási munkálatok befejezését elhalasztotta.

A ládalajstromok újra készítése mellett a czímtározás tehát csak az adományokra és beszerzésekre, valamint a Somogyi-fele hagyatékból bekebelezendő művekre szorítkozott. Ezekkel együtt a könyvtár czímtározott állománya a f. évi június hó 30-án a következő volt:

A. Hittudományi szak	5,138 mű	8,774 köt.	7,910 drb.
B. Jogtudományi »	1,894 »	2,831 »	2,554 »
C. Államtudományi szak	615 »	1,023 »	947 »
D. Orvostudományi »	1,039 »	1,683 »	1,508 »
E. Menny. és természett. szak	2,007 »	3,754 »	3,535 »
F. Bölcsészeti, szépművészeti szak	2,104 »	3,717 »	3,436 »
G. Történelem, földrajzi szak	4,953 »	10,114 »	9,611 »
H. Nyelvészet s szépirod. szak	3,597 »	7,763 »	6,807 »
I. Vegyes szak	601 »	5,515 »	5,342 »

Összesen: . . . 21,948 mű 45,174 köt. 41,650 drb.

Mindezekon túl a diplomoknak egy része — a hittudományi, bölcsészeti és neveléstani szakok — az értékesítés céljából céduulázva lett. Az ide vágó művek száma 882-re s illetőleg 1602 kötetre rúg, a melyek legközelebb értékesítendőek lesznek.

Az iktatóba a mult év végeig beérkezett 164, valamint a folyó évi július 1-ig beérkezett 100 ügy, mind elintéztetett.

Ezúttal kiemelem azt is, hogy a könyvtár folyosójának és I. számú helyiségének megfelelő berendezése iránt a könyvtári bizottságnak 1886-dik évi előterjesztését a tekintetes városi tanácsnál ismét megújítottam, s ezúttal is hangsúlyozom, hogy a javasolt felszerelések és berendezések fogamatba vétele oly annyira halaszt-hatatlan, hogy különben a kezelésben leküzdhetetlen zavarok fog-nak bekövetkezni.

Szegeden, 1890. július 15-én.

Reizner János,
könyvtár-igazgató.

— **A debreczeni ev. ref. főiskola nyilvános olvasó-terme.** Régóta érzett hiány pótolgatott, s Debreczen művelődése s a tanuló ifjúság szellemi niveaujának emelése érdekében igen fontos lépés tétel, midőn a ref. collegium anyakönyvtára mellet berendezett nyilvános olvasóterem 1890. február 15-én átadatott a közhasználatnak. Már 1867. évben¹ érezte egy ily olvasóterem szükséges voltát a főiskola ügyeit intéző Tiszántúli Egyházkerület, a mennyiben ily óhajnak látszik kifejezést adni az általa ekkor hozott könyvtári szabályok azon záradéka, mely szerint azok addig érvényesek «míg a könyvek kiadását, *könyvtári olvasóterem* léte-sítése szükségtelenné vagy gyérebbé tenné». Ez időtől fogva majd minden egyházkerületi gyűlésen szóba hozatott annak felállítása. A legfontosabb lépés azonban annak felállítása érdekében Géresi Kálmán tanár s főkönyvtárnok tette az 1879-diki ápril havi köz-gyűlés elé tett nyomós jelentésével, melynek indokait megcáfolni, előle kitérni, vagy a munkálatok megkezdését utána még tovább is halogatni nem lehetett. E jelentés előadván, hogy a főiskolai könyvtár oly rohamosan gyarapszik, hogy a könyvek számára némely szakoknál nem sokára hely sem fog lenni, sőt sok szak-

¹ Az olvasó-terem felállításának történetére vonatkozó adatokat lásd: Az ev. ref. Tiszántúli Egyházkerület jegyzőkönyvei 1867-dik év II. közgyűlés 176. szám, 1874. II. 253. sz., 1875. I. 56. sz., 1879. II. 216. sz., 1883. II. 258. sz., 1884. II. 275. sz., 1886. I. 87. sz., II. 331. sz., 1887. I. 101. sz., 1888. II. 342. sz., 1889. II. 353. szám. Debreczeni akadémiai Évkönyv 1882—3. 75. lap 1889/90-évről 21—22. lap.

nál már nincs is, — arra pedig, hogy a könyvthékák újból átalakíttassanak, hogy a könyvek benne két sorban legyenek elhelyezhetők, még most egyelőre szükség nincs: indítványozza, hogy segítsen úgy az Egyházkerület e dolgon, hogy állíttasson fel egy nyilvános olvasótermet 8—12 ezer kötet könyvvvel, mely így mintegy kézikönyvtárul szolgálna s nagyon megkönnyítené az anyakönyvtár használatát. Az Egyházkerületi közgyűlés magáévá tevén e nézetet s meggyőződven az olvasóterem felállításának halaszthatatlanul szükséges voltáról: ez ügy tárgyalására s véleményadásra külön küldöttséget nevezett ki. Ettől kezdve Balogh Ferencz igazgatói jelentéseivel, de főleg Géresi Kálmán, kinek legjobban szívében feküdt ez ügy, mindent elkövettek, hogy a felállítás minél előbb megtörténjék. 1885. évben a városi tanács is felszólíttatik, hogy pártolja s karolja fel e közérdekű intézményt, mint a melynek különben is a városi közönség művelése lebeg első sorban s kiváltkép szeme előtt s a melynek szükségét oly élenken érzi nemcsak a főiskola ifjúsága, hanem a városi közönség is. E felhívásnak lett annyi sikere, hogy 1886-tól számítva évi 200 forint segély szavaztatott meg, mely 200 frt 1890-ben aztán 300 forintra emeltetett.¹ 1886-ban a főiskola anyagi ügyeit intéző gazdasági tanács kimutatta az alapot, melyből a felállítási költségek fedeztessenek, s ezzel a felállítási (teremátalakítási stb.) munkálatok tényleg megkezdettek. Előbb ügy terveztetett, hogy az anyakönyvtár keleti végénél levő énekerem s tanuló-szoba alakíttatik át, de a VIII. gymnasiumi terem e célnak inkább megfelelő levén: ez alakíttatott át s rendeztetett be olvasóteremmé. Valamint elejtetett a terv azon része is, hogy az anyakönyvtár csigalépcső segélyével összeköttessék az olvasóteremmel. Egyszersmind az 1888. április havi egyházkerületi gyűlés azt is kimondta, hogy ha a szükség úgy kívánná s a mostani egy terem szűknek bizonyulna, a IV. akadémiai terem is hozzá lehet venni.

1889. szeptember 8-án fejeztettek be véglegesen az átalakítási munkálatok. A terem nagyságáról némi tájékoztatásul szolgáljon az, hogy egyszerre 12 asztal mellett 40 olvasó dolgozhatik kényel-

¹ Hogy mily különbözőkép fogja fel egy ily intézmény fontosságát más város előljárosága, elég világosan mutatja az, hogy Szeged városa 4000 forintnál többet áldoz évente könyvtárára s olvasótermére s Debreczen városa elégnek tart 300 forintnyi segélyezést.

mesen. Az olvasóterem használatára szánt művek az anyakönyvtárból hozattak le, csak a nevezetesebb, olvasásnak inkább örvendő újabb művek válogattatván ki minden szakból. A művek szakszerű elhelyezésénél (minden szakban azon kívül a szerzők nevének szoros betűrendje szerinti rendezés is keresztül vitetvén) az anyakönyvtár szakrendszere tartatott meg, csakis ez által lehetővé kiikerülni azt, hogy az anyakönyvtár szakbeosztásában zavar álljon elő. Összesen 3509 mű (köztük 70 folyóirat) szállítatott le 7430 kötetben. Az egyes szakok következő rendben vannak képviselve: *A)* Egyetemes encyclopaedia. (Vegyes tárgyú művek.) *B)* Gyakorlati hittan. *C)* Elméleti hittan. *D)* Egyetemes egyháztörténelem. *E)* Szentírás magyarázástan. (Exegetica.) *F)* Theologiai encyclopaedia (Vegyes tárgyú hittani művek. Patristica.) *G)* Classica literatura, keleti irodalom s nyelvészet. *H)* Magyar szépirodalom, irodalomtörténet, nyelvészet s fordítások. *I)* Magyar történelem s egyháztörténet. *K)* Egyetemes történelem. *L)* Magyar jog. *M)* Egyetemes jog. *N)* Böcsészet. *O)* Mér- és természettan. *P)* Természettudomány, gazdasági művek. *Q)* Orvostudomány. *R)* Neveléstudomány. *S)* Külföldi újabb irodalom. *T)* Földrajz és Útleírás.

1890. február 15-ikén fejeztettek be végleg a berendezési munkálatok s ekkor nyitattott meg s adatott át az így teljesen felszerelt olvasóterem a közhasználatnak. Egyelőre, míg a könyvtárnoki s könyvtárszolgái állás rendszeresítve nem lesz s meg nem valósul az, a mit az egyházkerületi küldöttség javaslatul az 1875. áprilisi közgyűlés elé terjesztett, t. i. hogy a könyvtári hivatal úgy szervezendő, hogy a főkönyvtárnokra semmi egyéb ne legyen bízva, mint a könyvtár ügye (most egyszersmind akadémiai tanár) s ez akadémiai tanári fizetéssel láttassék el és mellé segédkönyvtárnok és szolga adassék — heti három délután 3—7 óráig áll nyitva a közönség használatára, habár tanárok s tudományos célból búvárlók mindennap használhatják 9—12 délelőtt s 3—6-i délután. Továbbá az olvasóközönség közvetlen használatára az olvasóteremben elhelyezett könyvek állanak ugyan, de azért az anyakönyvtár könyvei is kikérhetők olvasás végett, ha előlegesen be lett jelentve.

Az olvasótermi alapszabályok, melyek a M. T. Akadémiai könyvtár közolvasótermi szabályainak szemmeltartásával készültek s megerősítést nyertek, a következők:

*A debreczeni ev. ref. főiskola nyilvános olvasótermének
szabályai:*

1. §. A nyilvános olvasóterem egyelőre nyitva áll hétfőn, szerdán és szombaton, délután 3—7 óráig.

2. §. Az olvasóterembe belépés előtt felsőruha, kalap, pálcza stb. az előszobában, az oda rendelt szolga őrizetére bízandó.

3. §. A könyvkikölcsönzés az e célra nyomtatott «Kérőlap»-on történik, melyen pontosan kitöltendő az ott levő rovatok: «Szakjegy. A könyv szerzője, címe, kötetszám. Kikölcsönzési idő. Kivevő neve s állása.» E kérőlap ellenőrzés végett az olvasóterem tisztviselőjénél marad.

4. §. Egy olvasónak egy mű, összes művekből vagy folyóiratokból egy kötet, illetőleg egy évfolyam adatik ki egyszerre. Komoly tanulmányozásnál, hol több adatok összehasonlítása stb. céljából egyszerre több mű, vagy idegen nyelvű műhöz szótár szükséges, kivétel tétetik.

5. §. Egy mű beadása után másik is kölcsönözhető ki; de tervetlen, pusztá kapkodást eláruló követelések visszzautasíttatnak.

6. §. A könyvvállványok előtt az olvasandó könyv kiszemelése céljából álldogálni nem szabad; e célra minden asztalnál könyvjegyzék áll az olvasó közönség rendelkezésére.

7. §. Használat után a kivett mű beadatik a könyvtári tisztviselőknek, kik azt átnézik s beadását a beadó szemé láttára jelzik.

8. §. A használt mű bepiszkolása, vagy lapjainak jegyzék gyanánt behajtogatása a könyv ujonnan megvételével büntetetik.

9. §. Mindennemű rendzavarás, zajcsinálás, akár egymás között, akár a tisztviselőkkel fenhangon való beszélgetés tiltva van.

10. §. Minden olvasó tartozik a könyvtári tisztviselők figyelemztetésének készséggel engedelmeskedni.

-- A kaposvári m. kir. áll. főgimn. és Somogyvármegye egyesített könyvtárának címjegyzéke az 1888—89. isk. év végén. Összeállította *Medgyesi Lajos* főgimn. r. tanár. — Különnyomat a kaposvári m. kir. áll. főgimn. 1889—90. isk. évi *Értesítőjé*-ből. — 131. l.

A «Magyar Könyv-Szemle» 1888. évi folyamában Ballagi Aladár 52 olyan iskolai értesítőt sorol fel, melyben az illető tanintézet könyvtári állományának címjegyzéke van lenyomatva vagy kivonatosan ismertetve. Ezen tekintélyes szám az értesítők gyakorlati céljával függ össze; bibliographiai szempontok az egyes jegyzékek összeállítóit csak ritkán és mellékesen vezették. Tudományos eredmény tehát inkább csak a kimutatások összességében észlelhető, mivel így megbecsülhetlen statisztikai tájékozást nyerünk úgy hazai bibliographiánkhoz, mint egyetemes kulturtörténelmünkhöz. A régibb könyvtáraknál első sorban az intézmény történetével kellene megismernednünk, s jöllehet ezt az illető könyvtárak helyi érdeke is megkövetelné, mégis a kiadók ezzel maradnak legtöbbször adósak. E hiányt sehol sem érezzük annyira, mint a szóban forgó kaposvári könyvtár címjegyzékénél. Itt sincs semmi bevezetés, pedig a cím elég világosan jelzi, hogy a könyvtárnak érdekes története van. Ennek ismerete nélkül csak kevesen fogják megérteni, hogy a jegyzék az egyes szakokban miért különböztet meg és csoportosít külön *állami* és *megyei* munkákat? Erre vonatkozólag a jegyzék címével kell beérnünk, a mi ilyen esetben édes kevés.

A könyvtár érdekesebb részét mindenesetre a megyei munkák csoportja képezi. A cím után következtetve ez a régi megyei könyvtár volna. De ki tudja ma, hogy mi az a somogymegyei könyvtár? A gimn. igazgató hozzánk intézett felvilágosító soraiból tudjuk, hogy a két könyvtár egyesítése a belügyministerium beleegyezésével még a 60-as években végbement. Ezen adat azonban csakis a korábbi keletű és önálló intézmény történetének befejezését adja. Kik és mikor alapították? mely okok szolgáltak indítékul az alapítatásban? vajjon az elért eredmény megfelelt-e az alapításhoz fűzött reményeknek? — mind oly kérdések, melyekre a megye örökebe lépő gimn. könyvtárnoka volna hivatva és lett volna köteles feleletet adni. E nélkül alig ismerünk több ide vonatkozó adatot Berzsenyi Dániel azon érdekes levéltöredékénél, melyet

Toldy Ferencz az *Új Magyar Múzeum* 1860. évi folyamának 90—91. l. adott ki. A niklai költő, kit a T. Vármegye «a tudvalévő könyvek följelölésére rendelt kiküldöttséghez kinevezett», e levélben azzal menti magát egy táblabíró előtt, hogy ő a megbízatásnak nem tehetett eleget, mivel a kiküldött társak egyenes felszólítására sem tudatták vele szándékukat és az egész dolog mibenlételét. Aztán így folytatja: «Egyébiránt pedig, mivel én Gr. Festeticsnek ezen igen nagy és messzeható gondolatját úgy nézem, mint egy culturánkat illető országos kérdésnek genialis megfejtését, bátorkodom a T. Urat a szent Múzsák nevében arra alázatosan megkérni, ha netalán még önnön szíve arra meg nem kérte, hogy ezen fontos dolgot bölcs hazafiságához illő figyelemmel tekinteni méltóztasson. S méltóztasson a T. Vármegyét arra bírni, hogy a könyvtárnak fentartására, gazdagítására, s az ily olvasóintézethez igen illő folyóirásokra megkivántató fundus állíttassék. Mert csak így jelenhetik meg a nagy gondolat a világ előtt a maga méltóságában, s így várhatjuk azt, hogy Somogy példája több vármegyét is azon megfoghatatlan álomból, mely culturánkat nyomta, s hazánkat a legszegényebb amerikai coloniáknál e részben szegényebbé tette, valahára felébreszt, s kimutatja mint kell a pusztákban elszórt s a culturának minden orgánjaitól megfosztatott magyar nemességet segíteni, hogy azon kezdetet, melyet az oskolákon nyer, tökéletességre vihesse, s kimutatja, hogy a könyvtárakat, ezeket s férfiaknak oskoláit s a nemzeti culturának legfőbb kincseit hol kelljen lerakni...».

A szép levél itt megszakad s keltje is hiányzik; de így is igen erős fogódzót nyújthat annak, a ki messzebb menő kutatást akar megindítani. Gr. Festetics György 1819-ben halt meg, tehát a mozgalom, esetleg a levél is, még ezen év előtt keletkezett. A továbbiakra vonatkozólag a vármegyei levéltárban kellene kutatásokat végezni. Megkeresésünkre az alispáni hivataltól azon választ kaptuk, hogy ott csak 1826-tól kezdve vannak adatok. Kell lenni ott korábbiaknak is. Különben az 1770-ki Hármas Kis Tükör verse alig hirdette volna olyan sokáig zavartalanul a Csokonai szerint «Múzsáknak szentelt kies tartomány»-ról, hogy:

Somot, almát, körtvélyt itt eleget ehetsz,

De a tudományban részt keveset vehetsz.

E gonosz kádenczia 1805-ben már oda lágyul, hogy «a' tudo-

mányban is valamely részt vehetsz». Az igazítás vonatkozhatnék a Festetich által 1796-ban alapított csurgói iskolára is; de szerintünk inkább a könyvtár létesítésének eszméjével lehet összefüggésben, mert midőn ez megvalósult, a vers ismét engedett, mondván: «Tudományban is már nem kevés részt vehetsz.»

Ha csak azt vesszük, a mit a csinosan kiállított címjegyzék adott, általánosságban elismerőleg nyilatkozhatunk. A közel nyolcezer kötetnyi anyag elég következetesen van szakok szerint csoportosítva, bár itt is található hibát — pl. Budai Ézsaiás: Régi tudós világ históriájának 1802-ki kettős példányából egyik az *Encyclopaedia* (H. 26.), másik a *Történelem* (T. 340.) csoportjába van beosztva. Ez azonban még nem olyan elemi hiba, mint a minőket a régibb könyvek fölvételénél észlelhetünk. Pl. a H. 3. szám alatt ezt olvassuk; *Leepes Bál.* vallásos levelek a halálról. 1613. I. k. — Ilyen című könyvet a magyar bibliographia eddig még nem ismer, tehát vagy tévedéssel, vagy unicummal van dolgunk. A kérdést már a címjegyzék kiadója is eligazíthatta volna ha az A. 286. szám alá osztott Régi Magyar Könyvtár I. kötetében egy kicsit utána néz a dolognak. Ott a 469. szám alatt megtalálhatta volna az ő csonka könyvének valódi címét: Az halando es iteleire menendo tellyes emberi nemzetnek Fenyés Tűkörő. — — Niomttattot Pragaban Sessius Pal által. Anno M. DC. XVI. — Tehát nem 1613-ban. Ilyen téves a K. 294. szám alatt található könyv címe is: «Latin realis Lexicon, Leutschoviae 1700.» Erre ismét a Régi Magyar Könyvtár II. kötetéből (2004. sz.) kellett volna ráolvasni, hogy valódi címe: Cynosura Jurisperitorum etc.

A régi könyvek fölvételére több gondot kell fordítani, mert az így felszaporodó hibák később nagy bibliographiai zavart idézhetnek elő. A régi könyvek további őrzésére vonatkozólag szintén több biztosítékról kellene gondoskodni, mint a mennyit a minden következetesség nélkül kitöltött *Érték* rovat megállapított. A hol t. i. 32 forintos rossz német irodalomtörténetet, 10—20 forintos újabb Cicerókat és Virgiliusokat találunk, ott méltán megbotránkozhatunk, ha Zrínyi époszának 1651-ki kiadása 50 krajczárra, Illyés András 1691-ki *Predicatio*s könyve 40 kr-ra, Lépés Bálint főntemlített 1616-ki könyve 20 kr-ra, Bessenyei drámáinak első kiadásai 10—10 kr-ra vannak becsülve. — XVI. századi Liviusok

10—12 forintos értékkel vannak felüntetve. Talán csak tollhibából —
10—12 krajczár helyett. én.

— **A Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára** a jelen évben ajándékozás és vétel útján összesen 217 kötetel gyarapodott. Az első csoportból kiemelendő Szerelmei Barna ajándéka, *Bessenyei György: A Bihari Remete* című művének 1826-ki másolata, mely a kéziratár gazdag Bessenyei-gyűjteményét teljesebbé tette. Továbbá Mészáros Károly ajándéka, a *Virágos kert*, melyet a jelen folyam 92—103. lapjain már bővebben ismertettünk. Edelényi Sándor tatái uradalmi tiszt pedig *Rozsnyai Dávid* (Thorday Sámuel) *I. Ferdinánd, Bajazid stb. és Rákóczy György idejében történt nevezetes nagy dolgok és csudák* című művének egy olyan másolati példányát ajánlotta fel, melyben a kettős címlapot magyar stílusú tollrajzok s a szöveget ugyanolyan initialék és záró vignetták ékesítik. A legnagyobb adományt ez évben báró Mednyánszky Dénes tette, a ki néhai báró Mednyánszky Alajos kiváló tudósunk és szépírónk egész kézirati hagyatékát a Magyar Nemzeti Múzeumnak hagyományozta. E nagy gyűjtemény összesen 71 műből áll 87 testes kötetben. Belőle, az egésznek kiváló értékét jelezendő, a következő műveket emeljük ki cím szerint: *Liber Stylorum Cancellariae. Comparatus Anno Dni 1590.* Ms. Sec. XVI. Fol. 130, in 2°. — *Formularia div. exped. iurid. Anno 1631.* Ms. Sec. XVIII. Fol. 373, in 2°. — *Diplomatarium Mednyánszkyanum. Sec. XIV—XIX.* Fol. 626, in 2°. — *Acta Judicialia nonnullarum familiarum nobilium.* Ms. Sec. XVI—XVII. Fol. 128, in 2°. — *Analecta Historica miscellanea Regni Hungariae historiam illustrancia.* Ms. Sec. XVII—XIX. Fol. 492, in 2°. — *Miscellanea historica, hist. Regni Hung. illustrancia.* Ms. Sec. XIX. Fol. 600, in 2°. — *Miscellanea Poëtica.* Ms. Sec. XIX. Fol. 196, in 4°. — *Miscellanea Prosaica.* Ms. Sec. XIX. Fol. 358, in 4°. — *Diplomatarium Mednyánszkyanum. Sec. XIII—XV.* Ms. Sec. XIX. Fol. 75, in 4°. — *Miscellanea Historica, hist. Regni Hung. illustrancia.* Ms. Sec. XIX. Fol. 582, in 4°. — *Thesaurus virtutum etc. Per Felicem Blasium de Szuliow, Illustr. dom. dom. Comiti Emerico Thurzó de Bethlemffalwa etc. ab Epistolis; Anno 1620.* Ms. Sec. XVII. Fol. 176, in 8°. — *Metaphisica secundum antiquam Philoso-*

phiae formam. Conscripta a Comite Mauritio Apponyi, 1778. Ms. Sec. XVIII. Fol. 71, in 8°. — A kéziratok szerzői közt leggyakrabban báró Mednyánszky Alajos, báró Glave Kolbielsky és Rajcsányi Ádám nevével találkozunk. Mednyánszky kötetei közül különösen kiemelendők: *Hivatalos levelezések, 1839—44.* Fol. 630, in 2°; *Beszédeinek sajátkezű fogalmazványai.* Fol. 51, in 2°. *Országgyűlési irományai 1790—1840.* Fol. 470, in 2°; *Correspondencia.* Fol. 824, in 4°; *Minuta concept.* Fol. 482, in 4°; *Materiale ad Descriptionem Arcium et Castellorum Hungariae.* Fol. 322, in 4°; *Oekonomische Studien.* Fol. 102, in 4°; *Bank-Ansichten.* Fol. 223, in 4°. — Báró Kolbielskytól, e homályos múltú lengyel emigránstól, kizárólag német nyelvű műveket birunk, minők: *Materialien zur Weltstatistik.* Tom. I—III. Fol. 1102; *Oestreich. Kriegs - Wesen.* Tom. I—V. Fol. 739, in 2°; *Sammlungen und Aufsätze die oestreichischen Finanzen und Statistik betreffend.* Fol. 138, in 2°; *Verschiedene Schriften.* Fol. 217, in 4°; *Correspondenz.* Tom. I—IV. Fol. 1406, in 4°; *Verschiedene Aufsätze.* Frusta 13, Fol. 437, in 8°. — A gyűjtemény legbecsesebb darabjai a hírneves Rajcsányi-hagyatékból valók. Ezek túlnyomólag diplomatariumok, levéltári extractusok, elenchusok és genealogiai gyűjtemények, melyeknek anyagát maga *Rajcsányi Ádám* gyűjtötte és jegyezte össze a magyarországi nemes családok és káptalanok kézírataiból. Ilyen pl. a *Diplomatarium Rajcsánianum.* Tom. I—II, Fol. 378, in 2°, — és mindenek felett a *Collectio Genealogica fam. nob. Regni Hungariae.* Tom. I—VI, Vol. 1—21, Fol. 2077, in 2°, mely művel a múzeumi kézirrattár egyik gazdag genealogiai gyűjteményünknek jutott birtokába.

A szerzeményekből nevezetesebbek a következő magyar nyelvű kéziratok: Egy *Szombatos Énekeskönyv* XIX. századi kézírata, mely a Magyar Nemzeti Múzeum ily természetű régebbi gyűjteményét kiegészíti. Továbbá *Pesty Frigyes: Magyarország helységnévtára.* Ms. Sec. XIX. Tom. 1—LXIII, Volum. 1—92. Fol. 28,882, in 2°. E gyűjtemény közel 15,000 darab kitöltött kérdőív-ből rendeztetett vármegyék szerint s a vármegyék községeknek betürendjében. — A latin nyelvűek sorát egy XV. századi codex kezdi meg e czímen: *Xenophontis Praefectus Equitum per Lapium Casteliunculum e graeco in latinum traductus et serenissimo principi Sigismundo dicatus* — Az újkoriak közül kiemelendők: a

Sapientia Veterum című XVIII. századi latin kézirat, melyben egy ismeretlen magyar orvostudományi író az embriológia tanát színes illusztrációk kíséretében fejtegeti. Továbbá: *Protocolium Urbarium seu Archivum Residentiae Schässburgensis ab anno 1764—1800*; és ezen kívül: *Historia et Matricula parochiae Alma-Kerekiensis ab anno 1744—1800*. stb. — A német nyelvűek közül nevezetesebb *Schmidt Vilmos*-nak *Materialien zur Geschichte der Moldau*. Tom. I—X, in 8° és *Urkunden zur Geschichte der Moldau*. Tom. I—XII, in 2°, tehát összesen 22 kötetből álló kéziratgyűjteménye. Az ó-szlávok közül pedig két papirkézirat a XVI. századból, melyek evangéliumot tartalmaznak s a felvidéki ruthén egyházak kiselejtezett könyveiből valók.

A kéziratár *fénykép-másolatgyűjteményének* ez évi szaporodásából kiemelendők: a legrégebb, 1588-ki nagyszombati nyomtatvány bécsi unicum-példányának czímlapja; a pármái Corvin-codexnek két czímlapja; a bécsi egyetemi magyar tanulók 1404-ik évi matrikulációjából a két főczímlap, mely miniatűrben *Szt. István királyt* és *Szt. Imre herceget* és *Szt. László király legendáját ábrázolja* s mint ilyen az árpádházi magyar szent királyok ikonographiájának legrégebbi kéziratban ismert emléke; a bécsi császári és királyi hitbizományi könyvtár *Livius Corvin-codexének* czímlapja; végül a ragusai *Cyryllus* Corvin-codexnek borítéktáblája. Itt kell még megemlíteni a budai krónika utolsó lapjának és a Szabács Viadala utolsó lapjának másolatait is, melyeket Fraknoi Vilmos fényképeztetett le az általa kiadott «Mátyás király élete» számára, de a melyeknek egy-egy lapját, mint köteles példányt, a M. N. Múzeum kéziratára is megkapta.

— A Magyar Nemz. Múzeum levéltára az 1890. évben ajándékozás útján 171 oklevéllel, vásárlás útján 2506 oklevéllel és 1 fényképpel s letétemény útján mintegy 3500 oklevéllel, levéllel stb. szaporodott.

Az új szerzemények között van 22 mohácsi vész előtti oklevél, ezek egyike Árpád-kori, 1283-ból. A későbbiek közül kiemelendők egy autogramm-gyűjteménynek kiválasztott darabjai, melyek Illésházy István (1606), Rákóczy Zsigmond (1608), Báthory Gábor (1609), Thurzó György (1613), Forgách Ádám (1671), Apafi Mihály (1684), Thököly Imre (1697) s más történelmi alakjaink kezétől származnak. Az 1848/49-iki szereplők közül e gyűjtemény gróf

Bathány Lajostól, Görgey Arthurtól, Kiss Ernőtől és Haynautól bir eredeti kéziratokat, mikkel együtt magánkéz ajándékából István nádornak 1848. június 4-én és Vetter altábornagynak 1849. augusztus 3-án Kossuthhoz intézett levelei s Kossuthnak Duschek Ferenczhez 1849. augusztus 4-én kelt levele járulnak a Múzeum e nembeli gyűjteményéhez.

Kiváló beccsel bir a néhai Ligeti Antal múzeumi képtári őrs. jeles festőnk hagyatékából származó letétemény: Munkácsy Mihály-nak Ligetihez irt 38 levele és Knaus Lajosnak ugyanő hozzá intézett egy levele, melyek oly kikötéssel lettek a Magyar Nemz. Múzeum levéltárában elhelyezve, hogy azok felhasználása csakis az elhunyt művész családjának beleegyezése esetén engedhető meg.

A czímeres-levelek gyűjteményéhez két jelentéktlenebb armalis, illetőleg czímerkerő folyamodványon kívül becces kiegészítésül szolgál a Garázdai és Szilágyi családok 1409-iki czímereslevelének fényképmásolata, melyet a Magyar Nemz. Múzeum a gróf Teleki család Gyömrői levéltárában őrzött eredetiről készítettet.

A letéteményezett levéltárak közül a péchujfalusi *Péchy* család egy ágának letéteménye

a XVI. századból	10 db.	oklevelet
a XVII.	» 111 »	»
a XVIII.	» 627 »	»
a XIX.	» 275 »	»

összesen 1023 db. oklevelet tartalmaz.

A tolcsvai *Bonis* család levéltáráról a következő számadatok nyujtanak felvilágosítást:

Mohácsi vész előtti oklevelek másolata	5 db.
XVI. századi oklevél	17 »
XVII. » »	885 »
XVIII. » »	700 »
XIX. » »	23 »
genealogiai jegyzet stb.	13 »

összesen 1643 db.

A báró *Mednyánszky* család levéltára okleveleinek száma átlag 800-ra tehető; pontos adatokat a legközelebb megejtendő rendezéstől várunk.

A már régebben elhelyezett családi levéltárak közül a *Kapy*-levéltárhoz a Tétényi és Haraszty családok 1405-iki czímeresleve-

lével, a *Péchy* család levéltárához 9 db. XVIII. századi irománnyal járultak a letéteményezők

— **Catalogus bibliothecae Joannis Cardinalis Simor principis primatis regni Hungariae, archi-episcopi Strigoniensis.** Secundum cognomina auctorum descriptus. Strigonii, 1887. — 8-adrétű, 1590 hasábra terjedő vaskos kötet, mely betűrendben, a könyv címe, alakja, nyomtatási helye és az évszám megjelölésével közli Magyarország bíbornok-primása magán-könyvtárának összes anyagát. Négy szakaszra oszlik, u. m. Opera figurata. Codices. Incunabula. Opera diversa. Mindezekhez a mű végén mintegy 80 hasábnyi Supplementum járul. Kiválóan becses benne a díszmunkák gyűjteménye. Több «édition de grande luxe» diszít e könyvtárat, melyek talán egyedül csak ottan vannak meg a hazában. Ilyenek pl. Bardi: Galleria Pitti. Aubert: La chapelle Sixtine par Michel-Ange. The holy bible (London, 1800—16.) Monuments inédits du cabinet de G. Libri. Gruner: Fresco decorations in Italy. Ottley: The italian school of design. Monumentos arquitectonicos de Espana. Processione del Doge nella Domenica delle Palme. Rome dans sa grandeur; édition de Champigny. Zur See; herausg. von Henk und Niethe. Salazaro: Gli affreschi del monasterio di Donna Regina. Zannoni: Gli scavi della Certosa di Bologna, stb. A codexek közt magyar vonatkozásúakat csak a XVII. századtól fogva találunk; a két régiebb csak másolat, melyeket a bíbornok-primás rendeletére a M. Nemz. Múzeum példányairól készítettetek. Ezek: a Sacramentarium Boldense, mely XII. századi eredetű; és az Obsequiale seu Baptismale secundum chorum almae ecclesiae Strigoniensis, mely 1526-ban Velenczében nyomtatásban jelent meg. — A könyvjegyzék három első szakasza 22 lapra terjed; a könyv többi részében vegyes művek vannak feltüntetve, ábécze-rendben. E rovat, mely jóformán felöleli a könyvtár egész anyagát, különösen gazdag és becses theologiai vonatkozású munkákban. A hittudományi szakon kívül, még különösen a politika, történelem és nyelvtudomány van erősen képviselve. Előszó és bevezetés a kötetből hiányzik, a mit az ügy érdekében sajnálnunk lehet.

— **A Thuroczi krónika** 1488-diki brünni kiadására vonatkozólag az angol bibliographusok, mint ujabbban olvastuk, azon véle-

kedésben vannak, hogy annak nyomtatója valószínűleg a passauai *Stahel Konrád* volt s hogy ugyancsak ő volt a képeknek metszője is. Stahel valamennyi metszetei bár egyszerűek, de biztos és erős vonalakat mutatnak és tanuságot tesznek arról, hogy a «Formschneider» a rajzolásban nagyobb mérvű ügyességgel bírt. Ezen körülményre felhívjuk szakférfiaink figyelmét. e—

— **Lőcsei nyomdász-nyugta 1666-ból.** — «En Samuel Brewer Löchei Typhographus tenore praesentium megh vallom, hogy a Nemzetes Szabó Márton uram, Palatinus uram eő Nagysága Murányi tisztartója, azon könyv felől, az kit Rndus Pater Joannes Chrisostomus eő Nagyságának dedikálta jámborul megh contentalta kézpénzel fl 138. 50. Die 2 Januarii Ao. 1666. Idem qui supra. — Ita est Fr. Chrysostomus de Gyöngyös m. p. (A lap-szélén Gyöngyösi kezével): pro compactura 4 imperiales, pro mea uccessitate 4. florenos. (A hátlacon:) Pro 1666. 2. Jan. Quietantia super fl. 149 den. 70.» — (Orsz. Ltár. Limbus II. 16. cs.)

E nyugta Gyöngyösi János ily czimű latin művéről szól: *Vellus Aureum Beatificandae Animae*, mely 1665-ben került ki Brewer lőcsei nyomdájából. — Szabó K. Régi Magyar könyvtár II. 1051. sz. alatt azt írja róta, hogy magyarul is megjelent ugyanott 1695-ben. Ez azonban alighanem tévedés, mert a RMK. I. 1476. sz. a. Gyöngyösi *István* Palinodiáját találjuk és nem *János* pater munkáját. J. I.

— **Röpiratok az 1728-iki országgyűlésről.** III. Károly király 1728 aug. 11-én Gráczból azzal a nem kellemes tudósítással lepte meg a magyar kir. helytartótanácsot s különösen annak könyvvizsgálói osztályát, hogy az épen folyó országgyűlésről néhány kiméletlen, botrányos tartalmú röpirat jelent meg Pozsonyban névtelenül. A leirat idevágó szavai ezek: Posteaquam durante moderna praefati regni nostri Hungariae dieta variae famosae chartae et inter illas criminosisimum quoddam scriptum sub inscriptione *Nymphae Hunnae querulosae Neniae* Posony divulgatae fuissent, gravitas vero criminis signanter per compilationem et divulgationem praeattacti scripti commissi exemplarem exigeret animadversionem summique scandaloso existat, quod in loco diaetalis consensus et fors etiam a talibus, qui ad generalia regni

comitia vocati sive exmissi, ibidem promovendo publico totius regni bono intenti esse deberent similia in praejudicium haud leve ipsius quoque tranquillitatis publicae attententur... Meghagyja tehát a nádornak, mint a helytartótanács fejének, hogy a művek szerzőinek és terjesztőinek kipuhatolására gr. Eszterházy József, br Meskó Ádám és Paluska Antal helytartótanácsosokat delegálja, a kik tisztökben teljes tehetségek szerint járjanak el s mielőbb jelentést tegyenek.¹

Ugyane kelettel a király az ország rendeihez is intézett leiratot, a melyben felhívja őket, hogy ezen súlyos rágalmakat tartalmazó, a közrend és az ország nyugalma ellen izgató művek kitudandó szerzőinek megbüntetése felől, vagy arról, ha kitudhatók és megfoghatók nem lesznek, milyen eljárást kelljen követni? hozzanak határozatot.²

Az uralkodó e röpiratokról az öt helyettesítő kir. biztosok följelentése alapján értesült.³ Tartalmukról többet nem tudunk, mint a mennyi a királyi leiratokban foglaltatik. Ezek pedig, bár a legerélyesebb szavakkal, mégis csak általánosságban ítélik el. Azt sem tudjuk, hány röpirat volt. Címét kettőnek ismerjük, egyiké: «*Nymphae Hunnae querulosae Neniae*», a másiké «*Hunna sub altissimo noctis silentio*», de hogy több is volt, bizonyos a leiratokból.

Képzeltető, hogy a delegált tanácsosok s maga az országgyűlés is mindent megtett, hogy a szerzők kilétét megtudják. De minden igyekezet hasztalan volt, úgy, hogy a király ez évi nov. 24-kén kelt rendeletében 200 arany jutalmat tűzött ki annak, a ki a szerzőket és terjesztőket följelenteni s egyben utasította a pozsonyi kamarai pénztárt, hogy ha a följelentés helyesnek bizonyul, az országgyűlési biztosok utalványára az összeget fizesse ki.⁴ Uglátszik azonban, hogy a kecsegtető ígéretnek sem lett meg a remélt hatása, a szerzők neve nem került nyilvánosságra. Legalább a hivatalos iratok közt ez ügynek több nyomára nem akadunk.

Dr. Illésy János.

¹ Orsz. Ltár conc. exp. can. 1728. aug. 12. szám.

² U. o. 1728. aug. 13. szám.

³ U. o. 1729. aug. 14. szám.

⁴ U. o. 1728. nov. 22. és nov. 37. számok.

— **Debrenthei Tamás püspök egy ismeretlen codex**
Bécsben. E folyóirat 1889-iki folyamában Fraknoi Vilmos és Majláth Béla ismertették Debrenthei Tamás XV. századbeli zágrábi püspöknek egy festett hártya-codexét, mely 1462-ből származik, a címlapon II. Pius pápa és Debrenthei Tamás czímerével van díszítve s jelenleg a párizsi nemzeti könyvtár tulajdona. Mint Boy-nichich Iván, zágrábi múzeumi őr úr szives leveléből értesülünk, Debrenthei Tamás könyvtárából az említettten kívül még egy másik latin kézirat is létezik Bécsben a német lovagrend levéltárában, mely hártján fényesen van kiállítva, Nagy Sándor életét tartalmazza s a következő colophonnal végződik: FINIT | VITA
 ALE | XAN | DRI | MA | GN | I | JOHANNES MARCVS CLA |
 RISSIMI. ET. VIRTUTE. ET. | NOBILITATE. VIRI. PETRI |
 STOCCI (sic) FLORENTINI. DISCI | PVLVS. PARMAE. ORIVN |
 DVS. HANC. ALEXANDRI | IMPERATORIS MAXIMI | VITAM.
 REVERENDISSIMO | ATAVE SEMPITERNO. MIHI | DOMINO.
 THOME. DE. DEBREN | THE. ECCLESIAE. ZAGRABIEN | SIS.
 ANTISTITI. RELIGIOSISSIMO | PERHENNI. AC. TRANQVILLO |
 TRANSCRIPSI. ANIMO. |

Ezen kézirrattal Debrenthei Tamás könyvtárából a második kézirat kerül napfényre, mely a renaissance-kori magyar könyvkedvelők dicsőségét egy ismeretlen adattal gyarapítja. A codex másolója a renaissance kiváló scriptoraihoz tartozott, ki a nápolyi udvar szolgálatában volt s Mátyás király könyvtára számára is két codexet másolt. Szeretjük hinni, hogy a bécsi codex nem az utolsó, melyet Debrenthei számára készített, vagy legalább nem az utolsó codex ennek lappangó könyvtárából. Midőn ezen codexre folyóiratunk t. olvasóinak szives figyelmét felhívjuk, örömmel említhetjük meg, hogy az új codexet Fraknoi Vilmos fogja a «Magyar Könyv-Szemle» 1891-iki folyamában ismertetni.

— **Rajesányi Ádám magyar nyelvű recipéje, régi elmosódott irások felfrissítésére a XVIII. századból.** A diplomatika és palaeographia történetéből ismeretes, hogy a reagentiák mily fontossággal birnak régi elmosódott irások felelevenítésére és olvashatatlan szövegek felfrissítésére. Ismeretes az is, hogy mily szereket szoktak a tudósok használni ily elmosódott irások felfrissítésére. Érdekesnek tartjuk azért Rajesányi Ádám mult századi

hirneves gyűjtőnek és tudósnak erre vonatkozó recipéjét itt közölni, mely az ismert recipéktől eltér és Rajcsányinak a M. N. Múzeum «Analecta Mednyánszkyana» kéziratgyűjteményének 14. sz. «Memorabilia varia» című sajátkezűleg írt kötetében maradt fenn.

A recipe így szól: *Nota.* — Mikor valamely pargamenas levélen az tinta nem láczatik antiqvitassa miat, könötessék meg ollyatin level, aláb describált könettel. — Köl venni Gálest két három darabot és jól eöszve törni, az utan emlétet Gálest, huszon négy Óráig Borban köl asztatni ennek utánna egy tiszta Pemzlivel, vagy Pamukkal köll könni az régi olvasathatlan írást, az mely betük nem láczattak fognak láczani.

— **Ismeretlen Corvin-codex Ragusában.** Dr. Thallóczi Lajos kormánytanácsos, ki évek óta Bosznia történetén dolgozik s e célból az európai könyvtárak és levéltárak legnagyobb részét átkutatta, ez évi tanulmányutjában, melyet a dalmáciai levéltárakban tett, szerencsés volt a ragusai domonkosok könyvtárában egy latin Corvin-codexet találhatni, mely még ekkorig sehol ismertetve nincsen. A kézirat czime: *Cyrrillus contra Hæreticos*, ivrében latin nyelven van kiállítva s jellemző Corvin-bőrkötéssel bir. Örömmel jelentjük, hogy tisztelt munkatársunk a codexet a «Magyar Könyv-Szemle» 1891. évi folyamának közelebb megjelenendő kettős füzetében felében fogja ismertetni.

— **Adatok a magyarországi középkori könyvtárak történetéhez** című rovatunk közléseit, melyek öt ismeretlen hazai középkori könyvtárhoz nyujtanak adalékokat, tárgyhalmaz miatt a jelen füzetből a jövő 1891-iki folyam I., II. füzetére, mely néhány hét mulva fog megjelenni, voltunk kénytelenek elhalasztani.

— **Mátyás király könyvtárának jellemző bőrkötéseiről** jelen füzetünk hoz sikerült chromolitographiai hasonmást, mely Ullmann József fővárosi ismert könyvondász műintézetében készült s a hazai könyvondászatnak minden tekintetben becsületére válik. Ezen hasonmás van mellékelve az antwerpeni 1890-iki bibliographiai congressus «Comte-Rendu»-jéhez is mint a Corvina maradványainak bőrkötéseiről általunk tett indítvány melléklete. Mi azonban az ügy érdekében czélszerűnek tartottuk azt folyóiratunkban is reprodukálni s azt hisszük, hogy ezt olvasóink szívesen veszik.

MAGYARORSZÁGI
K Ö N Y V É S Z E T.

1890.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

HORVÁTH IGNÁCZ.

(MELLÉKLET A „MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ“-HEZ.)

BUDAPEST,
HORNYÁNSZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA.
1891.

KIMUTATÁS*)

a «Magyar Könyv-Szemle» 1890. évi folyamában felsorolt könyvekről.

A) Magyar nyelven megjelent művek szakok szerint: Hit- és erkölcs-tudomány 53. Bölcsészet és szépészet 56. Nyelvtudomány 13. Nyelvészet, szótárak: *a)* magyar 11, *b)* vegyes 6. Ókori remekírók kiadásai, fordításai és ismertetései 15. Történelem és segédtudományai: *a)* magyarországi 24, *b)* vegyes 57. Életrajzok 46. Irodalomtörténet: *a)* magyarországi 21, *b)* vegyes 10. Földrajz 21. Térképek 14. Jog- és államtudomány, nemzetgazdaságtan: *a)* magyarországi 88, *b)* törvények, rendeletek, törvényjavaslatok és országgyűlési irományok 93. Természeti és technikai tudomány 56. Orvostudomány 31. Mennyiségtan 9. Gazdaságtan, sport 76. Hadászat 16. Ipar, kereskedelem, forgalom 51. Szépirodalom: *a)* eredeti 128, *b)* fordítások 56. Népoktatási és iskolakönyvek, egyházi és iskolai értesítők 669. Ifjúsági és népszerű iratok 27. Különféle beszédek 14. Egyleti, egyházi, társulati stb. dolgok, évkönyvek 73. Naptárak 143. Művészetek 33. Társadalmi és politika 47. Encyclopaediák, vegyesek 58.

B) Hazai nem-magyar nyelven megjelent művek nyelvek szerint:

Német: *a)* mű 150, *b)* iskolai értesítő 10, *c)* naptár 5.

Tót: *a)* mű 39, *b)* naptár 14.

Szerb: *a)* mű 22, *b)* naptár 2.

Horvát: *a)* mű 118, *b)* naptár 2, *c)* iskolai értesítő 2.

Román: *a)* mű 35, *b)* naptár 5, *c)* iskolai értesítő 2.

Francia: mű 8.

Héber: mű 1.

Finn: mű 2.

Latin: *a)* mű 10, *b)* directorium 6, *c)* ordo 2, *d)* schematismus 9.

C) Hazánkat érdeklő külföldi munkák nyelvek szerint: német 58, francia 5, olasz 3, finn 1, román 5, lengyel 2.

A) Magyar nyelvű munka 1965

B) Hazai nem-magyar nyelvű munka 433

C) Hazánkat érdeklő külföldi munka 74

Összesen 2472

*) Ezen kimutatásba a hazai hírlapok és folyóiratok, továbbá azon hazai nyomdatermékek, melyeket mint köteles-példányokat a M. N. Múzeum könyvtárába az illető nyomdák be nem küldtek, vagy melyeket a napi sajtó nem sorolt fel, felvéve nincsenek.

Szerk.

A MAGYAR IRODALOM 1890-BEN.

ÖSSZEÁLLÍTTA

HORVÁTH IGNÁCZ.

Ezen jegyzékbe azon nyomtatványok vétettek fel, melyek 1890-ik évszámmal vannak jelölve. Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. A nyomdász vagy nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, melynek kiadója nem ismeretes. Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen s pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaikból egy példányt az ár megjelölésével, a M. N. Múzeum könyvtárába beküldeni szíveskedjenek.

Abbott János. Az anya gyermekei között, vagy az anyai kötelesség szabályai. Angolból fordították Molnár A. és Dallos Gy. (Hornvánszky Viktor. 8r. 138 l. ára ?)

A B C, Képes. Magyar gyermekkönyv első olvasás-gyakorlat, mondókák, versikék, mesék, dalok 4—6 éves gyermekek számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. ára 2 frt.)

A B C, Képes, magyar fiúk s magyar leányok számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 4r. ára 1 frt 40 kr.)

Ábel Jenő. Magyarországi tanulók külföldön. I. Magyarországi tanulók a jenai egyetemen. Összeállította Mokos Gyula. (Magyar tud. akadémia. 8r. XXXII, 207 l. ára 2 frt 20 kr.)

About Edmund. A régi bástya. Francziából Sz. E. Három kötet. (Olcsó könyvtár. 265—267. szám. Franklin-társulat nyomdája. 8r. 420, 334, 328 l. ára 2 frt 40 kr.)

Ábrai Károly. Brankovics Ilona. Történeti regény. (Robicsek Zsigmond. K.8r. 304 l. ára 60 kr.)

Ábrai Lajos. Az internatus jövője. Különlenyomat az aradv. keresk. akadémia 1890. évi értesítőjéből. (Arad. Réthy L. és fia nyomdája. 8r. 31 l. ára 50 kr.)

Ábrányi K. Magyar-tót nóták. Felső-Magyarországi dalmotivumok után. Zongorára szabadon átírva és előszóval ellátva. (Rózsavölgyi. 4r. 13 l. ára 1 frt 80 kr.)

Ackermann Péter. Bibliai régiségtan. Latin eredetiből szabadon magyarítottá ifj. Gebé Andor. (Ungvár. Lévai Mór. 8r. 483 l. és bibliai térkép, ára 3 frt.)

Acsády Ignác. A magyar nemesség és birtokviszonyai a mohácsi vész után. (Értekezések a történettudományok köréből. XIV. köt. 9. sz. Akadémia. 8r. 84 l. ára 80 kr.)

Acta reg. scient. universitatis Claudiopolitanae Francisco-Josephinae anni 1890—91. Fasciculus I. Beszéd, melyek a kolozsvári m. kir. Ferencz-József tudományegyetem 1890—91. tanévi rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából... tartattak. (Kolozsvár. 1890. Ajtai K. Albert könyvny. N.8r. 103 l. ára ?)

Acta reg. scient. universitatis Claudiopolitanae Francisco-Josephinae anni 1890—91. Fasciculus II. Beszéd, melyek a kolozsvári magyar kir. Ferencz-József tudományegyetem 1890. május hó 29-iki pályakiosztási ünnepélyen tartattak és a nagy tudomány-kar jelentései a pályázatok eredményéről, valamint az új pályatételekről. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert könyvnyomdája. N.8r. 130 l. ára ?)

Acta reg. scient. universitatis hung. Budapestinensis. Anni 1890—91. Fasciculus I. Beszéd, melyek a budapesti kir. tudomány-egyetem 1890—91. tanévi rectora és tanácsának beiktatásakor szept. 21. tartattak. III. Tanév-megnyitó beszéd. (A magyar kir. egyetemi könyvny. N.8r. 67 l. ára ?)

Acta reg. scient. universitatis hung. Budapestinensis. Anni 1890—91. Fasciculus II. A budapesti kir. tudomány-egyetem ujjaalakításának CX. évfordulója alkalmából 1890. évi május hó 13-án tartott ünnepe. (A m. kir. egyet. könyvny. N.8r. 77 l. ára ?)

Acta et documenta historiam Gabrielis Bethlen illustrantia. (Lásd Okmánytár.)

Aczél József. A Balaton. Hydrographiai leírás. Ábrákkal és egy térképpel. (Szerző. 8r. 29 l. ára ?)

Adatgyűjtés, Statistikai, levélpostai küldemények átmeneti díjáról való leszámolás céljából s elhalasztása az osztrák hírlapok statistikai olvasásának. (Hornyánszky Viktor könyvny. 4r. 16 l. ára ?)

Ágh Lajos Norbert. Kőszegi Rajnis József élete és munkái. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 252 l. ára ?)

Alapszabályai, Schlosser-féle első magyarhoni műmalom és gömbölyt árpadara-gyár részvénytársaság. (Légrády testvérek. 8r. 19 l. ára ?)

Alapszabályai, A magyar kereskedelmi részvénytársaság. (Légrády-testvérek. 8r. 23 l. ára ?)

Albrecht János. Német olvasókönyv. Gyakorlatokkal és nyelvtannal. II. kötet. A gymnasiumok IV. osztálya számára. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 176 l. ára 1 frt.)

Albrecht János. Német nyelvtan középiskolák számára. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 100 l. ára 60 kr.)

Albura, Magyar írónők, kiadta Harmath Lujza. (Légrády-testvérek. 8r. 356. l. ára ?)

Albura, Aradi vértanúk. Szerkesztette Varga Ottó. 2. kiadás. 1890. (Arad város. N.8r. 221 l. ára ?)

Áldásy Antal. A diplomatikai rendszerekről. A budapesti k. m. t. egyetem által jutalmazott pályamunka. (Pfeifer Ferdinánd. N.8r. 66 l. ára ?)

Államvasutak, Magyar királyi. A m. kir. államvasutak összes vonalain a gyors- és teherárúk szállítására érvényes helyi díjszabás. (II. rész.) Életbelépés napja 1891. január 1-je. (Államvasutak. N.8r. 436 l. ára 1 frt 50 kr.)

Államvasutak, A magyar kir. leltár-lajstroma. 1890. (Légrády testvérek. N.8r. VIII, 465 l. ára ?)

Államvasutak, A magyar királyi, utiképekben. (L. Ócskay Gusztáv.)

Állat-képek. Mindenféle, jóra való apró népnek. Leutemann Henrik stb. képeit versekkel ellátta: (Radó) Antal bácsi. (Lampel Róbert. K.4r. 23 l. ára 1 frt 20 kr.)

Állat-komédiások. (Eggenberger-féle könyvkeresk. N.8r. ára 1 frt 20 kr.)

Almanach az 1890. évre. Szerkeszti Mikszáth Kálmán. (Egyetemes regénytár. V. évf. 5. és 6. köt. Singer és Wolfner. 8r. 260 l. ára 1 frt.)

Almásy János. Magyar közmondások gyűjteménye, különös tekintettel az életbölcseségre és nevelésre. (Több mint hatezer közmondás.) (Franklin-társulat. 16r. 379 l. ára 1 frt 40 kr.)

Almásy János. Magyar közmondások gyűjteménye. Különös tekintettel az életbölcseségre és nevelésre. (Több mint hatezer közmondás.) (Kis nemzeti muzeum. 49—50. sz. Franklin-társulat. 16r. 379 l. ára 50 kr.)

Alvinczy Sándor. A Szaharában. Utirajzok és tanulmányok 35 képpel. (Franklin-társulat. 8r. 241 l. ára 1 frt 60 kr.)

Amerika fölfedezése. Tanulságos olvasmány az ifjúság számára. A legjobb kútforrások nyomán; 3 rész. 2. javított kiadás. (Rózsa Kálmán és neje. K.8r. 369 l. ára ?)

Andersen meséi. A Redam-féle kiadás után átdolgozta Arndt Pál. Fordította Győry Ilona. (Lauffer Vilmos. 4r. 108 l. négy színnyomatú képpel és 40 ábrával, ára ?)

Andrássy. Adomák, apróságok. Összegyűjtötte Szöts Pál. (Athenaeum. 8r. 134 l. ára 1 frt.)

Andrić Sándor. A montenegrói fejedelemség története a legrébb idők-től fogva az 1852. évig. Szerb okmányok, segédművek és népénekek után A. S. Fordította Kunos Gyula. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv bizománya. N.8r. XII, 153, 2 l. ára 1 frt 50 kr.)

Anthologia latina. Szemelvények a lyrai és didaktikus költészetből. Bevezetéssel, magyarázatokkal ellátta Pirchala Imre. 3. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 192 l. ára 80 kr.)

Antoniano Silvio. A keresztény nevelés. Borromaei Sz. Károly meghagyásából írta A. S. biboros. A Kunz Xav. Ferencz által készített német fordítás nyomán magyarra áttette a bpesti növendékpapság magyar egyház-irodalmi iskolája. (Munkálatok. 53. évf. Kiadja a bpesti növendékpapság magyar egyház irodalmi iskolája. N.8r. XXIV, 499 l. ára ?)

Anyák könyvtára. II. A gyermek testi ápolásáról. Orvosok felolvasásai a Mária-Dorothea-egyesület által 1889-ben rendezett kisdiednevelési kiállítás alkalmával. Nyolcz ábrával. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. N.8r. 4, 118 l. ára 70 kr.)

Arad város törvényhatósága szabályrendeleteinek gyűjteménye. (Aradi nyomdatársaság nyomdája. 8r. 266 l. ára ?)

Arad város polgármesterének jelentése az 1889. közigazgatási évről. (Aradi nyomdatársaság nyomdája. 8r. 45 l. ára ?)

Arany-csésze, A szentek imádságaikkal mint valamely jó illatokkal teljes, vagy: imádságos könyvecske a helv. vallást tartó keresztyének számára. 12. kiadás. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 299 l. ára ?)

Arany János összes és hátrahagyott munkái. Végleges teljes kiadás. I. kötet. Kisebb költeményei. Nyolczadik kiadás. (Ráth Mór. 8r. 448, XV l. ára 2 frt 80 kr.)

Arany János. Toldi. Költői elbeszélés. Nyelvi és tárgyi hő magyarázatokkal ellátta Lehr Albert. 2. változatlan kiadás. (Franklin-társulat. 8r. VII, 471 l. ára 2 frt.)

Arany János. Toldi. Költői elbeszélés. Három szép képpel. (Ráth Mór. 8r. 63 l. 3 képpel, ára 8 kr.)

Arany János. Toldi. Költői elbeszélés. Iskolák számára jegyzetekkel ellátta Lehr Albert. Hetedik javított kiadás. (Jeles írók iskolai tára. XI. köt. Franklin-társulat. 8r. 144 l. ára 50 kr.)

Arany János. A Jóka ördöge. Népmese két képpel. (Ráth Mór. K.8r. 20 l. ára 4 kr.)

Arany János. Szent László füve. Népmonda. Két képpel. (Ráth Mór. K.8r. 12 l. ára 4 kr.)

Arany János. Első lopás. Költői elbeszélés. Két képpel. (Ráth Mór. K.8r. 15 l. ára 4 kr.)

Argus. Közigazgatási jog kérdések és feleletekben. I. II. rész. (Jogi ismétlő könyvek gyűjteménye. XVI—XVII. köt. Eggenberger-féle könyvkereskedés. K.8r. 116, 175 l. füzetje 80 kr.)

Argus. Ipar- és kereskedelmi oktatásunk fejlesztése és szakszerűbb szervezése. (Dobrowsky és Franke. 8r. 29 l. ára 20 kr.)

Ariston. Tisza nélkül. (Schlenker és Kovács könyvny. N.8r. 23 l. ára 25 kr.)

Árvaegylet, A budapesti protestáns országos —, választmányának jelentése 1889. évi működéséről. Előadatott az 1890. évi június hó 21. tartott közgyűlésen. (Hornýánszky Viktor. N.8r. 27 l. ára ?)

Asbóth János beszédei és nyilatkozatai a munkáskérdéshez. Tartalom: Nők és gyermekek védelme. Balesetek kártalanítása. Munkaképtelenek ellátása. Választási jog. Jog a munkára. Jog a pihenésre. Hat napi munka. Egy napi pihenés. Hat napi munka. Hét napi kereset. (Pallas. 8r. 20 l. ára 10 kr.)

Asbóth Sándor. Áruisme alsófokú kereskedelmi iskolák II. és III. osztálya számára. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 63 l. ára 40 kr.)

Aschenbrier Antal. A plebániai anyakönyvekről. (Szűts és társa 8r. VIII, 151 l. ára 1 frt.)

Athenes. Választás vagy kinevezés. Politikai tanulmány. (Gerő és Kostyál bizom. 8r. 71 l. ára 50 kr.)

Áttekintése, A magyar nyelvtan. (Debreczen. Város nyomdája. 8r. 24 l. ára ?)

Aubert Charles. A szép Lociole. Regény három részben. Francziából fordította Mignon. (Gerő és Kostyál. K.Sr. 225 l. ára 80 kr.)

Babák, Kicsi, képes verses könyve. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. Sr. ára 80 kr.)

Badics Ferencz. Fáy András életrajza. A m. tud. akadémiától Léva-díjjal jutalmazott pályamű. (Magy. tud. Akadémia. Sr. VIII, 671, 1 l. és Fáy arczképével, ára ?)

Badics Ferencz. Magyar irodalmi olvasókönyv. I. kötet. A gymnasium V. osztálya számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.Sr. IV, 205, 2 l. ára 1 frt 20 kr.)

Bakó Samu, Kapi Gyula és Papp József. Képes olvasókönyv. Az evang. népiskola II. és III. oszt. számára. 2. kiadás. (Méhner Vilmos. Sr. 163 l. ára ?)

Bakó Sándor, Báron Jónás, Eröss Gyula, Feleki Hugó, Jelenffy Zoltán, Morawcsik Emil, Purjesz Ignác, Schächter Miksa, Schwarcz Arthur, Szabó Dénes, Székács Béla, Szili Adolf. A gyakorlati orvostan haladása. Kiadta a »Gyógyászat« szerkesztősége. III. évfolyam. (Franklin-Társulat. Sr. 244 l. ára 1 frt 20 kr.)

Balassa József. Kereskedelmi levelező alsófokú keresk. iskolák számára. (Alsóf. keresk. iskolák kézikönyvei. III. Pozsony. Stampfel Károly. Sr. 107 l. ára 60 kr.)

Balassa József. Magyar olvasókönyv poetikai és retorikai bevezetéssel. Kereskedelmi középiskolák és akadémiák használatára. II. kötet. A középső (II.) osztály számára. (Lampel Róbert. Sr. 162 l. ára 1 frt 20 kr.)

Balaton Géza. Természetrájz. Népiskolai használatára. X. kiadás. (Hornvánszky Viktor. K.Sr. 28 l. ára ?)

Balaton Géza. Földrajz népiskolai használatra. 21. kiadás. (Rudnyánszky A. Sr. 24 l. ára ?)

Balaton Géza. Földrajz népiskolai használatra. 22. kiad. (Hornvánszky Viktor. K.Sr. 24 l. ára ?)

Balaton Géza. Magyarország történelme rövid kivonatban. Népiskolai használatra. 19. kiadás. (Hornvánszky Viktor. K.Sr. 15, 1 l. ára ?)

Balics Lajos. A római kath. egyház története Magyarországon. A Szent-István-társulattól a Tárkányi-díjjal jutalmazott pályamunka. II. kötet. Kálmán királytól az Árpádház kihaltáig. 1195—1301. 2. rész. (Szent-István társ. N.Sr. IX, 654 l. ára 2 frt.)

Ballagi Aladár. Colbert. Második rész. (Akadémia. Sr. 270 l. ára 1 frt 70 kr.)

Ballagi Géza. Az 1839—40. országgyűlés visszhangja az irodalomban. Székfoglaló értekezés. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. X. kötet. 8. sz. Akadémia. Sr. 103 l. ára 90 kr.)

Ballagi Lajos és Tinódi Varga Sándor. Közgazdasági döntvénytár. (Elvi határozatok tára.) Tartalmazza a kereskedelemügyi, valamint a földmivelésügyi m. kir. miniszterek elvi jelentőségű határozatait és rendeleteit. II. évfolyam. Ipar-, vízjogi-, állategészségi-, halászati- és bányaugyekben hozott határozatok és rendeletek. (Ifj. Nagel Ottó bizom. Sr. 196 l. ára 80 kr.)

Ballagi Mór. Új teljes magyar és német szótár. Magyar-német rész. 6. kiadás. Neues vollständiges ungarisches und deutsches Wörterbuch. (Franklin-társulat nyomdaja. 8r. 1089 háromhasábos l. ára 7 ft.)

Ballagi Mór. Iskolai és utazási magyar és német zsebszótár. 16. kiadás. Magyar-német rész. Deutsch-ungarischer Theil. (Franklin-társulat nyomdaja. 8r. 388, 372 l. ára ?)

Ballier Sándor. Kulissza-titkok a Herendi-hecc-hez. A Scheftsikék szinpadáról megvilágítja, barátainak és jó ismerőseinek megszívlelésül és némi öngizabolásul ajánlja... (Wodianer F. és fiai. N.8r. 8 l. ára ?)

Balló Ede. Stilszerű rajzminták gyűjteménye a középtanodák alsó osztályai számára. (Szerző. 2r. 15 tábla, ára 1 ft 50 kr.)

Balló Mátyás. Elemi vegytan a középiskolák alsóbb osztályai, valamint a polgári iskolák és tanítóképző-intézetek számára. Ötödik kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 134 l. ára 1 ft.)

Balogh Péter. A görög nyelv kérdése. Különlenyomat a «Nemzetből». (Athenaeum r. társ. nyomdaja. 8r. 67 l. ára 50 kr.)

Balogh Tihamér. Egészségtan. Vezérfonal elemi iskolák számára. (Méhner Vilmos. 8r. 4, 66 l. ára 20 kr.)

Balogh Tihamér. Magánegészségtan. (Diätetika.) Vezérfonal felsőbb leányiskolák, polgári leányiskolák és tanítónőképzők számára. 2. kiadás. (Méhner Vilmos. 8r. 156 l. ára ?)

Bamberger Béla A valuta-kérdés az Észak-Amerikai Egyesült Államokban. A magyar tudományos Akadémia által az «Első magyar általános biztositótársaság» díjából jutalmazott pályamunka. (Révai Testvérek. 8r. 222 l. ára 1 ft 60 kr.)

Bánó Jenő. Uti képek Amerikából. 15 képpel és 2 térképpel. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 216 l. ára ?)

Bányaíy Frigyes. A használati, fényűzési, vadász- és versenylő ápolása és gondozása, a vadász- és versenylő idomítása. (Training.) Vadászatra, sikk- és akadályversenyekre és vegyes cikkek a lötenyésztés és története köréből. (Szabadka. Székely Simon. 8r. 373 l. ára 2 ft 50 kr.)

Bányatörvényjavaslat. (M. kir. államnyomda. 8r. 74 l. ára ?)

Bárány Gyula. Földrajz. Tanítóképző-intézeti növendékek és tanítók használatára. 3. javított kiadás. (Lauffer Vilmos. N.8r. 243 l. ára 1 ft 60 kr.)

Bárány Ignác után **Bárány Gyula.** Olvasó és nyelvképzőköny. I. kötet. Olvasmányok, nyelvtan, fogalmazás, polgári ügyiratok. 4. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 292 l. ára 1 ft 50 kr.)

Bárány Ignác. Olvasó- és nyelvképzőkönyv. II. köt. Olvasmányok. Irály-, költészet-, szónoklattan és irodalomtörténet. Átdolgozta Bárány Gyula. 4. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 256 l. ára 1 ft 20 kr.)

Bárány Ignác. Nyelvgyakorlatok. II. folyam. A népiskola III. osztálya növendékeinek fölfogásához alkalmazott, s iskolai és házi föladatokul szolgáló nyelvtani, helyesírási és fogalmazási gyakorlatok. 9. kiadás. (Lauffer Vilmos. N.8r. 62, 1 ára l. ára 28 kr.)

Bárány Ignác. Ábéczés-könyv. Katholikus népiskolák számára. 37. kiadás. (Szent-István-társulat. 8r. 67 l. ára 10 kr.)

Barcs érdekében. A közigazgatási és törvénykezési járások czélba vett rendezése alkalmából. — (Kaposvár. Kéthelyi Miksa nyomdája. 8r. 35 l. ára ?)

Barfus E. A gyémántvölgy. Elbeszélés a serdültebb ifjúság számára. (Lauffer Vilmos. 8r. 94 l. ára ?)

Barna J. Német nyelvgyakorló, különös tekintettel az újabb helyesírásra. A népiskolák felsőbb osztályai számára. A 3. javított kiadás változatlan lenyomata. (Dobrowsky és Franke. 8r. 112 l. ára 40 kr.)

Barna J., Hajnal A., Sretvizer Lajos és Szőke István. Olvasókönyv elemi népiskolák számára, különös tekintettel a főváros iskoláira. Király Pál tanár közreműködésével. II. osztály számára. Tizedik (képes) kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 166 l. ára 36 kr.)

Barna J., Hajnal A., Sretvizer Lajos és Szőke István. Ugyanaz a III. osztály számára. Tizedik (képes) kiadás. (U. o. 8r. 210 l. ára 42 kr.)

Barna J., Hajnal A., Sretvizer Lajos és Szőke István. Ugyanaz a IV. osztály számára. Tizedik (képes) kiadás. (U. o. 8r. 273 l. ára 48 kr.)

Barna J., Hajnal A., Sretvizer Lajos és Szőke István. Ugyanaz az V. és VI. osztály számára. Tizedik (képes) kiadás. (U. o. 8r. 514 l. ára 65 kr.)

Baross Károly. Szőlőink ujjaalakítása. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. K.8r. 148 l. ára 1 frt.)

Baróthi. Patrick szigete. Egy öreg matróz elbeszélése után az ifjúság számára. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 150 l. ára 1 frt 80 kr.)

Barsi József. Utazás ismeretlen állomás felé 1849—56. (Olcsókönyvtár 278. szám. Franklin-társulat. 8r. 414 l. ára 80 kr.)

Bárony István. Tréfás történetek. (Ütközben! VII. Grimm Gusztáv 8r. 156 l. ára 80 kr.)

Bartal Antal és Malmosi Károly. Latin mondattan. 3. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. 265, VII. l. ára 1 frt 60 kr.)

Bartalus István. Magyar énekiskola 6 évfolyamban. Polgári iskolák számára. Első évfolyam. Az I. osztály számára. (Méhner Vilmos. 8r. 55 l. ára 30 kr.)

Bartalus István. Ugyanaz. Második évfolyam. A II. osztály számára. (8r. 63 l. ára 30 kr.)

Bartalus István. Ugyanaz. Harmadik évfolyam. A III. osztály számára. (8r. 67 l. ára 40 kr.)

Bartalus István. Ugyanaz. Negyedik évfolyam. A IV. osztály számára. (8r. 75 l. ára 40 kr.)

Bartalus István. Ugyanaz. Ötödik és hatodik évfolyam. Az V. és VI. osztály számára. (8r. 163 l. ára 90 kr.)

Bartha Béla. Irányelvek a magyarországi katolikus egyház autonómia részére. (Kilián Frigyes. 8r. 82 l. ára 40 kr.)

Bartha Béla. Statisztikai tanulmányok a magyar protestantizmusról. Különnyomat a Protestáns Szemle 1890. évfolyamából. (Hornvánszky Viktor. N.8r. 165 l. ára ?)

Barthélemy-Saint Hilaire. A philosophia viszonya a természettudományokhoz és a valláshoz. Fordította Péterfy Jenő. (Magy. tud. Akadémia. 8r. VIII, 196 l. ára 1 frt 50 kr.)

Barthos József. Nehány szó a közigazgatás reformjához. (Sárospatak. Steinfeld B., az ev. ref. főiskola bet. N.8r. 15 l. ára ?)

Bartók Lajos. A méhek. Eredeti vígjáték 3 felvonásban. (Légrády testvérek. 8r. 205 l. ára 2 frt.)

Bátky Károly. Imák prot. növendékek számára. 6. kiadás. (Kecskemét. Gallia-féle könyvkeresk. K.8r. 32 l. ára 12 kr.)

Battonyai Ödön. Czégek kézikönyve az ország területén törvényszékieleg bejegyzett kereskedelmi czégekről. Tartalmazva a czégek jogviszonyait feltüntető adatokat is. — A nagyméltóságú kereskedelemügyi miniszter úr engedélye következtében a «Központi Értesítő» című hivatalos lap okmánytárának felhasználásával. 1876—90. (Lampel Róbert. 4r. 110, 607 l. ára 10 frt.)

Battonyai Ödön. Ugyanaz. 1890-re külön. (II. pótfüzet.) (4r. 110 l. ára 3 frt.)

Baumgarten Izidor. Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogságról. Felolvasatott a magyar jogászegyletben 1890. február 22-én. (Magyar jogászegyleti értekezések. VI. 1. Franklin-társulat. N.8r. 65 l. ára ?)

Bein Károly. Természettan népiskolák számára. 2. kiadás. (Méhner Vilmos. 8r. 83 l. 58 ábrával, ára ?)

Bein Károly. Természettan a polgári- és a felsőbb leányiskolák negyedik osztálya számára a miniszteri tanterv alapján. 74 ábrával. (Singer és Wolfner. 8r. 116 l. ára 80 kr.)

Bein Károly. Természettan a tanító- és tanítónő-képezdek számára a ministeri tanterv alapján. 115 ábrával. (Singer és Wolfner. 8r. 166 l. ára 1 frt.)

Bein Károly. A kozmográfia elemei polgári- és felsőbb leányiskolák számára. Függelék a polgári- és felsőbb leányiskolák természettanához. (Singer és Wolfner. 8r. 20 l. ára 15 kr.)

Beke Antal. Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafehérvárt. (Magyar tud. akadémia. 8r. 115 l. ára ?)

Beke Manó. Algebra. Keresked. akadémiák és középkereskedelmi iskolák számára. (Singer és Wolfner. 8r. 136 l. ára 80 kr.)

Békefi (Szaller) István. Elbeszélések. Székesfehérvár. (Singer Ede. 8r. 160 l. ára 1 frt.)

Békési Gyula, Illés Gyula. Közönséges számtan középiskolák számára. III. füzet. (Hornvánszky Viktor nyomdája. 8r. 88 l. ára ?)

Belicza József. Magyar nyelvtani kézikönyv. II. füzet. A népiskolák III. osztályú növendékei számára mintaolvasmányi alapon. Negyedik kiadás. (Lampel Róbert. K.8r. 69 l. ára 20 kr.)

Belot Adolphe. Egy szép asszony ajkai. Regény a párisi életből. Fordította Rossa Zoltán. (Gerő és Kostyál. K.8r. 136 l. ára 60 kr.)

Beniczky Irma K. Százszorszések. 85 mese és elbeszélés fiúk és lányok számára. Hoffmann, Schmid és mások után átdolgozva. 12 színezett képpel. 3 kiadás. (Eisler G. 8r. 72 l. ára ?)

Beniczky Irma K. Százegy mese és elbeszélés fiúk és lányok számára. Hoffmann, Schmid, Grimm stb. után. 12 színezett képpel. 3. kiadás (Eisler G. 8r. 72 l. ára 1 frt 40 kr.)

Beniczky Irma K. Gyermekbarát. 186 mese és elbeszélés fiúk és leányok számára. Hoffmann, Schmid, Grimm stb. után 24 színezett képpel (Eisler G. N.8r. 144 l. ára 2 frt 40 kr.)

Beniczkyné-Bajza Lenke. Tűzben. Regény két kötetben. (Révai testvérek. K.8r. 164, 200 l. ára 2 frt.)

Beniczkyné-Bajza Lenke. A házasság titka. Regény egy kötetben. (Szépirod. könyvtár. III. füz. A «Szépirodalmi könyvtár» kiadóhivatala. 8r. 147 l. ára ?)

Beniczkyné-Bajza Lenke. Az élet viharában. Eredeti regény. (Robicsek Zs. K.8r. 256 l. ára 1 frt.)

Benkő István. Imádságok. (Buschmann F. 8r. 7 l. ára ?)

Gr. Benyovszky Mór életrajza, saját emlékiratai és útleírásai. II. kötet 1. fele. (Ráth Mór. 8r. 256 l. ára 2 frt 60 kr.)

Beosztása, Az olvasmányoknak és egyes tárgyak tananyagának, hónapok szerint. (Debreczen. Város nyomdája. 8r. 14 l. ára ?)

Beöthy Zsolt. A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése. II. köt. 5. kiadás. (Athenaeum r. társulat. 8r. 403 l. ára 2 frt 50 kr.)

Beöthy Zsolt. Horatius és Kazinczy. (Franklin-társulat. N.8r. 70 l. ára 60 kr.)

Berczelles Imre. A bábák oktatásának és az orvosok szülészeti kiképzetésének reformja. (Singer és Wolfner. 8r. 21 l. ára 40 kr.)

Berczik Árpád. Egy szellemdús hölgy. Eredeti vígjáték 1 felvonásban. (A nemz. színház könyvtára. 86. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 26 l. ára 40 kr.)

Berecz Ede, Erney József. Dalfűzér egy és több szólamú dalok gyűjteménye. Leányiskolák, tanítónőképezdek használatára. I. rész. 5. kiadás. II. rész. 3. kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 64, 80 l. ára 1 frt 30 kr.)

Berecz Ede. Nemzeti lant. 25 legujabb és legkedveltebb magyar népdal, zongorára könnyű modorban írva. (Rózsavölgyi és Társa. 4r. 13 l. ára 1 frt.)

Berzenczey István. A kocsárdi indóház éttermében báró Bánffy Zoltán főispán ellen elkövetett inzultus előzményei. (Pallas részvénytárs. könyvnyomd. 8r. 11 l. ára ?)

Besztercze-Naszód vármegye szabályrendeletei. Kiadta: Beszterczei Láni Godofréd. 1. füzet. (Deés. Demeter és Kiss könyvny. N.8r. 168 l. ára 1 frt.)

Betétek, A telekkönyvi, szerkesztéséről. 1889. XXXVIII. t.-cz. az 1886. t.-cz. módosítása és pótlása tárgyában és az 1886. XXIX. t.-cz. Jegyzetekkel, utasításokkal és magyarázattal ellátta Imling Konrád. (Ráth Mór. 8r. 21, 42 l. ára 60 kr.)

Betétek, A telekkönyvi, szerkesztéséről. 1889. évi XXXVIII. t.-cz. az 1886. XXIX. t.-cz. módosításáról. (Eggenberger-féle könyvkeresk. K.8r. 444 l. ára 20 kr.)

Gr. Bethlen M. (Bolnai) Szindarabok I. Divatos erkölcsök. Dráma. (Fanda József nyomdája. 8. r. 58 l. ára ?)

Betűminták Hornyánszky Viktor könyvnyomdájából Budapesten. (Hornyánszky V. 4r. 73 l. ára ?)

Beutner Renata. Gyermekek öröme. Elbeszélések kis leányok számára. Ford. Györy Ilona. (Lauffer Vilmos. 8r. 140 l. 5 színny. képpel, ára ?)

Bieliczky Elek. Nyitra vármegye földrajza az elemi népiskolák III. oszt. számára. (Nyitra. Huszár István. 8r. 36 l. egy térképpel, ára 25 kr.)

Binding Károly. Az erkölcsi szabadságról. Fordította Osory István. (Debreczen. László Albert. 8r. 21 l. ára 50 kr.)

Blackwell E. Tanács a szülőknek, hogyan neveljék gyermekeiket nem tekintetben erkölcsösen. A 6. kiadás után angolból fordítva. (Athenaeum. K.8r. 6, 144 l. ára 70 kr.)

Blau Lajos. Izrael kiválasztása. Különlenyomat a Magyar Zsidó Szemle VII. évfolyamából. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 45 l. ára ?)

Bleuer Mór. A turfa. Mezőgazdasági és ipari hasznvétele. (Révai testvérek. 8r. 81 l. ára 80 kr.)

Bloch Mózes. A mozaiko-talmudikus örökösödési jog. (Az Athenaeum r. társ. könyvny. N.8r. 10, 64 l. ára ?)

Blum Béla. Az új hagyatéki eljárás. (Különlenyomat a «Jog»-ból. Pécs. Szerző. 8r. 91 l. ára 80 kr.)

Bobok József, ifj. Egyházi beszéd, melyet Szent István Magyarország első apostoli királyának ünnepén 1890. augusztus 20-án Bécsben a nt. Kapuczinus atyák templomában mondott. (Nyitra. Huszár István nyomdája. N.8r. 25 l. ára ?)

Boccacio. Dekameron vagy a száz elbeszélés. Fordította Zempléni P. Gyula. (Rubinstein J. 8r. 652 l. ára 1 frt 50 kr.)

Bock Károly Ernő. Az egészséges és a beteg ember. A magyar közönség számára átdolgozta Faragó Gyula dr. (Légrády testvérek. K.8r. 207 l. ára 1 frt.)

Bodnár Zsigmond és Iványi István. Magyar olvasókönyv a középiskolák III. és IV. osztálya számára. 7. javított kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. XXIV, 301 l. ára 1 frt 40 kr.)

Bódogh János. A magyar gyorsírástankönyve. A Gabelsberger-Markovits rendszer alapján. III. rész. Parlamenti gyorsírás. Tankönyv a felsőbb fokú gyorsírás elsajátítására, iskolai és magánhasználatra. (Szeged. Várnai L. 8r. VII, 77 l. ára 1 frt 40 kr.)

Bódogh János. A Gabelsberger-Markovits rendszerű levelezési és gyakorlati gyorsírás állandó rövidítései. A gyorsírás tanári vizsga alapkérdéseivel és egyéb szakbeli dolgok ismertetésével bővítve. (Szeged. Várnai L. 8r. 12, VIII, 8 l. ára 20 kr.)

Bókay Árpád. Vénygyűjtemény a magyar gyógyszerkönyv második kiadása alapján a legújabb gyógyszerekre s a gyermekgyakorlatra tekintettel. 3. javított és bővített kiadás. (Singer és Wolfner. 16r. 221 l. ára 1 frt 60 kr.)

Borbás Vincze. Közép-Europa, különösen Magyarország kakukfüveinek ismertetése. Symbolae ad Thymos Europae mediae, praecipue Hungariae cognoscendos. (Mathematikai és természettudományi közlemények. XXIV. köt. II. sz. M. tud. Akadémia. 8r. 116 l. ára 70 kr.)

Bornemisza Eszter báró. Magyar népdalok: 1. Mit ér nekem. 2. Erdő

árnyán. 3. Esteledik. Késő ősszel. (Kolozsvár. Horatsik János. 4r. 5 l. ára 70 kr.)

Bornemissza Zoltán. A hasznos madarak védelméről. (Méhner Vilmos. 8r. 63 l. ára 30 kr.)

Boronkay Károly. Magyar nyelvgyakorlókönyv. A népiskola II. oszt. számára. Második javított és teljesen átdolgozott kiadás. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 34 l. ára 20 kr.)

Boronkay Károly. Ugyanaz a III. és IV. osztály számára. (N.-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 110 l. ára 40 kr.)

Boros Gábor. Lessing Laokoon. (Görög, latin és német classikusok gyűjteménye. 8. füzet. Lauffer Vilmos. 8r. 113 l. ára 50 kr.)

Boros György. Jó gyermek könyve. Erkölcsi elbeszélések és szabályok elemi iskolák 1—2. osztálya számára. (Kolozsvár. Gámán János örököseinek nyomdája. 8r. 50 l. ára 20 kr.)

Borsodi Miksa. Gyógynövények gazdák használatára. (Falusi könyvtár. 37. szám. Franklin-társ. nyomdája. 8r. 63 l. számos fametszettel, ára 50 kr.)

Borsos István. Az Areopag eredete és szerepe az athenaei államban Perikles koráig. (Különlenyomat a pápai evang. ref. főiskola értesítőjéből. (Dehreczeny K. az ev. ref. főtanoda betűivel. 8r. 27 l. ára 30 kr.)

Bosányi Endre. Ausztria és a magyar szeszipar. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 40 l. ára ?)

Bougaud Emil. A fájdalom. Kiadja Szentannai (Spett) Gyula. (Eger. Szolcsányi Gyula. K.8r. 297 l. ára 1 frt.)

Bougaud Emil. Szent Monika élete. Fordította Ruschek Antal. A ft. győregyházmegyei hatóság engedelmével. (Győr. Maxa Ferencz. 8r. XV, 442 l. ára 2 forint.)

Bőjtke Mózes. A számgazdászat kezelés kézikönyve. Gazdászat kezelésből vizsgára készülők és magán uton a számgazdászat kezelést elsajátítani törekvők, valamint a számgazdászat kezelésével foglalkozók részére összeállította az illetékszabályzat, alosztály-gazdászat kezelési, ruhaszámviteli, fegyver és lőszerkezelési utasítások nyomán. (Kolozsvár. Burckhardt Agoston. N.8r. VIII, 83 l. ára ?)

Böngérffy János és Peres Sándor. Magyar nyelvgyakorló, főtekintettel a magyar helyesírás és fogalmazás tanítására. Első rész. Az elemi népiskola II. osztálya számára. (Méhner Vilmos. 8r. 22 l. ára 12 kr.)

Böngérffy János és Peres Sándor. Ugyanaz. Második rész. Az elemi népiskola III. osztálya számára. (U. o. 8r. 30 l. ára 12 kr.)

Böngérffy János és Peres Sándor. Ugyanaz. Harmadik rész. Az elemi népiskola IV. osztálya számára. (U. o. 8r. 42 l. ára 16 kr.)

Böngérffy János és Peres Sándor. Ugyanaz. Negyedik rész. Az elemi népiskola V—VI. osztályai számára. (U. o. 8r. 64 l. ára 20 kr.)

Böngérffy János. Olvasókönyv az alsófokú ipariskolák előkészítő osztálya számára. Az orsz. közokt. tanács és Budapest főváros tanácsa által első jutalomra érdemesített pályamű. 2. rész. (Méhner Vilmos. 8r. 203, 2 l. ára 40 kr.)

Böszörményi Géza. Költemények. (Gerő és Kostyál. 8r. 112 l. ára 1 frt.)

Böszörményi Kálmán. Postakezelési kézikönyv. 3. teljesen átdolgozott és javított kiadás. (Buschmann F. 8r. XII, 530 l. ára 3 frt.)

Brancsik Károly. Trencsén vármegyében található Mollusca rendszeres összeállítása. Egy képtáblával. (Mathematikai és természettudományi közlemények. XXIV. köt. I. sz. M. tud. Akadémia. 8r. 36 l. ára 40 kr.)

Brankovics György. A pénz. Eredeti regény. (Robicsek Zsigmond. K.8r. 224 l. ára 60 kr.)

Breuer Szilárd. Tűzoltói útmutatások községi hatóságok, elöljárók, jegyzők s tűzoltóparancsnokok számára. Feuerlösch-Direction für Gemeinde-Vorstellungen, Vorsteher, Notäre und Feuerwehr-Commandanten. (Márkus Samu. N.8r. 64 l. és 7 lev. hirdetés, ára ?)

Bródy Sándor. Faust orvos. (Egyetemes regénytár. V. évf. 10. köt. Singer és Wolfner. 8r. 168 l. ára 50 kr.)

Brózik Károly és Paszlavszky József. Földrajz gymnasiumok számára. I. Europa. A szöveg közé nyomott földrajzi és természetrajzi ábrákkal. 6. változatlan kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. 2 lev. és 128 l. ára 80 kr.)

Budapest régiségei. A főváros területén talált műemlékek és történelmi nevezetességű helyek leírása. Szerkeszti Gömöri Havas Sándor. II. évfolyam. (Budapest főváros. 4r. 160 l. egy térképpel, több fametszetű képpel és számos rajzzal, ára ?)

Budapest főváros legújabb térképe 1890. Rajzolta Homolka József. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. Fali térkép alakú, ára ?)

Budapest tervrajza. (Lampel Róbert. 1 ív, ára 30 kr.)

Budapestről Bécsbe. A m. kir. államvasutak budapest-brucki és a szabadalmazott osztr.-magyar államvasut-társaság budapest-marcheggi vonalai 44 rajzzal és egy térképpel. (Magyarország utirajzokban. I. köt. Révai testvérek. K.8r. 80 l. ára 30 kr.)

Bún Samu. Az egyszerű és kettős könyvvitel tankönyve. Középkereskedelmi iskolák és akadémiák részére. Második bővített kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 320 l. ára 2 frt.)

Bún Samu. Egyszerű és kettős könyvvitel. Alsófokú kereskedelmi és polgári iskolák, valamint a magántanulás számára. 2. kiadás. (Lampel R. 8r. 183 l. ára 1 frt 20 kr.)

Bunyan János. A zarándok útja. Angolból. 2 köt. (Hornyánszky Viktor. 8r. XXIV, 206 és 184 l. ára ?)

Bunyitay Vincze. Nagyvárad természetrajza. (L. Nagyvárad.)

Busch Vilmos. Marci és Miska. Két lurkó furfangjai hét énekben. 96 tollrajzzal. B. V. után magyarítá Cziklay Lajos. (Buschmann Ferencz. 8r. 56 l. ára ?)

Buza Sándor. A megváltó. 2. kiadás. 27 képpel. Kiadja P. Angelicus. (Szatmár. Litteczky Endre és társa. 8r. X, 323 l. ára 2 frt.)

Buziás. Gyógyfürdőhely. Temesmegye. Nagy-kövériesi vallásalapítványi uradalom. (M. kir. egyetemi könyvnyomda. 8r. 20 l. ára ?)

Büntető-törvénykönyv a büntettekről és vétségekről. 1878. V. t.-cz.

a magyar büntető-törvénykönyv a büntettekről és vétségekről, kiegészítve a rávonatkozó törvényekkel és curiai határozatokkal, valamint betűrendes tárgymutatóval. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. K.8r. 164, XX l. ára 90 kr.)

Bydrowsky Sándor és Hauptmann József. Utmutatás a vésőzött, festett és márványozott metszésben, valamint a kézi aranyozásban. Egy táblával. (Rózsa K. és neje könyvnyomdája. N8r. 2 lev., 29 és 11 l. ára ?)

Cammerano. Lammermoori Lucia. Opera 3 felvonásban. Zenéjét irta Donizetti Kajetán. Olaszból fordította Egressi Béni. (A m. kir. operaház könyvtára. 8. sz. Pfeiffer Ferdinánd. 8r. 28 l. ára ?)

Carmen Sylva. A szenvedés földi vándorlása. Fordította Kacsóhné Lukács Róza. (Kolozsvár. Horátsik János. 8r. 192 l. ára 1 frt.)

Carmen Sylva. Két világ. Fordította Harmath Lujza. (Révai Leó. 8r. 256 l. ára 1 frt 20 kr.)

Cellini Benvenuto önéletírása. Olaszból fordította Bianchi, Camerini, Goethe és mások kiadása után bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Szana Tamás. Számos önálló és a szöveg közé nyomott képpel. Második kötet. (Ráth Mór. 8r. V, 277 l. 7 képpel, ára 3 frt.)

Cellini Benvenuto önéletírása. Olaszból ford. Bianchi, Camerini, Goethe és mások kiadásai után bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Szana Tamás. II. kötet 10. és 11. füzet. (Ráth Mór. 8r. 97—176 l. füzetje 40 kr.)

Chabot Adrián. Miért nem lettek egymásé? Regény, fordította Sas Ede. (Robicsek Zs. K. 8r. 160 l. ára 1 frt.)

Cherven Flóris. Az osztrák-magyar monarchia földirata középiskolák számára. Ötödik átdolgozott kiadás. (A Hauke-féle földirati tankönyv. III. része. Lampel Róbert. 8r. 127 l. ára 70 kr.)

Cherven Flóris és Schneider János. Egyetemes földirati tankönyv reáliskolák számára. A legújabb mintatanítási terv szerint s az új pol. változások tekintetbe vételével. I. kötet. Előismeretek, Magyarország és Európa többi országai. Negyedik kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 123 l. ára 80 kr.)

Chiniquy Károly. A pap, a nő és a gyóntatószék. Fordította Révész Mihály. (Grill Károly. 8r. 197, V l. ára 1 frt.)

Ifj. **Cholnoky Imre.** A hagyatéki eljárás gyakorlati tervezete. (Kaposvár. Kéthelyi Miksa nyomdája. 8r. 60 l. ára ?)

Chyzer Kornél. A magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűléseinek története. 1840-től 1890-ig. (S.-A.-Újhely. «Zemplén»-nyomda. 8r. 176, CII l. ára ?)

Cicero, M. Tullius, 1—2. és 14. philippikája. I. füzet. Ford. Némethy Géza. (Tanulók könyvtára. 54. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 64 l. ára 30 kr.)

Cicero, M. Tullius, válogatott levelei. Magyarázta Köpesdy Sándor. 3. javított kiadás. (Görög és latin remekírók gyűjteménye. 35. sz. Lampel R. 8r. X, 1861 l. ára 84 kr.)

Cím- és lakjegyzék, Budapesti. A lakjegyzéket a bejelentési hivatal hiteles adatai alapján szerkesztette Potocky Pál. A többi részeket a fővárosi mérnök, kereskedelmi, czéggjegyzéki és főpostahivatal adatai, valamint más

források nyomán szerkesztette Janszky Adolf. VI. évfolyam. 1890. (Franklin-társulat. K.4r. XXXVI, 883 l. ára 5 frt.)

Clima Gáspár. Rövid háztartástan polgári és felsőbb leányiskolák, valamint tanítóképezdek számára. A legújabb ministeri tantervek alapján teljesen átdolgozta De Gerando Antonina. (Lampel Róbert. 8r. 64 l. ára 50 kr.)

Collins Wilkie. A rémuralom napjaiból. Regény. Ford. Fái J. Béla. (Pallaskönyvtár. V. folyam 4. kötet. Pallas részvénytynyomda. 8r. 174 l. ára 60 kr.)

Conway Hugh. Paulina. (Called Back.) Regény. Fordította Fái Béla. 2 köt. (Egyetemes regénytár. V. évf. 3. 4. köt. Singer és Wolfner. 8r. 149, 161 l. egy kötet ára 50 kr.)

Csalány Géza. Harczászat a csapattiszt számára. 3. kiad. (Pozsony. Szerző. 8r. 280 l. ára ?)

Csánki Dezső. Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. A m. tud. Akadémia megbízásából. I. kötet. Hunyadiak kora Magyarországon. VI. kötet. (Magyar tud. Akadémia. 8r. XII, 788 l. ára 7 frt.)

Csapodi István. Utmutató a szemészetben. 40 ábrával. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 208 l. ára 1 frt 60 kr.)

Csapodi István és Gerlóczy Zsigmond. Egészségtan. Népiskolák számára. (Lampel Róbert. 8r. 52 l. ára 24 kr.)

Császár Károly. Szerkesztő planimetria a középiskolák számára. 188 a szöveg közé nyomott ábrával. 2. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkeres. N.8r. 113 l. ára 90 kr.)

Csényi Gyula. Koszoru a puszták virágaiból. (Szeged. Endrényi Testvérek. 8r. 151 l. ára 80 kr.)

Cséri János. A gyomor erőművi kezelésének új módja. (Különlenyomat az «Orvosi hetilap» 1890. évfolyamából. A pesti Lloyd-társulat könyvny. N.8r. 5 l. ára ?)

Csete Lajos. A coupé titkai. Paprikás történetek a vasúti életből. Utikalandok. Pokrócz Ádám szemfüleskedései nyomán írta... (Utközben! X. Grimm Gusztáv. K.8r. 95 l. ára 60 kr.)

Csicsáky Imre. Dante orthodoxyája a vallás-erkölcs és egyház-politika szempontjából. («Hunyadi Mátyás» intézet. N.8r. 24 l. ára ?)

Csicsárik János. Az üdv őszökvetségi történelme középiskolai és tanítóképző-intézeti használatra. Térképpel. (Kassa. Kaczányi és Vitéz. 8r. 96 l. ára 50 kr.)

Csiky Gergely. Az Atlasz-család. Regény. (Franklin-társulat. 8r. 297 l. ára 2 frt.)

Csiky Kálmán. A hazai alkotmány- és jogismeret alapvonalai polgári és felső népiskolák számára. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister által jutalmazott mű. 3. javított kiadás. (A magyar kir. állam tulajdona. 8r. 116 l. ára ?)

Csiky Kálmán. A magyar alkotmánytan és jogi ismeretek kézikönyve. Polgári és elemi tanítóképezdek növendékei és tanítók számára. A magyar kir. vallás- és közoktatásügyi minister által jutalmazott mű. 3. javított és teljesen átdolgozott kiadás. (A magyar állam tulajdona. 8r. VI, 191 l. ára ?)

Csillagh Mór. Balassa Bálint báró szerelmi dalairól. Doctori értekezés. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 87 l. ára ?)

Csongor. Költemények. (Ifj. Nagel Ottó bizománya. 16r. 80 l. ára 1 frt.)

Csukási Fülöp. A héber nyelvoktatás jelentősége, terjedelme és methodikája az interkonfessionális nép- és polgári iskolák izr. hitoktatásában. (Különlönyomat a «Magyar zsidó szemle» f. é. márcziusi és áprilisi számaiból. Singer és Wolfner bizom. 8r. 23 l. ára 20 kr.)

Czapáry Albert. Rózsatenyésztés. 1. füz. (Nyiregyháza. Tarczali Dezső. N.8r. 32 l. ára ?)

Czapáry Albert. Szobai edényes növénytenyésztés. Virágkedvelők, kertészek számára, de kiválóan a művelt magyar hölgyközönség figyelmébe ajánlva. Saját tapasztalata és több e szaknak megfelelő jeles, német nyelven irt művek nyomán. (Nyiregyháza. Tarczali Dezső. 8r. 208 l. ára 1 frt 50 kr.)

Czim- és névtára, A m. kir. kereskedelemügyi ministerium posta- és távirtdahivataloknak. Kiadja a kereskedelemügyi miniszter. (Hornyánszky Viktor könyvny. K.4r. 4 lev. és 661 l. ára ?)

Czim- és névtára, Magyarország tiszt. 1890. A nagyméltóságu m. kir. kereskedelemügyi minister ur rendeletéből szerkeszti és kiadja az országos magyar kir. statisztikai hivatal. IX. évfolyam. (Grill Károly. N.8r. XXIII, 858 l. ára 5 frt.)

Czimbalom, Magyar. Ujabb és régibb magyar népdalok gyűjteménye. II. kötet. Összegyűjti Bolgárszeghy János. (Brassó. Zeidner Henrik. 8r. 176 l. ára ?)

Czimjegyzéke, A budapesti királyi magyar tudományegyetem könyvtárának, XIV. 1889. évi gyarapodás. (Egyetemi nyomda. 8r. 164 l. ára ?)

Czirfusz Ferencz. Jelentés Bácsbodrog vármegye népnevelésügyének 1889/90. tanévi állásáról. (Zombor. Bittermann Sándor nyomdája 8r. 24 l. ára ?)

Czóbel Minka. Nyirfalombok. (Költemények.) (Révai Testvérek. 8r. 243 l. ára 2 frt.)

Daday Jenő. A nápolyi öböl rotatoriái. 2 rajzlappal. (Értekezések a természettudományok köréből. XIX. kötet. 7. szám. M. tud. Akadémia. 8r. 52 l. ára 50 kr.)

Dal-gyűjtemény, a legujabb és válogatott régibb népszerű gyűjtemény. Kiadja Zöldmezei Vilmos. (Robicsek Zsigmond. 32r. 128 l. ára 30 kr.)

Dal-, játék- és versgyűjtemény kisdédóvó intézetek és magánhasználatra. Az országos kisdédóvó egyesület megbízásából a legkitünőbb e nemű művekből összeállították Dömötör Géza, Kozma Dénes és Kohányi Sámuel. Második bővített kiadás. (Révai Testvérek. 8r. 285 l. ára 1 frt 20 kr.)

Dal, Üdvözlő, mélt. és főtiszt. Steiner Fülöp urnak... székesfehérvári püspök... székfoglaló ünnepére. Hódolatteljes fiui ragaszkodásuk jeléül ajánlják a zircz-cistercei rend székesfehérvári házának tagjai. 1890. évi szept. hó 14. (Athenaeum r. társulat. 4r. 4 lev. ára ?)

Dancs Lajos. Töredékek tíz éves emigrationalis élményeimből. (Nagy-Szöllős. Székely Simon. 8r. 97 l. ára 1 frt.)

Danzinger József. Mit mivelnek nyelvtanítóink? Nemcsak a nyelv-

tanítókhoz, hanem az egész nemzethez, főleg a tanhatóságokhoz, iskolaelőjárókhoz és honfériakhoz intézve. (Pozsony. Angermayer Károly könyvny. N.8r. 33 l. ára ?)

Dárday Sándor. Hitel-, kereskedelmi- és iparügyi törvénytár a fennálló rendeletekkel. (Athenaeum r. társ. N.8r. 587 l. ára 3 ft.)

Daróczi Vilmos. A dohány Magyarországon. A párisi 1889. évi világiállítási alkalmával tartott nemzetközi gazdacongressus számára, a magyar országos gazdasági egyesület megbízásából. (Szerző. K.8r. 36 l. ára 20 kr.)

Daróczy Elek. Karczag város egyetemes leírása. Hiteles adatok alapján. (Karczag. Sződi S. 16r. 36 l. ára 1 ft.)

Daruváry Géza. A mentelmi jogról. Tudori értekezés. Benyújtatott 1890. ápril 10-én. (Révai Leó. 8r. 49 l. ára 60 kr.)

Daudet Ernő. Az elítélt leánya. I. II. köt. Regény. Fordította Szigethyné-Szalay Erzsi. (Egyetemes regénytár. V. évf. VIII. XIV. köt. Singer és Wolfner. 8r. 166, 158 l. kötetje 50 kr.)

Dávid István. Latin olvasókönyv Livius, Ovidius, Phaedrus műveiből és más költők gnómáiból a gymnasiumok III. és IV. osztálya számára, valamint a reál- és polgári iskolák használatára. A tanítás legújabb módja szerint. Harmadik, lényegében változatlan kiadás. (Lampel Róbert. 8r. VIII, 186 l. ára 1 ft.)

Dávid István és Fodor Gyula. Vergilius Aeneisének teljes szótára. A gymnasiumok felső osztályai számára és magánhasználatra. (Lauffer Vilmos. N.8r. 231 l. ára 1 ft 40 kr.)

Deák Ferencz emlékezete. Levelek. 1822—1875. (Ráth Mór. N.-8r. 392 l. ára 3 ft 60 kr.)

Deák Ferencznek az 1861-dik évi országgyűléstől elfogadott két fölirata. Közli Könyi Manó. (Olcso könyvtár. 269. sz. Franklin-társulat 16r. 159 l. ára 30 kr.)

Debreczen város polgármesterének évi jelentése az 1889. évről. (Debreczen. Város nyomdája. 8r. 65 l. ára ?)

Decameron, Modern. I. kötet. 1. füzet. (Gerő és Kostyál. K.8r. 1—48 l. füzetje 20 kr.)

Decameron, Modern. I. köt. Tartalom: Hamupipőke füzője. — Ő felebbez. — A lépésmérő. — Női psychologia. — A hűtlen inas. — Egy szerencsés véletlen. — A jó kifogás. — A jó barátok. — A hajnövesztőszer stb. (Gerő és Kostyál. K.8r. 157 l. ára 60 kr.)

Decameron. Ugyanaz. III. kötet. (Gerő és Kostyál. K.8r. 143 l. ára 60 kr.)

Décsi Bálint és Széki Aladár. A bányai ev. ref. egyház története. (Győr. Gaar Iván nyomdája. 8r. 118 l. ára 35 kr.)

Deininger Imre. Tanulmány a buza fölött. Kiadja a keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet. Az illető tanárok közreműködésével szerkesztette D. J. (N.-Kanizsa. Weiss L. és F. könyvny. N.8r. 62 l. ára ?)

Deme Károly. Magyar nyelvtan. A ministeri tanterv szerint a népiskolai tanítás céljaihoz alkalmazva. I. rész. Az elemi iskolák II. és III. osztályának tananyaga. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 44 l. ára 16 kr.)

Deme Károly. Ugyanaz. II. rész. Az elemi iskolák II. és III. osztályának tananyaga. (U. o. 8r. 49 l. ára 16 kr.)

Deme Károly. Ugyanaz. III. rész. Az elemi iskolák V. és VI. osztályának tananyaga. (U. o. 8r. 49 l. ára 20 kr.)

Deme Károly. Magyar nyelvtan a népiskolai tanítás céljaihoz alkalmazva. I—III. rész. 2. kiadás. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 43, 47, 72 l. ára 52 kr.)

Demkó Kálmán. A felső-magyarországi városok életéről a XV—XVII. században. (M. tud. akadémia. N.8r. VII, 290 l. ára 2 frt 70 kr.)

Dengi János. Tanügyi dolgozatok a középiskolai nevelés és oktatás köréből. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 162 l. ára 1 frt.)

Dezső Béla. Növény gyűjtő. (Mappa a növények gyűjtésére.) (Ifj. Nagel Ottó. 4r. ára 1 frt 80 kr.)

Dicsőfi József. Testvéretek vagyok! Beköszönő egyházi beszéd 1890. július 6. a debreczeni ref. nagytemplomban. (Debreczen. Város nyomdája. 8r. 23 l. ára 10 kr.)

Diószeghy Mór. Ismerősök. (Zilah. Weiszberger Soma. 8r. 186 l. ára 1 frt.)

Disraeli: Coningsbey vagy új nemzedék, fordította Sugár Fábiusz. I—II. kötet. (Rudnyánszky A. nyomdája. 8r. 329, 321 l. ára ?)

Dobóczy Lajos. Gazdasági és kertészeti füzetek. I. füz. A mindennapi elemi népiskolák III—IV. és ismétlő fi-oszt. használatára. Negyedik átdolgozott kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 28 l. ára 18 kr.)

Dobos János. Az italmérési jövedék ismertetése. Korcsmárosok, vendéglősök, kereskedők, szatócsok, cukrászok, kávéosok, bortermelők, gyógyszerészek, ellenőrző közegek és bérlők használatára. (Székesfehérvár. Singer Ede. K.8r. 16 l. ára 20 kr.)

Dobos János. Keresztény imák. A házi ájtatosság növelésére és a protestáns keresztény felekezetek használatára. 5. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 286 l. ára ?)

Dobozi István. A községi közigazgatás kézikönyve. Elméleti és gyakorlati útmutató a községi közigazgatás minden ágában, különös tekintettel a magy. kir. belügyminiszter 58,285/1884. számú körrendeletével kibocsátott s a közjegyzői szigorlatra vonatkozó szabályrendeletre a legújabb törvények alapján. IV. bővített és ujonnan átdolgozott kiadás az 1886. évi törvényhatósági, fegyelmi és községi kérvények szövegével és magyarázatával s a bevágó legújabb törvényekkel bővítve. 2 kötet. (Pallas. 8r. XI, 606, VIII, 616 l. A két kötet ára 4 frt.)

Dóczy Gedeon. Magyar ábécze és olvasókönyv. Az elemi iskola első oszt. számára. Pályadíjat nyert mű. 4. kiadás. (A tiszántúli ev. ref. egyházkerület népiskolai kiadv. IX. sz. Debreczen. László Albert. 8r. 126 l. ára 20 kr.)

Dóczi Lajos költeményei. (Ráth Mór. 12r. 260 l. ára 2 frt.)

Dóczi Lajos. Beszélyek és vázlatok. 2 kötet. (Ráth Mór. 16r. 255, 249 l. ára 3 frt 80 kr.)

Dole F. K. után. Jézus és kiválóbb kortársai. (Unitárius kis könyvtár. 40—42 Bagó Márton nyomdája. 8r. 49 l. ára 15 kr.)

Dolinay Gyula. A Turin-párisi kirándulás 1889. július 2—14. (Szerző. 8r. 192 l. ára ?)

Domaniczky István. Katonai értekezések. (Heisler J. N.8r. 4, 152 l. ára ?)

Domanovszky Endre. A renaissancekori bölcsészet története. (A bölcsészet története IV. kötete.) (Franklin-társulat. N.8r. VII, 492 l. ára 4 frt.)

Dóri bácsi. Tibike naplója. (Révai Testvérek. 8r. 136 l. ára 1 frt.)

Dosztojevszky M. Fedor. A játékos. Orosz regény. (Pallas részvény-nyomda. 8r. 187 l. ára 60 kr.)

Dömötör Géza. A kisedővás ügye Európa főbb államaiban. A szöveg közé nyomott 19 ábrával. (Szerző. N.8r. XII, 151 l. ára 1 frt 50.)

Döntvényei és elvi jelentőségű határozatai a m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróságnak 1889. évről. Összeállította Sóváry Ferencz. Kiadja a m. kir. belügyminiszterium. (Ifj. Nagel Ottó. N.8r. XVI, 328 l. ára 90 kr.)

Döntvények. Curiai, és elvi jelentőségű határozatok polgári és bűnügyekben szakszertű tárgymutatókkal. Közveteszi a «Magyar igazságügy» szerkesztősége. V. folyam. (Singer és Wolfner. N.8r. 165 l. ára 3 frt.)

Döntvénytár. A m. kir. Curia, a budapesti kir. ítélő tábla és a pénzügyi közigazgatási bíróság elvi jelentőségű határozatai. Kiadja a «Jogtudományi Közlöny» szerkesztősége. Új folyam. XXIV—XXV. kötet. (Franklin-Társulat. 8r. XXI, 388 ; XXVIII, 372 l. kötetje 2 frt.)

Dráb János. A magyarok története. Népiskolák használatára. (Nagy-Szt-Miklós. König S. K.8r. 40 l. ára 12 kr.)

Dráb János. Csanádmegye földrajza. A ministeri tanterv nyomán a népiskolák III. osztálya számára. (Nagy-Szent-Miklós. König S. K.8r. 37 és 1 l. ára 10 kr.)

Dreisziger Ferencz. Önképzésünk akadályai. Tanulmány. (Ada. Szerző. N.8r. XI, 142 l. ára 1 frt.)

Drucker Jenő. Adatok a csótán (periplaneta orientalis L.) boncz- és szövettani szerkezetéhez. 4 tábla rajzzal. (Pallas részvénytárs. nyomdája. N.8r. 70 l. ára ?)

Drüitt Róbert. A sebészet kézikönyve. Surgeon's vade mecum 12. kiad. Szerkesztette Stanley Boyd. Fordította Bakó Sándor. Az eredetivel összehasonlította Réczey Imre. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 1109 l. 373 ábrával, ára 10 frt.)

Dubay Miklós. Az idegbetegségek újabb gyógymódja. Metallotherapia. Második népszerű ismertetés. (A pesti Lloyd-társulat könyvnyomdája. N.8r. 16 l. ára ?)

Duka Tivadar. Beszéd, melyet mint a Londonban székelő brit és külföldi bibliatársaság központi választmányának küldöttje a Károli-ünnepély alkalmából tartott Gönczön 1890. szept. 14. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 12 l. ára ?)

Dura Máté. Szőke Dunapartról. Költemények. (Pallas részv.-nyomda. 16r. 124 l. ára 1 frt.)

Echegaray József. A nagy Galeotto. Dráma három felvonásban egy előjátékkal. Spanyol eredetiből fordította Patthy Károly. (Olcso könyvtár. 272 sz. Franklin-társulat. 16r. 211 l. ára 40 kr.)

Egán Ede. Az erdélyi szarvasmarhatenyésztés feladatai. Az erdélyi gazdasági egyesület állatkiállítási szakosztályának 1889. évi közgyűlésén előadta. Az előadás gyorsírási jegyzetei nyomán kiadja az állattenyésztési szakosztály. (Kolozsvár. Gámán János örököseinek nyomdája. N.8r. 27 l. ára ?)

Egerváry Gyula. Vadászati ügyben hozott kormány-rendeletek, határozatok és döntvények gyűjteménye. 2. bővített kiadás. (Grill Károly. 8r. XI. 146 l. ára 1 frt 20 kr.)

Egressy Béni. Bánk bán. Opera. (A m. kir. operaház könyvtára. 1. Athenaeum. 8r. 42 l. ára ?)

Egy delután Antal bácsiéknál. (Vegyes házasságok.) A magyar népnek ajánlva. 3. kiadás. (Szent-István-társulat. K.8r. 23 l. ára 5 kr.)

Egy porció pálinka, vagy Tóth Bálint uram hogyan utálta meg a pálinkát. A magyar népnek ajánlva. 4. kiadás. (Szent-István-társulat. K.8r. 12 l. ára 3 kr.)

Egyezménye. Az osztrák-magyar vaspálya-igazgatóságoknak, a csatlakozási forgalomban való áruszállításra és visszereseti eljárásra nézve. I. rész. Érvényes 1881. év június 1-től. 4. kiadás. (Légrédy testvérek. 8r. 141 l. ára ?)

Egyházközség. A budapesti görög-keleti, görög és macedon-oláh, alap- és ügyviteli szabályainak tervezete. (Dona Döme és társa. N.8r. 33 l. ára ?)

Ehrenreich Lajos. A malaria betegségek kórtani, oktani, gyógytani szempontból, különös tekintettel Magyarországra. A magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlései által 100 arannyal jutalmazott pályamű. (Grimm Gusztáv. N.8r. 132 l. ára 1 frt.)

Életrajzok, Magyar történeti. A magyar tud. Akadémia és magyar történelmi társulat megbízásából szerkeszti Szilágyi Sándor. 1890. II. füzet. (L. Gindely Antal és Acsády Ignác.)

Előmunkálatai. A magyar ev. ref. tanítók országos gyűlésének. Sajtó alá rendezte Kiss Sándor 1890. (Hajdu-Böszörmény. Szabó Ferencz nyomdája. 8r. 118 l. ára 50 kr.)

Előterjesztése, Szilágyi Dezső igazságügyi m. kir. miniszterhez, a budapesti kir. ügyészségnek a «Birói és ügyészi szervezet módosításának előadói tervezetére». (Athenaeum részvénytárs. 2r. 27 l. ára ?)

Előterjesztése. A közös miniszterium, a magyar országgyűlés bizottságához, melylyel az osztrák-magyar monarchia közös kiadásainak és bevételeinek 1891. évi előirányzata alkotmányos tárgyalás végett bemutatattik. 1—18. füzet. (Bécs. Cs. és kir. államnyomda. 4r. 33, 36, 2, 346, 19, 58, 20, 2, 2, 11, 249, 2, 2, 22, 6, 12, 111, 22 l. ára ?)

Emericzy Géza és Kárpáti Endre. Számtani példatár a népiskolák I. évfolyambeli növendékei számára. 5. átnézett kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 35 l. ára 10 kr.)

Emericzy Géza és Kárpáti Endre. Számtani példatár. I. füzet. A népiskolák II. évfolyambeli növendékei számára. 11. átdolgozott kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 34 l. ára 10 kr.)

Emericzy Géza és Kárpáti Endre. Számtani példatár. 2. füzet. A népiskolák III. évfolyambeli növendékei számára. 9. átdolgozott kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 32 l. ára 10 kr.)

Emericzy Géza és Kárpáti Endre. Számtani példatár. III. füzet. A népiskolák IV. évfolyambeli növendékei számára. 9. átdolgozott kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 40, 2 l. ára 10 kr.)

Emericzy Géza és Kárpáti Endre. Számtani példatár. A népiskolák VI. évfolyambeli (esetleg ismétlő iskolabeli) növendékei számára. 4. átnézett kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 44 l. ára 10 kr.)

Emericzy Géza és Kárpáti Endre. Vezérkönyv a népiskolai számtanításban. Tanítók és tanítójelöltek számára. II. füzet. A népiskola 4. 5. és 6. osztálya számára. 3. átdolgozott kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 116 l. ára 1 frt 20 kr.)

Emericzy-Gelléri-Péterffy-féle olvasókönyv az elsőfokú ipariskolák I. évfolyama (I. osztály) számára. A miniszteri tanterv alapján átdolgozta Gelléri Mór. 4. kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 137, 3 l. ára 32 kr.)

Emericzy Géza és Somogyi Géza. Természetrajz mindennapi és ismétlő népiskolák számára. Számos ábrával. A 3. javított kiadás változatlan lenyomata. Tartalom: A) Állattan. B) Növénytan. C) Ásványtan. (Dobrowsky és Franke. 8r. 147 l. ára 50 kr.)

Emericzy Géza. Természettan és vegytan a mindennapi és ismétlő népiskolák számára. Teljesen átdolgozta Berecz Ede. 98 a szöveg közé nyomott ábrával. 9. teljesen átdolgozott kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 132 l. ára 40 kr.)

Emericzy Géza. Földrajz a népiskolák IV. osztálybeli növendékei számára. Magyarország és az öt földrész első ismertetése. 7. javított kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 76 l. ára 20 kr.)

Emlékbeszédek, A m. tud. Akadémia tagjai fölött tartott. VI. kötet. 3—4. 6. 8. sz. (L. Keleti Károly, Hollán Ernő, Konkoly Miklós, Klein Gyula.)

Emlékek, Magyar országgyűlési, történeti bevezetésekkel. Szerkesztik Fraknói Vilmos és Károlyi Árpád. X. kötet. 1602—1604. (Magyar tudományos Akadémia. 8r. 665 l. ára 3 frt.)

Emlékezetköve, Bujdosásnak, imádságok stb. (Rózsa Kálmán nyomdája. 8r. 220 l. ára?)

Emlékirat fölterjesztve 1890. évi február 13. Török-Becse községe részéről gróf Szapáry Gyula földmívelési miniszterhez a m. k. kormány azon műszaki tervére vonatkozólag, mely szerint a Tisza Török-Becse alól eltereltetni célozzatik. (Athenaeum részv. társulat. 8r. 18 l. ára?)

Emlékkönyv, Jubileumi, a dunántuli ev. ref. egyházkerület világi főjegyzője Beöthy Zsigmond félszázados egyházi hivataloskodása alkalmából Sz.-Fehérvárott 1890. évi augusztus 17. napján rendezett ünnepély részleteiből összeállította Vályi Lajos. (Pápa. Debreczeny K. az ev. ref. főtanoda betűivel. 8r. 48 l. ára?)

Emléklap a sopron férfidalkör zászlóavatására 1890. évi október 5. Kiadták: Gaar Vilmos dr. és Berényi Pál. (Sopron. Litfass Károly könyvnyomdája. 4r. 16. l. ára?)

Emléklapok. Kegyelete jeléül kiadta a bányai ág hitv. ev. egyházkerület néhai Szeberényi Gusztáv szeretett püspökének emlékére. Szerkesztette Händel Vilmos. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 35 l. ára?)

Emléklapok a gróf Clam-Gallas 16. huszár-ezred történetéből. Ajánlva az ezred altisztjeinek és huszárajainak. (Franklin-társulat nyomdája. K.8r. VIII, 148 l. ára ?)

Ének, Három igen szép istenes, és 3 hathatós ima a szent bucsún ájtatoskodók használatára. Kiadta Hantz György. (Szamosújvár. Görög-kath. egyházmegyei nyomda. 8r. 32 l. ára ?)

Énekek, Egyházi, Pozsony v. magyarajkú katolikus hiveinek használatára. (Pozsony. Stampfel, Eder és társa nyomdája. 8r. 52 l. ára ?)

Énekek, Halotti, a belvétziai vallástételt tartó keresztyén hiveik számára. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 128 l. ára ?)

Eötvös József, A nővérek. 4. kiadás. (A magyar nemzet családi könyvtára. LXXI. köt. Ráth Mór. 8r. 552 l. ára 2 frt 60 kr.)

Eötvös József költeményei. (Ráth Mór. 16r. 92 l. ára 60 kr.)

Eötvös József elbeszélései. (Ráth Mór. 16r. 4, 275 l. ára ?)

Eötvös József báró. Gondolatok. Ötödik kiadás. (A magyar nemzet családi könyvtára. LXXII. köt. Ráth Mór. 8r. 475, IV l. ára 2 frt 60 kr.)

Eötvös Károly Lajos. Kis világ. Legujabb Flóri könyve. Gyulai László és Tahy Antal rajaival. Második kiadás. (Méhner Vilmos. 8r. 96 l. ára 50 kr.)

Epos-írókból, Magyar. II. Szemelvények Vörösmarty Zalánjából. (Tanulók olvasótára. 16. füz. Lampel Róbert. 8r. 84 l. ára 20 kr.)

Épületek, Az állam által létesítendő vasút-vonatokon előállítandó leírása. 3. kiadás, (Légrády testvérek. 2r. 19 l. ára ?)

Érdeky Boldizsár. A pénzügy-közigazgatási bíróság döntvényei és elvi jelentőségű határozatai betűsoros tárgymutatója a bélyegilletékek iránti törvények és szabályok szakaszai és díjtételei szerint 1884. évtől 1890. október végeig. (Liptó-Szt-Miklós. Steiner Izidor nyomdája. 8r. 211 l. ára 2 frt.)

Erdély és az északkeleti háboru. Levelek és okiratok. A magyar tud. Akadémia megbízásából bevezetésekkel és jegyzetekkel ellátva közzétette Szilágyi Sándor. I. kötet. (M. tud. Akadémia. 8r. 635 l. ára 5 frt.)

Erdélyi Gyula. Zűg a malom. Regény egy kötetben. (Athenaeum részv. társulat könyvnyomdája. K.8r. 122 l. ára 1 frt.)

Erdélyi Gyula. Hálás szerep. Regény a társadalmi életből. (A «Keresztény Magyarország» kiadása. 8r. 159 l. ára ?)

Erdélyi János. Tanulmányok. (Kisfaludy-Társaság. 8r. 539, 1 l. ára ?)

Erdélyi Lipót. A zsidó népiskolai vallásoktatás módszertana. (Nyitra) Szerző. 34 l. ára 25 kr.)

Erdélyi Pál. Fáy András élete és művei. (Dobrowsky és Franke. 8r. 351 l. ára 2 frt 50 kr.)

Erdődi János. Földrajz a polgári leányiskolák számára. I. rész. Az I. osztály számára. 24 térképpel. (Franklin-társulat. N.8r. 88 l. ára 60 kr.)

Erdődi János. Földrajz a polgári fiúiskolák számára. I. rész. Az első osztály számára. A miniszteri tanterv alapján. (Franklin-társulat. 8r. 104 l. ára 60 kr.)

Erdődi János. Ugyanaz. II. rész. A második osztály számára. (U. o. 8r. 80 l. ára 50 kr.)

Erdődi János. Ugyanaz. III. rész. A harmadik osztály számára. (U. o. 8r. 64 l. ára 40 kr.)

Erdődi János. Neveléstan tanítóképző-intézeti növendékek és tanítók számára. III. rész. Nevelés-történelem. II. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 180 l. ára 1 frt 20 kr.)

Erényi Mór. Kis magyar nyelvtan feladattárral. Az elemi népiskolák számára. A 8. kiadást átdolgozta és sajtó alá rendezte Balassa József. (Lampel Róbert. 8r. 82 l. ára 30 kr.)

Erneyi József. Gyakorlati énektan. (Dalokkal és elméleti függelékek.) Középtanodák, polgári iskolák és magántanintézetek használatára. I. rész. (Polgári iskolák első és második osztályai számára. 8. átalakított kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 40 l. ára 60 kr.)

Erneyi József. Ugyanaz. II. rész. Harmadik és negyedik oszt. számára. (Dobrowsky és Franke. 8r. 48 l. ára 60 kr.)

Erődi Dániel költeményeiből. Új gyűjtemény. (Grill Károly. 12r. VIII, 120 l. ára 1 frt.)

Értekezések a matematikai tudományok köréből. Kiadja a m. tud. Akadémia. Szerkeszti Szabó József. XIV. kötet. 4. szám. (L. Kherndl Antal.)

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XV. köt. 2—5. sz. (L. Haraszti Gyula, Hunfalvi Pál, Simonyi Zsigmond, Télfy Iván, Zichy Antal.)

Értekezések a társadalmi tudományok köréből. Kiadja a magyar tud. Akadémia. Szerkeszti Pauer Imre. X. kötet 7—11. füzet. (L. Matlekovics Sándor, Ballagi Géza, Schwarcz Gyula, Hoffmann Pál, Vécsey Tamás.)

Értekezések a természettudományok köréből. Kiadja a magyar tud. Akadémia. A III. osztály rendeletéből szerkeszti Szabó József. XIX. kötet 7—10. sz. XX. kötet. 1. sz. (L. Daday Jenő, Schäffer Károly, Preisz Hugó, Ónodi Adolf, Schenek István.)

Értekezések a történeti tudományok köréből. Kiadja a magyar tud. Akadémia. A II. oszt. rendeletéből szerkeszti Pauer Imre. XIV. köt. 7. 8. sz. (L. Szádeczky Lajos, Ortvay Tivadar.)

Értekezések, Magyar jogászegyleti. VI. köt. 1. füz. (L. Baumgarten Izidor.)

Értesítő, Akadémiai. Szerkeszti Szily Kálmán. 1890. évfolyam. (Magyar tudományos Akadémia. 8r. 712 l. ára ?)

Értesítő, Matematikai és természettudományi. Kiadja a magyar t. Akadémia. VIII. kötet. 1—9. füzet. (Akadémia. 8r. 239 l. hét táblával, ára 3 frt.)

Értesítője, A békésmegyei gazdasági egyletnek 1889. évi. Szerkesztette Zlinszky István. (Békés-Csaba. »Corvina« könyvny. 8r. 233 l. ára ?)

Értesítője, A IV. egyetemes tanítógyűlés, szerkesztette Somlyay József. (Egyetemi nyomda. 8r. 146 l. ára ?)

Ertl Herbert. Természetrájz az elemi népiskolák számára. Az osztott és osztatlan népiskolák viszonyaira való tekintettel. (Singer és Wolfner. 8r. 120 l. ára 32 kr.)

Euripides. A Kyklops. Satyrdráma. Fordította Csiky Gergely. A Lukács Krisztina-díjjal jutalmazott műfordítás. Kiadja a Kisfaludy társaság. (Franklin-társulat ny. 8r. 56 l. ára ?)

Évkönyv, Állategészségügyi, az 1889. évre. A földmivelésügyi magyar

kir. ministerium megbízásából hivatalos adatok alapján szerkesztette dr. Hutyra Ferencz. III. évfolyam. (Franklin-társulat. N.8r. 8, 314 l. ára 1 frt.)

Évkönyv, Irodalmi. 1891. évre. (Szépirodalmi könyvtár 6. köt. Szépirod. könyvtár kiadóhivatala. 8r. 196 l. ára ?)

Évkönyv, Közgazdasági és statisztikai. Ujabb harmadik-negyedik évfolyam 1889/90. A magy. tud. akadémia statisztikai és nemzetgazdasági bizottságának megbízásából és az orsz. m. kir. statisztikai hivatal támogatásával. Bedő Albert, Fenyvessy Adolf, György Aladár, Halász Sándor, Heltai Ferencz, Polya Jakab, Ráth Zoltán és Vizneker Antal közreműködésével szerkesztik Jekelfalussy József és Vargha Gyula. (Révai testvérek. 8r. XIII, 690 l. ára 3 frt 50 kr.)

Évkönyv, Magyar statisztikai. Szerkeszti és kiadja az országos magyar kir. statisztikai hivatal. Tizennyolczadik évfolyam. 1887. XII. füz. 1888. I., II., III., V., VI., IX. és X. füzet. (Országos m. kir. statisztikai hivatal. 8r. 21, 127, 35, 125. 39, 125, 225, 83 l. Egy füzet ára 50 kr.)

Évkönyve, Az alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi társulat harmadik. A választmány megbízásából szerkeszti: Ávéd Jákó. Kiadja az alsófehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi egylet. (Koloszvár. Ajtai K. Albert könyvny. N.8r. 89 l. és 1 könyom. tábla, ára ?)

Évkönyve, A békésvármegyei régészeti és művelődéstörténelmi társulat. 1888/89. Összeállítá dr. Karácsonyi János. XIV. köt. (Békés-Gyula. Dobay János. N.8r. 140 l. ára ?)

Évkönyve, A brassói magyar dalárda, a XXVII. egyesületi évről. (Brassó. Alexi nyomdája. 8r. 18 l. ára ?)

Évkönyve, A budapesti kir. magyar tudomány-egyetemi bölcsészethallgatók segítő egyesületének, az 1889—90. évről. Az 1889—90. évi bizottság megbízásából összeállította Incze József. IV. évfolyam. (A magy. kir. egyetemi könyvny. N.8r. 32, 4 l. ára ?)

Évkönyve, A csanádmegyei régészeti és történelmi társulat, 1889/90. Szerkeszti Czinkotszky Márton. I. kötet. (Hornvánszky Viktor könyvnyomd. N.8r. 82 l. ára ?)

Évkönyve, A hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat, az 1887. és 1888. évekről. V. kötet. Szerkesztette Kun Róbert. (Franklin-társulat nyomd. 8r. 163 l. ára ?)

Évkönyve, A magyar gazdaszszonyok országos egyesületének, az 1889/90. évről. Összeállítá Mayer György. (Rudnyánszky A. nyomdája. 8r. 43 l. ára ?)

Évkönyve, A magyar jogászgyűlés, az 1889. évre. Szerkesztette Siegmund Vilmos. Kiadja a magyar jogászgyűlés. X. évfolyam. II. kötet. (Légrády testvérek. 8r. 390 l. ára ?)

Évkönyve, A magyarországi Kárpátgyesület. XVII. évfolyam. 1890. (Igló. Egyesület. 8r. 242 l. 5 melléklettel, ára ?)

Évkönyve, A nemzeti zenede az 1889/90. iskolai évre. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8r. 71, 40 l. ára ?)

Évkönyve, A pesti Lloyd, 1889-re. Jahrbuch des Pester Lloyd. (Pesti Lloyd társulat nyomdája. 8r. 277 l. ára ?)

Évkönyve, Magyar nyomdászok. Kiadja a bpesti könyvnyomdászok

társasköre. Szerkeszti Ács Mihály. V. évfolyam. 1890. (Franklin-társulat nyomdája. 16r. 160 l. Hunyadi Mátyás arczk. és 20 lev. hirdetés, ára ?)

Évkönyve, Vállalkozók. 1890. Szerkesztik: Salzer Izor, Bendik Géza, Lakatos Lajos. («Vállalkozók Lapja» kiadmánya. N.8r. 4, 148 l. ára ?)

Évkönyvei, A földmivelésügyi magyar királyi ministerium vízrajzi osztályának. III. kötet. 1888-iki évfolyam. Szerkeszti és közléteszi Péch József. (Franklin-társulat. 2r. 96 l. és 8 térképmelléklet, ára ?)

Évlapjai, A Kisfaludy-társaság. Új folyam. 24. köt. 1889—90. (Franklin-társulat. 8r. 244 l. ára 1 frt 50 kr.)

Fajth Péter. A tudományos vízgyógymód elméleti és gyakorlati tan-könyve az orvosi közönség számára. 29 ábrával. (Kilián Frigyes. 8r. 253 l. ára 2 frt 40 kr.)

Faludi (Fuchs) János. Számvetési példatár. Fokozatos gyakorlatok a közönséges és tizedes törtekkel való számolásban a népiskolák V. osztálya számára. Az új ministeri tanterv szerint. 3. javított kiadás. (Népiskolai ismerettár. 10. rész. Lauffer Vilmos. 8r. 100 l. ára 20 kr.)

Farkas Mihály. Takarmánynövények ismertetése és tenyésztése. 3. kiad. (Falusi könyvtár. 3. füzet. Franklin-társulat nyomdája. 8r. 127 l. számos fametszvényvel, ára 50 kr.)

Felletár Emil. Vélemény a halotthamvasztás engedélyezésének kérdése tárgyában. Különlennyomat a «Gyógyászat» 1890. évi számaiból. (Franklin-társulat. N.8r. 4, 35 l. ára ?)

Felméri Lajos. A neveléstudomány kézikönyve. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. VIII, 686 l. ára 6 frt.)

Fényes Elek. Szigetvár ostroma. 4. kiad. (Vasárnapi könyvtár. II. évf. 10. köt. Franklin-társulat. 8r. 95 l. 11 képpel, ára 20 kr.)

Fényes Elek. Utazások az éjszaki sarkvidékeken. 3. kiadás. (Vasárnapi könyvtár. I. évf. 7. sz. Franklin-társulat. 8r. 128 l. 27 képpel, ára 20 kr.)

Fenyvessy Adolf. A pesti hazai első takarékpénztár-egyesület ötven éves története 1840—89. Az igazgatóság megbízásából (Kilián Frigyes. N.8r. 397 l. ára 4 frt.)

Fenyvessy Ferencz. A görög nyelv tanításának kérdése Magyarországon. A kérdés története. A törvényjavaslat előkészítése. A kérdés fejtegetése. Tájékoztató. (Révai testvérek. 8r. 102 l. ára 1 frt.)

Fenyvessy Ferencz. Széchenyiről és Deákról. Ünnepi beszéd. Elmondotta... Veszprém vármegye 1889. december 1-én tartott díszközgyűlésén, Széchenyi István és Deák Ferencz arczképeinek leleplezése alkalmával. (Pallas részvénytárs. könyvnyomd. N.8r. 15 l. ára ?)

Ferenczi Zoltán. Petőfi ismeretlen költeményei 1847—48-ból. Bevezetéssel és jegyzetekkel. Kolozsvár. Horatsik János. 8r. 39 l. ára 40 kr.)

Férj, A, titka. Regény. Angolból Veres Sándor. Lenyomat a «Nemzeti Hirlaphól». (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 102 l. ára ?)

Feuer Nathaniel. Trachoma útmutató; a Trachoma elleni hatósági eljárás az erre vonatkozó körrendeletek és a Trachoma kór- és gyógytana kapcsán. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 86 l. ára 1 frt 20 kr.)

Fialowski Lajos. Az 1890-dik évi XXX. számú és a gymnasiumban

a görög nyelv helyettesítését megszabó törvénycikknek további foganatosítása, tekintettel a főváros gymnasiumainak népesedésére. (Wodianer F. és fiai. N.Sr. 16 l. ára 15 kr.)

Fialowsky Lajos. Túlterhelés. A középiskolai tanáregyesület 1890-ik évi márczius havi ülésén felolvasta és azóta bővítette. (Különlenyomat az «Egyetemes közoktatási Szemléből». Lampel Róbert. 8r. 32 l. grafikus mel-léklettel, ára 30 kr.)

Fináczy Ernő. A francia középiskolák multja és jelene. (Lampel Róbert. 8r. 265, III l. ára 1 frt 80 kr.)

Finck János. Sopron szab. kir. város polgármesterének 1889-ik évi jelentése a városi közigazgatás összes ágairól. (Sopron. Litfass Károly. N.Sr. 104 l. ára?)

Fischer Győző. Gyakorlati kísérlet a sérvkötők kérdésének megoldá-sára. (Dobrowsky és Franke. 4r. 15 l. és XXIV fénynyomat, ára 2 frt 40 kr.)

Fischer Sándor. Petőfi élete és művei. Előszóval ellátta Jókai Mór. Németből fordította Tolnai Lajos. (Grill Károly. N.Sr. IX, 639 l. ára 5 frt.)

Flammarion Camille. Uránia. Bieler, Gambard és Myrbach eredeti rajzaival. (Légrády testvérek. N.Sr. 308 l. ára 5 frt.)

Flesch Miksa. Első oktatás a bibliai történetben az ifjúság számára. I. füzet. Anfangs-Unterricht in der biblischen Geschichte für die israelitische Jugend. I. Heft. 3. kiadás. (Kilián Frigyes. 8r. 41 l. ára ?)

Fodor és Wagner. Constructiv planimetria. A középiskolák 3—4. oszt. számára. 4. kiadás. (Nagel Bernát. 8r. 142 l. 6 rajztáblával és számos ábrá-val, ára 1 frt 20 kr.)

Fontana Ferdinánd. Azrael. Legenda. (A m. kir. operaház könyvtára. 38. sz. Athenaeum. 8r. 43 l. ára ?)

Fonyó Pál. A katolikus egyháztörténet elemei. Néptanodáink V. és VI. osztálya, ugyszintén a polgári és iparos iskolák használatára. Főpász-tori kegyes engedélyvel. Hatodik kiadás. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 48 l. ára 24 kr.)

Fonyó Pál. A katolikus szertartások elemei. Néptanodáink IV. és V. osztálya, ugyszintén a polgári és felsőbb népiskolák számára. 7. kiadás. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. ára 18 kr.)

Forrai Soma. Magyar gyorsírás tankönyve Gabelsberger-Markovits rendszer szerint. Iskolai és magánhasználatra. II. kötet. Vitairási rész. (Lampel Róbert. 8r. 64 l. ára 60 kr.)

Fördös László. Az elemi iskola első osztályának vallástani tananyaga. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8r. 8 l. ára ?)

Főrendiház Irományai. (Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. VI. VII. VIII. köt. Pesti könyv-nyomda-részvény-társaság. 4r. 388, 438, 426 l. ára ?)

Főrendiház Jegyzőkönyve. (Az 1887. évi szept. 26-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. III. füz. Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 96 l. ára ?)

Főrendiház Naplója. (Az 1887. évi szeptember 26-ára hirdetett ország-

gyűlés nyomtatványai. III. köt. Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda részvénytársaság. 4r. 132 l. ára 2)

Fraknói Vilmos. Mátyás király élete. 1440—1490. (Ráth Mór. 8r. 416 l. ára 8 ft.)

Fraknói Vilmos. Cesarini Julian bibornok, magyarországi követ élete. (Hornyánszky Viktor. 8r. 137 l. ára 1 ft.)

Fröhlich Izidor. Az elméleti physika kézikönyve. Bevezető rész. Matematikai repertorium physikusok számára. (Magyar tud. Akadémia. 8r. 208 l. ára 2 ft 30 kr.)

Futó Ferencz. Justicia asszonyságnál. Humoros történetek. (Útközben! Mulatságos elbeszélések gyűjteménye. XII. köt. Grimm Gusztáv. 8r. 154 l. ára 80 kr.)

Fülöp Alajos. Áksziómák gyűjteménye latin és magyar nyelven. 2. tetemesen javított kiadás. (Marosvásárhely. Imre Sándor. N.8r. 342 l. ára 2 ft.)

V. Gaál Karolin. A mai férfiak. Regény három kötetben. (Robicsek Zsigmond. 8r. 215, 212, 149 l. A 3 köt. ára 3 ft.)

Gaal Mózes. Virág Palkó. A magyar ifjúságnak ajánlva. (Mai Henrik. 8r. 181 l. ára 1 ft 20 kr.)

Gaal Mózes. A kompanisták viselt dolgai. Diák tréfák. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 66 l. ára 30 kr.)

Gábel Jakab. A lelkiismereti szabadság és a magyar honi zsidók szervezése. Nyílt válasz dr. Erényi Ullmann Sándor lovag országgyűlési képviselőnek a képviselőház 1890. évi február 1-én tartott ülésén elmondott beszédére. Asbóth János levelével a szerzőhöz. (Pallas részvénytársaság. 8r. 54 l. ára 20 kr.)

Gajári Ödön. A pestmegyei sárközi ármentesítő társulat évi működése. 1889. A társulat megbízásából kiadja. (Kaloosa. Malatin Antal. N.8r. 35 l. ára?)

Galgóczy Károly. Emlékirat a magyar nemzet ezredéves ünnepe tárgyában. (Pallas részv.-társ. nyomdája. N.8r. 32 l. ára 25 kr.)

Galgóczy Károly. Kertészet kézikönyve. Tüzetes utasítás a konyhakertészet, virágművelés és gyümölcsenyésztés körében. Átnézte és jegyzetekkel bővítette Farkas Mihály. Negyedik kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 292 l. ára 1 ft.)

Gálffy Ferencz. A bélyeg és illetékek átnézeti táblája. Irodai használatra összeállítva. 2. teljesen átdolgozott kiadás. (Franklin-társulat. N.8r. ára 1 ft.)

Garda Samu. Horváth Ádám életrajza. (Nagyenyed. Wokál János. K.8r. 172 l. ára 1 ft 20 kr.)

Gárdonyi Géza. Figurák. (Furcsa emberekről furcsa históriák.) (Singer és Wolfner. 8r. 239 l. ára 1 ft.)

Géniusz, A magyar. Rövid tanulmányok nemzetünk művelődésének történetéből. Két részben. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 43, 47 l. ára 1 ft.)

Gérecz Károly. Villon. Tanulmány a francia irodalomból. (Sárospatak. Steinfeld B. az ev. ref. főiskola bet. N.8r. 39 l. ára 30 kr.)

Gergely Károly és Kovács Lajos. Életrajzok a magyar nemzet történetéből. Az elemi iskola III. és IV. osztályai számára. Pályadíjat nyert mű. 4. kiadás. (A tiszántúli ev. ref. egyházkerület népiskolai könyvkiadványai. XI. sz. Debreczen. László Albert. 8r. 88 l. ára 20 kr.)

Gerlőczy Gyula. A budapesti kir. Józsefműegyetem tanácsához intézett hivatalos jelentése illetőleg kérvénye, műegyetemi tanárnak, mint műegyetemi tanácsagnak, a mezőgazdaságtani géptani tanszék betöltésénél gyakorolt kijelölési jogának súlyos megsértése tárgyában. (Légrády testvérek nyomdája. 8r. 36. l. ára ?)

Gerő Viktor. A nemzetgazdaság és pénzügytan vezérfonala szakiskolák számára. (Singer és Wolfner. 8r. 134, IV l. ára 1 frt 50 kr.)

Gerő Viktor. Jog-, kereskedelmi-isme és iparjog kérdések és feleletekben. Kereskedelmi iskolák számára. (Singer és Wolfner. K.8r. 133, III l. ára 80 kr.)

Gerstmann Ödön. Luiza keringő. Zongorára. (Deés. Gálócsy Samu. 4r. 7 l. ára 80 kr.)

Giesswein Sándor. Az ó-egyptomi halottak könyve. (Győr. Hennicke Rezső. 8r. 74 l. ára 50 kr.)

Giesswein Sándor. Az összehasonlító nyelvészet fő problémái. (Győr. Hennicke Rezső. 8r. 216 l. ára 1 frt 50 kr.)

Gindely Antal. Okmánytár Bethlen Gábor fejedelmi uralkodása történetéhez. A m. tud. Akadémia történelmi bizottsága megbízásából. (Akadémia. 8r. 543 l. ára 5 frt.)

Gindely Antal és Acsády Ignác. Bethlen Gábor és udvara. 2. füzet. (Magyar történeti életrajzok. 1890. II. füzet. Ráth Mór. 8r. 129—264 l. ára 1 frt 50 kr.)

Glück Soma. Magyar könyvészet 1889-re. Bibliographia Hungarica 1889. Jegyzéke az 1889. évben megjelent új vagy újlag kiadott magyar könyveknek és térképeknek az alakok, lapszámok, megjelenési helyek, kiadók és árak felemlítésével és tudományos szakmutatóval. A «Csak szorosan» könyvkereskedő segédek megbízásából a «Magyar könyvkereskedők egylete» részére összeállította G. S. Tizennegyedik évfolyam. Függelékül a magyar hírlapok és folyóiratok 1890-ben. (Magyar könyvkereskedők egylete. 8r. XXIV, 114 l. ára 1 frt.)

Goethe. Iphigenia Taurisban. Fordította Csengeri János. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 86 l. ára ?)

Gondos Miksa. A francia-német kereskedelmi levelezés kézikönyve. Kereskedelmi akadémiák és kereskedelmi középiskolák számára, valamint magánhasználatra. A magyar kereskedelmi akadémiák és középkereskedelmi iskolák tanterve és a budapesti kereskedelmi akadémián tartott előadások nyomán. Második bővített kiadás. (Singer és Wolfner. 4r. 264 l. ára 3 frt.)

Gothard Jenő. A fotografia. Gyakorlata és alkalmazása tudományos czélokra. (Természettudományi könyvkiadó-vállalat. 43. kötet. Természettudományi társulat. 8r. 183 l. 40 ábrával, ára ?)

Gow James. Görög és római állami régiségek. Segédkönyv az irodalmi

és művelődéstörténeti tanításhoz. Több fametszetű ábrával. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. K.8r. 152 l. ára 1 frt.)

Gönczi Lajos. Udvarhelymegye flórájának főbb vonásai. Különlenyomat az orvos-természettudományi értesítő XII. köt. 1. füzetéből. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert könyvnyomdája. 8r. 39 l. ára ?)

Gööz József. Budapest története. A magyar nép és ifjúság számára. A budapesti (budai) tanítóegylet megbízásából. 2. olcsó és képekkel díszített kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 191 l. ára 50 kr.)

Gööz József, Póra Ferencz és Tóth József. Magyar olvasókönyv a polgári leányiskolák második osztálya számára. (Lampel Róbert. 8r. 196 l. ára 70 kr.)

Gööz József, Póra Ferencz és Tóth József. Ugyanaz. A harmadik oszt. számára. (Lampel Róbert. 8r. 211 l. ára 80 kr.)

Gööz József, Póra Ferencz és Tóth József. Magyar olvasókönyv a polgári fiúiskolák második osztálya számára. (Lampel Róbert. 8r. 192 l. ára 70 kr.)

Gööz József, Póra Ferencz és Tóth József. Ugyanaz. A harmadik oszt. számára. (Lampel Róbert. 8r. 223 l. ára 1 frt.)

Gööz József, Schön József és Trajtler Károly. Magyar a b c és olvasókönyv az elemi népiskolák I. osztálya számára. Bevezető rész a magyar nemzeti olvasókönyvekhez. Az írott rész szövegét írta Vajda Pál. (Lampel Róbert. 8r. 130 l. ára 20 kr.)

Gööz József, Schön József és Trajtler Károly. Magyar nemzeti olvasókönyv a népiskolák II. osztálya számára. Új lenyomat. (Lampel R. 8r. 156 l. ára 30 kr.)

Gööz József, Schön József és Trajtler Károly. Ugyanaz. A népiskolák III. osztálya számára. (U. o. 8r. 192 l. ára 36 kr.)

Gööz József, Schön József és Trajtler Károly. Ugyanaz. A népiskolák IV. osztálya számára. (U. o. 8r. 243 l. ára 40 kr.)

Gööz József, Schön József és Trajtler Károly. Ugyanaz. A népiskolák V., esetleg kombinált V—VI. osztálya számára. (U. o. 8r. 331 l. ára 62 kr.)

Gööz József, Schön József és Trajtler Károly. Ugyanaz. A népiskolák VI. osztálya számára. (U. o. 8r. 347 l. ára 64 kr.)

Gööz József, Schön József és Trajtler Károly. Fali olvasó táblák. (A magyar a b c és olvasókönyvhez. 13 írott és 13 nyomtatott tábla. (Lampel Róbert. ára 3 frt.)

Görgey István, ifj. Magyar-német és német-magyar vasúti szakszótár. A legújabb szaktudományi művek, szolgálati utasítások és hivatalos iratok nyomán az összes műszaki és igazgatási vasúti szolgálat számára. (Ungarisch-deutsches und deutsch-ungarisches Eisenbahn-Fachwörterbuch.) 2 kötet. (Pallas részv.-nyomda. 8r. 615, 612 l. A két kötet ára 14 frt.)

Graf Jakab. Olvasókönyv és nyelvtan a német nyelv gyakorlati elsajátítására. Polgári és felső leányiskolák számára. I. rész. Az I. és II. osztály számára. (Franklin-társulat. N.8r. 184 l. ára 80 kr.)

Greguss Ágost. Magyar költészettan. 2., lényegileg változatlan kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. VIII, 121 l. ára 1 frt.)

Gréville Henry. A barátnő Regény. Francziából fordította báró O-y. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. VIII, 121 l. ára 1 frt 20 kr.)

Grimm testvérek. Kis mesekönyv. G. t. gyűjteményéből válogatott mesék. 5—8 éves gyermekek számára. Számos fametszetű ábrával. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 12r. 128 l. ára ?)

Grosschmid Gábor. Bács-Bodrog vármegye történelmi társulat évkönyve. Szerkeszti G. G. VI. évfolyam. I. füz. (Ráth Mór. 8r. 46 l. ára 50 kr.)

Grünwald Béla. Az új Magyarország. Gróf Széchenyi István. (Franklin-társulat. 8r. IV, 529 l. ára 4 frt.)

Grünwald István és Hajnal Márton. Geometria a polgári iskolák I. és II. osztálya számára. Második teljesen átdolgozott kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 120 l. ára 64 kr.)

Grünwald József. Az ipartörvény. (1884. évi XVII. törvénycikk.) A törvény hatályba lépésének napjától kezdve 1888. év végeig kiadott miniszteri rendeletekkel és elvi határozatokkal kiegészítve, valamint egyéb utasításokkal és jegyzetekkel ellátva. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. N.8r. XIII, 420 l. ára 2 frt 60 kr.)

Gyalui Farkas. A kopaszság dicsérete. Magyar humoros mű 1589-ből. (Kolozsvár. Horatsik János. K.8r. 29 l. ára 30 kr.)

Gyarmathy Zsigáné. Monostory Katinka. Regény a szabadságharcz idejéből. (Athenaeum. K.8r. 243 l. ára 1 frt.)

Gyergyó-Szent-Miklós nagyközség szabályrendelete a község beligazgatásáról. (Gyergyó-Szt-Miklós. Szabó testvérek nyomdája. 8r. 54 l. ára ?)

Gyermekek. Játzó. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. ára 1 frt 20 kr.)

Gyermekek. Kis, öröme. Képeskönyv versekkel. Vastag papírra felhúzva. (Eisler G. 8r. ára 1 frt 20 kr.)

Gyertyánffy István és Kiss Áron. Magyar olvasókönyv. III. kötet a polgáriskolák 3. oszt. számára. (Méhner Vilmos. 8r. 222 l. ára 1 frt 20 kr.)

Gyertyánffy István, Kiss Áron és Radó Vilmos. Olvasókönyv az elemi népiskolák II. oszt. számára. 6. kiadás. (Méhner Vilmos kiadása. 8r. 138 l. ára 32 kr.)

Gyertyánffy István, Kiss Áron és Radó Vilmos. Olvasókönyv az elemi népiskolák 4. oszt. számára. 3. kiadás. (Méhner Vilmos. 8r. 247 l. ára 40 kr.)

Gyertyánffy István, Kiss Áron és Radó Vilmos. Ábc és olvasókönyv az elemi népiskolák I. oszt. számára. (Méhner Vilmos. 8r. 103 l. ára 20 kr.)

Győrffy Iván. Szellemi sziporkák János deák irodalmi hagyatékából. (Esztergom. Kizlingstein Sándor. 12r. 34 l. ára ?)

Győrffy Iván. Földrajzi könyvecske. Népiskolai növendékek használatára. 24-ik módosított kiadás. Térkép-ábrákkal. (Esztergom. Buzárovits G. 8r. 45 l. ára 10 kr.)

Győrffy Iván. Természetrajz. Kézikönyvül népiskolai növendékek számára. 14-dik kiadás. (Esztergom. Buzárovits G. 8r. 39 l. ára 10 kr.)

György Aladár. Az egyetemes művelődéstörténelem vázlata. 2. kiad. (Lampel Róbert. 8r. 190 l. ára 1 frt.)

Györík Márton. Római érmek a pozsonyi ág. hitv. ev. lyceum dr. Schimkó Dániel-féle éremgyűjteményéből. Ötödik és hatodik közlemény. (Pozsony. Drodltleff Rudolf. 8r. 230 l. ára 60 kr.)

Györök Leo Gy. Lázadó hajósnép viszontagságai a Csöndestengeren. Való történet. Az ifjúság számára írta és rajzolta. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 172, 1 l. és 14 fametszetű kép, ára ?)

Gyulay Béla. Irodalomismertető. A költői és prózai műfajok irodalma és elmélete a magyar nemzeti irodalom történetének rövid áttekintésével. Polgári fiú- és leányiskolák s egyéb tanintézetek felső osztályai számára és magánhasználatra. 4., átdolgozott kiadás. (Franklin-társulat. N.8r. 8, 256 l. ára 1 frt 20 kr.)

Gyulay Béla. Magyar nyelvtan a közép- és polgári iskolák I. és II. osztálya számára. Átdolgozott 9. kiadás. (Pfeifer Nándor. N.8r. 8. 147 l. ára ?)

Gyulai Pál. Emlékbeszédei. (Jeles írók iskolai tára. 37. füzet. Franklin-társulat nyomdája. N.8r. 189 l. ára 70 kr.)

Gyulai Pál Vörösmarty életrajza. 3. javított kiadás. Vörösmarty arcképével. (Franklin-társulat. 8r. 308 l. ára 1 frt 50 kr.)

Gyuri bácsi. Három nyulacska vándorlása. (Husvétí rege.) (Képeskönyv gyermekek számára.) (Pozsony. Stampfel Károly. ára 1 frt.)

Gyűjteménye, Az igazságügyre vonatkozó rendeletek. 1878. évi folyam. 2. kiadás. (Ráth Mór. N.8r. 77 l. ára 60 kr.)

Gyűjteménye, Az igazságügyre vonatkozó rendeleteknek, a kir. Curia és a pénzügyi közigazgatási bíróság ülésében hozott döntvényeknek. 1890. évi folyam. Pótfüzet. 1890: 36. t.-cz. az állami italmérési jövedékről szóló 1885: 35. t.-cz. némely határozatainak kiegészítéről stb. (Ráth Mór. 8r. 30 l. ára 40 kr.)

Gyűjteménye, Görög és latin remekírók. 35. sz. (L. Cicero.)

Gyűjteménye, Jogi ismétlő könyvek. XVI. XVII. (L. Argus.)

Gyürky Antal. Magyar polgári jogok és köteleességek rövid ismertetése kérdések és feleletekben. A legújabb törvények alapján írta... Teljesen átdolgozott és javított 4. kiadás. Hoffmann Mórtól. (Franklin-társulat. 8r. 48 l. ára 25 kr.)

Gyürky Antal. Védekezés a filloxéra és a szőlő-gomba ellen és a hortermelés folytatásának módja. Gyakorlatilag előadva. (Franklin-társulat. 8r. 92 l. ára 50 kr.)

Haggard Rider H. Kleopatra Egyiptom asszonya. Regény 2 kötetben. Fordította Fái J. Béla. (Pallas könyvtár. V. évfolyam. 1. 2. köt. Pallas részv.-nyomda. 8r. 458 l. Egy kötet ára 60 kr.)

Hahóthy Sándor. Természettani és csillagászati földrajz. A legújabb miniszteri tantervhez alkalmazva, a polgári leányiskolák és a négy osztályú felsőbb leányiskolák számára. A szövegbe nyomott 155 ábrával. Harmadik kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 128 l. ára 80 kr.)

Hajek Károly. A földrajz tanmódja, különös tekintettel a rajzoló módszerre. (Dobrowsky és Franke. 8r. 33 l. 15 ábra, ára 70 kr.)

Halász Sándor, dr. A postatakarékpénztár cheque- és clearing- for-

galmáról. Felolvasás, tartotta a magyar kereskedelmi csarnok 1889. december 28-ki estélyén. (Hornvánszky Viktor. N.8r. 23 l. ára ?)

Hamary Béla. A magyar magán- és közjog. általános nemzetközi jog, valamint a katonai büntető jog és a becsületügyi eljárás alapelvei a m. kir. honvédségi Ludovika akadémia tisztképző tanfolyama számára. (Pallas részvénytnyomda. 8r. 109 l. ára ?)

Hampel József. Kalauz a magyar nemzeti múzeum érem- és régiség-tárában. 7. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 48 l. ára 20 kr.)

Hankó Vilmos. Csikmegeye fürdői és ásványvizei szóban és képekben. (Lampel Róbert. 8r. 104 l. ára 1 frt.)

Hankó Vilmos és Sztérenyi Hugó. Természettudományi olvasmányok. Értekezéseikkel közreműködtek: Entz Géza, Fodor József, Herman Ottó, Jankó János, Klupathy Jenő, Kosutány Tamás, Lengyel Béla, Paszlavszky József, Szily Kálmán. Művészi inicziálék Győrök Leótól. Számos rajzzal. (Lampel Róbert. 8r. 247 l. ára 2 frt.)

Hanusz István. Az állatok világából. (Méhner Vilmos. 8r. 243 l. ára ?)

Haraszi Gyula. André Chenier költészete. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XV. kötet. II. sz. Akadémia. 8r. 162 l. ára 1 frt 50 kr.)

Harrach József. Német olvasókönyv középiskolák használatára. I. kötet. Harmadik, javított kiadás. (Franklin-Társulat. 8r. 168 l. ára 80 kr.)

Harray Kálmán. Peronospora viticola (szőlőrogya) (Szegezárd. Ujfalusy Lajos nyomdája. 8r. 22. l. ára 20 kr.)

Határozatai, A közös ügyek tárgyalására kiküldött és 1890. évi június 4-ére Budapestre összehívott magyar országos bizottság, 1891. évre. (Pesti könyvnyomda részvény-társaság. 4r. 23, 2 l. ára ?)

Havas Miksa. Kereskedelmi és politikai számtan. (Keresk. szakkönyvtár. IV. köt. III. rész. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 190, 32 l. ára 2 frt.)

Havas Miksa. Kereskedelmi irodai munkálatok. (Kaufmännische Comptoir-Arbeiten.) Alsó fokú kereskedelmi iskolák számára. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 56 l., grafikai táblákkal, ára 50 kr.)

Havas Miksa. Táblák a kamatos kamat, járadék és életbiztosítási számításához. (Külön lenyomat a «Kereskedelmi és politikai számtan» III. részéből.) (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 32 l. ára 40 kr.)

Hazslinszky Frigyes. A magyarhoni lemezgombák (agaricini) elterjedése. (Math. és természettud. közlemények. 3. sz. M. tud. Akadémia. N.8r. 117—205 l. ára 80 kr.)

Hegedűs István. Gróf Széchenyi István, mint a magyar társadalom reformátora. A kolozsvári «Kereskedők és keresk. ifjak társulatá»-ban f. év ápril hó 8-án tartott Széchenyi ünnepélyre irta és felolvasta... (Kolozsvár. A kereskedők és keresk. ifj. társ. N.8r. 16 l. ára ?)

Hegyesi Márton. Görgei, mint politikus. Irtá Hentaller Lajos. Birálja... Különlenyomat a Rácz Mihály által szerkesztett nagyvárad «Szabadság» napilapból. (Nagyvárad. Laszky Ármin. 12r. 25 l. ára ?)

Heinrich Gusztáv. A német irodalom története. II. köt. (Révai testvérek. 8r. XV, 567 l. ára 3 frt 50 kr.)

Heller Ágost. Természettan a chemia elemeivel. A népiskola V. és

VI. osztálya és az ismélő iskola számára 72 ábrával. (Lampel Róbert. 8r. 120 l. ára 40 kr.)

Helmár Ágost. Iskolai atlasz a világtörténelem tanításához. (Pozsony. Stampfel Károly. N.8r. 16 térkép, ára 2 frt 20 kr.)

Helmár Ágost. Iskolai atlasz az ujkori történelem tanításához. (Pozsony. Stampfel Károly. N.8r. 6 térkép, ára 80 kr.)

Helyesírás, A magyar, elvei és szabályai. Ujabbán átvizsgálta s kiadta a magyar tudom. akadémia. 5. kiadás. (Akadémia. 8r. 30 l. ára ?)

Helyszínrajz a Palánka-Turnseverin közötti dunaszakaszcól. Az 1833. évi január 31-én Vásárhelyi által Budán aláírt térkép után a folyamsodor beosztásával és az ujabbkori kilométerkövek berajzolásával másolta az aldunai vaskapuszahályozási m. k. művezetőség Orsován 1890. november 30-án.

Henneberger Ágoston. A latin nyelv elemei. Készítette Kovács Béla. Második átdolgozott kiadás. (M.-Sziget. Berger Miksa. 8r. 180 l. ára 1 frt 40 kr.)

Herczegh Ferencz. Fenn és lenn. Regény két kötetben. I. II. kötet. (Egyetemes regénytár. V. évf. XI. XII. kötet. Singer és Wolfner. 8r. 152, 158 l. kötetje 50 kr.)

Herczegh Mihály. Plósz Sándor törvényjavaslata a fölebbvitelről a sommás eljárásban. Vélemény. (Pallas részv.-társ. nyomdája. N.8r. 65 l. ára 50 kr.)

Herczeg Sándor. A földrajz elemei és a magyar királyság s az osztrák tartományok földrajza bővebb tekintettel az erdélyi részletekre. Az I., II. és III. osztályú népiskolák számára. 9. javított kiadás. (Kolozsvár. Stein János. 8r. 72 l. ára 20 kr.)

Herkules-könyvtár. Szerkesztik PorzsoIt Jenő és PorzsoIt Kálmán. I. (Lampel Róbert. 8r. ára ?)

Herman Lipót. Tövisék. (Singer és Wolfner. 16r. 151 l. ára 1 frt.)

Hetzel Samu. Vázlatok Temesvár város községi népiskolái történetéből. Kiadja a községi iskolaszék. (Temesvár. 8r. 79 l. ára ?)

Hinter B. Görög gyakorlókönyv Hinter és Curtius nyelvtanaihoz. A negyedik kiadás nyomán fordította és átdolgozta Schill Salamon. Második kiadás. (Franklin-Társulat. 8r. 236 l. ára 1 frt 40 kr.)

Hochmuth Ábrahám emlékezete. Kiadja néhány barátja. (Athenaeum r. társ. könyvny. N.8r. 72 l. ára ?)

Hock János. A magyar főpapság. (Singer és Wolfner. 8r. 226 l. ára 1 frt.)

Hofer Károly. Rendszeres francia nyelvtan. I. Alaktan. II. Mondattan. III. A francia verstan elemei. A középiskolák felsőbb osztályai számára. 3. javított kiadás. (Eggenberger-féle könyvkeresk. N.8r. 4. 203 l. ára 1 frt 20 kr.)

Hoffmann Emil. Salamon király legendája. Bölcsészettudori értekezés. (Athenaeum r.-társ. könyvny. N.8r. 31 l. ára ?)

Hoffmann Ferencz. Ötven kis mese. Jó kis fiúk és jó leányok számára. H. F. után közli Mesélő bácsi. 7. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 95 l. ára 80 kr.)

Hoffmann Ferencz ifjusági könyvtára. XII. sz. Régi jó időkből. Elbeszélés az ifjuság és barátai részére. 4 aczélmetszettű képpel. (Eisler G. 16r. 92 l. ára 50 kr.)

Hoffmann Ferencz elbeszélései az ifjuság számára. A szokás hatalma. 4. magyar kiadás. (Athenaeum részv.-társ. 8r. 92 l. négy aczélmetszettel, ára 50 kr.)

Hoffmann Ferencz. Milord Cat. 4. magyar kiadás. Ford. Kun Béla. (Athenaeum. 8r. 100 l. négy aczélmetszettel, ára 50 kr.)

Hoffmann Frigyes Albin. Előadások az általános orvoslásból különös tekintettel a belső bajokra. Fordította Lőte József. (A magyar orvosi könyvkiadótársulat könyvtára. 60. kötet. 8r. 446 l. ára ?)

Hoffmann Mór. Kis lant. Költői szemelvények népiskolák és magántanodák használatára. 4 füzet. (Lampel Róbert 16r. 64, 112, 66, 79 l. ára 15, 20, 20, 20 kr.)

Hoffmann Mór. Magyar olvasókönyv polgári fiú-iskolák számára. I. II. kötet. (Az I. II. osztály számára.) (Franklin-társulat. 8r. 136, 148 l. ára 60, 60 kr.)

Hoffmann Mór. Német nyelvtan és olvasókönyv, mindkét nembeli polgári iskolák számára 1. 2. rész. (Franklin-társulat. 8r. 136, 228 l. ára 80 kr. és 1 frt.)

Hoffmann Mór. Közönséges iránytan a levelezés és ügyiratok megtanulásához. Gyakorlati útmutatás a közéletben előforduló levelek, okiratok, ügyiratok, szerződések és kereskedelmi levelek készítésére. Polytonos ujjmutatással az ok- és ügyiratok, szerződések és kereskedelmi levelekre vonatkozó törvényes határozmányokra. A magy. keresk. törvény (1875. XXXVII. t.-cz.) és az új ipartörvény (1884. XVII. t.-cz.) alapján polgári és rokon iskolák használatára. (Franklin-társulat. 8r. IV, 159 l. ára 80 kr.)

Hoffmann Pál. A specificatio. Magánjogi értekezés. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. X. köt. 10. sz. M. tud. Akadémia. 8r. 44 l. ára 40 kr.)

Hogy mulatnak a gyermekek. Képeskönyv versekkel. Vastag papírra felhúzza. (Eisler G. 8r. ára 1 frt 20 kr.)

Hollán Ernő. Tóth Ágoston emlékezete. (A m. tud. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. VI. köt. 4. sz. Akadémia. 8r. 24 l. ára 20 kr.)

Holzwarth F. I. Világtörténet. A. II. k. u. többek közreműködésével fordította Szabó Ferencz. (1483—1619.) (Történeti nép- és földrajzi könyvtár. 6. kötet. Temesvár. Csanádegyházmegyei könyvnyomda. 8r. 534 l. ára ?)

Holub Emil. Afrikai utazásai. Fokvárostól a Masukulumbék országába 1883—1887. 22—28. füzet. (Ráth Mór. 8r. 161—368 l. füzetje 30 kr.)

Holub Emil. A Fokvárostól a Masukulumbék országába. 1883—1887. Jogositott kiadás. I. II. kötet. (Ráth Mór. 8r. I. kötet. 499 l. 160 eredeti fametszettel s 2 térképpel, ára 4 frt 50 kr. II. kötet. VIII, 515 l. 160 fametszettel s 2 térképpel, ára 5 frt 50 kr.)

Holzweiszig Frigyes Latin gyakorlókönyve a harmadik osztály számára. Fordította és latin-magyar és magyar-latin szótárral ellátta Pecz Vilmos dr. (Franklin-Társulat. 8r. 248 l. ára 1 frt 40 kr.)

Homolka József. Európa legujabb kézi térképe. Rajzolta . . . (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 1. l. ára 40 kr.)

Homolka József. Budapest térképe házszámok megjelölésével. Mérték 1 : 10.000. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 1 l. ára 80 kr.)

Hont vármegyei ünnepélyek báró Majthényi László Hont vármegye és Selmecz-Bélabánya város volt főispánja tiszteletére Ipolyságon 1890. évi október 29. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 37 l. ára ?)

Hoppé Lipót. Elemi ábrázolástan polgári iskolák II. és III. osztálya számára, valamint magánhasználatra a legujabb tanterv szerint. A szöveg közé nyomtatott 56 ábrával és 4 könyomatú színes rajzlappal. (Gyergyó-Szent-Miklós. Kricsa Péter. 8r. 81 l. ára 1 frt 40 kr.)

Horkai Antal. Halotti énekek temetkezési alkalmakra. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 171 l. ára ?)

Hortobágyi Antal, Könyves Károly, Szabó Lajos. Példatár az elemi iskolák énektanításához, különös tekintettel a f. elemi iskolákra. I—V. füzet. Az elemi népiskolák II—V. oszt. számára. (Lampel Róbert. 8r. 18, 22, 24, 26, 45 l. ára 10, 18, 18, 20, 30 kr.)

Horváth Géza. A permetező készülékek a kertészet szolgálatában (A m. kir. állami rovar-tani állomás közleményei. I. köt. 1. füzet. Földmívelésügyi m. kir. minisztérium. 8r. 18 l. 8 ábrával, ára ?)

Horváth János. Az iparosok adó-, bélyeg- és illeték-ügyeinek kézikönyve. Az iparosok és ipartestületek használatára. Az országos iparegyesület megbízásából. (Ifj. Nagel Ottó. N.8r. 307 l. ára 2 frt 50 kr.)

Horváth János. Katholikus egyháztörténet rövid foglalata, több szentek életrajzával, néptanodák, polgári és iparos iskolák használatára. (Kis-Kún-Félegyháza. Ranczay József 8r. 72 l. ára 32 kr.)

Horváth Kálmán. Elzüllött élet. Regény. (Szerző. 8r. 150, 161 l. ára ?)

Horváth Mihály. A magyarok története a tanuló ifjúság számára. Átdolgozta és a fennálló tantervhez alkalmazta Marczali Henrik. Öt színes térképpel. Tizedik kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 179 l. ára 90 kr.)

Horváth Ödön. Ujabb megjegyzések jogi szakoktatásunk kérdéséhez. Különlenyomat a «Sárospataki lapokból». (Sárospatak. Steinfeld Béla, az ev. ref. főiskola bet. N.8r. 56 l. ára 50 kr.)

Hosszszelvénye. A Duna folyam, Baziástól Szibig. Az 1832. évben Vásárhelyi által teljesített vízszinfixirozás alapján összeállította az aldunai vaskapuszabályozási m. kir. művezetőség az 1890. évi kettős lejt mérés alkalmával. Orsován, 1890. évi szeptember 21.

Hová helyezték el a királyi táblákat ? (Marmaros-Sziget. Vider M. 8r. 24 l. ára ?)

Hörk József. Beszéddek és értekezések. (Kassa. Maurer Adolf. N.8r. 269 l. ára 1 frt 60 kr.)

Hörk József. A hős Keczer András ev. vértanu családja. Kiadja a Luther-társulat. (Hornýánszky Viktor könyvny. 8r. 4, 79 l. ára ?)

Huck E. Első szent gyónási oktatás hitelemző-tanításokban. Mey Gy.

Hitelemző tanításainak módszere után. Magyarítá Farkas Sándor. («Hunyadi Mátyás»-nyomda. 8r. 84 l. ára ?)

Hunfalvy János. Földrajz a gymnasiumok használatára. II. kötet. Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália földrajza. II. kiadás. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 93 l. ára 60 kr.)

Hunfalvy János. Egyetemes földrajz. III. köt. Északi- és Közép-Európa földrajza különös tekintettel a néprajzi viszonyokra. Hátrahagyott kéziratai alapján befejezte és sajtó alá rendezte Thirring Gusztáv. A m. tud. akadémia támogatásával. (Athenaeum. 8r. IX, 590 l. ára 4 ft.)

Hunfalvy János és Schneider János. Földrajz a polgári fiú-iskolák I. osztálya számára. A legújabb miniszteri tanítási terv nyomán. I. rész. A magyar-osztrák monarchia földrajza. Második kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 87 l. ára 75 kr.)

Hunfalvy János és Schneider János. Földrajz a polgári leány-iskolák I. osztálya számára. I. rész. A magyar korona országai és Európa többi államai. Második kiadás. (Lampel R. 8r. 114 l. ára 80 kr.)

Hunfalvy Pál. A görög nyelv ügye Magyarországon. (Hornyánszky Viktor. 8r. 110 l. ára 1 ft.)

Hunfalvy Pál. Az aranyos-széki mohácsi nyelvemlékek. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XV. kötet. 4. sz. Akadémia. 8r. 18 l. ára 15 kr.)

Huszka József. Teremtsünk igazán magyar műipart! Válasz Potsa József Háromszéki főispán úr azon kérdésére: Mi lett a magyar stílből! Mintegy 50 darab magyar stílusú tárgy rajzával, köztük faragott székely kapuk, kályhacserepek, szűr- és suba-diszek és egyéb nép- és úri himzések. (Sepsi-Szent-György. Jókai-nyomda. 8r. 31 l. ára 60 kr.)

Huszthy János. Rügyek. (Elbeszélések) (M.-Sziget. Berger Miksa. 8r. 123 l. ára 1 ft.)

Hutyra Ferencz. Állategészségügyi évkönyv az 1889. évre. A földmívelésügyi m. k. miniszterium megbízásából szerkesztette. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 314 l. ára 1 ft.)

Ibsen Henrik. Nóra. Színmű három felvonásban. Fordította Reviczky Gyula. (Egyetemes könyvtár. 37. füz. Győr. Grosz Gusztáv és testv. 16r. 119 l. ára 10 kr.)

Illetékszabályzat a magyar királyi honvédség számára. III. rész. Ellátási illetékek. (Pallas részv. nyomda. 8r. 28 l. ára 25 kr.)

Ilosvai Hugó. Öcsém, ne menj a jégre! Monolog. (Gerő és Kostyál. 8r. 14 l. ára 12 kr.)

Ima, Egyházi, és dalfűzér. A kath. hivek használatára összegyűjté Nagy Ignác. 3. kiad. Sajtó alá rendezte Luka József. (Felső-Eőr. Schodisch Lajos. 8r. 242 l. ára ?)

Ima-kert. A mindennapi ájtatosság gyakorlatának megkönnyítési céljából. A tanuló ifjuság számára összeállította: T. T. (K.-Félegyháza. Ranczay József. K.8r. 23 l. ára 15 kr.)

Imre Sándor. A középkori magyar irodalom stíljáról. (Olcsó könyvtár. 275. sz. Franklin-társulat. 16r. 103 l. ára 20 kr.)

Imre Sándor. A néphumor a magyar irodalomban. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Franklin-társulat. 8r. 166 l. ára 1 frt.)

Ipartörvény, Az. (1884. évi XVII. törvénycikk.) A törvény hatályba léptének napjától kezdve 1888. év végéig kiadott miniszteri rendeletekkel kiegészítette és jegyzetekkel ellátta Grünvald József. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8r. 420 l. ára 2 frt 60 kr.)

Irományai, A közös ügyek tárgyalására a magyar országgyűlés által kiküldött és ő felsége által 1890. évi június 4-ére Budapestre összehívott bizottság. Hiteles kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 372 l. ára?)

Iskolaév, A harmadik. Magyar olvasó és nyelvképző könyv a népiskolák III. osztálya számára. Szerkesztették Szirmai J., Vöröss S., Szilágyi J. 3. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 140 l. ára?)

Ismerettár, Népiskolai. 10. rész. (L. Faludi (Fuchs) János.)

Ivánfi Jenő. A mult. Drámai költemény. (Kolozsvár. Horatsik János. K.8r. 28 l. ára 40 kr.)

Jakab László. Útmutató a ragadós állati betegségek elleni védekezésben. (Az erdélyi gazdasági egyesület irodalmi szakosztályának könyvkiadó vállalata. II. évf. 4. füzet. Kolozsvár. Márton Kálmán. 8r. 34 l. ára 25 kr.)

Jakabffy Ferencz. Az üveg edények. (Különnyomat a «Művészi ipar» 1890. folyamából. Franklin-társulat. 4r. 32 l. ára?)

Jaloviczky Géza. A gőzgépek szerkezete és kezelése. 11 táblával és 296 szövegbe nyomott ábrával. (Kilián Frigyes. N.8r. 323 l. ára 6 frt.)

Jancsó Benedek. A magyar házassági vagyoni jog. II. javított és bővített kiadás. (Hornyánszky Viktor. 8r. VIII, 287 l. ára 3 frt.)

Jancsó Lajos. Élővizek. Egyházi beszédek és ágendafélék. Első kötet. (Kókai Lajos. 8r. 185 l. ára 1 frt.)

Jankó János. A Nilus Deltája. A Delta földtani és földrajzi felépítése, XXV—XXIX. táblával. (A magyar királyi földtani intézet évkönyve. VIII. kötet. 9. (záró) füzet. Kilián F. N.8r. 226—341 l. ára 1 frt.)

Ifj. **Jankó János.** Gróf Benyovszky Móricz mint földrajzi kutató. Kritikai megjegyzések Kamcsatkától Makóig tett útjára. (Fanda József nyomdaja. 8r. 31 l. ára?)

Jausz György. Német olvasókönyv felsőbb leányiskolák és polgári iskolák számára. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium új tanterve alapján szerkesztette. Az osztrák helyesírás szerint javította Szemák István. I. II. (Laufer Vilmos. N.8r. VIII, 224, 233 l. Egy rész ára 1 frt 10 krajczár.)

Jeck György. Számtani emlékeztető a népiskola felsőbb osztályu tanulói részére. 204 a gyakorlati életbevágó oly eredeti példákkal, melyek osztályom tanulói által megfejtettek és egy tanév alatt kidolgozandók. Rövid és könnyen érthető alakban írta . . (Nagy-Szt.-Miklós. König S. 8r. 38 l. ára 15 kr.)

Jeck György. A magyar és német nyelvtan összhangzó alapismeretei. Magyar-német tannyelvű népiskolák első osztályai számára. Rövid és könnyen érthető alakban szerkesztette . . . III. javított és bővített kiadás. (Nagy-Szent-Miklós. König S. 8r. 64 l. ára 20 kr.)

Jegyzéke, A dunamelléki ev. ref. egyházkerület középiskolái által beszerzendő és használandó legszükségesebb taneszközök. Kiadta a dunam. ev. ref. egyházkerület. 1888. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 37 l. ára?)

Jegyzéke a régibb és újabb protestáns egyház-irodalmi műveknek a hittudomány különféle ágai szerint rendezve. (Miskolcz. Lövy József fia. 8r. 37 l. ára?)

Jegyzéke az aradi 13 vértanú emlékére Aradon emelt szobornak 1890. október 6. történt leleplezése alkalmával a szoborra letett koszorúknak. (Aradi nyomdatársaság nyomdája. 8r. 20 l. ára?)

Jegyzőkönyv a brassói ág. hitv. ev. magyar egyházmegye 1890. évi július hó 31-én Zajzonban tartott közgyűléséről. (Brassó. Alexi nyomdája. 2r. 20 l. ára?)

Jegyzőkönyv a miskolczi kereskedelmi és iparkamara 1890. évi október hó 16. tartott közös üléséről. (Miskolcz. Forster Rezső nyomdája. 2r. 12 l. ára?)

Jegyzőkönyv a Pozsony-kerületi kereskedelmi és iparkamarának 1890. évi május 16., július 3., szeptember 25. tartott közös üléséről. Protokoll der Pressburger Distrikts-Handels- und Gewerbekammer. (Pozsony. Stampfel, Eder és t. nyomdája. 8r. 24, 10, 40, 28, 11, 46 l. ára?)

Jegyzőkönyv a soproni kerületi kereskedelmi és iparkamarának 1890. évi január 22. és február 26. tartott rendes közös üléséről. Protokoll der Sitzung etc. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 77, 53 l. ára?)

Jegyzőkönyv, mely a magyarországi községi és körjegyzők országos központi jegyzői egylete által 1890. évi szeptember 28. napján Budapesten tartott rendes évi közgyűlés alkalmából fölvétetett. (Zombor. Bittermann Nándor nyomdája. 2r. 13 l. ára?)

Jegyzőkönyv, Tárgyalási, és tanuvallomások és szakértői vélemény rendszeres összeállítása Kien József és Kopf Dávidnak Schwarz Ármin elleni perében. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 2r. 35, 71 l. ára?)

Jegyzőkönyve, Az alsószabolcs-hajdúvidéki ev. ref. egyházmegye 1890. október 14. Debreczenben tartott közgyűlésének. (Debreczen. Város nyomdája. N.8r. 39 l. ára?)

Jegyzőkönyve, Az Arankavidéki belvizvéd és levezetési társulat 1890. évi november 4—5. tartott választmányi és őszi közgyűlésének. (Nagy-Szent-Miklós. König S. nyomdája. 2r. 40 l. ára?)

Jegyzőkönyve, A bányai ág. hitv. ev. egyházkerület 1890. okt. 3—6. napjain Budapesten tartott közgyűlésének. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 127 l. ára?)

Jegyzőkönyve, A debreczeni ev. ref. egyházmegye 1890. márczius 13. Debreczenben tartott közgyűlésének. (Debreczen. Város nyomdája. 8r. 43 l. ára?)

Jegyzőkönyve, A debreczeni ev. ref. egyházmegye 1890. aug. 14. Debreczenben tartott közgyűlésének. (Debreczen. Város nyomdája. 8r. 43 l. ára?)

Jegyzőkönyve, A debreczeni kereskedelmi és iparkamara 1890. évi

junius hó 14. és okt. 25. tartott közgyűlésének. (Debreczen. Város nyomdája. 8r. 38, 35 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület 1890. évi augusztus 13—14. Bonyhádon tartott évi közgyűlésének. (Sopron. Litfass Károly nyomdája. 8r. 82 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, Az érmelléki ev. ref. egyházmegye 1890. ápril 15. Székelyhídon tartott közgyűlésének. (Debreczen. Városi nyomda. 8r. 16 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, Az evang. ref. tiszántúli egyházkerület 1890. junius hó 2—6. és október 23—25. napjain Debreczenben tartott első és második gyűlésének. Kiadta Tóth Sámuel. (Debreczen. Város nyomdája. N.8r. 211, 288 l. ára ?)

Jegyzőkönyve az 1890. évi június 2—3. Újvidéken tartott bács-szerémi ág. hitv. ev. esperességi közgyűlésnek. (Újvidék. Pajevics nyomdája. 8r. 25 l. ára ?)

Jegyzőkönyve az 1890. évi szept. hó 16-án Újvidéken tartott bács-szerémi ág. hitv. evang. esperességi rendkívüli közgyűlésnek. (H. és ny. n. N.8r. 16, 1 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A közözügyek tárgyalására a magyar országgyűlés által kiküldött s ő felsége által 1890. évi június 4-ére Budapestre összehívott bizottság. Hiteles kiadás. (Pesti könyvnyomda-résztvénytársaság. 4r. 63 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A magyarhoni ágost. hitv. evangélikusok négy egyházkerülete 1890. évi október hó 8—9. napjain Budapesten tartott egyetemes egyházi közgyűlésének. (Hornvánszky Viktor nyomdája. 2r. 37 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A magyarországi evang. ref. egyház egyetemes konventének, Budapest, 1890. évi ápril 15—23. napjain. Kiadta Tóth Sámuel. (Debreczen. Városi nyomda. 8r. 278 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A nagyszalontai ev. ref. egyházmegye 1890. ápril 10. N.-Szalontán tartott közgyűlésének. Kiadta Balog Ambrus. (Debreczen. Város nyomdája. 8r. 64 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A nagyszalontai ev. ref. egyházmegye 1890. augusztus 7. napján N.-Szalontán tartott közgyűlésének. Kiadta Balog Ambrus. (Debreczen. Város nyomdája. N.8r. 23 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A pozsonymegyei ágostai hitvallású evangélikus esperesség 1890. évi július hó 22-ikén Somorján megtartott évi közgyűlésének. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai nyomdája. 2r. 11 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A solti reform. egyházmegye közgyűlésének 1889/90. Kúnszentmiklóson 1890. szeptember 10. (Franklin-társulat. N.8r. 28, 1 l. és 1 táblázat, ára ?)

Jegyzőkönyve, A szatmári ev. reformált egyházmegye Szatmáron 1890. április 10-ik napján tartott közgyűlésének. (Szatmár. Nagy Lajosné nyomdája. 8r. 38 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A tolnai ev. ref. egyházmegye Szegszárdon 1890. évi augusztus 26. napján tartott közgyűlésének. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8r. 43 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A vasi felső evang. egyházmegye 1890. évi július 10.

V.-Szalonakon tartott évi közgyűlésének. Protokoll etc. (Felső-Eőr. Schodisch Lajos nyomdája. 8r. 34 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A «Vágbalparti ármentesítő és belvizszabályozó társulat» 1890. évi márczius 3. Érsekújvárt megtartott rendes tavaszi közgyűlésének, és választmányi jelentés. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 2r. 5, 13 l. ára ?)

Jekelfalussy József és Vargha Gyula. Közgazdasági és statisztikai évkönyv. Ujabb 3—4-ik évfolyam 1889/90. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 690 l. ára 3 frt 50 kr.)

Jelentés, A brassói ág. h. ev. magyar egyházmegye 1889. július hó 1-től 1890. július hó 1-ig terjedő életéről. (Brassó. Alexi nyomdája. 2r. 15 l. ára ?)

Jelentés a felvidéki magyar közművelődési egyesületnek 1889—90. évi működéséről. (Nyitra. Huszár István nyomdája. 8r. 56 l. ára ?)

Jelentés. A «kolozsvári iparos ifjak önképző és betegsegélyező egylete» választmányának, az 1889. párisi világiállításra kiküldött 12 iparos ifjú tanulmányútjáról szóló jelentése a kolozsvári kereskedelmi és iparkamarához. (Kolozsvár. Gámán János örökösei. N.8r. 19 l. ára ?)

Jelentés a «Luthertársaság» működéséről az 1889. évben. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 26 l. ára ?)

Jelentés, Tanügyi, Debreczen sz. kir. város 1888/9. iskolai évi népoktatási állapotáról. (L. Kiss József.)

Jelentése, Az állat- és növényhonosító társaság évi, az 1889. évről. (Fanda József nyomdája. 8r. 29 l. ára ?)

Jelentése, A brassói kereskedelmi és iparkamara, kerülete közgazdasági viszonyairól az 1889-ik évben. (Brassó. Keresk. és iparkamara. 8r. XVI, 126 l. ára ?)

Jelentése, A budapesti kereskedelmi és iparkamara, a keresk. magyar kir. miniszterhez a kamarai kerület keresk., ipari- és forgalmi viszonyairól az 1889. évben. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 90 l. ára ?)

Jelentése, A fővárosi közmunkák tanácsának hivatalos, 1886. 1887. és 1888. évi működéséről. (Pesti könyvnyomda-részvénytársulat. 4r. 207 l. ára ?)

Jelentése, a kassai kereskedelmi és iparkamarának, kereskedelemügyi miniszter ur ő nagyméltóságához a kamarai kerület kereskedelem-, ipar- és forgalmi viszonyairól. (Grill Károly. 4r. 112 l. ára 70 kr.)

Jelentése, A kereskedelemügyi miniszternek 1889. évi működéséről a törvényhozás elé terjesztett. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 861 l. ára ?)

Jelentése, A kolozsvári kereskedelmi és iparkamara, kerülete közgazdasági viszonyairól az 1886., 1887., 1888. és 1889. években. (Kereskedelmi és iparkamara. (Kolozsvár. 4r. 128 l. LXXXVIII statisztikai táblával, ára ?)

Jelentése, A Komárom-vármegyei és Komárom városi történeti és régészeti egyeslet 1890. évi. Szerkeszté Gyulai Rudolf. IV. évfolyam. (Komárom. Ziegler Károly nyomdája. 8r. 108 l. ára ?)

Jelentése a magyar kir. földtani intézetnek 1889-ik évről. (Kilián Frigyes. N.8r. 162 l. ára 1 frt.)

Jelentése, A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló és az országgyűlés elé terjesztett tizenkilencedik. I—II. füzet. (M. k. egyetemi nyomda. 4r. 100, 248 l. ára ?)

Jelentése, A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek az országos tanítói nyugdíj- és gyámalap 1889. évi állapotáról szóló. (A magy. kir. egyetemi könyvny. 4r. 60 l. ára ?)

Jelentései, A phylloxeraügy tanulmányozása végett az 1889. évben Franciaországba kiküldött bizottság tagjainak. (Pesti könyvnyomda-r.-társ. 8r. 70 l. ára ?)

Jellinek Arthur. A mentelmi jog. (Kilián Frigyes. 8r. VII, 453 l. ára 3 frt 50 kr.)

Jellinek Henrik. A munka-szünnapokról. Tanulmány. (Kilián Frigyes. 8r. 27 l. ára 50 kr.)

Jeszenszky Károly ifj. Régi hangok. Tizenkét ének új kiadásban. Ev. keresztyének számára közrebocsátva. (Hornyánszky Viktor. 8r. 100 l. ára 80 kr.)

Jeszenszky Pál. Adalékok egyházi és politikai viszonyainkhoz. (Lőcse. Reiss József T. nyomdája. 8r. 104 l. ára ?)

Jireček Konst József. A bolgárok története. Fordította Mayer Rezső. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. N.8r. XXIII, 551 l. ára 2 frt 50 kr.)

Jókai Mór. A legvitézebb huszár. 3. kiadás. (Vasárnapi könyvtár I. évfolyam. Franklin-társulat nyomdája. 8r. 101 l. 15 képpel, ára 20 kr.)

Jókai Mór munkái. Népszerű kiadás. A szerző. A nyomorék naplója. Fekete világ. 4. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 111 l. ára 40 kr.)

Jókai Mór munkái. Népsz. kiadás. A Varchoniták. 5. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 135 l. ára 40 kr.)

Jókai Mór. A ki a szívét a homlokán hordja. Rege, regény és való. 1886. (Révai testvérek. 8r. 182 l. ára 1 frt.)

Jókai Mór. Kis dekameron. Válogatott beszélek a serdülő ifjuság számára kiszemelve s itt-ott módosítva. Harmadik kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 375 l. ára 2 frt.)

Jókai Mór. Thespis kordéja vagy a földön járó csillagok. Színjáték. (Légrády testvérek. 8r. 112 l. ára ?)

Jókai Mór. Földön járó csillagok. Drámai prolog a magyar színművészet százszentendős örömnapijára. (Athenaeum r. társulat. K.8r. 65 l. ára 40 kr.)

Jókai Mór. A magyar nemzet története. Regényes rajzokban. III. köt. (Franklin-társulat. 8r. 288 l. ára 2 frt.)

Jókai Mór. Gazdag szegények. Regény két kötetben. (Révai testvérek. 8r. 226, 240 l. A két kötet ára 3 frt.)

Jókai Mór. A tengerszemű hölgy. Regény 3 kötetben. (Révai testvérek. 8r. 179, 151, 161 l. ára 4 frt.)

Jónap, azaz: imádságos és énekes könyv keresztyén katolikusok számára. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 237 l. ára ?)

Jónás Arnold és Benczúr Dénes, A thermopalpatorius hődifferentiák keletkezési módjának magyarázata. (Különlenyomat az «Orvosi hetilap» 1890. évfolyamából. A pesti Lloyd-társulat könyvny. N.8r. 16 l. ára ?)

Jósika Miklós regényei. 81—82. füzet. A két mostoha. Történeti regény. Második kiadás. 2 füzet. (Franklin-társulat. 16r. 340 l. ára 1 frt.)

Jósika Miklós regényei. 83—84. füzet. Két élet. Szeszélyes regény. Második kiadás. 2 füzet. (Franklin-társulat. 16r. 368 l. ára 1 frt.)

Juridicus. Az elkeresztelések ügye. Különlenyomat a «Nemzet»-ből. (Athenaeum r.-társulat nyomdája. 8r. 26 l. ára ?)

Kabos Ede. Éva. Színmű három felvonásban. (Athenaeum. K.8r. 92 l. ára 50 kr.)

Kacziány Géza. Az egy évi önkéntes a közös hadseregben és a m. kir. honvédségben. Kézi könyv egyévi önkéntes-jelöltek, továbbá papnövényedékek, tanárjelöltek, öröklött mezei gazdaságok birtokosai, családfentartók és hatóságok számára. Az új véderőtörvény (1889. VI. t.-cz.) alapján hiteles forrásokból. (Törvényekből, rendeletekből, szabályzatokból és utasításokból.) Irálmintákkal. Harmadik teljesen átdolgozott és tetemesen bővített kiadás. (Franklin-társulat. 8r. II. 236 l. ára 1 frt 20 kr.)

Kacziány Géza. A feketesárga zászló alatt. Elbeszélések a kaszánya-életből. (Gerő és Kostyál. K.8r. 187 l. ára 50 kr.)

Kacziány Nándor. Tisza — aranyos — elkésett actiója. Aranyvalutás tanulmány. (Kókai Lajos. 8r. 18 l. ára 10 kr.)

Kádár Ambrus. A világhívek közreműködése az egyházban. (Szatmár. Löwy Miksa. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Kádár Imre. Siralmas ház. Ujabb halotti énekek gyűjteménye ev. reform. keresztyén családok számára. Átnézte: Kálmán Farkas. (Karczag. Szódi S. 8r. 289 l. ára 40 kr.)

Kádár József. Belső-Szolnok-Dobokamegye története 1848—49. (Deés. Gálóczi Samu. N.8ri 230 l. ára 1 frt 50 kr.)

Kakujai Károly. Magyar nyelvgyakorló- és olvasókönyv Magyarország nem-magyar ajkú népiskolái számára. I. évfolyam. A 10. kiadás változatlan új lenyomata. (Dobrowsky és Franke. 8r. 47 l. ára 20 kr.)

Kakujai Károly. Ugyanaz. III. évfolyam. 6. kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 97 l. ára 50 kr.)

Káldy Gyula. Ei Uchnem. Le a Volgán. A kányafa. Három kedvelt dal, melyet a Szlavjanszky D'Agreneva Dmitrij orosz nemzeti daltársulata énekelt. Énekhangra zongora kísérettel átírta... Fordította Szabó Endre. (Rózsavölgyi és társa. 4r. 11 l. ára 1 frt 20 kr.)

Kállay István. Egyetemes történelem életrajzokban. Népiskolák számára. A tiszántúli reform. egyházkerület népiskolai tanterve alapján. 2. javított kiadás. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8r. 89 l. ára 26 kr.)

Kalocsa Róza. A családi boldogság. Mindenrendű asszonyok és leányok számára. (Közhasznú családi könyvtár. 30—31. füzet. Franklin-társulat. 8r. 192 l. egy füzet ára 40 kr.)

Kalocsa Róza. A családi boldogság. Mindennemű asszonyok és leányok számára. (Franklin-társulat. 8r. 192 l. ára 1 frt.)

Kanyaró Ferencz. Zrinyi ismeretlen munkája. (Kolozsvár. Lehmann és Báldi. 8r. 72 l. ára 60 kr.)

Kapácsi Dezső. Költeményei. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8r. 158 l. ára 1 frt.)

Kapi Gyula és Papp József. Olvasó- és tankönyv az evang. népiskola 4—6. oszt. számára. 2. kiadás. (Méhner Vilmos. 8r. 440 l. ára ?)

Káplány Géza. Telekkönyv, birtokrendezés. telekkönyvi átalakítás, betétszerkesztés. I. köt. Telekkönyv. (Szerző. N.8r. VI, 1284 l. ára 5 frt.)

Kardos Albert. Középiskoláink és a magyar Alföld. (Szentés. Sima Ferencz nyomdája. 8r. 23 l. ára 10 kr.)

Kardos Samu. A Móricz család tragédiája. A meggyilkolt anya és gyilkos leány hullafényképével. (Singer és Wolfner. 8r. 80 l. ára 50 kr.)

Károli-emlékkönyv. Szerkesztette Kenessey Béla. Magyar protestans irodalmi társaság kiadványai. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 197 l. ára 1 frt 20 kr.)

Károlyi L. Vegyes egyházi beszédek. Különféle alkalmakkal tartotta. (Székesfehérvár. Klöckner Péter. 8r. 172 l. ára 1 frt.)

Károlyi L. Elmékedések az úr Jézus Krisztus élete, halála és feltámadása felett. 1888. évi nagybőjten és husvét vasárnapján a székesfehérvári főtemplomban tartotta. (Székesfehérvár. Klöckner Péter. 8r. IV, 107 l. ára 70 kr.)

Károlyi L. Az őskeresztény irodalom monographiája. II. köt. (Székesfehérvár. Klöckner Péter. 8r. XIX, 297 l. ára 2 frt.)

Kassai Vidor. Hullámok. (Szerző. K.8r. 160 l. ára 2 frt.)

Kassay Adolf. A váltótörvény kérdések és feleletekben. A tanuló ifjuság számára. (Robiczek Zsigmond. 16r. 63 l. ára 40 kr.)

Kassay Adolf. Regálék vagyis a kir. kisebb haszonvételek az illető törvények, miniszteri rendeleték és curiai döntvényekkel, az ide vonatkozó bor-, hús-, sörfogyasztási-, vadászati-, fegyver-, adó-, vízjogi törvények s eljárás szabályaival és iratmintákkal. Bővített harmadik kiadás. (Lampel Róbert 8r. 99, CXV l. ára 1 frt.)

Kassay Adolf. Az új váltótörvény. A törvény eredeti szövegével, magyarázattal és iratpéldákkal. Bírák, ügyvédek, kereskedők és váltó-ügyekkel foglalkozók számára. Egészen újonnan átdolgozott és a legújabb curiai döntvényekkel bővített 2. kiadás. (Müller A. 16r. 164 l. ára 80 kr.)

Kautz Gyula. A nemzetgazdaságtan- és pénzügytan rendszere. A magyar tudományos akadémia által Marczibányi-díjjal jutalmazott dolgozat. Ötödik, újolag átnézett és javított kiadás. Első kötet. Általános rész. (Franklin-Társulat. 8r. VII, 323 l. ára 2 frt.)

Kazinczy Ferencz levelezése. A m. t. Akadémia irodalomtörténeti bizottság megbízásából közléstesi Váczy János dr. Első kötet. 1763—1789. (Akadémia. N.8r. XVI, 618 l. ára 5 frt.)

Kazinczy Ferencz Versei. Kazinczy Gábor által. 2. kiadás. (Magyar remekírók IV. Franklin-Társulat nyomdája. 8r. 248 l. ára 70 kr.)

Kecskeméthy István. Énekek éneke. A nevezetesebb fordítások egy-

bevetésével fordította s bevezetéssel és magyarázattal ellátta. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 85 l. ára ?)

Kegyelet. A gödöllői «honvédszobor bizottság» által kiadott album. Szerkesztette Ripka Ferencz. (Pallas részvény-nyomda. 8r. 63 l. ára. 1 frt.)

Kherndl Antal. A lánczhidak merevítő tartóinak grafikai elméletéről. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. XIV. kötet 4. szám. Magyar tudom. Akadémia. 8r. 45 l. Két rajzlappal, ára 50 kr.)

Kele György költeményei. (Nagy-Kanizsa. Szerző. 8r. 128 l. ára 1 frt.)

Kéler Béla. Magyar tánczok zongorára két kézre. Tartalom: 1. (Op. 31.) Bártfai emlék, csárdás. 2. (Op. 49.) Üstökös-csárdás. 3. (Op. 46.) Verbőczy-csárdás. 4. (Op. 54.) Tokaji cseppek, csárdás. 5. (Op. 40.) Bokréta csárdás. 6. (Op. 50.) Emléksugarak, csárdás. 7. (Op. 56.) Üdvözlét hazámhoz, csárdás. 8. (Op. 39.) Alföldi bucsuhangok. (Rózsavölgyi és Társa. 4r. 45 l. ára 2 frt 25 kr.)

Keleti Károly. Hunfalvy János emlékezete. (A m. tud. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. VI. köt. 3. sz. Akadémia 8r. 40 l. ára 30 kr.)

B. Kemény Gejza. A közigazgatás államosításához. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 23 l. ára ?)

Kenedi Géza. A Dunától a Quarneróig. Báttaszék, Kaposvár, Zákány, Zágráb és környéke. A horvát Zagorja, Károlyváros, Ogulin, Fiume és tengermellék 22 képpel. (Magyarország utirajzokban. V. köt. Révai testvérek. K.8r. 48 l. ára 30 kr.)

Kenessey Béla. A magyar protestáns irodalmi társaság évkönyve. 1890. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 40 l. ára ?)

Kenessey Kálmán. Néhány szó a rajnai hajózásról. Különlenyomat a Gazdasági Mérnök 1890. évfolyamából. (Pallas részvénynyomda. 8r. 36 l. ára ?)

Képes-könyv, Karácsonyi-, jó gyermekek számára. Festette Diefenbach Lénárd. Magyar szövegét írta Rosty Kálmán. (Szent-István-társulat. 4r. 16 l. ára 1 frt 20 kr.)

Képviselőház irományai. Az 1887. évi szeptember hó 26-ára hirdetett országgy. nyomtatványai. Hiteles kiadás. XIX.—XXIV. (Pesti könyvnyomda részv. társaság. 4r. 392, 378, 384, 417, 403, 399 l. ára ?)

Képviselőház Jegyzőkönyve. Az 1887. évi szeptember 26-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. III. kötet. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 298 l. ára ?)

Képviselőház naplója 1887—92. évi ülésszak. Hiteles kiadás. Fenyvessy Adolf és Markovics Ignác gyorsírófőnökök közreműködése mellett szerkesztette P. Szathmáry Károly. XV—XX. kötet. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 379, 403, 379, 467, 384, 384 l. ára ?)

Kerékgyártó Elek. Olvasókönyv. Az alsófokú ipariskolák I. II. III. osztálya számára. Az orsz. közokt. tanács által első jutalomra érdemesített pályamű. (Méhner Vilmos. 8r. 204, 186 l. ára ?)

Kerékgyártó Elek. Magyar olvasókönyv, kapcsolatban irály- és költészettannal. A polgári és egyéb felső leányiskolák számára. 3. átdolgozott kiadás. (Eggenberger-féle könyvkeresk. 8r. 237 l. ára 1 frt 40 kr.)

Kerékgyártó Elek. Irodalomtörténeti olvasókönyv polgári leányiskolák számára. (Méhner Vilmos. 8r. 260 l. ára?)

Keresztszeghy Lajos. A végrehajtási igényperek tekintettel a bizonyítékok és jogügyletek harmadik személyek irányában joghatályra. Második bővített kiadás. (Pallas részv. nyomda. 8r. XVII, 216 l. ára 1 frt 60 kr.)

Kerpely Károly. A czukorrépa mint iparnövény. Vezérfonal a czukorrépa okszerű termeléséhez. A szöveg közé illesztett 69 ábrával és egy színes rajztáblával. (Kilián Frigyes. 8r. VII, 186 l. ára 2 frt 50 kr.)

Kertész Ilona. Legújabb magyar képes szakácskönyv. Tartalmaz: Több száz megbízható és sok évi tapasztalás után kipróbált ételnek készítési módját. Nélkülözhetlen kézikönyv takarékos gazdasszonyok és leányok számára. (Székesfehérvár. Singer Ede. 8r. 231, VI l. ára 1 frt 20 kr.)

Keszler József. Jellem a művészetben. Kép a francia széptanból. (Révai Testvérek. 8r. 49 l. ára 60 kr.)

Keszler József. Dante Galeottója. Kép a romantikus költészet történetéből. (Révai Testvérek. 8r. IX, 55 l. ára 60 kr.)

Kézikönyvek, Történeti. XIV. (L. Tozer H. E.)

Kézikönyvei, Alsófokú kereskedelmi iskolák III. (L. Balassa József.)

Kézmárszky Tivadar. A szülészet tankönyve bábák számára. Negyedik kiadás. Hét ábrával. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. VI, 195 l. ára 2 frt.)

Kiképzése, A tisztek gyakorlati, és a harczszerű czéllövés az orosz hadseregben. (Légrády testvérek. 8r. 53 l. ára 40 kr.)

Kimutatás azokról az állami nyugdíjasokról, a kik az 1850-től 1889-ig terjedő negyven évi időszak alatt nyugalmaztattak és 1889. évi december hó 31. napján nyugilletményüket tényleg még élveztek. (Magyar k. államnyomda. 4r. 217 l. ára?)

I. Kimutatás a magyar koronához tartozó állampénztáraknál 1890. évi április hó 1-től június hó végeig előfordult brutto-bevételekről, összehasonlítva azokat az 1889. évi hasonló időszaki eredményekkel. (Magyar államnyomda. 2r. 5 l. ára?)

Kimutatása. A Baziástól-Turnseverinig terjedő Dunaszakaszon létező magasságjegyeknek. Az 1890. évi tavasszal végrehajtott kettős lejt mérés alapján összeállította az aldunai Vaskapu szabályozási magy. kir. művezetőség. (Orsova. Handl József nyomdája. 2r. 26 l. ára?)

Király Ferencz. A debreczeni kereskedelmi és iparkamara jelentése a kereskedelemügyi magyar kir. miniszter ur ő méltóságához a kamarai kerület kereskedelmi, ipari és forgalmi viszonyairól az 1889. évben. (Debreczen. Városi könyvnyomda. N.8r. 61, 1 l. és 2 táblázat, ára?)

Király János. A pozsonyi nagy-dunai vám- és rév jog története. Levéltári adatok nyomán írta . . Ünnepi iratként kiadja az állandó «I. Ferencz József»-hidnak ünnepélyes felavatása alkalmából: Pozsony szab. kir. város. (Pozsony. Heckenast G. utóda, Drodtleff Rudolf. N.8r. VIII, 177 l. ára?)

Kiss János emlékezései életéből. 2. kiadás. (Olcsó könyvtár. 283. sz. Franklin-társulat. 16r. 703 l. ára 1 frt 20 kr.)

Kiss Áron. Hazai történelem a népiskolák számára. 6. átdolgozott kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 68 l. ára 20 kr.)

Kiss Áron. Rövid alkotmánytan a népiskolák VI. osztálya számára. 6. kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 34 l. ára 15 kr.)

Kiss Áron, Komáromy Lajos, Péterffy Sándor. Olvasókönyv a tanító- és tanítónőképző intézetek első osztálya számára. 2. javított kiadás. (Dobrowsky és Franke. N.8r. 276 l. ára 1 frt 20 kr.)

Kiss Ferencz. A m. kir. csendőrség multja, jelene és jövője. Szakszerű értekezés. (Árad. Az «Aradi nyomdaiársaság» könyvnyomdája. 8r. 80 l. ára 60 kr.)

Kiss E. János. Constructiv planimetria. A reáliskolák III. és IV. oszt. számára XVIII. rajzlap melléklettel és 31 a szöveg közé nyomott ábrával. (Franklin-társulat. 8r. 128 l. ára 2 frt 40 kr.)

Kiss E. János. A geometriai alaktan elemei. (Rajzoló geometria.) A középiskolák alsó osztályai számára. Az új tanterv értelmében. Első rész. Planimetria. 157 a szöveg közé nyomott fametszetű ábrával és 10 táblával. Negyedik kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 103 l. ára 1 frt.)

Kiss János. Ázsia világossága és a világ világossága. (Pallas részv. nyomda. 8r. 48 l. ára ?)

Kiss József költeményei. 1868—1882. 5. kiadás. (Révai testvérek. 16r. 249 l. ára 2 frt 40 kr.)

Kiss József. Tanügyi jelentés. Debreczen szab. kir. város 1888/89. iskolai évi népoktatási állapotáról. (Debreczen. Városi könyvnyomda. N.8r. 31 l. és 4 táblázat, ára ?)

B. Kiss Zoltán. A pénzügyi kettős könyvvitel. (Dobrowsky és Franke. 8r. 137 l. ára 1 frt 80 kr.)

Kislingstein Sándor. Magyar könyvészet. II. kötet. 1876—1885. Jegyzéke az 1876—1885. években megjelent, vagy újólág kiadott magyar könyveknek és térképeknek. Függelékül: A magyar hírlapok és folyóiratok 1876—1885. A «Magyar könyvkereskedők egylete» megbízásából összeállította és tudományos szakmutatóval ellátta K. S. (Magyar könyvkereskedők egylete. 8r. CXLIII, 554 l. ára 8 frt.)

Klaič Vjekoslav. Bosznia története a legrégibb korból a királyság bukásáig. Dr. Bojničič Iván német átdolgozása után ford. Szamota István. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. VIII, 379 l. ára 2 frt.)

Klein Gyula. Emlékezés Heer Oszvald külső tagról. (A magyar tud. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott Emlékezések. VI. köt. 8. sz. Akadémia. 8r. 36 l. ára 40 kr.)

Klein József. A zsolttárok a héber liturgiában. Általános bevezetéssel a zsolttárkönyvhez a Talmud és Midras alapján. II. rész. (Márkus Sámuel nyomdája. 8r. 49 l. ára ?)

Kluch János. Ismeretlen magyar nyelvemlék 1474-ből a bécsi udvari könyvtárban. Különnyomat a «Magyar Könyvszemléből.» (Hornýánszky V. nyomdája. 8r. 23 l. egy hasonmással, ára ?)

Knauz Nándor. A Garan-melletti Szent-Benedeki apátság. Kiadja az esztergomi főkapitán. I. kötet. (Franklin-társ. nyomdája. N.4r. 250 l. 16 képtáblával és a szöveg között több metszettel, ára ?)

Kneipp Sebestyén. Viz-kurám, 30 esztendőnél tovább próbálva és

irva a betegségek gyógyítására. Fordította Huszár Károly. (Székesfehérvár. Klöckner Péter. 8r. 413 l. ára 2 frt.)

Knorr Alajos. A szerzői jog (1881. XVI. törvénycikk) magyarázata. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 246 l. ára 2 frt 50 kr.)

Knorr Alajos. Önügyvéd, vagyis gyakorlati utmutatás jogügyletek elintézésére, okiratok és beadványok szerkesztésére. A legújabb törvények alapján 420 iromány-példával felvilágosítva bírák, ügyvédek, jegyzők és felek használatára. IV. pótkötettel bővített kiadás. (Ifj. Nagel Ottó. N.8r. XVI, 985. 254 l. ára 9 frt.)

Koch Antal. Torda vidéke. 19. zóna, XXIX. rovat jelű lap. (1:75,000) földtanilag fölvéve és magyarázva. (Kilián Frigyes. N.8r. 45 l. ára 70 kr.)

Koch Antal. Alparét vidéke. 17. zóna, XXIX. rovat jelű lap. (1:75,000) földtanilag fölvéve és magyarázva. (Kilián Frigyes. 8r. 12 l. ára 20 kr.)

Koch Mihály. Válasz Oppermann H. C. T. urnak a «Nyitrai Lapokban» f. é. május 11. megjelent röpiratára. (Nyitra. Schempek és Huszár nyomdája. 8r. 15 l. ára ?)

Kock Pál. Nőm fia. Regény francziából fordítva. (Gerő és Kostyál. K.8r. 159 l. ára 60 kr.)

Kohn Dávid. A gabona-határidőüzlet. A magyar tudományos Akadémia által Dóra-díjjal koszorúzott pályamű. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 269 l. ára 2 frt.)

Kohn Sámuel. A szombatosok. Történetük, dogmatikájuk és irodalmuk. Különös tekintettel Péchi Simon főkancellár életére és munkáira. (Athenaeum. 8r. XVI, 377 l. ára 2 frt 50 kr.)

Kókai Benedek. Kis Krisztus atyafiság könyve, melyben a hívek jóságos cselekedetekre taníttatnak. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 281 l. ára ?)

Koller Lajos. A távirdaintézmény gyökeres reformja. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 18 l. ára ?)

Kolozsvári Sándor és Óvári Kelemen. A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye. Összegyűjtve, felvilágosító és utaló jegyzetekkel ellátva. II. kötet. I. II. fele. A tiszáninneni törvényhatóságok jogszabályai. (Akadémia. N.8r. LI, 521 és LXXVIII, 422 l. egy kötet ára 4 frt 50 kr.)

Koltai Virgil. Győr színészete. II. rész. 1849—1885. (Győr. Fischer István és F. könyvnyomd. (Maxa Ferencz). N.8r. 4, 240 l. ára 1 frt 50 kr.)

Komáromy András. Thelekessy Mihály. 1576—1601. Eredeti oklevelek alapján írta. (Kilián Frigyes. N.8r. 127 l. ár 1 frt.)

Komáromy Ferencz. Alkony-órák. Színművek, versek, tárczaczikkek. Kolozsvár. Márton Kálmán. 8r. 272 l. ára 1 frt 50 kr.)

Komáromy Lajos. Magyar nyelvtan. Gyakorlati oktatás a helyes írás és fogalmazás elsajátítására. Az elemi népiskolák II. III. IV. osztálya számára. (Singer és Wolfner. 8r. 31, 58, 71 l. ára 20, 20, 20 kr.)

Komjáthy Anselm. Magyar alkotmánytan rövid kivonatban, népiskolák számára. (B.-Gyarmat. Darvai Ármin. 8r. 32 l. ára 15 kr.)

Kondor István. Antoniano Silvio élete és munkái. Különlenyomat a

budapesti növendékpapság m. e. iskolája munkálatainak 53. évfolyamából. Német után rövid kivonatban közli. (Buschmann F. N.8r. 31 l. ára ?)

Konkoly Miklós. Emlékeszéd Oppolzer Tivadar, a magyar tud. Akadémia külső tagja felett. (A magyar tud. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékeszédék. VI. kötet. 5 sz. Akadémia. 8r. 15 l. ára 15 kr.)

Kont Gyula. Elemi fizika polgári fiúiskolák számára. 3. teljesen átdolgozott kiadás. (Franklin-társulat. 8r. IV. 196 l. ára 1 frt.)

Kónyi Manó. Beust és Andrassy 1870-ben és 1871-ben. (Olcsó könyvtár. 274. sz. Franklin-társulat. 16r. 128 l. ára 30 kr.)

Koós Ferencz. Életem és emlékeim. 1828—1890. 2 kötet. A szerző arcképével. (Brassó. Alexi könyvnyomdája. 8r. 384, 496 l. egy kötet ára 1 frt 50 kr.)

Korda Imre. Stylistika és verstan. A gymnasiumok és reáliskolák IV. osztálya számára. Második javított kiadás. (Franklin-Társulat. 8r. 212 l. ára 1 frt 20 kr.)

Kormányzat, Szabadelvű, és az elkeresztelés ügye. Szapáry Gyula gr., Csáky Albin gróf és Szilágyi Dezső miniszterek beszédei. (Athenaeum részv. társulat nyomdája. 8r. 76 l. ára ?)

Kosovitz Rezső. Örvény fölött lebegve. Regény. Találkozás a halál küszöbén. Elbeszélés. (Robicsek Zsigmond. K.8r. 314 l. ára 60 kr.)

Kosuthány Géza. Nevezetesebb büntettek. I. kötet. Erney György meggyilkoltatása 1875. augusztus 11-én. (Lampel R. 8r. 178 l. ára 1 frt.)

Kosuthány Géza. Nevezetesebb bűnesetek. II. kötet. A budapesti kir. törvényszék levéltárából összeállítva. A belgrádi fejedelem-gyilkosság Mihály szerb fejedelem meggyilkoltatása 1868. június 11-én. Tartalom: I. A merénylet. II. A belgrádi vizsgálat. III. Karagyorgyevits herczeg elfogatása. IV. A vizsgálat. V. Szembesítés a Duna közepén. VI. Az első nyilvános tárgyalás. VII. Az első birói ítélet. VIII. A másodbirói ítélet. IX. A curia mint legfőbb ítélőszék ítélete. (Lampel Róbert. 8r. 185 l. ára 1 frt.)

Koszorú a deáki-i evang. ref. templom 1889. évi októker 27. napján történt felszentelése emlékére. (Hornyánszky V. nyomd. 8r. 56 l. ára 40 kr.)

Kótai Lajos. Természetrájk népiskolai használatra. 5. kiadás. (8r. 64 l.) (Szalmár. Ungár József. 8r. 64 l. ára 28 kr.)

Kótai Lajos. Földrajzi kézikönyv elemi iskolák számára. (A tiszántúli ev. ref. egyházkerület népiskolai könyvkiadványai. XIV. Debreczen. László Albert. 8r. 67 l. ára 20 kr.)

Kovács Gábor. Jegyzői iránytan. Elméleti és gyakorlati utmutató. Községi és körjegyzők, segédjegyzők s vizsgára készülő jegyzőgyakornokok használatára. (Nagyvárad. Ifj. Berger Sámuel. N.8r. 156 l. ára 1 frt 20 kr.)

Kovács Jenő. Az 1886. évi XXII. törvénycikk határozományaival összhangzásba hozott szervezeti szabályrendelete... kisközségnek. (Szamosújvár. Todorán Endre «Aurora»-nyomdája. 8r. 25, 6, 8 l. ára ?)

Kovács Lajos. Bibliái történetek az elemi iskola III. és IV. osztályai számára. Pályadíjat nyert mű. 7. kiadás. (A tiszántúli ev. ref. egyházkerület népiskolai könyvkiadványai. II. sz. Debreczen. László Albert. 8r. 100 l. ára 20 kr.)

Kovács Lajos. Keresztyén vallástan az elemi iskola V. és VI. osztályai és a konfirmációhoz készülők használatára. Pályadíjat nyert mű. 5. kiadás. (A tiszántúli ev. ref. egyházkerület népiskolai könyvkiadványai. II. szám. Debreczen. László Albert. 8r. 87 l. ára 20 kr.)

Kovács Pál. Az elektrotechnika kézikönyve. 269 szöveg-ábrával. (Kilián Frigyes. IV, 244 l. ára 6 frt.)

Kovács Sándor. A soproni ev. lyceumi magyar társaság története 1790—1890. (Sopron. Litfass Károly. K.8r. 120 l. ára ?)

Kovács Teréz. Szegedi képes szakácskönyv. 4 színnyomattal és 100-nál több finom fametszettel. (Szeged. Traub B. és Társa. 8r. XX, 372 l. ára 2 frt.)

Kovácsy Béla és Monostory Károly. A sertés, annak tenyésztése és hizlalása. 1—10. füzet. (Kassa. Koczányi és Vitéz. 8r. 1—487 l. füzetje ára 50 kr.)

Kovácsy Béla és Monostori Károly. A sertés, annak tenyésztése és hizlalása. Kézikönyvül sertésenyésztők, hizlalók, mezőgazdák és állatorvosok számára. A szöveg közé nyomott számos ábrával és fénynyomatu melléklettel. (Kassa. Koczányi és Vitéz. 8r. 487 l. és VIII tábla. ára 5 frt.)

Kováts Antal. A magyar nép érzelem- és kedélyvilága dalaiban. (Kilián Frigyes. 8r. 56 l. ára 60 kr.)

Kozma Gyula. Leányiskolai földrajz a polgári és a felsőbb leányiskolák számára. I. rész. Európa. A szöveg közé nyomott számos térképpel és egyéb ábrákkal. Az országos közokt. tanács birálata alapján átdolgozott 3. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkeresk. 8r. 109 l. és 2 térkép, ára 80 kr.)

Kozma Gyula. Rendszeres földrajzi atlasz. Középiskolák, tanítóképezdek, polgári fiú- és leányiskolák használatára, kiváló tekintettel a természeti viszonyokra. Harmincznyolcz fő- és tizenkilencz melléktérkép. (Dobrowsky és Franke. 4r. ára 1 frt.)

Kozma Gyula. Iskolai atlasz. Középtanodák, polgári és kereskedelmi iskolák használatára. 34 fő- és 40 melléktérkép. 5. jav. és bőv. kiadás. (Dobrowsky és Franke. N.4r. ára 70 kr.)

Kozma Gyula. Általános földrajzi atlasz. A legújabb földrajzi ismeretek és térképek után népiskolai használatra. 17 térképpel. 21. teljesen átdolgozott és bővített kiadás. (Dobrowsky és Franke. 4r. ára 35 kr.)

Kozocsa Tivadar. A IV. egyetemes gyűléssel kapcsolatban Budapesten a köztetken rendezett taneszköz- és tankönyvkiállítás katalógusa. (Egyetemi nyomda. 8r. 113, 71 l. ára ?)

Kölcsey Ferencz válogatott szónoki művei. II. kiadás. (Olcsó könyvt. 17. sz. Franklin-társulat nyomdája. 8r. 267 l. ára 60 kr.)

Költők albuma. Arany László, Ábrányi Emil, Bartók Lajos, Dóczi Lajos, Endrődi Sándor, Gyulai Pál, Jakab Ödön, Kiss József, Komócsy József, Lévy József, Reviczky Gyula, Rudnyánszky Gyula, Szabó Endre, Szász Béla, Szász Károly, Vajda János, Várady Antal, Vargha Gyula és számos más jelenkori magyar költő verseiből összeállította dr. Radó Antal. (Lampel Róbert. XIV, 384 l. ára 3 frt 60 kr.)

Költéségyvetés, Állami, a magyar korona országai részére az 1891.

évre. 1—18. füzet. (Magyar kir. államnyomda. 4r. 26, 108, 39, 51, 246, 141, 72, 8, 163, 142, 98, 94, 15, 87, 56, 64, 154, 15 l. ára ?)

König Ewald Gusztáv. A bűn útján. Regény. Fordította Gyúrom Antal. Második olcsó kiadás 2 kötetben. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 484, 475 l. a két kötet ára 2 frt.)

König R. Vallásos iratok magyar nyelven. 40, 48, 88—89. sz. Az üdvözítő kopogtatása az ember ajtaja előtt. Jones Mária vagy a katona leánya. A biblia és a bűnös. Afrikai rablófőnök megtérésének története. 6. kiadás. Németből ford. Czékus István. (Hornyánszky Viktor. 8r. 50, 11 l. ára 3 kr., 11 l. ára 1 kr., 30 l. ára 2 kr.)

Könyű az asszonyoknak, vagyis mindenki végezze a maga dolgát. A magyar népnek ajánlva. 4. kiadás. (Szt-István-társulat. K.8r. 11 l. ára 3 kr.)

Könyvárjegyzék, Általános, a magyar nemzeti irodalom újabb és jelesebb termékeiről. (Glück Irma. K.8r. 96 l. ára ?)

Könyvesház, Magyar. 155—157. sz. (L. Szirmai Antal.)

Könyvkiadó-vállalat, Természettudományi. Kiadja a k. m. természet-tudományi társulat. 39—43. kötet. (L. Simonyi Jenő, Rudolf trónörökös főhg., Schmidt Sándor, Gothard Jenő.)

Könyvkiadó-vállalata, Az erd. gazd. egyesület irodalmi szakosztályának. II. évf. 4. füz. III. évf. 2. 3. füz. (L. Jakab László, Ruisz Gyula, Szaniszló Albert.)

Könyvkiadványai, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület népiskolai. II., IX., XI., XIV. sz. (Dóczy Gedeon, Gergely Károly és Kovács Lajos, Kótai Lajos, Kovács Lajos.)

Könyvtár, Egyetemes. 37. 39. füzet. (L. Ibsen Henrik, Szulik József.)

Könyvtár, Falusi. Kiadja a Franklin-társulat. 2—3., 37—39. kötet. (L. Metzger, Farkas Mihály, Borsodi Miksa, Réti János, Nyáry Ferencz.)

Könyvtár, Ismeretterjesztő és mulattató, izr. családok számára. Szerkeszti Spitz Gyula. 1—3. füzet. (Lampel Róbert. 8r. Füzetenkint ára 10 kr.)

Könyvtár, Közhasznú családi. 30. 31. füz. (L. Kalocsa Róza.)

Könyvtár, Nemzeti. Szerk. Abafi Lajos. XLII. köt. (L. Vachott Sándorné.)

Könyvtár, Olcsó. Szerkeszti Gyulai Pál. 17., 263—275. 278. 283. sz. (L. Schiller, Milton, About, Kölcsey Ferencz, Kraszewszky I. Ignác, Deák Ferencz, Szigligeti Ede, Sandeau Gyula, Echegaray József, Pascal, Könyi Manó, Imre Sándor, Barsi József, Kis János.)

Könyvtár, Szépirodalmi. I—VII. (L. Vadnai Károly, Várad Antal, Beniczkyné-Bajza Lenke, Szana Tamás, Varsányi Gyula, Irodalmi évkönyv, Tábori Róbert.)

Könyvtár, Történeti, nép- és földrajzi. Kiadja Szabó Ferencz. 6., 29—31. kötet. (L. Holzwarth F. J., Lázár Gyula.)

Könyvtár, Vasárnapi. Szerkeszti Hajnik Károly. I. évf. 7. sz. II. évf. 10. köt. III. évf. 8. köt. (L. Fényes Elek, Pálffy Albert.)

Könyvtára, A magyar kir. operaház. Kiadja Pfeiffer Ferdinánd. 1., 8., 36—39. szám. (L. Cammerano, Scribe, Wohlbrück, Egressy Béni, Wagner Richárd, Fontana Ferdinánd. Targioni-Tozzetti és Menasci.)

Könyvtára, A magyar orvosi könyvkiadó-társulat. 60. kötet. (Lásd Hoffmann Frigyes Albin.)

Könyvtára. A magyar nemzet családi. LXXI—LXXII. (L. Eötvös József.)

Könyvtára, Leányok. I—II. A Balaton partján. Ágról szakadt senkié. Irta Uhrl Józsa. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 79, 80 l. ára 1 frt 40 kr.)

Könyvtára, A nemzeti színház. Kiadja Pfeiffer Ferdinánd. 29, 86., 140., 162. füzet. (L. Moser G., Berczik Árpád, Morton Maddison János, Váradi Antal.)

Könyvtára, Urak. X. (L. Silvester Armand.)

Könyvtára, Tanulók. Szerkeszti Dávid István. Latin és görög classicusok fordítása. 54—56. füzet. (L. Cicero, Tacitus, Xenophon.)

Kőrösi József. Budapest főváros közoktatásügyi statisztikája az 1881/2—1888/9. évekről. (Budapest főváros statisztikai hivatalának közleményei 23—24. füzet. Pesti könyvnyomda részvénytársaság. 8r. 84, 138 l. ára 3 frt 50 kr.)

Kőrösi József, A fővárosi születési statistika ujjaalakítása. Különlenyomat a Statisztikai havi füzetek 1889. és 1890. évi folyamaiból. (Pesti könyvnyomda részvénytársaság. 8r. 26 l. ára ?)

Körrendelet a robbanó anyagok gyártása, raktározása, forgalomba hozatala és szállítása tárgyában. (Magyar államnyomda. 8r. 29 l. ára ?)

Körrendelet valamennyi m. kir. pénzügyigazgatósághoz. (Magyar kir. államnyomda. N.8r. 7 l. ára ?)

Körrendelete, Nősülési ügyekben a honvédelmi miniszternek 1890. évi október 7-ről 132.500/XVII. sz. a. kibocsátott. (Pallas részvény-társulat. 8r. 28 l. ára 10 kr.)

Középiskola, Magyar. (Lampel Róbert. 8r. 32 l. ára 30 kr.)

Közigazgatás, A pénzügyi, szervezetének változtatásáról szóló 1889. évi XXVIII. törvényczikk kiegészítve a rávonatkozó törvényekkel. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 72 l. ára 40 kr.)

Közleményei, Az országos magyar képzőművészeti társulat, 1890. évre. 17. sz. (Franklin-társulat. 4r. 71 l. ára ?)

Közleményei, A m. kir. állami rovtartani állomás. I. köt. 1—3. füzet. (L. Horváth Géza, Utmutatás.)

Közleményei, Budapest főváros statisztikai hivatalának. 23. 24. füzet. (L. Kőrösi József.)

Közlemények, Archaeologiai. A hazai műemlékek ismeretének előmozdítására. Kiadja a m. tud. Akadémia archaeologiai bizottsága. XVI. köt. (Uj folyam XIII. köt.) (Akadémia. 2r. 211 l. és 17 tábla, ára 4 frt 50 kr.)

Közlemények, Matematikai és természettudományi, vonatkozólag a hazai viszonyokra. Kiadja a m. tud. Akadémia matematikai és természettudományi állandó bizottsága. Szerkeszti dr. Lengyel Béla. XXIV. kötet. 1—3. szám. (L. Brancsik Károly, Borbás Vincze, Hazslinszky Frigyes.)

Közlemények, Nyelvtudományi. Kiadja a m. tud. Akadémia nyelv-tudományi bizottsága. Szerkeszti Budenz József. Huszonegyedik kötet. V. és VI. füzet. (Magyar tud. Akadémia. 8r. 321—480 l. egy füzet ára 50 kr.)

Krasewsky J. Ignác. Ulána. Beszély. Lengyelből fordította Timkó Iván. (Olcsó könyvtár. 268. sz. Franklin-társulat. 8r. 128 l. ára 30 kr.)

Kriesch János. A természetrajz elemei. Polgári iskolák számára. I. rész. Állattan. 16., a legújabb polgári iskolai tanterv tekintetbe vételével

átdolgozott kiadás. Bruck Ferencztől. III. rész. Ásvány-, közet-, és földtan. 10., a legújabb polgári iskolai tanterv tekintetbe vételével átdolg. kiadás. Legeza Viktortól. (Nagel Bernát. 8r. 172, 85 l. I. rész ára 1 frt, III. rész ára 50 kr.)

Krishaber Béla. Kimchi József élete és művei. Bölcsészettudori értekezés. (Athenaeum. N.8r. 32 l. ára ?)

Kubinyi Miklós, ifj. Árva vára. Történelmi tanulmány. Második javított kiadás. (Franklin-társulat. K.8r. 192 l. ára 1 frt 60 kr.)

Kubowich Gáspár. A munkáskérdés memoranduma. Sociális- állam- és közgazdasági politikai szempontból, tekintettel a magyar és osztrák birodalmakban kifejlődött pénz- és hitelügyi viszonyokra. (Ungvár. Szerző. 8r. 194 l. ára 1 frt.)

Kugler János. Irályképző alsófokú ipariskolák, iparossegédek, iparosok s magánosok használatára. (Ifj. Nagel Ottó. N.8r. VI, 276 l. ára 1 frt 50 kr.)

Kuttner Sándor. Kis általános földirat különös tekintettel a magyar királyságra a bibliai földirat rövid vázlatával. Emelkedettebb elemi népiskolák felső osztályai és a felső leány- és népiskolák számára átdolgozták Suppan Vilmos és Laczkó Albert. Huszonegyedik, a legújabb adatok után kidolgozott, a földgömb kettős rajzával, földrajzi jellemképekkel és az osztrák-magyar monarchia térképével ellátott kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 118 l. ára 48 kr.)

Kuttner Sándor. Első oktatás a földrajzban. Különös tekintettel a magyar szent korona országaira. Kérdések és feleletekben. Javította és sajtó alá rendezte Suppan Vilmos. 35. javított, földrajzi képekkel és az osztrák-magyar monarchia térképével ellátott kiadás. 2. javított lenyomat. Magyar és német nyelven. (Lampel Róbert. 8r. 107 l. ára 30 kr.)

Kuttner Sándor. Ugyanaz csak magyar nyelven. (U. o. 8r. 56 l. ára 30 kr.)

Kuttner Sándor. Első oktatás a magyarok történetében kérdések és feleletekben. Javította és sajtó alá rendezte Suppan Vilmos 17. javított és Szemlér Mihály tanár által rajzolt képekkel bővített kiadás. 2. levonat Magyar és német nyelven. (Lampel Róbert. 8r. 109 l. ára 40 kr.)

Kuzsinszky Bálint. Aquincum és romjai. Négy alaprajzzal és három szöveggéppel. (Kilián Frigyes. 8r. 30 l. ára 40 kr.)

Lád Károly és Barna Jónás. Magyar olvasókönyv polgári fiúiskolák I. osztálya számára. Több tanférfiu közreműködésével. (Singer és Wolfner. 8r. 190 l. ára 70 kr.)

Lád Károly és Barna Jónás. Ugyanaz. A II. osztály számára. (U. o. 8r. 198 l. ára 70 kr.)

Lád Károly és Oldal János. Német nyelv- és olvasókönyv, szókönyvvel és magyarázó jegyzetekkel a polgári fiúiskolák számára. I. rész. Az I. és II. osztály számára. (Eggenberger-féle könyvkeresk. 8r. 8, 202 l. ára 1 frt 20 kr.)

Laky Dániel. Földrajz a gymnasiumok számára. I. köt. Európa földrajza. A legújabb miniszteri tanterv szerint. 5. javított kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 115 l. ára 70 kr.)

Lánczy Gyula. Történeti kor- és jellemrajzok. (Hornvánszky Viktor. 8r. XI, 480 l. ára 3 frt.)

Lange Henrik. Új iskolai atlasza huszonhárom színezett lapon. Magyar nyelvre fordította s a hazai iskolák használatára alkalmazta Cherven F. Tizenkettedik javított kiadás. (Lampel Róbert. 4r. ára 70 kr.)

Lange Henrik. Kis atlasza tizenhárom színezett lapon. Magyar nyelvre fordította s a hazai népiskolák használatára alkalmazta Cherven F. Harmadik javított kiadás. (Lampel Róbert. 4r. ára 40 kr.)

Lankmayr Nándor. Fegyvertan. Hivatalos kiadás. Pótfüzet az I-ső füzethez: Szállégyverek és robbanó készítmények. (Pallas részv. nyomda 8r. 20 l. ára 10 kr.)

Lankmayr Nándor. Ugyanaz. Pótfüzet a IV.-ik füzethez: Kézi löfegyverek. (Pallas. 8r. 91 l. ára 65 kr.)

Lányi Bertalan. A bányászati czélokra kisajátított területek telek-könyvezése, különös tekintettel a bányavasutakra. Különlenyomat a «Jogi szemlé»-ből. (Schlenker és Kovács könyvnyomda. 8r. 30 l. ára ?)

Lányi Géza. A kádár leányok. Eredeti népszínmű dalokkal. 3 felvonásban. (4r. 15 l. ára 1 frt.)

Lármás őrmester válogatott hatvágásai. (A «Bolond Istók»-ban). Ára 16 napi lénung. (Grill Károly. 8r. 146 l. ára 1 frt.)

Lassalle. A munkáskérdésről. (A munkabér törvénye). 1863. évi ápr. 16-án Lipcsén tartott beszéde. Németből fordította dr. Károly F. Ferdinánd. (Ferenczy József. k.8r. 30 l. ára ?)

Lauka Gusztáv. Románc. Melodráma. Zenéjét szerző Horváth Ákos. (Zombor. Bittermann Nándor nyomdája. 8r. 3 l. ára ?)

Lázár Béla. A naturalismusról. (Singer és Wolfner. 8r. 28 l. ára 20 kr.)

Lázár Béla. A Fortunatus-mese az irodalomban. Függelékül a Fortunatus-népkönyvnek 1651-ki kiadása, nyelvészeti jegyzetekkel. Különlenyomat a Pótkötetek az egy. phil. közlönyhöz II. kötetéből. (Franklin-társulat könyvny. N.8r. 174 l. ára ?)

Lázár Gyula. A török birodalom története. Második javított kiadás. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. N.8r. VIII, 563 l. ára 3 frt.)

Lázár Gyula. Az orosz birodalom történelme. I—III. kötet. Boris Godunowtól egész Nagy Péter czárig 1598-tól 1725-ig. (Történeti, nép- és földrajzi könyvtár XXIX—XXXI. köt. Temesvár. Csanád egyházmegyei nyomda. 8r. 427, 435, 478 l. ára ?)

Leczkék. Gyakorlati. Vezérkönyv néptanítók számára. Kiadja a győrvideki tanító-egyesület. II. füzet. (Győr. Surányi János nyomdája. 8r. 103—195 l. ára 40 kr.)

Legányi Gyula. Az egészségi ismeretek könyve középiskolák számára. (Debreczen. Szerző. 8r. 136 l. ára ?)

Leipzig Vilmos. Előadás a szeszipar helyzetéről Budapesten 1890. márczius 16. a szesziparosok értekezletén. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 30 l. ára ?)

Leirása. Az állam által létesítendő vasutvonalakon előállítandó épületek. 3. kiadás. 1890. (Légrády testvérek. 2r. 19 l. ára ?)

Lelkikincs, Kis, imádságok és énekek... stb. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 224 l. ára ?)

Lemonnier Camille. Hűllen asszony. (Mme Lupa.) Regény. (Ruzicska Armin. K.8r. 160 l. ára 60 kr.)

Lendvay Benő. Huszonöt év Márkusfalva életéből. II. kiadás. Kiadja az országos közegészségügyi egyesület. (Franklin-társulat. 8r. 156 l. ára 30 kr.)

Lendvay Benő. Huszonöt év Márkusfalva életéből. Elbeszélés. 4. kiadás. Kiadja az országos közegészségi egyesület. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 156 l. ára 30 kr.)

Lendvay Benő. Huszonöt év Márkusfalva életéből. Elbeszélés a magyar nép számára. Kiadja az országos közegészségügyi egyesület. 5. javított kiadás. (Eggenberger-féle könyvkeresek. 8r. 158 l. ára 30 kr.)

Lengyel Béla. Jelentés az ásványvíz-vegyelemző intézet működéséről 1888. és 1889-ben. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 38 l. ára ?)

Lengyel Sándor és Gótsch József. Gyakorlati számolókönyv polgári fiú-iskolák használatára. Számos feladattal. 4. teljesen átdolgozott kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 272 l. ára 1 frt 20 kr.)

Lengyel Sándor és Gótsch József. Gyakorlati számtan polgári és felsőbb leányiskolák számára. A legújabb ministeri tanterv szerint. 2 rész. 1. rész. Az I. és II. osztály számára. 2. rész. A II. és III. osztály számára. (Dobrowsky és Franke. 8r. 100, 116 l. ára 60, 70 kr.)

Leo Pápa, XIII. ő szentségének körlevele a keresztény polgárok főbb kötelességeiről. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 32 l. ára 10 kr.)

Leopardi Giacomo összes lyrai versei. Fordította és a költőről szóló tanulmányokkal ellátta Radó Antal. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Lampel Róbert. 8r. 210 l. ára 1 frt 60 kr.)

Lepkegyűjtő, A kis. Utasítás a kiválóbb lepkék megismerésére és gyűjtésére. Németből fordította és a hazai viszonyokra alkalmazta Bein Károly. (Lauffer Vilmos. 8r. 61 l. ára ?)

Lessing. Laokon. Magyarázta Boros Gábor. (Lauffer Vilmos. N.8r. XVI, 113 l. ára 50 kr.)

Letorières vicomte. A hálószebából. I. (Gerő és Kostyál K.8r. 32 l. ára 20 kr.)

Lévai Dezső. Segítség-Album a némedi-i tűzkárosultak javára. Szerkesztette: L. D. (Duna-Földvár. Schwarz Manó. 2r. 32 l. ára 1 frt.)

Lévay József. A sárkeresztúri református egyház multja és jelene. (Kókai Lajos. 8r. 198 l. ára 50 kr.)

Lewis Lajos. A francia nyelv vezérfonala a Jacotot-féle módszer alapján. (Szerző. 8r. 91 l. ára ?)

Lexikon. Magyar. Az egyetemes ismeretek encyklopaediája. Új, olcsóbb kiadás. 108—121. füzet. (Lonkay-Nyelv.) (Pallas r. nyomda. 8r. egy füzet ára 20 kr.)

Liberatore. Az elkeresztelési rendelet törvényszerűsége. (Athenaeum r. társ. 8r. 26 l. ára 20 kr.)

Liebermann Leo. Jegyzetek vegytani előadásokhoz. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 183 l. ára ?)

Litschauer Lajos. A magyar bányászati viszonyokat teljesen felölelő magyar bányamíveléstan. I. kötet. 1—10. füzet. (Selmeczbánya. Joerges Ág. özv. és fia. 8r. 1—433 l. Füzetje 50 kr.)

Litschauer Lajos. A magyar bányászati viszonyokat teljesen felölelő magyar bányamíveléstan. A szerző hátrahagyott kézírata és jegyzetei alapján, a megboldogultnak végakaratahoz képest s utasítása szerint rendezte bővítette, bányászatechnikai történeti alapon átdolgozta, a legújabb időkig kiegészítette és felvilágosította, rajzokkal és térképmellékletekkel ellátta. 1. rész. (Selmeczbánya. Joerges Á. özv. és fia. 8r. ára ?)

Livius. Parlamenti zűrzavar. (Singer és Wolfner. 8r. 42 l. ára 30 kr.)

Lloyd Frigyes James. A földművelés tudománya. Szerző felhatalmazásával magyarra fordította és a hazai viszonyokra vonatkozó jegyzetekkel ellátta Mudrony Pál. (Franklin-Társulat. N.8r. 304 l. ára 2 frt.)

Losonczy László. Magyar nyelv- és írálytan a népiskolák 2—6. oszt. számára. I. rész. 4. kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 80 l. ára 20 kr.)

Lovassy Andor. Tintacseppek. (Nagyvárad. Ifj. Berger Sámuel. 8r. 163 l. ára 2 frt.)

Lőpor, Füstnélküli. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 8 l. ára ?)

Lőrincz Gyula. A vegyes házasságok, különös tekintettel Magyarországra. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 176 l. ára 1 frt.)

Lőrinczi Ferencz. A közegészségügyi közigazgatás kézikönyve. (Szerző. 8r. 319 l. ára ?)

Lőw Lipót. Bibliai történet zsidó tanulók számára. Magyarra áttette Lőw Tóbiás. 7. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 160 l. ára 50 kr.)

Lubrich Ágoston. Természetbölcselet. Az aquinói sz. Tamáson alapuló bölcseletkedés legújabb örök becsű vívmányainak nyomán. I. kötet. Előismeretek a természetbölcselethez. II. kötet. A modern természetbölcselet egyelvi (monisticus) világfelfogása. III. köt. A keresztény kételvi (dualisticus) világfelfogás. («Hunyadi Mátyás» intézet. 8r. 460, III ; 519, III ; 712 l. egy kötet ára 3 frt.)

Lutter Nándor. Betűszám-tan a gymnasiumok használatára. Negyedik kiadás. (Franklin-Társulat. 8r. 407 l. ára 2 frt.)

Lutter Nándor. Betűszám-tan a gymnasiumok használatára. 9. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 407 l. ára. 2 frt.)

Lux Károly. A pozsonyi tanító-egylet 20 évi tevékenységének története 1869—1889. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8r. 24 l. ára ?)

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal. A kereskedelemügyi miniszter úr rendeletéből szerkeszti és kiadja az országos m. kir. statisztikai hivatal. I—XII. füzet. (Országos m. kir. statisztikai hivatal. 2r. füzetje 35 l. ára 50 kr.)

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal. Szerkeszti és kiadja a m. k. országos statisztikai hivatal. 1890. évfolyam I. fele. Ungarns Waarenverkehr etc. (Orsz. m. kir. stat. hivatal. 2r. 81 l. ára 1 frt.)

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal. Ungarns Waarenverkehr etc. Szerkesztette és kiadja az országos magyar kir. statisztikai hivatal. 1889. év II. fele. (Orsz. m. kir. stat. hivatal. 2r. 81 l. ára 1 frt.)

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal. A kereskedelemügyi miniszter úr megbízásából szerkesztette és kiadja az orsz. m. kir. statisztikai hivatal. 1889. január—december végeig terjedő évre. IX. évfolyam. (Országos m. kir. statisztikai hivatal. 2r. LV, 81 l. ára 1 frt 50 kr.)

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal. A kereskedelemügyi miniszter úr megbízásából szerkesztette és kiadja az orsz. magyar kir. statisztikai hivatal. Az 1889. január—december végeig terjedő évre. IX. évfolyam. Ungarns Waarenverkehr mit Oesterreich und anderen Ländern. Im Auftrage des Ministers für Handel verfasst und herausgegeben durch das kön. ung. statistische Landes-Bureau. Für das Jahr 1889 vom Monate Jänner bis Ende Dezember. IX. Jahrgang. (Orsz. m. kir. stat. hivatal. 2r. LV, 81 l. ára 1 frt 50 kr.)

Magyarország uti rajzokban. Szerkeszti Borostyáni Nándor. I—VI. köt. (L. Borostyáni Nándor, Siegmeth Károly, Sziklay János és Krauss Nándor, Kenedi Géza.)

Magyarország törvénykezési beosztása, kiegészítve a tervezett kir. ítélőtáblák kerületeivel. (Magyar kir. államnyomdában. 2r. ára ?)

Magyarország gazdasági szakoktatásának állapota az 1889. évben. (Magyar-Óvár. Czéh Lajos nyomdája. 8r. 38 l. ára ?)

Maizner János. A kolozsvári orvos-sebész tanintézet történeti vázlata 1775—1872. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert nyomdája. 8r. 80 l. ára ?)

Major J. Gyula. Énekkönyv az elemi népiskolák számára, I. rész. (Singer és Wolfner könyvkereskedése. 8r. 33 l. ára ?)

Makai Emil. Vallásos énekek. (Athenaeum-részvénytárs. könyvny. 12r. 96 l. ára ?)

Makra Imre és Rózsa József. A katolikus vallás tankönyve. Közép- és felsőbb iskolák s magánosok részére. Német eredeti után, a Csanád egyházmegyei hatóság jóváhagyásával. III. rész. A malaszt eszközöiről. Második javított kiadás. (Ó-Becse. Löwy Lajos. 8r. 158 l. ára 80 kr.)

Malina Gyula. A Tisza szabályozásáról. Különlenyomat a magyar mérnök- és építész-egylet közlönye XXIV. kötetéből. 3 táblával. (A pesti Lloyd-társulat könyvny. K.4r. 84, 1 l. és 3 tábla, ára ?)

Malonyay Dezső. Pipacsok. (Kolozsvár. Horatsik János. 8r. 167 l. ára 1 frt 20 kr.)

Mamzer. Irta K. P. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 46 l. ára ?)

Mandello Károly. Szemle a külföldi közgazdasági események felett. (1890. május elejétől augusztus végéig.) (Különlenyomat a «Nemzetgazdasági szemle» szeptember és október havi füzetéből. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. N.8r. 74 l. ára ?)

Mangold Lajos. A magyarok története, középiskolák alsó osztályai és polgári iskolák használatára. Térképekkel és illusztrációkkal. Mellékletül: Magyarország térképe. Rajzolta Helmár Ágost. Ötödik, javított kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 152 l. ára 80 kr.)

Márctzius 15-ikének megünneplése Zilahon. 1890. A Wesselényi egyület javára. (Zilah. Weiszberger Soma. 16r. 30 l. ára 10 kr.)

Marczali Henrik. A legújabb kor története. 1825—1880. füzet. (Révai testvérek. N.8r. ára füzetenkint 30 kr.)

Margitay Gábor. Aradi vésznapok. Margitfalvi Margitay Gábor 1848—49. honvédmérnök-kari őrnagy emlékiratai. Sajtó alá rendezte és kiadta Nagy Izsó. Margitay Gábor arcképével. (Grill Károly. 8r. 195 l. ára 1 frt 20 kr.)

Máriássy Béla. A magyar törvényhozás és Magyarország történelme. I. Ferencz József. X., XI. kötet. (Győr. Szerző. 8r. IV, 415; V, 363 l. ára kötetenkint 5 frt.)

Márki Sándor. Földrajz polgári és felsőbb leányiskolák számára az 1887. évi tanterv alapján. (Singer és Wolfner. 8r. 212 l. ára 1 frt.)

Márki Sándor. Világtörténelem a felsőbb és polgári leányiskolák számára az 1887. évi tanterv alapján. (Singer és Wolfner. N.8r. 163 l. ára 1 frt.)

Márkus József. Cigaret szikrák. (Singer és Wolfner. K.8r. 102 l. ára 60 kr.)

Márkus József. (Satanello.) Az én asszonykám. (Utközben! Mulatóságos elbeszélések gyűjteménye. VIII. kötet. Grimm Gusztáv. 8r. 159 lap. ára 80 kr.)

Márkus József (Satanello.) A szerelem pillangói. A szerző arcképével. (Robicsék Zsigmond. K.8r. 159 l. ára 1 frt.)

Marlitt összes regényei. Illusztrált kiadás. 6—9. füzet. A vén kisasszony titka. Gizella grófnő. (Singer és Wolfner. 8r. 289—446, 1—96 l. Füzetje 25 kr.)

Marlitt E. A vén kisasszony titka. Regény. (Singer és Wolfner. 8r. 446 l. ára 2 frt 80 kr.)

Marosvásárhely szabad kir. város törvényhatóságának a vagyonkezelés és számvitel módját meghatározó szabályrendelete. (Marosvásárhely. Imreh Sándor a ref. kollegium bet. N.8r. 52 l. ára ?)

Marosvásárhely sz. kir. város törvényhatóságának szervezeti szabályrendelete. (Marosvásárhely. Imreh Sándor a ref. kollegium betűivel. N.8r. 112 l. ára ?)

Martin Lajos. A madárrepülés elmélete. Különlenyomat az Erdélyi muzeumegylet orvos-természettudományi szakosztályának 1890. évi értesítőjéből. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert nyomdája. 8r. 22 l. ára ?)

Martiny István. A szentháromság-aknai mélymívelés Vihnyén. Botár Gyula. Az Ó-Antaltárnai Ede reményvágat geológiai szerkezete. Pelachy Ferencz. Nándor koronaherczeg-tárna geológiai szelvényéhez. (Kilián Frigyes. 8r. 31 l. ára 25 kr.)

Mártonffy Frigyes A pusztá rémei vagy a halállovaglás a vadonban. Regény. (Székely Aladár. 8r. 1396 l. ára 6 frt 60 kr.)

Másfél nap Boldogfalván, vagy egy valláserkölcsös és hitbuzgó katolikus falu hogyan szenteli meg a vasárnapot. A magyar népnek ajánlva. 4. kiadás. (Szent István-társulat. K.8r. 8 l. ára 2 kr.)

Matavovszky Béla. Farsangi emlékek írásban és képekben. Rajzolta Galgóczy Pista. (Beregszász. Farkas Kálmán. K.4r. 18 l. ára 30 kr.)

Matlekovics Sándor. Báró Wüllerstorff és a szabad kereskedelem meghonosítása az osztrák-magyar monarchiában. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. X. kötet. 7. szám. Magyar tud. Akadémia. 8r. 56 l. ára 50 kr.)

Mayer Miklós. Városok és községek utcái és terei, nemkülönben az országutakon kiültetendő és kiültetett sorfák fajonkénti kezelése és nevelése. A mezőrendszer törvényjavaslatához alkalmazva községek és magánosok használatára. Számos évi tapasztalatok nyomán. (Dobrowsky és Franke. 8r. 105, II l. ára 90 kr.)

Mayer Miksa. Történelem a magyarok és más népek multjából vett életrajzokban. Elemi népiskolák számára. Átdolgozta Márki Sándor. 10. kiad. (Singer és Wolfner. 8r. 75 l. ára 30 kr.)

Mayer Miksa. Alak- és mértan. Polgári leányiskolák és tanítónőképezdek számára. Az új tanterv alapján átdolgozta és bővítette Zettner Ede. IV. jav. és bővített kiadás. (Lampel R. 8r. 111, XVI l. ára 80 kr.)

Mederschitzky József. A papírtöm-öntés. (Stereotypia). (Pallas részv. társulat nyomdája. 8r. 29 l. ára 25 kr.)

Megfontolások, Vallási. Francziából magyarítá Farkas Szeraphin. (Pozsony. Stämpfel, Eder és társa nyomdája. 8r. 96 l. ára 40 kr.)

Méhes András. Magyar pohár-köszöntő. Az életben előforduló minden alkalomra. (Méhner Vilmos. 8r. 333 l. ára 1 frt.)

Méhes András. Szívek tolmácsa. Szerelmi levelező. Emlékversekkel megtoldva. II. kiadás. (Méhner Vilmos. 8r. 308 l. ára ?)

Meisermann Ignác. Magyarország védasszonya. Lelki olvasmányos ima- és énekeskönyv. (Winterberg. Steinhrener János. 12r. 416 l. ára 80 kr.)

Meisermann Ignác. Jézus az én kívánságom. Katholikus imádságos és énekeskönyv. 2 kiadás. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 572, XIX l. ára ?)

Melczer István. Okmányok a Kellemesi Melczer család levéltárából. XIII., XIV., XV. század. (Hornýánszky Viktor. 8r. 171 l. ára 2 frt.)

Melha-Szaák Lujza. A sajtó küzdelme a magyar iparért. Felolvasta a fővárosi iparos-körben 1890. február 28-án. Különlenyomat az «Iparügyek» cz. folyóirathból. (Rózsa K. és neje. 12r. 32 l. ára ?)

Mendlik Alajos. Francia gyakorlatok betűrendes francia-magyar és magyar-francia szótárral. Kezdek számára. (Eggenberger-féle könyvkeresek. N.8r. 167 l. ára 1 frt.)

Mendlik Alajos. Francia nyelvkönyv. Olvasókönyv, gyakorlókönyv, nyelvtan kezdők számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. VIII, 255 l. ára 1 frt 50 kr.)

Mendlik Ferencz. Számtan polgári és felsőbb leányiskolák számára. I–IV. rész. (Méhner Vilmos. N.8r. 3 lev., 58, 62, 48, 56 és 1 l. ára kötetenkint 40 kr.)

Menich Antal. Négy magyar népdal: 1. Tavaszi dal. Szövegét írta Exner Kornél. — 2. Bogár szemű szép leányka. Szövegét írta M. A. —

3. Beteg az én szívem. Szövegét írta M. A. — 4. Fülemlile madár dalol. Szövegét írta Dura Máté. (Pozsony. Stampfel Károly. 4r. 6 l. ára 1 frt.)

Mericzay-Karossa Irma. A grófnő átka. Regény két kötetben. (Robiczek Zsigmond. 8r. 262 l. ára 1 frt.)

Métermérték és súlyrendszer röviden ismertetve iskolai és magánhasználatra. (Méhner Vilmos. 8r. 24 l. ára ?)

Metzger műve után magyarítá István bácsi. Ügyes Mari a kis konyhakertészne vagyis oktatás a zöldség-termesztésben. 4. kiadás. (Falusi könyvtár. 2. szám. Franklin-társulat nyomdája. 8r. 126 l. ára 50 kr.)

Meyer Konrád Ferdinánd A szent. Történeti elbeszélés. Fordította Péterfy Jenő. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 191 l. ára ?)

Mezey Ferencz. Alkalmi szent beszéd a szakolczai templom beszentelése alkalmából 1890. évi augusztus 20. (Szakolcza. Skarnitzl József nyomdája. 8r. 12 l. ára ?)

Mezey Gyula. A magyaróvári gazdasági akadémia tanársegédének jelentése a múlt év őszen tett külföldi tanulmányutjáról. Kiadja a m. kir. földmívelésügyi miniszterium. (Az «Országgyűlési Értesítő» nyomdája. 8r. 117 l. ára ?)

Michelet. A francia forradalom története. Fordította De Gerando Antonina. X. köt. (Révai testvérek. 8r. 296 l. ára 2 frt.)

Mihályfi Ákos. Szűz Mária az ó-szövetségben. Májusi elmélkedések. Kiadja a «Mária-kert.» (Franklin-társulat. K.8r. 147 l. ára ?)

Miklós Gergely. Az állattan elemei polgáriskolai úgyszintén tanítóképezdei használatra. Különös tekintettel a gyakorlati élet követelményeire. 2. kiadás. 271 ábrával. (Méhner Vilmos. N.8r. 220 l. ára 1 frt.)

Mikszáth Kálmán. Tavaszi rügyek. (Révai testvérek. 8r. 215 l. ára 2 frt.)

Mikszáth Kálmán. Magyarország lovagvárai regékben. (Révai testvérek. 8r. 175 l. ára 2 frt.)

Mikszáth Kálmán. A beszélő köntös. Regény. (Révai testvérek. 8r. 209 l. ára ?)

Mikszáth Kálmán. Pipacsok a buzában. (Révai testvérek. N.8r. 230 l. ára 2 frt.)

Milleker Bódog. A «Délmagyarországi tanítóegylet» verseczi fiókegyletének jelentése az 1889–90-iki egyleti évről. (Versecz. Wettel és Veronits. N.8r. 13, 1 l. ára ?)

Milleker Bódog. A verseczi gör. kel. szerb püspökség multja. (Temesvár. Csanád-egyházmegyei könyvsajtó. N.8r. 32 l. ára ?)

Milleker Bódog. Versecz t. j. f. város községi iskolái nép-, paed. szak- és ifjúsági könyvtárának jegyzéke. Katalog der Volks-, paed. Fach- und Jugendbibliothek der Kommunal-Schulen der mit mun. Rechten bekl. Stadt Werschetz. (Versecz. Wettel és Veronits. 8r. 86 l. ára 20 kr.)

Millig József. Évi jelentés Arad város községi iskolaszékének az 1889–90. évi működéséről és a hatósága alatt álló községi polgári elemi, fiú- és leányiskolák tanügyi állapotáról (Aradi nyomdatárs. nyomdája. 8r. 52 l. ára ?)

Milton János. Az elveszett paradicsom, fordította Jánosi Gusztáv. (Olcso könyvtár. 264. szám. Franklin-társulat nyomdája. 8r. 447 l. ára 80 kr.)

Miskolczy Henrik. Igaz szerelem. Eredeti regény. (Robicsék Zsigmond. 16r. 144 l. ára 1 ft.)

Močnik Ferencz. Mértani nézlettan. A polgári iskolák használatára. A polgári iskolák tantervéhez alkalmazta Lengyel Sándor. 18., a szerző által egyedül jogosított magyar kiadás. A polgári fiúiskolák I. és II. osztálya számára. 189 a szöveg közé nyomott fametszettel és számos feladattal. (Lampel Róbert. N.8r. 190 l. ára 1 ft.)

Močnik Ferencz. Algebra. A középiskolák felsőbb osztályai számára. A 8. eredeti kiadás után átdolgozta Arenstein József. A legújabb tanterv szerint átdolgozta Schmidt Ágoston. (Lampel Róbert. N.8r. III, 357 l. ára 1 ft 40 kr.)

Močnik Ferencz. Számoló könyv népiskolák számára. A 13. eredeti kiadás után átdolgozta Orbók Mór. 2—4. füzet. 4. kiadás. (Pozsony. Drodltleff Rudolf. 8r. 63, 48. 56 l. ára 60 kr.)

Močnik Ferencz. Számoló könyv a felsőbb leányiskolák és polgári eányiskolák használatára. «Rechenbuch für Mädchen-Bürgerschulen» című munka felhasználásával kidolgozta Orbók Mór. I. kötet. Az I. és II. osztály számára. Szerző által egyedül jogosított magyar átdolgozás. (Singer és Wolfner. 8r. 147 l. ára 80 kr.)

Močnik Ferencz. Ugyanaz. II. kötet. A III. és IV. osztály számára. (U. o. 8r. 157 l. ára 80 kr.)

Mocsáry Lajos. A függetlenségi párt. (Pallas részvénytárs. nyomdája. N.8r. 66 l. ára 40 kr.)

Mocsáry Lajos. Az államigazgatás. (Singer és Wolfner. N.8r. 284 l. ára 2 ft.)

Molnár Gyula. Álom és való. Beszély, novelett, humoreszk és rajz-gyűjtemény. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 16r. 432 l. ára 60 kr.)

Molnár Gyula. Kegyetlen szerelmek. Elbeszélések. (Szegeď. Traub B. és Társa. 8r. 177 l. ára 1 ft.)

Molnár Gyula. Zoárd. Színmű öt felvonásban. (Drámai munkái. I. füz. N.Kanizsa. Fischel Fülöp. 16r. 155 l. ára 25 kr.)

Molnár Gyula. Musztafa. Tragédia öt felvonásban. (Drámai munkái. II. füz. N.-Kanizsa. Fischel Fülöp. 16r. 140 l. ára 25 kr.)

Molnár Gyula. Saul király. Színmű egy előjátékkal és 5 felvonásban (Drámai munkái. III. füz. N.-Kanizsa. Fischel Fülöp. 16r. 177 l. ára 25 kr.)

Molnár Gyula. Rövidlátók. Eredeti vígjáték 3 felvonásban. (Drámai munkái. IV. füz. N.-Kanizsa. Fischel Fülöp. 16r. 211 l. ára 25 kr.)

Molnár László. A leánykák élete és ténykedése. Tartalom: Öntökélyesedés. Széptan. Háztartás. Ruházat. Nőiesség. Testápolás. Jellem. Önismeret. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 238 l. ára 1 ft 50 kr.)

Molnár Viktor. Husvétii tojások. (Lampel Róbert. 8r. 88 l. ára 80 kr.)

Monarchia. Az Osztrák-Magyar, írásban és képben. Előbb néhai Rudolf trónörökös főherczeg ő cs. és kir. fensége kezdeményezésével és közreműködésével, most Stefánia özvegy trónörökösne főherczegnő ő cs. és

kir fensége védnöksége alatt. V. kötet. Stiria. (Révai Testvérek. 4r. XI, 412 l. ára 4 frt.)

Montefeltrói Ágoston szentbeszédei. IV. Hit és szeretet vagy a mai társadalom bajainak orvoslása. Fordította Jagicza Lajos. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 186 l. ára ?)

Montefeltrói Ágoston. Az igazság. Népszerű értekezések. Fordította Jagicza Lajos. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 281 l. ára 1 frt 80 kr.)

Morton Maddison János. Box és Cox. Vigjáték egy felvonásban. (A nemz. színház könyvtára. 140. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 21 l. ára 40 kr.)

Moser G. Kukli-prédikációk. Vigj. 1 felv. Ford. Sz. K. (A nemz. színház könyvtára. 29. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 27 l. ára 40 kr.)

Mujkosék kalandjai szárazon és vizen. Összeszedte ifjabb Kakas Márton. (Pallas részvénytárs. nyomda. K.8r. 125 l. ára 80 kr.)

Mulatságra üt az óra. H. M. Bennet rajzaival. Csengeri János verseivel. (Eggenberger-féle könyvkeresk. K.4r. 32 l. ára 2 frt.)

Munkácsy Bernát. Votják szótár. I. füzet. (Magyar t. akadémia. 8r. 160 l. ára 1 frt 50 kr.)

Munkay János. A boldogságos szűz Máriának élete. 4. a szerző által átnézett kiadás. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 8, 204 l. ára ?)

Munkay János. Égi kalauz a lelki épülés és áhítat terén. Imakönyv ker. kath. számára. (Winterberg. Steinbrener János. 32r. 416 l. ára 65 kr.)

Murz F. Vitor-, kard- és párbaj-vívás. Fordította Laky J. Fénykép felvétel után szerző által rajzolt 21 ábrával. (Debreczen. László Albert. 8r. 188 l. ára 2 frt.)

Mutschenbacher Viktor. A szerzői jog. Rendszeresen előadva. (Pécs. Szerző. 8r. 170 l. ára 1 frt 50 kr.)

Múzeum. Kis nemzeti. Kiadja a Franklin-társulat. 47—50. sz. (L. Tóth Kálmán, Almásy János.)

Műemlékek. Az ingó. II. (Egyetemi nyomda. 8r. 83—109 l. ára ?)

K. Nagy Benő. Váradai nők. Történeti regény. (Nagyvárad. Pauker Dániel. 8r. 131 l. ára 1 frt.)

Nagy Izsó. Aradi vésznapok. Margitfalvi Margitay Gábor 1848—49 honvéd mérnökkari őrnagy emlékiratai. Margitfalvi Margitay Gábor arczképével. (M.-Vásárhely. Reichardsperg József. 8r. 195 l. ára 1 frt 50 kr.)

Nagy Lajos. Eskető lelkész. A magyarországi protestánsok házassági ügyeire vonatkozó egyház-jogtani ismeretek s az eskető lelkész teendőit meghatározó országos törvények, kormány rendeletek s egyházi rendszabályok rövid kivonata. Magyar protestáns lelkészek használatára. Második javított és bővített kiadás. (Miskolcz. Lövy József fia. 8r. 62 l. ára 45 kr.)

Nagy Miklós. Az uralkodó család tagjai. A «Képes folyóirat» 1889. évi 5. füzetének külön kiadása. (Franklin-társulat. 4r. 64 l. ára 30 kr.)

Nagy Péter. Konfirmációi kisebb káté. Az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház számára. Az 1867-ben V.-Szentiványon tartott köz szent zsinat által az egész anyaszentegyház számára koszorúzott pályamű 8. kiadás. (Kolozsvar. Stein János. 8r. 88 l. ára 25 kr.)

Nagy Sándor. A megtért bűnös, vagy a földi paradicsom. Elbeszélés. 150 frankkal jutalmazott pályamű. (Hornvánszky Viktor könyvnyomdája. N.8r. 60, 1 l. ára ?)

Nagykavics. Kath. őrtüzek. (L. Őrtüzek.)

Nagyvárad természetrajza. Szerkesztette Bunyitay Vincze. Egy geologiai térképpel, egy szín-, egy fénynyomattal és 2 rajzzal. (Franklin-társulat nyomdája. N.8r. 8, 279 l. ára ?)

Nagyváradra! Szemérmes anekdoták. (Gerő és Kostyál. K.8r. 48 l. ára 30 kr.)

Naplója, A közös ügyek tárgyalására a magyar országgyűlés által kiküldött s ő felsége által 1890. évi június 4-ére Budapestre összehívott bizottság. Hiteles kiadás. Az országos gyorsiroda feljegyzéseiből szerkesztette Maszák Hugó. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 79 l. ára ?)

Nemes Antal. A Jézus szent szive ájlatossága. Ismerteti. 12 képpel. (Franklin-társulat nyomdája. K.8r. 480 l. ára 2 ft.)

Német Antal. Alkalmi beszédek és toasztok prózában és versben. (Győr. Grosz Gusztáv. K.8r. 322, V l. ára 90 kr.)

Német Károly. A keresztyén vallás elemi tankönyve. Ág. hitvallású evang. iskolák számára írta. II. rész, Bibliai történetek. 2. tetemesen javított s bővített kiadás. (Franklin-társulat. 8r. VIII, 144 l. ára 60 kr.)

Némethy Károly. Aradváros tanügyi története Aradmegye tanügyét tárgyaló függelékkel. 2 köt. (Arad. Réthy L. és fia. N.8r. 389, 391 l. ára 3 ft.)

Némethy Károly és Cserey Adolf. Földrajz a gymnasiumok használatára. A legújabb miniszteri utasítások nyomán. Harmadik javított kiadás. Első füzet. Európa földrajza. Az I. osztály számára. 30 ábrával. (Nagel Bernát. 8r. 80 l. ára 50 kr.)

Némethy Károly és Cserey Adolf. Ugyanaz. Második füzet: Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália. A II. osztály számára. 72 ábrával. (U. o. 8r. 96 l. ára 60 kr.)

Némethy Lajos. A pesti főtemplom története. I. köt. Alapításától 1752-ig. (Rudnyánszky A. könyvny. 8r. 422 l. és 1 kép, ára ?)

Névkönyv a magyar királyi népfölkelés számára 1890. évre. Hivatalos kiadás. (Pallas részv.-nyomda. 8r. 456 l. ára 2 ft.)

Névy József. Nyílt levél mélt. Bósits Gábor m. kir. curiai bíró úrhoz. (Buschmann F. N.8r. 8 l. ára ?)

Névy László. Olvasmányok a poetikához. 3. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 232 l. ára 1 ft 40 kr.)

Nostitz-Rieneck Róbert. A műveltség kérdése. Fordította a csanád-egyházmegyei növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolája. (Munkálatok. 22. kötet. Temesvár. Csanádegyházm. nyomda. 8r. 254 l. ára ?)

Novák Sándor. Magyar irálytan és olvasókönyv polgári fiú-iskolák számára. 2. javított kiadás. (Méhner Vilmos. N.8r. VIII, 222 l. ára 1 ft 20 krajczár.)

Novák Sándor. Az egyszerű és kettős könyvvitel tankönyve keres-

kedelmi középiskolák és akadémiák használatára, valamint magántanulmányozásra. (Franklin-társulat. N.8r. VIII, 500 l. ára 4 ft.)

Novák Sándor. Fogalmazástan. A polgári és felsőbb leányiskolák III. osztálya számára. (Kókai Lajos. 8r. 248 l. ára 1 ft 20 kr.)

Novák Sándor, Györfly János, Hortobágyi Antal és Szabó L. ABC és olvasókönyv az alsófokú ipariskolák előkészítő első osztálya számára. (Singer és Wolfner. 8r. 103 l. ára 25 kr.)

Nyáry Ferencz. A gazdasági és haszonnövények termelése, különös tekintettel magról való tenyésztésükre. (Falusi könyvtár. 39. füz. Franklin-társulat. 8r. 132 l. ára 50 kr.)

Nyelvemléktár. Régi magyar codexek és nyomtatványok. Szerkesztik Budenz J., Szarvas G., Szilády Á. XIV. köt. Lobkowitz-, Batthyányi- és Czech codex. Közveteszi Volf György. (M. tud. Akadémia. 8r. XLVIII, 352 l. ára 2 ft.)

Nyelvöremlék. Szarvas Gábornak királyi tanácsossá történt kinevezése emlékére. Szerkesztették barátai és tisztelői. Szarvas Gábor arczképével. (Hornýánszky Viktor. N.8r. 83 l. ára 80 kr.)

Nyelvtan. Német, magyar-német és német-magyar gyakorlati föladatokkal. Elemi iskolák felsőbb osztályai számára. Hatodik teljesen átdolgozott kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 134 l. ára 40 kr.)

Ocskay Gusztáv. Reminiscenciák a multból. Szerző arczképével. (Lampel Róbert. 8r. 150 l. ára 1 ft.)

Ocskay Gusztáv és Somogyi Henrik. A magyar királyi államvasútak úti képekben. Szerkesztették és kiadták. (Lampel Róbert. 32r. 120 l. ára 25 kr.)

O'Donnell grófné. (Tarnóczy Malvina.) Arany ifjúság. Keringő. (4r. 10 l. ára 1 ft.)

Oelhofer H. G. Néhány chemiai és technikai megfigyelés ásványforrásoknál és fürdőknél. Ajánlva a budapesti m. kir. orvosegyet balneologiai szakosztályának a fürdőorvosok és tulajdonosok 1890. évi congressusa alkalmából. (Buschmann F. N.8r. 13 l. ára ?)

Ohnet György. A Pierre lelke. Regény. Fordította Fáy Béla I. II. köt. (Egyetemes regénytár. VI. évfoly. I., II. köt. Singer és Wolfner. 8r. 152, 150 l. ára kötetenkint 50 kr.)

Okmánytár Bethlen Gábor fejedelem uralkodása történetéhez. A magyar tud. Akadémia történelmi bizottsága megbízásából kiadta Gindely Antal. (M. t. Akadémia. N.8r. 8, 543 l. ára 5 ft.)

Oldal János. Német olvasókönyv polgári leányiskolák, ugyszintén felsőbb leányiskolák számára. I. rész. Az 1. és 2. osztály számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 80 l. ára 60 kr.)

Oldal János. Német olvasókönyv polgári leányiskolák, ugyszintén felsőbb leányiskolák számára. II. rész. A III. és IV. osztály számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 150, III l. ára 80 kr.)

Oldal János. Német nyelvtan. (Gyakorló-, nyelv- és szókönyv.) Polgári leányiskolák ugyszintén felsőbb leányiskolák számára. I. rész. Az I.

és II. osztály számára. A legújabb miniszteri tanításterv szerint készült 4. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 108 l. ára 60 kr.)

Oldal János. Német nyelvtan. II. rész. A III. és IV. osztály számára. A legújabb miniszteri tanításterv szerint készült 2. kiadás. (U. o. 8r. 97 l. ára 60 kr.)

Olvasó- és tankönyv. Első. Az osztatlan katolikus népiskolák harmadik és negyedik évfolyama számára. Egyik év. 2. kiadás. (Szent-István-társulat. 8r. 186, III és 15 l. ára 30 kr.)

Olvasó- és tankönyv. Ugyanaz. Másik év. 2. kiadás. (U. o. 8r. 148, XV l. ára 30 kr.)

Ónodi Adolf. Kísérleti adatok a gége hűdéseinek tanához. Az osztály-ülésen 1889. ápril 15. és nov. 18. beterjesztette Thanoffer L. (Értekezések a természettudományok köréből. XIX. kötet 10. sz. Akadémia. 8r. 61 l. ára 50 kr.)

Orbán Balázs emléke. Irták barátai és ismerősei. Szerkesztette Boros György. Második kiadás arcképpel (Kolozsvár. Horatsik János. 8r. 32 l. ára 30 kr.)

Orbán Róza. Emke-csárdás. Zongorára. (Kolozsvár. Horatsik János. 4r. 2 l. ára 50 kr.)

Ormay Sándor. Újabb adatok Erdély bogárfaunájához. Recentiora supplementa faunae coleopterorum in Transsilvania. (Szerző. 8r. 65 l. egy rajztábla, ára ?)

Ortvay Tivadar. A pécsi egyházmegye alapítása és első határai. Történet-topografiai tanulmány. Egy térképpel. (Értekezések a történeti tudományok köréből. XIV. kötet. 8. sz. Akadémia. 8r. 84 l. ára 80 kr.)

Osváth Imre. Az állami italmérési jövedékről szóló összes törvények és rendeletek magyarázata. Nélkülözhetlen kézikönyv sörfőzők, likőr- és rumgyárosok; bor-, sör-, szeszkereskedők, fogadósok, vendéglősök, korcsmárosok, bor-, sör-, pálinkamérők, kis mértékben elárúsítók, bortermelők, s az ellenőrzésre hivatott pénzügyi és közigazgatási tisztviselők és ügyvédek részére. 30 darab iromány-mintával. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. X, 243 l. ára 2 frt.)

Osváth Imre. Az 1886. évi XXIX. t.-cz. a telekkönyvi betétek szerkesztéséről. Kiegészítve az 1886. XXIX. t.-cz. módosításáról szóló 1889. XXXVIII. t.-czikkel s ez utóbbi törvény indokaival, a reá vonatkozó igazságügyminiszteri rendeletekkel, további kimerítő tárgymutatóval. (Franklin-társ. 8r. 72 l. ára 60 kr.)

Óváry Lipót. A magyar tud. Akadémia történelmi bizottságának oklevél-másolatai. 1. füzet. (M. tud. Akadémia. N.8r. IV, 311 l. ára 3 frt.)

P. Ovidius Naso műveiből való szemelvények. A IV. és V. osztályban használt anthológiák és olvasókönyvek alapján. III. füzet. (Szemelvények a Késervekből, a Naptárból, a Pontusi levelekből, a Szerelmi dalokból.) Fordította és magyarázta Kapossy Lucián dr. (Tanulók könyvtára. 53. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. 16r. 129—192 l. ára 30 kr.)

Öröme, Az ifjúság. Mulattató és tanulságos ifjúsági olvasmányok

kath. fiú- és leánygyermek számára. IV. kötet (Szent István-társulat. 8r. 252 l. ára ?)

Örtüzek, Kath. Költemények s iránydalok. Irta Nagykavics. (Tab. Szerző. 8r. 176, 4, 12 l. ára 1 frt 50 kr.)

Paal Ferencz és Kiss Sándor. Olvasókönyv az alsófokú ipariskolák számára. Negyedik. változatlan kiadás. I. kötet. Az ipariskolák első osztályai számára. Kiadja a kolozsvári ipariskolák felügyelő bizottsága. (Kolozsvár. Stein János. 8r. VIII, 208 l. ára 60 kr.)

Pados János. Utazási napló. (Pfeifer Ferdinánd. 8r. XII, 222 l. ára 1 frt 20 kr.)

Pákozdi Lajos. Beszéd, tartotta... 1890. évi márczius 30-án Soós Gábor arczképének leleplezési ünnepélyén H.-Nánáson. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 8 l. ára ?)

Palágyi Lajos. Küzdelmes évek. Költemények. (Révai testvérek. K.8r. 188, IV l. ára 1 frt 20 kr.)

Palásthy Pál. Palásthyak. I. kötet. («Hunyady Mátyás» intézet. 8r. 8, LXVII, 461, 13 l. és 7 genealog. tábla, ára ?)

Pálffy Albert. Attila Isten ostroma. 4. kiadás. (Vasárnapi könyvtár. III. évf. 8. köt. Franklin-társulat. 8r. 111 l. ára 20 kr.)

Pallaskönyvtár. Kiadja a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytárs. V. folyam, 1. 2. 4—8. kötet. (Lásd Haggard Rider H. Wilkie Collins, Richebourg Emil.)

Pap és szabadkőműves. Irta egy testvér. (Grill Károly. 16r. VI, 21 l. ára 30 kr.)

Pap János. Természetrajz elemei. Első rész. Állattan. Polgári fiú, polgári leányiskolák, valamint felsőbb leányiskolák használatára. Hetedik. lényegében változatlan kiadás. 143 ábrával. (Lampel R. 8r. 101 l. ára 60 kr.)

Pap Kálmán. A katonai büntető igazság-szolgáltatás más államokban. (Grill Károly. 8r. VI, 156 l. ára 1 frt 50 kr.)

Pap Kálmán. Adatok a katonai büntető-igazságszolgáltatás reform-jához. Reformtörökrvények. (Grill Károly. K.8r. 101, 1 l. ára 80 kr.)

Pápai Károly. A Csepelsziget és lakói. Különnyomat a Földrajzi közleményekből. (Lampel Róbert. 8r. 40 l. ára 30 kr.)

Papp Mihály. Kivonat a gyakorlati és szolgálati szabályzatból altisztek számára. (Deés. Demeter és Kiss. 12r. 40 l. ára ?)

Parák Lázár. Kath. egyházi énektár. Összegegyülte és sajtó alá rendezte. (Nyitra. Huszár István. 16r. 101, 11 l. ára ?)

Parecz Béla. Gábor diák. Költői elbeszélés. Az aradi kir. főgymnasium 1889/90. évi Nagy Sándor-féle pályázatán díjat nyert mű. (Arad. Réthy Lipót és fia nyomdája. 8r. 15 l. ára ?)

Parlaghy Kálmán. Kártyajátékok könyve. A legelterjedtebb hazai és külföldi kártyajátékok leírása. a hamis játék, a roulette, a hazardjátékok s játékbárlangok leírásával, a kártya bűvészkedéssel, a kártyajátékok történetével és kártya-műszavak szótárral bővítve. Előszóval ellátta Nömös bugaczi és dombszögi Mokány Bercei. Számos képpel. (Lampel Róbert. 8r. 196, VII l. ára 1 frt 80 kr.)

Pártos Béla. A jogi szakoktatás reformjáról. A magyar jogászegylet 1889. decz. 14. teljes ülésében elmondott beszéd. (Franklin-társulat. N.8r. 12 l. ára ?)

Pascal gondolatai. Francziából fordította Béri Gyula. (Olcsó könyvtár. 273. sz. Franklin-társulat. 16r. 222 l. ára 50 kr.)

Paska István. A zsolnai plébániatemplom egykor és most. Az 1890. évi restaurálás alkalmából. (Zsolna. Áldori Manó nyomdája. 8r. 88 l. 8 képpel, ára 1 frt 20 kr.)

Páter Béla. A gazdasági növénytan vezérfonala. A gazdát érdeklő növények rövid ismertetése. (Kassa. Koczányi és Vitéz. 8r. 67 l. ára 80 kr.)

Pauer Imre. Az ethikai determinismus elmélete. A m. tud. Akadémia által a «Gorove» díjjal jutalmazott pályamunka. (Hornýánszky Viktor. 8r. 204 l. ára 1 frt 20 kr.)

Pázmány Zoltán. Rosmini-Serbatí tana az eszmék eredetéről. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 44 l. ára ?)

Peard Frances Mary. Molly mama. Regény. Angolból fordította Sz. E. (Franklin-társulat ny. 8r. 262 l. ára ?)

Péché József. A magyar állam jelentékenyebb folyóiban észlelt víz-állások. II. kötet. Vízállások a Dunában 1876—1887. években. (Hornýánszky Viktor nyomdája. N.4r. 335 l. ára ?)

Pécsi Dani. A himnlőoltásról. Előadta a magyar orvosok és természetvizsgálók 1890. évi XXV. vándorgyűlésén Nagyváradon. Különlennyomat az «Orvosi heti szemle» 1890. 35. számából. (Hungaria könyvnyomda N.8r. 12 l. ára ?)

Peres Sándor. A magyar népoktatásügy fejlődése 1867—1887-ig. Tekintettel Gönczy Pál működésére. A mármarosmegyei tanker. «Ált. tanító-egyesület» által pályadíjjal koszorúzott mű. («Mármarosi általános tanító-egyesület» elnöksége M.-Szigeten. 8r. 136 l. ára 90 kr.)

Péterffy Zoltán. Jelentés a nagyméltóságú kereskedelemügyi magy. kir. miniszteriumhoz. A pozsonyi kereskedelmi és iparkamara területén lévő gyártelepekről és az ott alkalmazott munkások viszonyairól. (Pozsony. Angermayer Károly. N.8r. 58 l. ára ?)

Petőfi Sándor leíró költeményei és népdalai. 1842—1849. Eredeti kéziratok és kiadások alapján szerkesztett kiadás. (Athenaeum r. társulat. 12r. 163 és 1 czimkép, ára ?)

Petőfi Sándor hazafias költeményei 1842—1849. Eredeti kéziratok és kiadások alapján szerkesztett kiadás. (Athenaeum r. társulat. 12r. 231 l. és Petőfi arczk., ára ?)

Petőfi Sándor összes költeményei. Eredeti kéziratok és kiadások alapján megjavított új népies kiadás egy kötetben. A költő arczképével. (Athenaeum r. társulat. 8r. VI, 706 l. ára ?)

Petőfi Sándor szerelmi költeményei és bordalai 1842—1849. Eredeti kéziratok és kiadások alapján szerkesztett kiadás Havas Adolf által. (Athenaeum r. társulat. 12r. 242 l. és Petőfiné arczk., ára ?)

Petrik Géza. Magyarország bibliographiája 1712—1860. Könyvészeti kimutatása a Magyarországon hazánkra vonatkozólag külföldön megjelent

nyomtatványoknak. Összeállította s tudományos szakmutatóval ellátta. Bevezetéssel Szilágyi Sándortól. II. kötet. (Dobrowsky Ágost. 8r. 4. 957 l. ára 14 ft.)

Petrik Géza. Repertorium a Századok 1867—1890. folyamaihoz. (Dobrowsky Ágost. 8r. 144 l. ára 2 ft.)

Petrovsky József. Közigazgatási törvények és rendeletek kézikönyve. A fennálló törvényeket és rendeleteket magában foglalva, jegyzetekkel s hivatkozásokkal ellátva. Minden közigazgatási tisztviselő, megyei és városi bizottsági tag, községi előljárók, (kör-)jegyzők, ügyvédek, közigazgatási és jegyzői szakvizsgára készülők számára. 6 köt. (Ráth Mór. N.8r. LVI és 726; VII és 875; VII és 471; IV és 266; III és 656; III és 968 l. ára 14 ft.)

Philater. Az illetéktelen keresztelések kérdése. (Kókai Lajos. N.8r. 64, 1 l. ára 30 kr.)

Pikler Gyula. Az objectiv létben való hit lélektana. 1. rész. Megjelent objectivumok. (Révai Leó. 8r. 85 l. ára 60 kr.)

Pirotti Mária Pompilius emlékünnepe Nyitrán 1891. január hó 15—17-ikén. A boldoggá avatás alkalmából rendezi a magyarorsz. kegyes tanítórendiek nyitrai társháza. (Nyitra. Huszár István nyomdája. 8r. 9 l. ára ?)

Pisztóry Mór. Nemzetgazdaságtan, tekintettel az államháztartásra és hazai viszonyokra. (Kereskedelmi szakkönyvtár. V. köt. Pozsony. Stampfel Károly. N.8r. 16, 376 l. ára 2 ft 60 kr.)

Platon. Halljuk a munkásokat! Röpirat. Hören wir die Arbeiter. (Márkus Samu. 8r. 23 l. ára 10 kr.)

Plósz Sándor. Törvényjavaslat a kisebb polgári peres ügyekben való eljárásról szóló 1877. é. XXII. t.-cz. módosításáról. (Athenaeum r. társ. ny. 2r. 23 l. ára ?)

Podhorszky Mária. Egy államfogolynő naplója 1852. október 18-tól 1857. május 24-ig. (Lampel Róbert. 8r. 99 l. ára 1 ft.)

Pokorny Emánuel. Katholikus szertartástan középiskolák használatára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 128 l. 11 táblával, ára 80 kr.)

Pólya Jakab. A gazdasági válság. A magyar tud. Akadémia megbízásából irt s a pesti hazai első takarékpénztár által alapított 2000 ftos Fáy-díjjal jutalmazott pályamű. (Athenaeum. 8r. VII, 435 l. ára 3 ft 50 kr.)

Pongrácz Ester. Igaz isteni szeretetnek harmatjából növekedett drága kövekkel kirakott arany korona, azaz imádságos és énekes könyv ker. katolikus hiveknek buzgó lelkök javára. 30. kiadás, képekkel. (Rózsa Kálmán és neje. 4r. 460 l. ára ?)

Popp Antal. Magyar nyelvgyakorló a magyar és német ajkú népiskolák használatára. 1. füzet. A II. osztály számára. 9. javított és bővített kiadás. Átdolgozta Kolmár József. Anfangsgründe der ungarischen Sprache. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 47 l. ára 16 kr.)

Pór Antal. Bánk bán Melindája. Különlenyomat az Erdélyi múzeum-egylet bölc., nyelv. és tört. tud. szakosztálya kiadványai VII. kötetéből. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert nyomdája. 8r. 17 l. ára ?)

Pór Antal. Csór Tamás királyi főajtónálló, lipői és kőrösi főispán, csókakői, gesztesi és ó-budai várnagy. (1330—1360). Különnyomat az Erdélyi

múzeum-egylet bölcselet-, nyelv- és történettudom. szakosztályainak kiadványaiból. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert könyvny. N.8r. 24 l. ára ?)

Pór Antal. Lipóczi és Nekesei Demeter és Sándor. (Athenaeum könyvny. N.8r. 28 l. ára ?)

Porzsozt Kálmán. Sport és szerelem. Elbeszélések. (Lampel Róbert. 16r. 138 l. ára 1 frt.)

Pósa Lajos. Virágok. Képeskönyv jó gyermekek számára. (Rigler J. E. 4r. ára 2 frt 50 kr.)

Pósa Lajos. Gyermekkert. Apró történetek versekben. (Ifj. Nagel Ottó. K.4r. 40 l. ára 2 frt 40 kr.)

Potocky Pál, Janszky Adolf. Budapesti czim- és lakjegyzék. 1890. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. XXIV, 883 l. ára ?)

Pozsony vármegye szabályrendeleteinek gyűjteménye. I. füzet. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai nyomdája. 8r. 194 l. ára ?)

Pozsony városnak vízzeli ellátása. Wasserversorgung der Stadt Pressburg. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8r. 65, 7 l. ára ?)

Praznowszky Ágost. Dohánytermelés és kezeléstan. A szövegbe nyomott 23 ábrával. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 84 l. ára 1 frt.)

Preisz Hugó. Adatok a veleszületett szívbajok tanához. Tizenhét eset kapcsán. (Értekezések a természettudományok köréből. XIX. kötet. 9. sz. Akadémia. 8r. 60 l. ára 50 kr.)

Prém József. Rozsdás czimerek. Regény. 2 köt. (Singer és Wolfner. K.8r. 167, 157 l. ára ?)

Quida. A válóperek háza. (Surrenden Court.) Regény. Angolból fordította Kalniki G. M. (Robicsek Zsigmond. 16r. 200 l. ára 1 frt.)

Rác Sándor. Budapest táviró- és távbeszélő ügye 1889-ben, különös tekintettel a központi táviróhivatalra. (Kolozsvár. Gámán János örököseinek nyomdája. 8r. 44 l. ára ?)

Radó Antal. Ujabb nemzeti dalkönyvecske. Arany László, Ábrányi Emil, Bartók Lajos, Dóczi Lajos, Endrődi Sándor, Gyulai Pál, Jakab Ödön, Kiss József, Komócsy József, Lévy József, Reviczky Gyula, Rudnyánszky Gyula, Szabó Endre, Szász Béla, Vajda János, Várady Antal, Vargha Gyula és számos más jelenkori magyar költő verseiből összeállítva. (Lampel Róbert. 16r. VIII, 384 l. ára 1 frt 20 kr.)

Rajner Dániel. Első segély szerencsétlenségek és baleseteknél. Különös tekintettel a háború esélyeire. (Kolozsvár. Szerző kiadása. 8r. 67 l. ára 1 frt.)

Rajner Lajos. A kereszt Isten ereje. Nagypénteki szent beszéd, mondotta az esztergomi főszékesegyházban 1890. ápril 4. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 15 l. ára 20 kr.)

Rákóczy Lajos. Földrajz a népiskolák IV. osztályának számára. Harmadik javított kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 75 l. ára 40 kr.)

Rákosi Jenő. A négy király. Operette 3 felvonásban. Zenéjét Szabados Béla. (Rudnyánszky A. könyvny. 8r. 70 l. ára ?)

Rákos-Keresztúr község szabályrendelete az árvapénzek és pénz-

értékek kezeléséről és őrzéséről. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8r. 39 l. ára ?)

Rambaud Alfréd. Oroszország története, eredetétől kezdve 1884-ig. A francia akadémiaától megkoszorúzott munka. Négy térképpel. Fordította Laukó Albert. I., II. köt. (M. tud. Akadémia. K.8r. VIII, 432, 446 l. ára ?)

Ransbourgh Zsigmond. Angol olvasókönyv. Iskolai és magán használatra. Adomák, történeti és egyéb elbeszélések gyűjteménye, költemények, továbbá Anglia történetének rövid vázlata, az összes angol királyok leszármaztatási táblázatával. Magyarázó szavakkal és kérdésekkel. 2. olcsó kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 200 l. ára 80 kr.)

Regénytár, Egyetemes. V. évf. 7., 8., 10—12., 14. köt. VI. évf. 1., 2. köt. (L. Tarchetti Hugó, Bródy Sándor, Hugh Conway, Daudet Ernő, Herczeg Ferencz, Ohnet György.)

Reichard Zsigmond. A bíró büntetésenyhítési joga. (Révai Leó. 8r. 39 l. ára 40 kr.)

Reichenhaller Kálmán. Általános anorganikus és organikus chemia. Középiskolák és tanítóképző-intézetek számára. I., II. rész. Második átdolgozott és javított kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 122, 117 l. egy kötet ára 80 kr.)

Reichenhaller Kálmán és Stiassny Nándor. Szeszgyártás és eczetgyártás. Különös tekintettel a szesztermelési adó ellenőrzésére. Pénzügyi közegek, gazdasági és ipariskolák számára. 34 a szöveg közé nyomtatott ábrával. (Franklin-társulat. N. 8r. IV, 141, 2 l. ára 1 frt 60 kr.)

Remekírók, Magyar. IV. (L. Kazinczy Ferencz.)

Reminiscenciák! Soproni-, vagy az 1868: 53. t.-cz., az 1879: 40. t.-cz. 53. §-a, a kultuszminiszteri rendeletek folytán keletkezett vallásügyi helyzetünk. (Sopron. Swarz Károly. Ára 20 kr.)

Rendelet, Igazságügyminiszteri, az 1888. évi XXXVI. t.-cikk értelmében bírói letétbe helyezett kártalanítási összegekre vonatkozó magánjogi igények eldöntésénél s a kártalanítási összegek kiutalásánál követendő eljárás szabályozása tárgyában. Hivatalos kiadás. (Nagel Ottó. N8r. 38 l. ára 20 kr.)

Rendelet, Igazságügyminiszteri, az 1874. évi XXXV., az 1880. évi LI. és az 1886. évi VII. t.-cikkeknek Fiumében való hatályba léptetése tárgyában. Hivatalos kiadás. (Ifj. Nagel Ottó. N.8r. 197 l. ára 80 kr.)

Rendelet, A kereskedelemügyi m. kir. miniszter által 1890. évi július hó 18-án kibocsátott, a távirda, távbeszélő és egyéb villamos berendezésekről szóló 1888. évi XXXI. t.-cz. végrehajtása tárgyában. Hivatalos kiadás. (Hornyánszky Viktor. 8r. 71 l. ára ?)

Rendelet az iparhatósági megbízottak utasítása tárgyában. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 11 l. ára 15 kr.)

Rendeletek, A magyar büntető törvénykönyvekre vonatkozó, gyűjteménye. I. rész. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. K.8r. 140, 4 l. ára 40 kr.)

Rendeletek tára, Magyarországi. Huszonegyedik folyam. 1890. Kiadja a m. kir. belügyminiszterium. I. és II. füzet. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. X, 1—260 l. ára 1 frt 80 kr.)

Rendeletek tára, Ugyanaz. III. és IV. füz. (U. o. 8r. VI, 261—756 l. ára 1 frt 80 kr.)

Rendtartás, Középiskolai. Kiadatott a m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1890. évi 23,583. sz. a. kelt rendeletével. (Magyar kir. egyetemi könyvny. N.8r. 29 l. ára 20 kr.)

Réső Ensel Sándor. Helynevek magyarázója. Mutatvány R. E. S. anyaggyűjteményéből. 3. füzet. C betűvel kezdődő helynevek. (Pesti Lloyd-társulat könyvnyomdája. N.8r. 4, 44 l. ára 30 kr.)

Réthy László. Az oláh nyelv és nemzet megalakulása. Második kiad. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. N.8r. 268 l. ára 2 frt.)

Réti János. A burgonya- és cukorrépa-termelésről. (Falusi könyvtár. 38. sz. Franklin-társulat. 8r. 135 l. ára 50 kr.)

Révý Ferencz. Magyar olvasókönyv felsőbb és polgári leányiskolák számára. 2. javított kiadás. (Singer és Wolfner. 8r. 176 l. ára 80 kr.)

Ribáry Ferencz. Világtörténelem polgári és felsőbb leányiskolák számára. Az 1887-ben kiadott tanterv értelmében átdolgozta Varga Ottó. (Franklin-társulat. 8r. 254 l. ára 1 frt.)

Richebourg Emil. A férj. Regény négy kötetben. (Pallas könyvtár. V. évfolyam. 5—8. kötet. «Pallas.» 8r. 212, 185, 336, 324 l. kötetje 60 kr.)

Richter László. M. Annaeus Lucanus élete és művei. Doktori értekezés. (Nyitra. Huszár István nyomdája. 8r. 35 l. ára ?)

Richter László. Chateaubriand. (Nyitra. Schempek és Huszár nyomd. 8r. 30 l. ára ?)

Robl Vilmos. Részvét-hangok. Alkalmi bucsúztató énekek gyűjteménye. (Munkács. Farkas Kálmán. 8r. 89 l. ára 1 frt.)

Roboz Zoltán. A szénkéneg alkalmazása a phylloxera elleni védekezésnél. Számos fametszettel. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. VIII, 156 l. ára 1 frt 50 kr.)

Roder Alajos. Bibliai történet középkorú gyermekek számára. 49. kiad. (Szent István-társulat. 8r. 133 l. ára 28 kr.)

Roder Alajos. Bibliai történet kisebb gyermekek számára. 34. kiadás. (Szent István-társulat. 8r. 80 l. ára 21 kr.)

Roller Mátyás. A méter-mérték a háztartásban és kereskedésben. Táblázatok a régi mértékeknek az új mértékekre való átváltoztatására és az árak kiszámítására. Iparosok, kereskedők és gazdák, de különösen a háztartás szükségleteinek tekintetbe vételével. 3. bővített kiadás. (Kókai Lajos. K.8r. 24 l. ára 25 kr.)

Rombay Rezső. A cukorrépa és annak termelése. Gyakorlati mezőgazdák részére. (Zombor. Kollár József. 8r. 96 l. ára 1 frt.)

Rónaky Kálmán. A községi eljáróság és a nép legszükségesebb tudnivalói az állategészségügyi törvényről. Kérdések és feleletekben. (Pécs. Valentin Károly fia. 8r. 34 l. ára 35 kr.)

Roseth Arnold. Görög alaktan a Homerosi nyelv alapján iskolai használatra. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 104 l. ára 80 kr.)

Rosty Kálmán. Karácsonyi képes könyv jó gyermekek számára.

Festette Diefenbach Lénárd. Magyar szövegét írta R. K. (Szent István-társ. 4r. 16. l. ára ?)

Róth Albert. Adókulcs a házberadó és pótlékairól budapesti bérházak számára. Második kiadás. (Szerző. 8r. 20 l. ára 50 kr.)

Róth Pál. A vétel rendszere a kereskedelmi jogban különös tekintettel a magyar kereskedelmi törvényre. (Singer és Wolfner. 8r. X, 228 l. ára 2 frt.)

Róth Pál. Néhány nyílt szó a hazai biztosítási ügyről. (Singer és Wolfner. 8r. 28 l. ára 20 kr.)

Róth Samu. Állat- és növénytan. Polgári és felsőbb leányiskolák számára. A n. m. vallás- és közoktatási m. kir. minisztériumtól 1887-ben kiadott tanterv értelmében. 148 ábrával. (Franklin-társulat. N.8r. 159 l. ára 80 kr.)

Roth Samu. Az ásvány-, kőzet- és földtan alapvonalai. A fiumei m. kir. állami főgymnasium számára átdolgozta Riegler Sándor. Rövidített kiadás. 112 a szövegbe nyomott ábrával. Elemente fondamentali di mineralogia, petrografia e geologia. Párhuzamos magyar és olasz szöveggel. (Vallás- és közoktatási m. kir. minisztérium. N.8r. 212 l. ára ?)

Roth Samu. Az ásvány-, kőzet- és földtan alapvonalai a gymnasiumok IV. osztálya számára. A mélt. vallás- és közoktatási m. kir. minisztérium által kiadott új gymnasiumi tanterv és az orsz. közoktatási tanácsnak ahhoz készített utasító észrevételei értelmében kidolgozta. Az 5. kiadást átnézte dr. Sztérényi Hugó. 164 ábrával és Magyarország színes földtani térképével. (Franklin-társulat. 8r. VIII, 184 l. ára 1 frt 20 kr.)

Roth Samu. A természetrajz elemei. Felsőbb népiskolák számára. A n. m. vall.- és közoktatási m. kir. minisztérium által kiadott tanterv értelmében. 99 ábrával. (Franklin-társulat. 8r. V, 220 l. ára 80 kr.)

Rózsa, Mennyei harnatozó, azaz: imádságos és énekeskönyv keresztyén katolikus hivek számára. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 325 l. ára ?)

Rózsa Endre. Ilona-csárdás. Zongorára. (Miskolcz. Ferenczi B. 4r. 3 l. ára ?)

Rózsáskert, Jó illatu kis, melyben sok szép imádságok és énekek találhatók. A bold. szűz Mária szeplőnélküli fogantatásának ünnepére tartandó imádságokkal és szent kereszttutjárás módjával megbővítettett. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 285 l. ára ?)

Rudnyánszky Gyula. Költemények Mátyás királyról. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 46 l. ára ?)

Rudnyay Kálmán. Elbeszélések. (Lampel Róbert. 8r. 200 l. ára 1 frt 20 kr.)

Rudolf trónörökös főherceg. Tizenöt nap a Dunán. Ford. Paszlavszky József. (Természettudományi könyvkiadó-vállalat. 40. kötet. Természettud. társulat. 8r. VI, 316 l. ára 2 frt.)

Ruisz Gyula. A kukorica műveléséről. (Az erdélyi gazd. egyesületi irodalmi szakosztályának könyvkiadó-vállalata. III. évf. 2. füzet. Kolozsvár. Gámán János örökösei. N.8r. 31 l. ára 25 kr.)

Sajó Károly. *Peronospora viticola.* (Ifj. Nagel Ottó. 8r. VII, 125 l. ára 1 frt 50 kr.)

Salgó Jakab. Az elmekórtan tankönyve orvosok, bírák és ügyvédek számára. (Franklin-társulat. 8r. IV, 303 l. ára 2 frt.)

Sandeau Gyula. Az örökség. Beszély. Francziából fordította Gyalui Farkas. (Olcso könyvtár. 271. sz. Franklin-társulat. 16r. 195 l. ára 40 kr.)

Sántha Károly. Egyházi beszéd. Elmondotta a dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerületi közgyűlés alkalmával 1890. évi augusztus hó 13-án Bonyhádon tartott gyámintezeti istenitiszteleten. (Sopron. Litfass Károly könyvny. N.8r. 11 l. ára 2 kr.)

Sántha Lajos. Mécsvilágok. A tanítói életből merített rajzok és elbeszélések. (Székes-Fehérvár. Számmer Imre. 12r. IV, 170, 1 l. ára 1 frt 20 kr.)

Sárfy Aladár. A classicusok retorikája. (Franklin-társulat. 8r. 160 l. ára 1 frt.)

Sasváry László. Az opera és a magyar nyelv. Memorandum. (Szerző 8r. 14 l. ára 20 kr.)

Schack Béla. Német olvasókönyv alsó-fokú kereskedelmi iskolák I. és II. osztálya számára. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 192 l. ára 80 kr.)

Schaffer Károly. Az idegrendszer szöveti elváltozásai a veszettségnél. Dolgozat az egyetemi elmekór- és gyógytani intézetből. Rajzzal egy táblán. Bemutatta az osztálygyűlésen 1889. jún. 24. Högyes Endre. (Értekezések a természettudományok köréből. XIX. köt. 8. sz. Akadémia. 8r. 44 l. ára 50 kr.)

Schedius Lajos. Törvényjavaslat a büntettekről és vétségekről szóló büntető tk. némely határozatainak módosításáról. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 2r. 52 l. ára ?)

Schenek István. Kísérleti adatok az akkumulátorok működéséhez. 5 táblázattal. (Értekezések a természettudományok köréből. XX. köt. I. sz. Akadémia. 8r. 30 l. ára ?)

Schenek István. Kísérleti adatok az akkumulátorok működéséhez. Különnyomat az «Értekezések a természettudományok köréből» XX. köt. 1. számából. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 30 l. öt táblázattal, ára ?)

Schiller költeményei. Fordították Szász Károly, Vargha Gyula, Váró Ferencz. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Franklin-társulat. 8r. VII, 342 l. ára 1 frt 60 kr.)

Schiller Frigyes. Stuárt Mária. Szomorú játék. Fordította Sulkowski József. (Olcso könyvtár. 263. szám. Franklin-társulat nyomdája. 8r. 239 l. ára 50 kr.)

Schiller Rudolf. A könyvvitel tankönyve. Kereskedelmi középiskolák és akadémiák számára. Fordította Berényi Pál dr. I. kötet. Általános rész és az egyszerű könyvvitel. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 203 l. ára. 1 frt 20 kr.)

Schiller Rudolf. Ugyanaz. II. kötet. A kettős könyvvitel alapelvei. (U. o. 8r. 280 l. ára 1 frt 90.)

Schlauch Lőrincz püspök egyházi és egyházpolitikai beszédei. Közrebocsátja Bunyitay Vincze. I—II. kötet. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 485, 502 l. ára ?)

Schlauch Lőrincz. Evolutio és a létért való küzdelem. Beszéd a

magyar orvosok és természettudósok huszonötödik nagygyűlésén. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 70 l. ára ?)

Schmeidler W. F. A görög királyság története, visszapillantással a korábbi történetre. Fordította Hommér József. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. N.8r. 340 l. ára 2 frt.)

Schmidt Ágoston. Az elemi mennyiségtan rendszeres áttekintése. A középiskolák VIII. osztálya számára. (Lampel Róbert. 8r. 41 l. ára 40 kr.)

Schmidt Sándor. A drágakövek. 2 köt. A «Természettudom. könyvkiadó-vállalat 41. és 42. köt. (K. m. természettud. társulat. 8r. I. köt. VIII. 416 l. 19 eredeti rajzzal; II. köt. VII, 319 l. 34 eredeti rajzzal, ára ?)

Schneider József. Költemények. (Pozsony. Szerző. 8r. 91 l. ára 1 frt.)

Schubert G. Henrik. A madarak természetrajza. A tanuló ifjúság szemléleti oktatására. 30 táblán 195 színezett képpel. A magyarázó szöveget írta hozzá Paszlavszky József. (Pfeiffer Ferdinánd. 2r. 15, 2 l. és 30 tábla, ára ?)

Schubert Károly. Természettan alapelemei. A polgári fiú- és leányiskolák tantervének megfelelőleg átdolgozva. Átjavította és sajtó alá rendezte Heller Ágost. Száztizenhat fametszettel. Nyolczadik javított és bővített kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 151 l. ára 1 frt.)

Schulhof Géza. A büntettekről és vétségekről szóló magyar büntető-törvénykönyv (1878. V. t.-cz.) és az uzsoráról és káros hitelügyletekről szóló törvény (1883. XXV. t.-cz.) magyarázata, tekintettel a magyar királyi curia elvi jelentőségű határozataira. Új kiadás. (Singer és Wolfner. N.8r. 298, 404, 551 l. ára 6 frt.)

Schulhof Jakab. Fiatal nők útmutatója a terhesség és gyermekágyban. A kisdetek ápolása. 2., egészen átdolgozott és bővített kiadás. (Grill Károly 12r. 144 l. ára ?)

Schultz Ferdinánd. Kisebb latin nyelvtana. Átdolgozta Dávid István. A szerzőtől egyedül jogosított magyar kiadás. Hatodik javított, de lényegében változatlan kiadás. (Lampel Róbert. 8r. V, 296 l. ára 1 frt 20 kr.)

Schwarcz Gyula. Taras, Syrakusa, Akragas és egyéb görög államok demokráciája. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. X. kötet. 9. sz. M. tud. Akadémia. 8r. 58 l. ára 50 kr.)

Schwartzert Ottó. «Csák». Vörösmarty Mihály téboly-alakja. Irta és a székesfehérvári Vörösmarty-ünnepélyen. 1889. november 30. felolvasta. (Hornyánszky Viktor. 12r. 70 l. és 1 kép, ára ?)

Schwarz Gusztáv. Magánjogi fejtegetések felsőbíróági határozatok kapcsán. (Singer és Wolfner. N.8r. XXIII. 300 l. ára 2 frt 50 kr.)

Schwenszky Ármin. Mérési kísérletek a pata mechanismusáról. Különnyomat a «Veterinarius» 1890. évi 3—4. számából. (Buschmann nyomdája. 8r. 14 l. ára ?)

Schwingenschlögl Rezső. Az osztrák-magyar első általános tisztviselőegylet. Alapításának története, fejlődése és működése fennállásának első 25 évében (1865—1890). Egy bevezető összeállítással európai más államokban létező tisztviselő egyletek vagy más hasonló intézményekről. Az igazgató-

tanács megbízásából szerkesztette (Buschmann F. N.8r. XX, 512 l. és 1 táblázat; ára ?)

Scossa Dezső. Elbeszélések. (Nagy-Becskerek. Pleitz F. Pál. 8r. 328 l. ára 1 frt 80 kr.)

Scott E. P. Stanley és a hőiesen megszabadított Emin pasa. Angolból fordította Győry Ilona. Több képpel és egy térképmelléklettel. (Lauffer Vilmos. 8r. IX, 254 l. ára díszkötésben 4 frt.)

Scribe F. A hugonották. Nagy opera öt felvonásban. Fordította Nádaskay Lajos. Zenéjét szerző Meyerbeer. (A m. kir. operaház könyvtára. 36. sz. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 60 l. ára ?)

Sebestyén Gyula. A magyar nemzet története. A középiskolák alsó osztályai számára. (Méhner Vilmos. N.8r. 2 lev. és 158 l. ára 1 frt.)

Sebestyén Gyula. A magyar nemzet története. Az elemi népiskolák V. és VI. osztálya számára. (Méhner Vilmos. 8r. 112 l. ára 32 kr.)

Sebestyén Jenő. Kereskedelemisme. 2. kiadás. (Hornyánszky Viktor. 8r. 149 l. ára 1 frt)

Sebestyén József és Mihály Gábor. Besztercze-Naszód vármegye földrajza. 200 frankkal jutalmazott pályamű. A «Besztercze-Naszód vármegyei ált. tanítótéület» tulajd. (Besztercze. Botschár Tivadar. 8r. 8, 68 l. ára 30 kr.)

Sebestyén Stetina Ilona. Háztartástan polgári leányiskolák használatára. 2. kiadás. (Méhner Vilmos. N.8r. 2 lev. és 88 l. ára 60 kr.)

Seemann Gábor. A libapásztor. Elbeszélés az ifjúság és a nép számára. 4 képpel. (Lauffer Vilmos. 8r. 59 l. ára ?)

Seemann Gábor és Szavcsuk József. Kémia, ásványtan és földtan. Polgári és felsőbb leányiskolák számára. 123 ábrával és egy ásványtani térképpel. (Lauffer Vilmos. N.8r. IV, 198 l. ára 1 frt 20 kr.)

Shakspeare színművei. Fordítják többen. Bevezetésekkel és jegyzetekkel ellátta. Csiky Gergely. 82., 83., 85., 87—89. füzet. (Ráth Mór. 4r. 33—52; 17—32; 1—32 l. füzetje 40 kr.)

Shakspeare. Coriolanus. Fordította Petőfi Sándor. Bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta Névy László. Negyedik kiadás. (Jeles írók iskolai tára. II. köt. Franklin-társulat. 8r. 156 l. ára 60 kr.)

Shakspeare. Julius Caesar. Fordította Vörösmarty Mihály. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Névy László. 2. kiadás. (Jeles írók iskolai tára. XII. Franklin-társulat. 8r. 120 l. ára 60 kr.)

Siegmeth Károly. Budapesttől Oderbergig a Vág völgyén Galántha-Zsolna és a magyar bányavárosokon Hatvan Rutkán Keresztül. 19 rajzzal és egy térképpel. (Magyarország utirajzokban. II. köt. Révai testvérek. K.8r. 39 l. ára 30 kr.)

Siegmeth Károly. A magas Tátra és az abauj-torna-gömöri barlangvidék 60 képpel és egy térképpel. (Magyarország utirajzokban. III. köt. Révai testvérek. K.8r. 124 l. ára 60 kr.)

Siegmeth Károly. A magyar keleti Kárpátok. A magyar északkeleti

vasút és az államosított magyar-gácsországi vasút magyar vonalai. 23 rajzzal és egy térképpel. (Magyarország utirajzokban. VI. köt. Révai testvérek. K8r. 48 l. ára 30 kr.)

Silvester Armand. Pünkösdi rózsza. Regény egy kötetben. Fordította Mignon. (Urak könyvtára. X. Ruzitska Ármin. 8r. 151 l. ára 60 kr.)

Simkó József. A rajztanárképzés reformja. (Pfeifer Ferdinánd. K.8r. 17 l. ára 25 kr.)

Simonkai Lajos. Hazánk tölgyfajai és tölgyerdei. Quercus et querceta Hungariae. Tíz táblával. (M. tud. Akadémia. N.4r. 40 l. ára 1 frt 20 kr.)

Simonyi Jenő. A sarkvidéki fölfedezések története. (Természettudományi könyvkiadó-vállalat. 39. kötet. Természett. társulat. 8r. VI, 312 l. 51 rajzzal, ára 2 frt 50 kr.)

Simonyi Jenő. Földrajz a polgári fiúiskola II. oszt. számára. Homolka József 16 színes és 8 fekete térképével. (Méhner Vilmos. 8r. 102 l. ára ?)

Simonyi Zsigmond. A magyar határozók. A m. tud. Akadémiától Lukács Krisztina-féle jutalommal kitüntetett pályamunka. Első kötet második fele. (Akadémia. 8r. 277—456 l. ára 1 frt 60 kr.)

Simonyi Zsigmond. Latin szókönyv etymologikus csoportban. Gymnasiumi használatra. 2. kiadás. (Lampel Róbert. K.8r. 145 l. ára 80 kr.)

Simonyi Zsigmond. Kombináló szóalkotás. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XV. kötet. 3. sz. Akadémia. 8r. 43 l. ára 40 kr.)

Sirisaka Andor. Magyar közmondások könyve. Válogatott magyar közmondások, példabeszédek, szólásmódok betűrendes gyűjteménye. Több forrás és számos munkatárs gyűjtése után szerkesztette és kiadja. (Pécs. Szerző. 8r. 279 l. ára 2 frt.)

Slaviansky Olga. Magyarázó szöveg Dmitri Slaviansky-Agréneff orosz nemzeti énekkarának dalaihoz. (Rudnyánszky A. nyomdája. 8r. 20 l. ára 20 kr.)

Solt község szabályrendelete az árvapénzek és pénzértékek kezeléséről és őrzéséről. (Kalocsa. Malatin Antal könyvny. N.8r. 36 l. ára ?)

Sonnenfeld Zsigmond. Német nyelv- és irodalmi kézikönyv a felsőbb leányiskolák számára. A magy. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium megbízásából és utasítása szerint. Első rész. 3. javított kiadás. (A magy. kir. állam tulajdona. 8r. XXII, 203 l. ára 1 frt 20 kr.)

Soóváry Ferencz. A m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság döntvényei és elvi jelentőségű határozatai 1889. évről. Kiadja: A m. kir. pénzügyminisztérium. (A magy. kir. államnyomda. N.8r. XVI, 328 l. ára ?)

Sophokles Antigonéja. Kiadta, bevezetések és jegyzetekkel ellátta dr. Csengeri János. (Eggenberger-féle könyvkeresk. 8r. XXIV, 141, 2 l. és 1 címlkép, ára 90 kr.)

Sopron város monographiája. Forrásanyag: régi községi jegyzőkönyvek (1446—1507. 1523—1777.) Kiadja a monographiai városi bizottság. (Sopron. Litfass Károly nyomdája. N.4r. 461 l. ára ?)

Spekulatió, A. Die Speculation. (M. kir. egyetemi könyvnyomda. 8r. 32 l. ára ?)

Spitz I. Gyula Ismeretterjesztő és mulattató könyvtár izr. családok

szám. Szerkeszti S. I. Gy. 1—4. füz. (Lampel Róbert. 8r. 1—97 l. füzetje 15 krajczár.)

Sporzon Pál. Egyszerű és kettős gazdasági számviteltan alapvonalai. 2. jav. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkeresk. N.8r. 10, 179 l. ára 2 frt.)

Sporzon Pál. Az okszerű gazdálkodás rendszere. Mezőgazdasági üzemtan tudományos és gyakorlati alapon. Vezérfonal a gazdaságok meg-alapítása, felszerelése, berendezése és kezelése körül. 3. javított kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. XIII, 354 l. ára ?)

Sprinczer János. Az önkormányzat összeegyeztetve az állami köz-igazgatással. Javaslat. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 179 l. ára 1 frt 60 kr.)

Stadler Károly. A két Askenázi (Askenázi Jakab és Chacham Cwi. Művelődéstörténeti elbeszélés a XVII—XVIII. századból. A zsidó nép számára írva és a magyar zsidó tanítók létesítendő árvaháza javára fel-ajánlva. (Veszprém. Krausz Ármin fia. 8r. 160 l. ára 60 kr.)

Stanley H. M. A legsötétebb Afrikában. Emin pasa Equatoria kormány-zójának fölkeresése, megszabadítása és visszavonulása. Egyetlen jogosított, az angol eredetiből fordított magyar kiadás. Első kötet. 1—3. füz. (Ráth Mór. 8r. 1—288 l. ára füzetenkint 30 kr.)

Stanley és Emin pasa. Szerelmes kalandok a legsötétebb Afrikában. Napló adatok nyomán feldolgozta Vicomte Letorières. (Gerő és Kostyál. K.8r. 52 l. ára 30 kr.)

Statisztika a dohánygyedáruságot illetőleg 1889. évre. (Az «Ország-gyűlési Értesítő» nyomdája. 4r. 139 l. ára ?)

Statisztikája, A magyar kir. pénzügyőrség állapotának és működésé-nek, 1889. évre. (Magyar kir. államnyomda. 4r. 45 l. ára ?)

Steiger Frigyes. A polgári és középkereskedelmi iskola. Tájékoztató a szülők számára. (Ujvidék. Herger Ágost. 8r. 40 l. ára 20 kr.)

Stein. A nő a nemzetgazdaság terén. Fordította Zollner Béla. (Győr. Grosz Gusztáv. 16r. 58 l. ára 10 kr.)

Stein Lőrincz. Az államigazgatás és igazgatási jog alapvonalai, foly-tonos tekintettel Angol-, Franczia- és Németország törvényhozása és irodalmára s hazai viszonyaikra és törvényhozásunkra való utalásokkal Kautz Gusztáv által. Új kiadás. (Ráth Mór. N.8r. 519 l. ára 3 frt.)

Suppan Vilmos. Rajzoló mértan a polgári és felsőbb leányiskolák I—IV. osztályai és az elemi iskolai tanítónő-képezdek számára. Az új tan-tervek szerint. A szövegbe nyomott 263 ábrával. (Eggenberger-féle könyv-kereskedés. N.8r. 131 l. ára 80 kr.)

Suppan Vilmos. Számtan a felsőbb leányiskolák és polgári leány-iskolák számára. I. füzet. Az első és második osztály számára. A szövegbe nyomott ábrákkal. 2. javított kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. 106 l. ára 70 kr.)

Szabályai, A kecskeméti r. kath. egyházközség szervezeti. (Kecskemét. Egyházközség. 8r. 82 l. ára ?)

Szabályai, A «Kristóf-intézet» szerb-n.-szent-miklósi és a rimaszombati magyar kir. földmives-iskola szervezeti, rend- és fegyelmi. . . (Athenaeum részvénytárs. nyomdája. 8r. 20, 20 l. ára ?)

Szabályok. A dohánygyártmányok eladására vonatkozó. Kiadja a m. kir. pénzügyminiszterium. (Magyar kir. államnyomda. 4r. 61 l. ára ?)

Szabályrendelet a budapesti állami polgáriskolai tanító- és tanítónőképezdékben tartandó felső nép- és polgári iskolai tanítók és tanítónők képeztési vizsgálatáról. (Egyetemi nyomda. 8r. 9 l. ára 8 kr.)

Szabályzat, Szervezési, és szolgálati utasítás Besztercze-Naszód vármegye területén lévő, az 1879. évi 31. t.-cz. 17. §-a alá tartozó erdőknek felügyeletére és üzemterv szerinti kezelésére alkalmazott erdőtiszték, valamint a védszemélyzet számára. (Besztercze. Botschár Tivadar nyomd. 8r. 30 l. ára ?)

Szabályzat, Nősülési, a magyar kir. honvédség és a magyar királyi csendőrség részére. (Pallas részv.-nyomda. 8r. 24 l. ára 40 kr.)

Szabályzat, Szolgálati, a magyar kir. honvédség számára. Harmadik rész. Gyalogság. Az 1876. évi szabályzat második kiadása. (Pallas részv.-nyomda. 8r. 115 l. ára 15 kr.)

Szabályzata, A városi távbeszélő hálózatok építési. Hivatalos kiadás. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 13 l. négy táblával, ára ?)

Szabó Aladár. A philosophia jövője. Különlönyomat a Protestáns szemle 1890. II-ik füzetéből. (Hornyánszky Viktor nyomd. 8r. 26 l. ára ?)

Szabó Ferencz. Oltár-egylet és a boldogságos szűz Máriáról nevezett társulatok könyve, mely magába foglalja a társulati tagoknak templomi és házi használatára leginkább szükséges kellemesb ájtatosságokat. (Bartalits Imre könyvnyomdája K.8r. 128 l. ára ?)

Szabó Ferencz. Európa története a francia forradalom kezdetétől a bécsi congressusig. (1789—1815.) Menzel, Weisz, Horváth, Springer és mások művei után írta Sz. F. 2 kötetben. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. N.8r. 549. 542 l. ára 5 frt.)

Szabó József. A budapesti szünidei gyermektelepegyesület évi értesítője az 1890. évre. Meghívóul az 1890. nov. 30. a 6—7. ker. kör helyiségeiben tartandó közgyűlésre. Jahresbericht etc. (Athenaeum részv.-társ. nyomdája. 8r. 34 l. ára ?)

Szabó József. Ifjúkorom emlékei. Költemények. (Karczag. Szódi S. 8r. 152 l. ára 1 frt.)

Szabó Károly. A régi székelység. Székely történelmi és jogi tanulmányok. (Kolozsvár. Stein János. 8r. 222 l. ára ?)

Szabó Károly. Székely oklevéltár. Kiadta a Székely történelmi pályadíj-alapra felügyelő bizottság. III. kötet. 1270—1571. (Kolozsvár. Stein János. 8r. 368 l. ára 2 frt.)

Szabó Károly. Az erdélyi muzeum eredeti okleveleinek kivonata. (1232—1540.) (Kolozsvár. Stein János. 8r. 118 l. ára 80 kr.)

Szabó L. Magyar abc és olvasókönyv német és tót tannyelvű népiskolák számára. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 51 l. ára 12 kr., 52 l. ára 12 kr.)

Szabó L. Német abc és olvasókönyv magyar tannyelvű népiskolák számára. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 63 l. ára 12 kr.)

Szabó L. Gyakorlókönyv a hazai nyelv megtanulására a német tannyelvű népiskolák alsó osztályai számára. Übungsbuch zur Erlernung der

vaterländischen Sprache für die unteren Klassen der deutsch-sprachigen Volksschulen. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 55 l. ára 20 kr.)

Szabó L. Ugyanaz. A népiskolák felső osztályai számára. (U. o. 8r. 151 l. ára 36 kr.)

Szabó Lipót. Nógrádmegye földrajza, kapcsolatban Magyarország, Ausztria és a föld többi részeinek rövid leírásával. Népiskoláink III. és IV. osztálybeli tanulói számára. (B.-Gyarmat. Darvai Ármin. 8r. 54 l. ára 25 kr.)

Szádeczky Lajos. A czéhek történetéből Magyarországon. Székfoglaló értekezés. (Értekezések a tört. tudományok köréből. XIV. kötet. 7. szám. M. tud. Akadémia. 8r. 152 l. ára 1 frt 40 kr.)

Szakkönyvtár, kereskedelmi. V. köt. (L. Pisztory Mór.)

Szalai Kálmán. Az influenza-járvány a pécsi gyalogsági honvéd-laktanyában 1890-ben. (Légrády testvérek. N.8r. 14 l. ára 2 kr.)

Szalay János. A burgonya termelése. Az országos m. gazdasági egyesület által a magyar gazdák Kodolányi-alapítványából jutalmazott pályamunka. Számos fametszetű ábrával. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 134 l. ára 1 frt 50 kr.)

Szamosi János. Latin olvasókönyv a gymnasiumok I. és II. osztálya számára. 2. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. N.8r. 160 l. ára 1 frt.)

Szamosi János. Görög nyelvtan gymnasiumok számára. Harmadik rövidített kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 299 l. ára 1 frt 60 kr.)

Számító, A mindenkor kész, vagyis kiegészítő kézikönyv vásárlók és eladók számára. 11. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 16r. 62 l. ára 40 kr.)

Szana Tamás. A magyar művészet századunkban. (Szépirodalmi könyvtár. IV. A «Szépirod. könyvtár» kiadóhivatala. 8r. 174 l. ára 2 kr.)

Szaniszló Albert. A gazdát érdeklő káros és hasznos állatokról. (Az erdélyi gazd. egyeslet könyvkiadó vállalata III. évfoly. 3. füz. Kolozsvár. Gámán János örökösei. N.8r. 31 l. ára 25 kr.)

Szántó Kálmán. Magyar olvasókönyv polgári és felsőbb leányiskolák használatára. I. kötet. Az első osztály számára. 2. átd. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 133 l. ára 60 kr.)

Szántó Kálmán. Ugyanaz. II. kötet. A második osztály számára. 2. átdolgozott kiadás. (U. o. 8r. 164 l. ára 80 kr.)

Szántó Kálmán. Magyar irodalomtörténeti olvasmányok iskolák és a művelt közönség használatára. Tárgyi és nyelvi magyarázatokkal ellátva. (Franklin-társulat. 8r. 384 l. ára 1 frt 60 kr.)

Szántó Kálmán. A magyar nemzeti irodalom története. Tanítóképző intézetek, polgári és felsőbb leányiskolák számára. (Franklin-társulat. 8r. 142 l. ára 80 kr.)

Szász Károly. Úti tárcza. A visszatért. (Franklin-társ. 12r. 154 l. ára 2 kr.)

Szász Károly. Kis biblia. Legrövidebb kivonat az ó- és új testamontomi bibliai történetekből. Református fiú- és leánynépiskolák számára. 12. bővített kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 94 l. ára 25 kr.)

Szász Károly. Buzgóság könyve. Elmélkedések és imák protestáns nők számára. 5. javított kiadás. (Franklin-társ. 12r. 8, 415 l. ára 2 frt 50 kr.)

Szászvárosi V. Jenő. A nevelő működési köre. (Dobrowsky és Franke. 8r. 29 l. ára 40 kr.)

Száva Farkas. Visszbiztosítás. (M.-Vásárhely. Holczer Gyula. 8r. 27 l. ára 30 kr.)

Szavcsuk József. Kémia polgári iskolák számára. 36 ábrával. (Lauffer Vilmos. N.8r. IV, 152 l. ára 80 kr.)

Széchenyi Béla gróf keletázsiai útjának tudományos eredménye 1877–80. I. kötet. Az utazáson tett észlelések. 175 ábrával, 10 táblával, 1 térképpel, és egy atlaszszal. (Kilián Frigyes. N.8r. CCXXXV, 750 l. ára 60 frt.)

Széchenyi István gróf munkái. V. kötet. Külföldi utirajzai és följegyzései. Naplói nyomán a magyar tud. Akadémia megbízásából összeállította Zichy Antal. (M. tud. Akadémia. N.8r. 440 l. ára 4 frt.)

Szécsi Mór. A szerb-bolgár háború 1885-ben. 4 térképvázlattal. (Grill Károly. 8r. 62 l. ára 60 kr.)

Szederkényi Nándor. Heves vármegye története. II. köt. A mohácsi vésztől Eger vára elestéig 1526–1596. (Eger. Heves vármegye közönsége. N.8r. XVI, 504 l. ára 3 frt.)

Székely Béla. A párisi életből. Beszélyek és vázlatok. (Révai testv. 8r. 228 l. ára 2 frt.)

Székely István. 1867-től 1890. május 1-ig megjelent és érvényben levő «posta- és távirda-rendeletek» rövid szövegezéssel ellátott tárgymutatója. (Buschmann F. könyvnyomdája. N.8r. 8, 86 l. ára 1 frt 20 kr.)

Székely József. Világtörténelem a tényleges állománybeli tisztképző tanfolyam I. évfolyama számára. I. rész. Ó-kor. (Pallas részvény-társulat. N.8r. 225 l. ára ?)

Székely (Schwarz) Mór. Számtani gyakorlókönyv az egész számok és törtek köréből. Észszerű következtetés alapján fektetve az elemi népiskolák IV. osztálya számára. 4. lényegében változatlan kiadás. (Singer és Wolfner. 8r. 51 l. ára 24 kr.)

Széki Ákos. Természettani kis muzeum. Utmutató 68 természettani készüléknek bárki által könnyen és kevés költséggel való előállításához, a velük végrehajtó és egyéb 14 idevágó kísérlet leírásával és ábrákkal. Tanfériak, tanulók és a nép számára. (Lampel Róbert. 8r. 55 l. ára 30 kr.)

Szell Farkas. A nagybesenyői Bessenyei-család története. Irta és oklevéltárral ellátta. Bessenyei György és Pál arcképeivel és hasonmásokkal. (Dobrowsky és Franke. N.8r. VI, 304 l. ára 3 frt.)

Szemák István. Német olvasókönyv. Első rész. A gymnasiumok III. és reáliskolák I. és II. osztálya számára. 4. kiadás. (Lauffer Vilmos. N.8r. 196 l. ára 1 frt.)

Szemere Huba. A czukorrépa-termelés vezérfonala. Kiadta az Erdélyi gazdasági egylet. (Kolozsvár. Márton Kálmán. 8r. 55 l. ára 40 kr.)

Szemere Huba. A czukorrépa és takarmányrépa jövedelmező termelése. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. V, 193 l. ára 2 frt.)

Szemere Pál munkái. Születése százados emlékünnepeinek alkalmából

közrebocsátja a Kisfaludy-társaság. Szerkeszti Szvorényi József. 3 kötet. (Franklin-társulat. 8r. 294, 325, 349 l. a 3 kötet ára 6 frt.)

Szemlés Mihály. Rajzlapok szabadkézzel való rajzoláshoz. Középiskolák számára. III. füzet. (Eggenberger-féle könyvkeresk. 2r. 12 l. ára 80 kr.)

Szendrei János. A gyűrű történelmi és műtörténelmi szempontból. Tarnóczy Gusztávné gyűrűgyűjteményének rajzaival. (Franklin-társ. nyomd. 12r. 36 l. és 5 tábla, ára ?)

Szentiványi K. Gyula. Vallás és socialismus. Társadalmi tanulmány, mely nagy horderejű társadalmi ügyek: socialismus, anarchismus s egyéb a fennálló renddel ellentétes socialis kérdéseknek a felebaráti szeretet alapján a társadalmi békének s az emberiség érdekeinek megfelelő módon való megoldását kívánja munkálni. (Fritz Ármin nyomása. 8r. 4, 199 l. ára ?)

Szentkirályi Albert. Néhány szó politikai helyzetünkről. (Grill Károly. 8r. 66 l. ára 50 kr.)

Szentkirályi Sándor. Mező-Madaras és az «Emke». Nyílt szó Sándor József úrhoz az «Emke» főtítkárához. (Marosvásárhely. Imreh Sándor a ref. kol. bet. N.8r. 16 l. ára ?)

Szentkláray Jenő. Uti képek a művelt nyugatról. (Lampel Róbert. 8r. III, 377 l. ára 2 frt 50 kr.)

Szeremley Samu. Szőnyi Bénéámin és a hódmezővásárhelyiek 1717—1794. Korrajz az alföldi reformátusok történetéből. (A magyar protestáns irodalmi társaság kiadványai. Hornyánszky Viktor. N.8r. VIII, 224 l. ára 1 frt 80 kr.)

Szerződés egyrészről a m. kir. államvasutak igazgatósága, másrészről a Budapesten székelő m. leszámítoló és pénzváltó-bank közt, a Fiumében létesítendő elevátor építése és ezzel összefüggőleg tárházi vállalat létesítése iránt. (Légrády testvérek nyomdája. 2r. 8 l. ára ?)

Szigethy Lehel. Az állami magánvállalatokról. Tanulmány. (Kecskemét. Gallia. 8r. 19 l. ára 30 kr.)

Szigligeti Ede. Csikós. Eredeti népszinmű 3 szakaszban. (Olcsó könyvtár. 270. sz. Franklin-társulat. 16r. 139 l. ára 30 kr.)

Sziklay János. A Balaton és vidéke. A Balaton-vidék föld- és néprajza. Földrajzi, politikai és közművelődési története. Hegy- és vízrajza, természetrajza. Jelenkori gazdasági és közművelődési viszonyai. Helyrajzi leírása. A Balaton az irodalomban és művészetben. A szöveg közé nyomott képekkel és térképpel. 1. és 2. füz. (Révai testv. 8r. 64 l. egy füzet ára 40 kr.)

Sziklay János és Krauss Nándor. Nyugoti Magyarország. 19 rajzzal és egy térképpel. (Magyarország utirajzokban. IV. köt. Révai testvérek. K.8r. 38 l. ára 30 kr.)

Szikszy György. Keresztyéni tanítások és imádságok a keresztyén embernek külön-külön féle állapotai szerint. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 688 l. ára ?)

Szilágyi Gyula. Az erjedés chemiájának kézikönyve. Szesz- és sörgyárosok, gazdák, bortermelők és chemikusok számára. A szöveg közé nyomott ábrákkal. (Franklin-társulat. 8r. 191 l. ára 2 frt.)

Szilágyi Sándor. Magyar történelmi életrajzok. Magyar történelmi bizottság megbízásából szerkeszti Szilágyi Sándor. 1—10. füz. (Ráth Mór. 8r. 1—264 l. füzetje ára 40 kr.)

Szilágyi Sándor. Erdély és az északkeleti háború. Levelek és okiratok. A m. tud. Akadémia történelmi bizottságának megbízásából bevezetésekkel és jegyzetekkel ellátva közzétette. I. köt. (A m. tud. Akadémia. 8r. VIII. 635 l. ára 5 frt.)

Színi Károly. Könyvek könyve. Új evangeliom. I. könyv. Új ég és új föld. (Szerző. 8r. 69 l. ára 50 kr.)

Szirmai Antal. A magyar jacobinusok története. Jegyzetekkel ellátta Kazinczy Ferencz. (Magyar könyvesház. 155—157. sz. Aigner Lajos. K.8r. 109 l. ára 60 kr.)

Szirmai József. Magyar nyelvkönyv a német tannyelvű népiskolák használatára. (A «Magyar nyelvképzőiskola» B. kiadása.) 1. füzet. A II. osztály számára. (Nagyszombat. Horovitz Adolf. 8r. 72 l. ára 20 kr.)

Szirmai József. Ugyanaz. 2. füzet. A III. osztály számára. (U. o. 8r. 102 l. ára 25 kr.)

Szirmai József. Ugyanaz. 3. füzet. A IV. osztály számára. (U. o. 8r. 142 l. ára 35 kr.)

Szirmai József. Ugyanaz. 4. füzet. Az V. és VI. osztály számára. (U. o. 8r. 160 l. ára 45 kr.)

Szirmai József. Magyar abc és olvasókönyv az elemi népiskolák első osztálya számára. (Franklin-társulat. 8r. 96 l. ára 20 kr.)

Szírmay J., Vöröss S. és Szilágyi J. A harmadik iskolaév. Magyar olvasó- és nyelvképzőkönyv a népiskolák III. osztálya számára. 3. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 140 l. ára 30 kr.)

Szlávik Mátyás. A legújabb katolikus reformmozgalom. Különlenyomat a «Protestáns Szemle» III. füzetéből. (Hornyánszky V. 8r. 15 l. ára ?)

Szmrecsányi Paula. Költemények. (Franklin-társulat nyomdája. 12r. 6, 118 l. ára ?)

Szokolay István. Törvényalkotási rendszerünk reformja. (Franklin-társulat. 8r. 87 l. ára 80 kr.)

Szombathy Sándor. A katolikus ember könyve, vagyis némely fontosabb kath. hit- és erkölcstani igazságok népszerű fejtegetése. 2. kiadás. (Kalocsa. Malatin Antal könyvny. K.8r. VI és 488 l. ára 1 frt.)

Szontagh Jenő. A szolnoki ipartestület öt évi (1885. febr. 1-től 1889. december 31-ig) története. (Schlesinger Ignác nyomdája. K.8r. 38 l. ára ?)

V. Szöcs Géza. A vízaknai honvédek. Emlékfüzet. (Pallas részvénytársaság. 8r. 31 l. ára ?)

Szőllőssy Károly. Az aradi 13 vértanú szobor története. (Arad. Szoborbizottság. 8r. 172 l. ára ?)

Sztankó Béla. Tájékoztató a dalos könyvhöz. (Méhner Vilmos. 8r. 16 l. ára ?)

Sztára József. Számtani példatár. Tanítóképezdek számára. II., III., IV. évfolyam. (Kalocsa. Malatin Antal könyvnyomd. N.8r. 28 l. ára 30 kr.)

Sztára József. Anyaggyűjtemény a terményrajz tanításához. Tanítóképezdek számára. (Kalocsa. Malatin Antal könyvnyomd. N.8r. 47 l. ára 40 kr.)

Sztehlo Kornél. A házassági elválás joga Magyarországon és az ország erdélyi részeiben. Gyakorlati használatra az elválásból eredő személy- és vagyoni jogi kérdésekben és az egyházi és világi bíróságok elé tartozó váloperekben különös tekintettel a magyar királyi curia gyakorlatára. 2. lényegesen átdolgozott kiadás. (Franklin-társulat. N.8r. XI, 304 l. ára 2 frt 40 kr.)

Steinherz Jakab. Gyászbeszéddek. (Székesfehérvár. Singer Ede. 8r. 138 l. ára 1 frt 50 kr.)

Szulik József. Dante. Macaulay után. (Egyetemes könyvtár. 39. füz. Győr. Grosz Gusztáv és testv. 16r. 32 l. ára 10 kr.)

Szuper Károly színészeti naplója. 1830—1850. Sajtó alá rendezte Váli Béla. (Aigner Lajos. 8r. 69 l. ára 60 kr.)

Szurmay Sándor. A wörthi (fröschwilleri) csata 1870. augusztus 6-án. Hadászati tanulmány. 1 térképmelléklettel és 19 szövegábrával. (Grill Károly. N.8r. 98 l. ára ?)

Szűts Mihály. A jégkár ellen való biztosítás és a károk becslése. (Debreczen. Szűts Mihály. 8r. 160 l. ára 1 frt 50 kr.)

Szvorényi József. Gyakorlati tanácsok a házi és nyilvános nevelés körében. Anyák és nevelők tanulságára népszerű előadásban. (Franklin-társulat. 8r. 359 l. ára 2 frt.)

Tábori Róbert. Az élet folytatásokban. Regény. (Szépirodalmi könyvtár. VII. A «Szépirod. könyvtár» kiadóhivatala. 8r. 200 l. ára ?)

Tábori Róbert. Ildiko. A kolozsvári pályázaton 100 arannyal jutalmazott dráma 3 felvonásban. (Singer és Wolfner. 8r. 93 l. ára 1 frt.)

Taborsky Ottó és Hegedűs Károly. Jelentés a magyar kir. technologiaiparmúzeum 1889—90. évi működéséről. (Franklin-társulat. N.8r. 211. ára?)

Tacitus évkönyvei. III. füzet. Ford. Fodor Gyula. (Tanulók könyvtára. 55. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 129—192 l. ára 30 kr.)

Taine Hippolit Adolf. A jelenkori Franciaország alakulása. Fordította Csiky Gergely. V. kötet. A forradalom. (Magyar t. Akadémia. 8r. 304 lap, ára ?)

Takács Gábor. Az élet játéka. Beszélggyűjtemény. (Kalocsa. Werner Ferencz. K.8r. 157 l. ára ?)

Takács László. A Nagyvárád-Belényes-Vaskóhi vasút (első viczinális hegypálya) helyszínrajza. Műszaki útmutató a természetvizsgálók kirándulásához. (Nagyvárád. Ungár Jenő. 1 l. ára 30 kr.)

Tanítók, A magyarországi, árvaházi egyesületének első évkönyve. A választmány megbízásából a VII. közgyűlés elé terjeszti dr. Kiss Áron. (Hornýánszky Viktor könyvny. N.8r. 45, 27 l. ára ?)

Tanítók, A magyar ev. reform., országos gyűlésének előmunkálatai. Az előkészítő-bizottság rendelkezéséből sajtó alá rendezte Kiss Sándor. (H.-Böszörmény. Szabó Ferencz. N.8r. 118 l. ára 50 kr.)

Tankó János. A forradalom kora és az újabb állami alakulások. Második olcsó kiadás. (Franklin-Társulat. 8r. XI, 156 l. ára 80 kr.)

Tankönyv az egyévi önkéntesek számára. A cs. és kir. közös hadügy-miniszter által kiadott «Instruction für die Einjährig Freiwilligen der Infanterie und Jägertruppe v. J. 1889.» című tankönyv hiteles magyar kiadása. VI. rész. Katonai ügyirály példa- és feladatgyűjteménnyel. VII. rész. Gazdászatzkezelési ügyvitel példa- és feladatgyűjteménnyel. (Pallas r. társ. 8r. 84. 111 l. ára 60, 65 kr.)

Tanrende, A budapesti királyi magyar tudomány egyetem, az 1890—91. tanév első felére. (Egyetemi nyomda. 8r. 81 l. ára ?)

Tanterv az elemi népiskolák számára az 1868. XXXVIII. t.-cz. értelmében. Kiadatott a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1877. évi augusztus hó 26. napján 21.678. sz. a. kelt rendeletéből. (Lampel Róbert. N.8r. 28 l. ára 20 kr.)

Tanterv a népiskolák számára. Az 1868 iki 38. t.-cz. értelmében. Kiadatott a vallás- és közokt. m. kir. miniszter 1877. évi augusztus hó 26. napján 21.678. sz. a. kelt rendeletéből. (Magy. kir. egyetemi könyvnyomda. N.8r. 46 l. ára 27 kr.)

Tanterv a nem magyar ajkú elemi népiskolák számára az 1868. XXXVIII. és az 1879-iki XVIII. t.-cz. értelmében. Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1879. évi június hó 29. napján 17.284. sz. a. kelt rendeletéből. (Lampel Róbert. N.8r. 62 l. ára 20 kr.)

Tanterve, A magyar királyi állami elemi tanítóképezdek. (Egyetemi nyomda. 8r. 15 l. ára 16 kr.)

Tanterve, A budapesti magyar kir. állami 3 évfolyamra kiterjesztett polgári iskolai tanítóképezde. (Egyetemi nyomda. 8r. 21 l. ára 20 kr.)

Tanulók olvasótára. Elischer József közreműködésével szerkesztik Jancsó Benedek és Boros Sándor. Második folyam. (11—20 füzet.) Tartalom : Pesti, Heltai, Péczely, Fáy A. Néphalladák és románczok, Régi magyar népies költészet, Tinódi Sebestyén, Vörösmarty Mihály, Apor Péter. (Lampel Róbert. 16r. 74, 94, 78, 78, 79, 84, 97, 79, 76 l. ára 2 frt.)

Tára, Jeles írók iskolai, II. XI. XII. XXXVII. köt. (L. Shakspere, Arany János, Gyulai Pál.)

Tarchetti Hugo. A szív küzdelmei. Olaszból fordította Gauss Viktor. (Egyetemes regénytár. V. évf. 7. köt. Singer és Wolfner. 8r. 187 l. ára 50 kr.)

Targioni-Tozzetti és Menasci. Paraszt becsület. Melodráma. Ford. Radó Antal. (A m. kir. operaház könyvtára. 39. sz. Athenaeum. 8r. 15 l. ára ?)

Tárgymutató a döntvénytár új folyam XI—XXII. köteteihez. («Jogtudományi Közlöny» szerkesztősége. 8r. 280 l. ára 2 frt 80 kr.)

Tárkányi Béla. Ártatlanok öröme. Kathol. imakönyvecske. Kis gyermekek számára szerkeszté. 3. kiadás. (Franklin-társulat. 16r. 63 l. és 1 czimkép, ára ?)

Tárkányi Béla. Lelki manna, azaz imádságos és énekes-könyv. Különösen a ker. kath. ifjúság számára. 26. kiadás. (Szent István-társulat. 16r. 352 l. ára 35 kr.)

Társalgó, A pesti művelt. Nélkülözhetlen kézikönyv mindazok szá-

mára, kik a társadalmi életben szerepelni akarnak s a társaságokban magukat megkedveltetni kívánják. Legnagyobb részben saját tapasztalása folytán szerzé egy pesti arszlán. Hatodik kiadás. (Lampel Róbert. 16r. 512 l. ára 1 frt 20 kr.)

Tatay Irén. Regék. (Szombathely. Szerző. 8r. 8, 164 l. ára 1 frt.)

Távirldaintézmény, A, gyökeres reformja. (Hornvánszky Viktor könyvny. 8r. 18 l. ára ?)

Távolságmutató a kocsipostai küldemények díjazására. Tartalmazza a magyar korona területén, az osztrák birodalmi tanácsban képviselt országok és királyságokban, valamint Bosznia és Hercegovina területén működő posta- és távirldahivatalok, továbbá a vasuti és gőzhajóállomásoknak jegyzékét. Hivatalos kiadás. (Pesti könyvnyomda részvénytársaság. 4r. XVIII, 365 l. ára 1 frt 20 kr.)

Teesz János. Földrajz, középkereskedelmi iskolák számára. A miniszteri tanterv nyomán. I. köt. Általános rész. Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália. Második, teljesen átdolgozott kiadás. (Kókai Lajos. 8r. 163 l. ára 1 frt.)

Teesz János. Ugyanaz II. köt. Európa, különös tekintettel az osztrák-magyar monarchiára. Második, teljesen átdolgozott kiadás. (U. o. 8r. 152 l. ára 80 kr.)

Teleszky István. Törvényjavaslat a fizetési meghagyásokról. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 2r. 10 l. ára ?)

Télty Iván. Ujabb hellén munkák és a hellén nyelvtanítás. (Értekezések a nyelv- és széptudomány köréből. XV. kötet. 6. sz. Akadémia. 8r. 73 l. ára 60 kr.)

Térkép Nagyvárad törvényhatósággal felruházott városáról. (Nagyvárad. Ifj. Bergel Sámuel. 4r. ára 2 frt 50 kr.)

Térképe, A magyar sz. korona országainak helységi, ország- és vasuti. A legujabb megyei felosztás tekintetbevételével. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 1 l. ára 1 frt.)

Ternó, Félmillió, a törvényszék előtt. (Györsírói jegyzetek nyomán.) (Temesvár. Magyar Testvérek. 8r. 478 l. ára 80 kr.)

Tervezete, A pozsonyi szövőiskola és tanműhely alapszabályainak. Statut für die pressburger Webeschule und Lehrwerkstätte. (Pozsony. Stampfel, Eder és t. nyomdája. 8r. 6, 6, 6 l. ára ?)

Testamentom, Uj, azaz a mi urunk Jézus Krisztusnak új szövetsége. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. Az eredeti szöveggel egybevetett és átdolgozott kiadás. (Brit és külföldi biblia-társulat. 16r. 4, 507 l. ára ?)

Tipray János. Magyar-német és német-magyar zsebszótár. (Franklin-társulat. 16r. 258 l. ára 60 kr.)

Tisza István. Valutánk rendezéséről. Különlenyomat a Budapest Szemle 1890. évi 160. számából. (Franklin-társulat. 8r. 55 l. ára 50 kr.)

Tisztek, A, gyakorlati kiképzése és a harcszerű czéllövés az orosz hadseregben. 2 vázlattal. (Grill Károly. N.8r. 54 l. ára 40 kr.)

Tisztviselők, A magyar állami, helyzete és ennek javulhatása. (Athenaeum r. társulat. N.8r. 49 l. ára 40 kr.)

Titkok, Új párisi. Társadalmi regény, magyarította Tölgyesy Mihály. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8r. 1926 l. ára 6 frt.)

Toepler Teophil Eduárd. Német nyelvtan olvasmányokkal középiskolák számára. 8. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 240 l. ára 65 krajczár.)

Toldy Ferencz. A vasuti szállítási szolgálat kézikönyve. Magyarország és Ausztria, továbbá Német-, Francia-, Olasz-, Orosz-, Spanyol-, Svéd- és Norvégország, a Balkánállamok, nemkülönben Dánia, Németalföld, Portugália és Svájc vasutállomásainak jegyzéke. (Pallas részv. nyomda. N.8r. VI, 544 l. ára 5 frt.)

Tolstoj Leó gróf. A Kreutzer-Szonáta. Regény. Fordította Somogyi Ede. (Robicsek Zsigmond. 8r. 152 l. ára ?)

Tomcsányi Lajos. Az ember akaratának szabadsága. Bölcséleti értekezés. (Kalocsa. Werner Ferencz. N.8r. XXXII l. ára ?)

Tomits Jása bűnpöre. Végtárgyalás az újvidéki törvényszék előtt 1890. márczius hó 10—13-án. Hiteles gyorsírási feljegyzések után. (Lampel Róbert. 8r. 192 l. ára 60 kr.)

Tomor Ferencz és Váradi Antal. Magyar olvasókönyv a középiskolák I. osztálya számára. Hetedik változatlan kiadás. (Lampel Róbert. 8r. X, 200 l. ára 90 kr.)

Tompa Mihály összes költeményei. Teljes kiadás. Rendezték barátai Arany János, Gyulai Pál, Lévy József és Szász Károly. 1870. 1—3. köt. 1. köt. A költő arcképével és életrajzával. (Méhner Vilmos. 12r. 391, 437, 462 l. ára ?)

Tormay Béla. Az átörökítés. Különlenyomat a «Veterinarius» 1890. évfolyamából. (Buschmann F. N.8r. 25 l. ára ?)

Tóth Kálmán, Könyves. Falusi történetek. (Kis nemzeti múzeum. 47., 48. sz. Franklin-társulat. 16r. 463 l. Egy szám ára 50 kr.)

Tóth Lajos, Szittyai Gyula. Közigazgatási kalauz járási és városi hatóságok, községi és körjegyzők számára. (Athenaeum r.-társ. nyomdája. 8r. 150 l. ára 1 frt 20 kr.)

Tóth Mike. Utmutatás az elmélkedéshez. Roothaan nyomán. (Kalocsa. Werner Ferencz. 8r. 32 l. ára ?)

Tóváry Jenő. Egy úri kastély titkai. Eredeti regény. Második rész. Két menyasszony. Eredeti regény 2 kötetben. Második olcsó kiadás. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 221, 167, 165, 163 l. A négy kötet ára 1 frt 80 kr.)

Tozer H. F. Ó-kori földrajz. Angolból fordította Laukó Albert. (Történeti kézikönyvek. XIV. Athenaeum. K.8r. 118 l. ára 60 kr.)

Török Árpád, Ponori. Az internatus. Szatira. Jegyzetekkel. (Szerző sajátja. 8r. 121 l. ára 30 kr.)

Törvény (1890. II. t.-cz.) a védjegyek oltalmáról, kiegészítve az idézett törvényekkel. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 15 l. ára 20 kr.)

Törvénycikk, A közutakról és vámokról szóló 1890: I., kiegészítve a rávonatkozó törvényekkel és betűrendes tárgymutatóval. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 204 l. ára 1 frt.)

Törvényczikk, A közutakról és vámokról 1890. I. Jegyzetekkel, utalásokkal és magyarázattal ellátva. (Ráth Mór. 8r. 102 l. ára 80 kr.)

Törvényczikk, A közutakról és vámokról szóló 1890. évi I. Jegyzetekkel és magyarázatokkal. (Lampel Róbert. 8r. 98 l. ára 50 kr.)

Törvényczikk, Védjegyek oltalmáról szóló 1890. II. Kiegészítve az idézett törvényekkel. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. K.8r. 15 l. ára 20 kr.)

Törvényczikk, A honvédségről szóló 1890. évi V. A végrehajtási rendelettel és magyarázatokkal. (Lampel Róbert. 16r. 26 l. ára 20 kr.)

Törvényczikk, Az 1883. évi XX., a vadászatról. A reá vonatkozó törvényekkel és rendeletekkel kiegészítve. (Szeged. Várnai L. 8r. 23 l. ára 12 kr.)

Törvényczikk, 1883: XXIII., a fegyveradóról és a vadászati adóról. Kiegészítve az idézett törvényekkel. (Szeged. Várnai L. 8r. 19 l. ára 12 kr.)

Törvényczikkek, Az 1889-ik évi országgyűlési. (Eggenberger-féle könyvkeresk. K.8r. 444 l. ára 2 frt.)

Törvényczikkek, 1890. évi országgyűlési. Imling Konrád, Fritz Péter és más szakférfiak közreműködése mellett. Jegyzetekkel, utasításokkal és magyarázatokkal ellátva. (Ráth Mór. N.8r. VIII, 365 l. ára 2 frt 60 kr.)

Törvényczikkek, Ugyanaz. Olcsó kiadás. (U. o. N.8r. VIII és 368 l. ára 2 frt 20 kr.)

Törvényczikkek, Ugyanaz. Zsebkadás. (U. o. 16r. VIII és 821 l. ára 2 frt 60 kr.)

Törvényczikkek, 1890-dik évi országgyűlési, Imling Konrád, Fritz Péter és más szakférfiak közreműködése mellett jegyzetekkel ellátva. I—IV. füzet. (Ráth Mór. 8r. 368 l. ára 2 frt 30 kr.)

Törvényczikkek, 1890. évi országgyűlési. Imling Konrád, Fritz Péter és más szakférfiak közreműködése mellett jegyzetekkel, utalásokkal és magyarázattal ellátva, I. füzet. I. t.-cz. (Ráth Mór. 8r. 1—102 l. ára 80 kr.)

Törvényczikkek, 1890-ik évi országgyűlési. Imling Konrád, Fritz Péter és más szakférfiak közreműködése mellett. Jegyzetekkel, utalásokkal és magyarázatokkal. I—III. füzet. (I—XXXVIII. t.-cz.) (Ráth Mór. 16r. 1—646 l. ára 80, 70, 60 kr.)

Törvények gyűjteménye, Az 1890-ik évi. Jegyzetekkel és magyarázatokkal. I. II. füzet. I—VIII. t.-cz. (Lampel Róbert. 8r. 1—180 l. egy füzet ára 60 kr.)

Törvények gyűjteménye, Az 1890-ik évi. I. II. füzet. (U. o. 16r. 1—416 l. egy füzet ára 60 kr.)

Törvények, Uj telekkönyvi, II. Az 1889. évi XXXVIII. t.-cz. a telekkönyvi betétek szerkesztéséről szóló 1886. XXIX. t.-cz. módosításáról (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 31 l. ára 20 kr.)

Törvények gyűjteménye, 1890. évi. Kiadja a m. kir. belügyminiszterium. I. füzet. (I—V. t.-cz.) (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 1—288 l. ára 1 frt 25 kr.)

Törvények gyűjteménye, 1890. évi. II. füzet. (VI—XXXVI. t.-cz.) (U. o. 8r. VII, 289—434 l. ára 75 kr.)

Törvények gyűjteménye, 1890. évi. I. füzet. (I—V. t.-cz.) (U. o. 16r. 1—372 l. ára 1 frt 25 kr.)

Törvények gyűjteménye, 1890. évi. II. füz. (VI—XXXVIII. t.-cz.) (U. o. 16r. VIII. 373—602 l. ára 65 kr.)

Törvényjavaslat a sommás eljárásról. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 2r. 69 l. ára ?)

Törvénytár, 1890-ik évi országos. (Corpus juris.) Kiadja a magyar kir. belügyminiszterium. (Pesti könyvnyomda-r.-társ. 2r. 325 l. ára 3 frt 80 kr.)

Trautmann Henrik. A könyvvitel-rendszer újabb alakzatai a fizetések nagy folyamatában. (Clearing-, Giró- és Chek-rendszer.) (Kilián Frigyes. N.8r. 22 l. ára 50 kr.)

Turcsányi A. M. Bibliai történetek elemi iskolák számára Wangemann nyomán. I. rész. Az alsóbb osztályok számára. 3. kiadás. (Protestáns népiskolai könyvek tára II. Hornyánszky Viktor. 8r. 76 l. 16 képpel, ára ?)

Tutsek Anna. Az Ilva folyó partján. Elbeszélések. (Singer és Wolfner. 8r. 248 l. ára 1 frt 20 kr.)

Tükör Antal. Számítan az alsófoku ipar- és ismétlőiskolák számára, valamint magánhasználatra, több ezer, az iparoséletbe vágó, s részben kidolgozott példával. A miniszter legújabb tanterve alapján, a selmeczbányai ipariskolai bizottság megbízásából I. rész. (Selmeczbánya. Joerges Ágost özv. 8r. 108 l. ára 35 kr.)

Twain Márk. Rajzok. Angolból fordította Gyalui Farkas. (Utközben ! VI. Grimm Gusztáv. K.8r. 116 l. ára 60 kr.)

Uhr Józsa. A női kézimunka-oktatás iskolák számára és magánhasználatra. IV. V. VII. VIII. füzet. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 39, 32, 40, 51 l. ára 40, 30, 40, 50 kr.)

Újpest község szervezési szabályrendelete. (Hornyánszky Viktor. N.8r. 89 l. ára ?)

Ungár Simon. Beresith Rabba exegesis. Adalék az exegesis történetéhez. Tudori értekezés. (Márkus Samu. N.8r. 29 l. ára ?)

Utasítás a véderőről szóló 1889. évi VI. t.-cz. és a honvédségről szóló 1890. évi V. t.-cz. végrehajtása tárgyában. Második rész. A szolgálati kötelezettség teljesítése a m. kir. honvédségnél. (Pallas részv.-társ. 8r. 168 l. ára 60 kr.)

Utasítás a véderőről szóló 1889. évi XI. t.-cz. végrehajtása tárgyában III. rész. A hadsereg s a hadi tengerészet légénységi állományához tartozó egyének nyilvántartására vonatkozó utasítás. Hivatalos kiadás. (Pallas részv.-társulat. 8r. 142 l. ára 25 kr.)

Utasítás, Ideiglenes szolgálati, a m. kir. honvédelmi miniszterium szakszámvevőse részére. (Pallas részv.-társ. 8r. 153 l. ára 60 kr.)

Utasítás a telekkönyvi betétek szerkesztéséről intézkedő 1886. XXIX. törvényzikk végrehajtása tárgyában. Kiadja a m. kir. igazságügyminiszterium. Légrády testvérek. 4r. 127 l. ára ?)

Utasítás a tábori csendőrök számára. Az 1878. évi «Utasítás a tábori csendőrök számára» új kiadása. (Pallas részvény-társ. 8r. 355 l. ára 85 kr.)

Utasítás a lovas egy évi önkéntesek kiképzésére. (Pallas részv.-társulat. 8r. 49 l. ára 50 kr.)

Utasítás a m. kir. honvéd-gyalog egyévi önkéntesek kiképzésére. (Pallas részvénny-társulat. 8r. 47 l. ára 30 kr.)

Utasítás az ipartörvény alapján befolyt ipardíjaknak és pénzbüntetéseknek, valamint az ipariskolai alapok állandóságának kimutatása és a fennálló iparostanoncz, illetve alsófoku kereskedelmi iskolákra vonatkozó adatokról teendő jelentés szerkesztése és felterjesztése tárgyában. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 31 l. ára 30 kr.)

Utasítás a kocsik, azok ingó berendezése és felszerelése, valamint a rakodó- és kötőszerek intézése és kezelése tárgyában. (Légrády testvérek nyomdája. 8r. 71 l. ára ?)

Utasítások. A közutakról és vámokról szóló 1890. évi I. t.-cikk végrehajtása iránti. Kiadja a m. kir. belügyminiszterium. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. XV, 144 l. ára 1 frt 50 kr.)

Ütközben! (Mulatságos elbeszélések gyűjteménye.) Grimm Gusztáv kiadása. VI., VII., VIII—X., XII. füzet. (L. Twain Márk, Bárony István, Márkus József, Vér, Csete Lajos, Futó Ferencz.)

Utmutatás a marokkói sáska irtására cziprusi sövénynyel. (A m. kir. állami rovarfajta állomás közleményei. I. kötet. 2. füzet. Földmívelésügyi m. kir. miniszterium. 8r. 12 l. 2 ábrával, ára ?)

Utmutatás a filloxerás szőlőknek szénkénnel való gyérítő kezelésére. (A m. kir. állami rovarfajta állomás közleményei. I. kötet. 3. füzet. Földmívelésügyi m. kir. miniszterium. 8r. 12 l. 3 ábrával, ára ?)

Utmutatás a Hardy-rendszer szerinti Vacuum-féleknek berendezéséről és kezeléséről. (Légrády testvérek. 8r. 14 l. ára ?)

Utmutatás hitelszövetkezetek alakítására és vezetésére. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 48 l. ára 15 kr.)

Utmutató a találmány-szabadalmi ügyekben. A kereskedelemügyi miniszter rendelete következtében a szabadalmi ügyekre nézve érvényben álló rendeletek alapján egybeállította a magyar királyi szabadalmi levéltár. (Hornyánszky Viktor könyvnyomdája. 8r. 16 l. ára ?)

Utmutató. Legújabb budapesti. Színezett térképmelléklettel és jegyzéknappal. Szerkesztette Rozsnyai Károly. (Ruzitska Ármin. 16r. 108 l. ára 30 kr.)

Ülése, Az osztrák-magyar bank közgyűlésének XII. rendes évi, 1890. február 4. (Bécs. Bank kiadása. 4r. 118 l. ára ?)

Ünnepe, A budapesti királyi magyar tudomány-egyetem ujjaalakításának 110. évfordulója alkalmából 1890. évi május 13. tartott. (Egyetemi nyomda. 8r. 77 l. ára ?)

Ünnepe, A pozsonyi tisztviselő-egylet negyedszázados, 1865—1890. Das 25-jährige Jubelfest des Pressburger Beamtenvereines. (Pozsony. Stampfel. Eder és társa nyomdája. 8r. 80 l. ára ?)

Ürmösi Kálmán. Téves nézetek az unitarizmus felől és vádak az unitáriusok ellen. Felolvasás. Kiadja a maroskőri Dávid Ferencz fiókegyet. (Marosvásárhely. Gálffy B. a r. kath. l. isk. nyomd. N.8r. 15 l. ára 10 kr.)

Vacano Mario. Az ismeretlen. Orosz beszély. Fordította: Csorba

Palotai Ákos. A «Zala» karácsonyi melléklete. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. N.8r. 31 l. ára ?)

Vachott Sándorné. Rajzok a multból. Emlékiratok. 2. köt. (Nemzeti könyvtár. 42. köt. Aigner Lajos. 8r. 6, 342 l. ára 2 frt.)

Vade-mecum az electro-homeopathia terén. A két félteke népei számára. Mattei gróf hagyatéka. Az olasz eredeti nyolczadik kiadás után fordítva. Egyedül hitelesített magyar kiadás. (Ifj. Nagel Ottó. K.8r. 52 l. ára 50 kr.)

Vadnai Károly. Hosszú estékre. Beszélyek, rajzok. (Szépirodalmi könyvtár. I. A «Szépirodalmi könyvtár» kiadóhivatala. 8r. 162 l. ára ?)

Vajay István. Le az álarcczal! (Pozsony. Stampfel, Eder és társai könyvny. N.8r. 16 l. ára 20 kr.)

Vajdady Emil. A nemzeti zenede története. Az intézet 50 éves jubileuma alkalmára. (Athenaeum. r.-társ. nyomdája. 8r. 164 l. ára ?)

Vajdady Ernő. Számtan iparos iskolák számára. I—III. rész. 1—3. évfolyam. (Méhner Vilmos. 8r. 62, 54, 42 l. egy rész ára 30 kr.)

Vajdady Ernő. Tövissek. (Szerző sajátja. 16r. 156 l. ára ?)

Válaszok a közös ügyek tárgyalására kiküldött magyar országos bizottságnak az 1890. évi hadseregi szükséglet tárgyalása alkalmával hozott határozataira. (Bécs. A cs. kir. udvari és államnyomda. 4r. 11 l. ára ?)

Várás Venczel. Kertészeti jegyzetek. Tanítóképezdei növendékek részére. (Zilah. Weiszberger Soma. K.8r. 37 l. ára 30 kr.)

Várad Antal. Huszonöt év. Az orsz. zene és színművészeti akadémia színészeti osztályának (azelőtt orsz. színésziskola) keletkezése, fennállása és fejlődése 1864—1889-ig rövid áttekintésben. Függelékül: Mult és jövő. Drámai prolog egy felvonásban. A színészeti osztályok negyedszázados jubileumának ünnepére írta V. A. (Athenaeum r. társ. N.8r. 80 l. ára ?)

Várad Antal. A hún utódok. (A nemzeti színház könyvtára. 162. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 92 l. ára 60 kr.)

Várad Antal. Költemények. (Szépirod. könyvtár. II. füz. A «Szépirodalmi könyvtár» kiadóhivatala. 8r. 125 l. ára ?)

Varga Ottó. Földrajz a gymnasiumok használatára. I—II. kötet. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 110, 101 l. több magyarázó ábrával és térképpel, ára 1 frt 60 kr.)

Varga Ottó. Politikai földrajz a gymnasiumok VII. osztálya számára. II. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 152 l. 17 ábrával, ára 1 frt.)

Varga Ottó. A magyarok oknyomozó történelme. Tanterv és utasítások alapján a középiskolák nyolczadik osztálya számára. Második kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 255 l. ára 1 frt 60 kr.)

Vargyas Endre. Elemi iskolai rendtartási szabályok és értesítő. (Lampel Róbert. 8r. 24 l. ára 5 kr.)

Vargyas Endre. Természetrájk. A miniszteri tanítási terv szerint. Módszeres előadásban. A falusi népiskolák V. és VI. évfolyamai számára. 2. lényegében változatlan kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 62 l. ára 20 kr.)

Vargyas Endre. Természettan. Tekintettel a közéletre, kísérleti

útmutatásokkal. A népiskolák V—VI. osztályai s az ismétlő tanfolyamok számára. 49 képpel. (Lampel Róbert. 8r. 78 l. ára 24 kr.)

Vargyas Endre. A magyarok története tekintettel a világtörténet főbb eseményeire: Életrajzi és korszaki képekben. A miniszteri tanítási terv szerint az osztatlan népiskolák V. és VI. évfolyamai számára. Második kiadás. Első lenyomat. (Lampel Róbert. 8r. 64 l. ára 20 kr.)

Vargyas Endre. A magyarok története. Tekintettel a világtörténet főbb eseményeire. Életrajzi és korszaki képekben. A miniszteri tanítási terv szerint a falusi népiskolák V. és VI. évfolyamai számára. 2. kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 56 l. ára 20 kr.)

Vargyas Endre. Magyar nyelvtan a miniszteri tanításterv szerint. Mondattani alapon. Az osztatlan népiskolák II., III., IV., V. és VI. évfolyamai számára. Harmadik javított kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 66 l. ára 20 kr.)

Vargyas Endre. Magyar nyelvtan a miniszteri tanterv szerint az elemi népiskolák II., III., IV., V. és VI. osztályai számára. 2. kiad. (Méhner Vilmos. 8r. 88 l. ára 28 kr.)

Vargyas Endre. Földrajz a miniszteri tanítási terv szerint. Módszeres előadásban. A falusi népiskolák III. és IV. évfolyamai számára. 3. javított kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 38 l. ára 20 kr.)

Vargyas Endre. Ugyanaz. A falusi népiskolák III., IV., V. és VI. évfolyamai számára. 3. javított és bővített kiadás. (U. o. 8r. 72 l. ára 20 kr.)

Vargyas Endre. Földrajz a miniszteri tanítási terv szerint. Módszeres előadásban. A falusi népiskolák IV., V. és VI. évfolyamai számára. Negyedik javított kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 35 l. ára 20 kr.)

Vargyas Endre. Földrajz az elemi népiskolák III—VI. osztályai számára. I. rész. 4. kiadás. (Méhner Vilmos. 8r. 59 l. ára ?)

Vargyas Endre. Földrajz az elemi népiskolák 3—6. oszt. számára II. rész az 5—6. osztály részére. 4. kiadás. (Méhner Vilmos. 8r. 47 l. ára ?)

Vargyas Endre. Földrajz a miniszteri tanítási terv szerint az elemi népiskolák III., IV., V., VI. osztályai számára. 5. javított kiadás. (Méhner Vilmos. 8r. 98, 1 l. ára ?)

Várnai Sándor. A francia rémuralom története a legújabb források felhasználásával. (Franklin-társulat. 8r. 286 l. ára 1 frt 60 kr.)

Városi Gyula. Vörös Dániel. Humoros regény. (Hunyadi Mátyás intézet. 8r. 383, 1 l. ára ?)

Varsányi Gyula. Úria, tragedia. Az 1889-ki Teleky pályázaton száz arannyal jutalmazott mű. (Szépirodalmi könyvtár. 5. kötet. «Szépirodalmi könyvtár» kiadóhivatala. 8r. 128 l. ára ?)

Vázlatok és rajzok a Baziástól Turnszeverinig terjedő Dunaszakasz mentén 1890. évi tavasszal végrehajtott kettős lejtmerés idejében már létezett, újból elhelyezett és sziklába vésett magasságjegyekről, valamint az 1834-ik évben a Kazán szikláiba vésett vízmérczékről. Összeállította a vas-kapu szabályozási m. k. művezetőség Orsován 1890. évi decz. hó 25-én. (Ny. Heisler. J. nyomdájában.)

Vázlatrajz a Baziástól lefelé az Aldunai zuhatagok mentén teljesített különböző lejtmerésekből eredő adatoknak egymás közötti viszonyáról. Az

1890. évi kettős lejt mérés alapján összeállította az aldunai vaskapu szabályozási m. kir. művezetőség Orsován 1890. szeptember hó.

Vécsey Tamás. Justianus «Omnem Reipublicae» kezdetű rendelete a jogi oktatás tárgyában. Adalékul a jogi oktatás történetéhez. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. XI. kötet. 1. sz. Akadémia. 8r. 71 l. ára 60 kr.)

Végzés gróf Károlyi Viktor hagyatéka tárgyában. (Athenaeum r-társ. nyomdája. 2r. 9 l. ára ?)

Velics Antal. Magyarországi török kincstári defferek. Kiadja a m. tud. Akadémia történelmi bizottsága. Bevezetéssel ellátta és sajtó alá rendezte Kammerer Ernő. Második kötet. 1540—1639. (Akadémia. N.8r. XXIX. 770 l. ára 5 frt.)

Vér. Pezsgő. (Modern Dekameron II. kötete. Gerő és Kostyál K.8r. 143 l. ára 60 kr.)

Vér, Könnyű. Francia novellek. Armand Silvestre, Catulle Mendès és Guy de Maupassant-tól. (Ütközben! IX. sz. Grimm Gusztáv. K.8r. 159. 1 l. ára 80 kr.)

Veress Vilmos. Politikai számtan. A középfokú kereskedelmi iskolák (akadémiák) II. és III. osztálya számára. A legújabb miniszteri tanterv alapján. (Kolozsvár. Lehmann és Baldi. 8r. 144 l. ára 1 frt 50 kr.)

P. Vergilius Maro. Aeneidos libri XII. Bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta Pirchala Imre. I. köt. I—VI. 2. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkeresk. K.8r. 171 l. ára 70 kr.)

P. Vergilius Maro. Aeneise. Fordította és jegyzetekkel kísérte Barna Ignác. Bevezetéssel ellátta Némethy Géza. (Franklin-társulat. 8r. XCVIII. 348 l. ára 2 frt.)

P. Vergilius Maro. Ugyanaz, latinul és magyarul. (U. o. 8r. 648 l. ára 3 frt.)

Vergilius Aeneisének I. és II. könyve iskolai és magán használatra. Ford. és szövegűjteménnyel ellátta Danielovics Kálmán. (Zombor. Bittermann Nándor nyomdája 8r. 173 l. ára 90 kr.)

Verhovay Gyula. Az ország urai. Első ezer. (Buschmann F. könyvny. N.8r. 200 l. ára 1 frt 20 kr.)

Veridicus. Hol késik a kath. autonomia? (Hunyadi Mátyás nyomda. 8r. 48 l. ára 30 kr.)

Verne Gyula. A Grant kapitány gyermekei. Fordította Vértesi Arnold. 2. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 583 l. ára 4 frt.)

Verne Gyula. A Bégum ötszáz milliója. Regény. A «Bounty» lázadói. Elbeszélés. Francziából Szász Károly. Második kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 204 l. ára 1 frt 20 kr.)

Verne Gyula. Világelfordulás. Fordította Szász Károly. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 200 l. ára 1 frt.)

Verne Gyula. Két évi vakáció. Regény. Fordította Huszár Imre. 90 képpel. (Franklin-társulat. 8r. VIII, 468 l. ára 3 frt.)

Verne Gyula. Három orosz és három angol kalandjai. Francziából

fordította Nagy István. Második kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 296 l. ára 2 frt 40 kr.)

Verne Gyula. Tizenöt éves kapitány. Regény. Francziából átdolgozta Szász Károly. 2. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 280 l. ára 1 frt 80 kr.)

Versényi György. Poetika. A költői műfajok elmélete megfelelő olvasmányokkal. Reáliskolák VI. s a gymnasiumnak VII. osztálya számára. (Nagel Bernát. N.8r. V. 324 l. ára 2 frt.)

Versenylovaink. Egy pillanat alatt áttekinthető, formája 1890-re. Minden ló összes 1889-iki belföldi és németországi futása egy-egy lapon csoportosítva. Segédkönyv versenyló-tulajdonosok, idomároknak, fogadásokhoz s a totalisateurnél. (A «Vadász- és Versenylap» kiadványa. 16r. XXVI, 356 l. ára 3 frt.)

Vértanúk. Az aradi, emlékezete. A «Képes folyóirat» 1890. évi 20. füzetének külön kiadása. Szerkeszti Nagy Miklós. (Franklin-társulat. 4r. 64 l. és 1 képmelléklet. ára 30 kr.)

Vértess József. Összekuszált fonalak. Eredeti regény. (Robicsek Zsigmond. 8r. 192 l. ára 1 frt.)

Vezető az Alföldi és Dél-magyarországi általános kiállítás és az Aradi vértanúk szobrának leleplezése alkalmából. (Arad. Ifj. Klein Mór. K.8r. 55 l. ára 30 kr.)

Viczmány Ödön. Eszmék a közigazgatási reform tárgyában. (Pallas részvénytársaság nyomdája. 8r. 29 l. ára 20 kr.)

Vida János. Vadvirágok. Apostag, 1890. (A szerző sajátja. K.8r. 4 lev., 130 és VI l. ára 1 frt.)

Vignola oszloprendszerei. Módszeres szerkesztésben magyarázza Palóczy Antal. (Pfeifer Ferdinánd. 4r. 15 l. 12 táblával, ára ?)

Világ sportja. A. (Franklin-társulat. 4—12 l. ára 1 frt 50 kr.)

Világhy. A gróf Csáky-féle (f. é. febr. 26-án 10086 sz. a. k.) miniszteri rendelet törvényességéről. (Hely és nyomda nélkül. N.8r. 19 l. ára ?)

Virányi Ignác. Módszeres német nyelvtan középiskolák számára. Harmadik javított kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 147 l. ára 90 kr.)

Viszonválasza a «K. k. priv. österreichische Länderbank» részvénytársaságnak Bécsben Zimonyi Schwarz Armin építési vállalkozó és a «Compagnie de Fives-Lille pour constructions mecaniques et entreprises» párisi r.-társ. ellen. (Athenaeum r. társ. ny. 2r. 74 l. ára ?)

Vogel Ignác. Hit- és erkölcsan és függelékül a zsidók története a babilonai fogságtól a második templom elpusztulásáig A középtanodák alsóbb osztályai számára. Harmadik bővített kiadás. (Székesfehérvár. Singer Ede. 8r. 73 l. ára 50 kr.)

Wagner Richard. Siegfried. A Nibelungok trilógiájának második napja. Ford. Radó Antal. (A m. kir. Operaház könyvtára. 34. sz. Pfeifer Ferdinánd. K.8r. 106 l. ára 40 kr.)

Walter Gyula. Üdvözlég Mária! Imakönyv a bold. Szűz tiszteletére. Az esztergomi főtiszt. főegyházm. hatóság jóváhagyásával. Harmadik újból átnézett és bővített kiad. (Esztergom. Szerző. 12r. XVI, 583, XIV l. ára 50 kr.)

Walter Gyula. Szent beszéd 1890. deczember 8. mint Esztergom Viziváros fogadalmi ünnepének másfél százados évfordulóján a nevezett plebánia templomában. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv nyomdája. 8r. 30 l. ára ?)

Wein Manó. A mindennapi sebészet. II. kötet. Számos fametszetű ábrával a szöveg közt. (Ifj. Nagel Otto. N.8r. XV, 418 l. ára 4 frt 50 kr.)

Weiss Julián. Gizike naplója. (Egy bakfis emlékiratai.) Ford. Gyalui Farkas. (Kolozsvár. Horatsik János. 16r. 191 l. ára 1 frt.)

Weisz Fr. Albert. A kereszténység védelme erkölcsi és művelődési szempontból. Fordították Makra Imre és Rózsa József. I. kötet Januári füzet. (Hitvédelmi füzetek. Ó-Becse. Löwy Lajos nyomdája. 8r. 96 l. ára 60 kr.)

Wekerle László. Népiskoláink gyorsabb fejlesztése. (M.-Sziget. Berger Miksa. N.8r. VIII, 294 l. ára 2 frt.)

Welleba Ferencz és Uffenheimer Nándor. A bor szállítása és elhelyezése caissonokban. (Bécs. Hölder A. N.8r. 13 l. ára 30 kr.)

B. Wenckheim Béla, Lónyay Menyhért és Horváth Boldizsár m. k. miniszternek, ő cs. s apost. k. felségéhez hódolatteljes felterjesztése, a volt székegy gyalog- és huszárőrezredek kincstári kezelés alatt álló ingó és ingatlan javainak visszaadása és rendezése tárgyában. 1868. (Egyetemi nyomda. 8r. 17 l. ára ?)

Wenninger Mátyás. A gazdatiszt. (Grill Károly. 8r. 48 l. ára 50 kr.)

Werner Adolf. Kisfaludy Sándor levélregénye. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 55 l. ára ?)

Werner A. Vilmos. Goethe és Kármán. Esztetikai tanulmány. (Szombat-hely. Bertalanffy József könyvny. 8r. 26 l. ára ?)

Wertheimer Ede. Ausztria és Magyarország a XIX. század első tizedében. Kiadatlan források alapján írta. II. köt. A pozsonyi békekötéstől a schönbrunni békekötésig. 1. füzet. (Ráth Mór. 8r. 6, 135 l. ára 1 frt 20 kr.)

Wettstein H. Természetráaj a polgári és felsőbb leányiskolák részére. A polgári és felsőbb leányiskolák legújabb tantervének és a hazai viszonyoknak megfelelően kidolgozták: Páthy Károly és Szarvassy Margit 124 ábrával. Az eredeti Zürich kanton szekundár iskoláiban kötelezett tankönyv. I. rész. (Méhner Vilmos. 8r. 110 l. ára 60 kr.)

Wettstein H. Ugyanaz. II. rész. 148 ábrával. (Méhner Vilmos. 8r. 94 l. ára 60 kr.)

Wohlbrück. Templomos és zsidónő. Opera három felvonásban. Szövegét írta W. Fordította Radó Antal. Zenéjét szerzette Marschner Henrik. (A m. kir. operaház könyvtára. 37. sz. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 47 l. ára ?)

Wohlrab Flóris. Szemléltető geometria polgári fiúiskolák számára. Első füzet. Planimetria és stereometriai elemek. (Az I. és II. osztály tananyaga.) Második füzet. Constructiv planimetria a terület és a térfogat mérésével. (A III. és IV. osztály tananyaga.) (Franklin-társulat. 8r. 156, 159 l. egy füzet ára 80 kr.)

Wörner nyomán dolgozva. Nagyböjti szent beszédek. A keresztény család. (Pozsony. Stampfel, Eder és t. nyomdája. 8r. 56 l. ára ?)

Xenophon emlékiratai Sokratesről. III. füzet. Ford. Némethy Géza. (Tanulók könyvtára. 56. sz. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 129—192 l. ára 30 kr.)

Yanga. A szépség titkai. 6. bővített kiadás. (Szeged. Endrényi testvérek. 8r. 64 l. ára 1 ft.)

Zala vármegye története. Kiadja Zala vármegye közönsége. Szerkesztik Nagy Imre, Véghely Dezső és Nagy Gyula. Oklevéltár. II. kötet. 1364–1498. (Zala vármegye közönsége. N.8r. VII, 646 l. és 1 fénynyomat, ára ?)

Zalai Márk. Gyakorlati könyvvitel kereskedők és kereskedelmi iskolák használatára. (Keresk. akadémiai kézikönyvek tára. I. Debreczen. László Albert. N.8r. 386 l. ára 2 ft 40 kr.)

Zámolyi Mihály. A sátoros cigány. Humorisztikus néprajz. (A «Nép-nevelő» kiadóhivatala. 8r. 139 l. ára 1 ft.)

Zárszámadása, A magyar korona országainak állami, az 1889. évre. I–X. füzet. (M. k. államnyomda. 4r. 245, 195, 197, 49, 333, 109, 91, 107, 35, 37 l. ára ?)

Zay Albert, gróf. Kit válaszszunk püspöknek? Nehány szó a dunán-inneni ág. ev. egyházkerületben megejtendő püspökkválasztáshoz. (Légrády testvérek. N.8r. 21 l. ára 20 kr.)

Zay Albert, gróf. Főispán? vagy megyei főnök? Adalék a közigazgatási reformhoz. (Légrády testvérek. N.8r. 48 l. ára 50 kr.)

Zelliger Arnold. Liebleitner János pozsonyi igazgatótanító életrajza. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 14 l. ára ?)

Zelliger-féle magyar beszédgyakorlatok. A német tannyelvű népiskolák I. és II. osztályai számára átdolgozta Spitzer Lipót. (Lampel Róbert. 8r. 60 l. ára 30 kr.)

Zichy Antal. Psychiatria és politika. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XV. köt. 5. sz. M. tud. Akadémia. 8r. 11 l. ára 10 kr.)

Zimándy Ignác. Ébresztő hangok műveltebb kath. körök számára. XII. könyv. («Hunyadi Mátyás» intézet. 8r. 460, III l. ára ?)

Zlinszky Aladár. Szondi két apródja az iskolában. Különnyomat a zombori főgymnásium 1889/90. é. értesítőjéből. (Zombor. Bittermann Nándor nyomdája. 8r. 32 l. ára 10 kr.)

Zlinszky Imre. Magyar telekkönyvi rendtartás mai érvényében. Az újabb törvényekkel kibővítve és a felsőbb bíróságok újabb megállapodásainak felhasználásával átdolgozta Imling Konrád. Az 1886. XXIX. és az ezt módosító 1889. XXXVIII. t.-cikket, ez utóbbinak indokait és a reá vonatkozó igazságügyminiszteri rendeleteket tartalmazó függelékkal bővített 4. kiadás. A függeléket összeállította Osváth Imre. (Franklin-társulat. N.8r. VIII, 296, 72 l. ára 2 ft 80 kr.)

Zolnai Gyula. Szómagyarázatok. A Budenz albumból és a Magyar Nyelvörből. (Hornyánszky Viktor sajtója. 8r. 41 l. ára ?)

Zschokke H. után Lipóczy György. A budai pasa. Történelmi elbeszélés. Lenyomat a «Nemzeti Hírlap»-ból. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 46 l. ára ?)

Zsilinszky Mihály. A széptan előcsarnoka. A szépet kedvelő ifjúság és általában minden műveltek számára. (Lampel Róbert. 8r. 110 l. ára 1 ft.)

Zsilinszky Mihály. A linczi békekötés és az 1647-ki vallásügyi törvényczikkek története. (Magy. tud. Akadémia. N.8r. 460 l. ára 3 ft 20 kr.)

HAZAI NEM-MAGYAR IRODALOM.

Abafi Ludwig. Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich-Ungarn. 1—7. Heft. (Aigner Lajos. 8r. 1—336 l. Füzetje 40 kr.)

Adressbuch der königl. freien Stadt Hermannstadt. Herausgegeben vom Hermannstädter Bürger- und Gewerbe-Vereine. Bearbeitet von Gustav Theis. V. Jahrgang. (N-Szeben. Krafft Vilmos. N.8r. 148 l. ára 85 kr.)

Albert M. Altes und Neues. Gesammelte siebenbürgisch-sächsische Erzählungen. (N-Szeben. Krafft Vilmos. N.8r. 4 lev. és 467 l. ára 2 frt 25 krajczár.)

Arbeiterfrage, Die. Ein Friedensvorschlag, dargelegt mit Rücksicht auf die Tendenzen der Communisten und Socialisten, sowie die Ideen von Lassale und Schultze-Delitsch, Ketteler und Schäffle, Mill und Mohl von A. B. (Pozsony. Heckenast Gusztáv utódai. N.8r. 47 l. ára 40 kr.)

Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge. XXII. Band. 1—3. Heft. Herausgegeben vom Vereinsausschuss. (Nagyszeben. Krafft Vilmos nyomdája. 8r. 738 l. ára ?)

Augustin da Monte-Feltre. Kanzelreden. Wiedergegeben von J. Okič. (Neuwald Illés nyomdája. 8r. 382 l. ára 1 frt 60 kr.)

Auszug aus der Geschichte des Infanterie-Regiments Freiherr v. Mollináry Nr. 38. (L. Spiegelfeld Jos. Freiherr.)

Bacher W. Kosman Wodianer. Sein Leben und sein litterarischer Nachlass. Aus Prof. W. B.-s hebräischem Vorworte zu der Edition des Nachlasses übersetzt. Als Manuscript gedruckt. (Athenaeum. 8r. 36 l. ára ?)

Balassa Constantin. Der Umgang mit Pferden selbst mit bösen und verdorbenen, sowie die Behandlung und Verbesserung Derselben. Praktische Anleitung zur Pferdekennntniss in ihrem ganzen Umfange nebst Vorschlägen zu einer leicht ausführbaren, gedeihlichen und schnell fördernden Landes Pferdezucht für Offiziere, Landwirthe und Pferdeliebhaber. Herausgegeben von Georg Balassa. (Grill Károly. 8r. VIII, 270 l. ára 2 frt.)

Balaton G. Geografie für Volks-Schulen. 11. Auflage. (Rudnyánszky A. 8r. 28 l. ára ?)

Balaton Géza. Geschichte Ungarns in kurzer Darstellung für Volksschulen. 11. Auflage. (Hornyánszky Viktor. K.8r. 16 l. ára ?)

Baróti (Grünn) Ludwig. Wie es mir gelang, unsere Freunde in Deutschland aufzufinden. (Perjamos. Pirkmayer Alajos nyomdája. 8r. 19 l. ára ?)

Bericht des Hermannstädter Männer-Gesangvereins für die Jahre 1888 und 1889. (Nagyszebeni férfi dalegylet. N.8r. 48 l. ára ?)

Bericht der Handels- und Gewerbekammer in Kronstadt über die geschäftlichen Verhältnisse in ihrem Bezirke im Jahre 1889. (Brassó. Zeidner H. 8r. VIII, 136 l. ára 40 kr.)

Bericht über die Feier des 50. jährigen Bestandes des Hermannstädter Bürger- und Gewerbevereins. Im Auftrag des Vereins-Ausschusses auf Grund stenographischer Aufzeichnungen und aktenmässiger Daten

zusammengestellt vom Vereins-Sekretär. (N.-Szeben. Krafft Vilmos. N.8r. 36, 2 l. ára 25 kr.)

Berichte, Mathematische und naturwissenschaftliche, aus Ungarn. Redigirt von Izidor Fröhlich. VII. Band. (Juni 1888 bis October 1889.) (M. tud. Akadémia. 8r. XII, 525 l. négy táblával, ára 4 frt 50 kr.)

Bezenček A. Beiträge zur Geschichte der Stenographie bei den Südslaven. (Zágráb. Hartman L. 4r. 18 l. ára 40 kr.)

Bjelinski Maxim. Nataschka und andere Erzählungen. Autorisirte Uebersetzung von Alexis Markow und Clemens Heiss. (Grimm Gusztáv. 8r. 186, 1 l. ára 90 kr.)

Bloch Moses. Das mosaisch-talmudische Erbrecht. (Athenaeum. N.8r. VIII, 70 l. ára ?)

Bun S. Deutsches Sprachbuch für Volks- und Bürgerschulen. 1. Theil. 4. verbesserte Auflage. (N.-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 122 l. ára 40 kr.)

Caviar. Pikante und heitere Blätter. Redacteur: Jean qui rit. V. Jahrgang. 18 Hefte. (Grimm Gusztáv. 4r. ára 9 frt.)

Cserghő Géza und **Josef Csoma.** Alte Grabdenkmäler aus Ungarn. Beitrag zur Kunst- und Culturgeschichte. Mit 24 Illustrationen. (Kilián Frigyes N.8r. 122 l. ára 2 frt 50 kr.)

Csontos János. Bildnisse des Königs Mathias Corvinus und der Königin Beatrix in den Corvin-Codexen. Mit zahlreichen Illustrationen. (Separat-Abdruck aus der «Ungarischen Revue.») (Kilián Frigyes. N.8r. 51 l. ára 1 frt 50 kr.)

Descaves Lucien. Aus französischen Kasernen. Unterofficiere. Militärischer Roman. Uebersetzt von Ludwig Wechsler. (Grimm Gusztáv. 8r. 260 l. ára 1 frt 80 kr.)

Diner Josef. Sammlung Géza v. Kárász. Catalog der Kunstgegenstände und Antiquitäten. Mit 25 Tafeln in Phototypie. (Franklin-társulat. N.8r. 45, 1 l. ára ?)

Druisner Joh. Georg. Schreib-Lese-Fibel. Mit 37 Originalbildern. (Lauffer Vilmos. 8r. 20 l. ára 30 kr.)

Esterás Paul. Samstag der seligsten Jungfrau Maria und ihre 52 Wunderthaten. Nach der ung. Originalausgabe geschrieben und vermehrt durch Karl Tóth. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 164 l. ára 40 kr.)

Fachunterricht. Der landwirthschaftliche, im Königreich Ungarn im Jahre 1889. (Magyar-Óvár. Czéh Lajos nyomdája. 8r. 49 l. ára ?)

Faust. Liebesfreuden, Liebesschmerzen. Neue Erzählungen. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 111 l. ára ?)

Fefsmann Josef. Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit deutschen und ungarischen Anmerkungen. II. Theil. 8. umgearbeitete Auflage. (Lampel Róbert. 8r. 204 l. ára 80 kr.)

Fenyvessy Adolf. Die fünfzigjährige Geschichte des Pester ersten Vaterländischen Sparcassa-Vereines 1840—1889. Im Auftrage der Direction verfasst. Aus dem ungarischen. (Kilián Frigyes. N.8r. VIII, 101 l. és 18 táblázat, ára 2 frt 50 kr.)

Fischer Michael. Kurzgefasste Geographie Ungarns mit besonderer Rücksicht auf Südungarn. Für Volksschulen zusammengestellt. (N.-Szt.-Miklós. König S. 8r. 34 l. ára 10 kr.)

Fischer Victor. Orthopädische- und Wasserheilanstalt Budapest Stadtwäldchen. (Buschmann J. nyomdája. 8r. 13 l. ára ?)

Forst-, Jagd- und Fischereigesetz. (Fehértemplom. Hepke Tibold. 8r. 121 l. ára 1 frt.)

Földesi J. Wie sollen wir unsere Mädchen erziehen? Vorgetragen am 11. April 1890. in der Freimaurer-Loge «Haladás». (Márkus Samu ny. 8r. 30 l. ára 20 kr.)

Frau, Die sächsische, in der Gegenwart und unser allgemeiner ev. Frauenverein. Vortrag gehalten in der diesjährigen General-Versammlung des allgemeinen ev. Frauenvereines in BIRTHÄLM. (Brassó. Albrecht Adolf. 8r. 30 l. ára 20 kr.)

Füredi Ignatz. Deutsche Sprachlehre für Volksschulen. (Méhner V. 8r. 74 l. ára 30 kr.)

Gedenkblätter für das k. u. k. Infanterie-Regiment Friedrich Wilhelm. (L. Lutsch Carl.)

Gefecht, Das, der Feldartillerie. (Athenaeum r. társulat nyomdája. 8r. 34 l. ára ?)

General-Entwurf zur Errichtung eines Cadetten-Collegiums in Ungarn. Eine militär-pädagogische Studie. Beitrag zur Lösung der Frage, wie das Interesse der ungarischen Jugend für den Militär-Berufsstand erfolgreich geweckt und zweckentsprechend gefördert werden könnte. (Pozsony. Drottletff Rudolf. N.8r. 21, 1 l. ára ?)

Geržetič Nikolaus. Das Wasser als Träger der Krankheitskeime, mit besonderer Berücksichtigung des Trinkwassers als Ursache der Typhus-Erkrankungen in Budapest. Vorgetragen im militärärztlichen wissenschaftlichen Vereine am 14. Feber 1890. (Pesti Lloyd-társulat. 8r. 26 l. ára ?)

Gesetz-Artikel, XLIII., vom Jahre 1883 betreffend die Errichtung des Finanz-Verwaltungs-Gerichtes Mit Erläuterungen, Anmerkungen und Parallelstellen. Aus dem Ungarischen des jur. Dr. Tibor Moder. XLIV. Gesetz-artikel vom Jahre 1883 über die Manipulation der öffentlichen Steuern. Mit Erläuterungen, Anmerkungen und Parallelstellen. Aus dem Ungarischen des jur. Dr. Ludwig Gruber. 2. Ausgabe. (Ráth Mór. 8r. 114 l. ára 90 kr.)

Gesetz-Artikel, XXXV., vom Jahre 1888 über das staatliche Schankgefälle und XXXVI. Gesetz-Artikel vom Jahre 1888 über die in Folge des Schankgefälles zu gewährenden Entschädigungen. Mit Erläuterungen, Anmerkungen und Parallelstellung von Peter Fritz. XXXVI. Gesetz-Artikel vom Jahre 1890 über Ergänzung einiger Bestimmungen des XXXV. Gesetz-Artikels vom Jahre 1888. (Ráth Mór. 8r. 27, 71, 211 l. ára 2 frt 60 kr.)

Gesetz-Artikel, 1890: XIII., betreffend die staatliche Begünstigung der heimischen Industrie. 1890: XIV. Gesetz-Artikel betreffend jene Begünstigungen, welche den die vaterländische Industrie unterstützenden Geldinstituten gewährt werden können. (Hornyánszky Viktor. N.8r. 16 l. ára ?)

Gesetze der Königreiche Croatien, Slavonien und Dalmatien von den Jahren 1876 bis inclusive 1886. (Zágráb. Hartman L. 8r. 234 l. ára 1 frt.)

Gesetze der Königreiche Croatien, Slavonien und Dalmatien von den Jahren 1887 und 1888. (Zágráb. Hartman L. 8r. 211 l. ára 50 kr.)

Gesetzentwurf über die Unfallversicherung der gewerblichen und Fabriksarbeiter. (Pozsony. Stampfel, Eder és társa nyomdája. 8r. 28 l. ára ?)

Goldstein M. A. Gebet und Glaube. Ein Beitrag zur Erklärung und Erläuterung des Gottesdienstes und dessen Gebräuche. Nach den bewährtesten alten und neuen Quellen auf dem Gebiete der jüdischen Literatur. Ausserdem wird hier die in Gebetsstücken enthaltene Religionslehre neu bearbeitet und zum ersten Male veröffentlicht, nebst einem Anhang. (Neumayer Ede. 8r. VI, 125 l. ára ?)

Goethe J. Wolfgang. Egmont. Ein Trauerspiel in fünf Aufzügen. Für den Schulgebrauch erläutert von Robert Schnabl. (Lauffer Vilmos. N.8r. X, 94 l. ára 30 kr.)

Gladischefsky Karl. Eine Diasporareise in Ober-Ungarn. (Hornýánszky Viktor. 8r. 24 l. és 1 térkép, ára ?)

Györfi Ivan. Kurze Erdbeschreibung. Zum Gebrauch der Schüler in Volksschulen. 6., verbesserte und umgearbeitete Aufl. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 45 l. ára 10 kr.)

Györfi Ludwig. Geschichte und Beschreibung der Graner Basilika ; Geschichte der alten Burg und der ältesten Domkirchen, mit einer Beschreibung der sonstigen Sehenswürdigkeiten von Gran. Mit dem Porträt des Cardinals und Fürstprimas von Ungarn und einem Porträt-Gruppenbild auf Carton. Nebst in den Text gedruckten Illustrationen. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. K.8r. 55 l. ára 30 kr.)

Hampel Josef. Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn. 2. Auflage. Mit 127 Tafeln und 1300 Abbildungen. (Kilián Fr. N.8r. 16 l. és 1 lev. ára 2 frt.)

Hann Julius. Der Hermannstädter Bürger- und Gewerbeverein 1840–1890. Zur Feier des fünfzigjährigen Bestandes. (Nagyszeben. Krafft Vilmos nyomdája. 8r. 159 l. ára ?)

Haus- und Dienst-Ordnung für die k. u. k. Infanterie-Cadettenschule in Hermannstadt. (Nagyszeben. K.8r. 56 l. ára ?)

Havas Josef Anton. Die Börse. Ein verlässlicher Führer, Warner und Rathgeber für Jedermann in Börse-Angelegenheiten. Informations-Buch für Capitals-Anlage und Speculation sammt Börse-Lexikon und Compass. (Grill Károly. 8r. 183 l. ára 1 frt 50 kr.)

Herzeg Emil. Deutsches ABC und Lesebuch für izraelitische Volksschulen. 2. Auflage. (Singer és Wolfner. 8r. 94 l. ára 20 kr.)

Herzog Adolf. Die kranke Mutter. Dramatisches Gedicht. (Légrády testvérek. 8r. 17 l. ára ?)

Hochwald Wilhelm. Praktische Anleitung zur Ausbildung in der italienischen Sprache. Zum Schul- und Privatunterricht. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 367 l. ára 2 frt.)

Inkey Alexander. Der Kossuth-Kultus. Von den letzten Veteranen der alten Garde. (Pozsony. Drodteff Rudolf. 8r. 44 l. ára 40 kr.)

Jahnz Emil. Adressbuch Grossgrundbesitzer im Königreiche Croatien und Slavonien. Mit Angabe der ihnen gehörigen Güter, nebst Post-, Telegraphen- und Eisenbahn-Stationen, Comitat (Kreis), Steuergemeinde, Bezirksamt, Orts- und Bezirksgericht, Gerichtshof, ferner die Grösse der Güter nach Klafter. Nach amtlichen und authentischen Quellen bearbeitet. (Zágráb. Hartman Lipót. 8r. 96 l. ára 1 frt 50 kr.)

Jausz Georg. Fibel für das erste Schuljahr. 12. Auflage. (Dobrowsky és Franke. 8r. 94 l. számos képpel, ára 30 kr.)

Jahresbericht des Ausschusses des Budapester prot. Landes-Waisenevereins augsb. und helvetischer Confession für das Jahr 1889. Vorgelegt in der Generalversammlung am 21. Juni 1890. (Hornýánszky Viktor. N.8r. 25 l. ára ?)

Jahresbericht der kön. ungarischen geologischen Anstalt für 1888. Mit 2 lithographirten Tafeln. (Kilián Frigyes. N.8r. 193 l. ára 4 frt.)

Jahresbericht über das Veterinärwesen in Ungarn. Im Auftrage des kön. ung. Ackerbauministeriums nach amtlichen Berichten bearbeitet von Dr. Franz Hutyra. I. Jahrgang, 1889. Nach dem 3. Jahrgange der ungarischen Ausgabe. (Franklin társulat. N.8r. VIII, 143 l. ára ?)

Jankó Johann. Das Delta des Nil. Geologischer und geographischer Aufbau des Deltas. (Mitt. aus dem Jahrbuche der königl. ung. geol. Anstalt. Bd. VIII. 9. Heft. Franklin társulat. 8r. 235—363 l. 35—38 táblával, ára ?)

Jausz Georg. Deutsches Lesebuch für Volks- und Bürgerschulen. 4. Theil. Für das 5. und 6. Schuljahr. Mit zahlreichen Illustrationen. (Dobrowsky és Franke. 8r. VIII, 292 l. ára 70 kr.)

Jeck Georg. Kurzgefasste deutsche Sprachlehre für die Oberklassen der Volksschule. 6. Auflage. (Nagy-Szt-Miklós. König S. K.8r. 39 l. ára ?)

Jeck Georg. Kurzgefasstes Elementar-Rechnen für die Oberklassen der Volksschule. Im Anhang mit 200 Original-Rechnungsbeispielen, welche durch die Schüler meiner Klasse im Laufe eines Schuljahres aufgelöst wurden. (Nagy-Szt-Miklós. König S. 8r. 40 l. ára ?)

Jónás Johann. Deutsches Sprach- und Lesebuch. Német nyelvtan és olvasókönyv középiskolai használatra. II. rész. 2. kiadás. (Franklin társulat. 8r. 144 l. ára 70 kr.)

Kastner Wilhelm. Deutsche Sprachlehre nebst Übungsaufgaben für Volks-, Bürger- und höhere Töchtereschulen. I. Theil. 3. Auflage. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 140 l. ára 28 kr.)

Király Johann. Geschichte des Donau-Mauth- und Urfahr-Rechtes der kön. Freistadt Pressburg. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8r. 252 l. ára ?)

Klingenberg J. Deutsches Sprachbuch. II. Theil. Für die oberen Volksschulklassen. 3. Auflage. (Franklin társ. 8r. 111 l. ára 40 kr.)

Kuttner Alexander. Erster Unterricht in der Erdbeschreibung. Mit besonderer Berücksichtigung der Länder der ung. Krone. Für die Elementar-Volksschulen vollkommen umgearbeitet von Wilhelm Suppan. 23. Auflage. (Lampel Róbert. 8r. 109 l. ára 30 kr.)

Kürti Desider. Betrachtungen über das Staatsmonopol im Allgemeinen

und das Tabakmonopol im Speziellen. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doctorwürde an der Universität in Leipzig. (Czettel és Deutsch nyomd. 8r. 84 l. ára ?)

Langraf Moritz. Deutsche Sprachlehre mit 150 Übungsaufgaben. Ein Handbuch für Schüler der Volks-, Bürger- und höheren Töchterschule. I Theil. 43. vermehrte und sehr verbesserte Auflage. (Lampel Róbert. 8r. 142. IV l. ára 36 kr.)

Lengyel Therese. Praktisches Handbuch zum schnellen und sicheren Erlernen des Damenschnittzeichnens. Für Institute, Mädchenschulen, Lehrerinnen und zum Selbstgebrauche. Leichtfasslicher Vortrag des Massnehmens und des Schnittzeichnens. Mit 9 Abbildungen und 1 Beilage. Nach eigenen im Auslande gesammelten Erfahrungen. (Grimm Gusztáv. 4r. ára 2 frt.)

Liebleitner János. Kis magyar-német szótár. A beszédre legszükségesb fő- és melléknevek és igék. Kleines ungarisch-deutsches Wörterbuch. Die zum Sprechen nothwendigsten Haupt-, Eigenschafts- und Zeitwörter. 9. vermehrte Auflage. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 32 l. ára 10 kr.)

Localtarif (Theil II.) für den Transport von Eil- und Frachtgütern auf sämtlichen Linien der kön. ung. Staatseisenbahnen. Giltig vom 1. Januar 1891. (M. kir. államvasutak. N.8r. 437 l. ára 1 frt 50 kr.)

Lőrenthey Emerich. Die pontische Stufe und deren Fauna bei Nagy-Mányok im Comitate Tolna. (Mitth. aus dem Jahrbuche der kgl. ung. geol. Anstalt. Bd. IX. Heft 2. Franklin társ. 8r. 37—52 l. egy táblával, ára ?)

Lőw Albert. Thierschutz im Judenthume nach Bibel und Talmud. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 36 l. ára ?)

Ludig Emanuel. Konfirmandenbüchlein. (Felső-Eő. Schodisch Lajos nyomdája. 8r. 32 l. ára ?)

Lutsch Carl. Gedenkbücher für das k. und k. Infanterie-Regiment Friedrich Wilhelm Grossherzog von Mecklenburg-Strelitz Nr. 31. (Nagyszebeni nyomda-intézet. N.8r. IV, 5—32 l. ára ?)

Márkus Josef. Wenn Amor lacht. Leichte Geschichten von Satanello. Mit Illustrationen. (Grimm Gusztáv. 8r. 140, 1 l. ára 1 frt 50 kr.)

Maupassant, Guy de. Geschichten im Barockstyl. (Grimm Gusztáv. 8r. 128 l. ára 90 kr.)

Medveczky Friedrich. Bericht über den internationalen Congress für Hoch- und Mittelschulen. (Kilián Frigyes. N.8r. 25 l. ára 50 kr.)

Mendés Catulle. Intime Scenen. Mit Illustrationen von G. Lieber. (Grimm Gusztáv. 8r. 147 l. ára 1 frt 50 kr.)

Michaelis Ludvig. Die Johannislöcke von Unterten. Eine Novelle aus dem Siebenbürger Sachsenlande im Zeitalter der Reformation. Dem Andenken an seinen Vater Johann Michaelis, weiland evang. Pfarrer A. B. in Alzen. (N.-Szeben. Michaelis és Seraphin. 8r. 79 l. ára 80 kr.)

Milleker Felix. Geschichte Alibunar's. (Wersecz. Kirchner J. E. özvegye. K.8r. 35 l. ára ?)

Mittheilungen aus dem Jahrbuche der kön. ungarischen geologischen Anstalt. VIII. Band. 9. Heft. IX. Band. 2. Heft. (L. Jankó Johann, Lőrenthey Emerich.)

Mosenthal S. H. Deborah. Volks-Schauspiel in vier Acten. 6. unveränderte Auflage. (Pozsony. Drodtleff Rudolf. K.8r. 82 l. ára 60 kr.)

Murai Karl. Die Geschichte eines Kriminalfalles. Erzählung. Autorisirte Übersetzung von Anton Zunft. (Lugos. Zunft Antal. 8r. 77 l. ára 50 kr.)

Müllendorff E. Erzählungen aus dem Orient. (Grimm Gusztáv. 8r. 142 l. ára 90 kr.)

Müller Lorenz. Der Steindrucker an der Handpresse. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 164 l. egy könyomatu táblával és számos rajzzal, ára ?)

Nächte, Pariser. Aus dem Französischen übersetzt von A. Schwarz. Mit Illustrationen. (Grimm Gusztáv. K.8r. 104 l. ára 60 kr.)

Ocskay Gusztáv. Reminiscenzen aus der Vergangenheit. Mit dem Bildnisse des Verfassers (Lampel Róbert. 8r. 235 l. ára 1 frt.)

Organisation. Die. des Veterinärwesens in Ungarn. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 68 l. ára ?)

Petőfi Alex. Epische Gedichte. Uebersetzt von Ernst Speidl. Herausgegeben von dem Verein zur Verbreitung der ungarischen Sprache in Resiczabánya. (Resicza. Eisler József ny. 16r. 107 l. ára 1 frt.)

Plan der kön. Freistadt Kronstadt. Masstab 7500. (Brassó. Albrecht Adolf. ára 80 kr.)

Platon. Hören wir die Arbeiter! (Márkus Samu. 8r. 23 l. ára 10 kr.)

Polster Johann, Frühwirth Karl, Posch Ludwig. II. Theil. 3. Schuljahr. Deutsches Lesebuch für Volksschulen. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 246 l. ára 55 kr.)

Protokoll über die im November und Dezember 1890 in Pressburg abgehaltene Directoren-Conferenz IV. der dem Fabriken-Versicherungen-Theilungs-Vertrage angehörigen Gesellschaften. (Pozsony. Stampfel, Eder és társa nyomdája. 2r. 40, 7 l. ára ?)

Protocoll Nr. 9. (Commercielle Angelegenheiten) über die in Wien in der Zeit vom 24. März bis 1. April 1890 in Angelegenheit der Etablirung directer Tarife zwischen Oesterreich-Ungarn, Serbien, Bulgarien und der Türkei gepflogenen Verhandlungen. (Légrády testvérek. 2r. 32 l. ára ?)

Pulszky Franz. Die Goldfunde von Szilágy-Somlyó, Denkmäler der Völkerwanderung. Mit 16 Illustrationen im Texte und einer Tafel. (Kilián Frigyes. N.8r. 32 l. ára 80 kr.)

Raff Jules. Verlässlicher Führer der Börse. (Bleier E. nyomdája. 8r. 30 l. ára ?)

Reger Philipp. Hans Sachs. Komische Oper in drei Akten. Nach J. L. F. Deinhardstein's dramatischer Dichtung gleichen Namens frei bearbeitet. Musik von Albert Lortzing. (Nagy-Szeben. Krafft Vilmos. 8r. 32 l. ára ?)

Rosenzweig Hermann. Am Sabbes! Jux-Marsch. Text verfasst und vorgetragen vom Komiker Armin. Für Piano zu 2 Händen. (Rózsavölgyi. 4r. 4 l. ára 75 kr.)

Rosenzweig Hermann. Ugyanaz. Für grosses Orchester. (U. o. 4r. 13 l. ára 1 frt.)

Rudolfi József. Ob es möglich wäre während eines Bühnenbrandes jede Gefahr, unter allen Umständen, sowohl für das Publikum, als auch für das Theater zu beseitigen. (Szeged. Engel Adolf. N.8r. 15 l. ára 50 kr.)

Sammlung geistlicher Lieder zum Gebrauche bei den öffentlichen und häuslichen Gottesverehrungen der Christen. (Brassó. Albert Adolf. 8r. XVI, 548 l. ára 1 frt 20 kr.)

Schiesspulver, Das rauchlose. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 8 l. ára ?)

Schnabl Robert. Bürger, Goethe und Schiller'sche Balladen und Romanzen für den Schulgebrauch erläutert. (Görög, latin és német klassikusok gyűjteménye. 7. füzet. Lauffer Vilmos. 8r. 78 l. ára 30 kr.)

Szirmai Josef, Leopold Klein, Adolf Mayer. Das dritte Schuljahr. Deutsches Lesebuch für die Volksschulen Ungarns. 3. Auflage. (Franklin társulat. 8r. 151 l. ára ?)

Schuller Gustav. Leitfaden der Erdbeschreibung für die untersten Classen der Mittelschulen sowie für Bürger- und Volksschulen. (Nagyszeben. Michaelis Ferencz. 8r. 49 l. ára ?)

Schulpe Georg. Der Prinz. Dramelet. (Pozsony. Szerző. 8r. 16 l. ára ?)

Schulpe Georg. Aphorismen und Aperçus in ungarischer und deutscher Sprache. (Pozsony. Drottloff Rudolf. 8r. 69 l. ára ?)

Schulpe Georg. Aug' um Auge. Ein dramatischer Scherz in einem Aufzuge. (Pozsony. Heckenast utódja. 8r. 23 l. ára 30 kr.)

Schwarz Julius. Kritik der Staatsformen des Aristoteles. Mit einem Anhang, enthaltend die Anfänge einer politischen Literatur bei den Griechen. Vermehrte Ausgabe. (Pallas. N.8r. V. 138 l. ára ?)

Schwarz Ignaz. Zur Geschichte der Medicin in Ungarn. Separat-Abdruck aus der «Ungar. Revue». (Kilián Frigyes. N.8r. 46 l. ára 60 kr.)

Scomparini Caesar. Der Berufsofficier der Jetztzeit. 3. Auflage. (Pozsony. Angermayer Károly. 8r. 72 l. ára 50 kr.)

Silvestre Armand. Allerlei Erheiterndes. Mit Illustrationen. (Grimm Gusztáv. 8r. 147 l. ára 1 frt 50 kr.)

Silvestre Armand. Drollige Einfälle. Mit Illustrationen. Elbeszélések. (Grimm Gusztáv. 8r. 146 l. ára 1 frt 50 kr.)

Silvestre Armand. Unter uns. Erzählungen. (Grimm Gusztáv. 12r. 120 l. ára 90 kr.)

Soppron Ignaz. Monographie von Semlin und Umgebung. Zumeist nach landschriftlichen Quellen. (Zimony. Szerző. N.8r. XXII, 567 l. 6 tábla. ára ?)

Souvenir. Grand Restaurant Reutter Budapest. Guide of Budapest. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 94 l. ára ?)

Spiegelfeld Josef. Auszug aus der Geschichte des kais. und kön. Infanterie-Regiments Freiherr v. Mollinár Nr. 38. (Pesti könyvnyomda részvény-társulat. 8r. 178 l. ára ?)

Sprachlehre, Deutsche. V. Auflage. (Nagyszeben. Krafft W. nyomdája. 8r. 42 l. ára ?)

Statuten des ungarischen Bodenkreditinstitutes. Aus dem Ungarischen übersetzt. (Franklin társulat nyomdája. 8r. 133 l. ára ?)

Szabó L. Deutsches ABC- und Lesebuch für Volksschulen mit ungarischer Unterrichtssprache. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 63 l. ára 12 kr.)

Télly J. B. Meine Erlebnisse in Athen. (Lauffer V. 8r. 141 l. ára 80 kr.)

Traumbuch, Echtes, grösstes, illustriertes persisch-egyptisches, nach alten bewährten chaldäischen und arabisch-türkischen Urkunden vom Jahre 1289. (Müller Ignác. 8r. 180 l. ára 80 kr.)

Unterrichtswesen, Das ungarische, in den Studienjahren 1887—88 und 1888—89. Auszug aus dem XVIII. Jahresbericht des kön. ungarischen Ministers für Kultus und Unterricht. (Egyetemi nyomda. N.8r. 251 l. ára ?)

Verwaltungs-Statuten der Gemeinde Gyertyámos. 1889. Eigenthum und Selbstverlag der Gemeinde. (Nagy-Szt-Miklós. König S. 8r. 45 l. ára ?)

Wald Alexander. Der jüdische Mythos. Eine Studie. 2. vermehrte Auflage. (Pozsony. Drottloff Rudolf. 8r. 32 l. ára 40 kr.)

Wie man in Paris lebt. Aus dem Französischen übersetzt von A. Schwarz. (Grimm Gusztáv. 8r. 106 l. ára 60 kr.)

Witz, Humor, Satire. Ein heiteres Lexicon. 17—19. Lieferung. (Grimm Gusztáv. 8r. 1025—1216 l. Füzetje ára 30 kr.)

Wollanka Josef. Auszug aus dem Schanksteuer-Gesetze vom Jahre 1888 und der betreffenden Vollzugs-Vorschrift zum Gebrauche der Gewerbetreibenden in Kronstadt (offene Gemeinde) nebst einem Anhang über die Einhebung der städtischen Einfuhrs- und Essig-Steuer, so wie Tarife und Belehrungen über die Entrichtung der Schank-, Verzehrungs- und Consum-Steuer mit 13 Stück Berechnungs-Tabellen. Speziell für Kronstädter Verhältnisse zusammengestellt. (Brassó. Alexi nyomdájá. 8r. 49 l. ára ?)

Wosinsky Mauritius. Das prähistorische Schanzwerk von Lengyel, seine Erbauer und Bewohner. 2. Heft. Mit 23 Tafeln Abbildungen. (Kilián Frigyes. N.8r. 221 l. ára ?)

Ziltz Moritz. Glaubenslehre für die unteren Klassen der israelitischen Volksschulen. 5. Auflage. (Franklin-társulat. 8r. 48 l. ára 25 kr.)

Zola Émile. Die Bestie im Menschen. (La bête humaine) Roman. Einzig autorisirte Uebersetzung von Alfred Ruhemann. (Grimm Gusztáv. 8r. 394 l. ára 3 frt.)

Zola Émile. Der Wunsch einer Verstorbenen. (La voeu d'une morte.) Roman. Uebersetzt von Ludwig Wechsler. (Grimm Gusztáv. 8r. 157 l. ára 1 frt 20 kr.)

Zola Émile. Se. Exc. Eugen Rougon. (Son Exc. Eugen Rougon.) Roman. Aus dem Französischen übersetzt von Oscar Schwarz. (Grimm Gusztáv. K.8r. 292 l. ára 1 frt 50 kr.)

Zola Émile. Die Geheimnisse von Marseille. (Les mystères de Marseille.) Roman. Aus dem Französischen übersetzt von Oscar Schwarz. (Grimm Gusztáv. K.8r. IV. 220 l. ára 2 frt 40 kr.)

Zola Émile. Mutter Erde. (La terre.) Roman. Einzig autorisirte Uebersetzung von Armin Schwarz. 2. Auflage. (Grimm Gusztáv. 8r. 514 l. ára 1 frt 80 kr.)

Zola Émile. Liebesblätter. (Une page d'amour.) Aus dem Französischen übersetzt von Oscar Schwarz. (Grimm Gusztáv. 8r. 208 l. ára 1 frt 20 kr.)

Zola Émile. Das Glück der Familie Rougon. (La fortune des Rougon.)

Aus dem Französischen übersetzt von Oscar Schwarz. (Grimm Gusztáv. 8r. 195 l. ára 1 frt 20 kr.)

Zola Émile. Die Eroberung von Plassans. (La conquête de Plassans.) Roman. Aus dem Französischen übersetzt von Oscar Schwarz. (Grimm Gusztáv. K.8r. 306 l. ára 1 frt 50 kr.)

Zola Émile. Madeleine Féral. Roman. Aus dem Französischen von Oscar Schwarz. (Grimm Gusztáv. K.8r. 263 l. ára 1 frt 50 kr.)

Zola Émile. Der Bauch von Paris. (Leventre de Paris.) Roman. Aus dem Französischen übersetzt von Oscar Schwarz. (Grimm Gusztáv. 8r. 222 l. ára 1 frt 20 kr.)

Zonentarif. Der, in Ungarn. Le Tarif par Zones on Hongrie (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 32 l. ára ?)

Andráscsik Joannes. Šenk palenčení. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 48 l. ára 10 kr.)

Bachat Daniel. Nábožné kázani při smutečné slavnosti k památce zesnulého ew. biskupa bánského dra Gustáva Szeberényiho w XVI. neděli trojičnou držel w chrámě cirkwe ew. slowenské budapešťanské. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 11 l. ára ?)

Beňovský M. Popoluška. Zabavná rozprávočka pre dobré dielky, ktorú po slovensky rozpráva. S krásnymi obrázkami opatril Henrik Offterdinger. (N.-Szombat. Horovitz A. 8r. ára 50 kr.)

Bežo Ján. Sirota. Dl'a J. M. B. spisal a svojim urákladom vydal. (Knížnica Zábavného. 1. Szenicz. Bežo János. 54 l. ára ?)

Bežo Ján. Perly pre našu remeselnícku mládež. (Knížnica zábavného. 2. Szenicz. Bežo János. 33 l. ára ?)

Bielek A. Na vysokých horách. (Knížnica zábavného. 4. Szenicz. Bežo János. 23 l. ára ?)

Bleszkány Frán. Hora Kalwárska Modlitby ranné i večerné. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 262 l. ára ?)

Bleszkány Frán. Štepná záhradka, w ktorej nachádzajú sa dojmavé a nábožné modlitby etc. pre katolícký ľud. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 443 l. ára ?)

Borovszky Leonard. Nová duchovná manna to jest modlitebná a spevaca knižka pre kresťansko katolíckú mládež. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 372 l. ára ?)

Cithara sanctorum. Pjsně duchownj, při výročnjch slavnostech a památkách, vydané od Gifjka Tranowského. Wydánj nowé. (Szenicz. Bežo János nyomdája. 8r. 1367, 155 két hasábos l. ára 1 frt.)

Czambel S. Slovenský pravopis. Historicko kritický nakres. (Hornyánszky Viktor. N.8r. XI, 272 l. ára 1 frt 20 kr.)

Gyórfy Ján. Počtovnica pre V. a VI. triedu ľudových škôl. III. časť. (Esztergom. Buzárovits G. 8r. ára 10 kr.)

Hviezdoslav. Ežo Vlkolinsky. Baseň. Otisk zo Slovenských Pohl'adov. (Turócz-Szt.-Márton. 8r. 141 l. ára ?)

Huck E. Príprava k prvej sv. zповedi v hotových katechesách. S privolením pôvodcovým dl'a III. vydania poslovenčil Fr. Richard Osvald.

Knižnice katehetskej č. I. (Szakolcza. Skarniczl József nyomdája. 8r. 115 l. ára ?)

Hurban-Vajansky, Svet. Verše. (Turócz-Szt.-Márton. Részvény-társ. nyomda. 8r. 129 l. ára 60 kr.)

Janoška Jur. Kto má vývodit v školách našich? Reč ktorú pri posviacke novej školskej budovy cirkve evanj. dolnokubinskej dňa 12. októbra roku 1890. (Rózsahegy. Alsókubini egyház. 8r. 14 l. ára ?)

«Ježiš moja žiadosť,» modlitebna kniha s malým spevníkom pre každého katolíckeho kresťana. S 3 krásnymi obrázkami. (Turócz-Szt.-Márton. Tót részvénytárs. 8r. 408 l. ára 1 frt.)

Knižnica zábavného a užitočného čítania. Usporiaduje a vydáva Ján Bežo. Sošit 1—6. (L. Jan Bežo, A. E. Timku, A. Bielek, A. Skultety.)

Knižica katehetska. Sbíerka praktický spisov povodných i preložených. Vydáva Fr. Richard Oswald. C. T. Priprava k prvej sv. zповedi v. hotových katechetách. Napísal E. Huck. S privolením pôvodcovým dl'a tretieho vydania poslovenčil Fr. Richard Oswald. (Tepla. Oswald Richard. 8r. 116 l. ára 80 kr.)

Luther Mart. Křestánský ewangelický a w. katechismus podle menssijho katechismu Dra M. L.-a s pripravau ke konfirmacj, pro menssij i wětssj mládež ewangelickau. Wypracował Karel Braxatoris. Nowé ponaprawené wydánj. (Franklin-társulat. 8r. 127 l. ára ?)

Matzenauer-Benyovszky F. O. Anthologia z poetickéj literatúry nemeckej. Sostavil a poslovenčil. Diel T. (N.-Szombat. Szerző. 8r. 498 l. ára 2 frt.)

Mezey Františka X. Kázeň, povedaná pri príležitosti novovymal'ovaného a okrášleného chrámu farského v Skalici dňa 20. augusta 1890. (Szakolcza. Skarniczl József nyomdája. 8r. 12 l. ára ?)

Modlitby, Nábožné, pred a po mssi swaté. (Szakolcza. Skarniczl József nyomdája. 8r. 31 l. ára ?)

Novák Pavol S. Dejepis cirkve křestanskej. Na základe mnohých pre stredné školy napísal. (A.-Kubin. Szerző. 8r. ára ?)

Pořádek swaté Passie, jako w neděli Kwětnau, we Weliký Pátek, w cirkwí ew. slowenské w Presspurku, každoročně před oltářem étěná býwá. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 80 l. ára ?)

Sasinek Franko W. Wzdechy katolíckého křestana k Bohu a swätým i swäticiam Jeho. 3. rozmnožené vydanie. (Turócz-Szt.-Márton. Tót részvénytárs. 16r. 336 l. ára ?)

Sebesztha Károly. Uhorská mluvnica pre nižšie triedy elementarných skol. Magyar nyelvtan az elemi iskolák alsó osztályai számára. (Méhner Vilmos. 8r. 34 l. ára ?)

Skultety Aug. Hor. Pamäti slov. ev. a v. gymnasia a snim. spojeného učiteľského semeniska vo Vel'kej Revúci. Na základe hodnoverních listín pomocou priateľ'ov usporiadal, sostavil a vydal. (Rózsahegy. Szerző. 8r. 270 l. ára 2 frt 15 kr.)

Skultety A. Lomidrewo. (Knižnica zábavného. 5. Szenicz. Bežo János. 27 l. ára ?)

Slabikář, a první čítanka pro školy evanjelické a v. Sesté vydání. (Turócz-Szt-Márton. Részvény-könyvnyomda. 8r. 96 l. ára ?)

Szabó L. Praktický maďar. Navod k naučeniu maďarsky reči pre školy, 1 ak aj ku samovyučovaniu. (N.-Szombat. Horovitz A. 8r. 146 l. ára 40 kr.)

Timku A. E. Hadi ostrov na čiernom mori. (Knižnica zábavného. 3. Szenicz. Bežo János. 47 l. ára ?)

Timku A. E. Čarodejný bozk. Poviestka za starých časov. Pre dospelú mládež preložil. (Knižnica zábavného a užitočného čítania. 6. Szenicz. Bežo János. 8r. 31 l. ára ?)

Veselsky Pavel. Krátky prirodopis. Pre pospolité školy. (Pitvaros. Szerző. 8r. 23 l. ára ?)

Wagner Ján. A. Nebo a zem. Populárna astronomia. S mnohými zväčša sasným pôvodnom kreslenými obrázkami a jednou prílohou. (Rózsahegy. Salva Károly. 8r. 114 l. ára 90 kr.)

Zátorecký A. P. Vinšovník a pre domácu i školskú potrebu. II. vydanie. (Rózsahegy. Salva Károly nyomdája. 8r. 106 l. ára ?)

Zay Albert Gr. Koho máme vyvoliť za biskupa? (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 21 l. ára ?)

Zaymus Gábor. Veniec katolíckych cirkevných piesní, ktoré dľa obsahu, básnickej ustrojenosti a nápevu prepracoval a zúčastky novo složil. Obstaral Fr. Tagányi. 2. vydanie. (Turócz-Szent-Márton. Tót részvény-nyomda. 8r. 132 l. ára 16 kr.)

Zoch Iván. Malý herec. Päť povodných i preložených veselohier pre mládež. Via nočný darok pre dobré deti. Veselohry Svevoľny Janko, Zlata retiazka, Vyklalo sa šidlo z vreca, Skriepnik, Loktibrada. (Nagyszombat. Horovitz A. K. 8r. ára 30 kr.)

Besjeda koju je govorio Manojlo Grbić profesor u G. Karlovczu kad je dne 19. novembra 1889. u ime visokopres veštenog episkopa Teofana, blagoslovio obnovljenu crkvu sv. Jovana u manastiru Gomirju. Prestampano iz Glasa Istine 1890. (Ujvidék. Pajevics nyomdája. 8r. 32 l. ára ?)

Bračna pravila. (Ujvidék. Popovics M. 8r. 25 l. ára 20 kr.)

Danilovac. Srpski sveštenik u karlovačkoj mitropolji. (Popovics testv. 8r. 96 l. ára 65 kr.)

Konjović S. Ruža. (Ujvidék. Popovics M. 8r. 84 l. ára 10 kr.)

Leko. Pleme budisavljevića u Gornjoj krajini. (Ujvidék. Pajevits Arzén nyomdája. 8r. 171 l. ára ?)

Madač Imro. Čovečkova tragedija. Preveo Jovanović. (Ujvidék. Pajevics Arzén. 8r. 179 l. ára 1 ft 50 kr.)

Michailovics Risto. Iz prošlosti Vukovara obzirom na tamošnje srbe. Prestampano iz «Javora» za god. 1890, (Ujvidék. Pajevics Arzén nyomdája. 8r. 77 l. ára ?)

Pisma za ljubavnike u svakovrstnom obliku. (Ujvidék. Popovics M. 8r. 120 l. ára 60 kr.)

Popovits Stevan V. Georgije Brankovits archiepiskop Karlovački, mitropolit i patrijarch srpski. (Ujvidék. Pajević Arse nyomdája. 8r. 25 l. ára 20 kr.)

Poslovník srpskog narodnocrkvenog sabora. (Ujvidék. Pajevics Arzén nyomdája. 8r. 12 l. ára ?)

Privremeni brodarstveni red za rieke, kanale i jezera. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 78 l. ára ?)

Proračun troškova na potrebe crkvenich i prosvetnich czelji svih srpskih narodno-crkvenich fondova i fundacija i prihoda i raschoda srpskich pravoslavnich manastira za godinu 1890. (Ujvidék. Pajevics Arzén nyomdája. 2r. 27 l. ára ?)

Savits Milan. U Fruškoj Gori Dve pripovetke. (Ujvidék. Pajevits Arzén nyomdája. 8r. 72 l. ára 25 kr.)

Sobajits Maksim M. Osveta kosovska. Junačke pjesme srpske. II. izdanje. (Ujvidék. Pajevits Arzén nyomdája. 8r. 272 l. ára 1 frt.)

Suze za Milanom, premilim sinom Nikole Gy. Vukičevića, koji se u czvetu mladosti svoje u 24 god. života svoga na veliku žalost svojich roditelja 13. Maja 1889. godine u večnost preselio. (Zombor. Bittermann Nándor nyomdája. 8r. 94 l. ára ?)

Szigligeti E. Ciganin. Pozorištna igra u tri čina. (Ujvidék. Popovics M. 8r. 75 l. ára 30 kr.)

Uredba o rukovanju sa manastirskim dobrima i dotacciji manastir. sveštenstva. (Ujvidék. Pajevics Arzén nyomdája. 2r. 5 l. ára ?)

Uredba o jerarchijskom fondu. (Ujvidék. Pajevics Arzén nyomdája. 2r. 4 l. ára ?)

Uredba o srpskom narodnocrkvenom školskom savetu. (Ujvidék. Pajevics Arzén nyomdája. 2r. 5 l. ára ?)

Vilčinski A. Rad i svojina. (Ujvidék. Popovics M. 8r. 66 l. ára 10 kr.)

Vrhovacz Rad. Još jedna o živanovićevu Braniču na referat i odgovor G. Ljub. Stojanovića. Prestampano iz «Javora». (Ujvidék. Pajevics Arzén nyomdája. 8r. 68 l. ára ?)

Vukičević. Pogled na načelne osnove naše narodne crkvene avtonomje. (Ujvidék. Popovics tertvérek. 8r. 100 l. ára 50 kr.)

Aesop. Ezope basne, za mladež priredio I. Filipović. (Zágráb. Hartman Lipót. K.8r. 84 l. ára 40 kr.)

Babić Ljuba. Maričon. Pripovi est. (Zágráb. Részvény-könyvkereskedés. 8r. 87 l. ára 30 kr.)

Basariček Stjepan. Čitanka za više pučke škole. Knjiga II. Zagreb, 1890. Lav. Hartman. (Zágráb. Hartman L. 8r. 236 l. ára 1 frt.)

Bauer G. Kako se njeguju i uzdržavaju zubi i usta. (Zágráb. Hartman Lipót. K.4r. 32 l. ára 50 kr.)

Becić Ferdo. Persa žalostna igra u pet čina. (Zágráb. Hartman L. 8r. 124 l. ára 80 kr.)

Bošković. Osman Ivana Gungulića. (Zimony. Karamat I. K.4r. 248 l. ára 2 frt 40 kr.)

Bošković. Ugyanaz. 8r. 300 l. ára 3 frt 60 kr.)

Bouvier Ch. Nagrada ljubavi. (Zágráb. Hartman Lipót. 8r. 48 l. ára 15 kr.)

- Bresztyenszky S.** Izraeliáni i vršenje patronatskoga prava (Zágráb. Részvény-könyvkereskedés. 8r. 27 l. ára 15 kr.)
- Burgstein.** Botanika za više razrede srednjih škola. Preveo M. Kispatic. (Zágráb. Auer R. F. 8r. 172 l. ára 1 frt.)
- Carić Juraj.** Nautika. Geodetični dio. (Zágráb. Hartman L. 8r. 136 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Carić Juraj.** Elementi matematične geografije. (Zágráb. Hartman L. 8r. 94 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Csiki Gergely.** Krunica. (Zágráb. Hartman L. 8r. 54 l. ára 15 kr.)
- Cuvaj Ante.** Račanica za opetovne i produžne škole. (Zágráb. Hartman Lipót. 8r. 250 l. ára 90 kr.)
- Devčić Ivan.** Uzdarje dobroj djeci Svezak 1. 2. (Zágráb. Hartman L. 8r. 1—61 l. egy füzet ára 20 kr.)
- Doić V.** Pouka u pčelarstvu. (Zágráb. Hartman L. K.8r. 71 l. ára 35 kr.)
- Ettinger Jos.** Šumko grmlje i drvéce u Hrvatskoj i Slavoniji. (Zágráb. Részvény-könyvkereskedés. N.8r. 194 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Folnegović.** Odziv na poruku iz Beča. (Zágráb. Scholz és Kralj. 8r. 40 l. ára 20 kr.)
- Gavarzi A. F.** Spanjolska grammatika. (Zágráb. Hartman L. 8r. 170 l. ára 1 frt.)
- Gjivanović.** O kužnim bolestina. (Zágráb. Hartman L. 8r. 118 l. ára 50 kr.)
- Goethe W.** Armin i Doroteja. Pjesan, preves V. Vežić. (Zágráb. Részvény-könyvkereskedés. K.8r. 114 l. ára 40 kr.)
- Handl.** Fizika za više razrede srednjih škola, Preveo J. Složir. (Zágráb. Auer R. F. 8r. 324 l. ára 2 frt.)
- Harambašić Aug.** Božićnice «Hrvatske» god. 1889. (Zágráb. Hartman Lipót. 8r. 120 l. ára 30 kr.)
- Harambašić August.** Pjesničke pripoviesti. (Zágráb. Hartman L. 8r. 166 l. ára 50 kr.)
- Heffele.** Opančar i opančarija. (Zágráb. Részvény-könyvkereskedés. 8r. 78 l. ára 30 kr.)
- Henry M.** Lažny grof. (Zágráb. Hartman L. 8r. 78 l. ára 15 kr.)
- Hoffmann Fr.** Radiši bog pomaže. (Zágráb. Hartman L. 12r. 112 l. ára 50 kr.)
- Hoffmann Fr.** Osvete je moja. (Zágráb. Hartman Lipót. 12r. 56 l. ára 40 kr.)
- Izvadak** iz vaffen inštrukcije za infanteriju i jägere. (Zágráb. Hartman Lipót. 8r. 28 l. ára 20 kr.)
- Janeček G.** Obća teoretička i fizikalna lučba. Knjiga I. Tvar i atomistički nazor o njezinom sustavu. (Zágráb. Suppan F. N.8r. 144 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Jókai Mór.** Bjugunac. (Zágráb. Hartman L. 8r. 64 l. ára 15 kr.)
- Kazneni zakon** od 27. svibnja 1852. uredio S. Kranjčić i A. Rušnov. (Zágráb. Hartman L. 8r. 158 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Kažotić M.** Miljenko i Dobrila. Historički roman pripovieda B. Matijaca. (Zágráb. Hartman L. 8r. 172 l. ára 45 kr.)

Kišpatic M. Iz bilinzkog svieta. (Zágráb. Hartman L. 8r. 255 l. ára 2 frt 50 kr.)

Klaić N. Hrvati i hrvatska. I. Ime hrvat u historiji slavenskih naroda. (Zágráb. Részvény-könyvkereskedés. 8r. 65 l. ára 40 kr.)

Kokotović Nikola. Novi uzorlistar i kućni savjetik. (Zágráb. Hartman Lipót. 8r. 288 l. ára 1 frt 50 kr.)

Korolenko V. U zločestom društvu. (Zágráb. Hartman L. 8r. 80 l. ára 30 kr.)

Korzemowski J. Zločin i kazna. (Zágráb. Hartman Lipót. 8r. 43 l. ára 15 kr.)

Koturić Radovan. Plamenovi Pjesme. (Zágráb. Hartman L. K.4r. 52 l. ára 15 kr.)

Kuhač. Slavjanski i slavenska glasba. (Zágráb. Scholz és Kralj. 8r. 56 l. ára 20 kr.)

Kumičić Evgemj. Tri mučenice. Sadržaj: Saveznice, Neobični ljudi, Ubilo gavino. (Zágráb. Hartman L. 8r. 150 l. ára 45 kr.)

Kumičić E. Otrovana srca. (Zágráb. Hartman L. K.8r. 175 l. ára 45 kr.)

Kumičić E. Teodora. (Zágráb. Hartman L. 8r. 211 l. ára 75 kr.)

Ljubić Sime. Popis arkeologičkoga odjela nar. zem. muzeja u Zagrebu. Odsjek II. svezak 1. (Zágráb. Hartman L. N.8r. 500 l. ára 2 frt.)

Lobmayer A. Skola i zdravlje djece. (Zágráb. Hartman L. 8r. 25 l. ára 20 kr.)

Lobmayer A. O sušici. (Zágráb. Hartman L. 8r. 20 l. ára 20 kr.)

Locke I. Njekoje misli ob uzgoju. Preveo Ivan Sirola. (Zengg. Luster H. 8r. 260 l. ára 1 frt 50 kr.)

Machulka T. Pjesmarica za školsku mladež. Stupanj IV. (Zágráb. Hartman L. 8r. ára 30 kr.)

Marek J. Organska kemija ili kemija ugljikovih spojeva. (Zágráb. Hartman L. 8r. 168 l. ára 1 frt 30 kr.)

Maretić T. Slaveni u davnini. (Zágráb. Hartman L. 8r. 256 l. ára 1 frt 60 kr.)

Maretić T. Hrvatska čitanka za II. razred srednjih učilišta. (Zágráb. Hartman L. 8r. 240 l. ára 55 kr.)

Martinović G. Giovanni Fiamin. (Zágráb. Hartman Lipót. 8r. 20 l. ára 25 kr.)

Matić M. A. Amerikanska vinova loza i kakovu zemlju vole američanske loze. (Zágráb. Hartman L. 8r. 56 l. ára 30 kr.)

Maupassant Guy de. Braća. (Pierre i Jean.) Preveo E. Petrović. (Zágráb. Auer R. F. K.8r. 140 l. ára 60 kr.)

Mauzy M. F. Fizikalni zemljopis. Pred. K. J. Stefanić. (Zágráb. Részvény-könyvkereskedés. 8r. 122 l. ára 60 kr.)

Milaš. Pravoslavno crkveno pravo. (Zágráb. Hartman L. 8r. 653 l. ára 5 forint.)

Mordovcev. Ljubav spasiteljica. (Zágráb. Hartman L. 8r. 60 l. ára 15 kr.)

Naputak ob oružja za kr. ugar. domobransko pješništvo. (Zágráb. Hartman L. 8r. 112 l. ára 60 kr.)

Naputak za obrazovanje kral. ugar. domobranskih pješačkih jedno-godišnjih dobrovoljaca. (Zágráb. Hartman L. 8r. 43 l. ára 30 kr.)

Naputak za uporabu pješačke lopatice. (Zágráb. Hartman L. 8r. 38 l. ára 15 kr.)

Naučne osnove za vise i niže pučke škola u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. (Zágráb. Hartman L. 4r. 127 l. ára 40 kr.)

Novak V. Podgorske pripoviesti. (Zágráb. Hartman L. 8r. 122 l. ára 50 kr.)

Obrambeni zakon i na provedbu istoga odnoseći se naputak. Dio I. (Zágráb. Hartman L. N.8r. 320 l. ára 1 frt 50 kr.)

Ohnet G. Jadi tetke Uršule. (Zágráb. Hartman L. 8r. 60 l. ára 15 kr.)

Petrović I. Pripoviedke iz staroga zavjeta. (Zágráb. Hartman L. 8r. 103 l. ára 30 kr.)

Pjesmarica, Nova hrvatska. (Zágráb. Hartman L. 12r. 223 l. ára 15 kr.)

Pola E. Zagonetua umorstva. (Zágráb. Hartman Lipót. 8r. 44 l. ára 15 kr.)

Popis viših i nizih, javnih i privatnih pučkih i strukovnih škola u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji te na istih službujućeg učiteljskog osoblja s berevi postarom i novom školskom zakonu prema faktičnom stanju početkom god 1890. (Zágráb. Hartman L. 4r. 48 l. ára 50 kr.)

Popović. Serafin Perović, njegovo posvećenje i prva kanonička vizi-tacija svoje eparhije. (Zágráb. Hartman L. 8r. 118 l. ára 50 kr.)

Rabar J. Povjest carstva rimskoga. Dio drugi. (Zágráb. Hartman L. 8r. 376 l. ára 2 frt.)

Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 100—101. (Zágráb. Hartman L. 8r. 228, 225 l. egy kötet ára 1 frt 50 kr.)

Rambaud A. Proviest rusije od početka do danas prevodi dr. P. Tomić. 1. 2. (Zágráb. Suppan F. N.8r. füzetje 50 kr.)

Rorauer Julio. Naši ljudi. Drama u četiri čina. (Zágráb. Hartman L. 8r. 65 l. ára 50 kr.)

Rusnov Adolf. Tumač obćemu austrijskomu građanskomu zakoniku. Svezak III. §. 819 do 928. (Zágráb. Hartman L. N.8r. 257—384 l. ára 80 kr.)

Ružica garička i drveni križ. (Zágráb. Hartman L. 8r. 200 l. ára 25 kr.)

Sebišanović Gj. Ichtijološke refleksije. (Zágráb. Hartman L. 8r. 80 l. ára 50 kr.)

Seemann O. Mythologija grka i rimljana. (Zágráb. Részvény-könyv-kereskédés. 8r. 262 l. ára 1 frt 60 kr.)

Selak Fr. U ženskom družtvu. (Zágráb. Scholz és Kralj. 8r. 163 l. ára 1 frt.)

Selak N. Oči i zdravlje školske djece. Svezak 1. (Zágráb. Hartman L. 8r. 16 l. ára 20 kr.)

Selak N. Prvi korak, da se umanji broj sliepih. (Zágráb. Hartman L. 8r. 15 l. ára 20 kr.)

Senoa. Sabrane pripoviesti. Svezak II. Zlatarevo zlato. (Zágráb. Hartman L. 8r. 268 l. ára 1 frt 20 kr.)

Simić Nikola. Pučka prosvjeta. (Zágráb. Hartman Lipót. 8r. 190 l. ára 60 kr.)

Smid Kr. Ruzica okićka i Janješce. (Zágráb. Hartman Lipót. 4r. ára 1 frt.)

Smid Kr. Ružica Okićka. (Zágráb. Hartman L. 12r. 199 l. ára 30 kr.)

Smid Kr. Janješce. (Zágráb. Hartman L. 12r. 60 l. ára 20 kr.)

Smid Kr. Radvica i zločesti Ivica. (Zágráb. Hartman L. 12r. 71 l. ára 40 kr.)

Smid Kr. Božidar. (Zágráb. Hartman L. 12r. 57 l. ára 40 kr.)

Srbinić M. Slava srpskoj Ateni. (Zágráb. Hartman L. 8r. 163 l. ára 40 kr.)

Starine. Na sviet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti knjiga. XXII. (Zágráb. Hartman L. N.8r. 240 l. ára 2 frt.)

Sundečić Jovan. Brat Marko i sestra Jeka, istinit dogodjaj. (Zágráb. Részvény-könyvkereskedés. 8r. 39 l. ára 30 kr.)

Sundečić Jovan, Izabrane pjesme. (Zágráb. Hartman L. 8r. 170 l. ára 2 frt.)

Tolstoj L. Kreutzerova sonata. Preveo M. Herzog. (Zágráb. Scholz és Kralj. K.8r. 104 l. ára 80 kr.)

Trnski J. Ana Lovičeva. (Zágráb. Részvény-könyvkereskedés. 8r. 104 l. ára 50 kr.)

Truhelka C. Bosančica. Prinos bosanskoj paleografiji. (Zágráb. Hartman L. N.8r. 20 l. ára 50 kr.)

Umlauft. Zemljopis. Tečaj I. II. (Zágráb. Hartman L. 8r. 62, 241 l. ára 30, 70 kr.)

Uspomena na vokalne koncerte priredjene dne 30 svibuja i 2 lipuja 1890 u nar. zemaljskom glashenom zavodu u Zagrebu. (Zágráb. Hartman L. 8r. 23 l. ára 25 kr.)

Valjavec M. K. Narodne pripovjesti u Varaždinu i okolici. (Zágráb. Részvény-könyvkereskedés. 8r. 315 l. ára 1 frt.)

Veé H. Slozenje zemljišta. (Károlyváros. Sagan J. 8r. 20 l. ára 25 kr.)

Verne Jules. Put k središtu zemlje. (Zágráb. Hartman L. 8r. 260 l. ára 60 kr.)

Vincent R. Uzmirazije žene Hajder-Efendije. Odkuda potiče gatanje karata. Ukroćeni general. (Zágráb. Hartman L. 8r. 50 l. ára 25 kr.)

Vitanović Jos. Vježbe u hrvatskom slogu. (Zágráb. Részvény-könyvkeres. 8r. 148 l. ára 80 kr.)

Vježbovnik za kr. ug. domobransko pjesačtvo. (Zágráb. Hartman L. 8r. 290 l. ára 60 kr.)

Vježbovnik za kr. ug. domobransko konjaničtvo. (Zágráb. Hartman L. K.4r. 326 l. ára 70 kr.)

Vladić O. J. Trideset i jedan dan pred presvetim sakramentom. (Zágráb. Részv. könyvkeres. 12r. 320 l. ára 28 kr.)

Vojnović Ivo. Psyche. Komedia u tri čina. (Zágráb. Hartman L. 8r. 131 l. ára 50 kr.)

Vusio E. M. Poljodjelski katekizam. (Zágráb. Hartman L. 8r. 128 l. ára 20 kr.)

Zbirka, Uredovna. naredabah i propisa uprave unutarne. Knjiga I. (Zágráb. Hartman L. N8r. 485 l. ára 1 frt 20 kr.)

Zoch B. J. Kratak nacrt poviesti matematike i fizike. (Zágráb. Hartman L. 8r. 60 l. ára 50 kr.)

Abecedar saü äntäya carte de cetire pentru copiiü si copilele din anul 1-üi de školä intocmit de mai multü prietini äü školei. Editia II. (Brassó. Ciurcu Miklós. 8r. 79 l. ára 20 kr.)

Alexandria saü viaüa, faptele si întemplerile lui Alexandru cel mare Macedon. (Brassó. Ciurcu Miklós. 8r. 144 l. ára 30 kr.)

Alexi Theochar. Vistavoiul Marcu. Comedie in 3 acte. (Brassó. Alexi nyomdäja. 8r. 38 l. ára 20 kr.)

Baritüu Georgie. Parti alese din Istoriä Transilvaniei pe doue sute de ani din urma. Volumu II. (Nagyszeben. Szerzö. 8r. XVI, 800 l. ára 4 frt 50 kr.)

Blasiu S. Diu regulamentul de exercitiu pentru trupele pedestu ces si registi. Editia a treia a regulamentului din anul 1874. (N.-Szeben. Krafft V. 12r. 44 l. ára 30 kr.)

Broju Joan. Primatul papal si infalibilitatea papei. Un rüspuns. (Nagy-Szeben. Érseki nyomda. 8r. 38 l. ára ?)

Carte de felicitäri la felurite ocaasiunü etc. (Brassó. Ciurcu Miklós nyomdäja. 8r. 54 l. ára 15 kr.)

Comsa. Präsirea pomilor. (Nagy-Szeben. Részvénynyomda. 8r. 16 l. ára 12 kr.)

Dariu Jón. Gramatica limbei romänesci. Cursul I. pentru anul al 3-lea si al 4-lea de školä. Editia II. (Brassó. Ciurcu Miklós. 8r. 80 l. ára ?)

Daul Tivadar. Colindi si cantece poporali. Culese de Teodoru Daulu. (Arad. Egyházmegyei nyomda. 8r. 80 l. ára 25 kr.)

Esop. Viaüa si fabulele prea întelop tului E. Editie noiä revädutä. (Brassó. Ciurcu Miklós. 12r. 128 l. ára 30 kr.)

Foi comemorative pentru regimentul de infanterie c. si r. mare duce Frideric Wilhelm de Mecklenburg-Strelitz Nr. 31. (Nagyszebeni részvénynyomda. 8r. 29 l. ára ?)

Fratesiu Toma. O aducere aminte de diua 30 novembre ap. Andrei I. in memoria aeppu Andrei baron de Säguna. (Brassó. Alexi nyomdäja. 8r. 12 l. ára ?)

Genoveva s äü învingerea nevinovätiei. (Brassó. Ciurcu Miklós 8r. 151 l. ára 30 kr.)

Georgescu Jón. Curs practic de economie pentru školele poporale etc. Editiunea a II-a. (Brassó. Ciurcu Miklós. 8r. 73 l. ára 25 kr.)

Ilasievici Ipolit. Curs metode de istoria naturalä pentru školele poporale. Editiunea II. (Brassó. Ciurcu Miklós. 8r. 75 l. ára 30 kr.)

Invetiatura crestinésca seau catechismu de midilocu pentru tinerimea gr. catolica. Ed. VI. (Szamosujvár. Egyházmegyei nyomda. 8r. 88 l. ára 20 kr.)

Ivan N. Copilul de suflet. O căsătorie la țară. Schițe din viața criminală. (Brassó. Ciurcu Miklós. 8r. 52 l. ára 10 kr.)

Legendariu sau carte de cetitu pentru scóele romanesce populare de confesiunea greco-cat. din dieceșa Gherlei. (Szamosújvár. Egyházm. nyomda. 8r. 136 l. ára 30 kr.)

Mangold Lodovic. Istoria Ungariei pentru clasele secundare inferioare, scóele pedagogice si civile. In Românesce de Vasile Goldis. (Brassó. Ciurgu Miklós. 8r. 153 l. képekkel, ára 80 kr.)

Manuducere, la afacerile invetiamentului poporan. (Arad. Egyházmegyei nyomda. N.8r IV, 97 l. ára ?)

Monahul Gedeon Cuvânt pentru sfânta si marea Duminecă a Pastilor pentru Josif cel din Arimaffea etc. (Brassó. Alexi nyomdája. 8r. 22 l. ára ?)

Munteanu Solomonu. Abecedariu pentru scoleloru poporale. Editiunea a IX. (Balázsfalva. Görög-kath. papnevelde nyomdája. 8r. 79 l. ára 20 kr.)

Pixis G. J. Sărbătórea juniloru la paști obiceiul particularu alu românilor die Schein, Brașov. (Brassó. Muresianu A. nyomdája. 8r. 38 l. ára ?)

Poesü germane, traduse de Constantin Morariu. (Szamosújvár. «Aurora» nyomda. 8r. 118 l. ára ?)

Popea Joan. Carte de cetire pentru gimnasiü, scóle reale, comerciale, pedagogice etc. Tom. I. Edit. II. (Brassó. Ciurcu Miklós. 8r. 235 l. ára ?)

Popu Gavril. Predice populari pre Dominece si serbatori, ocazionali si pentru morti. Tomulu alu IV-le. (Balázsfalva. Szamosújvár. «Aurora»-nyomda. 8r. 128 l. ára ?)

Protocolul despre sedintiele sinodului eparchiale din dieceșa romana grecoorientala a Aradului. Tienute in anul 1890. (Arad. Egyházmegyei nyomda. 8r. 82, IV l. ára ?)

Raportul camerei comerciale și industriale din Brașov despre situațiunea economică din districtul ei in anul 1889. (Brassó. Kereskedelmi Kamara. 8r. XVI, 137 l. ára ?)

Roth Samuilü. Elemente de Botanică pentru clasele superioare ale scólelorü medie. Tradusë de Alesandru Uilacanü. (Balázsfalva. Göröghatholikus érseki papnevelde nyomdája. 8r. 231 l. ára 1 frt 20 kr.)

Roth Samuilü. Elemente de mineralogiă, petrografiă și geologiă pentru a IV-a clasë gimnasială. Tradusë de Alesandru Uilacanü. (Balázsfalva. Göröghath. érseki papnevelde nyomdája. 8r. 200 l. egy rajztáblával, ára 1 frt 20 kr.)

Stezar Constantin si Eugen Brote. Pro veritate. Lămuriri. (Nagy-szebeni részvénytynyomda. 8r. 64 l. ára ?)

Triodu care cuprinde tóta rënduiei'a din sântele Paresemi. Editiunea antăca cu litere latine revedinta dupa originalulu grecescu. (Balázsfalva. Érseki papneveldei nyomda. 2r. 476 l. ára ?)

Ucenescu George. Sonorul saü frumos răsunătoarele plânso-cânturi ale inmormântariü domnului nostru Jisus Cristos etc. VII. tipărire. (Brassó. Zeidner H. 8r. 20 l. ára 12 kr.)

Ábel Eugenius. Scholia recentia in Pindari epinicia. Pars prior. (Akademia. 8r. VI, 480 l. ára 4 frt 50 kr.)

Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum in usum scholarum

edita curante Aemilio Thewrewk de Ponor. M. Tullius Ciceronis de finibus bonorum et malorum Libri Quinque. Edit Geyza Némethy. (Lampel Róbert. 8r. 176 l. ára 60 kr.)

Historia lugubris versibus exarata infelicium praefectorum vinearum Sabariensium ab anno 1829 usque ad praesentem diem. A szegén szombatheli hegy mestereknek siralmas versezetes historiája. (Szombathel. Siess Antal. 8r. 15 l. ára ?)

Mally Joannes. Historia sacra antiqui testamenti cum introductione in ejusdem testamenti libros sacros. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. N.8r. 293, V l. ára 1 frt 80 kr.)

Mikita Alexander. Institutiones de ss. patribus. In usum scholasticum juventutis lycei regio-episcopalis Ungvarensis. (Ungvár. Id. Fésűs József nyomdája. 8r. 166 l. ára 1 frt 20 kr.)

Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium. Volumen XX. Acta historiam confinii militaris croatici illustrantia. Tom. III. (Zágráb. Hartman L. N.8r. 519 l. ára 4 frt.)

Negovetich Arturus. De Marci chronicae de rebus gestis hungarorum latinitate. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 32 l. ára ?)

Roskoványi Augustinus episcopus nitriensis clero dioecesis salutem in domino etc. Directiva s. sedis apostolicae decreta munus pastorale attinentia, item praecipua documenta ex a. 1888 et 1889. (Nyitra. Schempek és Huszár nyomdája. 2r. 63 l. ára ?)

Roskoványi Augustinus. Supplementa ad collectiones monumentorum et litteraturae de matrimonio in ecclesia catholica potestati ecclesiasticae subiecto; matrimonii mixtis; coelibatu et breviario; independentia potestatis ecclesiasticae ab imperio civili, romano pontifice; beata Maria virgine in suo conceptu immaculata. Tom. IX. X. (resp. XIX. XX.) Romanus pontifex ecclesiae primas et princeps civilis. Monumenta et litteratura seculi XIX. ab a. 1885—1890. (Nyitra. Huszár István nyomdája. 8r. LXXVIII, 1055; CVI, 952 l. ára ?)

Vietórisz Josephus C. De I. M. Bruti historiae hungaricae latinitate. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 34 l. ára ?)

Budapest d' aujourd'hui. A mai Budapest. Das heutige Budapest. (A «Budapesti látogatók lapja» tulajd. K.8r. 29, 34, 33 l. ára ?)

Fenyvessy Adolf. Histoire de la première union de caisse d'épargne nationale de Pest 1840—1889. Rédigée sur décision de la direction. Extrait de l'original hongrois. (Kilián Frigyes. N.8r. VIII, 92 l. és 18 táblázat, ára 2 frt 50 kr.)

Guide illustré de Budapest. Illustrated guide of Budapest. Budapesti képes útmutató. Illustrierter Führer von Budapest. (Márkus Samu. 8r. VII, 190 l. és 7 fénynyom., ára ?)

Koller L. Une reforme radicale de l'institution du télégraphe. Gründliche Reform des Telegraphenwesens. (Hornyánszky Viktor könyvnyomdája. K. 4r. 13 l. ára ?)

Kőrösi Joseph. Bulletin annuel des finances des grandes villes. IX. X. année: 1885. 1886. (Budapest főváros. 8r. 61, 93 l. ára 2, 3 frank.)

Lányi Ernest. Impromptu hongrois pour Piano. (Székesfehérvár. Klökner Péter. 4r. 5 l. ára 1 frt.)

Loi XIII. de 1890. sur les faveurs a accorder par l'état a l'industrie nationale. **Loi XIV.** de 1890. sur les faveurs pouvant être accordées aux institutions financières qui encouragent l'industrie nationale. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 13 l. ára ?)

Tarif, Le, par zones en Hongrie. (Hornyánszky Viktor. 8r. 32, 1 l. ára ?)

Kastro Samuel. Szidur hagadosz leél peszach. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 56 l. ára ?)

Petőfi Alexander. Zübimabledems de sep de Etelke. Pelovepolöl fa Madarassy Pál. (Magyar kir. államnyomda. 8r. 76 l. ára ?)

Petőfi. Löfamagabs. Poedots fa Petőfi Alexander. Pelovepolöl fa Madarassy Pál. (Magy. kir. államnyomda. 16r. 84 l. és 1 czimkép, ára ?)

HAZÁNKAT ÉRDEKLŐ KÜLFÖLDI IRODALOM.

D'Albon Eugen. Im Zeichen der Myrte. Erinnerungsblätter aus Anlass der Vermählung der Erzherzogin Marie Valerie mit dem Erzherzoge Franz Salvator von Toscana. (Bécs. Hölder Alfréd. 8r. 98 l. hat fametszettel, ára 96 kr.)

Abonyi Josef. Compendium der Zahnheilkunde für Studirende und Aerzte. (Bécs. Braumüller Vilmos. N.8r. XII, 158 l. ára 1 frt 80 kr.)

Asbóth Oskar. Russische Chrestomathie für Anfänger. Accentuirte Texte mit vollständigem Wörterverzeichniss. (Lipscse. Brockhaus F. A. 8r. VII, 100 l. ára 2 m. 25 pf.)

Áskerc A. Balade i romance. (Laibach. Kleinmayer J. és Bamberg F. K.8r. 155 l. ára 1 frt 30 kr.)

Bacher Wilhelm. Die Agada der Tannaiten. II. Band. Von Akiba's Tod bis zum Schluss der Mischnah. (Strassburg. Trübner. N.8r. VIII, 578 l. ára 10 m.)

Bauszner Guido. Deutschland und Oesterreich-Ungarn. Abhandlungen, Reden und Briefe 1868—1889. (Lipscse. Drucker és Humblot. 8r. VII, 239 l. ára 4 m. 80 pf.)

Bell, Kraus, Römer, Sigerus und Weingärtner. Das siebenbürgische Hochland. (Europäische Wanderbilder Nr. 175, 176. Zürich. Orell, Füsslí és társa. 8r. 64 l. 32 rajzzal Webertől, ára 30 kr.)

Beniczky-Bajza Lenke. Martha. Roman aus dem ungarischen high life. Autorisirte Uebersetzung von Ludwig Greiner. (Lipscse. Friedrich Vilmos. K.8r. 265 l. ára 3 m.)

Beniczky-Bajza Lenke. Bei verschlossenen Thüren. Roman. Einzig autorisirte Uebersetzung aus dem Ungarischen von Dr. Adolph Kohut. 2. Auflage. (Lipscse Brehse Gyula. 8r. 243 l. ára 2 m.)

Bergner A. Die Frage der Siebenbürger Sachsen. Mit einer Sprachen-

karte von Siebenbürgen von J. I. Kettler. (Weimar. Földrajzi intézet. N.8r. 42 l. ára 30 pf.)

Bericht über die gemeinsame Versammlung der deutschen und der Wiener Anthrologischen Gesellschaft in Wien vom 5. bis 10. August 1889, mit Ausflug nach Budapest vom 11. bis 14. August. Nach stenographischen Aufzeichnungen redigirt von Professor Dr. Johann Ranke in München. Separatabdruck aus den Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. (Bécs. Hölder Alfréd. 4r. 139 l. ára 3 frt.)

Blumengrund J. und R. Graser. Ungarische Dorfgeschichten. (Lipcse. Tizpfenniges könyvtár. 12r. ára 10 pf.)

Blüthen der ungarischen Dichtkunst. Eine auch zum Vortrag geeignete Auswahl der schönsten Gedichte mit einer Uebersicht der ungarischen Litteratur von Elise Grail (Torday). (Barmen. Szerző. 8r. 204 l. ára?)

Bod Petrus. Historia hungarorum ecclesiastica, inde ac exordio novi testamenti ad nostra usque tempora ex monumentis partim editis, partim vero ineditis, fide dignis collecta studio et labore P. B. Edidit post clar. Brauwenhoffi obitum J. J. Prins. Tomus II. lib. III. (Leyden. Brill E. J. társai. N.8r. 4 lev. és 467 l. ára 10 m.)

Chélaré Raoul. La Hongrie contemporaine. (Páris. Kugelmann J. 379 l. ára 5 frt.)

Csongvay Karl. Ueber Betonierungen und deren Anwendung bei fortificatorischen Objecten. Mit 2 Tafeln. Separatabdruck aus den «Mittheilungen über Gegenstände des Artillerie- und Genie-Wesens.» (Bécs. Waldheim R. N.8r. 65 l. ára 1 frt.)

Dieffenbach Ferdinand. Der französische Einfluss im Deutschland unter Ludwig XIV. und der Widerstand der kurbrandenburgischen und kursächsischen Politik. Eine historisch-politische Studie. Aus den Quellen des k. sächs. Hauptstaatsarchivs in Dresden. Aus dem Nachlass des Verfassers bearbeitet und herausgegeben von Aldolph Kohut. (Drezda. Oehlmann. 8r. V, 132 l. ára 2 m. 50 pf.)

Dóczi Ludwig. Carmela Spadaro. Novelle. (Stuttgart. Bonz Adolf és társai. 8r. 212 l. ára 1 frt 50 kr.)

Dorfgeschichten, Ungarische. (Bécs. Szelinski György. 24r. 62 l. ára 6 kr.)

L'Europe illustrée. A travers la Hongrie. I. II. VI. fascicule. De Vienne à Budapest par A. Imendörffer, Gerlai et Sziklay. Contenant 41 illustrations et 2 cartes. D'Oderberg à Budapest. Les Carpathes orientales par Charles Siegmeth. Cont. 21 et 16 illustrations et une carte. (Zürich. Orell, Füssli és társai. 8r. 68, 40, 40 l. ára 2 frk.)

Europe, Illustrated. To and through Hungary. Part. I. II. VI. From Vienna to Budapest, by Imendörffer, Gerlai and Sziklay. With 41 Illustrations and 2 Maps. From Oderberg to Budapest. The Hungarian Eastern Carpathians, by Carl Siegmeth. With 16 and 24 Illustr. and a Map. (Zürich. Orell, Füssli és társai. 8r. 71, 40, 40 l. ára 24 pence.)

Felix Ludwig. Währungs-Studien, mit besonderer Rücksicht auf

Oesterreich-Ungarn. (Lipsee. Drucker és Humblot. Nagy nyolczadrét, ára 1 márka.)

Fels R. Agramer Schreckenstage. «Jour Fixe» der Resignirten. Hans Heiling. Novellen aus der Gegenwart. (Drezda. Pierson. 8r. 253 l. ára 3 m.)

Fisch Ignaz. Echo der ungarischen Umgangs-Sprache. Mit einem vollständigen Wörterverzeichniss. (Lipsee. Giegler R. 8r. IV, 185 l. ára 2 m. 50 pf.)

Fischer Victor. Das patentirte Fischer'sche Bruchband. Praktischer Rathgeber für Bruchleidende. Bécs. Braumüller V. 4r. 15 l. 24 táblával, ára ?)

Fodor Etienne. Die elektrischen Motoren, mit besonderer Berücksichtigung der elektrischen Strassenbahnen. Mit 64 Abbildungen. (Elektro-technische Bibliothek. Bd. 41. (Bécs. Hartleben A. 8r. VI, 221 l. ára 1 frt 65 kr.)

Form, The, of prayers for the Feast of Passover-, Pentecost and Tabernacles, according to the custom of the german and polish Jews. With an english translation by Samuel Summer. (Bécs. Schlesinger József. 8r. 420, 264, 348 l. ára ?)

Freimaurerei, Die ungarische, und das k. u. k. Heer. 3. Auflage. (Bécs. Drescher és társa. N.8r. 32 l. ára 20 kr.)

Führer durch Stuhlweissenburg und Umgebung. Mit 1 Plane der Stadt. (Würzburg. Woerl Leo. 12r. 16 l. és 3 térkép, ára 50 pf.)

Gaal Georg. Allgemeiner deutscher Muster-Briefsteller und Universal Haus-Secretär für alle in den verschiedenen gesellschaftlichen Verhältnissen, sowie im Geschäft- und Privatleben vorkommenden Fälle. Unentbehrliches Handbuch für Jedermann. 11., gänzlich umgearbeitete und den Zeitverhältnissen vollkommen angepasste Auflage. (Bécs. Hartleben A. N.8r. XL, 808 l. ára 3 frt 60 kr.)

Gerzetiő Nicol. Das Wasser als Träger der Krankheitskeime, mit besonderer Berücksichtigung des Trinkwassers als Ursache der Typhus-Erkrankungen in Budapest. Vorgetragen im militär-ärztlichen wissenschaftlichen Vereine am 14. Februar 1890. (Bécs. Braumüller Vilmos. N.8r. 26 l. ára 60 kr.)

Goldmann Karl. Die Lügen des «Vaterland» über die ungarische Freimeurei und das k. u. k. Heer. (Különnyomat a «Freisinniges Inland»-ból. Bécs. N.8r. 24 l. ára 25 kr.)

Gopčević Spiridon. Die Warheit über Makedonien. Antwort auf die Hron'sche Schmähchrift. «Das Volksthum der Slaven Makedoniens.» (Bécs. Seidel és fia. N.8r. 47 l. ára 25 kr.)

Hevesi Josef. Falsche Diamanten. Novelletten und Skizzen. Nach dem Magyarischen übersetzt von Adolf Kohut. (Zürich. Schabelitz I. 8r. 77 l. ára 50 kr.)

Huber Alfons. Die Erwerbung Siebenbürgens durch König Ferdinand I. im Jahre 1551 und Bruder Georgs Ende. (Különnyomat a «Sitzungsberichte»-ból. Bécs. Tempsky F. N.8r. 65 l. ára 60 kr.)

Imendörfer A., W. Gerlai und J. Sziklay. From Vienna to Budapest via Bruck-on-Leitha and Totis. (Illustrated Europe. 118. 119. Zürich. Orell. Füssli és társa. 8r. 71 l. ára ?)

Jankó Paul. Mittheilungen über die Jankó-Claviatur. 1. Heft. (Különnyomat a «Musikalische Rundschau»-ból. Bécs. Wetzler. N.8r. 58 l. ára 1 frt 25 kr.)

Jankovics Anna. Die lachenden Kinderstimmen, verwerthet für die weinenden. (Bécs. «Austria» könyvnyomda, Drescher és társa. N.4r. 144, XXXV l. ára 5 frt.)

Jókai M. Ein genialer Narr. Humoristischer Roman. Autorisirte deutsche Bearbeitung von Ludwig Wechsler. (Berlin. Janke O. 8r. 144 l. ára 1 m.)

Jókai M. Ein Fürstensohn. Erzählung. Autorisirte deutsche Bearbeitung von Ludwig Wechsler. (Berlin. Janke O. 8r. 148 l. ára 1 m.)

Jókai M. Das Herz auf der Stirn. Roman. Autorisirte deutsche Bearbeitung von Ludwig Wechsler. (Berlin. Janke O. 8r. 144 l. ára 1 m.)

Jókai M. Ein Goldmensch. Roman. 5. Auflage. (Berlin. Janke O. 8r. IV, 399 l. ára 2 m.)

Jókai M. Novellen. Deutsch von Ludwig Wechsler. (Meyer's Volksbücher. 712—714. Lipse. Bibliografiai Intézet. 16r. 236 l. ára 30 pf.)

Jókai M. Ein moderner Cagliostro. Roman. Autorisirte deutsche Bearbeitung von Ludwig Wechsler. (Berlin. Janke O. 8r. 140 l. ára 1 m.)

Jókai Maurus. Das todte Herz. Deutsch von Ludwig Rotter. (Bécs. Breitenstein M. 8r. 152 l. ára 1 frt 20 kr.)

Jókai Maurus. Das Herz auf der Stirn. Deutsche Bearbeitung von Ludwig Wechsler. (Berlin. Janke Ottó. 8r. 144 l. ára egy márká.)

Jókai Maurus. Novellen. Autorisirte Uebersetzung von Ludwig Wechsler. (Berlin. Eckstein R. utóda. K.8r. ára 1 márká.)

Jókai Maurus Wunderliche Geschichten. (Berlin. Cornitzer H. K.8r. ára 1 márká.)

Kadich. Waidmann, Kynologie und «Gebrauchshund.» Eine kritische Studie ohne Vorwort mit einziger Zugrundelegung der waidmännischen Praxis, den züchtenden Jägern und jagenden Züchtern gewidmet. (Bécs. Perles Mór. 8r. 55 l. ára 75 kr.)

Kármán M. Beispiel eines rationellen Lehrplans für Gymnasien. Sammlung pädagogischer Abhandlungen. III. (Halle. Árvaház könyvkeresk. N.8r. 60 l. ára 1 márká.)

Kemény Franz. Beiträge zur Kenntnis des modernen Volksschulwesens von Frankreich, mit Berücksichtigung der übrigen auf der Pariser Weltausstellung vertretenen Länder. (Gotha. Behrend E. N.8r. 75 l. ára 75 pf.)

Kenedi Géza und Wilh. Gerlai. Von der Donau zum Quarnero. Fünfkirchen, Agram und die Zagorje, Fiume und das Küstenland. Mit 23 Illustrationen von J. Weber und 1 Karte. (Europäische Wanderbilder. 172. 173. Zürich. Orell, Füßli és társa. 8r. 54 l. ára ?)

Konkoly Nicolaus. Handbuch für Spectroscopiker im Cabinet und am Fernrohr. Praktische Winke für Anfänger auf dem Gebiete der Spectranalyse. (Halle. Knapp Vilmos. 8r. XVII, 568 l. 335 fametszvénynyel a szövegben, ára 9 frt.)

Kövesligethy Rudolf. Grundzüge einer theoretischen Spektralanalyse.

Mit 23 Holzschnitten und 7 Tafeln. (Halle. Schmidt H. V. N.8r. XI, 327 l. ára 15 m.)

Krauss Ferd. u. Joh. Sziklay. Durch West-Ungarn. Mit 19 Illustrationen von J. Weber nebst 1 Karte. (Europäische Wanderbilder. 171. Zürich. Orell, Füssli, és társa. 8r. 40 l. ára ?)

Leonhardt Johann. Geschichten aus Siebenbürgen. (Bécs. Gräser Károly. 8r. 120 l. ára 1 frt.)

Leuchs. Adressbuch aller Länder der Erde. Band 18. Ungarn, Croatien, Slavonien, Bosnien und Herzegowina. 8-te Ausgabe für 1891—1894. (Nürnberg. Leuchs és tsa. 8r. 1122, 161, 197 l. ára 9 frt.)

Lollok Joseph. Ignis holokausti seu affectus ex divinis literis et sanctis patribus collecti. Editio nova. (Bécs. Hirsch H. 24r. 164 l. ára 40 krajczár.)

Maršall Gustav. Die Kunst die slowakische Sprache durch Selbstunterricht zu erlernen. Mit zahlreichen Uebungen, einem Wörterbuche und einer Auswahl von erklärten Lesestücken. (Bécs. Hartleben A. 8r. VIII, 184 l. ára 1 frt 10 kr.)

Mayerffy Marie. In der Festung. Roman. (Lipce. Fridrich Vilmos. 8r. 4, 491 l. ára ?)

Mikszáth Koloman. Ungarische Dorfgeschichten. Aus dem Ungarischen von Ladislaus Neugebauer. (Lipce. Wigand Ottó. N.4r. 96 l. 15 aquarell képpel, ára 24 frt.)

Monarchie. Die österreichisch-ungarische, in Wort und Bild. VII. Band. Steiermark. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda, 4r. 412 l. ára 4 frt.)

Müller Lorenz. Der Steindrucker an der Handpresse. Mit 1 Chromolithographie in 14 Farben und zahlreichen Illustrationen. (Bécs és Lipce. Heim József 8r. 464 l. ára ?)

Neményi A. Die Verstaatlichung der Eisenbahnen in Ungarn. (Lipce. Duncker és Humblot. 8r. 232 l. ára 4 márka 80 pfennig.)

Nyáry Alexander. Der Porträtmaler Johann Kupetzky. Sein Leben (und seine Werke. (Bécs. Hartleben A. 8r. 124 l. két arczképpel, ára 1 frt 65 krajczár.)

Pečnik Carl Jos. Praktisches Lehrbuch der slovenischen Sprache für den Selbstunterricht. Kurzgefasste theoretisch-praktische Anleitung, die slovenische Sprache in kürzester Zeit durch Selbstunterricht leicht zu erlernen. Mit Uebungs-Aufgaben, Lesestücken, nebst beigefügten Erklärungen, einer Chrestomathie, mehreren Gesprächen, Sammlung von Slovenismen, Darstellung der dialektischen Eigenthümlichkeiten, einem slovenisch-deutschen und deutsch-slovenischen Wörterverzeichnis mit durchgängiger Accentuation, nebst beigefügten Provinzialismen und Fremdwörtern. (Bécs. Hartleben A. 8r. 191 l. ára 1 frt 10 kr.)

Pfleiderer Rud. Albrecht Dürer. Ein deutsches Künstlerleben. 2. Auflage. Mit 4 Abbildungen. (Lipce. Voigtländer. 12r. III, 156 l. ára 75 pf.)

Reichenhaller R. und Ferd. Stiasny. Die Spiritus-, Presshefen und Essig-Fabrikation. Mit besonderer Berücksichtigung auf die Spiritus-Steuer Controle. Für Spiritus-Fabrikanten, Brennerei-Techniker, Finanzwachbeamte

und Finanz-Organen. Mit 53 in den Text eingedruckten Holzschnitten. (Hernals. Ármin-féle könyvkeresk. N.8r. 168 l. ára 2 frt 50 kr.)

Réthy L. Diagnostik und Therapie der Kehlkopf-Krankheiten. Ein Grundriss für Studierende und Aerzte. Mit 30 Holzschnitten. (Bécs. Deutsche Ferencz. 8r. VI, 88 l. ára 1 frt 50 kr.)

Rosner Ludwig. Erinnerungen an Anzengruber. (Bécs. Manz-féle könyvkeresk. 8r. 61 l. ára 60 kr.)

Roth Adolf. Das Geheimniss der Hessing'schen Apparathotherapie als epochale Revolution auf dem Gebiete der Orthopädie. Mit über 50 photographischen Abbildungen. 2. vermehrte Auflage. (Neuwied. Heuser könyvkeresk. N.8r. 93 l. ára ?)

Sanuto Marino. J diarii. L'edizione é fatta a cura di Federico Stefani, Guglielmo Berchet, Nicolo Barozzi. R. deputazione Veneta di storia patria. Tomo XXVII. XXVIII. (Velence. Visentini testvérek. 4r. 838, 824 l. ára 22 és 22 lira 50 cnt.)

Schwarcz Julius. Kritik der Staatsformen des Aristoteles. Mit einem Anhang, enthaltend die Anfänge einer politischen Literatur bei den Griechen. (Eisenach. Bachmeister J. 8r. 138 l. ára ?)

Schwicker Joh. Deutsche Sprachlehre für die Oberclassen der Volks- und Bürgerschulen und die Unterclassen der Gymnasien und Realschulen. 8. Auflage. (Bécs. Manz-féle könyvkeresk. 8r. 192 l. ára 84 kr.)

Siegmeth Carl. The hungarian Eastern Carpathians. The hungarian north-eastern railway and the hungarian and galician railway lines. With 24 illustrations und a map. (Illustrated Europe. 117. Zürich. Orell, Füssli és társa. 8r. 40 l. ára ?)

Siegmeth Carl. From Oderberg to Budapest through the valley of the Waag via Sillean and Galanta, and through the hungarian mining towns via Ruttka and Hatvan. With 16 illustrations by J. Weber and a map. (Illustrated Europe. 120. Zürich. Orell, Füssli és társa. 8r. 40 l. ára ?)

Sternberg Adolf, Dragalina Patricius, Diaconovits Cornél, Sziklay Johann und Plavsic Athanas. Durch Süd-Ungarn. (Europäische Wanderbilder Nr. 178., 179. Zürich. Orell Füssli és társa. 8r. 64 l. 28 rajzzal Weber-től, ára 30 kr.)

Sziklay Johann. Durch die ungarische Tiefebene. (Europäische Wanderbilder Nr. 174. Zürich. Orell, Füssli és társa. 8r. 39 l. 23 rajzzal Webertől, ára 30 kr.)

Télly J. B. Die Betonung des Hellenischen. (A «Hellas» Organe de la société philhellénique à Amsterdam kölönlenyomata. 8r. 8 l. ára ?)

Temesváry Rudolf. Ueber die Anwendung der Electricität bei Frauenkrankheiten. Mit einem Vorworte von Apostoli in Paris. (Klinische Zeit- und Streitfragen. IV. köt. 7. 8. füz. Bécs. Braumüller Vilmos. N.8r. 85 l. ára 1 frt 20 kr.)

Tipray Johann. Wörterbuch der ungarischen und deutschen Sprache. 2. Aufgabe. (Bécs. Szelinski György. 16r. 258 l. ára 60 kr.)

Tscheball Anton. Quellwasser für Budapest. Eine geognostisch-bergmännische Studie. (Klagenfurt. Raunecker A. N.8r. 27 l. ára 20 kr.)

Uhlig Victor. Vorläufiger Bericht über eine geologische Reise in das Gebiet der goldenen Bistritz. (Különnyomat a «Sitzungsberichte»-ből. Bécs. Tempsky F. N.8r. 16 l. ára 15 kr.)

Ungarn in Wort und Bild. (Zürich. Orell, Füssli és társa. 8r. VIII, 534 l. 260 rajzzal és 9 térképpel, ára 5 frt 40 kr.)

Verhältnisse, Die hygienischen, der grösseren Garnisonsorte der österreich-ungarischen Monarchie. VI. Agram. Mit einer Umgebungskarte und sechszehn weiteren graphischen Beilagen. (Bécs. Cs. kir. udv. és államnyomda. 8r. IV, 63 l. ára ?)

Weigelsperg Béla. Compendium der auf das Gewerwesen bezugnehmenden Gesetze, Verordnungen und sonstigen Vorschriften. 3. erweiterte Auflage. (Bécs. Manz-féle könyvkereskedés. N.8r. ára ?)

Wickenburg-Almássy. Letzte Gedichte. (Bécs. Gerold Károly fia. K.8r. IV, 244 l. ára 1 frt 50 kr.)

Wlislöck Heinrich. Volksdichtungen der siebenbürgischen und südungarischen Zigeuner. Gesammelt und aus unedirten Original-Texten übersetzt. (Bécs. Graeser Károly. 8r. XVI, 431 l. ára 3 frt.)

Woerl's Reisehandbücher. Führer durch Budapest und Umgebung. III. Auflage. Mit Plan der Stadt, Illustrationen und 2 Karten. Führer durch Stuhlweissenburg und Umgebung. II. Auflage mit 3 Karten. (Würzburg. 8r. 50, 15 l. ára 1 márka.)

Wurzbach Const. Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. 59. Theil. Wurmser-Zhuber. (Bécs. Cs. k. udvari és államnyomda. 8r. 400 kéthasábos l. ára 3 frt.)

NAPTÁRAK AZ 1890-IK ÉVRE.

A «Budapest», kis képes naptára az 1890. évre. Szerkeszti Gracza György IX. évfolyam. (Lampel Róbert. N.8r. 15 lev. 60 l., 28 lev. és 1 címkép, ára 30 kr.)

A «Budapest», nagy képes naptára az 1890. közönséges évre. Szerkeszti Gracza György. (Lampel Róbert. N.8r. 96 l. ára 60 kr.)

Almanach naptárral az 1890. évre. (Szent-István-társulat. 12r. XVI, 248 l. és 3 fénynyomat, ára ?)

A magyar ember képes naptára az 1890. közönséges évre. Képes kalendárium sok hasznos és mulattató olvasmányokkal. (Méhner Vilmos. 4r. 64, 32 l. ára 30 kr.)

A magyar ember naptára az 1890. esztendőre. Szép történetekkel és képekkel a magyar nép számára. Szerkeszti Kurucz Péter. (Pallas részv.-társ. 4r. 64 l., 20 l. és címkép, ára 30 kr.)

A magyar népet oktató boldogító ellenzéki naptár 1890. évre. Szerkeszti Igazfi Árpád. Kiadja vidéken egyesült ellenzék. (Rózsa Kálmán és neje. 4r. 14 lev., 46 l. és 9 lev. ára ?)

A magyar nép naptára 1890. évre. Képes kalendárium sokféle hasznos és mulattató olvasmánygyal ellátva. Szerkeszti ifj. Tatár Péter. XXXV. évfolyam. (Franklin-társulat. 4r. 40 l. és 24 lev., ára ?)

A magyar nők házi naptára az 1890. évre. Szerkeszti Beniczky Irma. XXII. évfolyam. (Franklin-társulat. 4r. 80 l. és 24 lev., ára ?)

A peleskei nótárius naptára. Vagyis sok képpel és képtelenséggel teljes igazmondó és szomorúság-kergető kalendárium az ügyes-bajos 1890. esztendőre. Nagyajtai Zajtay István, Istenben boldogult hírneves peleskei nótárius tulvilágról küldözött utasításai szerint megcselekedte ifj. Bacur Gazsi. (Rózsa Kálmán és neje. N.Sr. 46 l. ára 30 kr.)

A szent család képes naptára. Krisztus urunk születése után 1890. közönséges évre. (Méhner Vilmos. 4r. 80 l. 16 lev. és 1 czímkép, ára 30 kr.)

Az Athenaeum nagy képes naptára az 1890. évre. XXXI. évfolyam. (Athenaeum. N.Sr. 374 l. és 15 lev., ára 1 frt.)

Az obsitos. Jó kedvű kalendárium az 1890. esztendőre. A magyar nép mulatságára megcselekedte Rokkant huszár. II. évfolyam. (Pallas részv. társ. 4r. 64 l. 16 lev. és 1 czímkép, ára 30 kr.)

Bányászati és kohászati zsebnaptár az 1890. évre. II. évfolyam. Kiadja a «Bányászati és kohászati irodalom pártoló egyesület». (Selmezbánya. Joerges Ágoston özv. és fia. 16r. 204 l. ára 1 frt 50 kr.)

Bartalits Imre kis képes naptára az 1890. közönséges évre. (Bartalits Imre. N.Sr. 63 l. és 25 lev., ára ?)

Boldogságos szűz Mária naptár az 1890. évre. Érdekes olvasmányokkal és számos szép képpel. (Méhner Vilmos. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Borászati naptár 1890. évre. Szerkeszti dr. Nyáry Ferencz. (Franklin-társulat. 8r. 80 l. és 24 lev., ára ?)

Bucsánszky Alajos kis és nagy képes naptára az 1890. évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32, 128 l. ára 40 kr.)

Bucsánszky Alajos képes Kossuth naptára az 1890. közönséges évre. XXI. évi folyam. (Rózsa Kálmán és neje. N.Sr. 32 l. és 11 lev. ára 20 kr.)

Bucsánszky Alajos keresztény képes naptára az 1890. közönséges évre. XLII. évi folyam. (Rózsa Kálmán és neje. N.Sr. 32 l. és 9 lev., ára 20 kr.)

Bucsánszky Alajos kis képes naptára az 1890. közönséges évre. XLII. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. N.Sr. 32 l. és 9 lev., ára 20 kr.)

Bukaresti magyar képes naptár az 1890. közönséges évre. I. évfolyam. Szerkesztette s kiadta Veress Endre. (Brassó. Alexi. N.Sr. 8 lev., VIII, 140 l., 16 lev. és 10 kép, ára 60 kr.)

Csiki székely naptár az 1890. 365 naphól álló közönséges évre. Szerkeszti Lakatos Mihály. (Csik-Szereda. Györgyjakab Márton. 8r. 80 l. ára 20 kr.)

Dohánytermelők zsebnaptára 1890. Szerkeszti lovag Kleeberg Oswald. A «Magyar dohányujság» kiadványa. A törvényben előirt minőségű szárító pajták és simító helyiségek ábráival. I. évfolyam. (Márkus Samu könyvny. 12r. 98 l. egy rajztáblával, ára ?)

Egyetemes közhasznú képes naptár az 1890. évre. Szerkeszti Brankovics György. (Robicsek Zsigmond. N.Sr. 80 l. ára 40 kr.)

Fali naptár az 1890. évre. (Lampel Róbert. ára 20 kr.)

Falusi gazda naptára az 1890. évre. A magyar gazdák, kertészek, lelkészek és tanítók számára. Szerkeszti Sporzon Pál. XXVI. évfolyam. (Franklin-társulat. 8r. 96 l. és 24 lev., ára ?)

Gazdák és iparosok naptára az 1890. közönséges évre. A «Gazdák és iparosok általános hitelszövetkezete» igazgatóságának jóváhagyásával szerkesztik Máté Lajos és Rózsa Jenő. II. évfolyam. (Szent-István műintézet. 8r. 132, XXIII l. ára ?)

Gazdák zsebnaptára 1890. Szerkeszti dr. Lónyay Ferencz. XVIII. évfolyam. (Légrády testvérek. 12r. 303, 5 l. ára ?)

Gazdasági könyvviteli zsebnaptár. 1890. Irta Hertelendy Ferencz. (Az Athenaeum r.-társ. könyvny. 12 r. 293, 2 l. ára 1 frt 60 kr.)

Gyakorlati mezőgazda-zsebnaptár az 1890. évre. Szerkesztette Kovácsy Béla. II. évfolyam. (Kassa. Koczányi és Vitéz. 16r. 192 l. ára 1 frt 50 kr.)

Határidő-naptár. Mindennemű hivatalnokok, ügyvédek, jegyzők, orvosok, gazdatisztek, utazók és üzerek számára. (Franklin-társ. 16r. 365 l. ára 1 frt 20 kr.)

Házi naptár 1890. Hasznos tudnivalókkal és mulattató tartalommal. Szerkesztette Kazár Emil. Számos képpel. XVII. évfolyam. (Légrády testv. N.8r. 144 l., 28 lev. és 1 czimkép, ára 40 kr.)

Hoch! Nimet-inneplő, abczugos, magyar nemzeti kalendarium az 1890-ki procezzsiós esztendőre. Egyberugdalt a placzra eresztette nömös Bugaczi és Dombszögi Mokány Berczi a «Nikszdajcs» honi asztaltársaság fő-protektora. Segített benne Tarjagoss Illés meg az magyar gyéniusz. Rajzolták Jankó János és Homicskó Athanáz. Ára 1 szinehagyó kék flóres nikszdajcs értékben. 154 képpel. (Athenaum. 8r. 144 l. ára 1 frt.)

Honvéd-naptár az 1890. évre. (Egyuttal katonai naptár.) A magyar nép számára. Szerkeszti Áldor Imre. XXIII. évfolyam. (Franklin-társulat. 4r. 80 l. és 24 lev., ára ?)

Hölgyek naptára 1890. Szerkeszti Borostyáni Nándor. XVIII. évf. (Légrády testvérek. 16r. 180 l. ára 1 frt 80 kr.)

István bácsi naptára, vagyis családós házi gazdáknak és gazdasszonyoknak, népnevelőknek, helységi előljáróknak, iparosoknak és földmívelőknek való képes kalendárium 1890. évre. XXXV. évfolyam. Alapító Majer István, szerkeszti Kőhalmi Klimstein József. (Franklin-társulat. 8r. 88 l. és 24 lev., ára 50 kr.)

Jászkun képes naptár az 1890. közönséges évre, mely 365 naphól áll. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Jegyzékkönyvecske elemi és polgári iskolai tanulók számára. Negyedik évfolyam. (Pozsony. Stampfel Károly. 16r. 30 l. és jegyzetek, ára 16 kr.)

Jegyzék-napló ügyvédek, közjegyzők, bírák és bírósági végrehajtók számára. 1890. Szerkeszti dr. Siegmund Vilmos. XXVI. évfolyam. (Légrády testvérek. 16r. 201 és 31 l., hirdetések és jegyzéknapló, ára ?)

Jegyzéknaptár tanítónők számára az 1889/90. II. iskolai évre. I. évf. (Pozsony. Stampfel Károly. 16r. 96 l. ára ?)

Képes családi naptár 1890. közönséges évre. Sok képpel. XI. évf. (Méhner Vilmos. 4r. 144 l. ára 60 kr.)

Képes honvéd-naptár 1890. közönséges évre. 22. folyam. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 54 l. ára 40 kr.)

Képes Kossuth-naptár az 1890. közönséges évre. Sokféle hasznos és mulattató olvasmányokkal ellátva. VIII. évfolyam. (Méhner Vilmos. 4r. 48 l. ára 30 kr.)

Képes Kossuth-naptár 1890. közönséges évre. 21. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Képes magyar ember naptár az 1890. évre. (Méhner Vilmos. 8r. 64 l. ára 30 kr.)

Képes szent-családi naptár 1890. évre. (Méhner Vilmos. 8r. 80 l. ára 30 kr.)

Képes tündér-naptár 1890. közönséges évre. VIII. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. N.8r. 32 l. és 8 lev. ára 20 kr.)

Kereskedelmi tanulók naptára az 1889/90. iskolai évre. II. évfolyam. (Pozsony. Stampfel Károly. 16r. 88 l. ára ?)

Keresztény képes naptár az 1890. közönséges évre. 42. évfolyam. (Rózsa K. és neje. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Kertészeti zsebnaptár 1890-re. Irta: Pál gazda. (Légrády testvérek. 12r. 255 l. ára ?)

Kis képes mese-naptár az 1890. évre. III. évfolyam. («Budapest» kiadóhivatala. N.8r. 9 lev. 16 l. és 22 lev. ára 20 kr.)

Kis képes naptár 1890. közönséges évre. 42. évfolyam. (Rózsa K. és neje. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Kis képes népnaptár 1890. évre. (Méhner Vilmos. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Kis székely naptár az 1890. évre. Szerkeszti Lőcsey Sp. Imre. (Marosvásárhely. Ev. ref. kollegium. 8r. 48 l. ára ?)

Kis tündér-naptár az 1890. évre. I. évfolyam. (Wodianer F. és fiai. N.8r. 10 lev. 16 l. és 18 lev. ára 22 kr.)

Kodolányi-féle gazdasági zsebnaptár az 1890. évre. XXX. évfolyam. Szerkesztő-tulajdonosok: Kodolányi Antal, Baranyay István, Baross Károly, Brosch Károly, Lázár L. Pál, Ordódy Lajos, Szemere Huba. Mellette: Magyar gazdák évkönyve. 1890. XII. évfolyam. Szerkesztik Kodolányi Antal stb. (Franklin-társulat. 12r. VIII és 352 l. ára zsebnaptárral együtt 2 frt.)

Közhasznu és mulattató kis hazai naptár az 1890. közönséges évre. VIII. évf. (Kassa. Werfer Károly. 8r. 35 l. ára 20 kr.)

Közhasznu nagyenyedi naptár 1890. közönséges évre. Szerkesztette Lőcsey Spielenbergl János. A vásárok minden évben kijavíttatnak. XXX. évf. (Nagy-Enyed. Wokál János. 8r. 76 l. ára 30 kr.)

Közhasznu nagy képes naptár az 1890. közönséges évre. (Méhner Vilmos. 8r. 120 l. ára 40 kr.)

Közhasznu zsebnaptár mindenki számára az 1890. évre. Hasznos tudnivalókkal és jegyzéknappal. IX. évfolyam. (Pallas részvénytársulat. 12r. 111 l. és napló, ára ?)

Közhasznu zsebnaptár 1890. XVII. évfolyam. (Légrády testvérek. 16r. 50 l., 9 lev. és 32 l. ára?)

Községi- és körjegyzők zsebnaptára 1890. évre. Szerkesztette Barta László. V. évfolyam. (Hornýánszky Viktor. 16r. 109, XVI l. és napló, ára 1 frt 20 kr.)

Lányok naptára. Zsebkönyv Magyarország leánynövendékei számára. az 1889/90. iskolai évre. III. évfolyam. (Pozsony. Stampfel Károly. 16r. 52 l. 56 lev. és 24 l. hirdetés, ára?)

Legujabb jász-kún képes naptár az 1890. közönséges évre, mely 365 napból áll. (Rózsa Kálmán és neje. N.8r. 20, 32 l. és 9 lev., ára 20 kr.)

Lidércz naptár 1890. évre. XXXIX. évfolyam. (Franklin-társulat. 8r. 88 l. ára?)

Magyar alföldi legujabb kalendariom. Krisztus urunk születése után 1890. közönséges esztendőre. Magába foglalja az új, ó és protestáns kalendáriumokat, több hasznosan mulattató korszerű s történeti tárgyakat, népdalokat és a magyar és erdélyországi vásárok kimerítőbb jegyzékét ABC rendben. 40. évfolyam. (Arad. Réthy Lipót és fia. K.8r. 52 l. ára?)

Magyar ember képes naptára az 1890. közönséges évre. Képes kalendarium sok hasznos és mulattató olvasmányokkal. (Méhner Vilmos. N.8r. 64 l. ára 30 kr.)

Magyar- és Erdélyországi családi képes naptár 1890. közönséges évre, mely naptár tartalmára nézve oly elkerülhetetlen házi kincs, mondjuk megbecsülhetetlen könyvtár, hogy minden családban nemcsak az ifjagnál, de korosabbaknál is, hasznos tudományok, valamint szívdverítő olvasmányok kézikönyveül szolgálhat. (Rózsa Kálmán és neje. N.8r. 171 l. ára 80 kr.)

Magyar- és Erdélyországi legujabb kis képes naptár. Krisztus urunk születése után 1890. közönséges évre, mely 365 napból áll. Mulattató tartalommal. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Magyar gazdák évkönyve 1890. (Franklin-társulat. 8r. 352 l. ára a zsebnaptárral együtt 2 frt.)

Magyar gazdák évkönyve 1890-re. III. évfolyam. Szerkesztik Kormos Alfréd és Kende Zsigmond. (Franklin-társulat. 8r. 168, 62 l. ára 1 frt 50 kr.)

Magyar gazdák képes naptára az 1890. évre. Szerkeszti Brankovics György. II. évf. (Robicsek Zsigmond. N.8r. 164 l. ára 80 kr.)

Magyar gazdatisztek zsebnaptára 1890. évre. (Robicsek Zsigmond. 8r. 164 l. ára 80 kr.)

Magyar gazdasszonyok képes naptára az 1890. évre. Szerkeszti Brankovics György. II. évf. (Robicsek Zsigmond. N.8r. 146 l. ára 60 kr.)

Magyar háziasszonyok naptára az 1890. évre. Szerkeszti Vértess József. VI. évfolyam. (Robicsek Zsigmond. 8r. 236 l. ára 1 frt.)

Magyar képes házi naptár közhasznu házi és népharát az 1890. közönséges évre. XXXI. évf. (Kassa. Werfer Károly. 8r. 64 l. ára 30 kr.)

Magyar képes naptár az 1890. közönséges évre. Képes kalendarium hasznos és mulattató olvasmányokkal ellátva. (Méhner Vilmos. N.8r. 48 l. ára 30 kr.)

Magyar kereskedők évkönyve 1890-re. V. évfolyam. Szerkesztik

Kormos Alfréd és Kende Zsigmond. (Franklin-társulat. 8r. 152, 92 l. ára 1 frt 50 kr.)

Mátyás király naptára 1890. közönséges évre, vagy: Meghalt Mátyás király, oda az igazság! XV. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Magyar katonai zsebnaptár 1890. évre. Szerkeszti Kocsis Sándor. IV. évf. (Grill Károly. 16r. 245 l. és jegyzéknapló, ára 1 frt 20 kr.)

Magyar Miska naptára 1890. évre. Szerkeszti Brankovics György. II. évfolyam. (Robicsek Zsigmond. 8r. 80 l. ára 40 kr.)

Magyar népbarát. Ó- és új kalendárium Krisztus urunk születése után 1890. közönséges évre, mely 365 nappól áll. (Méhner Vilmos. K.8r. 80 l. ára ?)

Magyar nők naptára 1890. Szerkeszti Beniczky Irma. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 80 l. ára ?)

Magyar nyomdászok évkönyve. Kiadja a budapesti könyvnyomdászok társasköre. Szerkeszti Ács Mihály. V. évfolyam. 1890. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 160 l. ára ?)

Magyar szabadsághősök képes emlék-naptára az 1890. közönséges évre. 14. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. N.8r. 32 l. és 9 lev., ára 20 kr.)

Magyar színművészeti almanach az 1890. évre. IV. évf. Szerkesztette Bártfai (Paczona) Antal. (Szerző. 12r. 162 l. és 24 arckép, ára ?)

Magyar tud. akadémiai almanach polgári és csillagászati naptárral. 1890-re. (Magyar tud. Akadémia. 8r. 405 l. ára 1 frt.)

Mamelukok naptára 1890. mamelukszöktető esztendőre. Szerkeszti s a haza bölceinek a választó haluskáknak ajánlja Bolond Istók. (Robicsek Zsigmond. N.8r. 226 l. és 7 lev., ára 1 frt.)

Megbővített közhasznú nemzeti kalendárium. Magyarországi és erdélyi katolikusok, evangélikusok, ó-hittűek és zsidók számára. 1890. közönséges évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 213 l. ára 80 kr.)

Mehet! Humorisztikus zónanaptár 1890. évre. Szerkeszti Pokrócz Ádám. IV. évfolyam. (Singer és Wolfner. 8r. 89 l. ára 60 kr.)

Méhner Vilmos keresztény képes naptára az 1890. közönséges évre. IX. évfolyam. (Méhner Vilmos. N.8r. 32 l. és 12 lev., ára 20 kr.)

Méhner Vilmos kis boldogságos szűz Mária naptára az 1890. évre. Érdekes olvasmányokkal és számos szép képpel. II. évfolyam. (Méhner Vilmos. N.8r. 32, 24 l. ára 20 kr.)

Méhner Vilmos kis budapesti naptára 1890. évre. Érdekes olvasmányokkal és számos szép képpel. (Méhner Vilmos. N.8r. 32, 24 l. ára 20 krajczár.)

Méhner Vilmos kis képes naptára az 1890. közönséges évre. X. évf. (Méhner Vilmos. N.8r. 32, 24 l. ára 20 kr.)

Méhner Vilmos közhasznú nagy képes népnaptára az 1890. közönséges esztendőre. X. évfolyam. (Méhner Vilmos. N.8r. 120, 40 l. ára 40 kr.)

Méhner Vilmos magyar gazda naptára az 1890. évre. Érdekes

olvasmányokkal és számos szép képpel. (Méhner Vilmos. N.8r. 32 l. és lev. ára 20 kr.)

Méhner Vilmos magyar mesemondó naptára az 1890. évre. Érdekes olvasmányokkal és számos szép képpel. (Méhner Vilmos. N.8r. 32 l. és 12 lev. ára 20 kr.)

Méhner Vilmos mulattató képes naptára az 1890. közönséges évre. Egy kicsit csipkedő, sokat neveltető kalendárium a másokon mulatni vágyó közönség számára; számtalan édességgel, keserúséggel és mindenféle magyar fűszerrel. Sírva-vigadva cselekedte Vig Czimbora. VII. évf. (Méhner Vilmos. 4r. 48 l. 16 lev. és 1 czimkép, ára 30 kr.)

Méhner Vilmos regélő bácsi naptára az 1890-ik évre. Egy nagy regénynyel és más olvasmányokkal. VI. évfolyam. (Méhner Vilmos. N.8r. 144, 38 l. ára 40 kr.)

Menyecskék naptára 1890. évre. Szerkeszti Mignon. (Robicsek Zsigm. 8r. 144 l. ára 80 kr.)

Móka naptár, az „Üstökös” évkönyve 1890-re. Szerkesztette ifjabb Kakas Márton (Szabó Endre). Temérdek képpel. százannyi élezzel. (Pallas részv.-társ. K.8r. 96 l. ára 50 kr.)

Nagy képes naptár 1890. közönséges évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 128 l. ára 40 kr.)

Nagyszombati naptár teljes címjegyzékkel 1890. évre. Tyrnauer Kalender mit vollständigem Adressen-Verzeichniss für das Jahr 1890. VI. évfolyam. VI. Jahrgang. (Nagyszombat. Winter Zsigmond. N.8r. 120 l. ára 36 krajczár.)

Népgazdasági naptár 1890. évre. Gazdák-, földművesek-, kertészet-szőlőszet-, méhészet-kedvelők stb. számára. Kiválóbb vezérszakemberek arcképeivel, tanulságos működéssel teljes életrajzaival, s a főbb teendőkben irányadó. A jók javát mindenütt feltüntetve. Közhasznú közleményekkel ellátva. Szerkesztette Gobóczy Károly. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 46 l. ára 40 kr.)

Nógrádi naptár az 1890-ik közönséges évre. I. évfolyam. Érdekes és közhasznú olvasmányokkal és képekkel. Szerkeszti Jeszenák Rafael. (Losonc. Kármán-társulat. N.8r. 90 l. ára 36 kr.)

Ó-becsei nagy képes naptár 1890. közönséges évre. VI. évfolyam. (Ó-Becse. Löwy Lajos. 4r. 56 l. és 8 lev., ára 30 kr.)

Orvosi zsebnaptár az 1890. évre. Szerkeszti dr. Lőrinczi Ferencz. XXI. évfoly. (Légrády testvérek. 12r. 135 l. és 23 lev., ára ?)

Orvosok zsebnaptára az 1890. közönséges évre. Szerkeszti id. Purjesz Zsigmond. A legújabb gyógyszer árszabványnyal. Függelékül: Útmutatás a látélesség vizsgálására. (Eggenberger-féle könyvkeresk. 12r. 175 l. és jegyzék-napló, ára 1 ft 50 kr.)

Paedagogiai zsebnaptár az 1889/90. tanévre. Tanárok, tanítók. tanítóképző int. növendékek s felsőbb leányiskolai tanulók használatára. Szerkesztette Orbók Mór. IV. évfolyam. (Pozsony. Drodtleff Rudolf. 16r. 160 l. ára ?)

Pallas képes családi naptára 1890-re. Elbeszélésekkel, közhasznú

tudnivalóval és czimtárral ellátta Darvas Gábor. (Pallas részv.-társ. 4r 96 l. és 16 lev., ára 50 kr.)

Pallas nagy képes naptára az 1890. évre. Szerkesztette Benedek Elek. V. évfolyam. (Pallas részv.-társ. 4r. 362 l. ára 1 frt.)

Pécs-baranyai nagy képes naptár 1890. közönséges évre. VI. évf. (Pécs. Engel Lajos. N.8r. 68 l. ára 40 kr.)

Pécsi kis képes naptár 1890. közönséges évre. VI. évf. (Pécs. Engel Lajos. 8r. 63 l. ára 18 kr.)

Petőfi naptár az 1890. közönséges évre. Sokféle olvasmányval és számos képpel. VII. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. N.8r. 14 lev., 38 l. ára 30 kr.)

Pozsonyi utmutató. Közhasznú üzleti naptár mindenki számára. Pressburger Wegweiser auf das Gemeinjahr 1890. Ein gemeinnütziger Geschäfts-Kalender für Jedermann. Versehen mit einem vollständigen Adressenbuche Pressburg's, und mit einem Schematismus der hierortigen Militär- und Civilbehörden, Schulen, Anstalten, Vereine u. s. w. sowie aller im Pressburger Comitae befindl. kön. Bezirksgerichte, k. Steuerämter und der Communalverwaltungen der k. Freistädte. XXXIX. Jahrg. (Pozsony. Angermayer Károly. N.8r. 16, 17—282 l. ára ?)

Protestáns árvaházi képes naptár 1890. évre. Szerkeszti Farkas József. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8r. 63 l. ára 30 kr.)

Protestáns új képes naptár 1890. évre. Szerkesztette Duzs Sándor. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 80 l. ára 50 kr.)

Somogy-kaposvári magyar nép-naptár 1890. évre. Sokféle hasznos és mulattató olvasmányval és a megyében létező hivatalok czimtarával ellátva. Szerkeszti ifj. Tatár Péter. (Hagelmann Károly. 8r. 40 l. ára ?)

Székelyegyleti képes naptár az 1890-ik évre. Szerkeszti Szádeczky Lajos. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 80 l. ára 25 kr.)

Szent család képes naptára. Krisztus urunk születése után 1890. közönséges évre. (Méhner Vilmos. 8r. 80 l. ára 30 kr.)

Szűz Mária édes hazánk védasszonya kis képes népnaptára az 1890. közönséges évre. X. évfolyam. Szerkeszti Páter Angelikusz. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 4r. 36 l. ára ?)

Szűz Mária édes hazánk védasszonya nagy képes nép-naptára az 1890. közönséges évre. X. évfolyam. Szerkeszti Páter Angelikusz. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 4r. 80, XVI l. ára ?)

Szülészcnők zsebnaptára az 1890. évre. Szerkeszti Schwarz Frigyes. II. évfolyam. (Franklin-társulat. 12r. 78 l. és napló, ára 50 kr.)

Tanári jegyzék-naptár, 1890/91. tanévre. Felsőbb tanintézetek tanárai részére. II. évf. (Kassa. Koczányi és Vitéz. 16r. 24 l. ára 1 frt 20 kr.)

Tanári zsebkönyv az 1889/90. iskolai évre. Összeállította Kutrucz Rezső. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 59 l. ára ?)

Tanítók zsebnaptára az 1890. évre. Szerkeszti György Aladár. XV. évfolyam. (Légrády testv. 8r. 170 l. ára ?)

Tanulók naptára az 1889/90. iskolai évre. Gymnasiumi és reál-

iskolai tanulók, valamint tanítóképző és gazdasági intézeti növendékek számára. VIII. évfolyam. (Pozsony. Stampfel Károly. 16r. 48 l. ára ?)

Tárca naptár 1890. évre. (Méhner Vilmos. 32r. 10 l. ára 20 kr.)

Tolna vármegyei naptár 1890. közönséges évre. Tartalmazza a vármegye területén levő kir., megyei, egyházi és világi tisztviselők címétárát, és a kör-, községi jegyzők és előljárók névjegyzékét. Szerkesztette Bórszák Endre. (Szegzárd. Báter János. 4r. 88 l., 16 lev., ára 40 kr.)

Török-magyar naptár az 1890. évre. Sok képpel. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 48 l. ára 25 kr.)

Törvényhatósági naptár 1890-re. II. évfolyam. Szerkesztette Toldy László. (Ifj. Nagel Ottó. 16r. 1140 l. ára 2 frt.)

Trattner-féle nemzeti kalendárium az 1890. évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 213 l. ára 80 kr.)

Tűzoltók zsebkönyve 1890. évre. Szerkesztették Köhler István, Breuer Szilárd és Kálmán Géza. III. évfolyam. (Márkus Samu könyvnyomdája. 12r. XLIX, 251 l. ára 1 frt.)

Új fali naptár 1890. (Franklin-társulat. 1 ív, ára 20 kr.)

Új honvéd naptár az 1890. évre. Szerkeszti Áldor Imre. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 80 l. ára ?)

Új székel naptár az 1890. 365 napból álló közönséges évre. Szerkeszti Lőcsey Sp. Imre. II. évi folyam. Kiadja Holczér Gyula könyvkereskedése. (Marosvásárhely. Imreh Sándor. 8r. 48 l. ára ?)

Ügyvédi zsebnaptár 1890. évre. Szerkeszté Szántó József. XIV. évf. (Pallas részvény-társulat. 12r. 180 l. ára ?)

Vademecum. Zsebnaptár magyar egyetemek és főiskolák számára. 1890. évre. (Nagel Ottó. 16r. 89 l. ára 1 frt 80 kr.)

Vig czimbora naptár az 1890. évre. (Méhner V. 8r. 48 l. ára ?)

Wajdits József nagy képes magyar népnaptár 1890. közönséges évre, mely 365 napból áll. XIX. évfolyam. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József könyvnyomdája. 8r. 80, XVI l. ára ?)

Zsebkönyv a magyar kir. csendőrség számára. IV. évfolyam. 1890. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 271 l. ára ?)

Zsebnaptár tanító számára az 1889/90. iskolai évre. II. évfolyam. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 101, 74 l. ára ?)

Zsidó közigazgatási naptár az 5650. évre (1889/90.) (Athenaeum 8r. IV, 4, 222 l. ára 90 kr.)

Allgemeiner neu eingerichteter Budapester Schreib-Kalender für das Gemeinjahr 1890. (Méhner Vilmos. 8r. 36 l. ára 20 kr.)

Bistritzer Hauskalender für das Jahr 1880. (Besztercze. Botschar Tivadar nyomdája. 8r. 70 l. ára ?)

Budapester Bilderkalender für das Jahr 1890. (Wodianer F. és fiai.) 8r. 16 l. ára 20 kr.)

Budapester Bote. Grosser Bilderkalender auf das Gemeinjahr 1890. (Méhner Vilmos. 8r. 120 l. ára 40 kr.)

Bucsánszky's Christlicher Bilderkalender für das Gemeinjahr 1890. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Bucsánszky's Alois Grosser Bilderkalender für das Jahr 1890. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 128 l. ára ?)

Bucsánszky's Alois kleiner Bilderkalender für das Jahr 1890. XLII. Jahrgang. (Rózsa K. és neje. N.8r. 32 l. ára 20 kr.)

Bucsánszky's Alois kleiner Kossuth-Kalender für das Gemeinjahr 1890. Mit vielen in den Text gedruckten Bildern. XXI. Jahrgang. (Rózsa K. és neje. N.8r. 32 l. ára 20 kr.)

Caviar-Kalender 1890. (Grimm Gusztáv. 8r. 172 l. ára ?)

Christlicher Bilder-Kalender auf das Gemeinjahr nach Christi Geburt 1890. mit dem Sonnen-, Mond- und Planetenlauf für den Horizont und den Meridian von Budapest berechnet. VIII. Jahrgang. (Méhner Vilmos. N.8r. 32, 12 l. ára 20 kr.)

Fünfkirchner-Bote Allgemeiner Kalender für das Jahr 1890. Mit zahlreichen prachvollen Illustrationen. I. Jahrgang. (Pécs. Engel Lajos. N.8r. 96 l. ára 40 kr.)

Fünfkirchner Volkskalender für das Jahr 1890. I. Jahrgang. (Pécs. Engel Lajos. N.8r. 63 l. ára 18 kr.)

Gross-Becskerekér Hauskalender für den Bürger, Gewerbs- und Landmann, auf das Gemeinjahr 1890. Redigirt von Dr. Ludwig Brájjer. Zum Gebrauche für Katholiken, Evangelische, Griechen und Israeliten. 40. Jahrgang. (N.-Becskerek. Pleitz Pál. 4r. 80 l. ára ?)

Illustrierter Bauern-Kalender für das Gemeinjahr 1890. II. Jahrgang. (Felső-Ör. Schodisch Lajos. N.8r. 40 l. ára 20 kr.)

Illustrierter Marien-Kalender für das Gemeinjahr 1890. II. Jahrg. (Felső-Ör. Schodisch Lajos. 8r. 48 l. ára ?)

Illustrierter protestantischer Hauskalender für das Jahr 1890. Herausgegeben zum Besten des «Prot. Landes-Waisenhauses» in Budapest. (Hornýánszky Viktor. N.8r. 64 l. ára 30 kr.)

Illustrierter Werschetzer Hauskalender für den Bürger, Gewerbs- und Landmann, auf das Gemeinjahr 1890. Zum Gebrauche für Katholiken, Protestanten und Israeliten. (Werschetz. Kirchner J. E. özvegye. 4r. 88, 20 l. ára 30 kr.)

Katholischer Hauskalender 1890. II. Jahrgang. (Felső-Ör. Schodisch Lajos. 8r. 40 l. ára ?)

Kleiner Bilderkalender für das Jahr 1890. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára ?)

Kleiner Bilderkalender für Katholiken, Protestanten, Griechen und Juden auf das Jahr nach Christi Geburt 1890 mit dem Sonnen-, Mond- und Planetenlauf für den Horizont und den Meridian von Budapest berechnet. IX. Jahrgang. (Méhner Vilmos. N.8r. 32, 16 l. ára 20 kr.)

Kleiner Kossuth-Kalender für das Gemeinjahr 1890. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára ?)

Kleiner Kossuth-Kalender für das Gemeinjahr 1890. Mit vielen in den Text gedruckten Bildern. VI. Jahrgang. (Méhner Vilmos. N.8r. 32, 16 l. ára 20 kr.)

Neuer Bilderkalender für das Gemeinjahr 1890. II. Jahrgang. (Felső-Ör. Schodisch Lajos. 8r. 40 l. ára 20 kr.)

Neuer Budapester-Bote. Illustrierter Kalender für Stadt- und Landleute auf das Jahr 1890. II. Jahrgang. (Goldberger I. H. 8r. 96 l. ára 40 kr.)

Neuer budapester illustrirter Familien-Kalender auf das Gemeinjahr 1890. III. Jahrgang. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 48 l. ára ?)

Neu eingerichteter gemeinnütziger und erheiternder Pester Schreib- und Hauskalender für Katholiken, Protestanten, Griechen und Israeliten auf das Gemeinjahr von 365 Tagen nach der Geburt Jesu Christi 1890. XXIII. Jahrgang. (Rózsa Kálmán és neje. 4r. 34 l. ára ?)

Neuer illustrirter Volkskalender für Ungarn und Siebenbürgen auf das Gemeinjahr 1890. XXV. Jahrgang. (Franklin-társulat. 4r. 80 l. ára ?)

Neuer vaterländischer Pest-Ofner Schreib- u. Wirthschafts-Kalender auf das Gemeinjahr 1890. (Bartalits Imre. 8r. 48 l. ára ?)

Neuer Volkskalender für das Jahr 1890. (Nagyszeben. Krafft W. 8r. 144 l. ára ?)

Pester Schreib- und Hauskalender auf das Gemeinjahr 1890. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 34 l. ára ?)

Pressburger Wegweiser auf das Gemeinjahr 1890. (Lásd : Pozsonyi utmutató.)

Schodisch's illustrirter Volkskalender für das Gemeinjahr 1890. XII. Jahrgang. (Felső-Ör. Schodisch Lajos. 8r. 64 l. ára 20 kr.)

Ungarisches Handels-Museum. Kalender für das Jahr 1890. A magyar kereskedelmi muzeum 1890-iki naptára. Verantwortlicher Redacteur Barnafi. (Bartalits Imre. 8r. 137 l. ára ?)

Wahrsager-Kalender. Illustrierter Kalender für Jedermann auf das Jahr 1890. XI. Jahrgang. (Nagy-Szt-Miklós. König S. N.8r. 64 l. ára 25 kr.)

Bucsánszského Alojza krestfanský obrázkový kalendár na rok obyčajný 1890. XXXVI. ročník. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Bucsánszskyho Alojza malý Kossuthowský kalendár na rok obyčajný 1890. Smnohými k tokstu tlačenyymi obrázkami. XX. ročník. (Rózsa Kálmán és neje. N.8r. 32 l. ára 20 kr.)

Bucsánszského Alojza malý obrázkový kalendár na rok obyčajný 1890. XXXVII. ročník. (Rózsa Kálmán és neje. N.8r. 32 l. ára 20 kr.)

Domový Kalendár pre katolikov, evanjelikov a pravoslávnych na obyčajný 365 dní majúci rok po narodení Krista pána 1890. Rok VII. (Rózsahegy. Salva Károly. 8r. 96 l. ára 24 kr.)

Evanjelicko lutherský Kalendár na obyčajný rok 1890. Ročník II. Vydáva Lutherov spolok. (Hornýánszky Viktor. N.8r. 65 l. ára 25 kr.)

Katolícki kalendár sa slikami za godinu 1890. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 42 l. ára ?)

Kossuthovský kalendár na rok 1890. (Rózsa K. és neje. 8r. 32 l. ára ?)

Krestfanský obrázkový kalendár na rok 1890. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára ?)

Malý obrázkový kalendár na rok 1890. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára ?)

Méhnera Wilhelma nowý malý obrázkový kalendár na obyčejný 1890. 365 dní majúci rok, po narodení Krista pana. (Méhner Vilmos. 8r. 32, 8 l. ára ?)

Méhnera Wilhelma obrázkový kalendár rominy na obyčejný 1890. 365 dní majúci rok, po narodení Krista pana. (Méhner Vilmos. N.8r. 80 l. 4 lev. és 1 czímkép, ára ?)

Nový domový kalendár na rok 1890. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 84 l. ára ?)

Nový malý obrázkový kalendár na rok 1890. (Méhner Vilmos. 8r. 32 l. ára ?)

Obrázkový kalendár rominy na 1890. rok (Méhner V. 8r. 80 l. ára ?)

Katolíckí kolendár sa slikami za prostugodinu 1890 od vjekoslava Bučansky. Tečaj XXXII. (Rózsa K. és neje. N.8r. 32 l. ára 20 kr.)

Večítí koledár. (Zágráb. Hartman L. 8r. 170 l. ára 50 kr.)

Czarits, malý kalendár sa slikama za godinu 1890. (Ujvidék. Pajevits Arzén. 8r. 64 l. ára 20 kr.)

Orao, veliki ilustrovani kalendar za godinu 1890. Uregyuje Stevan V. Popovits. (Ujvidék. Pajevits Arzén. 8r. 127 l. ára 50 kr.)

Amicul poporului. Călindariu pe anul comun 1890. Anul XXX. Intocmit de Gr. Sima al lui Jón. (N.-Szeben. Krafft V. 8r. 104, 32 l. ára 50 kr.)

Calendariu pe anul dela Christosu 1890. Anulu XI. (Arad. Görög kel. román egyházmegye nyomdája. 8r. 16, 104 l. ára 30 kr.)

Calendarul calicului pe anul 1890, san calendar humoristic și satiric cu ilustrațiuni, alcătuit după gradurile climatice ale pungi romanilor dintóta lume. Anul V. (N.-Szeben. Krafft V. 8r. 72, 32 l. ára 30 kr.)

Calindarul studentilor pe anul comun 1890 compus de Iuliu Moisilă. Anul I. (Brassó. Muresianu A. 16r. 240 l. ára 60 kr.)

Noul Calindar de casă pe anul comun 1890. Anul X. (Brassó. Alexi. 8r. 16, 84, 38 l. ára 30 kr.)

EGYHÁZI NÉVTÁRAK ÉS DIRECTORIUMOK 1890-RE.

Directorium romano-Nitriense, seu ordo missas celebrandi et horas canonicas recitandi, juxta ritum missalis et breviarii romani ac proprii dioecesis, item juxta calendarium perpetuum a. s. r. c. adprobatum pro a. 1890. secundo post bissextilem in usum dioecesis Nitriensis. Jussu et auctoritate rev. d. d. ordinarii. (Nyitra. Özv. Neugebauer Anna. 8r. 130 l. ára ?)

Directorium liturgicum ad usum fratrum Minorum strictioris observantiae provinciae s. crucis Croatiae-carnioliae pro a. 1890. (Görtz. Hilaris-féle nyomda. 8r. 53 l. ára ?)

Directorium divini officii juxta rubricas breviarii et missalis romano-seraphici a sancta sede approbatas, et sacrae rituum congregationis decreta rite dispositum ac in usum fratrum minorum s. p. Francisci strictioris obser-

vantiae ss. salvatoris in Hungaria, jussu superiorum editum pro anno d. 1890. (Eger. Érseki lyceumi nyomda. 8r. 94 l. ára ?)

Directorium romano-quinque-ecclesiense seu ordo officii divini ad annum 1890. (Pécs. Püspöki lyceumi nyomda. 8r. 169 l. ára ?)

Directoriu generalu seu ordulu officiului divinu pre anulu 1890. Compusu de Joanu Borosiu. (Szamosújvár. «Aurora» nyomda. 8r. 83 l. ára ?)

Directorium szatmáriense seu ordo Missas celebrandi et horas canonicas recitandi pro a. 1890. (Szatmár. Nagy Lajos nyomdája. 8r. 132 l. ára ?)

Ordo divini officii in usum Benedictinorum archi-coenobii s. Martini in s. monte Pannoniae pro a. 1890. (Komárom. Ziegler Károly nyomdája. 8r. 142 l. ára ?)

Ordo officii divini peragendi anno 1890. in usum dioecesis csanádiensis. (Temesvár. Csanádi egyházmegye nyomdája. 8r. 106 l. ára ?)

Schematismus provinciae Hungariae reformatae nunc sanctae Mariae nuncupatae ordinis minorum s. Francisci ad annum 1889/90. (Pozsony. Wigand Károly nyomdája. 8r. 45, XIX l. ára ?)

Schematismus cleri archidioecesis agriensis ad annum 1890. (Egri érseki lyceum nyomdája. 8r. XVI, 196, 32 l. ára ?)

Schematismus cleri archidioecesis colocensis ot bacsensis ad annum 1890. (Kaloosa. Malatin Antal nyomdája. 8r. 146, 63 l. ára ?)

Schematismus cleri archidioecesis strigoniensis pro anno 1890. Esztergom. Buzárovits Gusztáv nyomdája. 8r. 275, 43 l. ára ?)

Schematismus cleri dioecesis nitriensis pro anno 1890. (Nyitra. Schempek és Huszár nyomdája. 8r. 114 l. ára ?)

Schematismus cleri dioecesis szamosújváriensis graeci ritus catholicorum pro anno 1890. (Szamosújvár. Egyházmegyei nyomda. 8r. 260 l. ára ?)

Schematismus provinciae s. Joannis a Capistrano ordinis Minorum s. Francisci regularis observantiae ad a. 1890. (Bagó Márton és fia nyomdája. 8r. 40, XII l. ára ?)

Schematismus provinciae s. crucis Croatiae-Carnioliae ordinis minorum s. Francisci strictioris observantiae anno 1890. (Laibach. Szerzetrend. 8r. 29 l. ára ?)

Schematismus provinciae ss. Salvatoris in Hungaria Ordinis, Minorum s. Francisci strictioris observantiae, pro a. 1890. (Eger. Érseki lyceum nyomdája. 8r. 59 l. ára ?)

Siematismulu cleru alu archidiecesei metropolitane greco-catolice a Alb'a-Juliei sî Fagarasiului pre anulu 1890. (Balázsfalva. Göröghatolikus papnevelde nyomdája. 8r. 330 l. ára ?)

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK AZ 1889—90. TANÉVRŐL.

Az **albertfalvi** iparos-iskola IV. értesítője 1889—90. Közli Tuymér János. (Garai Mór. 8r. 14 l.)

Az **alsó-lendvai** államsegélyvel fentartott polgári fiú-iskola tizen-

nyolczadik értesítője az 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: dr. Bartha Gyula. (Alsó-Lendva. Farkas János. 8r. 32 l.)

Az **Alsó-Meczenzéf** városi államilag segélyezett iparostanoncz-iskola ötödik értesítője az 1889—90-ik tanévről. Szerkesztette: Román József. (Kassa. Werfer Károly. 8r. 12 l.)

Az **apatini** alsófokú ipariskola értesítője az 1889/90-iki tanévről. Közli: Rauschenberger János. (Apatin. Szavadill József. 8r. 24 l.)

Az **Arad** városi polgári fiú-iskola jelentése (tizennyolczadik tudósítványa) az 1889/90. iskolaévről. Közli: Szöllőssy Károly. (Arad. Gyulai István. 8r. 45 l.)

Az **Arad** városi alsófokú kereskedelmi iskola jelentése az 1889—90. iskolai évről. Közzéteszi: Millig József. (Arad. Gyulai István. 8r. 12 l.)

Az **aradi** királyi főgymnasiumnak és az ezzel összekapcsolt állami főreáliskolának értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közli: Kuncz Elek. (Arad. Réthy L. és fia. 8r. 118 l.) (Értekezés: Vonások a görög eposok külső culturájának a megértéséhez. Irta: Telmányi Emil.)

Az államilag segélyezett **Arad** városi kereskedelmi akadémia ötödik évi jelentése az 1889—90. iskolai évről. Közli: Ábrai Lajos. (Arad. Réthy L. és fia. 8r. 117 l.) (Értekezések: 1. Az internatus jövője. Irta: Ábrai Lajos. 2. A franczia kereskedelmi iskolák. Irta: Varga Imre.)

Az **aranyos-maróti** m. kir. állami elemi és felső leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Deme Károly. (Pozsony. Stampfle, Eder és társai. 8r. 32 l.)

A pestmegyei ágost. hitv. ev. esperesség pártfogása alatt álló **aszódi** evang. négyosztályú gymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közzéteszi: Petry Gyula. (Franklin-t. 8r. 40 l.) (Értekezés: Sramkó Mihály emlékezete. Irta: Petry Gyula.)

A **cist. rend bajai** főgymnasiumának értesítője 1889—90. tanévről. (Baja. Kollár Antal és fia. 8r. 93 l. (Értekezés: Horatius hatásának nyomai a magyar klasszikus kor költészetében. Irta: Fejér Adorján.)

A **bajai** m. kir. állami tanítóképző-intézet XVIII. értesítője az 1889—90. (20-ik) tanévről. Közli: dr. Bartsch Samu. (Baja. Kollár Antal és fia. 8r. 56 l.)

A **bajai** izr. hitközség elemi-, felső leány- és polgári iskolájának kilenczedik értesítője az 1889—90. tanévről. A hitközségi iskolaszék megbízásából szerkesztette: a tantestület. (Baja. Streinitz Gyula. 8r. 39 l.)

A **Baja** városi polgári fiúiskola és a vele kapcsolt alsófokú kereskedelmi- és ipariskola értesítője az 1889—90. (VIII.) tanévről. Közli: az igazgató. (Baja. Nánay Lajos. 8r. 48 l.)

Baja szab. kir. város róm. kath. népiskoláinak az 1889—90. tanévi értesítője. X. (Baja. Streinitz Gyula. 8r. 35 l.)

Évi tudósító a miasszonyunkról nevezett iskolánénék vezetése alatt álló **bajai** róm. kath. leánytanoda növendékeinek viseletéről és előhaladásáról az 1889—90. tanévben. (Kaloosa. Malatin A. 8r. 18 l.)

A **b-gyarmati** iparos iskolának értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: az iparos iskolai bizottság. (B-Gyarmat. Kék László. 8r. 15 l.)

A **b.-gyarmati** római katolikus elemi iskola ötvenhatodik értesítője az 1889—90. tanévről. Kiadja: az igazgatóság. (B.-Gyarmat. Kék László. 8r. 8 l.)

Értesítő a **b.-gyarmati** állami elemi népiskola 1889—90. XVI. évfolyamáról. Közli: Kemény Gábor. (B.-Gyarmat. Kék László. 8r. 12 l.)

Értesítvény a **balassa-gyarmati** római kath. elemi leányiskoláról az 1889—90. év végén. (B.-Gyarmat. Kék László. 8r. 6 l.)

A **balassa-gyarmati** államilag segélyezett községi polgári leányiskola nyolczadik évi értesítője 1889—90. tanévről. Közli: Tomesko Nándor. (B.-Gyarmat. Kék László. 8r. 17 l.)

A **balassa-gyarmati** államilag segélyezett községi polgári fiúiskola tizenötödik évi értesítője 1889—90. tanévről. Közli: Tomesko Nándor. (B.-Gyarmat. Kék László. 8r. 25 l.)

A **b.-gyarmati** izr. elemi népiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Brett Mór. (B.-Gyarmat. Kék László. 8r. 21 l.)

(**Balázsfalva.**) Programa gimnasiului superioru, preparandiei, normeii și scolei populare de fetițe din Blasiu pre anulu școlasticu 1889—90. compusa de Alesandru Micu. (Balázsfalva. Papnöveldei nyomda. 8r. 95 l. (Értekezés: Din vocalismulu limbei române. Irta: A. Viciu.)

A **bánffyhungyadi** m. kir. állami polgári fiú-, felső leány- és elemi iskolák értesítője az 1889—90. tanévről. XVI. év. Szerkesztette: Koleszár Lajos. (Bánffy-Hunyad. Ajtai K. Albert. 8r. 60 l.)

A **bártfai** róm. kath. gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közlétesíti: Marszina Győző. (Kassa. Bernovits G. 8r. 31 l.)

Bazin szab. kir. város államilag segélyezett alsófokú ipariskolájának VI. értesítője az 1889—90. tanévről. (Pozsony. Brég János. 8r. 15 l.)

A **békési** ev. reform. VI. osztályú gymnasium 1889—90. évi értesítője. Közli: Osváth Ferencz. (Békés. Povázsay László. 8r. 26 l.)

A **békés-csabai** ágostai hitv. ev. algymnasium XXV. értesítője 1889—90. Közli: Horváth János. (Békés-Csaba. Lepage Lajos. 8r. 42 l.)

Értesítvény a **belényesi** gör. kath. főgymnasiumról s a vele egybekötött alsóbb tanodáról 1889—90. tanévre. Programa gimnasiului etc. Szerkesztette: Buteanu János. (Belényes. Muntján József. 8r. 129 l.)

A **belényesi** iparos tanonciskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. IV. évfolyam. Szerkesztette: Fekete Demeter. (Belényes. Muntján J. 8r. 16 l.) (Értekezés: A kézműiparosság. Irta: Fekete Demeter.)

A **beregszászi** állami polgári fiúiskola XVI. évi s az intézet fennállásának XXVI. évi értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Katinszky János. (Beregszász. «Haladás». 8r. 38 l.) (Értekezés: Az idegen nyelvek tanításának alapelve. Irta: Boga Imre.)

A **berettyó-ujfalui** alsófokú községi ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. VI. évfolyam. Az ipariskola felügyelő-bizottsága megbízásából szerkesztette: Szabó Imre. (Nagyvárad. Sonnenfeld Adolf. 8r. 12 l.)

(**Besztercze.**) XVI. Jahresbericht der Gewerbeschule zu Bistritz. Am Schlusse des Schuljahres 1889—90 veröffentlicht von Michael Miess. (Besz-

tercze. Botschar Th. 8r. 32 l. (Értekezés: Zur Criminaljustiz der Freistadt Bistritz. Irta: Gottfried Daichendt.)

A **beszterczei** államilag segélyzett polgári fiú-iskola értesítője az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Czvajna József. Jahresbericht etc. (Besztercze. Botschar Tivadar. 8r. 39 l.)

(**Besztercze.**) Programm des evangelischen Obergymnasiums A. B. und der damit verbundenen Lehranstalten, dann der evangelischen Mädchenschule A. B. zu Bistritz (Siebenbürgen) am Schlusse des Schuljahres 1889–90 veröffentlicht von Georg Fischer. (Besztercze. Botschar Tivadar. 4r. 71 l.) (Értekezés: Die Lektüre des Cornelius Nepos mit Bezug auf die Charakterbildung der Schüler. Irta: Gottfried Daichendt.)

(**Besztercze.**) Jahresbericht der Ackerbauschule zu Bistritz pro 1889–90. (Besztercze. Botschar Tivadar. 8r. 23 l.)

A **beszterczei** m. kir. állami elemi népiskola hatodik értesítője az 1889–90. tanév végén. Szerkesztette: Szentpéteri János. (Besztercze. Botschar Tivadar. 8r. 16 l.)

Értesítő a **beszterczebányai** m. kir. állami felsőbb leányiskola 1889–90. tanévről. Hetedik évfolyam. Közli: dr. Gerevich Emil. (Beszterczebánya. Singer J. 8r. 54 l.)

A **beszterczebányai** ág. hitv. ev. algymnasium értesítője az 1889–90. tanévről. Közzéteszi: Varga Mihály. (Beszterczebánya. Machold Fülöp. 8r. 34 l. (Értekezés: Groszmann Theodor Lajos. Irta: K. J.)

A **beszterczebányai** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1889–90. tanévről. Közzéteszi: Spitzkö Lajos. (Beszterczebánya. Singer J. 8r. 100 l.) (Értekezés: A rómaiak mezőgazdasága. Irta: Jurkovich Emil.)

A **bethleni** állami elemi népiskola értesítője az 1889–90. iskolai tanévről. Kiadta: Szabó Sándor. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 8 l.)

A tolna-baranya-somogyi ág. hitv. ev. egyházmegye **bonyhádi** algymnasiumának értesítője az 1889–90. tanévről. Közzéteszi: Gyalog István. (Bonyhád. Fein T. 8r. 24 l.)

A **brassói** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1889–90. tanévről. (Brassó. Alexi. 8r. 77 l.) (Ünnepi beszéd. Tartotta: Baráczai Sándor.)

A **brassói** m. kir. állami közép faiskola értesítője az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Orbán Ferencz. (Brassó. Alexi. 8r. 53 l.) (Értekezés: Gula természetű szerkezetek. Irta: Siklód István.)

(**Brassó.**) Programm des evangelischen Gymnasiums A. B. zu Kronstadt und der damit verbundenen Lehranstalten. Am Schlusse des Schuljahres 1889–90 veröffentlicht von Ludwig Korodi. (Brassó. Gött János és fia. 8r. 57 l.) (Értekezés: Die Bestimmung der Krümmung doppelt gekrümmter Linien oder Flächen. Irta: Fink Heinrich.)

A **brassói** magy. kir. állami főreáliskolának ötödik évi értesítője az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Rombauer Emil. (Brassó. Alexi. 8r. 83 l.)

A **brassói** m. kir. állami ipariskola IX. értesítője az 1889–90. tanév végén. Szerkesztette: Killyéni Endre. (Brassó. Alexi. 8r. 24 l.) (Értekezés: Nézetek a tanonczoktatás köréből. Irta: Mally Nándor.)

A **brassói** m. kir. állami polgári leány- és elemi iskolák XV. értesítője

az 1889–90. tanév végén. Szerkesztette: Orbán Ferencz. (Brassó. Alexi. 8r. 64 l.) (Értekezés: Az ének és zene fontossága a nőnevelésben. Irta: Stark Vilmos.)

A **brassói** magy. kir. állami kereskedelmi akadémia V. értesítője az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Orbán Ferencz. (Brassó. Alexi. 8r. 72 l.) (Értekezés: Czukoripar és répatermelés. Irta: Orbán Ferencz.)

A **Brassó** belvárosi r. kath. főelemi tanoda VI. értesítője az 1889–90. tanévről. Kiadta: Biró Sándor. (Brassó. Alexi. 8r. 28 l.) (Értekezés: Tanulói hibák, azoknak eredete és leküzdése. Irta: Szász Károly.)

A XXVI. programă a gimnasiului mare publică română de religiunea ort. răsăritenă din **Brașov** și a celorlalte școle secundare și primare împreună cu gimnasiul pe anul școlastic 1889–90. Publicată de direcțiunea școlilor mediilor. (Brassó. Mureșianu A. 8r. 105 l.) (Cincî-decî de colinde, adunate de școlari. Irta: A. Bărseanu.)

A **Budapest** fővárosi I. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola kilencedik értesítője az 1889–90. tanév végével. Szerkesztette: Póra Ferencz. (Pesti könyvnyomda r. társaság. 8r. 39 l.)

A **budapesti** II. kerületi (vizivárosi) m. kir. állami elemi tanítónőképző-intézet értesítője 1889–90. iskolai évről. Összeállította: özv. Dusóczky Károlyné. (M. kir. egyetemi könyvnyomda. 8r. 34 l.)

A **budapesti** II. kerületi nyilvános községi polgári és kereskedelmi iskola tizenhetedik értesítője az 1889–90. tanév végével és IV. jelentés a II. ker. községi alsófokú keresk. iskoláról. Szerkesztette: Lengyel Sándor. (Pesti könyvnyomda r. társaság. 8r. 83 l.) (Értekezések: 1. A középkereskedelmi iskolák szervezetének revisiója alkalmából. Irta: Lengyel Sándor. 2. Tanítványaink pályaválasztása előtt. Irta: Zachár Gyula.)

A **Budapest** fővárosi II. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola tizenötödik tudósítványa az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Erdődy Imre. (Pesti könyvnyomda r. társaság. 8r. 61 l.) (Egy tanítványomnak. Tanköltemény. Irta: Balásy Dénes. Értekezés: Hogy töltsék a gyermekek a szünidőt? Irta: özv. Szűts Ferenczné.)

A **budapesti** II. kerületi állami reáliskolának harmincznegyedik évi jelentése az intézet főnnállásának 35-ik évében az 1889–90. tanév végén. Szerkesztette: Mayer József. (Pesti könyvnyomda r. társaság. 8r. 105 l.) (Értekezés: Alceste és a mizantropia. Irta: dr. Bánfi Zsigmond.)

A **budapesti** II. kerületi kir. egyetemi kath. főgymnasium s a vele kapcsolatos Ferencz József-nevelőintézet évi értesítője az 1889–90. tanévről. Közzéteszi: Lutter János. (Franklin-társ. 8r. 95 l.) (Értekezés: Az amphitheatrum és az amphitheatralis játékok. Irta: Nikolics Ignác.)

Budapest fővárosi III. kerületi nyilvános községi polgári fiúiskola tizennyolczadik értesítője az 1889–90. iskolai év végével. Közli: Halász Gyula. (Pesti könyvnyomda r. társaság. 8r. 64 l.) (Értekezés: Családi élet és nevelés a kezdetleges művelődés korában. Irta: dr. Krausz Jakab.)

(**Budapest**) Tudósítvány Fekete József ny. főgymn. tanár négyosztályú nyilvános algymnasiumáról és főgymnasiummal egybekapcsolt nevelő-intézetéről, az 1889–90. tanévben. (Bartalits Imre. 8r. 31 l.)

(**Budapest.**) Az országos nőképző-egylet tanintézetének értesítője az 1889—90. tanévről. Kiadja: az igazgatóság. (Fanda József. 8r. 56 l.)

A **budapesti** V. kerületi kir. kath. főgymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közli: dr. Corzan-Avendano Gábor. (Id. Poldini Ede és társa. 8r. 15, 57 l.) (Értekezések: 1. A középiskolai tanuló lelkének, testének fel-ocsudása. Irta: dr. Fialowski Lajos. 2. A kör kiegyenesítéséről. Irta: dr. Bozóky Endre.)

Budapest fővárosi IV. kerületi (belvárosi) községi nyilvános főreáliskola harminczhatodik értesítővénye az 1889—90. tanév végén. Szerkeszté: Báthory Nándor. (Pesti könyvnyomda r. társaság. 8r. 128 l.) (Értekezés: Ney Ferencz emlékezete. Irta: Gellért Jenő.)

A **budapesti** kereskedő ifjak társulata esti szaktanfolyamának értesítője az 1889—90. tanévről. Kiadja: a társulat «szakmivelő bizottsága». (Buschmann F. 8r. 24 l.) (Értekezés: A kereskedő ifjak szakoktatása és tanonczügye. Irta: Zachár Gyula.)

(**Budapest.**) A m. kir. tanárképző-intézet gyakorló főgymnasiumának értesítője az 1889—90. időszakról. Közzéteszi: Bartal Antal. (Athenaeum. 8r. 41 l.) (Értekezés: Két fejezet egy általános paedagogiából. Irta: ?)

Tudósítvány a kegyes tanító-rendiek **budapesti** főgymnasiumáról az 1889—90-iki tanévben. («Hunyadi Mátyás» intézet. 8r. 222 l.) (Értekezés: Péteri Takáts József. Irta: dr. Takáts Sándor.)

A **Budapest** fővárosi IV. kerületi leányiskola huszadik értesítője az 1889—90. tanév végével. Szerkeszté. Sztojanoviits István. (Pesti könyvnyomda részvénytársaság. 8r. 38 l.)

Értesítő a **budapesti** magy. kir. állami felsőbb leányiskola 1889—90. iskolaévről. Közli: Berecz Antal. (Fanda József. 8r. 79 l.)

(**Budapest.**) Dr. László Mihály nyilvános főgymnasiuma és nevelő-intézete. Értesítő az 1889—90. tanévről. Közli: dr. László Mihály. XIII. évfolyam. (Franklin-társulat. 8r. 46 l.) (Értekezés: Kazinczy Ferencz, mint epistolograph. Irta: dr. Váczy János.)

A **budapesti** ág. hitv. evang. főgymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közzéteszi: Böhm Károly. (Franklin-t. 8r. 59 l.) (Értekezés: Herodotos keleti útja. Irta: Fröhlich Róbert.)

A **budapesti** V. kerületi állami főreáliskolának tizennyolczadik évi értesítője az 1889—90. tanév végén. Szerkeszté: Hofer Károly. (Légrády testvérek. 8r. 111 l.) (A hála ünnepe. Irta dr. Váradi Antal. Értekezés: Országos közintézeteink az iskola szolgálatában. Irta: dr. Tergina Gyula.)

A **budapesti** kir. magyar tudomány-egyetem almanachja 1889—90. évről. (A m. kir. egyetemi könyvnyomda. N.8r. 141 l.)

A **budapesti** kereskedelmi akadémia harminczharmadik évi jelentése az 1889—90. tanév végén. Közli: dr. Ghyczy Géza. (Pesti könyvnyomda r. társ. 8r. 75 l.) (Értekezések: 1. A kamatláb meghatározása a járadékszámításban. Irta: Ghyczy Géza. 2. A szacharin. Irta: Bricht Lipót.)

A **Budapest** fővárosi V. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola

tizennegyedik értesítője 1889—90. tanév végével. Szerkesztette: dr. Gyulay Béla. (Pesti könyvnyomda r.-t. 8r. 43 l.)

A **Budapest** fővárosi VI. kerületi nyilvános községi polgári fiu- és közép-kereskedelmi iskola XX. értesítője az 1889—90. tanév végén és IV. jelentés a VI. ker. alsó-fokú kereskedelmi iskoláról. Szerkesztette: Roller Mátyás. (Könyvnyomda r.-t. 8r. 87 l.) (Értekezés: A cserző kéregekről. Irta: Schuch József.)

A **Budapest** fővárosi VII. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola tizenhetedik értesítője 1889—90. tanév végével. Szerkesztette: Vajdaff Ernő. (Pesti könyvnyomda r.-t. 8r. 47 l.)

A **budapesti** VII. kerületi magyar királyi állami gymnasium kilenczedik évi értesítője az 1889—90. iskolai évről Közli Köpesdy Sándor igazgató. (Fanda József. 8r. 87 l.) (Értekezés: A léghajózásról. Irta: dr. Klupathy Jenő.)

(**Budapest**.) A magyar királyi iparművészeti iskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Keleti Gusztáv. (Franklin-t. 8r. 56 l.)

(**Budapest**.) Raportul general al societății de lectură «Petrul maior» a tinerimii române dela universitatea din Budapesta pe anul școlastic 1889—90. (Nagy-Szeben. Nyomda r.-t. 8r. 16 l.)

(**Budapest**.) Az országos nőképző-egylet tanintézetének értesítője az 1889—90. tanévről. Kiadja: az igazgatóság. (Fanda József. 8r. 56 l.)

(**Budapest**.) A fővárosi községi iparrajziskola tudósítványa az 1889—90. tanév végén. Szerkesztette: Vidéky János. (Pesti könyvnyomda részvénytársaság. 8r. 63 l.)

(**Budapest**.) A magyar kir. országos mintarajziskolának és rajztanárképzőnek értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Keleti G. (Franklin-t. 8r. 55 l.)

(**Budapest**.) Nr. 13. Jahresbericht der Landes-Rabbinerschule in Budapest für das Schuljahr 1889—90. (Athenaeum r.-t. 8r. 70, 49 l.) (Értekezés: Das Mosaisch-talmudische Erbrecht. Irta: Moses Bloch.)

(**Budapest**.) Az országos magyar királyi zene- és színművészeti akad. évkönyve az 1889—90. tanévről. (Athenaeum r.-t. 8r. 114 l.)

A **Budapest** fővárosi VIII. kerületi (józsefvárosi) községi nyilvános főreáliskola tizenkilenczedik tudósítványa az 1889—90. tanév végén. Szerkesztette: Felsmann József. (Pesti könyvnyomda r.-t. 8r. 96 l.) (Értekezés: Az egészségtan tanítása a középiskolákban. Irta: dr. Gerlóczy Zsigmond.)

A **Budapest** fővárosi VIII. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola kilenczedik értesítője 1889—90. tanév végével. Szerkeszté: Wittinger János. (Pesti könyvnyomda r.-t. 8r. 39 l.)

A **Budapest** fővárosi IX. kerületi nyilvános községi polgári és közép-kereskedelmi iskola tizennegyedik tudósítványa az 1889—90. tanév végével és IV. jelentés a IX. ker. közs. alsófokú keresk. iskoláról. Szerkesztette: Fillinger Károly. (Pesti könyvnyomda r.-t. 8r. 93 l.) (Értekezés: A könyvhitelrendszer újabb alakzatai a fizetések nagy folyamatában. Irta: Trautmann Henrik.)

13. sz. A **budapesti** országos rabbiképző-intézet értesítője az 1889—90.

tanévről. (Athenaeum r.-t. 8r. 64, 48 l.) (Értekezés: A mozaiko-lalmudikus örökösödési jog. Irta: Bloch Mózes.)

Értesítő a **budapesti** siketnémák magán-intézetéről az 1889–90. tanévben. Közli: Frim Antal. (Burian Mór. 8r. 12 l.) (Értekezés: Mi módon segíthetnénk a fővárosban levő siketnémáinkon. Irta: Frim Antal.)

Értesítő a **budapesti** állami közép ipariskola 1889–90. tizennegyedik tanévről. Szerkesztette: Hegedűs Károly. (Pallas r.-t. 8r. 115 l.)

Értesítő a **budapesti** reformatus főgymnasiumról az 1889–90. tanévben. Szerkesztette: Vámosy Mihály. (Buschmann F. 8r. 70 l.)

A «magyar zeneiskola» (**Budapest** stb.) évi értesítője az 1889–90. tanévről. Második évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje 8r. 48 l. (Értekezés: A magyar palotás zene eredete. Irta: Bartalus István.)

A **Budapest** fővárosi VI. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola második értesítője. 1889–90. Szerkesztette: Oldal János. (Pesti. könyvny. r.-t. 8r. 33 l.)

A **Budapest** fővárosi VII. kerületi nyilvános községi polgári fiu-iskola első értesítője az 1889–90. iskolai év végével. Szerkesztette: Lád Károly. (Pesti könyvnyomda r.-t. 8r. 29 l.)

(**Budapest.**) Az országos izr. tanítóképző-intézet értesítője az 1889–90. tanévről. Közli: Bánóczy József. (Athenaeum r.-t. 8r. 32 l.)

(**Budapest.**) A József főherczeg ő fenségének fővédnöksége alatt álló nemzeti zenede évkönyve az 1889–90. iskolai évre. LI. évfolyam. Szerkesztette: Vajdady Emil. (Rózsa K. és neje. 8r. 74, 44 l.)

A **csáktornyai** m. kir. állami tanító-képezde emlékkönyve az 1879/80 – 1889/90. tanévig. Szerkesztette: Samu József. (Csáktornya. Fischel Fülöp. 124 l.)

A **csáktornyai** községi elemi népiskola értesítője az 1889–90. tanévről. XXI. évfolyam. Közli: Jeney Guszláv. (Csáktornya. Fischel Fülöp. 8r. 37 l.)

A **csáktornyai** államilag segélyezett községi nyilvános polgári fiu-iskola tizennyolcadik értesítője az 1889–90. iskolai évről. Szerkeszté Pálya Mihály. (Csáktornya. Fischel Fülöp. 8r. 34 l.)

A **csiksomlyói** román. kath. főgymnasium értesítője az 1889–90. tanévről. Közli: Imets F. Jákó. (Csik-Szereda, Györgyjakab Márton. 8r. 116 l.) (Értekezés: dr. Haynald Lajos és a csiksomlyói iskolák Irta: Imets F. Jákó.)

A **csongrádi** államilag segélyezett községi polgári fiuiskola értesítője az 1889–90. tanévről. Közzéteszi: Farkas Béla. (Csongrád. Silber J.-né 8r. 28 l.)

A **csongrádi** államilag segélyezett alsófokú ipariskola értesítője az 1889–90. iskolai évről. Közzéteszi: Farkas Béla. (Csongrád. A «Csongrád» kny. 8r. 28 l.)

A **csurgói** ev. ref. főgymnasium (XXVI.) VIII. évi értesítője az 1889–90. iskolai évről. Közli: dr. Vida Károly. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 70 l.)

A **czeglédi** m. kir. állami polgári fiú- és leányiskola huszonegyedik évi értesítője az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Elefánti József. (Czegléd. Piros J. és társa. 8r. 48 l.)

Évi jelentés XIII. értesítő **Debreczen** szab. királyi város alsófokú iparos iskolája 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Dóczy Gedeon. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 40 l.) (Értekezés: A szabadkézi rajzolás czélja s feladata. Irta: Krisztiáni Alajos)

Debreczen sz. kir. város főreáliskolájának tizenhetedik évi értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Fazekas Sándor. (Debreczen. Városi könyvny. 8r. 70 l.) (Értekezés: Mire valók a reáliskolák? Irta?)

A **debreczeni** ref. főgymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közzéteszi: Tüdös János. (Debreczen. Városi könyvny. 8r. 144 l.)

A **debreczeni** m. kir. gazdasági tanintézet és azzal összekapcsolt földmives-iskola értesítője az 1889—90. tanév végén. Közli: Domokos Kálmán. (Debreczen. Városi könyvny. 8r. 47 l.)

Értesítő a reformátusok **debreczeni** főiskolájában a tanítóképezdéről és az elemi iskolákról az 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Joó István. (Debreczen. A város könyvnyomdája. 8r. 99 l.)

A **debreczeni** kereskedelmi akadémiával kapcsolatos alsófokú kereskedelmi iskola növendékeinek érdemsorozata az 1889—90 tanév végén. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 2r. 4 l.)

1889—90. évkönyv a **debreczeni** ev. ref. főiskoláról, a theologiai és jogi akadémiáról. Összeállította: Balogh Ferencz. (Debreczen. A város könyvnyomdája. 8r. 155 l.)

A **debreczeni** kereskedelmi akadémia és a vele kapcsolatos alsófokú kereskedelmi iskola értesítője az 1889—90. tanévről. A tanintézet főnállásának harminczegyedik évében. Közzéteszi: dr. Bayer Ferencz. (Debreczen. Város könyvny. 8r. 135 l.) (Értekezés: Közegészségi ismeretek a középiskolában. Irta: dr. Legányi Gyula.)

Értesítő a kegyes tanítórendiek **debreczeni** algymnasiumáról 1889—90. iskolai évben. Közli: Cserhalmy József. (Debreczen. Város könyvnyomdája 8r. 75 l.) (Értekezés: A rómaiak kegyes házi istenei. Irta: B. Balogh Szilárd.)

Jelentés a **debreczeni** ev. ref. egyház Valics Antalné iskolával egyezett nyolcz osztályú leánynevelő-intézetéről és varró-osztályáról az 1889—90. iskolai év végén. XVI. évfolyam. Szerkesztette: Dóczy Gedeon. (Debreczen. Városi könyvny. 8r. 32 l.)

A **debreczeni** római katolikus elemi népiskolák növendékeinek érdemsorozata az 1889—90. tanév végén. (Debreczen. Város könyvnyomdája. 8r. 20 l.)

A **deési** községi elemi leány- és vegyesiskola 1889—90. tanévi értesítője. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 3 l.)

A **deési** ev. ref. elemi leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 4 l.)

A **deési** izr. hitközség magyar tannyelvű V osztályú elemi fiúiskola VI. tanévi értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Klein Ignác. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 5 l.)

A **deési** ev. ref. elemi fiú-iskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Szentési Áron. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 8 l.)

Értesítés a **deési** róm. kath. elemi fiú- és leányiskola személyzetéről, tantárgyairól és a folyó 1889—90. tanév végén tartandó közvizsgálatok rendjéről. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 6 l.)

A **deési** államilag segélyezett műasztalos - tanműhelylyel kapcsolatos polgári fiú- és leányiskola értesítője 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Pfeiffer János. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 52 l.)

A **deési** állami segélylyel fentartott alsófokú ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Pfeiffer János. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 16 l.) (Értekezés: Az iparos tanoncok szellemi oktatásának befolyása az ipar fejlődésére. Irta: K. J.)

A **dévai** magyar királyi állami főreáliskola tizenkilencedik évi értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Téglás Gábor. (Déva. Hirsch Adolf. 8r. 79 l.) (Értekezés: Micia (Veczel) rövid ismertetése. Irta: Király Pál.)

A **dévai** állami tanítóképezde 1889—90. évi értesítője az 1890—91. tanév értesítőjével együtt fog megjelenni.

A cisterci rend **egri** kath. főgymnasiumának értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közli: Szvorényi József. (Eger. Lyceumi könyvny. 8r. 116 l.) (Értekezés: Mukáry György emlékezete. (1799—1857.) Irta: Czapáry László.)

Az **egri** érseki joglyceum évkönyve az 1889—90. tanévről. X. évi folyam. (Eger. Érseki lyceum. 8r. 22 l.)

Az **egri** érseki róm. kath. tanítóképző-intézet értesítője az 1889—90. tanévről. (Eger. Érseki lyceumi könyvny. 8r. 82 l.) (Értekezés: A magyar kath. egyházi ének története. Irta: Babik József.)

Az **eperjesi** ág. hitv. ev. kerületi collegium értesítője az 1889—90. iskolai évről. (Eperjes. Kósch Árpád. 8r. 79 l.) (Értekezések: 1. A jogtudomány a középiskolai oktatásban. 2. Nemzetgazdaságtan — közgazdaságtan. Irta: dr. Bartha Béla.)

Az **eperjesi** kir. kath. főgymnasium 1889—90. tanévi értesítője. Közzéteszi: Schlott Gyula. (Eperjes. Kósch Árpád. 8r. 130 l.)

Az **érsekújvári** róm. kath. gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Felix János. (Érsekújvár. Winter Zsigmond. 8r. 32 l.)

Az **erzsébetvárosi** róm. kath. Raphaeli gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: László Dávid. (Erzsébetváros. Kotzauer Dániel. 8r. 29 l.)

(Eszék.) Programm kralj. velike realke u Osieku za skolsku godinu 1889—90. (Eszék. Pfeiffer Gyula. 8r. 54 l.) (Értekezés: Trigonometrijska analiza geometrijskih zadaća. Irta: Petar Nenin.)

A sz. kir. **Esztergom** városi nyilvános reáliskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: az igazgatóság. (Esztergom. Laiszky János. 8r. 55 l.) (Értekezés: A humanizmus a reáliskolákban. Irta: Obermayer György.)

Értesítő a pannonthalmi sz. Benedek-rend **esztergomi** főgymnasiumáról az 1889—90. tanév végén. Közzéteszi: Villányi Szaniszló. (Esztergom. Laiszky

János. 8r. 120 l.) (Értekezés: Rabszolgaság az ókorban, s különösen a rómaiaknál. Irta: Szabó Szilveszter.)

A főmagasságú bibornok, hercegprimás és esztergomi érsek úr kegyes pártfogása alatt levő és az irgalmas nővérek vezetése alatt álló **esztergomi** leánynevelde és tanodák értesítvénye az 1889—90. tanévről. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 31 l.)

A **fehértemplomi** m. kir. állami főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Gerevics Gusztáv. (Fehértemplom. Wunder Gyula. 8r. 72 l.) (Értekezés: Vonások a volt Temesi Bánság népéletéből. Irta: Szőke Endre.)

A **felső-lővői** ág. hitv. evang. nyilvános tanintézetek (tanítóképezde, gymnasium és reáliskola) értesítője az 1889—90. tanévről. Programm der öffentlichen etc. (Felső-Eőr. Schodisch Lajos. 8r. 71 l.) (Értekezés: Der mutinensische Krieg. Irta: Briehrecher Rudolf.)

Izvejeće kr. velike gimnazije u Rieci (**Fiume**) koncem školske godine 1889—90. (Zágráb. Narodnih Novinah. 8r. 95 l.) (Értekezés: O robstvu u Homera. Irta: A. Jakovčió.)

A **fiumei** m. kir. állami főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: dr. Berghoffer József. Programma del regio ungarico ginnasio etc. (Fiume. Mohovich E. 8r. 83 l.) (Értekezés: Prima proposta d'indirizzo. Irta: dr. Berghoffer József.)

A **fiumei** m. kir. állami elemi, polgári fiúiskola és a hozzá kapcsolt ipartanfolyamok értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Donáth Imre. Programma etc. (Fiume. Battara P. 8r. 67. l.)

A **fiumei** m. k. állami kereskedelmi akadémia értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Riegler Sándor. Programma degli studi etc. (Fiume. Mohovich E. 8r. 122 l.) (Értekezés: Teorica dell' economia politica ossia della produzione, ripartizione e consumazione economico-sociale. Irta: dr. Feichtinger Alessio.)

A **gyergyó-ditrói** római kath. polgári fiúiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közzé teszi: Vendl Aladár. (Gyergyó-Ditró. Ny. Ditró és Szárhegy k. k. nyomdája. 8r. 31 l.) (Értekezés: Az ipar mint közművelődési és nemzetgazdasági tényező. Irta: Vranesits Gyula.)

A **gyergyószentmiklósi** államilag segélyezett községi polgári fiúiskola tizenötödik értesítője az 1889—90. tanév végén. Szerkesztette: Kuncz Kornél. (Kolozsvár. Közművelődési, irodalmi és műnyomdai r.-t. 8r. 36 l.)

A **gyergyószentmiklósi** államilag segélyezett községi iparos tanoncziskola hetedik értesítője az 1889—90. tanév végén. Szerkesztette: Kuncz Kornél. (Kolozsvár. Közművelődési, irodalmi és műnyomdai r.-t. 8r. 32 l.) (Értekezés: Az olvasás és fogalmazás köre az ipariskolában. Irta: Hochschild L.)

A paulai szent Vinczéről nevezett irgalmas nővérek vezetése alatt álló **gyergyó-szentmiklósi** «Fogarassy leánynevelő-intézet» értesítője az 1889—90. tanévről. (Gyergyó-Ditró. Ny. Ditró és Szárhegy k. k. nyomdája. 8r. 24 l.) (Értekezés: A ker. nőnevelés fontossága. Irta: Lukáts Vilmos.)

A **gyöngyösi** kath. nagygynasium értesítője az 1889—90. tanévről.

Közli: Vágó Ferencz. (Gyöngyös. Kohn L. 8r. 32 l.) (Értekezés: A rovarok életmódja és természeti ösztönük. Irta: ? (Folytatása követk.)

A **gyönki** ev. reform. gymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közzé teszi: Varga István (Kecskemét. Tóth László. 8r. 21 l.)

Értesítő a pannonhalmi Sz.-Benedek-rend **győri** főgymnasiumáról az 1889—90. isk. év végén. Közli: Francsics Norbert. (Győr. Surányi János. 8r. 177 l.) (Értekezés: Herbart neveléstudománya. Irta: Pacher D.)

A **győri** magy. kir. állami főreáliskola tizenhetedik évi értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Lenner Emil. (Győr. Surányi János. 8r. 79 l.) (Értekezés: Adalékok a kúpszeletek konstruktív elméletéhez. Irta: Arany D.)

A **győri** alsófoku kereskedelmi iskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közzéteszi: az igazgató. (Győr. Fischer István és F. 8r. 21 l.)

A **gyula-fehérvári** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. (Gyulafehérvár Papp és Ferdinánd. 8r. 109 l.) (Értekezés: Pythagoras és szövetkezete. Irta: Zlamál Ágost.)

A **hajdu-nánási** négy osztályú ev. ref. gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: az igazgatóság. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 27 l.)

A **hajdú-szoboszlói** községi polgári iskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Kovács Gábor. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 32 l.)

A **H.-Szoboszló** rendezett tanácsú város alsófoku ipariskolájának értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Pestényi Pap Ignác. IV. évfolyam. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 15 l.)

A **hód-mező-vásárhelyi** ev. ref. főgymnasium 1889—90. tanévi értesítője. Közzéteszi: az igazgatóság. (H.-M.-Vásárhely. «Hungária» könyvnyomda. 8r. 59 l.) (Értekezés: A társadalom, a szülők és az iskola. Irta: Futó Mihály.)

A **hódsági** alsófokú ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Brandecker István. (Zombor. Bittermann Nándor. 8r. 15 l.)

Az **iglói** ág. hitv. evang. főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Fischer Miklós. (Igló. Schmidt József. 8r. 77 l.)

Az **iglói** ág. hitv. ev. népiskola és polgári leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. X. évfolyam. Közli: Kertscher Ede. (Igló. Schmidt József. 8r. 48 l.)

A **jászberényi** irgalmas nővérek vezetése alatt álló érseki nőnevelő intézet értesítője az 1889—90. iskolai évről. (Jászberény. Háy Géza. 8r. 21 l.)

A **jászberényi** községi kath. főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Himpfner Béla. (Értekezés: A magyar nemzeti irodalomtörténelem rendszeres áttekintése. Irta: Barla Kálmán és Paulay Ödön.)

A Jézus-társasági **kalocsai** érseki főgymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. (Kalocsa. Malatin Antal. 8r. 79 l.) (Értekezés: Az ember akaratának szabadsága. Irta: Tomcsányi Lajos.)

A miasszonyunkról nevezett szegény iskolánénék vezetése alatt álló **kalocsai** érseki tanítónőképző intézetek, nőnevelde, árvaház, felső- s elemi

népiskola és óvoda értesítője az 1889–90. iskolai évről. Kiadja az intézeti igazgatóság. (Kalocsa. Malatin A. 8r. 29 l.)

A **kalocsai** városi fi-, külvárosi (eperföldi) és pusztai vegyes osztályú róm. kath. elemi iskolákba járó tanoncok érdemsorozata 1889–90. tanévben. (Kalocsa. Malatin Antal. 8r. 19 l.)

A **kalocsai** államilag segélyezett alsófokú ipariskola értesítője az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Petrovác József. VI. évfolyam. (Kalocsa. Malatin Antal. 8r. 20 l.) (Értekezés: Okszerű és gyakorlati szempontok az alsófokú ipariskolában tanítandó szóbeli és táblai számolás mikénti művelése körül. Irta: Boromisza Márton.)

A **kalocsai** izraelita hitközség nyilvános ötosztályú vegyes elemi iskolájának értesítője az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: a tantesület. (Kalocsa. Malatin Antal. 8r. 14 l.)

A **kalocsai** római katolikus fitanító-képző-intézet értesítője. 1890. Összeállította: Mócsy Antal. (Kalocsa. Werner F. 8r. 20 l.)

A **kaposvári** zsidó hitk. népiskolájának értesítője az 1889–90. tanévről. X. évfolyam. Kiadja a zsidó hitközség. (Kaposvár. Kéthelyi M. 8r. 18 l.)

A **kaposvári** magy. kir. állami főgymnasium értesítője az 1889–90. iskolai évről. Közli: Danilovics János. (Kaposvár. Hagelmann K. 7r. 192 l.)

A **karánsebesi** m. kir. állami polgári és elemi fiúiskola, elemi leányiskola és gyermekkert értesítője az 1889–90. iskolai tanévről. Szerkesztette: Bánfi János. (Karánsebes. Egyházmegyei könyvnyomda. 8r. 72 l.) (Értekezés: A népiskolai egészségügy. Irta: Bánfi János.)

A **karánsebesi** kereskedelmi testület által fenntartott városi alsófokú kereskedelmi iskola értesítője az 1889–90. iskolai tanévről. Szerkesztette: Bánfi János. Harmadik évf. (Karánsebes. Egyházmegyei könyvny. 8r. 8 l.)

A **karánsebesi** állami segélyvel fenntartott városi alsófokú ipariskola értesítője az 1889–90. iskolai tanévről. Szerkesztette: Bánfi János. Negyedik évfolyam. (Karánsebes. Egyházmegyei könyvnyomda. 8r. 16 l.)

A **karczagi** négy osztályú ev. ref. gymnasium értesítője az 1889–90. tanévről. XV. évfolyam. Összeállította: S. Szabó József. (Karczag. Szódi S. 8r. 38 l.) (Értekezés: A római curiák szervezete. Irta: Incze Béla.)

(**Karlovit**) Program srpske velike gimnazije Karlovačke za školsku godinu 1889–90. (Ujvidék. Pajevics A. 8r. 72 l.)

A **kassai** kir. jog- és államtudományi kar évkönyve 1889–90. évről. Közli: az igazgató. Ötödik évfolyam. (Kassa. Werfer Károly. 8r. 51 l.)

A **kassai** kereskedelmi testület által fenntartott három osztályú ismétlő iskola 1889–90. évi értesítője. Közzéteszi: Malaszt Ferencz. (Kassa. Ries Lajos. 8r. 30 l.) (Értekezés: Az értékpapirokról. Irta: Tóth József.)

A **kassai** m. kir. gazdasági tanintézet értesítője az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: dr. Rodiczky Jenő. (Kassa. Ries Lajos. 8r. 36 l.)

Kassa szab. kir. város községi polgári fiú- és leányiskolájának XVII. értesítője az 1889–90. tanévről. Közli: Malaszt Ferencz. (Kassa. Ries Lajos. 8r. 70 l.) (Értekezés: Honnan ered a kassai Lajos-forrás? Irta: Götz Károly.)

Kassa szab. kir. város előkészítő és rendes tanfolyamu ismétlő ipariskolájának V. értesítője az 1889–90. tanévről. Közzéteszi: Malaszt Ferencz.

(Kassa. Ries Lajos. 8r. 83 l.) (Értekezés: A réz és ötvözetek. Irta: Lukács Gyula.)

A **kassai** m. kir. gépészeti középipariskola értesítője az 1889–90. XVIII. tanévről. Szerkesztette: P. Tetmajer Károly. (Kassa. Bernovits G. 8. 105 l.)

A **kassai** állami főreáliskola értesítője az 1889–90. évről. Közli: Mauritz Rezső. (Kassa. Bernovits G. 8r. 68 l.) (Értekezések: 1. Neumer János. Irta: Szabó Cyrill. 2. A latin nyelv a reáliskolában. Irta: dr. Schmidt Attila.)

A jászóvári prémontrei kanonokrend **kassai** főgymnasiumának évi jelentése az 1889–90. tanévről Közli: Nátafalussy Kornél. (Kassa. Ries Lajos. 8r. 153 l.) (Értekezés: A növénygyűjtésről tanítványainak. Irta: Szekeress Ödön.)

Kecskemét th. városi alsófokú ipar és kereskedelmi iskola VII. év értesítője az 1889–90. iskolai évről. Szerkesztette: Pataky Imre. (Kecskemét. Tóth László. 8r. 30 l.)

A **kecskeméti** magy. kir. állami főreáliskola 1889–90. évi értesítője. Közli: Hanusz István. (Kecskemét. Tóth László. 8r. 71 l.)

A kegyes tanítórend **kecskeméti** főgymnasiumának értesítője az 1889–90. tanévről. Közli: Perger József. (Kecskemét. Tóth László. 8r. 107 l.) (Értekezés: A magyar nép érzelem- és kedélyvilága dalaiban. Irta: Kovács Antal.)

XIII. évi jelentés a **kecskeméti** községi népiskolákról 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Páthy Károly. (Kecskemét. Tóth László. 8r. 27 l.)

A **kecskeméti** államilag segélyezett gazdasági szakoktatással egybekapcsolt felső népiskola XVIII. értesítője az 1889–90. tanévről. Összeállította: Máthé Sándor. (Kecskemét. Tóth László. 8r. 21 l.)

A **kecskeméti** ref. főiskolai jog- és államtudományi kar évkönyve 1889–90. évről. Tizenötödik évfolyam. Kiadatott az igazgatóság által. (Kecskemét. Sziládi László. 8r. 52 l.) (Értekezés: Az állami magán-vállalatokról. Irta: dr. Szigethy Lehel.)

A **kecskeméti** ref. főgymnasium értesítője 1889–90. Szerkesztette: Csabai Imre. (Kecskemét. Ilosvai Arany Toldija. Irta: Nagy Ferencz.)

A **kecskeméti** államilag segélyezett polgári és elemi leányiskola XV. értesítője az 1889–90. iskolai évről. Szerkesztette: Páthy Károly. (Kecskemét. Tóth László. 8r. 51 l.) (Értekezés: Titkos nevelők. Irta: Páthy Károly.)

XIII. évi jelentés a **kecskeméti** községi népiskolákról 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Páthy Károly. (Kecskemét. Tóth László. 8r. 27 l.)

A **késmárki** ág. hitv. ev. kerületi lyceum 1889–90. tanévi értesítője. Közli: Scholz Frigyes. (Késmárk. Sauter Pál. 8r. 84 l.)

A **keszthelyi** községi elemi fiú- és leányiskola értesítője az 1888–89. és 1889–90. iskolai évről. Szerkesztette: Bányai Károly. (Keszthely. Georgicon. 8r. 36 l.) (Értekezés: Mikép támogassa a család az iskolát, hogy ez minél sikeresebben megoldhassa gazdaságos feladatát? Irta: Bérczi Mór.)

A **keszthelyi** kir. kath. gymnasium értesítője az 1889–90. tanévről.

Közzéteszi: Kőváry Károly. (Keszthely. Georgicon. 8r. 72 l.) (Értekezés: A magyar Mária-hymnusok. Irta: Rupp Kornél.)

A **keszthelyi** m. kir. gazdasági tanintézet 1890. évkönyve. Kiadja a tanintézet. Szerk. Deininger Imre. (Tanintézeti kiadványok 28. sz. Keszthely. Farkas János könyvnyomdája. 8r. 187 l.)

A **keszthelyi** magy. kir. gazdasági tanintézet értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Deininger Imre. (N.-Kanizsa. Weiss L. és F. 8r. 35 l.)

Értesítés a **K.-Vásárhely** rend. tanácsú városban állami segélylyel fentartott alsófoku ipariskoláról az 1889—90. év végén. Szerkesztette: M. Székely János. (K.-Vásárhely. Szabó Albert. 8r. 19 l.)

A minorita-rendiek vezetése alatt álló **kézdivásárhely-kantai** róm. kath. gymnasium értesítője 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Wittmann Ágoston. (K.-Vásárhely. Szabó Albert. 8r. 49 l.) (Értekezés: A család és iskola együttes működése a vallásos nevelésben. Irta: W. Á.)

A **kis-kőrösi** állami segélylyel fentartott alsófokú ipariskola ötödik értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Záboji Gusztáv. (Kalocsa. Malatin Antal. 8r. 28 l.) (Értekezés: Az ipariskola a magyar nemzet szolgálatában. Irta: Záboji Gusztáv.)

A **kis-kún-félegyházi** városi kath. algymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Holló László. (Kis-Kun-Félegyháza. Ranczay József. 8r. 41 l.)

A **kis-kún-halasi** helv. hitv. lyceum értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Csontó Lajos. (Hallas. Práger Ferencz. 8r. 103 l.) (Értekezés: Ősköltészetünk. Irta: Thúry József.)

A **kis-szebeni** kegyes-tanítórendi gymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közli: Szkokán Sándor. (Eperjes. Kósch Árpád. 8r. 32 l.) (Értekezés: Sárosvármegye hegyszerjzi (orographiai) viszonyainak leírása. Irta: Cserépi József.)

A **kisujszállási** hatosztályú ev. ref. gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Összeállította: Benő János. (Kisujszállás. Jámbor Tivadar. 8r. 55 l.) (Értekezés: A természeti erők a mechanika szolgálatában. Irta: dr. Aczél József.)

A **kisvárdai** állami elemi népiskola értesítője 1889—90. tanévről. XIV. évfolyam. Szerkesztette: Beke Márton. (Kisvárd. Berger Ignác. 8r. 38 l.)

A magyar kir. államvasutak **kolozs-alagúti** telepén működő elemi iskola 1889—90. évi értesítője. Az iskola fennállásának ötödik évről Közrebocsátja az iskolaszék. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 16 l.)

A **kolozs-monostori** magyar királyi gazdasági tanintézet évkönyve az 1889—90. tanévről. Szerkesztette Vörös Sándor. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 107, 3 l. és III tábl.) (Értekezések: 1. Magasabb szempontok a gazdasági szakoktatás szervezésénél. Irta: Vörös Sándor. 2. A gazdasági tanintézet birtokán leggyakrabban előforduló fűnemű virágzó növények. Irta: Gáspár József. 3. Gyümölcsmez. Irta: Gáspár József. 4. Pulykatenyésztés. Irta: Gáspár József.)

Értesítő a **Kolozsvár** városi államilag segélyezett felsőbb leányiskola 1889—90. iskolai évről. Kiadja: az igazgatóság. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 52 l.)

(**Kolozsvár.**) Értesítő az unitárius vallásközönség iskoláiról az 1889—90. tanévben. Szerkesztette: Kovács János. XI. évfolyam. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 77 l.)

A **kolozsvári** magyar királyi Ferencz-József-tudomány-egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCLXXXIX—XC. tanév I. felére. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 93 l.)

A **kolozsvári** magyar királyi Ferencz-József tudomány-egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCLXXXIX—XC. tanév II. felére. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 76 l.)

A **kolozsvári** benlakással összekötött kereskedelmi akadémia tizenkettedik évi értesítője az 1889—90. tanévről. Szerk. Kiss Sándor. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 118, 2 l.)

A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **kolozsvári** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévben. Közli: dr. Vajda Gyula. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 100 l.) (Értekezés: Göthe: Hermann und Dorotheájának tartalmi fejtegetése a VII. osztályban. Irta: dr. Czirbus Géza.)

A **kolozsvári** evang. reform. kollegium értesítője 1889—90. évről. Kiadja: az igazgatóság. (Kolozsvár. Fejér Vilmos. 8r. 63 l.) (Értekezés: Javaslat a gymnasiumi tanítás módosítására nézve. Irta: Gráf Jakab.)

XIX. értesítvény a **kolozsvári** m. kir. állami tanítóképezde tizenkilencedik tanévről. 1889—90. Összeállította: Paal Ferencz. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 31 l.)

Értesítő a **kolozsvári** erdélyrészi technológiai iparmúzeum, az államilag segélyezett építő-, fa- és vas-ipari tanműhelyek s a központi felsőbb szakipar-rajziskola működéséről az 1887/8—1889/90. tanévekben. Szerkesztette: dr. Ferenczi Zoltán. (Kolozsvár. Gámán János örökösei. 8r. 152 l.)

A **Komárom** sz. kir. város védnöksége alatt álló és a komáromi nőipar-egyesület által fentartott nőipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. VII. évfolyam. (Komárom. Ziegler Károly. 8r. 19 l.)

Értesítő **Komárom** szab. kir. város ipariskolájának 1889—90. hetedik tanévről. Szerkesztette: Sipos Elek. VI. folyam. (Komárom. Ziegler Károly. 8r. 72 l.)

A pannonthalmi szent Benedek-rend **komáromi** négy osztályú kath. gymnasiumának értesítője az 1889—90. iskolai évről. (Komárom. Ziegler Károly. 8r. 95 l.) (Értekezés: Magyarország fürdőhelyeinek és ásványvizeinek áttekintő ismertetése. Irta: Németh Vilmos.)

A **Körmöcz** szab. kir. és főbányavárosi alsófoku ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Gruy Ede. (Besztercebánya. Singer J. 8r. 12 l.)

Körmöczbányai szab. kir. város községi elemi fi- és leánytanoda értesítvénye az 1889—1890. tanévről. (Besztercebánya. Singer J. 8r. 14 l.)

A **körmöczbányai** m. kir. állami főreáliskola huszadik évi értesítője 1889—90. Szerkeszti és kiadja a tanári testület. (Rudnyánszky A. 8r. 72 l.) (Értekezés: Schröder Károly. Irta: Bellaagh Aladár.)

A **kőszegi** államsegélylyel fentartott polgári fiu- és leányiskola értesítője 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Steierlein Gábor. (Kőszeg. Feigl Gyula. 8r. 32 l.)

Értesítő a **kőszegi** alsófokú ipar- és kereskedelmi iskoláról az 1889—90. tanév végén. A felügyelő bizottság megbízásából szerkesztette: Steierlein Gábor. (Kőszeg. Feigl Gyula. 8r. 15 l.)

Értesítő a pannonhalmi szt. Benedek-rend **kőszegi** gymnasiumáról az 1889—90. iskolai év végén. Közzéteszi: Krollér Miksa. (Kőszeg. Feigl Frigyes. 8r. 95 l.) (Értekezés: Észrevételek a latin nyelv tanítására vonatkozólag a harmadik osztályban. Irta: Bódiss Jusztin.)

A **kunszentmiklósi** ev. reform. gymnasium értesítője 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Szikszay Gusztáv. (Franklin-t. 8r. 23 l.)

A **lévai** áll. tanítóképző-intézet 1889—90. tanévi értesítőt nem szerkesztett.

A **lévai** kegyes tanítórendi főgymnasium értesítője az 1889/90. tanévről. Közli: Szabady Gyula. (Léva. Nyitrai és társa. 8r. 100 l.) (Értekezés: A magyar nyelv rokonai. Irta: Szalay Gyula.)

A **lippai** középkereskedelmi iskolával kapcsolatos állami polgári iskola értesítője az 1889—1890. isk. évről. Közli: Dölle Gyula. (Arad. Aradi nyomdatársaság. 8r. 91 l.)

A **losonczy** magyar kir. állami főgymnasium értesítője. 1889—90. Közli: Gresits Miksa. (Losoncz. Kármán-társulat. 8r. 94 l.) (Értekezés: Livius phraseológiája XXI. és XXII. könyvében. Irta: Burián János.)

A **lőcsei** királyi katolikus főgymnasium 1889—90. tanévi értesítője Szerkesztette: Halász László. (Lőcse. Reiss Józ. T. 8r. 103 l.)

A **lőcsei** magy. kir. állami elsőrendű felsőbb leányiskola kilencedik értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Kerner Péter. (Lőcse. Reiss Józ. T. 8r. 33 l.)

A **lőcsei** m. kir. állami főreáliskola értesítője az 1889—90. tanévről. XXI. szám. Szerkesztette: dr. Demkó Kálmán. (Lőcse. Reiss Józ. T. 8r. 80 l.) (Értekezés: dr. Roth Samu. Irta: dr. Steiner Antal.)

A **lugosi** róm. kath. magyar főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Billmann Márton. (Lugos. Wenczely János és fia. 8r. 62 l.) (Értekezés: Eszmetöredékek a nevelésről. Irta: Billmann Márton.)

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszterium által alapított és fentartott **mágoesi** agyagipariskolának értesítője az 1887—90. tanévig terjedő hároméves tanfolyamáról. (Bonyhád. Fein T. 8r. 15 l.)

A **magyar-láposi** állami elemi népiskola XVI. értesítője az 1889. tanévről. Kiadta: Lebedi János. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 10 l.)

A **magyar-óvári** állami segélylyel fentartott községi alsófokú ipariskola VI. értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Merényi Kálmán. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor. 8r. 27 l.) (Értekezés: Az egyszerű könyvvitelről. Irta: Scheitz Mihály.)

A **magyar-óvári** magyar királyi gazdasági akadémia értesítője az

1889—90. tanévről. Szerkeszti: Balás Árpád. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor. 8r. 50 l.)

A **magyar-óvári** községi elemi fiu- és leányiskolák XX. értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Merényi Kálmán. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor. 8r. 17 l.)

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló **magyar-óvári** gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor. 8r. 39 l.)

A **makói** államilag segélyezett közs. polgári leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. X. évfolyam. Közzéteszi: Horváth Illés. (Makó. Neumann J. 8r. 43 l.) (Értekezés: A német nyelv oktatása a magyar ajkú vidékek polgári iskoláiban. Irta: Halászné Tanos Irma.)

A **malaczkai** I. fokú ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. A felügyelő-bizottság megbízásából közli: Gremen Béla. Ötödik évfolyam. (Malaczka. Wiesner Alfréd. 8r. 16 l.) (Értekezés: A szocialismus és szocial-demokratia. Irta: Gremen Béla.)

A **Margitta** városi államilag segélyezett alsófokú ipartanonez iskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. V. évfolyam. Szerkesztette: Szathmári Sándor. (Debreczen városi könyvnyomda. 8r. 16 l.)

A **mármaros-szigeti** helvét hitv. lyceum értesítője az 1889—90 évről. Harmadik folyam. Hetedik év. Kiadta: Szilágyi István. (M.-Sziget Viski Balázs L. 8r. 56 l.) (Értekezések: Sztojka László emlékezete. Irta: Szilágyi István. Évzáró beszéd. Elmondta: Szilágyi István. Sáfrán Péter emlékezete. Irta: Vékony Antal.)

A **m.-szigeti** kegyestanítórendi gymnasium értesítője az 1889—90. tanév végén. Közzéteszi: Feld Vilmos. (M.-Sziget. Mármarosi r.-ny. 8r. 44 l.) (Értekezés: Demosthenes. Irta: Mészáros F.)

A **m.-szigeti** m. kir. állami felsőbb leányiskola s vele kapcsolatos elemi iskola értesítője az 1889—90. tanévről. Tizenharmadik évfolyam. Közli: Marikovszki Menyhért. (M.-Sziget. Mármarosi r.-ny. 8r. 49 l.) (Értekezés: Megnyitó beszéd. Irta: Marikovszki Menyhért.)

A **m.-szigeti** alsófokú kereskedelmi iskola második értesítője az 1889—90. iskolai évről. A tanügyi bizottság megbízásából összeállította: Kovásy Zoltán. (M.-Sziget, Viski Balázs L. 8r. 19 l.) (Értekezés: Az alsófokú kereskedelmi iskolázás akadályai. Irta: Kovásy Zoltán.)

A **Marosvásárhely** szabad királyi város által állami segélyvel fenntartott I. fokú ipartanoda értesítője az 1889—90. iskolai évről. Hatodik évfolyam. Szerkesztette: Szentgyörgyi István. (Marosvásárhely. Imreh S. 8r. 60 l.) (Értekezés: Iskola és műhely. Irta: Gönczi János.)

A **marosvásárhelyi** róm. kath. gymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közli: Karácson Márton. (Kolozsvár. Burckhardt Ágoston. 8r. 64 l.)

A **marosvásárhelyi** ev. ref. kollegium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Kiadta: Erdőházi János. (Marosvásárhely. Imreh S. 8r. 90 l.)

(Medgyes.) Programm des evang. Gymnasiums A. B. in **Mediasch** und der damit verbundenen Lehranstalten für das Schuljahr 1889—90. Veröffentlicht von Gustav Fr. Schuller. (Nagy-Szeben. Krafft W. 8r. 48 l.) (Érte-

kezés: Der Lateinunterricht an unsern Gymnasien mit besonderer Berücksichtigung der Anfangsklasse. II. Teil. Irta: Theiss Johann.)

A **mezőtúri** ev. reformált gymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közzéteszi: Bodolay László. (Mező-Túr. Gyíkó K. 8r. 40 l.)

A **miskolczi** ág. ev. algymnasium az 1888—89. iskolai év végével megszűnt.

A **miskolczi** kir. kath. gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Polgár György. (Miskolcz. Forster Rezső. 8r. 71. l.)

A **miskolczi** ev. ref. főgymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Kun Pál. (Miskolcz. Forster Rezső. 8r. 73 l.)

A **miskolczi** m. kir. állami polgári fiu- és leányiskola és a polgári fiúiskolával kapcsolatos középkereskedelmi- és ipariskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Gálffy Ignác. (Miskolcz. Forster Rezső. 8r. 70 l.) (Értekezés: Baróti Szabó Dávid és nyelvjavító törekvései. Irta: Kovács Lajos.)

Modor szab. kir. város iparos-tanonciskolájának ötödik értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Baltzár Ágoston. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 8 l.)

A **mohács-városi** alsófokú ipar- és kereskedelmi iskola értesítője az 1889—90. tanévről. Összeállította: Böhm Ignác. (Mohács. Blandl János. 8r. 50 l.)

A **munkácsi** állami alsófokú ipar és kereskedelmi iskola értesítője az 1889—90. tanévről. Kiadta: Sárkány Gábor. (Munkács. Farkas K. 8r. 40 l.) (Értekezés: Néhány szó iparosaink haladása és kézműiparunk fejlesztése érdekében. Irta: Tulcsik Ferencz.)

A **munkácsi** magyar kir. áll. gymnasium értesítője 1889—1890. tanévről. Közli: Fankovich Sándor. (Munkács. «Kárpát.» 8r. 64 l.) (Értekezés: Intézetünk tengeriállattani kis gyűjteményének ismertetése. Irta: Simsa Kornél.)

A **nagybányai** állami főgymnasium III. évi értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Szunter Nándor. (Nagybánya. Molnár Mihály. 8r. 125 l.) (Levelek egy tanuló ifjúhoz. Irta: Szitnyai Elek.)

A **nagy-becskerek**i alsófokú ipar- és kereskedelmi iskola értesítője az 1889—90. tanévben. Közli: Baaden Károly. (Nagy-Becskek. Pleitz Fer. Pál. 8r. 33 l.) (Értekezés: Pénz, hitel és váltó. Irta: Dold István.)

Értesítő a **nagy-becskerek**i községi népiskoláról az 1889—90. tanévben. Közli: Baaden Károly. (Nagy-Becskek. Pleitz Fer. Pál. 8r. 62 l.) (Értekezés: A gyermek élete. Irta: Dold István.)

Értesítő a kegyes tanítórend vezetése alatt álló **nagy-becskerek**i községi főgymnasiumról az 1889—90. tanév végén. Közli: Rappensberger Vilmos. (Nagybecskerek. Pleitz Fer. Pál. 8r. 123 l.) (Értekezés: Nyelv- és mennyiség-tani megnevezések. Irta?)

A **nagy-bittsei** nyilvános polgári fiúiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Freund Bernát. (Nagyszombat. Horovitz Adolf. 8r. 26 l.) (Értekezés: Eudaemonismus és ethika. Irta: Freund Bernát.)

A **nagynyedi** ev. ref. Bethlenfői iskola 1889—90. tanévi értesítője. Kiadta: az igazgatóság. (Nagynyed. Wokál János. 8r. 108 l.)

A **nagy-kállói** magy. kir. állami főreáliskola XX. értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közzéteszi: Schurina István. (Nyiregyháza. Jóba Elek. 8r. 59 l.)

A **nagy-kanizsai** államilag segélyezett községi nyilvános polgári fiúiskola tizenhatszázadik értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Morgenbesser János. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8r. 34 l.)

Értesítő a kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló **nagy-kanizsai** kath. főgymnasiumról az 1889—90. tanévben. Közzéteszi: Janky Károly. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 68 l.) (Értekezés: Néhány mennyiségtani határozatlan alak értelmezése. Irta: Csernyus László.)

A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **nagykárolyi** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közzéteszi: Malonyay István. (Nagy-Károly. Seper Kajetán. 8r. 95 l.) (Értekezés: A gymnasiumnak adományozott kagyló- és csigagyűjtemény ismertetése. (Vége.) Irta: Rozmanits Timót.)

A **nagy-kikindai** gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: az igazgatóság. (Nagy-Kikinda. Radák János. 8r. 48 l.)

Értesítő a **nagykőrösi** ev. ref. tanítóképző intézet és népiskolák állásáról az 1889—90. tanévben. Összeállította: Hegymegi Kiss Kálmán. (Nagy-Kőrös. Ottinger Ede. 8r. 62 l.)

Tudósítás az ev. reform. **nagykőrösi** főgymnasiumról az 1889—90. tanévben. Szerkesztette: Ádám Gerzson. (Nagy-Kőrös. Ottinger Ede. 8r. 36 l.)

A **nagymihályi** állami elemi iskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Mathiász József. (Nagy-Mihály. Landesman B. 8r. 32 l.) (Értekezés: Értsük meg egymást. Irta: M.)

A **n.-szalontai** községi algymnasium értesítője az 1889—90. isk. évről. Közli: Kovács István. (N.-Szalonta. Rosenzweig R. 8r. 43 l.)

(**Nagy-Szeben.**) Programm des evangelischen Gymnasiums A. B. und der damit verbundenen Realschule, sowie der ev. Elementarschule A. B. zu Hermannstadt für das Schuljahr 1889—90. von Moritz Guist. (Nagy-Szeben. Closius örökösei. 8r. 72 l.) (Értekezés: Die Theilnahme der Siebenbürger Sachsen an den schlesischen Kriegen. Irta: Friedrich Czekelius.)

A **nagyszebeni** állami főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévben. Szerkeszti: Veress Ignác. (Nagy-Szeben. Reissenberger Adolf. 8r. 40 l.)

A **nagyszombati** érseki főgymnasium értesítője az 1889—90. tanév végén. Közli: Schlick István. (Nagyszombat. Winter Zsigmond. 8r. 77 l.) (Értekezés: Mit beszélnek a kristályok a legfőbb törvényhozóról? Irta: Horváth Zoltán.)

A **nagy-szőllősi** műasztalossági és gazdászati szaktanfolyamokkal összekapcsolt állami polgári fiú- és leányiskola kilenczedik értesítője az 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Baranyai Gyula. (Nagy-Szőllős. Székely Simon. 8r. 31 l.)

A **nagyvárad** m. k. állami főreáliskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Vidovich Bonaventura. (Nagyvárad. Szigligeti-nyomda. 8r. 73 l.) (Értekezés: A német polgári dráma eredete. Irta: Gärtner Henrik.)

A **nagyvárad**i alsófokú ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Dr. Tóth Mihály. (Nagyvárad. Szigligeti nyomda részvény-társ. 8r. 35 l.) (Értekezés: Az alsófokú iparrajziskoláknak az ország vidéki városaiban szak-tanfolyamokkal való kibővítése s annak előfeltételei. Irta: Szűts Izsó.)

A prémontrei kanonok-rend **nagyvárad**i kath. főgymnasiumának értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Várszély Ármin. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8r. 160 l.) (Értekezés: Az abszolút mértékrendszer a mechanikában. Irta: dr. Károly József Irén.)

A **nagyvárad**i róm. kath. népiskolának huszonegyedik értesítője az 1889—90. tanév végén. (Nagyvárad. Szigligeti ny. r.-t. 8r. 53 l.) (Értekezés: A testi nevelésről. Irta: Ember György.)

A **nagyvárad**i kir. jog- és államtudományi kar aimanachja az 1889—90. tanévről. Közli: az igazgató. Tizenhatodik. évfolyam. (Nagyvárad. Ifj. Berger Sámuel. 8r. 55 l.)

(**Naszód.**) Raportulă ală XXVII-lea despre gimnasiulă superioră greco-cat. romănescă din Năsăudulă pentru anulă școlastică 1889—90. (Nagy-Szeben. Nyomda r. t. 8r. 61 l.)

A **német-prónai** ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. VI. évfolyam. (Nyitra. Huszár István. 8r. 10 l.)

A **nyiregyházi** ág. hitv. evang. főgymnasium XXVI. értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közli: Martinyi József. (Nyiregyháza. Jóba Elek. 8r. 73 l.) (Értekezés: Színügyi viszonyaink Bessenyei koráig. Irta: Porubszky Pál.)

A **nyiregyházi** államilag segélyezett alsófokú ipariskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Pazár István. (Nyiregyháza. Jóba Elek. 8r. 27 l.)

A **Nyitra** városi róm. kath. elemi fiu- és leányiskolák értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: az igazgatóság. (Nyitra. Huszár István. 8r. 46 l.) (Értekezés: A szent gyermekség társulata. Irta: Skoluda Lajos.)

A **nyitrai** városilag segélyezett nyilvános polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. (Nyolczadik tanfolyam.) Közzéteszi: Hirn Lajos. (Nyitra. Huszár István. 8r. 45 l.) (Értekezés: Szent István és alkotmánya. Irta: Takács György.)

A **nyitrai** r. k. főgymnasium 1889—90. iskolaévi értesítője. Közzéteszi: Horvát Sándor. (Nyitra. Huszár István. 8r. 91 l.) (Értekezés: Chateaubriand. Irta: Richter László.)

Ó-Kanizsa nagyközség területén létező összes róm. kath., gör. keleti és izraelita nyilvános elemi népiskolák, községi torna- és kisednevelő intézetek értesítője az 1889—90. tanévről. Összeállította: Id. Hoffmann József. Huszonegyedik évfolyam. (Ó-Kanizsa. Sebők Lajos özvegye. 8r. 36 l.)

Az **oraviczabányai** állami segélyvel fentartott polgári fiúiskola értesítője az 1889—90. iskolaévről. (Oravicza. Wunder Károly. 8r. 39 l.)

A **pancsovai** m. kir. állami főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Tordai György. (Pancsova. Wittigshlager Károly. 8r. 85 l.)

(Értekezés: A Szibinyáni-románczkör a szerb népköltészetben. Irta: Romá-
necz Mihály.)

A dunántúli ev. ref. egyházkerület **pápai** főiskolájának értesítője az 1889—90-ik évről. Kiadták: Révész Kálmán, Szilágyi József és Jády József. (Pápa. Debreczeny Károly. 8r. 110 l.) (Értekezés: Az areopag eredete és szerepe az athenaei államban Perikles koráig. Irta: Borsos István.)

A **pápai** államilag segélyezett községi polgári leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Sággy Béla. (Pápa. Goldberg Gyula. 8r. 16 l.)

A pannonhalmi szent Benedek-rendiek vezetése alatt álló **pápai** kath. gymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közveteszi: Ocsovszky Kázmér. (Pápa. Debreczeny K. 8r. 60 l.) (Értekezés: Adalék Mexiko történe-
méhez. Irta: H. B.)

A mi asszonyunkról címzett **pécsi** nőzárda iskoláinak értesítője az 1889—90. tanévről. (Pécs. Lyceumi könyvnyomda. 8r. 21 l.)

(**Pécs.**) Liebscher Vilma nyilván. joggal felruházott leánynevelő- és tanintézetébe járó növendékek érdemsorozata az 1889—90. tanévre. (Pécs. Lyceumi könyvnyomda. 8r. 12 l.)

(**Pécs.**) A Werner Magdolna nyilván. joggal felruházott tan- és leánynevelő-intézetébe járó növendékek érdemsorozata az 1889—90. tanévre. (Pécs. Taizs Mihály. 8r. 12 l.)

Pécs szab. kir. város községi polgári leányiskoláinak értesítője az 1889—90. iskolai évről. (Pécs. Taizs Mihály. 8r. 68 l.)

A **pécsi** m. kir. állami főreáliskola értesítője az 1889—90. tanévről. Összeállította: Dischka Győző. (Pécs. Lyceumi könyvnyomda. 8r. 105 l.) (Értekezések: 1. Az algebrailag megoldható egyenletek gyökeinek szerkesztése másodrendű görbe vonalakkal. Irta: Maksay Zsigmond. 2. Egyszerű geographiai fókuszlatok készítése. Irta: Kiss József.)

A zircz-csiszterczyi rend **pécsi** róm. kath. főgymnasiumának értesítője az 1889—90. iskolai évről. (Pécs. Taizs József. 8r. 75 l.) (Értekezés: Erkölcsös nevelés a családban. Irta: dr. Békefy Remig.)

A **pécsi** izr. hitközségi népiskola és hittani intézmények értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Klingenberg J. (Pécs. Engel Lajos. 8r. 28 l.)

A **pesti** ág. hitv. ev. magyar és német egyházgyülekezet nép- és polgári iskolájának évi értesítője az 1889—90. tanévről. XI. évfolyam. (Müller Károly. 8r. 50 l.) (Értekezés: Hogyan készítsük elő a gyermekeket az elemi iskolára? Irta: Küttel Kornélia.)

A **pesti** ág. hitv. ev. hitoktatói testület értesítője az 1889—90. tanévről. Bericht der Pester ev. etc. (Hornýánszky Viktor. 8r. 34 l.) (Értekezés: Vallásoktatás és belmisszió. Irta: Bereczky Sándor.)

A **pinkafői** államilag segélyezett alsófokú ipariskolának értesítője az 1889—90. tanévről. Összeállította: Groszinger Ignác. Jahresbericht etc. (Szombathely. Gábel Á. 8r. 18 l.)

A **piskitelepi** alsófokú ipariskola és állami népiskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Ulrich Márton. (Déva. Breier Mór. 8r. 45 l.)

A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **podolini** r. kath. algym-

nasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Moós János (Késmárk. Sauter Pál. 8r. 61 l.) (Értekezés: Erdélyi János, mint kritikus és philosophus. Irta: Mácska Lajos.)

Pozsony szab. kir. város alsófokú ipariskolájának értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Liebleitner János. Negyedik évf. (Pozsony. Angermayer Károly. 8r. 66 l.)

A **pozsonyi** ág. hitv. ev. lyceum értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Michaelis Vilmos. (Pozsony. Wigand F. K. 8r. 151 l.) (Schimkoianum. Irta: Gyórik Márton.)

A **pozsonyi** állami főreáliskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közli: Samarjay Mihály. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 73 l.) (Értekezések: 1. Az arczképfestés. Irta: dr. Prém József. 2. A vegyületek benső szerkezetéről. Irta: Schwicker Alfréd.)

A **pozsonyi** m. kir. állami tanítónőképző-intézet tizenkilencedik értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Uhrl Józsa. (Pozsony. Angermayer K. 8r. 63 l.) (Értekezés: Mit mivelnek nyelvtaniróink? Irta: Danninger József.)

A **pozsonyi** (internatussal összekapcsolt) m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Ghyczy József. Hetedik évf. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 56 l.) (Értekezés: A nevelés tan szerepe az iskolai tantervben. Irta: Dach János.)

A **pozsonyi** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közli: Pirschala Imre. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 87 l.) (Értekezések: 1. A francia nyelv tanítása a gymnasiumban. Irta: Albrecht János. 2. Homeros Odysseája. I. ének. Fordította: Kutrucz Rezső.)

(**Pozsony.**) A magyarhoni ág. hitv. ev. egyetemes egyház theologiai akadémiájának értesítője 1889—90. Szerkesztette: Schneller István. (Pozsony. Wigand F. 8r. 27 l.)

A **pozsonyi** kir. akadémia személyzeti létszáma és tanrende az 1889—90. tanév második felére. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 21 l.)

Az államilag segélyezett **pozsonyi** kereskedelmi akadémia ötödik évi jelentése az 1889—90. iskolai év végén. Közli: Jónás János. (Pozsony. Wigand F. K. 8r. 80 l.)

A kegyes tanító-rendiek vezetése alatt álló **pozsony-szent-györgyi** róm. kath. gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Géczy Benedek. (Vác. Mayer Sándor. 8r. 22 l.)

A kegyes tanító-rendiek vezetése alatt álló **privigyei** r. kath. algymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Kádek István. (Nyitra. Huszár István. 8r. 32 l.)

A **resiczabányai** ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Speidl Ernő. (Resiczabánya. Eisler József. 8r. 13 l.)

A **rettegi** állami elemi iskola 1889—90. tanévi értesítője. Szerkesztette: Kronovetter Dezső. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 7 l.)

Szab. kir. **Rév-Komárom** város községi népiskoláinak évkönyve az 1889—90. tanévről. Kiadja az iskolaszék. XXI. évfolyam. (Komárom. Ziegler Károly. 8r. 87 l.)

A **rimamurány-salgótarjáni** vasmű részvény-társaság nép- és alsófokú

ipariskoláinak értesítője az 1889—90. iskolai évről. A társulati tanítói kar közreműködésével szerkesztette: Porázik György. (Salgó-Tarján. Friedler Á. 8r. 140 l.) (Értekezés: A vallás erkölcsi nevelésről otthon és az iskolában. Irta: Parizsa Ferencz.)

A **rimaszombati** egyesült protestans főgymnasium XXXVII. értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Zachar Gusztáv. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8r. 72 l.) (Értekezés: Tizes vagy tizedes számrendszer és az alapműveletek. Irta: Zachar Gusztáv.)

A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **rózsaságyi** kath. algymnasium értesítője az 1889—90. tanév végén. Közli: az igazgatóság. (Liptó-Szent-Miklós. Steier Izidor. 8r. 47 l.) (Értekezés: A vulkánok. Irta: Pálmai Miklós.)

A **rozsnyói** kath. főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közléteszi: dr. Tóth Lőrincz. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8r. 59 l.) (Értekezés: A gerinczesek látásáról. Irta: Szmekta L. Ödön.)

Értesítő a **rozsnyói** államilag segélyezett ág. hitv. ev. kerületi főgymnasiumról az 1889—90. tanévben. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8r. 51 l.) (Értekezés: A tropusok és figurák Irta: Schuber Mátyás.)

A **sajó-gömöri** ág. ev. esperességi ipar- és gazdasággal kapcsolatos polgári fiúiskola hatodik értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Bencze Samu. (Buschmann F. 8r. 36 l.)

A **salgó-tarjáni** izr. népiskola értesítője az 1889—90. tanévről. VIII. évfolyam. Közli: Schlesinger Armin. (S.-Tarján. Friedler Á. 8r. 22 l.)

Osmo izvješće velike gimnazije u **Sarajevu** objavljeno na kraju školske godine 1889—90. (Sarajevo. Tartományi nyomda. 8r. 71 l.) (Értekezés: Iz drustvenog i drzsavnog ustrojstva Bosne-Hercegovine u srednjem vijeku. Irta: Lilek Emilijan.)

A **sárospataki** ev. ref. főiskola (akadémia és gymnasium) értesítője az 1889—90. iskolai évről. Összeállították: Ballagi Géza és Kérészy István. (Sárospatak. Steinfeld Béla. 8r. 204 l.)

A **sátoralja-ujhelyi** három osztályú római kath. elemi népiskola értesítője az 1889—90. tanévről. (S.-A. Ujhely. «Zemplén» kny. 8r. 10 l.)

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló **s.-a.-ujhelyi** róm. kath. gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közléteszi: dr. Ormándy Miklós. (S.-A.-Ujhely. «Zemplén» kny. 8r. 43 l.) (Értekezés: Néhány szó Simai «Mesterséges Ravaszság» című vigjátékáról. Irta: Kapás Aurél.)

(**Segesvár.**) Programm des evang. Gymnasiums A. B. in Schässburg und der damit verbundenen Lehranstalten zum Schlusse des Schuljahres 1889—90. Veröffentlicht von Daniel Höhr. (Nagy-Szeben. Krafft W. 8r. 58 l.) (Értekezés: Wolfgang Forster. Irta: dr. Schuller Richard.)

A **selmeczbányai** kir. kath. nagygymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Pauek Ödön. (Selmeczbánya. Joerges Ágost özv. és fia. 8r. 66 l.) (Értekezés: A lengyel nép ősmondái. Irta: Vojtás Mátyás.)

A **selmeczbányai** ágost. hitv. ev. ker. lyceum értesítője az 1889—90. tanévről. Közléteszi: Brezníky János. (Selmeczbánya. Joerges Ágost özv. és fia. 8r. 51 l.)

A **sepsi-szent-györgyi** evang. reform. Székely-Mikó-kollegium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Bodor Domokos. (Sepsi-Szentgyörgy. Jókai ny. r.-t. 8r. 90 l.) (Értekezés: Kemény János fejedelem. Irta: Domján István.)

Jelentés a **sepsi-szentgyörgyi** polgári fiúiskola 1889—90. évi állapotáról. Összeállította: Zayzon Béla. (Sepsi-Szent-György. Jókai-ny. r. t. 8r. 18 l.)

A **siklói** községi polgári fiúiskola kilenczedik értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Szabó Ferencz. (Siklós. Harangozó és Pandurovits. 8r. 31 l.)

Értesítés **Somorja** r. t. város által fentartott iparostanulók iskolájáról az 1889—90. iskolai évben. Hatodik évfolyam. Közzéteszi: Ivánfi Béla. (Pozsony. Angermayer Károly. 8r. 14 l.)

A **somorjai** államilag segélyezett polgári fiú- és leányiskola tizen-nyolczadik értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közzéteszi: Ivánfi Béla. (Pozsony. Angermayer Károly. 8r. 34 l.)

(**Sopron.**) A Csöndes-féle nyilvánossági joggal bíró tan- és nevelő-intézet értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Tóth Márton. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 23 l.)

A dunántúli ág. hitv. evang. egyházkerületi **soproni** lyceum értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Poszvék Sándor. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 64 l.) (Értekezés: Müllner Mátyás. Irta: Poszvék Sándor.)

A pannonhalmi Szent-Benedek-rend **soproni** kath. főgymnasiumának értesítője az 1889—90. iskolaévről. Közli: Horváth Kristóf. (Sopron. Rónai Frigyes. 8r. 115 l.)

A **soproni** Laehne-féle nyilvánossági joggal bíró gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 46 l.)

A dunántúli ág. hitv. evang. egyházkerületi **soproni** tanítóképző-intézet értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Kapi Gyula. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 27 l.)

A **soproni** m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. XIX. évfolyam. Közli: Marusák Pál. (Sopron. Rónai Frigyes. 8r. 51 l.)

A **sopronyi** állami kereskedelmi akadémia hatodik évi jelentése. 1889—90. tanév. Közli: Hahnenkamp Rudolf. (Sopron. Romwalter K. és fia. 8r. 56, 7 l.) (Értekezés: A musttal való elbánásról Irta: Matavovszky Béla Antal.)

A **soproni** magyar kir. állami főreáliskola 15. évi értesítője 1889—90. Közli: Salamin Leo. (Soprony. Litfass Károly. 8r. 72 l.) (Értekezés: A XIX. század francia költészetének alapvetői. (Lamartine. Victor Hugo.) Irta: Ujvári Béla.)

A **Sümeg** városi államilag segélyezett reáliskola XXXII. értesítője az 1889—90. iskolaévről. Közzéteszi: Orbán Lajos. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8r. 55 l.) (Értekezés: Sümeg határának edényes növényei. Irta: Szép Rezső.)

A **sümegvárosi** róm. kath. elemi fiú- és leányiskola XXXII. értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Bánfi Alajos. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8r. 33 l.)

Szabadka sz. kir. város községi főgymnasiumának értesítője az 1889–90. tanévről. Közli: Haverda Mátyás. (Szabadka. Schlesinger Sándor. 8r. 99 l.) (Értekezés: Szabadka város birtokterületének földtani, vizrajzi és domborzati viszonyai. Irta: Haverda Mátyás.)

A **szakoleczai** királyi kath. algymnasium értesítője az 1889–90. tanévről. Közli: Lukavszky Alajos. (Szakolecza. Skarnitzl József. 8r. 39 l.)

A szabad kir. **Szamosújvár** városi örmény kath. nyilvános algymnasium XV. értesítője az 1889–90. tanév végén. Közléteszi: a gymn. igazgató. (Szamosújvár. Todorán E. 8r. 47 l.) (Értekezés: A gymn. «közönséges számtan» tanításához. Irta: Novák Antal.)

A **szamosújvári** szab. kir. városi alsófokú ipariskola VI. értesítője az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Szongott Kristóf. (Szamosújvár. «Aurora.» 8r. 21 l.) (A szamosújvári csizmadia czéh első szabályzata. Közli: Szongott Kristóf.)

Az állam és a helybeli nőegylet által segélyezett **szarvasi** társulati elemi osztályokkal egybekötött polgári leányiskola értesítője 1889–90. tanévről. Közli: Moravcsik Géza. (Szarvas. Szikes Antal. 8r. 28 l.) (Értekezés: Nehány szó a német nyelv tanításáról a leányiskolában. Irta: Bretz Berta.)

A békési ágost. hitv. evang. egyházmegye patronátusa alatt álló **szarvasi** főgymnasium évi értesítője 1889–90. Közléteszi: Benka Gyula. (Szarvas. Szikes Antal. 8r. 68 l.) (Értekezés: Miért nem adnak ág. ev. gymnasiumaink évi értesítői az egyes osztályok tanulóinak tanulásbeli eredményéről elfogadott érdemjegyekben névszerinti részletes kimutatást? Irta: Benka Gyula.)

(**Szász-Régen.**) Programm des vierklassigen evangelischen Gymnasiums A. B. und der mit demselben verbundenen Lehranstalten in **Sächsisch-Regen** am Schlusse des Schuljahres 1889–90. Veröffentlicht von Wilhelm Hellwig. (Nagy-Szeben. Krafft W. 8r. 48 l.) (Értekezés: Das Sächsisch-Regener Gymnasium. Irta: Schuster Heinrich.)

(**Szász-Sebes.**) Programm des vierklassigen evangelischen Gymnasiums und der damit verbundenen Elementarschule in **Mühlbach** (Siebenbürgen) für das Schuljahr 1889–90 Veröffentlicht von: J. Wolff. (N.-Szeben. Krafft W. 8r. 41 l.) (Értekezés: Kirchenvisitationen im siebenbürgisch-deutschen Unterwald. Ein Beitrag zur Kirchen- und Kulturgeschichte des 17. Jahrhunderts. Irta: Kootz Julius.)

A **szászvárosi** ipariskola tizenkettedik évi értesítője az 1889–90. tanévről. Szerkesztette: Lewitzky Károly. Zwölfter Jahresbericht etc. (Nagy-Szeben. Krafft W. 8r. 20 l.)

A **szatmári** kir. kath. főgymnasium 1889–90. évi értesítője. (Szatmár. «Szabadsajtó» kny. 8r. 43 l.)

Szatmár-németi sz. kir. város elsőfokú ipariskolájának VII. évi értesítője az 1889–90. iskolai évről. Összeállította: Kótai Lajos. (Szatmár. Nagy Lajosné. 8r. 27 l.)

A **szatmár-németi** evang. ref. gymnasium 1889–90. évi (XX.) értesítője. Szerkesztette: Borsos Benő. (Szatmár. Nagy Lajosné. 8r. 51 l.)

A **szécsényi** izr. népiskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. X. évfolyam. Közli : Spitzer Lipót. (Losoncz. Róth Simon. 8r. 10 l.)

(**Szeged.**) Keméndyné-Drucker Irma az arany érdemkereszt birtokosa nyilvánossági jelleggel fölruházott nőnevelő intézetének értesítője az 1889—90. tanévről. (Szeged. Bába Sándor. 8r. 20 l.)

A **szegedi** m. kir. állami főreáliskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi : Hoffer Endre. (Szeged. Engel Adolf. 8r. 100 l.) (Értekezés : Az ábrázoló geometria alapvető tételei. Irta : Závodszyk Adolf.)

A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **szegedi** városi főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi : Magyar Gábor. (Szeged. Bába Sándor. 8r. 107 l.) (Értekezés : Az ó-classicai irodalmak művelődéstörténeti hatása és szerepe a középiskolában. Irta : Varjú János.)

Tizedik tanügyi értesítő a **szegedi** apáca-iskolákról. Közzéteszi : Oltványi Pál. (Szeged. Endrényi testvérek. 8r. 25 l.)

Értesítő a **szeged-szilléri** tanító-testület vezetése alatt álló népiskoláról az 1889—90. tanév végén. Összeállította : Gönczy Lajos. (Szeged. Várnai L. 8r. 16 l.)

A **szegzárdi** államilag segélyezett községi polgári fiu- és felső leányiskola tizennegyedik értesítője az 1889—90. tanévről. Közli : az igazgatóság. (Szegzárd. Ujfalussy Lajos. 8r. 46 l.)

Jelentés a **szegzárdi** magánjellegű alsófokú kereskedelmi iskola 1889—90. évi II. tanfolyamáról. Közli : Krammer János. (Szegzárd. Báter János. 8r. 9 l.)

A **szegzárdi** államilag segélyezett ipariskola hatodik értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette : Krammer János. (Szegzárd. Báter János. 8r. 34 l.) (Értekezés : Este vagy nappal tanítsunk. Irta : Kovács Dávid.)

A **székely-keresztúri** állami segélyvel fentartott községi alsófokú ipar- és kereskedelmi vegyes iskola ötödik értesítője az 1889—90. tanévről. Összeállította : Gombos Sámuel. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8r. 9 l.)

A **székely-udvarhelyi** kir. állami főreáliskola XIX. évi értesítője az 1889—90. iskolai év végén. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8r. 77 l.)

A **székely-udvarhelyi** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közrebocsátja az igazgató. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8r. 72 l.) (Értekezés : Udvarhelymegye földrajza. (Folytatás.) Irta : Tamás Albert.)

A **székely-udvarhelyi** evang. reform. collegium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette : Gönczi Lajos. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8r. 80 l.) (Székfoglaló értekezés. Irta : Olasz Gyula. Herodotos szerepe a valláserkölcsei nevelésben. Irta : Kovács Dániel.)

A **Székesfehérvár** városi államilag segélyezett alsófokú ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette : Göbel János György. (Székesfehérvár. A «Székesfehérvár és Vidéke» kny. 8r. 64 l.) (Értekezés : Uti naplóból. Irta : Kárpáti Sándor.)

A **Székesfehérvár** városi államilag segélyezett polgári leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette : Podhorszky K. V. (Székes-

fehérvár. A «Székesfehérvár és Vidéke» kny. 8r. 56 l.) (Értekezés: Néhány szó a tankönyvek változtatásának reformjához. Irta: Macskássy Rózsa.)

Értesítő a **Székesfehérvár** városi elemi- és ismétlő iskolákról az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Göbel János György. (Székesfehérvár. A «Székesfehérvár és Vidéke» kny. 8r. 77 l.)

A **székesfehérvári** kereskedelmi társulat által fentartott és államilag segélyezett kereskedelmi akadémia és alsó fokú kereskedelmi iskola értesítője az 1889—90. tanévről az intézet fennállásának 22. évében. Szerkesztette: dr. Faludi Miksa. (Székesfehérvár. «Székesfehérvár és Vidéke.» 8r. 75 l.) (Értekezés: A kereskedelmi akadémiák tanterve. Irta: dr. Balassa József.)

A **székesfehérvári** magyar kir. állami főreáliskola évi értesítője az 1889—90. tanévről az intézet fennállásának 36. évében. Szerkesztette: dr. Kuthy József. (Székesfehérvár. «Székesfehérvár és Vidéke. 8r. 96 l.) (Értekezés: Schiller Telljéről. Irta: Hahn Adolf.)

A cisterci rend **székesfehérvári** kath. főgymnasiumának értesítője 1889—90. iskolai évről. (Székesfehérvár. Számmer Kálmán. 8r. 224 l.) (Értekezés: A Zrinyiász és viszonya Tasso-, Vergilius-, Homeros- és Istvánffy-hoz. Irta: Greksa Kázmér.)

(**Szent-Ágota.**) Siebenzehnter Jahresbericht über den Stand und die Fortentwicklung der Gewerbeschule in Agnetheln. Zum Schlusse des Schuljahres 1889—90 veröffentlicht von Dr. Adolf Schuller. (Nagy-Szeben. Krafft W. 8r. 15 l.)

A **Szentes** városi községi gymnasium értesítője az 1889—90. iskolai tanévről. Közzéteszi: Zolnay Károly. (Szentes. Sima Ferencz. 8r. 96 l.) (Értekezés: Középiskoláink és a magyar alföld. Irta: Kardos Albert.)

A minorita-rendiek vezetése alatt álló **szilágysomlyói** róm. kath. gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Csák Alajos Cyrjék. (Nagybánya. Molnár Mihály. 8r. 71 l.)

A **szolnoki** magy. kir. állami főgymnasium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közli: Rozsnyai Károly. (Szolnok. Bakos István. 8r. 61 l.) (Somogyi Ignác dr. Irta: dr. Zindl Béla.)

A **szolnoki** összes községi elemi és felsőbb népiskolák értesítője az 1889—90. iskolai évről. Összeállította: Ujházy László. (Szolnok. Bakos István. 8r. 81 l.)

A **szolnoki** ipartestület által állami és városi segélylyel fentartott alsófokú ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Szontágh Jenő. (Szolnok. Havas. 8r. 40 l.) (Értekezés: Az iparos-tanulók előkészítése. Irta: Weinhardt Ferencz.)

A **szombathelyi** városi államilag segélyezett polgári leányiskola XIV. értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkeszté: Pálffy Boldizsár. (Szombathely. Bertalanffy József. 8r. 36 l.)

A **szombathelyi** községi elemi fiú- és leányiskola XVII. értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Zagróczky Tivadar. (Szombathely. Bertalanffy József. 8r. 42 l.)

A **szombathelyi** alsó-fokú ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Zagróczky Tivadar. (Szombathely. Bertalanffy József. 8r. 59 l.)
(Értekezés: A magyar ipar fejlődésének főbb akadályairól. Irta: Greisinger Ottó.)

A **szombathelyi** püspöki elemi iskola értesítője az 1889—90. tanévről. XVIII. évfolyam. (Szombathely. Özv. Seiler Henrikné. 8r. 17 l.)

Értesítő a **szombathelyi** kir. kath. főgymnasiumról 1889—90. Szerkeszté: Kőfalvi Vidor. (Szombathely. Özv. Seiler Henrikné. 8r. 122 l.)
(Értekezés: A szombathelyi kir. kath. főgymnasium története. Irta: Kárpáti Kelemen.)

A magyarországi kegyes tanítórend **tatai** algymnasiumának értesítője az 1889—90. tanévről. (Tata. Özv. Kopasz Józsefné. 8r. 48 l.) (Értekezés: Az emberről. Irta: Bauer Lénárd.)

A **temesvári** m. kir. állami főreáliskola értesítője az 1889—90. tanévről. XX. szám. Szerkesztette: dr. Laky Mátyás. (Temesvár. Uhrmann Henrik. 8r. 46 l.) (Értekezés: Egy kis lecke a nyelvtanból. Irta: Perényi Adolf.)

A **temesvári** közép-kereskedelmi polgári és alsóbbfokú kereskedelmi iskola XV. értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkeszté: Wiesner Ferencz. XV. Jahresbericht etc. (Temesvár. Uhrmann Henrik. 8r. 63 l.) (Értekezés: Mit tehetünk a balkáni tanulóinkért. Irta: Köpeczi Bocz József.)

A **temesvári** római katolikus főgymnasium értesítője az 1889—90. isk. évről. Közli: Pfeiffer Antal. (Temesvár. Csanád-egyházm. ks. 8r. 60 l.)
(Értekezés: Az erkölcsi ideák Herbart paedagogiájában. Irta: Pfeiffer Antal.)

Értesítő az iparszakoktatás állapotáról **Temesvárott** az 1889—90. tanévben. VI. évfolyam. Szerkesztette: Stumpfoll Ede. (Temesvár. Uhrmann Henrik. 8r. 51 l.) (Tanulmányi jelentés 1889. év nyarán Svájcban és Franciaországban tett utazásról. Irta: Stumpfoll Ede.)

A **trencsényi** k. kath. főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Arányi Béla. (Trencsén. Skarnitzl Fr. 8r. 126 l.) (Értekezés: Trencsénvármegye művelődési viszonyai 1869-től 1889-ig. Irta: Krasznayánszky Károly.)

XIII. évfolyam. A **trencsényi** m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Manyák Alajos. (Trencsén. Skarnitzl Fr. 8r. 63 l.) (Értekezés: Az egészségtan az iskolában. Irta: dr. Benedek Ferencz.)

A **trsztenai** kir. kath. gymnasium XXI. évi értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Dortsák Gyula. (Alsó-Kubin. «Árvegyei hírlap». 8r. 120 l.)

A **turóc-szent-mártoni** m. kir. állami középkereskedelmi s polgári fiú- és leányiskola, valamint az ezekkel kapcsolatos elemi fiú- és leányiskola s kisedővő értesítője az 1880/81—1889/90. tan évekről. Szerkesztette: Boldis Ignác. (Turóc-szt.-mártoni magyar ny. 8r. 211 l.)

Az **ujpesti** kir. állami polgári leányiskola hetedik értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Neményi Imre. (Ujpest. Kaczander és Fuchs. 8r. 75 l.) (Értekezés: Gyermekeink érdekében. Irta: Neményi Imre.)

Tizenkilencedik évi tudósítás az **ujverbászi** pártfogósági nyilvános algymnasiumról az 1889—90. tanévben. Kovalszky Lajostól. (Kula. Berkovits Márk. 8r. 44 l.)

(**Ujvidék.**) Razrednica učenika i učenica srpske osnovne škole subotičke za školsku godinu 1889—90. Školski upravitelj: Antun Budanovics. (Ujvidék. Pajevics A. 8r. 16 l.)

(**Ujvidék.**) Izveštaj o srpskoj višoj devojackoj školi u Novom Sadu na kraju njene netnajeste a školske 1889—90. godine. (Ujvidék. Pajevics A. 8r. 30 l.)

(**Ujvidék.**) Izveštaj o srpskoj velikoj gimnaziji u Novom Sadu za školsku godinu 1889—90. (Ujvidék. Popovits M. 8r. 54 l.) (Értekezés: Kako je u zemlji? Irta: Matué M.)

Az **ujvidéki** kir. kath. magyar főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Frankl István. (Ujvidék. Dr. Pavlovits és Jocits. 8r. 86 l.) (Értekezés: Harcz az ikes igékért. Irta: Parcsetch Vincze.)

Az **ujvidéki** m. kir. állami polgári leányiskola tizedik értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Nemessányi Adél. (Ujvidék. Pavlovits és Jocits. 8r. 33 l.)

Az **ungvári** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Hódoly László. (Ungvár. Pollacsek Miksa. 8r. 120 l.) (Értekezés: A teremtés hat korszaka a szentírás és a természettudomány mai álláspontja szerint. Irta: dr. Fibiger Sándor.)

Értesítő a kegyes tanító-rendiek **váczi** főgymnasiumáról az 1889—90. tanévben. Közli: Halmi László. (Vác. Mayer Sándor. 8r. 58 l.) (Értekezés: Az érzelmek és indulatok szónoki jelentősége. Irta: Sárffy Ignác.)

Értesítő a **váczi** alsófokú kereskedelmi és ipariskolákról az 1889—90. tanévben. VI. évfolyam. Közli: az igazgató. (Vác. Mayer Sándor. 8r. 38 l.) (Értekezés: A folyó-számla. Irta: Donovitz Vilmos.)

Értesítő a **váczi** r. kath. elemi népiskolákról az 1889—90. tanévben. (Vác. Mayer Sándor. 8r. 41 l.)

A **vág-szeredi** községi alsófokú ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. Összeállította: Csvirigh János. (Pozsony. Angermayer K. 8r. 15 l.)

A **verbói** alsófokú ipariskola 1889—90. tanévi értesítője. Közli: Káply Sándor. (Vágújhely. Horovitz Adolf. 8r. 16 l.) (Értekezés: A socialismus és az ipariskola. Irta: Szepesi Lipót.)

Kutka Mária bennlakással összekötött **Verseczen** 29 év óta fennálló, nyilvánossági joggal ellátott magán elemi és polgári leányiskolájának értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Kutka Mária. (Versecz. Özveg J. E. Kirchnerné. 8r. 32 l.)

A **verseczi** községi főreáliskola értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Buday József. (Versecz. Özv. J. E. Kirchnerné. 8r. 34 l.)

A **Veszprém** rend. tan. város államilag segélyezett alsófokú ipariskolájának értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Meszes Polikárp. Hetedik évfolyam. (Veszprém. Kompoly T. 8r. 32 l.) (Értekezés: Téli rajztanfolyam. Irta: Pápay Viktor.)

A kegyes tanító-rendiek **veszprémi** róm. kath. főgymnasiumának értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Takács József. (Veszprém. Kompoly T. 8r. 100 l.) (Értekezés: Az írásjelek használata. Irta: Majoros József.)

A **Zala-Egerszeg** rend. tan. város államilag segélyezett alsófokú ipar-

iskolájának értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Udvardy Vincze. (Zala-Egerszeg. Özv. Tahy Rozália. 8r. 23 l.)

Zala-Egerszeg rendezett tanácsú város községi elemi iskolái 1889—90. évi értesítője. Közli: Pánkovich György. (Zala-Egerszeg. Özv. Tahy Rozália. 8r. 32 l.)

A **zala-egerszegi** államilag segélyezett községi polgári fiú-, közép-kereskedelmi és polgári leányiskola tizenhetedik értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Udvardy Ignác. (Zala-Egerszeg. Özv. Tahy Rozália. 8r. 44 l.)

Zenta város községi népoktatási tanintézeteinek értesítője az 1889—90. tanévről. XXI. évfolyam. Összeállította: Czehe Győző. (Zenta. Klenóczky és Biró. 8r. 183 l.) (Értekezés: Lélektani fegyelmzés. Irta: Móra István.)

A **Zenta** városi községi gymnasium tizennegyedik értesítője az 1889—90. tanévről. Szerkesztette: Szűcs Lajos. (Zenta. Schvarcz Sándor. 8r. 71 l.) (Értekezés: Ulmutató (tanítványaimnak szünidei olvasgatásra). Irta: dr. Ferenczy Alajos.)

A **zentai** államilag segélyezett községi ipariskola értesítője az 1889—90. tanévről. VI. évfolyam. Összeállította: Czehe Győző. (Zenta. Schvarcz Sándor. 8r. 54 l.) (Értekezés: Szemelvények a zentai ipariskola erkölcs-tananyagából előszóval. Irta: Szűcs Lajos.)

A **zilahi** m. kir. állami tanítóképezde tizenkilenczedik 1889—90. tanévi értesítője. Szerkesztette: Faluvégi Albert. (Zilah. Weiszberger S. 8r. 28 l.)

A **zilahi** államilag segélyezett ev. ref. kollegium értesítője az 1889—90. iskolai évről. Szerkesztette: Berényi János. (Zilah. Seres Samu. 8r. 102 l.) (Értekezések: A görög nyelv kérdése. Székfoglaló beszéd. Tartotta: Kincs Gyula. — Székfoglaló beszéd. Tartotta: Petri Mór. — Székfoglaló beszéd. Tartotta: dr. Both István.)

Zombor szab. kir. város államilag segélyezett alsófokú ipar és kereskedelmi iskolájának értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Zsulyevits Ernő. (Zombor. Bittermann Nándor. 8r. 47 l.) (Értekezés: Az iparosok és az ipariskola. Irta: Temunovics József.)

Zombor szab. kir. város középkereskedelmi iskolájának II. évi értesítője az 1889—90. tanévről. Közli Zsulyevits Ernő. (Zombor. Bittermann Nándor. 8r. 64 l.) (Értekezés: A szlávok multjából. Irta: dr. Dudás Gyula.)

(**Zombor.**) Izveštaj o višoj nevojačkoj školi srpske pravoslavne crkvene opštine Zomborske za 1889—90. školsku god. (Zombor. Bittermann F. 8r. 38 l.)

A **zombori** állami főgymnasium XVIII. évi értesítője az 1889—90. tanévről. Közzéteszi: Városhy Tivadar. (Zombor. Bittermann Nándor. 8r. 99 l.) (Értekezés: «Szondi két apródja» az iskolában. Irta: dr. Zlinszky Aladár.)

Izveštaj o srbskoj ucitelskoj školi u **Zomboru** za školsku 1889—90. god. Zastavno: Nikola Vukicevics. (Zombor. Bittermann Nándor. 8r. 67 l.)

A **Zsitva-ujfalusi** m. kir. földmives iskola 1889—90. tanévben értesítőt nem adott ki.

A **zsolnai** kir. kath. gymnasium értesítője az 1889—90. tanévről. Közli: Csáka Károly. (Zsolna. Áldori Manó. 8r. 75 l.) (Értekezés: Az egységes középiskola. Irta: dr. Mayer György.)

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt 1876-ban folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajt lenni.

E folyóirat a jelen évben XVI. folyamába lép.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb fölfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Figyelemmel fogja kísérni a külföldi könyvtárakban létező hungaricákat, s tudomást vesz a külföldi bibliographia hazánkat érdeklő nevezetesebb mozzanatairól. Ezenkívül külön rovatban ismertetni fogja a külföldi könyvtárak mozgalmait és nevezetesebb vívmányait. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólalásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A «Könyv-Szemle» megjelenik évenként 32 ívnyi terjedelemben, időhöz nem kötött füzetekben, több műmelléklettel, diszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 1886-tól fogva 4 frt.

Az első évfolyam elfogyott; a II., III., IV., V., VI., VII., VIII., IX., X., XI., XII., XIII. XIV. és XV. folyam a rendes évi áron, együttvéve pedig 30 frton kapható.

Az előfizetési pénznek **Hornyánszky Viktor könyvtárosi üzletébe**, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

Budapest, 1891. jul. 1-én.

Csontos János,

könyvtári segédőr, mint a „M. Könyv-Szemle” szerkesztője.

